payel

FREUD KİTAPLIĞI : 5

DÜŞLERİN YORUMU II

2. basım

Çeviren: Dr. Emre Kapkın

SIGMUND FREUD

FREUD KİTAPLIĞI: 5

❑

DÜŞLERİN YORUMU II

❑

ÇEVİREN: Dr. EMRE KAPKIN

❑

2. BASIM

PAYEL YAYINLARI : 98
Freud Kitaplığı : 5

ISBN (Takım) : 975-388-032-4
ISBN (cilt I) : 975-388-024-3
ISBN (cilt II) : 975-388-033-2

Dizgi : Payel Yayınevi
Dizgi Operatörü : Gülcan Zengin
Baskı : Özal Matbaası
Kapak filmleri : Ebru Grafik
Kapak baskısı : İpomet Matbaası
Cilt : Esra Mücellithanesi

Sigmund Freud 1856'da Moravia'da doğdu; dört ile sekseniki yaşları arasında evi Viyana'daydı: 1938'de Hitler'in Avusturya'yı işgali onu ertesi yıl öldüğü Londra'ya sığınmak zorunda bıraktı. Kariyeri sinir sisteminin anatomisi ve fizyolojisi üzerine birçok yıl süren çok parlak çalışmalarla başladı. Paris'te Charcot'nun yanında bir çalışma döneminden sonra ilgisi ilk kez ruhbilime döndüğünde hemen hemen otuz yaşındaydı. Viyana'da bir on yıl daha klinik çalışmadan sonra (başlangıçta yaşlı bir meslektaşı, Breuer'le birlikte) yarattığı ruhçözümlemesinin doğuşunu gördü. Bu, başlangıçta daha çok nevrotik hastaların zihinlerini inceleyerek onları sağaltma yöntemiydi ama daha sonra, ister hasta isterse sağlıklı olsun aklın genel işleyişi hakkındaki bilgilerin yığılmasına doğru bir gelişim gösterdi. Freud böylece çocuklukta cinsel içgüdünün normal gelişimini ortaya koymasına ve büyük ölçüde düşleri incelemesine dayanan, günlük düşünce ve eylemlerimiz üzerinde etkili olan bilinçdışı güçlere ilişkin temel buluşunu yapmayı başardı. Freud'un yaşamı olaysızdı ama düşünceleri yalnızca birçok uzmanlık alanını değil son yarım yüzyılın tüm düşünsel yaşamını da biçimlendirmiştir. (I. Cilt'te daha ayrıntılı bilgi verilmiştir.)

Yapıtın özgün adı: Die Traumdeutung

•

Almanca ilk basım: Kasım 1899

•

Türkçe ilk basım: Nisan 1992

•

İkinci basım: Şubat 1996

FREUD KİTAPLIĞI : 5

SIGMUND FREUD

DÜŞLERİN YORUMU

II

Çeviren
Dr. EMRE KAPKIN

PAYEL YAYINEVİ
İstanbul

İÇİNDEKİLER

VI. BÖLÜM

DÜŞ-İŞLEMİ 11
(A) Yoğunlaştırma İşlemi 13

I — Botanik Makalesi Düşü 16
II —"Güzel Bir Düş" 19
III — "Mayıs Böceği Düşü" 23

(B) Yerdeğiştirme işlemi 39
(C) Düşlerde Temsil Araçları 44
(D) Temsil Edilebilirliği Gözönüne Alma 70
(E) Düşlerde Simgelerle Temsil — Daha Başka Tipik Düşler 81

I— Bir Erkek (Ya da Erkek Cinsel Organları) Simgesi Olarak Şapka 91
II— Cinsel Organ Olarak "Ufaklık" — Cinsel Birleşme Simgesi Olarak "Çiğnemek" 92
III— Binalar, Merdivenler ve Havalandırma Bacaları ile Temsil Edilen Cinsel Organlar 94
IV— Kişilerle Temsil Edilen Erkek Organı ve Manzarayla Temsil Edilen Kadın Organı 97
V— Çocuklarda İğdiş Edilme Düşleri 97
VI— İdrar Simgeciliği 98
VII— Bir Merdiven Düşü 100
VIII— Değiştirilmiş Bir Merdiven Düşü 102
IX— Gerçeklik Duygusu ve Yinelemenin Temsili 103
X— "Normal Kişilerin Düşlerinde Simgecilik Sorunu" 104

XI— Bismarck'ın Bir Düşü 109
XII— Bir Kimyacının Düşü 113

(F) Bazı Örnekler — Düşlerde Hesaplamalar ve Konuşmalar 135
(G) Saçma Düşler — Düşlerde Zihinsel Etkinlik 155
(H) Düşlerde Duygular 188
(I) İkincil Düzeltme 215

VII. BÖLÜM

DÜŞ SÜREÇLERİNİN RUHBİLİMİ 233
(A) Düşlerin Unutulması 236
(B) Gerileme 256
(C) İstek Doyurma 272
(D) Düşler Tarafından Uyarılmak — Düşlerin İşlevi — Anksiyete Düşleri 293
(E) Birincil ve İkincil Süreçler — Bastırma 306
(F) Bilinçdışı ve Bilinç — Gerçeklik 325

EK

Freud'un Genel Olarak Ya da Büyük Ölçüde Düşlerle İlgili Yazılarının Listesi 337

KAYNAKÇA

(A) Metinde Gönderme Yapılmış Yazarlar Dizini ve Çalışmaların Listesi 339
Yayımlanmış Diğer Çalışmaların Listesi 356
Kısaltmalar Listesi 362

DÜŞLER DİZİNİ

(A) Freud'un Gördüğü 363
(B) Başka Kişilerin Gördüğü 364

SÖZCÜK DİZİNİ 369

FREUD KİTAPLIĞI ÜZERİNE

Freud'un tüm kitaplarını *Freud Kitaplığı* başlığı altında, 16 kitaplık bir dizi olarak yayımlıyoruz. Reich'ın ve Fromm'un kitaplarının yanı sıra, Freud'un kitapları da, sistemli bir biçimde Türkçe olarak yayımlanmış olacak.

Bu dizideki ciltler, Pelican Yayınevi'nin oluşturduğu *Freud Kitaplığı*'ndaki ciltlere göre düzenlendi. Bu ciltlerde, kitabın ana başlığı altında Freud'un çeşitli çalışmaları yer almaktadır. Freud'un yazdığı tıbbi makaleler ya da daha sonra kitap halinde yayımlanmış yapıtlarının taslakları gibi, yinelemelere yol açan bölümler diziye alınmamıştır. Yazılar, Freud'un aynı konudaki çalışmalarının tek bir ciltte kolaylıkla bulunabilmesini sağlayacak şekilde düzenlenmiş ve tarihsel bir sıra izlenmiştir.

Her çalışmanın ilk yayın tarihi, kitapların iç başlık sayfalarında belirtilmiş, düzenleme tarihi daha önceki tarihten farklı olduğunda, köşeli parantezler içinde gösterilmiştir.

Yazıların geçmişiyle ilgili diğer bilgiler, giriş notlarında ya da metnin dipnotlarında verilmiştir. Bu notlardaki sistemli göndermeler, önemli ruhçözümsel kavramların ortaya çıkışını ve gelişmesini izlemeye olanak vermektedir. Ayrıca Freud tarafından birbirini izleyen basımlarda yapılan metin düzeltmelerinin ve eklemelerin tarihleri belirtilmiş, belli durumlarda da metinlerin daha önceki biçimleri sunulmuştur.

16 ciltlik *Freud Kitaplığı*'nın arka sayfada gösterilen sıraya göre yayımlanması tasarlanmaktadır. Ancak Türkçe'de yayımlanmamış yapıtlara öncelik vermek kaygılarıyla, ya da çeviri ile ilgili birtakım teknik zorunluluklar nedeniyle bu sıralama değişebilecektir.

FREUD KİTAPLIĞI

1. RUHÇÖZÜMLEMESİNE GİRİŞ KONFERANSLARI - I (1915-17)
2. RUHÇÖZÜMLEMESİNE GİRİŞ KONFERANSLARI - II (1932)
3. HİSTERİ ÜZERİNE ÇALIŞMALAR (Josef Breuer ile birlikte) (1895)
4. DÜŞLERİN YORUMU - I **(2. basım)**
5. DÜŞLERİN YORUMU - II **(2. basım)**
6. GÜNLÜK YAŞAMIN PSİKOPATOLOJİSİ (1901)
7. ESPRİLER VE BİLİNÇDIŞI İLE İLİŞKİLERİ (1905) **(2. basım)**
8. CİNSELLİK ÜZERİNE (*Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme* ile, uygulama ve kuram üzerine kısa yazılar) (1905)
9. OLGU ÖYKÜLERİ - I ("Dora" ve "Küçük Hans") (1909)
10. OLGU ÖYKÜLERİ - II ("Sıçan-Adam" (1911), Shreber, "Kurt-Adam" (1914), Bir Dişi Eşcinselliği Öyküsü) **(çıktı)**
11. PSİKOPATOLOJİ (*Ketvurmalar, Belirtiler ve Anksiyete* (1926) ile, Histeri, Anksiyete Nevrozu, Sabit Fikir Nevrozu, Paranoya ve Çarpıtmalar üzerine kısa çalışmalar)
12. METAPSİKOLOJİ (*Haz İlkesinin Ötesinde* (1920), *Ego ve İd* (1923) ve Bilinçaltı, Narsisizm, güdüler kuramı, Yas Tutma ve Melankoli, Mazoşizm, zihinsel işleyiş kuramı)
13. UYGARLIK, TOPLUM VE DİN (*Grup Psikolojisi* (1921), *Bir Yanılsamanın Geleceği* (1927), *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları* (1930) ve kısa yazılar)
14. DİNİN KÖKENLERİ (*Totem ve Tabu* (1912-13), *Musa ve Tektanrıcılık* (1934-8) ve kısa yazılar)
15. SANAT VE EDEBİYAT (Dostoyevski, Goethe, E.T.A. Hoffman, İbsen, Jensen, Leonardo, Michelangelo, Shakespeare, Stefan Zweig üzerine yazılar ve 17. yy. ressamı Christoph Halzmann olayı)
16. RUHÇÖZÜMLEMESİNİN TARİHİ ("Ruhçözümsel Devinimin Tarihi Üzerine" — *Bir Otobiyografik İnceleme, Tıp-dışı Analistler Sorunu, Ruhçözümlemesinin Bir Özeti* ve kısa yazılar)

VI. BÖLÜM

DÜŞ-İŞLEMİ

Bugüne dek düş sorununu çözmek için yapılmış her girişim, onların bizim belleğimizde bulunan görünür içerikleriyle ilgilenmiştir. Tüm bu girişimler, düşlerin görünür içeriklerinden bir yoruma varmaya çabalamış ya da (eğer hiçbir yoruma kalkışılmamışsa) aynı görünür içeriğe dayanılarak onların doğası hakkında bir yargı oluşturmaya çalışmıştır. Başka bir şeyi hesaba katma konusunda biz tek başımızayız. Biz, düşlerin görünür içerikleriyle soruşturmamızın sonuçları arasına yeni bir ruhsal malzeme sınıfı katmış bulunuyoruz: yani onların *gizli* içeriklerini, ya da bizim yöntemimizle ulaşılan "düş düşünceleri"ni. Bir düşün anlamını bulup çıkarmamızı sağlayan şey onun görünür içeriği değil bu düş düşünceleridir. Böylece önümüze daha önce hiç var olmamış yeni bir görev çıkmış oluyor: yani, düşlerin görünür içerikleriyle gizli düş düşünceleri arasındaki ilişkileri araştırmak ve ikinciyi birinciye dönüştüren süreçlerin izini sürmek görevi.

Düş düşünceleri ile düş içeriği bize sanki aynı konunun iki ayrı dilde anlatımı gibi sunulurlar. Ya da daha doğru bir anlatımla, düş içeriği, düş düşüncelerinin başka bir anlatım biçimindeki kopyasıdır; bizim işimiz de özgün metinle çeviriyi kıyaslayarak bu anlatım biçiminin alfabesini ve sözdizimi yasalarını bulmaktır. Düş düşünceleri, onları öğrenir öğrenmez kavranabilir. Öte yandan düş-

içeriği sanki resim yazısıyla ifade edilmiştir ve harflerinin tek tek düş düşünceleri diline dönüştürülmesi gerekir. Eğer bu harfleri simgesel ilişkileri yerine resimsel değerlerine göre okuyacak olursak yanlışa düşeceğimiz kesindir. Varsayın ki önümde bir resimli bilmece var. Çatısında bir sandal bulunan bir ev, alfabenin tek bir harfi, kafası koparılmış koşan bir adam v.b. resimlerinden oluşuyor. Şimdi zıtlıkların bolluğu karşısında yanlış yöne saptırılmam ve resmin gerek bütününün gerekse parçalarının saçma olduğunu bildirmem olasıdır. Bir sandalın çatının üzerinde işi yoktur ve başsız bir adam koşamaz. Dahası, adam evden daha büyüktür ve eğer tüm resim bir manzarayı temsil etme niyetindeyse alfabenin harflerinin onun içinde yeri yoktur çünkü böyle nesneler doğada bulunmaz. Ama bu resim bilmecesi hakkında doğru bir yargıya ancak tüm kompozisyon ve onun parçalarıyla ilgili bu tür eleştirileri bir yana bırakır ve ayrı ayrı her öğeyi, o öğeyle şu ya da bu biçimde temsil edilebilecek bir hece ya da sözcükle değiştirirsek varabiliriz. Bu biçimde biraraya getirilecek sözcükler, artık saçma değil son derece güzel ve anlamlı bir şiir parçası oluşturabilir. Bir düş bu tür bir resim bilmecesidir ve düş yorumu alanındaki öncülerimiz bilmeceyi bir resim kompozisyonu gibi ele alma yanlışına düşmüşlerdir; bu yüzden de düşler onlara saçma ve değersiz gibi gelmiştir.

(A)

YOĞUNLAŞTIRMA İŞLEMİ

Düş içeriğini düş düşünceleriyle karşılaştıran birinin açık olarak göreceği ilk şey büyük ölçüde bir *yoğunlaştırma* işleminin gerçekleştirilmiş olduğu olacaktır. Düşler, düş düşüncelerinin kapsamı ve zenginliğine kıyasla kısa, verimsiz ve özetlenmiş şeylerdir. Eğer bir düş yazılacak olsa belki de yarım sayfaya sığabilir. Düşün altındaki düş düşüncelerini ortaya koyan çözümleme ise altı, sekiz hattâ oniki kat fazla yer tutabilir. Bu oran, değişik düşlere göre değişebilir ama en azından benim deneyimlerime göre hiçbir zaman tersine dönmez. Bir kural olarak, insan, ışığa çıkarılan düş düşüncelerinin tam olduğunu düşünme eğiliminde olduğu için var olan sıkıştırmayı eksik tahmin edebilir; oysa eğer yorum işi daha ileri götürülecek olursa düşün gerisine gizlenmiş daha başka düşünceler de ortaya çıkabilir. Daha önce [bkz. I. Cilt s. 267 v. s.] aslında bir düşün tümüyle yorumlandığından hiçbir zaman emin olunamayacağını gösterme olanağım olmuştu. Çözüm, doyurucu ve boşluksuz bile görünse düşün hâlâ bir başka anlamı olma olasılığı her zaman vardır. O halde yoğunlaştırmanın miktarını belirlemenin olanaksız olduğunu kesin olarak söyleyebiliriz.

Düş içeriği ile düş düşünceleri arasındaki büyük orantısızlığın, ruhsal malzemenin düşün oluşumu sırasında yaygın bir yoğunlaştırma sürecine uğramış olmasından doğduğu düşüncesine, ilk bakışta akla çok yakın gelen bir karşılık verilebilir. Çok sık olarak tüm gece bo-

yunca pek çok düş gördüğümüz ve gördüklerimizin çoğunu unutmuş olduğumuz izlenimine kapılırız. Bu görüşe göre uyandığımızda anımsadığımız düş, tüm düş-işleminin yalnızca eksik bir kalıntısıdır ve eğer tümünü anımsayabilseydik o da düş düşünceleri kadar kapsamlı olurdu. Kuşkusuz bunda bir miktar gerçek payı var: eğer uyanır uyanmaz onları anımsamaya çalışacak olursak düşleri en doğru biçimde yeniden üretebildiğimiz, oysa akşama doğru onlara ilişkin belleğimizin giderek yetersizleştiği konusunda hiçbir kuşku olamaz. Ama öte yandan anımsadığımızdan daha fazla düş gördüğümüz izleniminin, sıklıkla, kökenini daha sonra tartışacağım bir yanılsamaya dayandığı da gösterilebilir. [Bkz. s.216 ve 241.] Dahası, düş-işlemi sırasında yoğunlaştırmanın olduğu hipotezi, düşlerin unutulma olasılığından etkilenmez; çünkü bu hipotezin doğruluğu, akılda tutulmuş olan her bir düş parçacığına ilişkin düşüncenin miktarı ile kanıtlanmıştır. Büyük bir düş parçası bellekte tutulmaktan kaçmış bile olsa bu yalnızca bizim bir başka düş düşünceleri grubuna ulaşmamızı önlemiş olacaktır. Düşün yitik parçalarının akılda kalmış düş parçalarıyla zaten ulaşmış olduğumuz düşüncelerle ilişkili olduğunu varsaymamızın hiçbir haklı nedeni yoktur.[1]

Bir düşün içeriğinin her bir öğesinin çözümlemesinde pek çok sayıda çağrışımın üretilmesi nedeniyle bazı okurlar ilke olarak sonraki çözümleme sırasında akla gelen tüm çağrışımları düş düşüncelerinin bir kesimi saymakta haklı olup olmadığımız konusunda —yani, tüm bu düşüncelerin uyku durumunda etkin olup olmadığı ve düşün oluşumunda rol oynayıp oynamadığı konusunda— kuşkuya düşebilirler. Çözümlemenin gidişi sırasında düşün oluşumunda hiçbir payı olmayan yeni düşünce katarlarının ortaya çıkmış olması daha olası değil midir? Bu düşünceye ancak kısıtlı ölçüde katılabilirim. Bazı düşünce katarlarının ilk kez çözümleme sırasında ortaya çıktığına hiç kuşku yoktur. Ama insan tüm olgularda bu yeni bağlantıların, yalnızca daha önce bir başka yoldan düş düşüncelerine bağlanmış düşünceler arasında kurulduğundan emin olabilir.[2] Yeni bağlantılar,

---

[1] [*1914'de eklenen dipnot:*] Düşlerde yoğunlaştırmanın varlığına pek çok yazar değinmiştir. Du Prel'in (1885, 85) düşlerde düşünce gruplarının yoğunlaştırıldığı bir süreç bulunduğunun kesin olduğunu söylediği bir parçası vardır.

[2] [Bu soru s. 45'de yeniden sözkonusu ediliyor ve VII. Bölümün A kesiminin son kısmında (s.249 v.s.) çok daha geniş olarak tartışılıyor. Özellikle s. 254'e bakınız.]

sanki ana hattan ayrılıp tekrar birleşen tren yolları ya da kısa devreler gibi öteki daha derin birleştirici yolların varlığı sayesinde mümkün olmaktadır. Çözümleme sırasında ortaya çıkan büyük düşünce yığınının, düş oluşturma süreci sırasında önceden etkin olmasına izin verilmiş olması gerekir; çünkü, bir düşün oluşumuyla hiç ilgisi yokmuş gibi görünen bir düşünceler dizisiyle çalıştıktan sonra insan ansızın düşün içeriğinde temsil edilmiş ve onun yorumu için vazgeçilmez olan ama bu özel yaklaşım dizisi olmaksızın ulaşılamamış bir düşünceyle karşılaşabilir. Burada, çözümlemesini tümüyle aktarmadığım halde, insanı, şaşırtacak miktarda yoğunlaştırma ürünü olmasıyla çarpan botanik makalesi düşünü anımsatacağım. [I. Cilt, s. 218 v. s.]

O halde düşlerden önce gelen uyku dönemi sırasındaki ruhsal koşulları nasıl betimleyebiliriz? Tüm düş düşünceleri birbirinin yanında mı yer almaktadır yoksa birçok düşünce katarı farklı merkezlerden aynı anda yola çıkmakta ve sonradan mı birleşmektedir? Benim görüşüme göre şu an için düşlerin oluşumu sırasındaki ruhsal koşullar hakkında herhangi bir plastik düşünce oluşturmaya gerek yoktur. Ancak bilinçliliğin eşlik ettiği amaçlı düşünme sırasında algıladığımızdan kolayca farklı olabilen *bilinçdışı* bir düşünce süreciyle uğraştığımız unutulmamalıdır.

Bununla birlikte, düşlerin oluşumunun bir yoğunlaştırma sürecine dayanması, tartışma götürmeyen bir gerçek olarak kalmaktadır. Bu yoğunlaştırma nasıl gerçekleşmektedir?

Ortaya çıkarılmış tüm düş düşüncelerinin yalnızca küçük bir azınlığının düşün düşünsel öğelerinden birinde temsil edildiğini düşünüyorsak yoğunlaştırmanın *atlama* ile gerçekleştirildiği sonucuna varabiliriz: yani, düşün, düş düşüncelerinin sadık bir çevirisi ya da noktası noktasına izdüşümü olmadığına; onların ileri derecede eksik ve bölük pörçük bir anlatımı olduğuna. Az ileride göreceğimiz gibi bu görüş en uygunsuz görüştür. Ama onu geçici bir başlangıç noktası olarak alabilir ve daha ileri bir soruya doğru ilerleyebiliriz. Eğer düş düşüncelerinden yalnızca az sayıda öğe düş içeriğine girecek yolu bulmuşsa onların seçimini belirleyen koşullar nedir?

Bu soruya biraz ışık tutmak için dikkatimizi düş içeriğinin bu koşullara denk düşen öğelerine yöneltmemiz gerekir. Ve de böyle bir araştırma için en uygun malzeme, biçimlenmesine özellikle güçlü bir yoğunlaştırma sürecinin katkıda bulunmuş olduğu bir düş olacaktır.

Bu nedenle bu amaca uygun olarak I. Cilt s. 218 v. s. da bildirmiş olduğum düşü seçeceğim.

I

BOTANİK MAKALESİ DÜŞÜ

DÜŞÜN İÇERİĞİ — (Belirsiz) Bir bitki türü üzerine bir makale yazmıştım. Kitap önümde duruyordu ve ben o anda katlanmış renkli bir levhayı çeviriyordum. O kopyaya bağlanmış olarak bitkinin kurumuş bir örneği vardı.

Bu düşte en belirgin olarak duran öğe *botanik makalesi*'ydi. Bu, düş gününün izlenimlerinden doğmuştu: Gerçekten bir kitapçı vitrininde siklamen türü üzerine bir makale görmüştüm. Düş içeriğinde bu türden hiç söz edilmiyordu; ondan geriye kalan tek şey makale ve onun botanikle ilişkisiydi. "Botanik makalesi" hemen bir zamanlar yazmış olduğum *kokain üzerine çalışma* ile bağlantıyı ortaya çıkardı. Düşünce zincirleri, beni, "kokain"den, bir yandan *Festchrift*'e ve bir üniversite laboratuarındaki belirli olaylara; öte yandan da dostum ve kokainin tanıtılmasında payı olmuş olan göz cerrahı Dr. Königstein'a yöneltti. Dr. Königstein tipi bana onunla bir akşam önce yaptığım ve kesintiye uğramış olan söyleşiyi ve meslekdaşlar arasındaki ödemeler konusunda değişik düşüncelerimi anımsattı. Bu söyleşi, düşün o an için etkin asıl kışkırtıcısıydı; siklamen üzerine makale de o an için etkin bir izlenimdi. Ama önemsiz bir izlenim. Düşteki "botanik makalesi"nin bir önceki günün iki yaşantısı arasında bir "ortak ara varlık"a dönüştüğünü algıladım: önemsiz izlenimden değiştirilmeden alınmış ve çok sayıda çağrışımsal bağlantıyla ruhsal olarak önemli olaya bağlanmıştı.

Yalnızca bileşik "botanik makalesi" düşüncesi değil, onun her bir öğesi "botanik" ve "makale" de ayrı ayrı pek çok birleştirici yolla düş düşüncelerinin giderek daha derin karışıklıklarına yöneltiyordu. "Botanik", Profesör *Gärtner*'in [Bahçıvan] tipiyle, karısının *çiçek açmış* görünümü, hastam *Flora* ve hakkında unutulmuş *çiçekler* öyküsünü anlattığım hanımla [Bayan L.] ilişkiliydi. Gärtner yeniden laboratuara ve Königstein ile söyleşime yöneltti. Bu söyleşinin akışı

içinde iki hastamdan [Flora ve Bayan L.] söz edilmişti. Bir düşünce katarı, çiçekli hanımı, karımın *gözde çiçekleri*'ne, oradan da gündüzün bir an için gördüğüm makalenin başlığına bağlamıştı. Bunlara ek olarak "botanik", ortaokulumda bir dönemi ve üniversitedeyken girdiğim bir sınavı anımsatmıştı. Dr. Königstein'la söyleşimde değinilmiş olan yeni bir konu —benim *gözde hobilerim*— benim gözde çiçeklerimden, enginarlardan, şaka yollu sözettiğim ara halkayla unutulmuş çiçeklerden başlayan düşünce katarına bağlanmıştı. "Enginarlar"ın arkasında, bir yandan, İtalya'yla ilgili düşüncelerim,[3] öte yandan da o zamandan bu yana benim kitaplarla içten ilişkilerimin açılışı olmuş olan bir çocukluk sahnesi yatmaktaydı. Böylece "botanik", düşte düzenli bir düğüm noktası oluyordu. Onun üzerinde, Dr. Königstein'la söyleşimin bağlamına uygun biçimde girmiş olduğunu garanti edebileceğim pek çok düşünce katarı birleşmekteydi. Burada kendimizi, "dokumacının başyapıtı"ndaki gibi bir düşünceler imalathanesinde buluyoruz:

> Ein Tritt tausend Fäden regt,
> Die Schifflein herüber hinüber schiessen,
> Die Fäden ungesehen fliessen,
> Ein Schlag tausend Verbindungen schlägt.[4]

Düşteki "makale" de iki konuya değinmektedir: çalışmalarımın tek yanlılığına ve gözde hobilerimin pahalılığına.

Bu ilk araştırma, bizi, "botanik" ve "makale" öğelerinin düş düşüncelerinin çoğunluğuyla değinmesi bulunduğu, onların, üzerinde çok sayıda düş düşüncesinin birleştiği "düğüm noktaları" oluşturdukları ve düşün yorumuyla bağlantılı olarak pek çok anlamları olduğu için düş içeriğinde yerlerini buldukları sonucuna yöneltir. Bu temel olgunun açıklaması başka bir biçimde de söylenebilir: düş içeriğinin tüm öğe-

---

[3] [Burada daha önce dile getirmediği düş-düşüncelerindeki bir öğeden söz ediyor olsa gerek.]

[4] [... bir pedal bin iplik fırlatır,
Mekikler bir oraya bir buraya uçar,
Görünmez iplikler birbirine düğümlenir,
Ve sonsuz bir bileşim ürer.

(Goethe, *Faust*, I. Kesim, 4. Sahne
Bayard Taylor'un çevirisi.)]

leri "aşırı belirlenmiş" bir hal almıştır — düş düşüncelerinde pek çok kez temsil edilmişlerdir.

Düşün geri kalan bileşenlerinin düş düşüncelerindeki görünümleriyle ilişkilerini incelediğimizde daha başka şeyler keşfediyoruz. Çevirmekte olduğum *renkli levha* (I. Cilt, s. 221 v.s. daki çözümlemeye bkz.) yeni bir konuya, meslekdaşlarımın benim etkinliklerime ve bunların arasında düşte zaten temsil edilmiş olan birine, benim gözde hobilerime yönelttikleri eleştirilere; ayrıca da renkli levhaları olan bir kitabı parçaladığım bir çocukluk anısına yöneltiyordu. *Kuru bitki örneği*, ortaokulda, kuru ot koleksiyonu ile ilişkili olaya değiniyor ve bu anıyı özellikle vurguluyordu.

Düş içeriğiyle düş düşünceleri arasındaki ilişki böylece görünür hale gelmektedir. Yalnızca bir düşün öğeleri düş düşünceleriyle birçok kez belirlenmekle kalmamakta, tek tek düş düşünceleri de düşte çeşitli öğeler tarafından temsil edilmektedir. Çağrışım yolları, düşün bir öğesinden çeşitli düş düşüncelerine ve bir düş düşüncesinden düşün çeşitli öğelerine götürmektedir. Böylece bir düş, düş içeriğinde —bir delegenin parlamento temsilcilerini seçtiği biçimde— ayrı ayrı (kısaltılmış halde) temsil edilen tek bir düş düşüncesi ya da düş düşünceleri grubu tarafından değil; en kalabalık ve en güçlü desteğe sahip öğelerin —*scrutin de liste*[5] yöntemine benzer bir biçimde— düş içeriğine girme hakkı kazandığı bir tür eleme sürecinden geçen tüm bir düş düşünceleri kitlesi tarafından oluşur. Bu türden bir çözümlemeden geçirdiğim her düşte bu aynı temel ilkenin değişmez biçimde desteklendiğini gördüm: düş öğeleri tüm bir düş düşünceleri kütlesi tarafından oluşturuluyordu ve bu öğelerin her birinin düş düşünceleriyle ilişki içinde birçok kez belirlendiği gösteriliyordu.

Düş içeriğiyle düş düşünceleri arasındaki bağlantıyı, karşılıklı ilişkilerinin zekice içiçe geçmesiyle öne çıkan bir başka örnekte göstermek hiç de yersiz olmayacaktır. Bu, hastalarımdan birinin —klaustrofobi nedeniyle sağaltığım bir adamın— ürettiği bir düştür. Bu son derece zekice düşü seçme nedenim, başlığından hemen anlaşılacaktır.

---

[5][Listeden seçim. Tercihli oy. Özgün metinde Fransızca. —*ç.n.*]

II

"GÜZEL BİR DÜŞ"

Büyük bir grubu, arabayla, üzerinde gösterişli bir han bulunan (bu doğru değil.) *X caddesine götürüyormuş. Hanın içinde bir oyun oynanmaktaymış. Bir an bir izleyici, bir başka an bir aktör oluyormuş. Oyun bittiğinde kente geri dönmek için giysilerini değiştirmek zorunda kalmışlar. Topluluğun bazılarına zemin katta bazılarına da birinci katta oda verilmiş. Sonra bir tartışma çıkmış. Üsttekiler, alttakiler hazır olmadığı ve kendileri aşağı inemediği için kızıyorlarmış. Oğlan kardeşi üstte, kendisi alttaymış ve bu kadar baskı yaptıkları için oğlan kardeşine kızıyormuş.* (Bu kesim karanlık.) *Dahası ilk geldiklerinde bile kimin üstte ve kimin altta kalacağı kararlaştırılıp düzenlenmişmiş. Sonra X caddesinin kente doğru olan yokuşunda tek başına yürüyormuş. O denli güçlükle ve yorucu biçimde yürüyormuş ki olduğu yere yapışmış gibiymiş. Yaşlı bir beyefendi yanına gelmiş ve İtalya kralına sövmeye başlamış. Yokuşun tepesinde çok daha kolayca yürüyebilmiş.*

Yokuş yukarı yürümedeki güçlüğü o denli belirginmiş ki uyandıktan sonra bir süre onun bir düş mü yoksa gerçek mi olduğu konusunda kuşkuya düşmüş.

Görünür içeriğini yargılayarak bu düş üzerinde uzun boylu düşünmemeliyiz. Kuralları hiçe sayarak, düşün yorumuna, düş görenin en belirgin diye betimlediği kesiminden başlayacağım.

Düşte gördüğü ve belki de düş sırasında gerçekten yaşadığı güçlük —nefes darlığıyla yokuş yukarı zorlu tırmanış— hastanın yıllar önce gerçekten sergilediği ve o zaman başka bazı belirtilerle birlikte tüberküloza yorulmuş olan belirtilerden biriydi. (Bunun histerik olarak taklit edilmiş olma olasılığı var.) Bu düşte ortaya çıkan garip ketvurulmuş devinim duyumunu gösterim düşlerinden tanıyoruz [I. Cilt, s. 291 v.s.na bkz.] ve bir kez daha herhangi bir zamanda başka herhangi bir temsil amacıyla sağlanabilen bir malzeme olduğunu görüyoruz. [S. 67 v.s.na bkz.] Tırmanışın nasıl da zor başlayıp yokuşun sonunda nasıl da kolaylaştığını betimleyen düş içeriği, ilk işittiğimde, bana, Alphonse Daudet'nin *Sappho*'sunun başyapıtsal girişini anımsattı. Bu ünlü parça, genç bir adamın, metresini merdivenlerden yukarıya kollarında taşıyışını anlatır; kadın başlangıçta bir tüy kadar hafiftir ama

adam tırmandıkça ağırlığı artar. Daudet'nin, genç erkeklere, sevgilerini, kökende alçakgönüllü ve geçmişleri kuşkulu kızlara bağlamamaları konusunda bir uyarıda bulunmaya niyetlendiği tüm sahne onların aşk öykülerinin gidişinin habercisidir.[6] Hastamın sahneden bir hanımla yakınlarda bitmiş olan bir aşk macerası yaşadığını bilmeme karşın tahminimin bir yorumda gerçekleşmesini beklemedim. Dahası, *Sappho*'daki durum, düşte olanların *karşıtı*'ydı. Düşte, tırmanma başlangıçta zordu, sonradan kolaylaşmıştı; oysa romandaki simgeleştirme ancak bir şeyler başlangıçta kolay ama sonunda zor ise anlam kazanacaktı. Ama hastamın yorumumun bir gece önce tiyatroda gördüğü bir piyese çok iyi uyduğunu söylemesiyle şaşkınlık içinde kaldım. Oyunun adı *Rund um Wien* [Viyana'nın Çevresinde] imiş ve saygın bir biçimde yaşama atılan, sonradan bir *demi-mondaine*'e [Yarı sefahat düşkünü (fr) —*ç.n.*] dönüşen ve yüksek konumda erkeklerle *liaisons* [ilişkiler (fr) —*ç.n.*] kuran ve böylece *sosyetede yükselen* ama sonunda *gözden düşen* bir kızın yaşamını yansıtıyormuş. Dahası bu piyes kendisine, birkaç yıl önce gördüğü *Von Stufe zu Stufe* [Adım adım] adında ve bir dizi *basamağı*[7] olan bir merdivenin görüldüğü bir afişle ilanı yapılan bir başkasını anımsattı.

Yoruma devam edelim. Bu en son, olaylı *liaison*'u kurduğu aktrist X caddesinde yaşamaktaydı. Bu caddede han tipinde hiçbir şey yoktu. Ama yazın bir kısmını bu hanımın uğruna Viyana'da geçirirken yakınlardaki küçük bir otele inmişti [Almanca "*abgestiegen*" sözcük olarak "*basamaklardan inmek*"]. Otelden ayrılırken araba sürücüsüne: "Neyse bir haşarat kapmadığım için şanslıyım." demişti. (Rastlantısal olarak bu da onun bir başka fobisiydi.) Bunun üzerine sürücü şu yanıtı vermişti: "İnsan böyle bir yere nasıl iner! Burası bir otel değil bir *han*."

Bir han düşüncesi aklına hemen bir alıntıyı getirdi:

---

[6] [*1911'de eklenen dipnot:*] Simgeleştirmeye ilişkin kesimde tırmanma düşlerinin önemi hakkında yazmış olduklarım [s. 86 n. 9] romancı tarafından seçilmiş olan imgelere ışık tutar.

[7] [İngilizce metinde oyunun adındaki "adım" ile "basamak" aynı "step" sözcüğüyle karşılandığı için altı çizilmiş. —*ç.n.*]

Bei einem *Wirte* wundermild,
Da war ich jüngst zu Gaste.[8]

Uhland'ın şiirindeki ev sahibi bir *elma ağacı*'ydı; bu kez ikinci bir alıntı onun düşünce katarına eklendi:

FAUST *(mit der Jungen tanzend)* :
Einst hatt' ich *einen schönen Traum*;
Da sah ich einen *Apfelbaum,*
Zwei schöne Äpfel glänzten dran,
Sie reizten mich, *ich stieg hinan.*

DIE SCHÖNE:
Der Äpfelchen begehrt ihr sehr,
Und schon vom Paradiese her.
Von Freuden fühl' ich mich bewegt,
Dass auch mein Garten solche trägt.[9]

Elma ağacının ve elmalarının neyin yerine geçtiği konusunda en küçük bir kuşku duyulamaz. Dahası, düş göreni aktristine çeken tılsımlar arasında güzel göğüsler de vardı.

Çözümlemenin bağlamı, düşün, çocukluktaki bir izlenime uzandığını varsaymak için her olanağı vermiştir. Eğer böyleyse şimdi yaklaşık otuz yaşında olan adamın sütannesine bir gönderme olsa gerektir. Bir bebek için sütannesinin göğüsleri bir handan ne eksik ne de

---

[8][Sözcük olarak: "Son demlerimde çok nazik bir sahibi olan bir otelde bir misafirdim." (Uhland, *Wanderlieder*, 8, "Einkehr".)]

[9][FAUST *(Genç Cadıyla dans ederek)*:

Bir kez *güzel bir düş* gördüm
Üstünde iki güzel elma ışıldayan
Bir *elma* ağacı vardı
Öyle büyülediler ki beni *üstüne tırmandım.*

GÜZEL CADI:

Elmalar senin tarafından istenmişti
İlk kez cennette yetiştiklerinden
Ve bahçemde böylelerinin yetiştiğini bilmek
Neşeyle oynatır beni.

(Goethe, *Faust*, I. Kesim, 21. Sahne, Walpurgisnacht
Bayard Taylor'un çevirisi, biraz değiştirilmiş.)]

fazla bir şeydir. Sütanne de Daudet'nin Sappho'su gibi hastanın kısa süre önce ayrıldığı metresini anıştırıyor gibi görünmektedir.

Hastanın ağabeyi de düşün içeriğinde ortaya çıkmıştır; ağabey *üstte* hasta *altta*'dır. Bu da bir kez daha gerçek durumun *karşıtı*'ydı; çünkü bildiğime göre ağabey toplumsal konumunu yitirmişti; hasta ise sürdürmekteydi. Düşün içeriğini bana yinelerken, düş gören, ağabeyinin üstte ve kendisinin "zemin katta" olduğunu söylemekten kaçınmıştı. Bu, durumu çok açık olarak ortaya koyardı; çünkü burada [Viyana'da], biz, eğer birinin "zemin katta" olduğunu söylersek onun parasını ve konumunu yitirmiş olduğunu —bir başka deyişle *gözden düştüğünü*— kastederiz. Şimdi düşün bu kesiminin bazı yerlerinin *karşıtı*'yla temsil edilmesinin bir nedeni olsa gerektir. Dahası, karşıtına çevirmenin düş düşünceleri ile düş içeriği arasında başka bazı ilişkilere de uyması gerekir [s. 58 v. s. na bkz.]; bu karşıtına çevirmeyi nerede aramamız gerektiğine ilişkin bir ipucumuz var. Açık olarak düşün sonunda, *Sappho*'da betimlenmiş olan merdivenleri tırmanma güçlüğünün karşıtına çevrildiği kesimde bulunması gerekir. O zaman neyin karşıtına çevrilmesine niyet edildiğini kolayca görebiliriz. *Sappho*'da adam kendisiyle cinsel bir ilişkisi bulunan bir kadını taşımaktadır; düş düşüncelerinde ise durum bunun *karşıtı*'dır ve bir kadın adamı taşımaktadır. Ve bu ancak çocuklukta olabileceği için bir kez daha gönderme, bebeğin ağırlığını kollarında taşıyan sütanneye yapılmaktadır. Böylece düşün sonu hem Sappho'ya hem de sütanneye eşzamanlı bir göndermeydi. Tıpkı romanın yazarının "Sappho" adını seçerken aklında lesbiyen uygulamalara bir anıştırma bulunduğu gibi insanların "üstte" ve "altta" olduğu düş parçası da hastanın aklını meşgul eden ve baskılanmış istekler olarak nevrozunda etkili olan, cinsel doğada düşlemleri anıştırmaktadır. (Düş yorumunun kendisi, bize, düşte bu biçimde temsil edilen şeylerin gerçek olayların anıları değil düşlemler olduğunu göstermez; bir çözümleme, bize, yalnızca bir düşüncenin *içeriğini* verir ve onun gerçekliğini belirlemeyi bize bırakır. Gerçek ve hayali olaylar düşlerde ilk bakışta eşit geçerlikte ortaya çıkarlar ve bu yalnız düşlerde değil, daha önemli ruhsal yapıların üretiminde de böyledir.)[10]

---

[10] [Freud burada olasılıkla nevrotik hastalarının çözümlemeleri sırasında açık olarak ortaya konan bebeksi cinsel yaralanmaların aslında çok sık olarak düşlemler olduğu biçiminde çok yakınlarda yapmış olduğu buluşa gönderme yapıyor. Freud, 1906*a*'ya bkz.]

"Büyük bir grup" daha önceden bildiğimiz gibi [I. Cilt, s. 294 v. s.na bkz.] bir giz anlamına gelir. Ağabeyi basit olarak onun bir kadının sevgisiyle ilgili tüm sonraki rakiplerinin temsilcisiydi (çocukluk sahnesine "geçmişe dönük bir düşlem" aracılığıyla girmişti). İtalya Kralına küfreden beyefendi bir kez daha yakınlarda olmuş ve aslında önemsiz bir yaşantı ortamı yoluyla yüksek sosyeteye girmenin yollarını zorlayan alt sınıftan insanlarla ilişkiliydi. Bu sanki memedeki çocuğa Daudet'nin genç erkeklere yaptığına benzer bir uyarının yapılmasıydı.[11]

Düşlerin oluşumunda yoğunlaştırmayı incelemek için üçüncü bir olanak sağlamak üzere ruhçözümsel sağaltım gören yaşlıca bir hanıma borçlu olduğum bir başka düşün çözümlemesinin bir kesimini vereceğim. Hastanın ıstırap çektiği ağır anksiyete durumlarından beklendiği üzere hastanın düşleri, ilk ayrımsadığında, kendisini hem şaşırtmış hem de irkiltmiş olan pek çok sayıda cinsel düşünceler içeriyordu. Düşün yorumunu sonuna dek izleyemeyeceğim için onun malzemesi, aralarında görünür bir bağlantı bulunmayan çeşitli gruplara dağılmış gibi görünecektir.

III

"MAYIS BÖCEĞİ[12] DÜŞÜ"

DÜŞÜN İÇERİĞİ — Bir kutunun içinde serbest bırakması gereken aksi halde boğulacak olan iki mayıs böceği olduğunu anımsamış. Kutuyu açtığında mayıs böcekleri bitkin bir durumdaymış. Biri açık pencereden uçup gitmiş; ama öteki birilerinin isteği üzerine pencereyi kapatırken kanadın arasında kalıp ezilmiş. (Tiksinti belirtileri.)

ÇÖZÜMLEME — Kocası geçici olarak evden uzaktaydı ve ondört yaşındaki kızı yandaki yatakta uyuyordu. Bir akşam önce kız, onun su bardağına düşmüş bir kelebeğe dikkatini çekmişti; ama o, kelebeği sudan çıkarmamış ve ertesi sabah zavallı yaratık için üzüntü duymuştu. Akşam okuduğu kitap, bazı oğlanların bir kediyi nasıl kaynar suya

[11] Düş görenin sütannesiyle ilgili durumun hayali olduğu, bu olguda sütannenin adamın annesi olmasıyla nesnel olarak kanıtlanmıştı. Bu bağlamda I. Cilt, s. 253'de yinelediğim, sütannesiyle eline geçen fırsatı daha iyi kullanmamış olduğuna hayıflanan genç adam öyküsünü anımsadım. Aynı biçimde bir hayıflanma kuşkusuz bu düşün kaynağıydı.

[12] [Almanca "Maikäfer"in daha yaygın karşılığı "ağustos böceği"dir. Ancak bu düşün amaçları için sözcüğü sözcüğüne bir çeviri yeğlendi.]

attıklarını ve hayvanın kıvranışlarını anlatıyordu. Düşün —kendi başlarına önemsiz olan— iki hızlandırıcı nedeni bunlardı. Sonra *hayvanlara eziyet* konusunu biraz daha izledi. Birkaç yıl önce, belli bir yerde yaz tatilini geçirirlerken, kızı, hayvanlara karşı çok kıyıcıymış. Kelebekleri toplar ve hastadan onları öldürmek için biraz *arsenik* istermiş. Bir keresinde bir kelebek, gövdesini delen bir iğneyle uzun bir süre odanın içinde uçmayı sürdürmüş; bir başka kez çocuğun koza örmeleri için sakladığı tırtıllar açlıktan ölmüş. Daha da nazik bir çağdayken aynı çocuk *böceklerin* ve kelebeklerin kanatlarını koparırmış. Ama şimdi tüm bu kıyıcı eylemlerden dehşete düşermiş — o denli iyi kalpli biri haline gelmiş.

Hasta bu çelişki üzerinde düşündü. Bu ona bir başka çelişkiyi, George Eliot'un *Adam Bede*'de ortaya koyduğu, *görünümle* karakter arasındaki çelişkiyi anımsattı: güzel ama gösterişçi ve aptal bir kız ile çirkin ama yüce karakterli bir başka kız; aptal kızı baştan çıkaran *soylu* bir adam ve gerçek soyluluğu duyumsayan ve öyle davranan bir işçi. İnsanların içindekini ayrımsamanın ne denli olanaksız olduğunu söyledi. *Ona* bakınca şehvi istekler tarafından işkence çektiğini kim tahmin edebilirdi?

Küçük kızın kelebek toplamaya başladığı yıl bulundukları bölge ciddi bir *mayıs böceği* istilasına uğramıştı. Çocuklar böceklere çok kızıyorlar ve onları acımasızca *eziyorlardı*. O sırada hastam mayıs böceklerinin kanatlarını koparan ve gövdelerini yiyen bir adam görmüştü. Kendisi *Mayıs*'ta doğmuş ve *Mayıs*'ta evlenmişti. Evlendikten üç gün sonra anababasına ne denli mutlu olduğunu yazmıştı. Ama bunun gerçekle ilgisi yoktu.

Düşten önceki akşam bazı eski mektupları karıştırmış ve onların bazılarını —bazıları ciddi bazıları gülünç— yüksek sesle çocuklarına okumuştu. En gülünç mektup kızlığında kendisine kur yapan bir piyano öğretmeninden ve bir başkası da *doğuştan soylu* birinden gelmişti.[13]

Kadın, kızlarından biri Maupassant'ın "kötü" kitaplarından birini ele geçirdiği için kendini suçluyordu.[14] Kızın istediği *arsenik*, ona, [Daudet'nin yazdığı] *Le Nabab*'da Dük de Mora'ya gençlik gücünü yeniden kazandıran *arsenik hapları*'nı anımsattı.

---

[13]Düşün asıl kışkırtıcısı buydu.

[14]Bu noktada araya bir şey eklemek gerekiyor: "bu tür kitaplar bir kız için *zehir*'dir." Hastanın kendisi de gençken yasak kitapların içine epeyce dalmıştı.

"Onları serbest bırakmak" ona *Sihirli Flüt*'ten bir parçayı düşündürdü:

> Zur Liebe kann ich dich nicht zwingen,
> Doch geb ich dir *die Freiheit* nicht.[15]

"Mayıs böcekleri" de ona Kätchen'in sözlerini düşündürdü:

> Verliebt ja wie ein *Käfer* bist du mir.[16]

Ve tüm bunların ortasında *Tannhäuser*'den bir alıntı geldi:

> Weil du von *böser Lust* beseelt...[17]

Yanında olmayan kocasına ilişkin sürekli bir endişeyle yaşıyordu. Yolculuğu sırasında başına bir şey geleceği korkusu pek çok uyanıklık hayalinde ifade edilmişti. Çözümlemesinin gidişi içinde, kısa süre önce, bilinçdışı düşüncelerinin arasında kocasının "yaşlanması"na ilişkin bir yakınmayı aydınlatmıştı. Eğer düşü görmesinden birkaç gün önce günlük işlerinin ortasında kafasında beliren ve kocasını hedef alan bir emir cümlesiyle dehşete düştüğünü söyleyecek olursam şu andaki düşünde gizlenen istekli düşünce çok daha iyi anlaşılacaktır: "Git ve kendini as!" Birkaç saat önce bir yerlerde bir adamın asıldığında güçlü bir ereksiyon oluştuğunu okumuştu. Bu ürkütücü kılıkta bastırmadan kurtulan şey, bir ereksiyon isteğiydi. "Git ve kendini as!", "Ne pahasına olursa olsun bir ereksiyon sağla!" ile eşdeğerdi. *Le Nabab*'daki Dr. Jenkins'in arsenik hapları buraya tam uyuyordu. Ama

---

[15] [Sevmekten korkma seni asla zorlamayacağım
Henüz *seni serbest bırakmak* için çok erken.

(Mozart'ın operasının I. Perdesinin *Final*'inde Pamina'lı Sarastro. E. J. Dent'in çevirisi.)].

[16] ["Bana deli gibi âşıksın." Sözcük olarak: "Bana bir *böcek* gibi âşıksın." Kleist'ın *Kätchen von Heilbronn*'undan, IV. Perde, 2. Sahne.] —Daha ileri bir düşünce katarı aynı şairin *Penthesilea*'sına ve bir âşığa *eziyet* etmeye yöneltti.

[17] [Sözcük olarak: "Böyle *şeytani hazlar*'dan esinlendiğin için." Bu, olasılıkla Tannhäuser'in Wagner'in operasının son sahnesinde bildirdiği Papa'nın lanetinin giriş cümleciğinin bir anısıdır. Gerçek sözler şöyledir: "Hast du so böse Lust getheilt" — "Böyle şeytani hazları paylaştığın için."]

hastam, en güçlü afrodizyağın, cantharides'in (halk arasında "İspanyol sineği" diye bilinir) *ezilmiş böcekler*'den elde edildiğini biliyordu. Düş içeriğinin temel parçasının sürücüsü buydu.

Pencereler'in açılması ve kapatılması kocasıyla arasındaki temel tartışma konularından biriydi. Kadın, uyuma alışkanlıkları bakımından aerofil, kocası ise aerofobikti.[18] *Bitkinlik*, kadının düşü gördüğü sıralardaki temel belirtisiydi.

Kaydettiğim düşlerin üçünde de düş içeriğinden doğan bağlantıların çoğulluğunu açıkça göstermek için, düş içeriğinin öğelerinden birinin düş düşüncelerinde yeniden ortaya çıktığı noktaları *kalın* harflerle işaretledim. Ancak bu düşlerin hiçbirinin çözümlemesinin izi sonuna dek izlenmediği için içeriğinin ne denli aşırı nedensel olduğunu göstermek üzere çözümlemesi çok ayrıntılı olarak kaydedilmiş bir düşten söz etmek daha iyi olacaktır. Bu amaçla Irma'nın enjeksiyonu düşünü alacağım [I. Cilt s. 158 v.s.]. O örnekte, yoğunlaştırma işleminin, düşlerin oluşumunda birden çok yöntemi kullandığını görmek çok kolay olacaktır.

Düş içeriğinin temel tipi hastam Irma'ydı. Gerçek yaşamda kendisine ait olan yüz anlatımlarıyla ortaya çıkmıştı ve böylece ilk örnekte kendisini temsil ediyordu. Ama onu pencerenin önünde muayene ettiğim pozisyon, başka birinden, düş düşüncelerinin ortaya koyduğuna göre, hastamın yerine geçirmek istediğim hanımdan türemişti. Irma'da bana en büyük kızıma ilişkin anksiyetemi anımsatan bir difteri zarı bulunduğu ortaya çıktığında Irma bu kızın yerine geçiyordu ve onun da arkasında kızımla aynı adı taşıyan ve zehirlenerek ölmüş olan hastamın tipi gizliydi. Düşün sonraki akışı içinde, Irma tipi, düşteki görsel resminde hiçbir değişiklik olmaksızın, daha başka anlamlar kazandı. İki arkadaşımın birbirine zıt karakterlerini ortaya koydukları çocuk hastanesinin nöroloji bölümünde muayene ettiğimiz çocuklardan biri oldu. Kendi çocuğumun tipi açıkça bu geçişi sağlayan atlama taşı olmuştu. Aynı Irma'nın ağzını açmaya direnci bir zamanlar muayene ettiğim bir hanıma ve aynı bağlantı aracılığıyla karıma bir anıştırmaydı. Dahası,

[18] [Aerofil: hava seven; aerofobik: havadan korkan. —ç.n.]

boğazında bulduğum patolojik değişiklikler bir dizi başka tipe de anıştırmada bulunuyordu.

"Irma"yı izleyerek aydınlattığım bu tiplerden hiçbiri düşte bedensel biçim olarak ortaya çıkmamıştı. "Irma"nın düş tipinin arkasına gizlenmişler ve böylece onu pek çok zıt niteliği olan kolektif bir imgeye dönüştürmüşlerdi. Irma, yoğunlaştırma işleminin kurbanı olan tüm bu tiplerin temsilcisi haline gelmişti; çünkü *onların* bana anımsattığı her şeyi, nokta nokta *ona* geçirmiştim.

Düş yoğunlaştırması amacıyla bir "kolektif tip" üretmenin başka bir yolu da vardır, o da iki ya da daha çok insanın gerçek tiplerinin tek bir düş imgesinde birleştirilmesidir. Düşümdeki Dr. M. bu biçimde oluşmuştu. Dr. M. adını taşıyor ve onun gibi konuşup onun gibi davranıyordu; ama fiziksel özellikleri ve hastalığı bir başkasına yani benim en büyük ağabeyime aitti. Tek bir özellik, onun solgun görünümü, çift yanlı belirlenmişti çünkü gerçek yaşamda her ikisinin ortak özelliğiydi.

Sarı sakallı amcama ilişkin düşümdeki Dr. R. [I. Cilt s. 188 v. s.] de benzer bir bileşik tipti. Ama orada düş imgesi daha başka bir yoldan oluşmuştu. Bir kişinin özelliklerini diğerininkilerle birleştirip süreç sırasında her birinin anı resimlerinden belli özellikleri atmamıştım. Benimsediğim yöntem, Galton'un aile portrelerini oluşturma yöntemiydi: yani iki imgeyi tek bir karta o şekilde basıyordum ki her ikisinde de ortak olan özellikler vurgulanıyor oysa birbirine uymayan özellikler birbirini iptal ediyor ve resimde belirsizleşiyordu. Amcama ilişkin düşümde açık renk sakal her iki kişiye de ait olan ve bunun sonucunda bulanıklaşmış olan bir yüzün çevresinde belirgin olarak ortaya çıkmıştı; rastlantısal olarak sakal, kırlaşma ara düşüncesi yoluyla babamla bana bir anıştırmayı da içermekteydi.

Kolektif ve bileşik tiplerin oluşturulması, düşlerde, yoğunlaştırmanın işlediği ana yöntemlerden biridir. İleride [s. 53 v.s.na bkz.] bir başka bağlamda onlar üzerinde durma olanağı bulacağım.

Irma'nın enjeksiyonu düşünde "dizanteri" düşüncesinin ortaya çıkışının da çoğul belirleyicileri vardı: önce "difteri"ye fonetik benzerliği [I. Cilt s. 166'ya bkz.] ikinci olarak da Doğu'ya göndermiş olduğum ve histerisi ayrımsanmış hastam sayesinde.

Bu düşteki bir başka ilginç yoğunlaştırma örneği onda "propill-

er"den söz edilişiydi [I. Cilt s. 168 v. s.]. Düş düşüncelerinin içerdiği ise "propiller" değil "amiller"di. Bu noktada düşün oluşumunda tek bir yerdeğiştirme bulunduğu varsayılabilir. Gerçekten de durum budur. Ama yerdeğiştirme, düşün çözümlemesine aşağıda yapılan eklentinin kanıtlayacağı üzere yoğunlaştırma amacına da hizmet etmiştir. Dikkatimin bir süre daha "propiller" sözcüğü üzerinde kalmasına izin verdiğimde onun kulağa "Propylaea" gibi geldiğini ayrımsadım. Ama Propylaea yalnızca Atina'da değil Münih'te de vardı.[19] Düşten bir yıl önce o sırada ağır hasta olan bir arkadaşımı —düşte "propiller"den hemen sonra ortaya çıkan "trimetilamin" sözcüğüyle yanılgıya yer vermeyecek biçimde anıştırılan arkadaşımı— ziyaret etmek için Münih'e gitmiştim.

Düş çözümlemelerinin başka yerlerinde olduğu gibi burada da çok çeşitli doğal önemleri olan çağrışımların sanki eşit ağırlıktaymışlar gibi düşünce bağlantıları oluşturmak üzere kullanılmalarının çarpıcı bir yöntemi üzerinde duracak ve düş düşüncelerindeki amillerin düş içeriğindeki propillerle yer değiştirişi sürecinin plastik bir tablosunu verme eğilimine kendimi bırakacağım.

Bir yanda beni anlamamış olan, bana karşıt yanı tutan ve bana amil kokulu bir likör hediye etmiş olan arkadaşım Otto'ya bağlanmış düşünceler grubunu görüyoruz. Öte yanda ise beni *anlamış* olan, benden yana çıkacak olan ve kendisine pek çok değerli bilgiyi, bu arada cinsel süreçlerin kimyasıyla ilgili bilgileri de borçlu olduğum, Berlin'deki arkadaşıma [Wilhelm Fliess] ilişkin düşünceler grubunu — ilk gruba tam karşıtıyla bağlanmış olarak— görmekteyiz.

Yakın geçmişteki uyarıcı nedenler —düşün gerçek kışkırtıcıları— "Otto" grubunda dikkatimi neyin çekmesi gerektiğini belirledi; amil, düş içeriğinin bir kesimini oluşturmaları önceden yazgılanmış olan bu seçilmiş öğeler arasındaydı. Daha zengin olan "Wilhelm" grubu, kesinlikle "Otto"ya zıt olmasıyla harekete geçirilmişti ve daha önce "Otto" da harekete geçirilmiş olanları yankılayan öğeleri vurgulanmıştı. Gerçekten tüm düş boyunca beni kızdıran birilerinden onun pekâlâ tam karşıtı olabilecek birilerine dönmeyi sürdürmüştüm; noktası noktasına bir karşıtın karşısına bir arkadaşı çıkarmıştım. Böylece "Otto" grubundaki amil, diğer gruptaki kimya alanından anıları üretmişti; bu yolla değişik yönlerden desteklenmiş olan trimetilamin, düş içeriğine girmenin yolunu bulmuştu. "Amiller"in kendisi düş içeriğine değiştirilmeden girmiş olabilirdi; ama "Wilhelm" grubunun etkisi altına girdi.

---

[19] [Atina örneğinde törensel bir revak.]

Çünkü bu ismin kapladığı tüm bir anılar yelpazesi "amiller" için iki yanlı bir belirlenme sağlamak üzere taranmıştı. "Propiller", "amiller"le yakın ilişki içindeydi ve "Wilhelm" grubundan Münih, "propylaea"siyle onunla yarı yolda buluşmuştu. İki düşünce grubu, "propiller-propylaea" üzerinde buluşmuş ve sanki bir uzlaşma sonucu düş içeriğine girme yolu bulan, bu ara öğe olmuştu. Burada çoğul belirleyicilerin etkisinde bulunan ortak bir ara başlık oluşturulmuştu. Bu nedenle bu çoğul belirleyicilerin bir öğenin düş içeriğine girmesini kolaylaştıracakları açıktır. Bu türden bir ara bağlantı oluşturmak için dikkat, duraksanmadan, niyetlenilenden yakınlardaki bazı başka çağrışımlara kaydırılmıştır.

Irma'nın enjeksiyonu düşünü incelememiz, bizim düşlerin oluşumu sırasındaki yoğunlaştırma süreçleri üzerine bir içgörü edinmemize olanak vermiştir. O süreçlerin belirli ayrıntılarını gözleyebildik; örneğin, düş düşüncelerinde birçok kez ortaya çıkan öğelerin nasıl da yeğlendiğini, yeni birliklerin nasıl biçimlendirildiğini (kolektif tipler ve bileşik yapılar biçiminde), ortak ara başlıkların nasıl oluşturulduğunu. Yoğunlaştırmanın *amacı*na ve onu üretmeye eğilimli etmenlere ilişkin daha ileri bir soru, düşlerin oluşumu sırasında işleyen tüm ruhsal süreçler sorusundan söz edene dek ortaya atılmayacaktır [s. 62'ye ve VII. Bölüm, E kesimine, özellikle s. 312 v.s.na bkz.]. Şu an için düş yoğunlaştırmasının düş düşünceleri ile düş içeriği arasındaki ilişkinin dikkate değer bir özelliği olduğunu ayrımsamakla yetineceğiz.

Düşlerde yoğunlaştırma işlemi en açık olarak sözcükler ve adları ele aldığı zaman görülür. Sözcüklerin düşlerde sıklıkla şeyler gibi ele alındığı doğrudur ve bu nedenle tıpkı şeylerin sunumunda olduğu gibi birleştirilmeye çok yatkındırlar.[20] Bu türden düşler en eğlenceli ve en merak çekici uydurma sözcükleri sunar.[21]

I

Bir keresinde bir tıp meslekdaşım, bana, yazmış olduğu ve benim

---

[20] [Sözcüklerin ve şeylerin sunumu arasındaki ilişki, Freud tarafından çok daha geç olarak, Bilinçdışı üzerine makalesinin son sayfalarında tartışılmıştır. (1915*e*).]

[21] [Pek çok sözel düşünce içeren bir düş, Freud tarafından *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'nin (1901) *P.F. L.* , 5, 107 v. s. V. (10) Bölümünde bildirilmiş tir. — Görüleceği üzere, aşağıdaki örneklerin büyük kesimi çevrilemez. Editörün Girişine bkz. (I. Cilt s. 36 v. s.).]

görüşüme göre son zamanlardaki bir fizyolojik buluşun değerinin aşırı önemsendiği ve her şey bir yana konunun çok duygusal bir biçimde ele alındığı bir makaleyi göndermişti. Ertesi gece düşümde açıkça bu makaleye gönderme yapan bir cümle gördüm: *"Açıkça norekdal bir tarzda yazılmış."* Sözcüğün çözümlemesi başlangıçta bana biraz güçlük çıkardı. Bunun [Almanca] kıyas sıfatları *"kolossal"* ve *"pyramidal"*in bir gülünçleştirmesi olduğunda hiç kuşku olamazdı; ama kökenini tahmin etmek kolay değildi. En sonunda ucubenin "Nora" ve "Ekdal" adlarından birleştirildiğini anladım — Ibsen'in iki ünlü oyununun [*Bir Bebek Evi* ve *Yaban Ördeği*] kahramanları. Bir süre önce en son çalışmasını düşümde eleştirdiğim aynı yazarın Ibsen üzerine bir gazete makalesini okumuştum.

II

Kadın hastalarımdan biri, bana, anlamsız bir sözcel bileşikle biten kısa bir düş anlatmıştı. Düşünde kocasıyla bir köy bayramındaymış ve şöyle demiş: *"Bu, genel bir 'Maistollmütz'le bitecek."* Düşte, bunun mısırla yapılan bir tür puding olduğu biçiminde silik bir duygusu varmış. Çözümleme, sözcüğü *"Mais"* ["mısır"], *"toll"* ["deli"], *"mannstoll"* ["nemfoman" — sözcük olarak "erkek delisi"] ve *Olmütz* [Moravia'da bir kent] parçalarına ayırdı. Tüm bu parçaların masada akrabalarıyla yaptığı bir konuşmanın kalıntıları olduğu anlaşıldı. *"Mais"*in arkasında (yakında açılan Yaşgünü Sergisine[22] bir göndermeye ek olarak) şu sözcükler yatmaktaydı: *"Meissen"* (bir kuşu temsil eden Meissen [Dresden] porseleninden bir biblo); *"Miss"* (akrabalarının İngiliz mürebbiyesi *Olmütz*'e gitmişti.); ve *"mies"* (esprili olarak "tiksinme" karşılığı kullanılan kaba bir Yahudice deyim). Bu sözcel türlünün her hecesinden uzun bir düşünceler ve çağrışımlar zinciri çıktı.

III

Kapısının zili gecenin geç saatinde kendisine bir kartvizit bırakmak için uğrayan bir tanışı tarafından çalınan genç adam o gece bir düş

[22][İmparator Franz Josef'in 1898'de kutlanan yaşgününün anısına.]

görmüştü: *Bir adam evinin telefonunu düzeltmek için geç saatlere dek çalışmış. Adam gittikten sonra da telefon çalmaya devam etmiş ama sürekli olarak değil kesik kesik çalıyormuş. Hizmetçisi adamı geri getirmiş ve sonra da demiş ki: "kural olarak 'tutelrein' olan insanların bile böyle bir şeyle başa çıkamamaları çok gülünç."*

Görüleceği üzere düşün önemsiz uyarıcı nedeni, onun yalnızca bir öğesini kapsamaktadır. Bu olay, yalnızca düş görenin, onu imgelemlinde, aynı derecede önemsiz olmasına karşın, yerine geçici bir anlam verilmiş daha eski bir yaşantıyla aynı diziye yerleştirmesi yüzünden bir önem kazanmıştır. Babasıyla birlikte yaşayan bir oğlan çocuğuyken, yarı uykulu bir durumda bir bardak suyu yere dökmüşmüş. Ev telefonunun kablosu ıslanmış, telefonun *sürekli çalması* babasının uykusunu kaçırmış. Sürekli çalış ıslanmaya denk geldiği için *"kesik kesik çalış"* düşen damlaları temsil etmek üzere kullanılmıştı. *"Tutelrein"* sözcüğü üç yönde çözümlenebilirdi ve böylece de düş düşüncelerinde temsil edilen üç nesneye yöneltilebilirdi. *"Tutel"*, "muhafızlık" karşılığı adli bir terimdi ["vasilik"]. *"Tutel"*, (ya da olasılıkla *"Tuttel"*) bir kadının göğsü için kullanılan kaba bir terimdi. Sözcüğün kalan kesimi, *"rein"* ["temiz"], *"Zimmertelegraph"*ın ["Ev telefonu"] ilk kesimiyle birleşince *"zimmerrein"*ı ["temizlik eğitimi"][23] oluşturuyordu — ki bu da döşemeyi ıslatmakla yakından ilişkiliydi ve kulağa, düş görenin ailesinden birinin adına çok benzer gibi geliyordu.[24]

[23][Evde beslenen hayvanların evin içinde dışkılamamak üzere eğitilmeleri. Doğal olarak bu sözcük bireşimini anlamı da koruyarak Türkçe'de karşılamak olanaksız. —ç. *n.*]

[24]Uyanıklık yaşamında bu türden hece çözümleme ve bireşimleri —aslında bir hece kimyası— pek çok espride rol oynar: "Gümüş elde etmenin en ucuz yolu nedir? Gümüşi kavaklar [*Pappeln* hem 'kavaklar' hem de 'gevezelik' anlamına gelir.] arasındaki bir yolda yürüyüp sükût istemektir. O zaman gevezelik kesilir ve ortaya gümüş çıkar." [Sözcük oyununa dayanan çoğu espride olduğu gibi burada da çeviri espriyi yok ediyor.Türkçe'de "Söz gümüşse sükût altındır" atasözünden yararlanarak bu espriyi yeniden üretmek istersek örneğin "altın elde etmek için altın başaklar arasında suskun dolaşmak" biçiminde kurmak gerekiyordu. Ama bu da *Pappeln* sözcüğündeki çifte anlamlılığı yok ederek esprinin yapısını değiştirirdi. —ç. *n.*] Bu kitabın ilk okuru ve eleştirmeni —ki ondan sonra gelenlerin de aynı yolu izlemesi olasıdır— "düş gören çok zeki ve eğlenceli gibi görünüyor" diye karşı çıkmıştı. Yalnızca düş gören söz konusu olduğunda bu oldukça doğruydu; eğer düş yorumcusuna da genişletilecek olsaydı bir karşı çıkış olabilirdi. Uyanıklık gerçekliğinde nükteli biri sayılmak için pek de iddiam olamaz. Eğer benim düşlerim eğlenceli görünüyorsa bu benim yüzümden değil düşlerin oluştuğu garip ruhsal koşullar yüzündendir; ve bu olgu, espriler ve gülünç kuramı ile çok yakından ilişkilidir. Düşler, zekice ve eğlenceli bir hale dönüşürler çünkü onların

IV

Merkez noktası bir deniz yolculuğu gibi görünen benim uzunca bir düşümde, bir sonraki durak yerinin adının *"Hearsing"* ve ondan sonrakinin de *"Fliess"* olduğu ortaya çıkmıştı. Bu son sözcük benim B[erlin]'deki, sıklıkla yolculuklarımın hedefi olan arkadaşımın adıydı. "Hearsing" bileşik bir sözcüktü. Bir kesimi, Viyana yakınındaki banliyö hattı üzerinde bulunan ve çoğunlukla "ing"le biten yer adlarından türemişti: Hietzing, Liesing, Mödling (eski adı Medelitz, *"meae deliciae"* idi — yani *"meine Freud"* ["benim neşem"]). Diğer kesim İngilizce "hearsay" [söylenti] sözcüğünden türemişti. Bu, iftirayı anıştırıyordu ve düşün bir önceki günde yer alan önemsiz kışkırtıcısıyla bağlantı kuruyordu: *Fliegende Blätter* dergisinde "Sagter Hatergesagt" ["Dedim Dedi"] adında iftiracı bir cüce hakkında bir şiir. Eğer "ing" hecesi "Fliess" adına eklenseydi erkek kardeşimin İngiltere'den bizi ziyarete geldiğinde deniz yolculuğunun gerçek durak yeri olan "Vlissingen"i [Flisingen okunur. —*ç.n.*] elde ederdik. Ama Vlissingen karşılığı İngilizce sözcük "kızarma" anlamına gelen "Flushing" idi ve bana ereutophobia [yüz kızarması fobisi.—*ç.n.*] nedeniyle sağalttığım hastalarımı ve de bu nevroz hakkında yakınlarda Bechterew tarafından yazılmış ve biraz canımı sıkmış olan makaleyi anımsattı.

V

Gördüğüm bir diğer düş iki ayrı parçadan oluşuyordu. İlk parça çok canlı bir biçimde anımsadığım *"Autodidasker"* sözcüğüydü. İkinci parça birkaç gün önce ürettiğim kısa ve zararsız bir düşlemin tam bir kopyasıydı. Bu düşlem Profesör N.'yi yeniden gördüğümde ona: "Durumu üzerine geçenlerde sizinle konsültasyon yaptığım hasta tam da sizin kuşkulandığınız gibi gerçekten yalnızca bir nevroz acısı çekiyordu," demem gerektiği konusundaydı. Böylece "Autodidasker" türetmesi iki koşula uygun düşüyor olsa gerekti: ilk olarak bileşik bir anlam taşıyor ya da böyle bir anlamı temsil ediyor olmalıydı; ikinci olarak da bu anlam, uyanıklık yaşamından ürettiğim Profesör N.'den özür dileme niyetiyle sıkı bir ilişki içinde bulunmalıydı.

---

düşüncelerini dışavuracak en doğrudan ve en kolay yollar engellenmiştir: böyle olmaya zorlanmışlardır. Okur, hastalarının düşlerinin, en azından benimkiler kadar hattâ daha fazla espriler ve cinaslarla dolu olduğuna kendini inandırabilir. — [*1909'da eklenen:*] Yine de bu karşı çıkış beni esprilerin tekniği ile düş-işlemini karşılaştırmaya yöneltti; sonuçlar *Espriler ve Bilinçdışıyla İlişkileri* üzerine yayımladığım kitapta (1905*c*) bulunabilir. [Özellikle VI. Bölümde. — Bu bölümün sonlarına doğru Freud, düş esprilerinin kötü espriler olduğuna değinir ve neden böyle olmak zorunda olduklarını açıklar. *Giriş Konferansları*'nın (1916-17) 15. Konferansında da aynı noktaya değinilir. *P. F. L.*, I, 273-4. — Yukarıda sözü edilen "ilk okur" Fliess'di.]

"Autodidasker" sözcüğü kolayca "Autor" [yazar], "Autodidakt" [kendi kendini eğiten] ve bana Lassalle adını da çağrıştıran "Lasker"e ayrıştırılabilirdi.[25] Bu sözcüklerden ilki, düşün kolaylaştırıcı nedenine —bu kez önemli bir neden— yöneltmişti. Karıma aynı zamanda erkek kardeşimin arkadaşı olan ve öğrendiğime göre benim doğduğum kentte doğmuş olan ünlü bir [Avusturyalı] yazarın birkaç kitabını vermiştim: J. J. David. Bir akşam karım bana David'in kitaplarından birinde yetenekli bir adamın kötüleşmesine ilişkin trajik bir öykünün kendisinde yarattığı derin izlenimlerden söz etti ve söyleşimiz kendi çocuklarımızda belirtilerini gözlemlediğimiz yeteneklerin tartışılmasına dönüştü. Okuduklarının etkisi altındaki karım çocuklar için endişesini dile getirdi ve ben de bunların iyi bir çocuk yetiştirme için tam da kaçınılması gereken tehlikeler olduğunu söyleyerek onu teselli ettim. Geceleyin düşünce katarım çok daha ötelere gitti; karımın endişesini aldım ve her türden başka endişeyi de onun içine yedirdim. Yazarın erkek kardeşime evlilik konusunda söylediği bir söz, düşüncelerime, düşümde temsil edilmelerini sağlayacak bir yan yol gösterdi. Bu yol, çok yakın dost olduğumuz bir hanımın evlenmek için gidip yerleştiği Breslau'ya yöneltti. Bir kadın yüzünden felakete uğrama tehlikesi hakkında duyduğum endişe, —çünkü benim düş düşüncelerimin çekirdeği buydu— Breslau'da, Lasker ve Lassalle olgularında bu öldürücü etkinin yaşanabileceği iki olasılığı eşzamanlı olarak görüntüleme olanağı veren bir örnek bulmuştu.[26] Bu düşüncelerin özetlenebileceği *"Cherchez la femme"* [kadın aramak — *ç.n.*] deyişi başka bir anlamda alındığında beni adı Alexander olan hâlâ evlenmemiş erkek kardeşime yöneltti. Şimdi adın kısaltılmış biçimi olan "Alex"in "Lasker"in harflerinin sırası değişmiş bir biçimi olarak kulağa neredeyse aynıymış gibi geldiğini ve bu etmenin benim düşüncelerimi Breslau aracılığıyla yan yol boyunca yöneltmede bir payı olduğunu algılıyordum.

Ancak burada yapmakta olduğum adlar ve hecelerle oynamanın daha başka bir anlamı da vardı. Erkek kardeşimin mutlu bir aile yaşantısı olması isteğimi ifade ediyordu ve bunu bu yolla anlatmıştı. Zola'nın, konusu benim düş düşüncelerime yakın olması gereken ve bir sanatçının yaşamı hakkındaki romanı *L'oeuvre*'da, bilindiği gibi, yazar, ken-

[25] [Alman Sosyal Demokrat hareketinin kurucusu Ferdinand Lassalle 1825'de Breslau'da doğmuş ve 1864'de ölmüştü. Eduard Lasker (1829-1884) Breslau'ya pek de uzak olmayan Jarotschin'de doğmuştu ve Almanya'daki Ulusal Liberal Parti'nin kurucularından biriydi. Her ikisi de Yahudi kökenliydi.]

[26] Lasker tabes'ten ölmüştü; yani bir kadından bulaşan bir hastalıktan (Frengi); Lassalle ise herkesin bildiği gibi bir kadın uğruna yaptığı düelloda öldü. [George Meredith'in *Trajik Komedyenler* kitabı onun öyküsü üzerinedir.]

dini ve kendi aile mutluluğunu bir sahnede tanıtır. O, "Sandoz" adı altında ortaya çıkar. Biçim değiştirme şöyle oluşturulmuş olsa gerek: Eğer "Zola" tersten yazılırsa (çocukların yapmaktan çok hoşlandıkları bir şey) "Aloz"u elde ederiz. Kuşkusuz bu da kılık değiştirmemiş gibi görünmektedir. Bu nedenle Zola "Alexander"in ilk hecesi olan "Al"in yerine aynı adın üçüncü hecesi olan "Sand"ı geçirmiş ve böylece "Sandoz" adı ortaya çıkmıştır. Benim "Autodidasker"im de büyük ölçüde aynı biçimde doğmuştu.

Şimdi Profesör N.'ye ikimizin de muayene ettiği hastanın yalnızca nevrozu olduğunu söyleme düşlemimin düşe girme yolunu nasıl bulduğunu açıklamalıyım. Çalışma yılımın sonundan kısa süre önce benim tanı koyma gücümü oldukça bocalatan yeni bir hastanın sağaltımına başlamıştım. Ağır bir organik hastalığın varlığı —belki de omurilikte bir miktar erime— kendini güçlü bir biçimde düşündürtüyor ama ortaya çıkarılamıyordu. Eğer hasta, o olmaksızın bir nevrozun varlığını kabul etmeyeceğim cinsel öyküyü bu denli şiddetle reddetmeseydi bir nevroz tanısı koymak (ki bu da tüm güçlükleri çözümlerdi) çok çekici olurdu. Sıkıntı içinde kendimin de çoğu başkaları gibi başka bir insandan daha çok saygı duyduğum ve otoritesinin önünde eğilmeye en çok hazır olduğum hekimden yardım istedim. Benim kuşkularımı dinledi, onların akla yakın olduğunu söyledi ve sonra kendi görüşünü açıkladı: "Adamı gözlem altında tutun; o bir nevroz olsa gerek." Benim, nevrozların nedenbilimi hakkındaki görüşlerimi paylaşmadığını bildiğimden karşı düşüncelerimi söylemedim ama kuşkuculuğumu da gizlemedim. Birkaç gün sonra hastaya kendisi için hiçbir şey yapamadığımı açıkladım ve başka birine başvurmasını salık verdim. Bunun üzerine bana yalan söylemiş olduğu için özür dilemeye başlayarak beni şaşkınlıklar içinde bıraktı. Kendinden çok utanmış olduğunu söyledi ve tastamam beklemekte olduğum ve onsuz hastalığını bir nevroz olarak kabul edemeyeceğim cinsel nedenbilim parçasını ortaya koymayı sürdürdü. Rahatlamış ama aynı zamanda da utanmıştım. Konsültanımın hastalık öyküsünü gözönüne almak yüzünden yanlış yola sapmaksızın benden çok daha açık olarak olayı görmüş olduğunu kabul etmek zorundaydım. Ve onunla bir daha karşılaştığımda pek çok şey söylemeye —ona *onun* doğru *benim* yanlış olduğumu söylemeye— karar verdim.

Bu tam da düşte yaptığım şeydi. İyi de benim yanlış olduğumu iti-

raf etmemde ne gibi bir istek doyurma bulunabilirdi? Ancak yanlış olmak tam da *istemiş olduğum* şeydi. Korkularımda yanılmış olmayı istemiştim ya da daha kesin bir deyişle düş düşüncelerinde korkularını benimsemiş olduğum karımın yanılmış olmasını istemiştim. Düşte, çevresinde doğru ya da yanlış olma düşüncelerinin dolandığı konu, düş düşüncelerinin aslında ilgili olduğu konudan çok da uzağa taşınmamıştı. Bir kadının ya da daha doğrusu cinselliğin neden olduğu organik ve işlevsel hasar arasında da aynı iki seçenek bulunuyordu: tabes felci mi yoksa nevroz mu? (Lassalle'ın ölüm biçimi çok sağlamca olmasa da bu ikinci kategori içinde sınıflandırılabilir.[27])

Bu sıkıca örülmüş ve dikkatle çözümlendiğinde çok saydam olan düşte, Profesör N. yalnızca bu benzeşim ve benim yanılmış olma isteğim ve de onun Breslau ve evlendikten sonra oraya yerleşmiş olan arkadaşımızın ailesiyle rastlantısal ilişkisi nedeniyle değil; bizim konsültasyonumuzun sonunda oluşan aşağıdaki sahne nedeniyle de yer almıştı. Görüşünü bildirip tıbbi tartışmamızı sonuçlandırdıktan sonra daha kişisel konulara döndü: "Şimdi kaç çocuğunuz var?" —"Altı." — Bir hayranlık ve ilgi jesti yaptı. —"Kız mı oğlan mı?" —"Üç üç: onlar benim gururlarımla benim hazinelerim." —"Güzel ama dikkatli olun. Kızlar oldukça güvenlidir ama oğlanları yetiştirmek sonradan zorluklar çıkarır." — Benimkilerin o zamana dek çok iyi davranmış olduklarını söyleyerek karşı çıktım. Açıkçası oğullarımın geleceği üzerine bu ikinci tanı, beni, hastamın ıstırabının bir nevroz olduğu biçimindeki birinciden daha fazla hoşnut etmemişti. Böylece bu iki izlenim, ard arda gelmeleri, ikisinin de bir kerede yaşanmış olması nedeniyle birbirine bağlanmıştı ve nevroz öyküsünü düşüme almakla, onu, sonradan karım tarafından ifade edilen endişelere çok yakın düştüğü için düş düşünceleriyle daha fazla ilişkisi bulunan çocuk yetiştirme üzerine söyleşinin yerine geçirmiştim. Böylece N.'nin, oğlanları yetiştirmenin güçlükleri hakkında söylediklerinin doğru olabileceği yolundaki benim korkum da düşte bir yer bulmuştu; çünkü böyle korkular taşımakta yanlış olabilme isteğimin temsilinin arkasına gizlenmişti. Aynı düşlem, bir değişikliğe uğramadan, zıt seçeneklerin her ikisinin de temsil edilmesine hizmet etmişti.

---

[27] [Kuşkusuz duello etmek bir nevroz değildir. Ancak bireyin ölüm olasılığından kaçınmak yerine bu olasılığı çok arttıran bir davranış içine girdiğini düşünecek olursak bunun nevrotik bir davranış olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan sigara içmek de nevrotik bir davranıştır. —*ç.n.*]

VI

"Bu sabah erken, düş görme ile uyanıklık arasında çok ince bir sözel yoğunlaştırma örneği yaşadım.[28] Güçlükle anımsayabildiğim bir düş parçaları yığınının gidişi içinde önümde gördüğüm, sanki yarısı elle yazılmış yarısı basılmış bir sözcük tarafından durduruldum. Sözcük, *'erzefilisch'*di ve bilinçli belleğime herhangi bir bağlamdan yoksun ve tümüyle yalıtılmış olarak sızan bir cümlenin parçasıydı: 'bunun cinsel duygular üzerinde *erzefilisch* bir etkisi vardır.' Hemen sözcüğün aslında, *'erzieherisch'* ['eğitimsel'] olması gerektiğini anladım ve bir süre *'erzefilisch'*deki ikinci *'e'* nin *'i'* olması gerekip gerekmediği konusunda kuşkuda kaldım.[29] Bu bağlamda aklıma 'sifiliz' sözcüğü geldi ve hâlâ yarı uykuluyken düşü çözümlemeye başlayarak bu sözcüğün nasıl olup da düşüme girebildiğini bulmak için kafa patlattım, çünkü hastalıkla ne mesleksel ne de kişisel olarak hiçbir ilgim yoktu. Sonra *'erzehlerisch'*i [bir başka anlamsız sözcük] düşündüm ve bu, bir akşam önce dadımızın [*Erzieherin*] benden fahişelik hakkında bir şeyler söylememi istediğini, coşkusal yaşamını etkilemek için (çünkü tam da normal olarak gelişmemişti) ona Hesse'nin fahişelik üzerine kitabını verdiğimi, sonra da onunla sorun üzerine epeyce konuştuğumu [*erzählt*] anımsatarak *'erzefilisch'*in ikinci hecesindeki *'e'*yi açıkladım. O zaman bir anda 'sifiliz' sözcüğünün sözcük olarak alınmadığını 'zehir' yerine geçtiğini gördüm — kuşkusuz cinsel yaşamla ilişkili olarak.[30] O halde tercüme edildiğinde düşteki cümle çok mantıklıydı: 'Benim konuşmamın *[Erzählung]* niyeti, dadımızın, [*Erzieherin*] coşkusal yaşamı üzerinde eğitimsel [*erzieherisch*] etki yaratmaktı; ama aynı zamanda zehirleyici bir etkisi olmasından da korkuyordum.' *'Erzefilisch'*, *'erzäh–'* ile *'erzieh–'*den birleştirilmişti."

---

[28] Marcinowski'den [1911] alınmıştır. [Bu paragraf 1914'de eklenmiştir.]

[29] [Bu zekice yoğunlaştırma örneği, saçma sözcüğün ikinci hecesinin —vur-gulu hecenin— telaffuzuna bağlıdır. Eğer *"ze"* ise "tse" diye okunur, böylece de *"erzählen"*in ve karışık *"erzehlerisch"* sözcüğünün ikinci hecesine benzer. Eğer *"zi"* ise "tsi" diye okunur ve o zaman da *"erzieherisch"*in ikinci hecesine ve de (daha az olarak) "sifiliz"in [Frengi] ilk hecesine benzer.]

[30] ["Sifiliz" sözcüğü hekimler için bile "zehir"i çağrıştırmaz. Ancak hastalığın cinsel ilişkiyle bulaşan hastalıklardan *(Venereal)* olduğu; Latince *venenum* sözcüğünün de zehir anlamına geldiği düşünülürse buradaki yerdeğiştirme anlam kazanabilir. —*ç. n.*]

Düşlerdeki sözel biçim değiştirmeler, paranoyadan tanıdıklarımıza büyük ölçüde benzer ama histeri ve obsesyonlarda[31] da bulunurlar. Bazan sözcüklere gerçekten nesneymişler gibi davranan ve yeni diller, yapay sözdizimi biçimleri icat eden çocuklar tarafından yapılan lenguistik hileler düşlerde ve psikonevrozlardaki bu tür şeylerin ortak kaynağıdır.

Düşlerde ortaya çıkan saçma sözel biçimlerin çözümlemesinin, düş-işleminin, yoğunlaştırma yolundaki başarılarını sergileyeceğine özellikle inanılmıştır.[32] Okur, vermiş olduğum örneklerin azlığından bu türden malzemenin nadir olduğu ya da çok istisnai olarak gözlemlendiği sonucuna varmamalıdır. Tersine çok yaygındırlar. Ama düş yorumunun ruhçözümsel sağaltıma bağımlı olmasının bir sonucu olarak yalnızca az sayıda örnek gözlemlenip kaydedilmiştir ve bir kural olarak bu örneklerin çözümlemeleri yalnızca nevrozların patolojisi konusunda uzman olanlar için kavranılabilir şeylerdir. Örneğin anlamsız sözel bir biçim içeren bu türden bir düş Dr. von Karpinska (1914) tarafından bildirilmiştir: *"Svingnum elvi."* Ayrıca bir sözcüğün, düşte kendisi anlamsız olmadan ama asıl anlamını yitirmiş ve tıpkı "anlamsız" bir sözcüğün olabildiği gibi ilişkili olduğu birçok başka anlamla birleşmiş bir sözcük olarak ortaya çıktığından da söz etmeye değer. Bu, örneğin, Tausk (1913) tarafından bildirilen on yaşındaki bir oğlanın "kategori" düşünde olan şeylerdir. O olguda "kategori", "kadın cinsel organları" ve "kategorileştirmek" de "işemek" anlamına gelmektedir.

Düşlerde konuşma cümleleri ortaya çıkıp bu biçimleriyle düşüncelerden kesin olarak ayırt edildiklerinde, düşte konuşulan sözcüklerin, düş malzemesi içinde anımsanan konuşulmuş sözcüklerden türemiş olmaları değişmez bir kuraldır. Konuşma metni ya değişmeden akılda tutulur ya da bazı hafif yerdeğiştirmelerle ifade edilir. Bir düşteki bir konuşma, sıklıkla, ya belleğe yerleştirilmiş ve metni aynı kalmış, ama eğer mümkünse değişik anlamlar verilmiş

[31] [Obsesyon, anlamsızlığını kişinin kendisinin de bildiği bir düşünce parçasının istençdışı olarak zorla bilince ulaşması. Düşünce takıntısı. Obsessif kompulsif nevroz denilen bir nevroz grubunda yinelenen davranışlar (kompulsiyon) ile birlikte temel belirtileri oluşturur. —ç. *n.*]

[32] [Bu paragraf 1919'da eklenmiştir.]

olan, çeşitli konuşmalardan bir araya getirilir; ya da özgün olandan farklı bir konuşmadır. Bir düşte söylenen bir sözün, aslında onun söylendiği fırsata bir anıştırmadan başka bir şey olmaması hiç de seyrek olmayan bir durumdur.[33]

---

[33] [*1909'da eklenen dipnot:*] Çok geçmeden çok gelişmiş entelektüel güçlerini bozmayan takıntıları bulunan genç bir adam olgusunda bu kuralın tek istisnasını buldum. Düşlerinde işittiği konuşma sözcükleri onun işittiği ya da ürettiği sözlerden türemiyordu. Uyanıklık yaşamında bilincine ancak düzeltilmiş bir biçimde ulaşabilen takıntılı düşüncelerinin çarpıtılmamış bir metnini içeriyorlardı. [Bu genç adam Freud'un bir obsesyonel nevrozlunun olgu öyküsünün ("Sıçan Adam") öznesidir; bu noktaya bir gönderme o çalışmada II (A) kesiminin başlangıcı yakınlarında bulunabilir (Freud 1909*d*) *P. F. L.*, 9, 103. — Düşlerde konuşma sözcükleri sorunu üzerinde aşağıda s. 147 v.s.nda daha kapsamlı olarak durulmuştur.]

(B)

YERDEĞİŞTİRME İŞLEMİ

Düşlerde yoğunlaştırma örnekleri derlememizi yaparken, belki hiç de daha az önemli olmayan bir başka ilişkinin de varlığı açıkça ortaya çıkmıştı. Düşün görünür içeriğinin temel öğeleri olarak göze çarpan elemanların düş düşünceleri içinde aynı rolü oynamaktan çok uzak oldukları görülebiliyordu. Bundan çıkan bir sonuç olarak bunun tersi de öne sürülebilir: Düş düşünceleri için temel olan şeyin düşte temsil edilmesi koşul değildir. Sanki düşün, düş düşüncelerinden *merkezi farklıdır* — içeriğinin merkez noktası farklı elemanlardır. Böylece, örneğin, botanik makalesi düşünde, [I. Cilt s.218 v.s.] düş içeriğinin merkez noktası, apaçık olarak "botanik" öğesiydi; oysa düş düşünceleri, meslekdaşlar arasında profesyonel yükümlülüklerinden doğan karışıklıklar ve çatışmalarla ve de benim hobilerim uğruna katlanmak alışkanlığında olduğum bedellerle ilgiliydi. "Botanik" öğesinin, düş düşüncelerinin bu merkezine, onunla bir karşısav —botaniğin benim gözde çalışmalarım arasında hiçbir zaman yeri olmaması— aracılığıyla gevşekçe bağlı olmak dışında hiçbir yeri yoktu. Hastamın *Sappho* düşünde [s.19 v.s.] merkezi konum *tırmanmak* ve *düşmek* ve de *üstte* ve *altta* olmak tarafından işgal edilmişti; ancak düş düşünceleri, *alt* sosyal sınıftan insanlarla cinsel ilişkilere girmenin tehlikeleri ile uğraşmaktaydı. Öyle ki düş düşüncelerinin yalnızca bir öğesi orantısız bir biçimde genişletilmiş olmasına karşın düş içeriğine giren yolu bulmuştu. Benzer biçimde konusu cinsellikle kıyıcılık arasındaki ilişki olan mayıs böcekleri düşünde [s.23 v.s.], kıyıcılık etmeninin düş içeriğinde ortaya çıktığı doğrudur ama ayrı bir bağlantıda ve cinsellikten söz etmeksizin çıkmıştır, başka bir deyişle bağla-

mından ayrılmış ve bunun sonucunda konudışı bir şeye dönüşmüştür. Yine amcam hakkındaki düşte [I. Cilt s. 188 v.s.] onun merkez noktasını oluşturan sarışın sakalın, düş düşüncelerinin özünü oluşturduğunu görmüş olduğumuz benim hırslı isteklerimle anlam olarak hiçbir ilişkisi yok gibiydi. Bu türden düşler haklı olarak bir "yerdeğiştirme" izlenimi verirler. Bu örneklere taban tabana zıt olarak, Irma'nın enjeksiyonu düşünde [I. Cilt s.158 v.s.] düşün oluşturulma süreci sırasında değişik öğelerin düş düşüncelerinde işgal ettikleri yeri yaklaşık olarak koruyabildiklerini görebiliriz. Düş düşünceleri ile düş içeriği arasındaki bu daha ileri, anlam ya da yön açısından tümüyle değişken ilişkinin, ilk anda şaşkınlık yaratması beklenir. Normal yaşamda bir ruhsal süreci göz önüne alsak ve onun çeşitli düşünce öğelerinden birinin seçildiğini ve bilinçte özel derecede bir canlılık kazandığını görsek, genellikle bu etkiyi özel olarak yüksek derecede bir ruhsal değerin — özel derecede bir ilginin— bu belirgin düşünceye bağlandığının kanıtı sayarız. Ama şimdi düş düşüncelerinin değişik öğeleri olgusunda bu türden bir değerin sürmediğini ya da düş oluşumu sürecinde gözardı edildiğini keşfediyoruz. Düş düşüncelerinin hangi öğelerinin ruhsal değerinin en yüksek olduğu hiçbir zaman bir kuşku konusu olmamıştır; bunu doğrudan yargılamayla öğreniyoruz. Bir düşün oluşumu sırasında şiddetli bir ilgiyle yüklenmiş bu temel öğeler, sanki değerleri azmış gibi ele alınabilirler ve düşte, onların yerine, düş düşünceleri içindeki değerlerinin azlığı tartışılamayacak başka öğeler geçebilir. İlk bakışta aralarından düş için seçim yapmak üzere değişik düşüncelerin ruhsal yoğunluğuna[1] sanki hiç dikkat edilmiyormuş ve sanki gözönüne alınan tek şey onların belirlenişinin az mı yoksa çok mu yinelendiğiymiş gibidir. Böylece, düşlerde, düş düşüncelerinde *önemli* olan şeyin değil; orada birçok kez yinelenmiş olan şeyin ortaya çıktığını varsayabiliriz. Ama bu hipotez, bizim düş oluşumunu kavramamıza büyük bir katkıda bulunmaz; çünkü eşyanın doğası gereği, çoğul belirleyicisi ve doğuştan ruhsal değeri olan iki etmenin aynı biçimde çalışması gerekeceği açıktır. Düş düşünceleri arasında en

[1]Bir düşüncenin *ruhsal* yoğunluğu ya da değeri veya ilgi derecesi kuşkusuz, *duyusal* yoğunluğundan ya da sunulan imgenin yoğunluğundan ayırt edilmelidir.

önemli olan düşünceler, hemen kesinlikle orada en sık ortaya çıkanlardır; çünkü değişik düş düşünceleri, sanki onlardan yaymmaktadırlar. Yine de bir düş, böyle hem kendi içinde hayli vurgulanmış hem de değişik yönlerden pekiştirilmiş öğeleri geri çevirebilir ve içeriği için bu iki nitelikten yalnızca ikincisini taşıyan başka öğeleri seçebilir.

Bu güçlüğü çözmek için [bir önceki kesimdeki] soruşturmamızdan türeyen başka bir izlenimi düş içeriğinin aşırı belirlenişinde kullanacağız. Belki de bu soruşturmayı okuyanlardan bazıları, düş öğelerinin aşırı belirlenmesinin çok da önemli bir keşif olmadığı, çünkü zaten kanıtı kendi içinde bir şey olduğu biçiminde bağımsız bir sonuç çıkarmışlardır. Çünkü çözümlemede, biz düş öğelerinden başlar ve onlardan doğan tüm çağrışımları not ederiz; öyle ki bu yoldan elde edilen düşünce malzemesi içinde aynı öğelere garip bir sıklıkla rastlamamız hiç de şaşırtıcı değildir. Bu karşı çıkışı kabul edemem; ama kendim de kulağa ondan farklı değilmiş gibi gelen bir şeyleri dile getireceğim. Çözümlemenin gün ışığına çıkardığı düşünceler arasında düşün çekirdeğinden oldukça uzak olan ve özel bir amaçla yapılmış yapay sokuşturmalar gibi görünenler pek çoktur. Bu amacı sezmek kolaydır. Düş içeriğiyle, düş düşünceleri arasında sıklıkla zorlanmış ve zoraki bir bağlantıyı kuran *onların* ta kendisidir; eğer bu öğeler çözümlemeden sökülüp atılsaydı, sonuç, düş içeriğinin bileşenlerinin yalnız aşırı belirlenmeden değil, herhangi bir belirlenmeden de yoksun kalması olurdu. Bir düşe neyin katılacağına karar veren çoğul belirlenmenin, her zaman düş oluşumunda birincil bir etmen olmadığı onun sıklıkla şu anda bilmediğimiz ruhsal bir gücün ikincil bir ürünü olduğu sonucunu çıkarmaya yöneltileceğiz. Yine de çoğul belirlenme, hangi özel öğelerin bir düşe gireceğini seçmede önemli olmak zorundadır; çünkü düş malzemesinden yardımsız olarak ortaya çıkamadığı durumlarda bu seçmenin gerçekleşmesi için kayda değer bir çaba harcaması yapıldığını görebiliyoruz.

Böylece düş-işleminde, bir yanda yüksek ruhsal değeri olan öğeleri yoğunluklarından arındıran, öte yandan da *aşırı belirlenme aracılığıyla* düşük ruhsal değerdeki öğelerden, sonradan düş içeriğine girmenin yolunu bulan yeni değerler yaratan bir ruhsal gücün çalıştığını varsayabiliriz. Eğer bu böyleyse, düş oluşumu sürecinde *ruhsal yoğunlukların bir aktarımı* ve *yerdeğiştirmesi* ortaya çıkmakta ve düş içeriği ile düş düşüncelerinin metinleri arasındaki fark da bunun sonucu olmaktadır.

Burada öngördüğümüz süreç, düş-işleminin temel kesiminden başka bir şey değildir ve "düş yerdeğiştirmesi" diye tanımlanmayı hak etmektedir. *Düş yerdeğiştirmesi* ve *düş yoğunlaştırması,* düşlerin takındığı biçimi etkinliklerine yorabileceğimiz iki egemen etmendir.

Kendini düş yerdeğiştirmesinde gösteren ruhsal güçleri ayırt etmede herhangi bir güçlük çekeceğimizi hiç sanmıyorum. Yerdeğiştirmenin sonucu, düş içeriğinin artık düş düşüncelerinin çekirdeğine benzememesi ve düşün, bilinçdışında var olan düş isteğinin bir çarpıtılmasından başka bir şey vermemesidir. O isteğin izini, geriye, akıldaki bir ruhsal ajanın diğeri üzerine uyguladığı sansüre dek sürebiliriz. [Bkz. I. Cilt s. 192 v.s.] Düş yerdeğiştirmesi bu çarpıtmanın gerçekleştirildiği ana yöntemlerden biridir. *Is fecit cui profuit.*[2] O halde düş yerdeğiştirmesinin aynı sansürün —yani ruh içi savunma sansürünün— etkisiyle gerçekleştiğini varsayabiliriz.[3]

Bu etmenlerin —yerdeğiştirmenin, yoğunlaştırmanın ve aşırı belir-

---

[2][Eski yasal deyiş: "Kazançlı olanı yaptı."]

[3][*1909'da eklenen dipnot:*] Düş kuramının özünün düş çarpıtmasını sansürden türetmemde yattığını söyleyebildiğim için kuramımın bu temel özelliğinin bir kez daha açıklandığını gördüğüm Lynkeus'un *Phantasien eines Realisten*'inden [Bir Gerçekçinin Düşlemleri] (Viyana, 2. baskı, 1900 [1.baskı, 1899]) bir öykü-nün son kesimini buraya yerleştireceğim. [Yukarıya, Eklenti 1909'a, I. Bölüm s. 167 v.s. na, ayrıca Freud 1923*f* ve 1932*c*, ye bkz.] Öykünün başlığı "Träumen wie Wachen" ["Uyanıklık gibi Düş Görme"]:

"Hiçbir zaman saçma düş görmediği biçiminde dikkate değer bir özelliği olan bir adam hakkında...

" 'Uyanıkmışsınız gibi düş görmeniz, bu görkemli yeteneğiniz, sizin iyi ahlâkınızın, kibarlığınızın, adalet duygunuzun ve hakikate duyduğunuz sevginin bir sonucudur; sizi tümüyle anlamamı sağlayan ahlâki soyluluğunuzdur.'

" 'Ama konu üzerinde yeterince düşündüğüm zaman' diye karşılık verdi diğeri 'herkesin benim gibi yaptığına ve hiç kimsenin hiçbir zaman saçma düş görmediğine neredeyse inanıyorum. İnsanın sonradan betimleyebileceği kadar açık olarak anımsadığı herhangi bir düş —yani ateşli hastalık düşü olmayan herhangi bir düş— *her zaman* anlamlı olmak zorundadır, aksi halde oluşması mümkün olmazdı. Çünkü karşılıklı olarak birbirinin tersi olan şeylerin tek bir bütün içinde gruplanabilmeleri olası değildir. Zaman ve mekanın sıklıkla karmaşa içine atılmış olması düşün gerçek içeriğini etkilemez, çünkü onların hiçbiri düşün gerçek özü için önemli değildir. Aynı şeyi sıklıkla uyanıklık yaşamımızda da yaparız. Yalnızca masalları ve imgelemin çoğu cesurca ürünlerini düşünün, tümü de anlamlıdır ve ancak akılsız bir adam onlar için: "bu saçma, çünkü olanaksız" diyebilir'

" 'Keşke insan sizin benimkini yaptığınız gibi düşleri doğru biçimde yorumlamayı her zaman bilse' dedi arkadaşı.

lenmenin— düşlerin oluşumundaki etkileşimleri sorunu, ve hangisinin egemen, hangisinin yardımcı etmen olduğu sorunu türünde tüm soruları daha ileri araştırmalar için bir yana bırakacağız. [Örn. s. 135 v.s. na bkz.] Ama geçici olarak düş düşüncelerinin düşe giren yolu bulan öğelerine uyan ikinci bir koşul koyabiliriz: *Onlar direnç tarafından dayatılan sansürden kurtulmak zorundadırlar.*[4] Ve buradan öteye düş yerdeğiştirmesini yadsınamaz bir olgu olarak gözönüne alacağız.

" 'Bu kesinlikle zor bir iş; ama düş görenin kendisi tarafından biraz dikkat yöneltilmesiyle her zaman başarılabileceği konusunda hiç kuşku yoktur. — Çoğunlukla neden her zaman *başarılamadığını* sordunuz. Siz, diğer insanlarda her zaman düşlerinizde gizlenmiş bir şeyler, özel ve daha yüksek anlamda erdemsiz bir şey, varlığınızın saptanması zor belirli bir gizli özelliği olsa gerek. Sizin düşlerinizin bu kadar sık olarak anlamsız hatta saçma gibi gelmesinin nedeni budur. Ama en derin anlamda bu en azından böyle değildir; aslında böyle olamaz da — çünkü ister uyanık olsun isterse düş görüyor olsun adam aynı adamdır.' "

[4] [İlk koşul aşırı belirlenmiş olmalarıydı. (Bkz. s.41.)]

(C)

DÜŞLERDE TEMSİL ARAÇLARI

Gizli düşünceleri, bir düşün görünür içeriğine dönüştürme sürecinde iki etmenin çalıştığını gördük: düş yoğunlaştırması ve düş yerdeğiştirmesi. Araştırmamızı sürdürürken, bunlara ek olarak, hangi malzemenin düşe ulaşabileceğinin seçimi üzerindeki etkisi kuşkusuz olan iki belirleyiciyle daha karşılaşacağız.

Ama önce, ilerleyişimizi kesintiye uğratmış görünme riskine karşın, bir düşün yorumunu gerçekleştirmeye katılan süreçlere bir ön bakış atmak istiyorum. Bu süreçleri aydınlatmanın ve eleştirilere karşı onların güvenilirliklerini savunmanın en kolay yolunun, belli bir düşü örnek olarak almak, onun yorumuna girmek (tıpkı ikinci bölümde Irma'nın enjeksiyonu düşünde yaptığım gibi) ve sonra da keşfettiğim düş düşüncelerini derlemek ve onlardan düşün oluştuğu süreci yeniden kurmak —başka bir deyişle bir düş çözümlemesini bir düş bireşimiyle tamamlamak— olduğunu kendimden gizleyecek değilim. Aslında bu işi çeşitli örneklerde kendi öğrenimim için kullandım; ama burada aynı şeyi yapamam çünkü sözkonusu malzemenin doğasıyla bağlantılı nedenler —çok çeşitli ve herhangi bir mantıklı insanın geçerli sayacağı nedenler— yüzünden böyle yapmam yasaklanmış bulunuyor. Bu tür düşünceler düşlerin *çözümlemesine* daha az karışır; çünkü bir çözümleme düşün dokusuna yalnızca küçük bir yoldan girse ve tamamlanmamış olarak kalsa bile değerini korur. Ama bir düşün *bireşimi* söz konusu olduğunda, eğer tamamlanmış olmazsa nasıl inandırıcı olabileceğini bilmiyorum. Yalnızca okur topluluğu tarafından bilinmeyen kişiler tarafından görülmüş düşlerin tam bir bireşimini verebilirim. Ancak bu koşula yalnızca benim nevrotik olan hastalarım uyduğundan

konuyu sunuşumun bu kesimini —bir başka kitapta— nevrozların ruhbilimsel açıklamasını şu andaki konumuzla birleşeceği bir noktaya dek yapıncaya kadar ertelemek zorundayım.[1]

Düş düşüncelerinden bireşim yoluyla düşleri inşa etme girişimlerim, bana, yorumun akışı içinde ortaya çıkan malzemenin tümünün aynı değerde olmadığını öğretmişti. Malzemenin bir kesimi temel düş düşüncelerinden —yani tümüyle düşle yer değiştiren ve eğer düşlerde hiç sansür olmasa düşün yerine geçmeye yeterli olanlardan— oluşmuştur. Diğer kesimi ise genellikle daha az önemli sayılmalıdır. Bu ikinci türden düşüncelerin tümünün düşün biçimlenmesinde bir payı olduğu görüşünü desteklemek hiç de olası değildir [s. 14 ve 254'e bkz.]. Tersine, onların arasında düşten *sonra*, düş görme ile yorumlama arasındaki zamanda, oluşan olaylarla ilişkili çağrışımlar bulunabilir. Malzemenin bu kesimi, görünür düş içeriğinden gizli düş düşüncelerine götüren tüm birleştirici yolları ve de yorum süreci içinde aracılıklarıyla bu birleştirici yolları keşfetmemizi sağlayan ara ve birleştirici çağrışımları içerir.[2]

Burada yalnızca temel düş düşünceleriyle ilgileniyoruz. Bunlar genellikle olası en karmaşık yapıda ve düşünce katarlarının uyanıklık yaşamından tanıdığımız tüm özellikleriyle, bir düşünceler ve anılar bileşiği olarak ortaya çıkarlar. Değinme noktaları bulunmasına karşın birden çok merkezden çıkan düşünce katarları olmaları hiç de seyrek değildir. Her düşünce katarına, hemen değişmez biçimde, kendisine bir karşısav çağrışımıyla bağlanmış karşıtı eşlik eder.

Bu karmaşık yapının değişik kesimleri, kuşkusuz, birbiriyle çok değişik mantıksal bağlantılar içindedir. Geri ya da ön planı, konu dışı sözleri ve görüntülemeleri, koşulları, kanıt ve karşıt önerme zincirlerini temsil edebilirler. Tüm bu düş düşünceleri kitlesi düş-işleminin

---

[1] [*1909'da eklenen dipnot:*] Yukardaki sözleri yazdığımdan bu yana *Bir Histeri Olgusunun Çözümlemesinden Bir Parça* adlı kitabımda [Freud 1905*e* (II. ve III. Kesim). Ayrıca Freud (1918*b*)nin IV. kesiminde "Kurt Adam"ın düşünün bireşimine bakınız.] İki düşün tam çözümleme ve bireşimini yayımladım. — [*1914'de eklenen:*] Otto Rank'ın çözümlemesi, "Ein Traum, der sich selbst deutet", ["Kendini Yorumlayan Düş", 1910] oldukça uzun bir düşün yayımlanmış en tam yorumu olarak söz edilmeyi hak etmektedir.

[2] [Son dört cümle ("diğer kesimi ise" ile başlayan) bu halleriyle 1919 tarihinden bu yana eklenmiştir.]

basıncı altına girdiğinde ve öğeleri parçalarına ayrılıp sıkıştırıldığında —sıkıştırılmış buz parçacıkları gibi— o ana dek onların çerçevesini oluşturan mantıksal bağlantıya ne olduğu sorusu ortaya çıkar. Onlar olmaksızın cümleleri ya da konuşmaları anlayamadığımız "eğer", "çünkü", "tıpkı", "karşın", "ya — ya da" ve diğer tüm bağlaçlara karşılık olarak düşler hangi temsilleri sağlarlar? İlk çare olarak yanıtımız, düşlerin, düş düşünceleri arasındaki bu tür mantıksal ilişkileri temsil etmek için hiçbir aracı bulunmadığı olmak zorundadır. Çünkü düşler büyük kesimleriyle tüm bu bağlaçları gözardı ederler ve ele alıp yönettikleri tek şey düş düşüncelerinin kendi başına var olan içeriğidir.[3] Düş-işleminin tahrip ettiği bağlantıların onarımı yorumlayıcı süreç tarafından gerçekleştirilmesi gereken bir iştir.

Düşlerin bu şeyleri ifade etmedeki yetersizlikleri, düşlerin yapıldıkları ruhsal malzemenin doğasında yatmaktadır. Resim ve heykel gibi plastik sanatlar, aslında konuşmayı kullanan şiir ile aynı kısıtlamalar altındadırlar ve burada da onların yetersizlikleri bu iki sanat dalının bir şeyleri ifade etmek için kullandıkları malzemenin doğasında yatmaktadır. Resim, kendisine hükmeden anlatım yasalarıyla tanışmadan önce bu handikapı aşmak için girişimlerde bulunmuştur. Eski resimlerde, temsil edilen kişilerin ağzına sanatçının resimsel olarak temsil edemediği için üzüldüğü konuşmaları yazılı olarak içeren küçük etiketler asılırdı.

Bu noktada düşlerin mantıksal ilişkileri temsil edemediği düşüncesine karşın bir karşı çıkış ortaya atılabilir. Çünkü en karmaşık entelektüel işlemlerin yer aldığı, tıpkı uyanıklık yaşamındaki gibi sözlere karşı çıkıldığı ya da desteklendiği, alay edildiği ya da kıyaslandığı düşler de vardır. Ancak burada görünümler yine de aldatıcıdır. Eğer bu tür düşlerin çözümlemesine girecek olursak bunun bütününün *düş düşünceleri malzemesinin bir kesimi olduğunu düşün kendisi boyunca gerçekleştirilen entelektüel çalışmanın bir temsili olmadığını* görürüz. Düşte, görünürdeki düşünceyle yeniden üretilen şey, iddialaşmalarından düşünmenin oluştuğu, düş düşünceleri *arasındaki karşılıklı ilişki* değil; düş düşüncelerinin *ana konusudur*. Buna bazı örnekler vereceğim. [s. 170 v. s.na bkz.] Ama bu noktada en kolay kurulabilecek bağlantı, düşlerde ortaya çıkan ve özel olarak bu biçimde betimlenmiş tüm konuşma cümlelerinin, düş düşünceleri malzemesi-

[3][Bu cümlenin bir nitelendirilmesi s. 179 n.da bulunacaktır.

nin anıları arasında da bulunması gereken konuşmaların değişmeden ya da hafifçe değiştirilmiş olarak yeniden üretilmesi olduğudur. Bu tür bir konuşma, sıklıkla, düş düşünceleri içinde yer alan bazı olayların anıştırmasından başka bir şey değildir ve düşün anlamı tümüyle farklı bir şey olabilir. [s. 147 v.s.na bkz.]

Bununla birlikte düş düşüncelerinde malzemenin salt bir yinelenmesinden ibaret olmayan eleştirel düşünce etkinliğinin düşlerin oluşumunda bir payı *bulunduğunu* yadsımayacağım. Buradaki tartışmanın sonunda bu etmenin oynadığı rolü aydınlatmak zorunda olacağım. Ancak ondan sonra bu düşünce etkinliğinin düş düşünceleri tarafından değil, belirli bir anlamda tamamlandıktan sonra, düşün kendisi tarafından üretildiği açıklık kazanacaktır. [Bu bölümün son kesimine bakınız (s.215).]

O zaman geçici olarak düş düşünceleri arasındaki mantıksal bağlantılara düşlerde ayrı bir temsil verilmediği söylenebilir. Örneğin, eğer düşte bir karşıtlık ortaya çıkarsa o ya düşün kendisinin karşıtlığıdır ya da düş düşüncelerinden birinin ana konusundan türemiş bir karşıtlıktır. Bir düşteki bir karşıtlık düş düşünceleri *arasındaki* bir karşıtlığa ancak son derece dolaylı bir biçimde denk düşebilir. Ama tıpkı resim sanatının, sonunda, hiç değilse temsil edilen kişiliklerin *niyetini* —duygularını, korkularını, uyarılarını v.b.— ifade etmek için, uçuşan etiketler dışında bir yol bulmuş olması gibi, düşlerin de düşler için karakteristik olan temsil yönteminde uygun bir değişiklik yaparak, düş düşünceleri arasındaki bazı mantıksal ilişkileri hesaba katabildikleri olası yollar vardır. Deneyimler bu açıdan değişik düşlerin çok farklı olduğunu göstermiştir. Bazı düşler malzemelerinin mantıksal dizisini tümüyle göz ardı ederken bazıları da o diziyi olabildiğince tam olarak göstermeye çalışırlar. Bunu yaparken düşler, kullanmaları için ellerinde bulunan metinden bazan az bazan çok uzaklaşabilirler. Ayrıca düşler düş düşüncelerinin *zamansal* dizisini (eğer böyle bir dizi bilinçdışında oluşmuşsa) ele alışları bakımından da çok değişkendirler (örneğin Irma'nın enjeksiyonu düşünde olduğu gibi [I. Cilt s. 158 v.s.]).

Temsil edilmesi bu denli zor olan düş düşünceleri arasındaki bu ilişkileri göstermek için düş-işleminin elinde ne gibi aygıtlar vardır? Onları tek tek sıralamaya çalışacağım.

İlk olarak düşler, düş düşüncelerinin tüm parçaları arasında yadsınmaz biçimde var olan bağlantıyı tüm malzemeyi tek bir durum

ya da olay halinde birleştirerek genel bir biçimde göz önüne alırlar. *Mantıksal bağlantıyı, eşzamanlılık* ile gösterirler. Burada bir Atina ya da Parnassus Okulu resminde tüm düşünürleri ya da şairleri bir grup halinde temsil eden bir ressam gibi davranırlar.[4] O kişilerin aslında hiçbir zaman aynı salonda ya da tek bir dağ tepesinde toplanmadıkları doğrudur ama kavramsal anlamda kesinlikle bir grup oluştururlar.

Düşler, bu gösterme yöntemini ayrıntılara indirir. Ne zaman iki öğeyi bize birbirine yakın olarak gösterseler düş düşüncelerinde onlara uyan şeyler arasında özellikle yakın bir bağlantı var demektir. Aynı biçimde yazma sistemimizde, *"ab"*, iki harfin tek bir hece halinde birlikte okunacağı anlamına gelir. Eğer *"a"* ile *"b"* arasında bir boşluk bırakılmışsa, bu, *"a"*nın bir sözcüğün son harfi, *"b"*nin ise bir sonraki sözüğün ilk harfi olduğu anlamına gelir.[5] Aynı biçimde düşlerde de düş malzemesinin rastlantısal, bağlantısız parçaları değil, düş düşünceleri içinde de oldukça sıkı bağlantılı parçalar yanyana bulunurlar.

Nedensel ilişkileri temsil etmek için düşlerin temelde aynı olan iki yöntemi vardır. Düş düşüncelerinin şu biçimde olduğunu varsayın: "Bu böyle böyle olduğu için şöyle şöyle şeylerin ortaya çıkması gerekiyordu." Bu durumda en basit temsil yöntemi, sonuç cümleciğini bir giriş düşü haline getirmek ve temel cümleciği de ana düş olarak ona eklemek olacaktır. Düz olarak yorumlansa zamansal dizi tersine dönebilir. Ama düşün daha geniş parçası her zaman temel cümleciğe denk düşer.

Kadın hastalarımdan biri, bir zamanlar, nedenselliğin düşte bu biçimde temsil edilişinin ileride tümüyle bildireceğim [s. 77 v. s.na bkz; s. 52 ve 57'de de tartışılmıştır] mükemmel bir örneğini üretmişti. Bu kısa bir giriş ve belirgin derecede tek bir temada odaklanmış ve de "çiçeklerin dili" diye adlandırılabilecek çok yaygın bir düş parçasından oluşuyordu.

Başlangıç düşü aşağıdaki gibiydi: *İki hizmetçisinin bulunduğu mutfağa gitmiş ve onları kendisinin "bir lokma yiyeceğini" hazırlamadıkları için kusurlu bulmuş. Aynı zamanda çok büyük miktarda gündelik mutfak kap kacağının suları süzülsün diye başaşağı durduğunu görmüş; öbekler halinde yığılmışlarmış. İki hizmetçi biraz su*

[4][Rafael'in Vatikan'daki freskleri.]

[5][Bu benzetme Freud'un tuttuğu benzetmelerden biridir. Onu yukarıda I. Cilt s. 296'da ve Dora'nın olgu öyküsünde de (1905c) *P. F. L.*, 8, 71 kullanmıştır. Bunun aynı imgenin ortaya çıktığı Goethe'nin bir şiirinden ("Schwer in Waldes Busch") türemiş olması olasıdır.]

almaya gitmişler ve eve ya da bahçenin içine dek ulaşan bir tür nehrin içine girmek zorunda kalmışlar. Sonra şu biçimde başlayan asıl düş geliyormuş: *Yüksek bir yerden, garip bir biçimde kurulmuş tahta bir perdenin üzerinden iniyormuş ve elbisesi tahtalara takılmadığı için hoşnutmuş...* v.b.

Giriş düşü düş görenin ebeveyninin eviyle ilişkiliydi. Hiç kuşkusuz annesinin düşte ortaya çıkan sözleri kullandığını sık sık işitmişti. Gündelik kap kacak yığınları aynı binada yer alan basit bir hırdavatçı dükkanından türemişti. Düşün diğer kesimi her zaman hizmetçilerin peşinde koşan ve sonunda bir su baskını sırasında (ev bir nehir kıyısındaydı) öldürücü bir hastalığa yakalanmış olan babasına bir gönderme içeriyordu. Böylece giriş düşünün arkasına gizlenmiş olan düşünce aşağıdaki gibiydi: "bu evde, böylesi zavallı ve can sıkıcı koşullarda doğduğum için..." Asıl düş aynı düşünceyi almış ve onu istek doyurma tarafından değiştirilmiş bir biçimde temsil etmişti: "Ben yüksek bir soydanım." Böylece altta yatan asıl düşünce şöyle oluyordu: "Böylesi düşük bir soydan geldiğim için yaşamımın gidişi böyle böyle oldu."

Bir düşün eşit olmayan iki kesime ayrılması, görebildiğim kadarıyla, değişmez biçimde iki kesimin altında yatan düşünceler arasında nedensel bir ilişki bulunduğunu belirtmez. Sıklıkla sanki aynı malzeme iki düşte değişik görüş açılarından temsil edilmiş gibi görünebilir. (Bu, bir gecedeki bir dizi —bedensel bir gereksinmenin giderek daha açık anlatım yolu bulduğu bir dizi— düşün bir boşalma ya da orgazmla sonlandığı olgularda kesinlikle böyledir.)[6] Ya da iki düş, düş malzemesindeki ayrı merkezlerden fışkırmıştır ve içerikleri düşlerden birinin merkezinde bulunan şey diğerinin içinde yalnızca bir ipucu olacak biçimde birbiriyle kesişir. Ama düşlerin önemli bir kesiminde daha kısa bir giriş düşü ile daha uzun bir devama bölünme, iki parça arasında nedensel bir ilişki bulunduğunu belirtir.

Nedensel bir ilişkiyi temsil etmenin diğer yöntemi, daha az kapsamlı malzemeye uygulanır ve düşte, ister bir kişi isterse bir nesne ol-

[6][Bu cümle 1914'de eklenmiştir. Konudan s. 66'da daha fazla söz edilmekte ve s. 132 v. s.nda daha derinlemesine tartışılmaktadır. Aynı gecede ortaya çıkan düşler konusunun tümü s. 64 v. s. nda ele alınmaktadır.]

sun bir imgenin diğerine dönüşmesinden ibarettir. Bir nedensel ilişkinin varlığı, biz yalnızca bir şeyin başkasının yerine ortaya çıktığını ayırt ettiğimizde değil ancak dönüşüm gerçekten gözlerimizin önünde oluşursa ciddiye alınmalıdır.

Bir nedensel ilişkiyi temsil etmenin iki yönteminin temelde aynı olduğunu söylemiştim. Her iki durumda da *nedensellik, zamansal dizi* ile temsil edilir: Bir örnekte bir düşler dizisi halinde, diğerinde ise bir imgenin diğerine doğrudan dönüşümü halinde. Olguların büyük çoğunluğunda nedensel ilişkinin hiç temsil edilmediği; düş görme sürecinde kaçınılmaz biçimde ortaya çıkan öğeler karmaşası içinde yittiği itiraf edilmelidir.

"Ya-ya da" seçenekleri düşlerde hiçbir biçimde temsil edilemez. Her iki seçenek de genellikle düşün metni içine sanki eşit derecede geçerliymişler gibi yerleştirilir. Irma'nın enjeksiyonu düşü bunun klasik bir örneğini içerir. Gizli düşünceleri açıkça şöyledir [bkz. I.Cilt, s. 171]: "Irma'nın ağrılarının sürmesinden sorumlu değilim; sorumluluk, *ya* onun benim çözümümü kabul etmeye direnmesinde, *ya* içinde yaşadığı uygunsuz cinsel koşullarda *ya da* ağrılarının histerik değil organik olmasındadır. Öte yandan düş, *tüm* bu olasılıkları (ki hemen hemen karşılıklı olarak birbirlerini dıştalamaktaydılar) karşılamaktaydı ve düş isteğine dayanan dördüncü bir çözümü eklemekte duraksamamıştı. Düşü yorumladıktan sonra, düş düşüncelerinin bağlamına "ya-ya da"yı ekleyerek devam etmiştim.

Ancak, eğer bir düşü yeniden üretirken anlatıcı bir "ya-ya da" kullanma eğilimi duyarsa —örn. "ya bir bahçeydi ya da bir oturma odası"— düş düşüncelerinde var olan, bir seçenek değil bir "ve"dir, basit bir eklemedir. Bir "ya-ya da" en çok belirsizliği olan —yine de ayırt edilebilir— bir düş öğesini betimlemek için kullanılır. Böyle durumlarda yorum kuralı şudur: Görünürdeki iki seçeneği eşit geçerlilikte sayın ve onları bir "ve" ile birbirine bağlayın.

Örneğin bir keresinde bir arkadaşım [Fliess], İtalya'da kalıyordu ve uzunca bir süre adresini edinemedim. Sonra düşümde bu adresi içeren bir telgraf aldığımı gördüm. Onu telgraf kağıdına mavi renkli yazılmış olarak gördüm. İlk sözcük belirsizdi:

Belki *"Via"*
ya da *"Villa"* } ;ikincisi açıktı: *"Secerno."*
veya belki de (*"Casa"*)

İkinci sözcük kulağa İtalyanca bir ad gibi geliyordu ve bana arkadaşımla etimoloji konusunda yaptığımız tartışmaları anımsatmıştı. Ayrıca adresini benden bu kadar uzun süre *gizli* tuttuğu için ona olan öfkemi de ifade ediyordu.[7] Öte yandan, çözümlemede, ilk sözcüğün üç seçeneğinden her birinin bir düşünce zinciri için bağımsız ve eşit derecede geçerli başlangıç noktaları olduğu ortaya çıktı.

Babamın cenaze töreninden önceki gece düşümde basılmış bir ilan, levha ya da afiş —daha çok tren istasyonlarında insanların sigara içmelerini yasaklayan uyarılar gibi— gördüm; üzerinde ya

"Gözlerinizi kapamanız rica olunur"
ya da "Bir gözünüzü kapamanız rica olunur" yazıyordu.

Ben bunu genellikle:

"Gözlerinizi
kapamanız rica olunur."
"Bir gözünüzü
diye yazarım.

Her iki ifadenin de kendi anlamı vardı ve düş yorumlandığında farklı bir yöne yöneltmişti. Cenaze töreni için olası en basit töreni seçmiştim; çünkü babamın bu tür törenler hakkındaki görüşlerini biliyordum. Ama ailenin diğer üyeleri bu sofuca yalınlığa sempati duymuyorlardı ve cenaze törenine katılacak olanların gözünde saygınlığımızı yitireceğimizi düşünüyorlardı. Bu yüzden ifadelerden biri: "Bir gözünüzü yummanız rica olunur" yani, "göz kırpmak" ya da "göz yummak"tı. Burada "ya-ya da" ile anlatılan belirsizliğin anlamı kolayca görülebilir. Düş-işlemi; aynı zamanda çift anlamlı olabilen düş düşünceleri için birleştirilmiş bir söz oluşturmayı başaramamış ve bunun sonu-

[7][Latince *secerno* ayrılmak; aynı sözcükten türeyen *secretus* giz, gizleme anlamınadır; *lacessere* ise kızdırmak anlamına gelir. —*ç.n.*]

cunda iki ana düşünce çizgisi, düşün görünür içeriğinde bile birbirinden uzaklaşmaya başlamıştı.[8]

Az sayıda örnekte ise bir seçeneği temsil etme güçlüğü, düşü eşit uzunlukta iki parçaya bölmekle yenilir.

Düşlerin, zıtlıklar ve çelişkiler kategorisini ele alış biçimleri hayli dikkate değer. Bu kategori basitçe gözardı edilir. Düşler sözkonusu olduğunda "Hayır" var olamaz gibidir.[9] Düşler zıtlıkları tek bir birlikte birleştirme ya da onları bir ve aynı şeymiş gibi temsil etme eğilimindedirler. Dahası, düşler kendilerini, herhangi bir öğeyi istekli karşıtıyla temsil etmede de özgür sayarlar; öyle ki ilk bakışta bir karşıtını kabul eden herhangi bir öğenin düş düşüncelerinde bir pozitif olarak mı yoksa bir negatif olarak mı bulunduğuna karar vermenin hiçbir yolu yoktur.[10]

Hemen yukarıda kaydedilen ve ilk cümleciği yorumlanmış bulunan ("benim soyum şöyle şöyle olduğundan" [s. 49'a bkz.]) düşlerden birinde, düş gören, kendini bir tahta perdeden aşağı elinde çiçekli bir dalla inerken görmüştü. Bu imgeyle bağlantılı olarak Müjde[11] resimlerinde —kendi adı da Maria'ydı— elinde zambak dalları tutan meleği ve caddelerin yeşil dallarla süslendiği İsa'nın Bedeni geçit törenlerinde yürüyen beyaz tuvaletli kızları düşündü. Böylece düşteki çiçekli dal hiç kuşkusuz cinsel saflığı anıştırıyordu. Ancak dal, her biri bir kamelyaya benzeyen *kırmızı* çiçeklerle kaplıydı. Yürüyüşünün sonunda —düş böyle sürüyordu— çiçekler büyük ölçüde solmuştu. Sonra âdet görmeye ilişkin şaşmaz bazı anıştırmalar izledi. Buna göre bir zambak gibi ve sanki masum bir genç kız tarafından taşınan dal, aynı zamanda,

---

[8][Bu düş Freud tarafından Fliess'e 2. Kasım 1896'da yazılan bir mektupta bildirilmiştir. (Freud 1950*a*, 50. mektuba bkz.) Orada düşün cenaze töreninden *sonraki* gece ortaya çıktığı söylenmektedir.]

[9][Bu varsayımın nitelikleri s. 58, 68 ve 163'de ortaya çıkmaktadır.]

[10][*1911'de eklenen dipnot:*] K. Abel'in bir kitapçığından, *"Temel Sözcüklerin Karşısav Anlamları"*ndan (1884) (benim onunla ilgili özetime bkz., 1910*e*) —ki olgu başka filologlarca da desteklenmiştir— en eski dillerin bu açıdan tıpkı düşler gibi davrandığını öğrendiğim zaman şaşkınlık içinde kalmıştım. Başlangıçta o dillerde bir dizi nitelik ya da eylemin zıt uçlarını (örn. "güçlü-zayıf", "yaşlı-genç", "uzak-yakın", "bağlamak-ayırmak") betimlemek için yalnızca tek bir sözcük bulunuyordu; iki karşıt için yalnızca ortak sözcükte bazı küçük değişiklikler yapma biçiminde ikincil bir süreçle ayrı terimler oluşturuyorlardı. Abel bunu özellikle eski Mısırcada örnekler ama Semitik ve İndo-Germen dillerin gelişiminde de aynı gidişin farklı izlerini gösterir. [S. 198'e de bkz.]

[11][Cebrail'in Meryem'e (Maria) İsa'yı müjdelemesi. 25 Mart tarihindeki bir yortu bu olayı anmak içindir. —*ç.n.*]

bildiğimiz gibi, kırmızı kamelya taktığı periodları [âdet dönemleri —*ç.n.*] dışında genellikle bir beyaz kamelya takan *Dame aux camélias*'ya bir göndermeydi. Aynı çiçekli dal (Goethe'nin şiirindeki ["Der Müllerin Verrat"] "des Mädchens Blüten"e ["genç kızın çiçekleri"] bkz.) hem cinsel sallığı hem de onun karşıtını temsil etmişti. Ve yaşamın içinden lekesiz geçmiş olmasından duyduğu hoşnutluğu ifade eden aynı düş belli noktalarda (örn. çiçeklerin solmasında) karşıt düşünce dizilerinin —cinsel saflığa ters düşen çeşitli günahlar yüzünden (yani çocukluğunda) suçlu olduğu biçiminde— şöyle bir parlayıvermesine izin vermişti. Düşün çözümlemesinde teselli verici olanın daha yüzeysel, kendinden yakınıcı olanınsa daha derinlemesine bulunuyor gibi göründüğü iki düşünce katarını, birbirine taban tabana zıt ama zıt olmasına karşın benzer öğelerinin görünür düşte aynı öğelerle temsil edildiği düşünce katarlarını, birbirlerinden açıkça ayırt etmek mümkün oldu.[12]

Bu mantıksal ilişkilerden biri, ve de yalnızca biri, düş oluşumu mekanizması tarafından çok tutulur; yani benzerlik, uygunluk ya da yaklaşıklık ilişkisi — "sanki" ilişkisi. Bu ilişki, diğerlerine aykırı olarak, düşlerde çeşitli yollardan temsil edilir.[13] Düş düşüncelerinin doğasında bulunan paralellikler ya da "sanki" örnekleri bir düşün kurulması için ilk temeli oluştururlar ve düş-işleminin en önemsiz parçası bile, zaten var olan paraleller, direncin empoze ettiği sansür yüzünden, düşe girecek yolu bulamazken yeni paraleller yaratmaktan ibarettir. Benzerlik ilişkisinin temsiline, düş-işleminin yoğunlaştırma eğilimi yardım eder.

Benzerlik, uygunluk, ortak özellikleri bulunma, tümü de düşlerde tekleştirme ile temsil edilirler ve bu ya düş düşünceleri malzemesinde zaten vardır ya da yeniden kurulur. Bu olasılıkların birincisi "özdeşleşme", ikincisi ise "birleştirme" diye tanımlanabilir. Özdeşleşme *kişiler* söz konusu olduğunda kullanılır, birleştirmede ise tekleştirmenin malzemesi *nesneler*dir. Yine de birleştirme kişilere de uygulanabilir. Yerler sıklıkla kişiler gibi ele alınır.

Özdeşleşmede ortak bir öğe ile bağlanan kişilerden yalnızca biri görünür düşte temsil edilmeyi başarır, oysa ikinci ya da geri kalan kişiler onun içinde bastırılmış gibi görünür. Ama bu örtücü figür düşte, hem kendisine hem de örttüğü figürlere uyan tüm ilişkiler ve koşullarda ortaya çıkar. Birleştirme kişilere uzandığında, düş imgesi, söz konusu kişilerden birine ya da diğerlerine özgü özellikleri içerir or-

---

[12] [Düş, s. 78'de tümüyle bildirilmiştir.]

[13] [*1914'de eklenen dipnot:*] Aristoteles'in, yukarıda I.Cilt s. 150 n. 2'de verilen bir düş yorumcusunun niteliklerine ilişkin sözlerine bkz.

tak olanları değil; öyle ki bu özelliklerin bileşimi yeni bir birliğin, bileşik bir figürün ortaya çıkmasına yol açar. Asıl birleştirme süreci çeşitli yollardan gerçekleştirilebilir. Bir yanda düş figürü, kendisiyle ilişkili kişilerden birinin adını taşıyabilir —bu durumda uyanıklık bilgilerimize benzer bir biçimde şu ya da bu kişinin kastedildiğini basitçe biliriz— oysa görünen özellikleri diğer kişiye ilişkin olabilir. Ya da diğer yandan düş imgesinin kendisi gerçekte kısmen bir kişiye kısmen de başka bir kişiye ilişkin görünümlerden bileşmiş olabilir. Ya da ikinci kişinin düş imgesindeki payı, onun görünümsel özelliklerinden değil ona yakıştırdığımız jestlerinden, ona söylettiğimiz sözlerden ya da onu yerleştirdiğimiz konumdan gelebilir. Son durumda özdeşleşme ile bileşik figür oluşturma arasındaki ayrım keskinliğini yitirmeye başlar.[14] Ama bu tür bir bileşik figür oluşturma başarısız da olabilir. Eğer böyle olursa düşteki sahne sözkonusu kişilerden *birine* yorulur; diğeri ise (ve de genellikle daha önemli olanı) başka bir işlevi olmayan izleyici bir figür olarak ortaya çıkar. Düş gören bu durumu şöyle bir deyişle betimleyebilir: "Annem de oradaydı." (Stekel.) Düş içeriğindeki bu tür bir öğe hiyeroglif yazıda, kendileri okunmayan yalnızca diğer işaretleri tanımlamaya yarayan "belirteçler"le kıyaslanabilir.

İki kişinin birleşmesini haklı kılan ya da daha doğrusu buna neden olan ortak öğe, düşte temsil edilebilir ya da atlanabilir. Bir kural olarak özdeşleşme ya da bileşik figür oluşturma tam da ortak öğenin temsilinden kaçınma amacıyla ortaya çıkar. "*A*'nın bana düşmanca duyguları var; *B*'nin de öyle" diyecek yerde, düşte *A* ve *B*'den bileşik bir figür yaparım ya da *A*'yı *B*'ye özgü başka tür bir davranışta bulunurken imgelerim. Bu biçimde oluşturulmuş düş figürü, düşte, tamamen yeni bağlantılar içinde görünür ve hem *A*'yı hem de *B*'yi temsil ettiği koşul, benim düşün uygun noktasına her ikisi için ortak olan öğeyi, yani bana karşı düşmanca tutumlarını yerleştirmemi haklı kılar. Bu yoldan düşün içeriğinde kayda değer miktarlarda yoğunlaştırma sağlanabilir; eğer bazılarının eşit olarak uygulandığı ikinci bir kişi bulabilirsem, kendimi, bir kişiye ilişkin çok karmaşık koşulların doğrudan bir temsilini vermek gereksiniminden alıkoyabilirim. Bu özdeşleşmeyle temsil yönteminin, düş-işlemi üzerine böylesine ağır koşullar yükleyen dirence bağlı sansürden kurtulmaya ne denli iyi hizmet edebildiği kolayca görülebilir. Sansürün karşı çıktığı şey, tam da düş düşüncelerinin malzemesi içinde belli bir kişiye bağlanan belli düşünceler olabilir; o zaman yine karşı çıkılan malzemeyle ama onun yalnızca bir kesimiyle bağlantılı ikinci bir kişi bularak sürdürürüm. İki

[14][Bileşik figürler konusu için s. 26 v.s.na da bkz. Sonraki üç cümle 1911'de eklenmiştir. Paragrafın son cümlesi 1914'de eklenmiştir. — Bu parçadaki "özdeşleşme" kuşkusuz I. Cilt, s. 199 v.s.ndakinden farklı bir anlamda kullanılmıştır.]

kişinin bu sansür edilebilir noktadaki çakışması benim her ikisinin önemsiz özellikleri tarafından belirlenen bileşik bir figür oluşturmamı akla yakın kılar. Özdeşleşme ya da birleştirme yoluyla ulaşılan bu figür, ondan sonra düş içeriğine sansürsüz kabul edilebilir ve böylece düş yoğunlaştırmasını kullanarak düş sansürünün isteklerini yerine getirmiş olurum.

İki kişi arasındaki ortak bir öğe düşte temsil edildiği zaman, bu genellikle bizim için bir başka, temsili sansür tarafından olanaksız kılınmış gizli bir ortak öğe bulunduğuna ilişkin bir ipucudur. Sanki temsilini kolaylaştırmak için sözkonusu ortak öğe adına bir yerdeğiştirme yapılmıştır. Düşte görünen bileşik figürün önemsiz bir ortak öğesinin bulunması, bizi, düş düşünceleri içinde hiç de önemsiz olmayan bir başka ortak öğe bulunduğu sonucunu çıkarmaya yöneltir.

Buna uygun olarak özdeşleşme ya da bileşik figürler oluşturma, düşlerde çeşitli amaçlara hizmet eder: ilk olarak iki kişi için ortak olan bir öğenin temsiline; ikinci olarak *yer değiştirmiş* bir ortak öğenin temsiline; üçüncü olarak da yalnızca *istekli* bir ortak öğenin temsiline. İki kişinin ortak bir öğesinin bulunmasını istemek sıklıkla birinin yerine diğerini geçirmeye denk düştüğü için bu sonuncu ilişki de düşlerde özdeşleşme yoluyla temsil edilir. Irma'nın enjeksiyonu düşünde, onun yerine başka bir hastayı geçirmek istemiştim: Yani, öteki kadının tıpkı Irma gibi benim hastam olmasını istemiştim. Düş, bana, adı Irma olan ama yalnızca diğer kadını görme olanağı bulduğum bir pozisyonda muayene edilen bir kişi göstererek bu isteği hesaba katmıştı. [Bkz. I. Cilt, s. 162 v. s.] Amcama ilişkin düşte bu tür bir değiş tokuş düşün merkez noktası haline gelmişti: Meslekdaşlarıma tıpkı onun yaptığı gibi davranıp onun gibi yargılayarak kendimi Bakanla özdeşleştirmiştim. [I. Cilt s. 242.]

Her düşün düş görenin kendisiyle uğraştığı benim deneyimimdir ve bunun hiçbir istisnasını görmedim. Düşler tümüyle bencildir.[15] Ne zaman benim kendi egom değil de yalnızca yabancı bir kişi düşte ortaya çıksa kendi egomun özdeşleşme yoluyla bu diğer kişinin arkasına gizlenmiş olduğunu güvenle öne sürebilirim; egomu bağlam içine sokuşturabilirim. Kendi egomun düşte *göründüğü* diğer durumlarda ise, onun ortaya çıktığı koşullar, başka bir kişinin, özdeşleşme yoluyla, benim egomun arkasına gizlenmiş olduğunu bana öğretebilir. Bu

---

[15] [*1925'de eklenen dipnot:*] I. Cilt s. 320'deki dipnota bkz.

durumda, düş, beni, düşü yorumlarken, bu diğer kişiye bağlı gizli ortak öğeyi kendime aktarmam konusunda uyaracaktır. Benim egomun, özdeşleşme çözüldüğü zaman bir kez daha benim egom olduğu ortaya çıkan başka bir kişiyle birlikte göründüğü düşler de vardır. O zaman bu özdeşleşmeler, benimsenmeleri sansür tarafından yasaklanmış belirli düşünceleri egomla temasa geçirmeme olanak verecektir. Böylece egom bir düşte kâh doğrudan, kâh yabancı kişilerle özdeşleşme yoluyla birçok kez temsil edilebilir. Bu türden birçok özdeşleşme aracılığıyla olağanüstü miktarlarda düşünce malzemesini yoğunlaştırma olanağı bulunur.[16] Bir düşte düş görenin kendi egosunun birçok kez ya da birçok biçimde ortaya çıkması, egonun bilinçli bir düşüncede birçok kez ya da değişik yerlerde veya bağlantılarda bulunması gerekliliğinden daha belirgin değildir — örn. "Ne kadar sağlıklı bir çocuk *olduğumu düşündüğüm* zaman" cümlesinde olduğu gibi.[17]

Özel *yer* adları olgusunda, özdeşleşmeler kişilere ilişkin olanlardan daha kolay çözülür; çünkü burada düşlerde o denli egemen bir yer kapsayan egonun karışması sözkonusu değildir. Roma'ya ilişkin bir düşümde (bkz. I. Cilt, s. 243 v. s.) kendimi içinde bulduğum yerin adı Roma'ydı, ama bir sokak köşesindeki Almanca afişlerin bolluğu karşısında şaşkınlığa düşmüştüm. Bu son nokta, bana hemen Prag'ı düşündüren bir istek doyurmaydı ve de istek, gençliğimde yaşamış olduğum ama o zamandan beri yok olmuş olan bir Alman milliyetçiliği dönemine uzanıyor olabilirdi.[18] Düşü gördüğüm sırada arkadaşımla [Fliess] Prag'da buluşma umudum vardı; öyle ki, Roma ile Prag'ın özdeşleşmesi istekli bir ortak öğeyle açıklanabilirdi: arkadaşımla Prag'dansa Roma'da buluşmayı yeğliyordum ve bu buluşma için Prag'ın yerine Roma'yı geçirmeyi isterdim.

Bileşik yapılar yaratma olasılığı, düşlere çok sık olarak hayali bir görünüm veren özelliklerin başında gelir, çünkü o düşlerin içeriğine gerçek algılamanın nesnesi olması hiçbir zaman mümkün olmayan öğeleri getirir. Düşlerde bileşik imgeler oluşturma ruhsal süreci, uyanıklık yaşamımızda insan başlı bir at ya da bir ejderha imgeler ya da resmini yaparkenki sürecin tümüyle aynısıdır. Tek fark, uyanıklık

---

[16] Düşte görünen figürlerin hangisinin arkasında kendi egomun aranması gerektiği konusunda kuşkuya düştüğümde aşağıdaki kuralı uyguladım: Uykuda benim yaşadığım duyguyu düşte duyumsayan kişi, benim egomu gizleyen kişidir.

[17] [Bu cümle 1925'de eklenmiştir.]

[18] [I. Cilt s. 258 ve 262'deki "Devrimci" düşe bkz.]

yaşamında imgesel figürün üretimini belirleyen şeyin, yeni yapının yaratmasını istediğimiz izlenim olması; oysa düşte bileşik bir figür oluşumunun, onun gerçek biçimi dışında bir etmen tarafından —yani düş düşünceleri içindeki bir ortak öğe tarafından— belirlenmesidir. Düşlerde bileşik yapılar çok değişik yollardan biçimlendirilebilir. Bu yöntemlerin en naif olanı bir şeyin niteliklerini aynı zamanda başka bir şeye de ilişkin olduğu bilgisiyle birlikte temsil eder. En özenli teknik, her iki nesnenin özelliklerini yeni bir imgede birleştirir ve bunu yaparken gerçekte iki nesnenin sahip olabileceği herhangi bir benzerliği akıllıca kullanır. Yeni yapı tümüyle saçma görünebilir ya da malzemesi ve onların biraraya getirilişindeki beceriklilikle bir imgelem başarısı olarak bizi çarpabilir. Eğer tek bir ünite halinde yoğunlaştırılması gereken nesneler çok fazla farklıysa, düş-işlemi, sıklıkla oldukça farklı bir çekirdeği olan ve çok sayıda daha az farklı özelliğin eşlik ettiği bir bileşik yapı yaratmakla yetinir. Bu durumda tek bir imgede tekleştirme sürecinin başarısız olduğu söylenebilir. İki temsil çakıştırılmış ve iki görsel imge arasında çatışma doğasında bir şey üretilmiştir. Eğer insan genel bir kavramın tek tek birçok algısal imgeden biçimlendiği biçimde resim yapmaya çalışsaydı benzer temsillere resimde de ulaşabilirdi.

Kuşkusuz, düşler, bu bileşik yapılar yığınıdır. Daha önce çözümlemiş olduğum düşlerde onlara bazı örnekler vermiştim; şimdi birkaç tane daha ekleyeceğim. Hastanın yaşamının gidişini "çiçeklerin dili"yle betimleyen ve s. 48'de [ve de s. 52'de ve daha geniş olarak aşağıda s. 78 v.s.nda] bildirilmiş olan düşte, düş egosu, elinde, gördüğümüz gibi, hem masumluğun hem de cinsel suçluluğun yerine geçen çiçekli bir dal tutuyordu. Dal, çiçeklerin üzerindeki yerleşimi nedeniyle düş görene *kiraz* çiçeklerini de anımsatmıştı; çiçeklerin kendileri, bağımsız olarak ele alındıklarında *kamelyalar*'dı; dahası, genel izlenim *egzotik* bir bitki olduğuydu. Bu bileşik yapının öğeleri arasındaki ortak etmen, düş düşünceleri tarafından gösterildi. Çiçekli dal, onun sevgisini kazanmak ya da kazanmaya çalışmak için kendisine verilmiş armağanlara anıştırmalardan oluşmuştu. Örneğin çocukluğunda ona *kirazlar* ve yaşamının sonraki yıllarında bir *kamelya* bitkisi verilmişti; *"egzotik"* ise sevgisini bir çiçek resmiyle kazanmaya çalışmış çok gezen bir doğa bilimcisini anıştırıyordu. Kadın hastalarımdan bir başkası, düşlerinden birinde, deniz kıyısında bir plaj kulübesi, köyde evin dışında bir tuvalet ve bir kent evinde bir tavan arası odası arasında

bir şey üretmişti. İlk iki öğe insanların çıplak ve soyunmuş olmaları bağlantısında ortaklaşıyorlardı ve onların üçüncü öğe ile bileşimi kadının (çocukluğunda) bir tavan arası odasının aynı zamanda bir soyunma sahnesi olduğu sonucuna götürüyordu. — Bir başka düşte[19], bir adam, "sağaltım" yapılan iki yerden bileşik bir mekan üretmişti: bu yerlerden biri benim muayene odam, diğeri ise karısıyla ilk kez tanıştığı eğlence yeriydi. — Ağabeyi kendisine bir havyar ziyafeti vermeyi vaadettikten sonra bir kız, düşünde, aynı ağabeyinin bacaklarının *baştan başa siyah havyar tanecikleriyle kaplandığını* görmüştü. (Ahlâksal anlamda) *"bulaşma"* öğesi ve çocukluğundan, bacaklarını, siyah değil de *kırmızı* lekelerle kaplayan bir *döküntü*'nün anısı *havyar taneleri* ile yeni bir kavramda —yani *"oğlan kardeşinden almış olduğu şey"* kavramında— birleşmişti. Bu düşte de, diğerlerinde olduğu gibi, insan bedeninin parçaları nesne gibi ele alınmıştır. — Ferenczi'nin kaydettiği [1910] bir düşte[20], bir *doktor* ve bir *at* figüründen yapılmış ve de *gecelik* giyen bir bileşik imge ortaya çıkmıştı. Bu üç parçada ortak olan öğeye, çözümlemede, kadın hasta, geceliğin bir çocukluk sahnesindeki babasını anıştırdığını ayırt ettikten sonra ulaşılmıştı. Her üç olguda da onun cinsel merakının bir nesnesi söz konusuydu. Çocukken, dadısı, sık sık onu askeri bir haraya götürür, o da o zaman için henüz ketvurulmamış merakını gidermeye bol bol fırsat bulurdu.

Yukarıda [s. 51] düşlerin bir karşıtlık ilişkisini, bir karşıtı ya da bir "hayır"ı ifade etmek için hiçbir yolları olmadığını öne sürmüştüm. Şimdi bu iddianın ilk yadsımasını getireceğim.[21] "Karşıtlar" başlığı altında sınırlayabileceğimiz bir sınıf olgu, —yani bir değiş tokuş ya da yerdeğiştirme düşüncesinin karşıtla bağlantıya sokulabildiği olgular— gördüğümüz gibi [s. 54], basit olarak özdeşleşmeyle temsil edilir. Buna birçok örnek vermiştim. Düş düşüncelerindeki başka bir karşıtlar sınıfı, "zıtlık" ya da "tam tersi" diye tanımlanabilecek bir kategoriye düşenler, neredeyse bir espri diye tanımlanmayı bile hak edecek aşağıdaki dikkate değer yolu izleyerek düşlere girmenin yolunu bulurlar. "Tam tersi", kendisi olarak düş içeriğinde temsil edilmez, ama varlığını, malzemede, daha önce oluşmuş ve (bazı başka nedenlerle) ona yakın hale gelmiş düş içeriğinin bazı parçalarının —sanki bir art

[19] [Bu cümle 1909'da eklenmiştir.]

[20] [Bu paragrafın geri kalan kısmı 1911'de eklenmiştir.]

[21] [Diğerleri s. 68 ve 163'de bulunacaktır.]

düşünce tarafından mış gibi— diğer yöne döndürülmesi ile ortaya koyar. Süreci görüntülemek tanımlamaktan daha kolay. İlginç "Üst ve Alt" düşünde (s. 19 v.s.) tırmanmanın düşteki temsili düş düşüncelerindeki prototipinin —yani Daudet'nin *Sappho*'sunun giriş sahnesindekinin— tersiydi: düşte tırmanma başlangıçta güç ama sonra giderek daha kolaydı; oysa Daudet'nin sahnesinde önce kolay sonra giderek daha güçtü. Ayrıca düş görenin kardeşiyle ilişkisindeki "üst" ve "alt" da düşte öteki yönden temsil edilmişti. Bu, düş düşünceleri içindeki malzemenin iki parçası arasında ters bir ilişkinin varlığını gösteriyordu ve biz onu düş görenin dadısı tarafından taşınmak biçimindeki çocukluk düşleminde bulmuştuk ki bu durum kahramanın metresini taşıdığı romandaki durumun tersiydi. Benim Goethe'nin Bay M.ye saldırma düşümde de (aşağıya s. 168 v.s.na bkz.) düş başarılı olarak yorumlanmadan önce düzeltilmesi gereken benzer bir "tam tersi" vardır. Düşte Goethe, genç bir adama, Bay M.ye saldırmıştı; düş düşüncelerinde yer alan gerçek durumda önemli bir adam, arkadaşım [Fliess], tanınmamış genç bir yazarın saldırısına uğramıştı. Düşte bir hesabı Goethe'nin ölüm tarihine dayandırmışım; gerçekte hesaplama felçli hastanın doğum tarihinden başlamıştı. Düş düşünceleri içinde belirleyici bir düşünce halini alan düşünce Goethe'nin bir çılgınmış gibi ele alınması gerektiği düşüncesinin karşıtıydı. "Tam tersi", diyordu düş[ün altta yatan anlamı], "eğer kitabı anlamıyorsan aptal olan yazar değil *sensin* [eleştirmen]." Dahası, sanırım tüm bu şeyleri tersine çevirme düşleri "birine sırtını dönme" düşüncesinin aşağılayıcı anlamına bir gönderme içermekteydi.[22] (Örn. *Sappho* düşünde [s. 21 v.s.] düş görenin kardeşine göre yer değiştirmesi.) Dahası, ters çevirmenin tam da bastırılmış homoseksüel itkilerden doğan düşlerde ne denli sık ortaya çıktığını gözlemlemek dikkate değer.[23]

Ayrıca,[24] ters çevirme ya da bir şeyi karşıtına dönüştürme, düş-işleminde en tutulan ve çok farklı yönlerde kullanılabilen temsil araçlarından biridir. İlk planda düş düşüncelerinin belli bir öğesine gönderme yapan bir isteğin doyurulmasını ifade etmeye yarar. "Keşke diğer yol olsaydı!" Bu, sıklıkla, egonun, uzlaşılamayan bir anı parçasına tepkisini ifade etmenin en iyi yoludur. Yine tersine çevirme, sansüre

---

[22][Almanca *"Kehrseite"* hem "ters" hem de "sırt" anlamına gelebilir. Kaba İngilizce deyim "kıç yukarı"nın hem "başaşağı" hem de "ters yoldan" anlamına gelmesi gibi.]

[23][Bu cümle 1911'de eklenmiştir.]

[24][Bu ve sonraki paragraf 1909'da eklenmiştir.]

yardım için oldukça özel bir kullanımdır; çünkü sunulması gereken malzemede bir çarpıtma kitlesi üretir ve bunun başlangıçta düşü anlamaya yönelik her girişim üzerinde tartışmasız biçimde felç edici bir etkisi vardır. Bu nedenle eğer bir düş inatla anlamını ortaya koyma eğilimindeyse, onun görünür içeriğindeki bazı belli öğeleri tersine çevirmenin etkisini görmeye değer; bu yapılınca bazan tüm konum hemen açıklık kazanır.

Ve de konunun ters çevrilmesinden başka *zamansal* ters çevirme de göz ardı edilmemelidir. Düş çarpıtmasının oldukça yaygın bir tekniği, bir olayın sonunu ya da bir düşünce katarının sonucunu bir düşün başlangıcında temsil etmek ve sonuna da sonucun dayandırıldığı önermeleri ya da olaya yol açan nedenleri yerleştirmekten ibarettir. Düş çarpıtmasının benimsediği bu teknik yöntemi aklında tutmayan biri bir düşü yorumlama işiyle karşı karşıya geldiği zaman oldukça önemli bir kayıp içinde bulunacaktır.[25]

Gerçekten, bazı örneklerde, insanın düşün anlamına ulaşması, ancak düş içeriğinde değişik açılardan birçok ters çevirmeyi gerçekleştirmesinden sonra mümkün olabilir.[26] Örneğin, genç bir obsesyonel nevrotik olgusunda, düşlerinin birinin arkasında çocukluk çağından kalma ve korktuğu babasına yönelik bir ölüm isteğinin anısı yatıyordu. İşte düşün metni: *Babası, eve bu kadar geç geldiği için kendisini azarlıyormuş.* Ancak düşün ruhçözümsel sağaltımda ortaya çıktığı bağlam ve düş görenin çağrışımları, gerçek sözcüklerin *onun babasına* kızdığı biçiminde olması gerektiğini ve ona göre babasının eve her zaman çok *erken* döndüğünü gösterdi. Babasının eve *hiç* gel-

---

[25] [*1909'da eklenen dipnot:*] Histerik nöbetler de bazan anlamlarını gözlemciden gizlemek için benzer bir zamansal ters çevirmeyi kullanırlar. Örneğin, histerik bir kız, nöbetlerinden birinde kısa bir duygusallık türünde bir şeyleri —banliyö treninde birilerine rastladıktan sonra yaşadığı bilinçdışı bir düşlemin duygusallığı— temsil etmeye gereksinmişti. Ayağının güzelliğine kapılan adamın okumakta olan kendisiyle konuştuğunu; bunun üzerine onunla gittiğini ve tutkulu bir aşk sahnesi yaşadıklarını imgelemişti. Nöbeti, dudaklarının öpüşmeyi temsil eden devinimlerinin ve kollarının sarılmayı temsil eden kasılmalarının eşlik ettiği, kasılmalı beden bükülmeleriyle bu aşk sahnesinin temsiliyle *başladı*. Sonra öteki odaya koştu, bir iskemleye oturdu, ayağını göstermek üzere eteğini kaldırdı, bir kitap okuyormuş gibi yaptı ve benimle konuştu (yani bana yanıt verdi). — [*1914'de eklenen:*] Bu bağlamda Artemido-rus'un söylediklerine bakınız: "Düşlerde görülen imgeleri yorumlarken insan onları bazan baştan sona, bazan da sondan başa doğru izlemelidir..."[I. Kitap, XI.Bölüm, Krauss'un çevirisi (1880), 20.]

[26] [Bu paragraf 1911'de eklenmiştir.]

memesini yeğlerdi ve bu da babasına yönelik bir ölüm isteğiyle aynı şeydi. (I.Cilt s. 303 v.s.na bkz.) Çünkü küçük bir oğlan olarak babasının geçici yokluğu sırasında birilerine karşı cinsel saldırganlık göstermekten suçluydu ve ceza olarak şu sözcüklerle korkutulmuştu: "Baban dönünce görürsün!"

Eğer düş içeriğiyle düş düşünceleri arasındaki ilişkiler üzerine çalışmamızı daha ileri götürmek istersek en iyi plan, düşlerin kendisini çıkış noktamız olarak almak ve düşlerdeki temsil yöntemlerinin hangi belirli *biçimsel* niteliklerinin altta yatan düşüncelerle ilişkileri belirlediği üzerinde durmak olacakur. Düşlerde bizi etkilememesi olanaksız olan bu biçimsel niteliklerden en belirgin olanı, belirli düş imgeleri arasındaki duyusal yoğunluk farkı ve düşlerin belirli parçalarının ya da bir bütün olarak düşlerin birbirinden farklılığıdır.

Belirli düş imgeleri arasındaki yoğunluk farkları, gerçek yaşamdakinden çok daha fazla olduğunu duyumsama eğiliminde olduğumuz (kuşkusuz haksız olarak) bir ayrım keskinliğinden, gerçek nesnelerde şimdiye dek algıladığımız belirsizlikle kıyaslanamayacak derekede az olduğu için düşlere özgü olduğunu bildirdiğimiz rahatsız edici bir belirsizliğe dek tüm bir yelpazeyi kapsar. Dahası, bir düşte belirsiz bir nesneye ilişkin bir izlenimi genellikle "uçuşma" olarak nitelerken çok daha belirgin düş imgelerinin kayda değer bir süre algılanmış olduğunu duyumsarız. Şimdi ortaya çıkan soru, bir düşün içeriğinin parçaları arasındaki bu canlılık farkını düş düşünceleri malzemesinde neyin belirlediğidir.

Neredeyse kaçınılmaz biçimde kendilerini gösterecek belirli beklentilere karşı durmakla başlamak zorundayız. Bir düşün malzemesi, uyku sırasında yaşanmış gerçek duyumları da içerebildiğinden bunların ya da düşte onlardan türeyen öğelerin düş içeriğinde özel bir yoğunlukta ortaya çıkarak belirginlik kazanmış oldukları; ya da tersine bir düşte özel olarak canlı olan bir şeyin uyku sırasındaki gerçek duyumlara dek izlenebileceği öne sürülebilir. Ancak benim deneyimlerimde bu hiçbir zaman desteklenmemiştir. Uyku sırasındaki gerçek izlenimlerin (yani sinirsel uyaranların) türevi olan düş öğeleri canlılık açısından bellekten doğan diğer öğelerden farklı değildir. Düş imgelerinin yoğunluğunu belirlemede gerçeklik etmeninin hiçbir değeri yoktur.

Yine belirli düş imgelerinin *duyusal* yoğunluğunun (yani canlılığının), düş düşünceleri içinde onlara uyan öğelerin ruhsal önemiyle

ilişkili olması beklenebilir. Düş düşüncelerinde ruhsal yoğunluk, ruhsal *değer*'le orantılıdır: en yoğun öğeler aynı zamanda en önemli olanlardır — düş düşüncelerinin merkez noktasını oluşturanlardır. Bunların sansür yüzünden kural olarak düş içeriğine girmenin yolunu bulamadıklarını da biliyoruz; yine de onları düşte temsil eden en yakın türevleri, düşün merkezini oluşturmasalar da pekâlâ daha üst düzeyde bir yoğunlukta olabilirler. Ama bu beklenti de düşlerin ve onların türediği malzemenin karşılaştırmalı bir incelemesiyle düş kırıklığına uğrayacaktır. Birindeki öğelerin yoğunluğu ile diğerindeki öğelerin yoğunluğu arasında hiçbir ilişki yoktur: olay düş düşüncelerinin malzemesi ile düş arasında tam bir "tüm ruhsal değerlerde karşılıklı değer aktarımı"dır.[27] Düş düşünceleri içinde egemen bir yer işgal eden şey, sıklıkla yalnızca daha güçlü imgeler tarafından oldukça gölgelenmiş bazı geçici düş öğeleri içinde keşfedilebilir.

Bir düşün öğelerinin yoğunluğunun başka bir biçimde —ve de iki bağımsız etmen tarafından— belirlendiği ortaya çıkıyor. İlk planda, istek doyurmanın ifade edildiği öğelerin özel yoğunlukta temsil edildiği kolayca görülebilir. [S. 282 v.s.na bkz.] İkinci sırada da çözümleme bir düşün en canlı öğelerinin en çok sayıda düşünce katarı için bir başlangıç noktası oluşturduğunu —en canlı öğelerin aynı zamanda belirleyicisi en çok olanlar olduğunu— gösterir. Bu ampirik varsayımı şu biçimde söyleyecek olursak özünü değiştirmiş olmayız: en büyük yoğunluk, düşün, oluşumunda en büyük miktarda yoğunlaştırma harcanmış olan öğeleri tarafından gösterilir [s. 312 v.s.na bkz.]. Sonunda bu belirleyiciyle diğerini (yani istek doyurmayla ilişkiyi) tek bir formülde ifade etmenin olası hale gelebileceğini umabiliriz.

Az önce ele aldığım sorun, —bir düşün belli öğelerinin daha çok ya da daha az yoğunlukta veya açıklıkta olmasının nedenleri— tüm düşlerin ya da düş kesimlerinin değişen açıklığına ilişkin bir başka sorun ile karıştırılmamalıdır. Bunlardan birincisinde açıklığın karşıtı siliklik; ikincide ise karmaşıklıktır. Bununla birlikte iki eşeldeki artış ve azalışların paralel gittiğinden hiç kuşku yoktur. Bizi açık olmasıyla çarpan bir düş kesimi genellikle yoğun öğeler içerir; öte yandan karanlık bir düş, düşük yoğunlukta öğelerden oluşmuştur. Açıkça berrak

[27] [Nietzsche'nin Hıristiyanlığa saldırısındaki ünlü "Leitmotiv"e bir anıştırma.]

olandan karanlık ve karmaşık olana dek uzanan eşelin sunduğu sorun düş öğelerinin değişen derecelerdeki canlılığının sunduğundan çok daha karmaşıktır. Gerçekten, daha sonra ortaya çıkacak nedenlerle ilk sorun henüz tartışılamaz [s.225 v.s.na bkz.].

Az sayıda olguda, bir düşte oluşan açıklık ya da belirsizlik izleniminin düşün kendisinin oluşumu ile hiçbir bağlantısı bulunmadığını, düş düşüncelerinin malzemesinden doğduğunu ve onun bir bileşimi olduğunu şaşkınlık içinde görürüz. Örneğin uyandığımda o denli iyi biçimlenmiş, kusursuz ve açık olmasıyla beni etkileyen ve uykudan yarı şaşkınken bile yoğunlaşma ve yerdeğiştirme mekanizmalarının etkilemediği "uykudaki düşlemler" diye tanımlanması gereken yeni bir düş kategorisini eklemeyi bana düşündürten bir düşümü anımsıyorum. Daha yakından bir inceleme, düşler arasındaki bu ender durumun da yapısında diğerlerinin aynı boşlukları ve kusurları gösterdiğini kanıtladı; bu nedenle de "düş düşlemleri" kategorisini attım.[28] Ulaşıldığında düş içeriği beni zor ve uzun süredir aranmış bir biseksüalite kuramını, arkadaşımın [Fliess] önüne sererken temsil etmişti; düşün istek doyurucu gücü (ki bu arada düşte verilmemişti) bizim bu kuramı açık ve kusursuz bulmamızdan sorumluydu. Böylece tamamlanmış düşte bir yargı olarak almış olduğum şey aslında [gizli] düş içeriğinin bir kesimi, hem de temel bir kesimiydi. Bu olguda düş-işlemi sanki benim uyanıklıktaki ilk düşüncelerime el uzatmış ve düş içinde doğru olarak temsil edilmeyi başaramamış düş düşünceleri malzemesi kesimini bana düş üzerine bir *yargı*'ymış gibi tanıtmıştı.[29] Bunun tam bir kopyasına bir keresinde çözümleme sırasında bir kadın hastanın düşünde rastladım. Başlangıçta onu bana anlatmayı tümden reddetmişti: "çünkü çok belirsiz ve karışıktı". Sonunda, söylediklerinin doğruluğundan emin olmadığını defalarca yineleyerek düşe çeşitli kişilerin —kendisi, babası, kocası— girmiş olduğu ve sanki kocasının babası olup olmadığını ya da babasının kim olduğunu ya da buna benzer bir şeyleri bilemediği konusunda beni bilgilendirdi. Çözümleme seansı sırasındaki çağrışımlarıyla birlikte ele alındığında, bu düş, sorunun, bir bebek beklediğini itiraf etmek zorunda kalan ama "babanın (bebeğin babasının) aslında kim olduğu" konusunda kuşkulu olan bir hizmetçi kızın bir bakıma sıradan öyküsü olduğunu kuşku-

[28] [*1930'da eklenen dipnot:*] Şimdi haklı olup olmadığımdan o kadar emin değilim.

[29] [Bu konu s. 173 v.s. nda daha geniş olarak tartışılıyor.]

ya yer bırakmayacak bir biçimde göstermişti.[30] Böylece burada da düşün gösterdiği açıklık yokluğu düşü kışkırtan malzemenin bir kesimiydi: yani bu malzeme kesimi düşün *biçimi* içinde temsil edilmişti. *Bir düşün biçimi ya da onun görüldüğü biçim, şaşırtıcı bir sıklıkta onun gizli konusunu temsil etmek için kullanılır.*[31]

Bir düşün satır araları ya da onun hakkındaki görünürde masum düşünceler, sıklıkla düşte en incelikli bir biçimde görülmüş olan bir parçayı aslında onu açığa vurmasına karşın gizlemeye yarar. Örneğin bir düş gören, bir noktada "düşün silinip gittiğini" söyledi; çözümleme, dışkıladıktan sonra altını silen birisini dinleyişine ilişkin bir bebeklik anısına götürdü. Ya da işte daha ayrıntılı olarak kaydedilmeyi hak eden bir başka örnek. Genç bir adam kendisine çocukluğundan bilinçli kalmış bazı düşlemleri anımsatan çok net bir düş görmüştü. Düşünde akşam olduğunu ve bir sayfiye otelinde bulunduğunu görmüş. Oda numarasını yanlış anlamış ve içinde yaşlı bir hanımla iki kızının soyunup yattığı bir odaya girmiş. Şöyle sürdürmüştü: "Düşün burasında bazı boşluklar var; yitik bir şeyler. Sonunda odada beni dışarı atmaya çalışan bir adam vardı ve ben onunla uğraşmak zorunda kaldım." Düşün açıkça anıştırdığı çocukluk düşleminin özünü ve akışını anımsamak için boşuna çabalar harcadı; en sonunda aradığı şeyin düşün karanlık kesimi hakkında söylediği sözlerde zaten bulunduğu gerçeği ortaya çıktı. "Boşluklar", yatağa giren kadınların cinsel açıklıklarıydı; "yitik bir şeyler var" ise kadın cinsel organlarının temel özelliğini betimliyordu. Küçükken bir kadının cinsel organlarını görmek için tüketici bir merakı varmış ve kadınların erkek organlarına sahip olduğu biçimindeki bebeksi cinsel kurama inanma eğilimindeymiş.

Başka bir düş görenin benzer bir anısı çok benzer bir biçim almıştı.[32] Aşağıdaki düşü görmüş: *"Fräulein K. ile Volksgarten Restoranına gitmişim...*, sonra karanlık bir parça geliyor, bir kesinti..., *sonra kendimi bir genelevin salonunda buldum, orada iki ya da üç kadın gördüm, onlardan birinin üzerinde iç gömleği ve külotu vardı."*

ÇÖZÜMLEME. — Fräulein K. eski şefinin kızıydı ve kendi ken-

---

[30] Kadının eşlik eden histerik belirtileri, amenore [âdet görmeme —ç. *n.*] ve büyük bir depresyondu (ki bu, bu hastanın temel belirtisiydi). [Bu düş s. 173 v. s.nda tartışılmıştır.]

[31] [Son cümle 1909'da eklenmiştir. Bir sonraki paragraf 1911'de eklenmiştir.]

[32] [Bu ve sonraki iki paragraf 1914'de eklenmiştir.]

dine de teslim ettiği üzere kızkardeşi gibiydi. Onunla konuşmak için seyrek olarak fırsat bulmuştu ama bir kez "sanki cinsiyetlerimizin ayırdına vardığımız, sanki ona 'ben bir erkeğim, sen de bir kadınsın' dediğim" bir söyleşi yapmışlardı. Söz konusu restoranın içine bir tek kez girmişti, kendisi için hiçbir şey ifade etmeyen bir kızla, kayınbiraderinin kızkardeşiyle. Bir başka kez, üç hanımdan oluşan bir grupla aynı restoranın girişine kadar gitmişti. Bu hanımlar onun kızkardeşi, baldızı ve daha önce sözü edilen kayınbiraderinin kızkardeşiydi. Tümü de kendisi için son derece önemsizdi ama üçü de "kızkardeş" sınıfına giriyordu. Bir geneleve seyrek olarak —tüm yaşamında iki ya da üç kez— gitmişti.

Yorum, düşteki "karanlık parça"ya ve "kesinti"ye dayanıyordu ve çocukluk merakı içinde bazan ama seyrek olarak kendisinden birkaç yaş küçük bir kızkardeşin cinsel organlarını incelemiş olduğu görüşünü ortaya çıkardı. Birkaç gün sonra düşün anıştırdığı kabahati bilinçli olarak anımsadı.

Aynı gecede ortaya çıkan tüm düşlerin içeriği aynı bütünün parçalarını oluştururlar; onların çeşitli kesimlere ayrılmış olmaları ve de bu kesimlerin sıralanması ve sayısı tümü de gizli düş düşüncelerinden doğan bir bilgi parçası olarak görülebilir.[33] Çeşitli ana kesimlerden oluşan düşleri ya da genel olarak aynı gece ortaya çıkan düşleri yorumlarken bu türden ayrı ayrı ve birbirini izleyen düşlerin anlamının aynı olabilme ve farklı malzeme içinde aynı itkileri ifade ediyor olma olasılığı gözardı edilmemelidir. Eğer böyleyse bu benzer düşlerin ilk olarak ortaya çıkacak olanı sıklıkla daha çarpıtılmış ve utangaç, sonraki ise daha güvenli ve belirgin olacaktır.

İncil'de Firavunun Yusuf tarafından yorumlanan inekler ve mısır fideleri hakkındaki düşleri bu türdendi. Josephus, onları, İncil'dekinden daha geniş olarak bildirmiştir (*Yahudilerin Antik Tarihi*, 2. Kitap, 5. Bölüm). Kral ilk düşünü anlattıktan sonra şöyle demiş: "Bu görünümü gördükten sonra uykumdan uyandım ve rahatsızlık içinde bu görünümün ne olduğu üzerine düşünerek yeniden uyudum ve öncekinden daha

---

[33][Bu cümle 1909'da eklenmiştir. Bu paragrafın geri kalan kısmı ve sonraki üç paragraf 1911'de eklenmiştir. Freud bu konuyu *Yeni Giriş Konferansları*'nın(1933*a*) 29. sunun sonlarına doğru yeniden ele almıştır. *P. F. L.* 2, 55-6. Daha önce I.Cilt sayfa 269 v. s.nda da konuya değinilmişti ve s. 133, s. 173 n. 21 ve s. 248'de yeniden söz ediliyor.]

harika, beni daha çok rahatsız eden ve daha çok korkutan başka bir düş gördüm..." Kralın düşünü özetleyişini işittikten sonra Yusuf şu yanıtı vermiş: "Ey Kral, bu düş iki biçimde görülmüş olmasına karşın tek ve aynı olayı belirliyor..." [Whiston'un çevirisi, 1874, I, 127-8.]

"Dedikodunun Ruhbilimine Katkısı"nda, Jung, (1910*b*) bir kız öğrencinin kılık değiştirmiş erotik düşünün okul arkadaşları tarafından herhangi bir yorum olmaksızın nasıl anlaşıldığını ve nasıl daha derinlemesine incelenip değiştirildiğini betimler. Bu düş öykülerinden biriyle ilişkili olarak şöyle der: "Uzun bir düş imgeleri dizisinin son düşüncesi, tastamam dizinin resimlemeye çalıştığı ilk imgeyi içerir. Sansür, ardarda yeni simgesel sahneler, yerdeğiştirmeler, masum kılık değiştirmeler v.b. ile bütünü olabildiğince uzakta tutar" (*a. g. e.* , 87). Scherner, düşlerdeki bu temsil yönteminin garipliğini iyi tanıyordu ve onu, kendi bedensel uyaranlar kuramıyla [I. Cilt, s. 136 v.s.na bkz.] bağlantılı olarak özel bir yasa halinde tanımlamıştı: "Ancak son olarak özel sinirsel uyaranlardan doğan tüm simgesel düş yapılarında imgelem genel bir yasaya uyar: bir düşün başlangıcında uyaranın doğduğu nesneyi yalnızca en uzak ve en belirsiz anıştırmalarla resimler, ama sonunda resimsel duygular kendini tükettiğinde uyaranın kendisini ya da sözkonusu organı veya o organın işlevini çıplak olarak sunar ve düş de gerçek organik nedenini ortaya koyduğundan sonuna ulaşır..."

Otto Rank, (1910) Scherner'in bu yasasına incelikli bir destek üretmiştir. Bir kızın onun tarafından bildirilen düşü aynı gece içinde bir zaman aralığı ile görülen ve ikincisi bir orgazmla sonlanan iki ayrı düşten oluşmuştu. Bu ikinci düşün, hattâ düş görenin pek de katkısı olmaksızın, ayrıntılı bir yorumunu sağlamak olasıydı ve iki düşün içeriği arasındaki bağlantıların sayısı, ilk düşün, ikinciyle aynı şeyi daha utangaç bir biçimde temsil ettiğini görmeye olanak veriyordu. Öyle ki ikincisi, orgazmla birlikte olan düş, birincinin tam olarak açıklanmasına yardımcı olmuştu. Rank, haklı olarak orgazm ya da fışkırma düşlerinin, düş görme kuramı için genel önemi üzerine bir tartışmayı bu örneğe dayandırmıştı. [Bkz. s. 132 v.s.]

Bununla birlikte benim deneyimlerime göre insan bir düşteki açıklık ya da karmaşıklığı onun malzemesinde kesinlik ya da kuşkululuk bulunmasına göre yorumlama konumunda ancak nadiren bulunabilir. İleride, düş oluşumunda, henüz söz etmediğim ve herhangi bir belirli düşte bu niteliklerin yelpazesi üzerinde belirleyici etkisini gösteren bir etmeni açıklayacağım. [Bkz. s. 110 v. s.]

Bazan, aynı durum ve çerçevenin bir süre devam etmiş olduğu bir düşte, şu sözcüklerle tanımlanan bir kesinti ortaya çıkar: "Ama sonra sanki aynı zamanda başka bir yermiş ve orada şöyle şöyle bir şey olmuş." Bir süre sonra düş kaldığı yerden devam edebilir ve onu kesintiye uğratan şeyin düş malzemesinde bir yan cümlecik —araya karışan bir düşünce— olduğu ortaya çıkar. Düş düşünceleri içindeki bir koşulluluk, düşte eşzamanlılıkla temsil edilmiştir: "eğer", "o zaman" haline dönüşmüştür.

Düşlerde bu denli sık ortaya çıkan ve anksiyeteye bu denli yakın olan ketvurulmuş devinim duyumsamasının anlamı nedir? İnsan ileriye doğru hareket etmek ister ama kendini bulunduğu noktaya yapışmış bulur ya da insan bir şeye ulaşmak ister ama bir dizi engelle alıkonur. Bir tren kalkış noktasındadır ama kişi onu yakalayamaz. İnsan bir saldırıya karşılık vermek için elini kaldırır ama hiç gücü yoktur. Ve benzerleri... Bu duyumsamalarla gösterim düşlerinde de karşılaşmış [I. Cilt, s.291 v.s.; II. Cilt s.19'a da bkz.]; ama onu yorumlamak için ciddi bir girişimde bulunmamıştık. Kolay ama yetersiz bir yanıt, uykuda devinimsel felcin egemen olduğu ve tartıştığımız duyumsama halinde onun ayırdına vardığımız olurdu. Ama o zaman bu durumda bu ketvurulmuş devinimleri neden durmadan düşümüzde görmediğimiz sorusu ortaya atılabilir ve de bu duyumsamanın, uyku sırasında herhangi bir anda ortaya çıkabilen bir duyumsama olmasına karşın, belli bir tür temsili kolaylaştırmaya yaradığını ve yalnızca düş düşünceleri malzemesi bu yoldan temsil edilmeyi gereksindiğinde ortaya çıktığını varsaymak akla yakındır.

Bu "hiçbir şey yapamama", düşlerde her zaman bir duyumsama halinde değil bazan da basitçe düş içeriğinin bir parçası olarak ortaya çıkar. Bu türden bir olgu bana düş görmenin bu özelliğine ışık tutma açısından özellikle iyi belirlenmiş gibi gelir. İşte benim açıkça dürüst olmamakla suçlandığım bir düşün kısaltılmış hali. *Yer, özel bir sanatoryum ile birçok başka kurumun karmasıydı. Bir erkek bakıcı beni bir muayeneye çağırmak için göründü. Düşte, bir şeylerin yitirilmiş olduğunu ve muayenenin yitik nesneyi benim aldığım kuşkusu üzerine yapıldığını biliyordum.* (Çözümleme, muayenenin iki anlamda alındığını ve tıbbi bir muayeneyi de içerdiğini gösterdi.) *Suçsuzluğumun ve de kurumda bir konsültan konumunda olduğumun bilincinde olarak sakince bakıcıya eşlik ettim. Kapıda beni göstererek: "Onu ne-*

den getirdin? O saygıdeğer biridir." diyen başka bir bakıcıyla karşılaştık. Sonra, tek başıma, içinde makineler duran ve bana cehennemi ceza aygıtlarıyla bir Cehennemi anımsatan büyük bir salona gittim. Beni fark etmesi için her türlü nedeni olan bir meslekdaşımı aygıtlardan birine gerilmiş olarak gördüm ama o hiç umursamadı. Sonra bana gidebileceğim söylendi. Ama şapkamı bulamadım ve her şeye karşın gidemedim.

Düşün istek doyurması açık olarak benim namuslu bir insan olduğumun ayırdına varılmasında ve gidebileceğimin söylenmesinde yatıyordu. Bu nedenle düş düşünceleri içinde bununla zıtlaşan her türden malzeme bulunması gerekiyordu. Gidebilecek olmam, bağışlanmamın bir işaretiydi. Bu nedenle eğer düşün sonunda gitmemi engelleyen bir şey olmuşsa, zıtlaşmayı içeren baskılanmış malzemenin kendini bu noktada duyumsattığını varsaymak akla yakın gibi gelmektedir. Buna göre şapkamı bulamamam şu anlama geliyordu: "her şeye karşın sen dürüst bir adam *değilsin*." Böylece bu düşteki "hiçbir şey yapamamak" bir zıtlığı —bir "hayır"ı— ifade etmenin bir yoluydu; düşlerin bir "hayır"ı ifade edemediği biçimindeki daha önce söylediğim [s. 51] sözün düzeltilmesi gerekiyordu.[34]

Bir devinimin "gerçekleşmemesinin", bir *durum* olarak değil de bir *duyumsama* olarak ortaya çıktığı diğer düşlerde, bir devinime ketvurulması duyumsaması, aynı karşıtlığa daha güçlü bir anlatım kazandırır — bir karşıt-istenç tarafından karşı çıkılan bir istenci ifade eder. Böylece bir devinime ketvurulması duyumsaması, bir *istek çatışmasını* temsil eder. [I. Cilt s. 295'e bkz.] İleride, uykuya eşlik eden devinimsel felcin, düş görme sırasındaki ruhsal sürecin en temel belirleyicile-

---

[34] Tamamlanmış çözümlemede çocukluğumdaki bir olaya aşağıdaki çağrışım zinciri ile ulaşılan bir gönderme vardı. "Der Mohr hat seine Schuldigkeit getan, der Mohr *kann gehen*." ["Mağribi görevini bitirdi, Mağribi *gidebilir*." (Schiller, *Fiesco*, III. Perde, 4. Sahne) *"Schuldigkeit"* ("görev") aslında *"Arbeit"* ("iş") yerine yanlış bir alıntı.] Sonra eğlenceli bir bilmece geldi: "Mağribi görevini bitirdiğinde kaç yaşındaydı?" — "Bir yaşında, çünkü o zaman gidebilir." [*"gehen"* —hem "gitmek" hem de "yürümek" karşılığında.] (Dünyaya öylesine bir siyah saç yumağıyla gelmişim ki genç annem benim küçük bir Mağribi olduğumu söylemiş.) — Şapkamı bulamayışım uyanıklık yaşamımda olmuş bir şeydi ve birden çok anlamda kullanılmıştı. Bir şeyleri ortadan yok etmekte bir deha olan hizmetçimiz onu saklamıştı. — Bu düşün sonu, aynı zamanda ölüme ilişkin bazı melankolik düşüncelerin reddini de gizliyordu: "Henüz görevlerimi bitirmedim bu nedenle henüz gitmemeliyim." — Tıpkı Goethe ve kısa süre önce görmüş olduğum felçli hasta düşünde olduğu gibi bu düşte de doğum ve ölümle uğraşıl-mıştı (s. 58, 167 v.s.na [ve de 176 v.s.na] bkz.).

rinden biri olduğunu öğreneceğiz. Şimdi, devinimsel yollardan taşınan bir itki, bir istençden başka bir şey değildir; tüm sürecin bir istenç eylemiyle ona karşı çıkan bir "hayır"ı temsil etmesini böylesine mükemmel bir biçimde uygun kılan şey de uyku sırasında bu itkiye ketvurulduğunu duyumsayacağımızdan bu denli emin olmamızdır. Yine benim anksiyete üzerine açıklamamdan, bir isteğe ketvurulması duyumsamasının neden anksiyeteye bu denli yakınlaştığım ve düşlerde neden anksiyeteyle bu denli sık bağlantı içinde bulunduğunu anlamak kolaydır. Anksiyete, kökeni bilinçdışında bulunan ve bilinçöncesi tarafından ketvurulan, libidinal bir itkidir.[35] O halde bir düşte ketvurulma duyumsaması anksiyete ile birleştiğinde bir zamanlar libido üretme yeteneğinde olan bir istenç eylemi söz konusu olsa gerektir — yani onun bir cinsel itki olması gerekir.

Düşlerde sıklıkla "ne de olsa bu yalnızca bir düş" cümleciğiyle ifade edilen yargının anlamını ve ruhsal önemini başka bir yerde ele alacağım (aşağıya [s. 215 v.s.] bkz.).[36] Burada yalnızca onun düşte görülmekte olan şeyin öneminden dikkati uzaklaştırmaya çalıştığını söyleyeceğim. Düş içeriğinin bir kısımının düşün içinde "düş görme" olarak betimlenmesi biçimindeki ilginç ve yukarıdakine benzer sorun —"düş içinde düş" bulmacası— bazı inandırıcı örnekleri çözümlemiş olan Stekel [1909, 459 v.s.] tarafından benzer bir biçimde çözülmüştür. Bir kez daha niyet düşte "düşü görülen şey"in öneminden dikkati uzaklaştırmak, onu gerçekliğinden yoksun bırakmaktır. Bir "düş içinde düş"ten uyandıktan sonra görülen düş, düş isteğinin, bozulmuş bir gerçekliğin yerine koymaya çalıştığı şeydir. Bu nedenle düşte "düşü görülmüş" olan şeyin gerçekliğin, gerçek bir anının temsili olduğunu; oysa düşün devamının, tersine, yalnızca düş görenin isteklerini temsil ettiğini güvenle varsayabiliriz. Bu yüzden, bir "düş içinde düş"e bir şeyler eklemek bir düş halinde betimlenmiş olan şeyin hiç olmamış olmasını istemekle eşdeğerdir. Başka bir deyişle, eğer özel bir olay, bir düşün içine, düş-işlemi tarafından, bir düş olarak yerleştirilirse, bu, olayın gerçekliğinin en kesin onayıdır, onun en güçlü *doğrulanması*'dır.[37] Düş-işlemi, düş görmeyi bir reddetme olarak kullanır ve böylece düşlerin istek doyurma olduğu buluşunu destekler.[38]

---

[35] [*1930'da eklenen dipnot:*] Daha sonraki bilgilerin ışığında bu cümlenin artık yeri yoktur. [Bkz. I. Cilt s. 211 n. 25. Ayrıca s. 224. n.a bkz.]

[36] [Bu paragraf (sondan bir önceki cümlesi ve son cümlesinin bir kesimi dışında) 1911'de eklenmiştir.]

[37] [Bu cümle 1919'da eklenmiştir.]

[38] [Son cümlecik 1919'da eklenmiştir.]

(D)

TEMSİL EDİLEBİLİRLİĞİ GÖZÖNÜNE ALMA

Buraya kadar, düşlerin düş düşünceleri arasındaki ilişkileri temsil etme yollarını araştırmakla meşgul olduk. Ancak bu araştırmanın gidişi içinde bir düşün oluşumu amacına yönelik olarak düş düşünceleri malzemesinin uğradığı değişimlerin genel doğası üzerine daha ileri bir konuya birden çok kez değindik. İlişkilerinden büyük ölçüde soyulmuş olan bu malzemenin bir sıkıştırma sürecine uğradığını aynı zamanda da öğeleri arasındaki yoğunluk yerdeğiştirmelerinin zorunlu olarak malzemede bir ruhsal değer aktarımına yol açtığını öğrendik. Buraya dek söz ettiğimiz yerdeğiştirmelerin belli bir düşüncenin onunla bir biçimde yakından ilişkili bir diğerinin yerine geçmesinden ibaret olduğu; onların yoğunlaştırmayı kolaylaştırmak üzere kullanıldıkları ve aracılıklarıyla *iki* öğe yerine, ikisinin arasında tek bir ortak öğenin düşe girmenin yolunu bulduğu ortaya çıkmıştı. Henüz başka tür bir yerdeğiştirmeden söz etmedik. Ancak çözümlemeler bize başka bir türün de var olduğunu ve kendisini söz konusu düşüncelerin *sözel anlatımı*'ndaki bir değişiklikle ortaya koyduğunu göstermiştir. Her iki durumda da bir çağrışımlar zinciri boyunca bir yerdeğiştirme vardır; ama bu türden bir süreç değişik ruhsal evrenlerde oluşabilir ve yerdeğiştirmenin sonucu, bir durumda bir öğenin yerine bir diğerinin geçmesi biçiminde olurken öteki durumda tek bir öğenin *sözel biçiminin* bir başkasıyla yerdeğiştirmesi söz konusu olabilir.

Düş oluşumunda ortaya çıkan bu ikinci yerdeğiştirme türü yalnız büyük ölçüde kuramsal ilgi kaynağı olmamakta aynı zamanda düşlerin kılığına girdiği hayali saçmalık görünümünü de açıklamaya özellikle uygun olduğu sanılmaktadır. Yerdeğiştirmenin tuttuğu yön genellikle düş düşüncesindeki renksiz ve soyut bir ifadenin resimsel ve somut bir ifadeye dönüşmesi sonucunu vermektedir. Böyle bir değişimin avantajı ve buna uygun olarak da amacı hemen göze çarpar. Bir düş açısından resimsel olan bir şey *temsil edilme yeteneğinde olan* bir şeydir: bir gazetede yönlendirici bir siyasal makalenin bir çizere çıkaracağı zorlukların aynısını soyut anlatımların düşlerde temsil edilmeye çıkardığı bir durumun içine yerleştirilebilir. Ama bu alış verişten yalnızca temsil edilebilirlik değil yoğunlaştırma ve sansür de kazançlı çıkabilir. Bir düş düşüncesi soyut biçimde ifade edildiği sürece kullanışsızdır; ama bir kez resim diline çevrilince, yeni anlatım biçimiyle düşün altta yatan malzemesinin geri kalanı arasında, düş-işleminin gereksindiği ve eğer önceden yoksa yarattığı, zıtlıklar ve özdeşlikler çok daha kolaylıkla kurulabilir. Bu böyledir çünkü tüm dillerde somut terimler gelişimlerinin tarihinin bir sonucu olarak kavramsal olanlara göre çağrışım bakımından daha zengindirler. Bir düşün oluşumu sırasında dağınık düş düşüncelerini olası en kısa ve birleştirilmiş anlatıma indirgemeye çalışan ve tek tek düşüncelere uygun sözel dönüşümler bulma yolunda ilerleyen önemli bir ara işlem kesiminin gerçekleştiğini varsayabiliriz. Başka nedenlerle anlatım biçimi sabitleşmiş olabilen herhangi bir düşünce, diğer düşüncelere sağlanmış olası anlatım biçimleri üzerinde belirleyici ve seçici bir biçimde çalışabilir ve belki de ta başlangıçtan beri böyle yapıyor olabilir — şiir yazmada olduğu gibi. Eğer bir şiir uyaklarla yazılacaksa bir beyitin ikinci dizesi iki koşul tarafından sınırlandırılmıştır: uygun bir anlam ifade etmelidir ve bu anlam ilk dizeyle uyaklı olmalıdır. Hiç kuşkusuz bir uyak bulma niyetinin ayırdına varamadığımız ve karşılıklı etkiyle iki düşüncenin ta baştan sonunda hafif bir uyarlamayla bir uyak doğurmaya izin verecek bir sözel anlatımdan seçilmiş olduğu şiir en iyi şiir olurdu.

Az sayıda örnekte bu türden bir anlatım değişikliği, anlam belirsizliği sayesinde birden çok düş düşüncesine anlatım olanağı veren bir söz biçimi bularak, düş yoğunlaştırmasına çok daha doğrudan yardım eder. Bu yolla tüm bir sözel espriler alanı düş-işleminin buyruğuna verilir. Düş oluşumunda sözcüklerin oynadığı rolün şaşılacak hiçbir yanı yoktur. Sayısız düşüncenin düğüm noktaları oldukları için söz-

cükler anlam belirsizliğine yazgılı sayılabilir ve de nevrozlar (örn. düzenleme obsesyonları ve fobilerde), düşlerden hiç de daha az olmamak üzere, sözcüklerin sunduğu bu avantajları yoğunlaştırma ve kılık değiştirme amacıyla utanmasızca kullanırlar.[1] Düş çarpıtmasının da anlatım yerdeğiştirmesinden yararlandığını göstermek kolaydır. Eğer anlamı belirsiz bir sözcük anlamı belirli iki sözcük yerine kullanılırsa sonuç yanıltıcıdır ve eğer bizim gündelik mantıklı anlatım yöntemimizin yerine resimsel bir anlatım geçerse kavrayışımız durur; özellikle de bir düş, öğelerinin sözcük anlamıyla mı yoksa mecazi anlamda mı yorumlanacağını, ya da düş düşünceleri malzemesiyle doğrudan doğruya mı yoksa sokuşturulmuş ifade biçimleri aracılığıyla mı ilişkide olduğunu hiçbir zaman söylemediği için durur.[2] Herhangi bir düş öğesini yorumlarken

(a) onun olumlu mu yoksa olumsuz olarak mı (bir karşıtsav ilişkisi olarak mı) alınması gerektiği,

(b) tarihsel olarak (bir anı olarak) yorumlanması gerekip gerekmediği,

(c) simgesel olarak yorumlanması gerekip gerekmediği ya da

(d) yorumunun sözcüklerine dayanması gerekip gerekmediği genellikle kuşkuludur. Yine de tüm bu belirsizliklere karşın düş-işleminin ürünlerinin (ki *anlaşılmak niyetiyle yapılmadıkları* unutulmamalıdır) çevirmenlerine eski hiyeroglif yazılarının onları okumaya çalışanlara çıkardıklarından daha fazla zorluk çıkarmadıklarını söylemek yerinde olur.

Düşlerde yalnızca sözcüklerindeki anlam belirsizliği tarafından bir araya getirilen çeşitli temsil örneklerini daha önce vermiştim. (Örneğin, Irma'nın enjeksiyonu düşünde "Ağzını uygun biçimde açtı" [I.Cilt s. 163] ve son aktardığım düşteki "Her şeye karşın gidemedim" s. 67 v.s.) Şimdi soyut düşüncenin resimlere dönüşmesinin önemli bir rol oynadığı bir düşü kaydedeceğim. Bu tür düş yorumu ile simgecilik aracılığıyla yorum arasındaki fark oldukça keskin olarak çizilebilir. Simgesel düş yorumunda simgeleştirmenin anahtarı yorumcu tarafından keyfi olarak seçilir; oysa bizim sözel kılık değiştirme olgula-

---

[1] [*1909'da eklenen dipnot:*] Espriler hakkındaki kitabıma (1905*c*) [Özellikle VI. Bölümün son kesimine] ve nevrotik belirtilerin çözümünde "sözel köprüler"in kullanımına bakınız. [Örn. Freud 1905*e*'nin ("anahtar sözcükler" teriminin de kullanıldığı) II. Kesiminin sonunda Dora'nın ilk düşünün bireşimine ve Freud 1909*d*'nin I (G) Kesiminde "Sıçan Adam"ın sıçan obsesyonunun çözümüne bkz.]

[2] [Bu paragrafın geri kalan kısmı 1909'da eklenmiştir.]

rımızda anahtarlar genel olarak bilinir ve sağlamca yerleşmiş lenguistik kullanım tarafından ortaya konur. Eğer doğru zamanda doğru düşünce insanın emrindeyse insan bu türden düşleri hattâ düş görenin verdiği bilgilerden bağımsız olarak tümüyle ya da kısmen çözebilir.

Tanışım olan bir hanım aşağıdaki düşü görmüştü: *Operadaymış. Wagner'in bir operası oynanıyormuş ve sabah sekize çeyrek kalaya dek sürmüş. Ön sıradaki boşlukta, insanların yiyip içtiği masalar kuruluymuş. Balayından yeni dönmüş olan kuzeni genç karısıyla birlikte masalardan birinde oturuyormuş ve onun yanında da bir aristokrat oturmaktaymış. Öyle görünüyormuş ki kuzeninin karısı, adamı, insanın bir şapkayı geri getirmesi gibi balayından geri getirmişmiş. Ön sıradaki boşluğun ortasında tepesinde demir parmaklıklarla bir platform bulunan yüksek bir kule varmış. En tepede yüzü Hans Richter'e benzeyen şef varmış. Parmaklıkların çevresinde koşup duruyor ve şiddetle terliyormuş ve de o pozisyonda kulenin dibine yerleşmiş olan orkestrayı yönetiyormuş. Kendisi bir kadın arkadaşıyla* (ki ben tanıyordum) *bir locada oturmaktaymış. Bu denli uzun süreceğini bilmediği ve şimdi de düpedüz donmak üzere olduğu için kızkardeşi ön sıralardan kendisine büyük bir kömür parçası vermek istemiş. (Sanki locaların uzun temsil boyunca ısıtılması gerekiyormuş.)*

Düş, tek bir durum üzerine iyi odaklanmış olmasına karşın başka bakımlardan yeterince anlamsızdı: örneğin şefin tepesinden orkestrayı yönettiği ön sıranın ortasındaki kule! Ve de hepsinin üzerine kızkardeşinin kendisine vermeye çalıştığı kömür! Düşün çözümlemesini istemekten açıkça kaçınıyordum. Ama düş görenin kişisel ilişkileri hakkında bazı bilgilerim olduğu için düşün belirli parçalarını ondan bağımsız olarak yorumlayabildim. Kariyeri akıl hastalığı nedeniyle erken olarak sona ermiş bir müzisyene büyük sempatisi olduğunu biliyordum. Bu yüzden ön sıralardaki kuleyi mecazi olarak almaya karar verdim. O zaman Hans Richter'in yerinde görmek istediği adamın, orkestranın öteki üyelerinin *üzerinde yüksekte bir yere tırmanmış* olduğu ortaya çıktı. Kule ad değiştirme yoluyla biçimlenmiş bileşik bir resim olarak tanımlanabilirdi. Yapısının alt kesimi adamın büyüklüğünü temsil ediyordu; arkasında bir tutuklu ya da kafesteki bir hayvan —bu, mutsuz adamın adına bir anıştırmaydı[3]— gibi koşuştuğu tepedeki par-

[3] [*1925'de eklenen dipnot:*] Hugo Wolf.

maklıklar ise en sondaki yazgısını temsil etmekteydi. İki düşünce *"Narrenturm"* sözcüğünde biraraya getirilmiş olsa gerekti.[4]

Bu şekilde düşün benimsediği temsil biçimini keşfederek aynı anahtarı onun ikinci görünür saçmalığını —düş görene kızkardeşinin uzattığı kömür— çözmede kullanmaya girişebilirdik. "Kömür", "gizli aşk" anlamına geliyor olmalıydı:

> Kein *Feuer*, keine *Kohle*
> kann brennen so heiss
> als wie *heimliche Liebe*,
> von der niemand nichts weiss.[5]

Kendisi de kadın arkadaşı da evlenmemişlerdi [Almanca *"sitzen gebleiben"* sözcük olarak "oturup kalmak"]. Hâlâ evlenme beklentisi olan kızkardeşi ona kömürü vermişti "çünkü *bu denli uzayacağını* bilmiyordu". Düş, *neyin* bu denli uzayacağını belirlemiyor. Eğer bir öykü olsaydı "temsilin" dememiz gerekirdi; ama bir düş olduğu için cümleciği bağımsız olarak alabilir, anlamı belirsiz olarak kullanıldığına karar verebilir ve "evlenmeden geçen sürenin" sözcüklerini ekleyebiliriz. "Gizli aşk" yorumumuz, düş görenin ön sıralarda karısıyla birlikte oturan kuzeninden söz edilmesi ve bu çifte yüklenen *açık* aşk olayıyla bir kez daha destekleniyor. Düşe egemen olan, gizli aşkla açık aşk ve düş görenin kendi ateşiyle genç eşin soğukluğu arasındaki karşısavlardır. Dahası, her iki durumda da "yükseğe yerleşmiş" —büyük umutların bağlandığı aristokrata da müzisyene de eşit olarak uygulanan bir deyim— birileri bulunmaktadır.[6]

Süregelen tartışma, sonunda bizi, düş düşüncelerinin düş içeriğine dönüşümündeki payı küçümsenemeyecek üçüncü[7] bir etmeni keşfetmeye yöneltti: yani, *düşlerin kullandığı garip ruhsal malzemenin temsil edilebilirliğini göz önüne alma* — yani büyük kesimiyle görsel im-

---

[4] [Sözcük olarak "Deliler Kulesi" — akıl hastanesi karşılığı eski bir terim.]

[5] [Ne *Ateş*, ne *kömür*
Sımsıcak ışıldar
Kimsenin bilmediği
Gizli aşk kadar. (Alman *halk şarkısı*.)

[6] [Bu düşteki saçmalık öğesinden s. 164'de söz ediliyor.]

[7] [Önceki iki tanesi yoğunlaştırma ve yerdeğiştirme.]

geler halinde temsil edilebilirlik. Temel düş düşüncelerine bağlanmış çeşitli yan düşüncelerden görsel temsile izin verenler seçilecektir; düşişlemi ise uyuşmaz düşünceleri yeni bir sözel biçimde —hattâ daha alışılmadık bir sözel biçimde— birleştirme çabasından kaçınmaz, yeter ki bu süreç temsili kolaylaştırsın ve böylece de sıkıştırılmış düşünmenin neden olduğu ruhsal basınç giderilsin. Bu, bir düşüncenin içeriğini başka bir kalıba dökme, aynı zamanda yoğunlaştırma etkinliğinin amacına da hizmet edebilir ve başka bir düşünceyle başka durumda var olmayabilecek bazı yeni bağlantılar yaratabilir; bu ikinci düşünce ise kendi özgün anlatım biçimini, ilkiyle yarı yolda buluşacak bir görüntüyle değiştirmiş olabilir.

Herbert Silberer (1909)[8], düş oluşumu süreci içinde düşüncelerin resimlere dönüşümünü doğrudan gözlemlemenin ve böylece de düşişleminin bu etmenini ayrı olarak incelemenin iyi bir yolunu göstermiştir. Eğer yorgun ve uykulu bir durumda kendine zihinsel bir görev verirse sıklıkla düşüncenin kendisinden kaçtığını, onun yerine, sonradan düşüncenin bir yerine-geçeni olduğunu ayrımsadığı bir resmin ortaya çıktığını görmüş. Silberer, bu yerine-geçenleri pek de uygun olmayan "otosembolik" terimiyle tanımlıyor. Buraya Silberer'in makalesinden [*a. g. e.*, 519-22] birkaç örnek alacak ve söz konusu görüngülerin belirli nitelikleri nedeniyle ileride onlara yeniden dönme olanağı bulacağım. [Bkz. s. 228 v.s.]

"1. Örnek — Bir çalışmadaki düzgün olmayan bir parçayı düzeltmeyi düşündüm.

"*Simge* — Kendimi bir parça odun keserken gördüm."

"5. Örnek — Kendi kendime yapmayı tasarladığım belirli metafizik çalışmaların amacını açıklamaya çalıştım. Onların amacı, diye düşündüm, insanın daha yüksek bilinç biçimlerinden ve varoluş katmanlarından, varoluşun temellerini araştırmaya çalışmasıdır.

"Simge — Sanki bir dilimi kaldırıyormuş gibi büyük bir bıçağı bir kekin altına sokuyorum.

"Yorum — Bıçakla yaptığım devinim, söz konusu 'çalışma' anlamına geliyordu... İşte simgeciliğin açıklaması. Zaman zaman yemeklerde benim işim, bir keki kesmek ve porsiyonları dağıtmak olurdu. Bu işi uzun, esnek —biraz özen gerektiren— bir bıçakla yapardım.

---

[8][Bu paragraf ve Silberer'den yapılan alıntı 1914'de eklenmiştir.]

Özellikle kesildikten sonra dilimleri kaldırmak bazı zorluklar çıkarırdı; bıçağın dilimin altına özenle itilmesi gerekirdi ('temellere' ulaşmak için yavaş yavaş 'çalışmam'a denk düşüyor). Ama resimde daha başka simgecilikler de var. Çünkü simgedeki kek bir 'Dobos' kekiydi — keserken bıçağın geçmesi gereken birçok katmandan oluşmuş bir kek (bilincin ve düşüncenin katmanları)."

"*9. Örnek* — Bir düşünce katarında bağlantıyı yitirmiştim. Onu yeniden bulmaya çalıştım ama başlangıç noktasının benden tümüyle kaçmış olduğunu kabul etmek zorunda kaldım.

"*Simge* — Bir kompozitörün notalarından bir parça, son satırları eksik."

Esprilerin, özdeyişlerin, şarkıların ve atasözlerinin eğitimli insanların zihinsel yaşamlarında oynadığı rol açısından eğer bu tür kılık değiştirmeler düş düşüncelerini temsil etmede son derece sık olarak kullanılsaydı bu bizim beklentilerimize tümüyle uyardı. Örneğin bir düşte her biri ayrı tür sebzeyle dolu bir sürü arabanın anlamı nedir? Onlar *"Kraut und Rüben"*in [sözcük olarak "lahanalar ve şalgamlar"] yani karman çormanın bir kontrastına olan isteği temsil ederler ve buna uygun olarak da "düzensizliği" belirtirler. Bu düşün bana yalnızca bir kez bildirilmiş olmasına şaşıyorum.[9] Evrensel geçerlikte bir düş simgeciliği yalnızca birkaç konuda genel olarak bilinen anıştırmalar ve sözel yerine-geçenler temelinde ortaya çıkmıştır. Dahası bu simgeciliğin büyük kesimi düşler tarafından psikonevrozlar, söylenceler ve halk âdetleriyle paylaşılmıştır.[10]

Aslında konuyu daha yakından incelediğimizde düş-işleminin bu türden yerine geçirmeler yaparken özgün hiçbir şey yapmadığının ayırdına varmamız gerekir. Sonuçlara —bu durumda sansür tarafından engellenmeyen bir temsil olasılığına— ulaşmak için yalnızca bilinçdışında zaten var olan yolları izler ve de bastırılmış malzeme arasından, espriler ya da anıştırmalar biçiminde de bilinçli hale gelebilecek olanlarda ve nevrotik hastaların düşlemlerini dolduranlarda değişimler yapmaya öncelik verir. Bu noktada ansızın Scherner'in, te-

[9] [*1925'de eklenen dipnot:*] Doğrusu bu imgeye bir daha rastlamadım bu yüzden yorumun doğruluğuna güvenimi yitirdim.

[10] [Düş simgeleştirmesi bir sonraki kesimde daha geniş olarak ele alınmıştır.]

meldeki doğruluklarını başka bir yerde de savunmuş olduğum [I.Cilt, s. 134 v.s. ve 276] düş yorumlarını kavrarız. İmgelemin, öznenin kendi bedeniyle zihinsel uğraş içinde bulunması hiç de düşlere özgü ya da yalnız onların bir niteliği değildir. Çözümlemelerim, bana, onların nevrotiklerin bilinçdışı düşünceleri içinde olağan olarak bulunduğunu ve büyümekte olan delikanlılar ya da kızlarda karşı cinsin cinsel organlarına ve de kendi cinsininkilere yöneltilen cinsel meraktan türediğini göstermiştir. Scherner [1861] ve Volkelt'in [1875] haklı olarak dile getirdikleri gibi bedeni simgeleştirmek için kullanılan tek düşünce çemberi bir ev değildir ve bu, düşler için de nevrozların bilinçdışı düşlemleri için de aynı derecede doğrudur. Beden ve cinsel organlar için mimari bir simgeciliği benimseyen hastalar da biliyorum. (Cinsel ilgi dış cinsel organlar evreninin çok ötelerine de uzanır.) Bu hastalar için sütunlar ya da direkler bacakları temsil eder (*Süleyman'ın Şarkısı*'nda olduğu gibi) her geçit bedensel ağızlardan birinin (bir "delik") yerine geçer; her su borusu, boşaltım aygıtının bir anımsatıcısıdır, v. b. Ama gerek bahçe yaşamı gerekse mutfak çevresinde merkezlenmiş düşünceler halkası aynı kolaylıkla cinsel imgeleri gizlemek için seçilebilirler.[11] Birinci olguda yolu lenguistik kullanım çok iyi hazırlamıştır, kendisi çok eski çağlara dek uzanan imgesel bir benzetmenin kalıntısıdır: örn. Cennet bahçesi, tohum ve *Süleyman'ın Şarkısı*'nda kızın bahçesi. Cinsel yaşamın gerek en çirkin gerekse en gizli ayrıntıları, mutfak etkinliklerine görünürde masum anıştırmalarla düşünülebilir ya da düşte görülebilir ve de eğer cinsel simgeciliğin kendine en iyi saklanma yerini sıradan ve göze çarpmayan şeyin arkasında bulduğunu unutsaydık histeri belirtileri hiçbir zaman yorumlanamazdı. Nevrotik çocuğun kana ya da çiğ ete dayanamamasının ya da yumurta veya makarnanın görünümü karşısındaki bulantısının ve de insandaki doğal yılan korkusunun nevrotiklerde son derece abartılı olmasının arkasında geçerli bir cinsel anlam vardır. Nevrozlar bu tür kılık değiştirmeleri kullanırken tüm insanlığın, uygarlığın en erken dönemlerinden beri geçtikleri yolları —günümüze dek süregelen varlıklarının kanıtı, peçelerin en incesiyle örtülmüş olarak, lenguistik kullanımlarda, boş inanlarda ve geleneklerde bulunabilecek olan yolları— izliyorlardır.

---

[11] [*1914'de eklenen dipnot:*] Bunun pek çok kanıtı Fuchs'un (1909-12) üç ek cildinde bulunabilir.

Şimdi benim kadın hastalarımdan biri tarafından görülen ve daha önce [s. 48] kaydetmeyi vaat etmiş olduğum "çiçekli" düşü ekleyeceğim. Cinsel bir yorum verilmesi gereken öğelerini büyük harflerle verdim. Düş gören, yorumlandıktan sonra bu güzel düşe olan beğenisini oldukça yitirmişti.

(a) GİRİŞ DÜŞÜ: *İki hizmetçisinin bulunduğu mutfağa gitmiş ve onları kendisinin "bir lokma yiyeceğini" hazırlamadıkları için kusurlu bulmuş. Aynı zamanda oldukça fazla miktarda mutfak kap kacağının suları süzülsün diye başaşağı durduğunu görmüş; öbekler halinde yığılmış gündelik mutfak kap kacağı.* Sonraki ekleme: *İki hizmetçi biraz su almaya gitmişler ve eve ya da bahçenin içine dek ulaşan bir tür nehrin içine girmek zorunda kalmışlar.*[12]

(b) ASIL DÜŞ[13]: *Yüksek bir yerden,*[14] *garip bir biçimde kurulmuş, büyük paneller halinde birleştirilmiş ve küçük örme karelerden ibaret olan tahta bir perde ya da çitin üzerinden iniyormuş.*[15] *Tırmanılsın diye yapılmış bir yer değilmiş, kadın ayağını basacak yer bulmakta güçlük çekiyormuş ve giysisi bir yerlere takılmadığı için hoşnutmuş böylece ilerlerken saygınlığını koruyabiliyormuş.*[16] *Elinde BÜYÜK BİR DAL tutuyormuş*[17]*; aslında dallanmış ve yayılmış, KIRMIZI ÇİÇEKLER'le kaplı bir ağaç gibiymiş.*[18] *Onların kiraz ÇİÇEKLERİ olduğuna ilişkin bir düşünce varmış ama aynı zamanda (kuşkusuz onlar ağaçta yetişmeseler de) çifte KAMELYALAR'a da benziyorlarmış. Aşağı inerken elinde önce BİR, sonra ansızın İKİ sonra yine BİR tane varmış.*[19] *Aşağıya indiğinde alttaki ÇİÇEKLER adamakıllı SOLMUŞ'muş. Yere ulaştıktan sonra — söyleme gereğini duymuş— benzer bir ağacı tarayan bir uşak görmüş; yani adam ağaçtan yosun gibi sarkan KALIN TÜY YUMAKLARINI temizle-*

---

[12]Nedensel bir bağımlı cümlecik olarak yorumlanması gereken bu giriş düşünün yorumu için s. 48'e bkz. [Ayrıca s. 52 ve 57'ye de bkz.]

[13]Kadının yaşamının gidişini betimleyen.

[14]Onun yüksek soyu: giriş düşüne istekli bir karşısav.

[15]İki mekanı birleştiren bileşik bir resim: daha sonraki düşlemlerinin nesnesi olan oğlan kardeşiyle içinde oynadığı baba evindeki "tavanarası" denen yer ve de kendisini rahatsız eden kötü bir amcasına ait olan bir çiftlik.

[16]Uyurken giysilerini çıkarıp attığı amcasının çiftliğine ilişkin gerçek bir anının istekli karşısavı.

[17]Tıpkı Müjde resimlerindeki meleğin bir zambak dalı taşıması gibi.

[18]Bu bileşik imgenin açıklaması için s. 52'ye bkz.: masumluk, âdet görme, *La dame aux camélias* (Kamelyalı Kadın).

[19]Düşlemine giren kişilerin çokluğuna bir gönderme.

mek için bir TAHTA PARÇASI *kullanıyormuş. Bazı başka işçiler bir* BAHÇE'*den benzer* DALLAR *kesip* BİRÇOK İNSAN ALABİLSİN *diye onları* YAYDIKLARI SOKAĞA *fırlatıyorlarmış. Ama o doğru olup olmayacağını, kendisi de* BİR TANE ALABİLİR Mİ *diye sormuş.*[20] *Genç bir* ADAM (bildiği biri, bir yabancı) *bahçede duruyormuş; bu tür* DALLARIN KENDİ BAHÇESİNE NASIL DİKİLEBİLECEĞİNİ *sormak için onun yanına gitmiş.*[21] *Adam kadını kucaklamış bunun üzerine o direnmiş ve adama ne düşündüğünü, insanların kendisine böyle sarılabileceklerini mi sandığını sormuş. Adam bunda bir kötülük olmadığını söylemiş: buna izin verilmişmiş.*[22] *Sonra da bitkilerin nasıl dikileceğini göstermek için onunla birlikte* ÖTEKİ BAHÇEYE *gitmek istediğini söylemiş ve tam da anlayamadığı bir şeyler eklemiş: "Yine de üç* YARDA (sonradan bunu *üç yarda kare* diye verdi) *ya da üç kulaç top-rağa gereksinimim var." Adam sanki kadından istekliliğinin karşılığı olarak bir şeyler istiyormuş, sanki* KADININ BAHÇESİNDE ÖDEŞMEYE *niyetleniyormuş; ya da şu veya bu yasayı kadına zarar vermeden bir avantaj sağlamak için* ÇİĞNEMEK[23] *istiyormuş. Kadına gerçekten bir şey gösterip göstermediği konusunda hiçbir fikri yokmuş.*

Simgesel öğeleri yüzünden getirdiğim bu düş "yaşamöyküsel" bir düş olarak tanımlanabilir. Bu tür düşler ruhçözümleme sırasında sıklıkla ama onun dışında nadiren ortaya çıkarlar.[24]

Doğal olarak elimde bu türden malzemeden fazlasıyla var ama onları bildirmek, bizi, nevrotik durumlara çok derinlemesine daldıracaktır. Tümü de aynı sonuca ulaştırır; yani düş-işlemi sırasında aklın herhangi bir garip simgeleştirme etkinliğinin çalıştığını varsaymaya hiç ge-

---

[20]Yani kendisinin de aşağı çekip çekemeyeceğini yani masturbasyon yapıp yapamayacağını. [*"Sich einen herunterreisen"* ya da *"ausreissen"* (sözcük olarak "birini aşağı" ya da "dışarı çekmek") İngilizce'deki "attırma"nın Almanca'da kaba bir eşdeğeridir. Aşağıya s. 118 v.s.na da bkz.]

[21]Dal epeydir erkek cinsel organını temsil etmektedir; rastlantısal olarak aynı zamanda kadının soyadına basit bir anıştırmada bulunmaktaydı.

[22]Bu ve bunu izleyen şeyler evlilik önlemleriyle ilişkili.

[23][Özgün metindeki "to cheat a law" deyiminde yer alan "cheat" "aldatmak", "kandırmak" anlamına geldiği için cinsel çağrışımı daha belirgin. —*ç.n.*]

[24][Bu paragraf 1925'de eklenmiştir. — (Önceki paragrafa) 1911'de *eklenen dipnot*:] Benzer bir "yaşamöyküsel" düş aşağıda benim düş simgeciliği üzerine üçüncü örneğimde bulunacaktır [s. 94]. Bir başkası Rank tarafından ayrıntılı olarak kaydedilmiştir [1910]. Tersinden okunması gereken bir diğeri de Stekel (1909, 486) tarafından. — ["Yaşamöyküsel" düşlere bir gönderme Freud'un "Ruhçözümsel Hareketin Tarihi"nin (1914*d*) sonlarına doğru yer almaktadır.]

rek olmadığı, düşlerin, temsil edilebilirlikleri açısından düş oluşumuna çok iyi uydukları ve de bir kural olarak sansürden kaçabildikleri için, bilinçdışı düşüncede zaten bulunan herhangi bir simgeleştirmeyi kullandığı sonucuna.

(E)

DÜŞLERDE SİMGELERLE TEMSİL

DAHA BAŞKA TİPİK DÜŞLER[1]

Bu sonuncu, yaşamöyküsel düşün çözümlemesi, düşlerde simgeciliğin varlığının baştan beri ayırdında olduğumun bir kanıtıdır. Ama yalnızca az miktardaydı ve deneyimim ilerledikçe onun kapsam ve önemini tam olarak kavradım; bunun gerçekleşmesi burada kendisi hakkında birkaç söz söylemenin hiç de yersiz düşmeyeceği Wilhelm Stekel'in katkılarının etkisiyle olmuştur. [1925.]

Ruhçözümlemesine katkıda bulunduğu kadar belki de ona zarar vermiş olan bu yazar, çok sayıda simgenin kuşku götürmez çevirisini ortaya atmıştır; başlangıçta onlar kuşkuyla karşılanmış ama sonradan büyük kesimiyle kanıtlanmış ve benimsenilmek zorunda kalınmıştır. Öne sürdüklerinin taşıdığı kuşku payının hiç de haksız olmadığını ek-

---

[1] İlki paragraf (s. 123 v.s.ndaki) dışında bu bölümün E Kesiminin hiçbir paragrafı kitabın ilk basımında bulunmamaktadır. Malzemenin çoğu 1909 ve 1911 basımlarında eklenmiş ama o zaman V. Bölüme, (D Kesimine) "Tipik Düşler" başlığı altında yerleştirilmişlerdir. 1914 basımında bu kesim, kısmen daha önce V. Bölüme eklenen malzemeden kısmen de daha başka yeni malzemeden, ilk kez oluşturulmuştur. Daha sonraki basımlara daha başka malzemeler de eklenmiştir. Bu karışıklıklar nedeniyle her paragrafın sonuna köşeli parantez içinde bir tarih eklenmiştir. Söylenmiş olanlardan, 1909 ve 1911 tarihli malzemenin başlangıçta V. Bölümde yer aldığı ve 1914'de şimdiki konumuna yerleştirildiği anlaşılacaktır.

lersem Stekel'in hizmetlerinin değerini küçültmüş olmayacağım. Çünkü yorumlarına destek yaptığı örnekler sıklıkla inandırıcı değildi ve bilimsel olarak güvenilmez olduğu için reddedilmesi gereken bir yöntem kullanmıştı. Stekel, simge yorumlarına, onları doğrudan kavrayabilmek gibi özel bir yetenek sayesinde sezgi yoluyla ulaşmıştı. Ama böyle bir yeteneğin varlığına genelde güvenilemezdi, etkinliği her tür eleştiriye kapalıydı ve bunun sonucunda bulguları hiçbir güvenilirlik iddiasında bulunamazdı. Her ne kadar koku duyusu (ki genellikle körelmiştir) yardımıyla başkalarından daha fazla şey başaran ve gerçekten koku yardımıyla bir barsak yangısına tanı koyabilen klinisyenler bulunduğu kuşkusuzsa da sanki insanın bulaşıcı hastalık tanısını hastanın yatağının başında edindiği koku izlenimlerine dayandırmaya çalışması gibiydi. [1925.]

Ruhçözümsel deneyimin ilerlemesi bu türden şaşırtıcı ölçüde doğrudan bir düş simgeciliği anlayışı gösteren hastalara dikkatimizi çekti. Bunlar sıklıkla dementia praecox[2] hastalarıydı; öyle ki bir süre için simgeleri bu biçimde kavrayan her düş görenin bu hastalığın kurbanı olduğundan kuşkulanma biçiminde bir eğilim vardı.[3] Ama bu sözkonusu değildi. Bu, görünür hiçbir patolojik anlamı olmayan kişisel bir yetenek ya da özellikti. [1925.]

Düşlerde cinsel malzemeyi temsil etmek için simgeciliğin çok fazla kullanılmasına alışınca bu simgelerin çoğunun stenodaki işaretler gibi her zaman sabit bir anlamı olup olmadığı sorusunun ortaya çıkması zorunlu oldu; ve de biz şifre çözme ilkesine [bkz. I. Cilt s. 151 v.s.] dayalı yeni bir "düş kitabı" hazırlama eğilimi duyduk. Bu noktada şunu söylemek gerekir: Bu simgecilik düşlere özgü değildi, özellikle insanlar arasındaki bilinçdışı düşünme biçiminin özelliğiydi ve folklorda, popüler mitlerde, söylencelerde, lenguistik deyimlerde, atasözlerinde ve güncel esprilerde düşlerden çok daha tam olarak bulunabilirdi. [1909.]

Bu nedenle eğer simgelerin öneminin hakkını verseydik ve bir simge kavramına bağlanmış çok sayıda ve de büyük ölçüde çözümlenmemiş sorunu tartışacak olsaydık bu bizi düş yorumu evreninin çok ö-

---

[2][Skizofreninin eski adı. Sözcük olarak "erken bunama". Bugün skizofreninin bunamayla ilişkisi olmadığı bilindiği için okura daha yabancı olduğunu düşündüğümüz Latince ad korundu. —*ç.n.*]

[3][Freud, başka bir yerde (1913*a*) tıpkı dementia praecox'un simgelerin yorumunu kolaylaştırması gibi obsesyonel nevrozun da zorlaştırdığına değinir.]

telerine götürürdü.[4] Burada bir simgeyle temsilin dolaylı temsil yöntemlerinden biri olduğuna değinmekle kendimizi sınırlamamız gerekir, ama her tür gösterge de ayırt ettirici özelliklerinin berrak bir kavramsal resmini oluşturmadan onu diğer dolaylı temsil biçimleriyle aynı yığına atmamamız konusunda bizi uyarmaktadır. Birçok olguda bir simge ile onun temsil ettiği şey arasındaki ortak öğe açıktır; diğerlerinde gizlenmiştir ve simgenin seçimi şaşırtıcıdır. Simgesel ilişkinin en son anlamına ışık tutabilmesi gerekenler kesinlikle bu ikinci gruptur ve bunlar kalıtsal bir nitelik gösterirler. Günümüzde simgesel olarak ilişkilendirilmiş şeyler olasılıkla tarihöncesi çağlarda kavramsal ve lenguistik özdeşlikle birleştirilmişlerdir.[5] Simgesel bir ilişki, daha önceki bir özdeşliğin kalıntısı ve onun göstergesi gibidir. Bu bağlamda, Schubert tarafından daha önce gösterildiği gibi (1814), birçok olguda ortak bir simgenin kullanımının nasıl da ortak bir dilin kullanımından öteye uzandığını gözlemleyebiliriz.[6] Birçok simge, dilin kendisi kadar eskidir; oysa diğerleri (örn. "hava gemisi", "Zeplin") sürekli olarak şimdiki zamanda üretilmektedir. [1914.]

Düşler bu simgeciliği gizli düşüncelerinin kılık değiştirmiş temsili için kullanırlar. Ayrıca, çoğu simge, alışkanlık halinde ya da neredeyse alışkanlık halinde aynı şeyi anlatmak için kullanılır. Yine de [düşlerde] ruhsal malzemenin özel plastikliği hiçbir zaman unutulmamalıdır. Sıklıkla bir simge simgesel olarak değil kendi anlamında yorumlanmalıdır; oysa başka bazı durumlarda bir düş gören kendi özel anılarından, olağan olarak bu şekilde kullanılmayan her türden şeyi cinsel

---

[4] [*1911'de eklenen dipnot:*] Bleuler'in [1910] ve onun Zürih'li öğrencileri Maeder [1908], Abraham [1909] v.b. nin simgecilik üzerine çalışmalarına ve onların gönderme yaptığı tıpdışı yazarlara (Kleinpaul [1898], v.b.) bkz. — [*1914 de eklenen:*] Bu noktada en özlü bilgiler Rank'da ve Sachs'da (1913, I. Bölüm) bulunabilir. — [*1925'de eklenen:*] Ayrıca Jones'a (1916.) bkz.

[5] [*1925'de eklenen dipnot:*] Bu görüş Dr. Hans Sperber tarafından öne sürülen bir kuramla güçlü biçimde desteklenmiştir. O, tüm asal sözcüklerin cinsel şeylere gönderme yaptığı ama sonradan cinsel olanlarla kıyaslanan başka şeylere ve etkinliklere uygulanmakla cinsel anlamlarını yitirdikleri görüşündedir.

[6] [Bu cümlecik 1919'da eklenmiştir. — 1914 dipnotu:] Örneğin, Ferenczi'ye göre [bkz. Rank, 1912*a*, 100] Macar düş görenlerinin işeme düşlerinde, bu dilde *"schiffen"* ["gemiyle göndermek"; İngilizce kaba "to pumpship" deyimine bkz.] deyimi bilinmemesine karşın, su üzerinde giden bir gemi ortaya çıkar. (Ayrıca s. 98 v.s.na bkz.) Fransızca ve öteki Latin kökenli dilleri konuşanların düşlerinde, bu dillerde Almanca *"Frauenzimmer"* [I. Cilt s. 263 n. 46'ya bkz.] deyimine benzer hiçbir şey bulunmamasına karşın, bir kadını simgeleştirmek için bir oda kullanılır.

simgeler olarak kullanma gücünü türetebilir. Eğer bir düş gören, birçok simge arasından bir seçme yapmak durumunda kalırsa ana fikri düşüncelerinin geri kalan malzemesi ile bağlantılı olan —yani tipik olmasına ek olarak benimsenmesinde bireysel temeller bulunan— lehine karar verecektir. [1909; son cümle 1914.]

Scherner'in zamanından sonraki araştırmaların düş simgeciliğinin varlığını reddetmeyi olanaksız kılmasına karşın —hattâ Havelock Ellis [1911, 109] düşlerimizin simgecilikle dolu olduğuna hiç kuşku olmadığını öne sürer— düşlerde simgelerin varlığının yalnızca onların yorumlarını kolaylaştırmadığını aynı zamanda daha zor hale de getirdiğini itiraf etmek gerekir. Bir kural olarak düş görenin serbest çağrışımlarına göre yorumlama tekniği düş içeriğinin simgesel öğelerine geldiğimizde bizi yardımsız bırakır. Bilimsel eleştiriye saygı antik çağlarda kullanılmış olan ve Stekel'in pervasız yorumlarıyla yeniden canlanmış gibi görünen düş yorumcusunun keyfi yargılarına dönmemizi yasaklar. Bu nedenle, simgesel olarak kabul edilmesi gereken düş içeriği öğeleriyle uğraşırken, bir yandan düş görenin çağrışımlarına yaslanan öte yandan da boşlukları yorumcunun simgeler üzerine bilgisiyle dolduran kombine bir tekniği benimsemek zorunda kalırız. Düş yorumunda herhangi bir keyfilik suçlamasını önlemek için, simgeleri çözmede eleştirel bir dikkat ile kullanımları hakkında özellikle berrak örnekler sağlayan düşlerde onların özenli bir incelemesini birleştirmemiz gerekir. Düş yorumcuları olarak hâlâ etkinliklerimize yüklenen belirsizlikler, kısmen daha ileri gittikçe giderek ilerleyen yetersiz bilgimizden, kısmen de düş simgelerinin kendilerinin belirli özelliklerinden doğar. Sıklıkla birden çok, hattâ çeşitli anlamları vardır ve Çin yazısında olduğu gibi doğru yoruma ancak her defasında konunun gidişinden ulaşılabilir. Simgelerin bu belirsizliği, düşlerin "aşırı yorumlama"yı [bkz. s. 13] —tek bir içerik parçasında sıklıkla çok aykırı doğadaki düşünce ve istekleri temsil etme— benimseme özelliğiyle birleşir. [1914.]

Şimdi bu niteliklerin ve çekincelerin etkisi altında devam edeceğim. İmparator ve İmparatoriçe (ya da Kral ve Kraliçe) kural olarak gerçekten düş görenin ebeveynini temsil ederler; bir Prens ya da Prenses ise düş görenin kendisini. [1909.] Ama aynı yüksek otorite İmparator kadar büyük adamlara da yüklenebilir; bu nedenle, örneğin Goethe, bazı düşlerde baba simgesi olarak ortaya çıkabilir (Hitsch-

mann, 1913). [1919.]— Çomak, ağaç gövdesi ve şemsiye gibi (bu sonuncunun açılması bir ereksiyonla kıyaslanabilir) tüm uzantılı nesneler erkek organı yerine geçebilir [1909] — bıçak, kama ve mızrak gibi tüm uzun, keskin silahlar da öyle [1911]. Tümüyle akla yakın olmasa da aynı şeyin bir başka simgesi de tırnak törpüsüdür — belki de aşağı yukarı sürtme yüzünden. [1919.] — Kutular, mahfazalar, sandıklar, dolaplar ve fırınlar rahmi temsil ederler [1919] ve içi boş nesneler, gemiler ve her türden kap da öyle [1919]. — Düşlerdeki odalar genellikle kadınlardır (*"Frauenzimmer"* [bkz. I. Cilt, s. 263 n.]); eğer odaların içine ve dışına doğru çeşitli yollar temsil edilmişse bu yorumun pek de kuşkuya açık yanı kalmaz. [1909.][7] Bu bağlamda odanın açık mı yoksa kilitli mi olduğuna yönelik ilgi kolayca anlaşılabilir. (Benim "Bir Histeri Olgusunun Çözümlemesinden Parça"mda, 1905*e* [II. Kesimin başlarına yakın dipnot] Dora'nın ilk düşüne bakınız.) Odanın kilidini açan anahtarın apaçık adını vermeye hiç gerek yoktur; Uhland, Kont Eberstein üzerine yazdığı baladında büyüleyici bir açıksaçık parça oluşturmak için kilitler ve anahtarlar simgeciliğini kullanmıştır. [1911.] Birkaç odadan geçtiğini görmek düşü, bir harem ya da genelev düşüdür. [1909.] Ama Sachs'ın [1914] bazı zarif örneklerde gösterdiği gibi (karşısav aracılığıyla) evliliği temsil etmek için de kullanılabilir. [1914.] Bir düş gören, düşünde başlangıçta tek olan iki oda ya da bildiği bir odanın ikiye bölündüğünü veya bunun tersini görürse çocukluğun cinsel araştırmalarıyla ilginç bir bağlantı buluruz. Çocuklukta kadın cinsel organları ile anus (bebeksi "dışkılık kuramı"na uygun olarak)[8] tek bir bölge sayılır — "alt"; ve de bedenin bu yöresinin iki ayrı girinti ve açıklıktan oluştuğunu keşfetmek çok fazla zaman almaz. [1919.] —Basamaklar, taşınır ya da bina merdivenleri veya bazan olabildiği üzere bunlarda inip çıkmak cinsel eylemin

---

[7] [*1919'de eklenen dipnot*:] "Bir pansiyonda kalan bir hastam düşünde *hizmetçilerden birine rastladığını ve ona numarasını sorduğunu* görmüş. *Kadın: '14' diye yanıt vererek adamı şaşırtmış.* Aslında bu kızla arasında bir liaison [ilişki — *ç.n.*] başlamışmış ve onu yatak odasında birçok kez ziyaret etmişmiş. Kız, doğal olarak ev sahibesinin kuşkulanmasından korktuğu için, düşten önceki gün boş bir odada buluşmalarını önermişmiş. Bu oda gerçekten 'No. 14' imiş; oysa düşte bu numarayı taşıyan, kadının kendisiydi. Bir odayla bir kadının özdeşleştiğine bundan daha açık bir kanıt kolay kolay imgelenemez." (Jones, 1914*a*.) Bkz. Artemidorus, *Oneirocritica* [II. kitap, X. Bölüm]: "Böylece, örneğin bir yatak odası bir kadın eşin yerine geçer; eğer evde eş varsa." (Çeviri. F. S. Krauss, 1881, 110.)

[8] [Freud'un *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'sinin (1905*d*) ikincisinde "Doğum Kuramları" kesimine bkz.] [Dışkılık (cloaca) bazı hayvanlarda cinsel organla barsakların açıldığı ortak açıklık. —*ç.n.*]

temsilleridir.[9] — Düş görenin tırmandığı düz duvarlar, önlerinde —sıklıkla büyük anksiyete ile— kendini alçalttığı evlerin cepheleri, ayakta duran insan bedenlerine denk gelir ve olasılıkla düşte, bir bebeğin ebeveyninin ya da dadısının kucağına tırmanışının anısını yineliyordur. "Düz" duvarlar erkeklerdir; düş gören sıklıkla korku içinde evlerin cephesindeki "çıkıntılar"ı yakalar. [1911.] Masalar, yemek masaları ve sofralar ise kadınları temsil eder — hiç kuşkusuz karşısav yoluyla çünkü bedenlerinin çizgileri simgelerde atılmıştır. [1909.] "Tahta" lenguistik bağlantıları nedeniyle genelde kadın "malzeme"sini temsil ediyor gibidir. "*Madeira*" Adası'nın adı Portekizce'de "tahta" anlamına gelir. [1911.] "Yatak ve sofra" evliliği oluşturduğu için düşlerde sıklıkla ikincisi birincinin yerini alır ve cinsel düşünceler kümesi, yeme kümesine geçer ya da geçebilir. [1909.] Giyim eşyalarına gelince, bir kadın şapkası çok sık olarak kesinlikle bir cinsel organ, üstelik de *erkeğinki* olarak yorumlanmıştır. Bir palto [Almanca "*Mantel* "] için de aynı şey geçerlidir ancak bu kez simgenin kullanımının ne ölçüde sözel bir ses benzerliğine bağlı olduğu açık değildir.[10] Erkeklerin düşlerinde bir kravat, sıklıkla penisin bir simgesi olarak ortaya çıkar. Hiç kuşkusuz bu yalnızca kravatların uzun olmaları yüzünden değil; aynı zamanda zevke göre seçilebilmeleri —simgeleştirilen organ sözko-

[9] [*1911 dipnotu:*] Burada bu konu üzerine başka bir yerde (Freud, 1910*d*) yazmış olduklarımı yineleyeceğim: "Kısa bir süre önce görüşleri bizimkinden farklı bir ruhbilimcinin, içimizden birine, her şey konuşulduktan sonra, bizim, hiç kuşkusuz düşlerde gizli cinsel anlamı abarttığımızı söylediğini işittim: onun en sık düşü merdiven çıkmaktı ve kuşkusuz *bunda* cinsel herhangi bir şey bulunamazdı. Bu karşı çıkışla gözümüz açıldı ve dikkatimizi, düşlerdeki basamaklar, merdivenler ya da taşınır merdivenlerin görünümüne yöneltik ve kısa zamanda merdivenlerin (ve onlara benzer şeylerin) tartışmasız biçimde çiftleşme simgeleri olduğunu söyleyebilecek bir konuma geldik. Benzetmenin temelini keşfetmek zor değildir: bir dizi ritmik devinim ve giderek artan soluksuz kalmayla tepeye ulaşır ve sonra birkaç hızlı sıçrayışla yine en aşağıya inebiliriz. Böylece çiftleşmenin ritmik örüntüsü merdiven çıkmakla yeniden üretilmiştir. Lenguistik kullanımın kanıtlarını gözönüne almayı da ihmal etmedik. O, bize, 'binme'nin [Almanca *'steigen'*] cinsel eylemin doğrudan bir eşdeğeri olarak kullanıldığını gösterdi. Biz *'Steiger'* ['binici'] bir adamdan ve 'nachsteigen'den ['peşinden koşmak' sözcük olarak 'peşinden tırmanmak'] söz ederiz. Fransızca'da bir merdivenin basamaklarına 'marches' denir ve *'un vieux marcheur'* bizim'*ein alter Steiger*'imizle ['yaşlı hovarda'] aynı anlamdadır." [s.19 v.s.na da bkz.] [İngilizce "binmek" karşılığı "mounting" aynı zamanda bir tepeye ya da merdivene tırmanma anlamını da taşır. —*ç. n.*]

[10] [Türkçe'de giyim eşyalarının adlarının taşıdığı cinsel çağrışımlar kuşkusuz farklı olacaktır. Örneğin "başlık" ya da "takke" daha çok kadın cinselliğinin özellikle de göğüslerin yerine geçebilir; buna karşılık palto, kaput — prezervatif zinciriyle erkek cinsel organı yerine kullanılabilir. —*ç.n.*]

nusu olduğunda Doğa'nın yasakladığı bir özgürlük— yüzündendir.[11] Düşlerinde bu simgeyi kullanan erkekler gerçek yaşamda sıklıkla kravatlar konusunda aşırıya kaçarlar ve büyük kravat koleksiyonları vardır. [1911.] — Düşlerde ortaya çıkan tüm karmaşık makine ve aygıtların cinsel organları (ve kural olarak erkek cinsel organlarını [1919]) temsil etmeleri çok olasıdır — ki bu da düş simgeciliğinin "espri işlemi" kadar yorulmaz olduğunu ortaya koyar.[12] [1909.]) Tüm silah ve aletlerin erkek organ simgesi olarak kullanıldığı konusunda da hiç kuşku yoktur: örn. saban, çekiçler, tüfekler, tabancalar, mızraklar, kılıçlar, v.b. [1919.] — Aynı biçimde çoğu düşlerdeki manzaralar, özellikle köprüler ya da ağaçlı tepeler içerenler açıkça cinsel organların betimlemeleri olarak kabul edilebilir. [1911.] Marcinowski [1912*a*] düşleri görenler tarafından görünürde düşlerde ortaya çıkan manzaralar ve başka mekanları temsil eden çizimlerle resimlenmiş bir düş derlemesi yayımlamıştır. Bu çizimler, çok açık olarak bir düşün görünür içeriği ile gizli anlamı arasındaki ayrımı ortaya koymuştur. Masum bir göz için planlar, haritalar v.b. biçiminde göründüğü halde daha yakından bir inceleme onların insan bedenini, cinsel organları v.b. temsil ettiklerini göstermiş ve ancak ondan sonra düşler anlaşılır hale gelmiştir. (Bu bağlamda Pfister'in şifreler ve resimli bulmacalara ilişkin makalesine [1911-12 ve 1913] bakınız.) [1914.] Anlaşılmaz uydurma sözcükler olgusunda da onların cinsel anlamı olan parçalardan biraraya gelip gelmediklerini göz önünde bulundurmaya değer. [1911.] Düşlerdeki çocuklar sıklıkla cinsel organların yerine geçer; gerçekten, gerek erkekler gerekse kadınlar cinsel organlarından, sevecenlikle, kendi "ufaklıkları" diye söz etme alışkanlığındadırlar. [1909.] Stekel, [1909, 473] bir "küçük oğlan kardeş"i penis olarak kabul etmekte haklıdır. [1925.] Küçük bir çocukla oynamak onu dövmek v.b. sıklıkla düşlerde masturbasyonu temsil eder. [1911.] — İğdiş edilmeyi simgesel olarak temsil etmek için, düş-işlemi, kelliği, saç kestirme-

---

[11] [*1914'de eklenen dipnot:*] *Zentbl. Psychoanal.*, 2, 675'de [Rohrschach, 1912] basılan ondokuz yaşında manik bir hastanın çizimiyle kıyaslayın. Resim, bir kızın yönüne dönen bir yılandan ibaret olan kravat takmış bir adamı temsil etmektedir. *Anthropophyteia, 6*, 334'deki "Utangaç Adam" öyküsüne de bakınız: Bir hanım bir banyoya girer ve gömleğini giymeye zaman bulamamış bir adamla karşılaşır. Adam çok utanır ama çabucak boğazını gömleğinin önüyle örterek: "Bağışlayın kravatımı takmadım" der.

[12] [Freud'un, esprilerin üretimine katılan ruhsal süreçleri anlatmak için ("düş-işlemi"ne benzeterek) "espri-işlemi" terimini öne sürdüğü, esprilere ilişkin kitabına (1905*c*) bkz.]

yi, dişlerin dökülmesini ve kafa kesilmesini kullanır. Eğer olağan penis simgelerinden biri, bir düşte, çift ya da çoğul olarak ortaya çıkarsa iğdiş edilmeye karşı bir önlem olarak kabul edilmelidir.[13] Düşlerde kertenkelelerin —koparıldığında kuyrukları yeniden büyüyen hayvanlar— anlamı da aynıdır. (I. Cilt s. 66 v.s.ndaki kertenkele düşüne bkz.) Mitoloji ve folklorde cinsel simgeler olarak kullanılan hayvanların çoğu düşlerde de aynı rolü oynarlar: örn. balıklar, salyangozlar, kediler, fareler (kasık kılları yerine) ve hepsinin üzerinde erkek organının en önemli simgeleri yılanlar. Küçük hayvanlar ve haşarat küçük çocukları simgeler — örneğin, istenmeyen erkek ve kız kardeşleri. Haşere bulaşması sıklıkla gebelik işaretidir. [1919.] Düşlerde erkek organının oldukça yeni bir simgesi söz edilmeyi hak etmektedir: bu anlamda kullanılması, bazan biçimi kadar uçmayla ilişkisi yüzünden de haklılık kazanan hava gemisi. [1911.]

Çok sayıda başka simge, Stekel tarafından destekleyici örneklerle öne sürülmüştür ama henüz yeterince kanıtlanmış değillerdir. [1911.] Stekel'in yazıları, özellikle de *Die Sprache des Traumes* (1911), en zengin simge yorumu koleksiyonunu içerir. Bunların çoğu derinlik taşır ve daha ileri inceleme, doğru olduklarını kanıtlamıştır: örneğin, ölüm simgeciliğine ilişkin kesimi. Ama bu yazarın eleştirel yetenek yoksunluğu ve ne olursa olsun genelleştirme eğilimi, öteki yorumlarının üzerine kuşku düşürür ya da onları kullanılmaz kılar; öyle ki sonuçlarını benimsemede çekinceli olmak şiddetle tavsiye edilir. Bu nedenle ben onun bulgularından yalnızca bir kaçına dikkat çekmekle yetineceğim. [1914.]

Stekel'e göre, düşlerde "sağ" ve "sol"un ahlâki bir anlamı vardır. "Sağdaki yol her zaman haklılığın yoludur; soldaki ise suçun. Örneğin her zaman öznenin bireysel ahlâk anlayışından bakıldığında, 'sol', eşcinselliği, yasak seviyi ya da sapkınlığı; 'sağ' ise evliliği, bir fahişe ile cinsel ilişkiyi v.b. temsil edebilir." (Stekel, 1909, 466 v.s.) Düşlerdeki akrabalar genellikle cinsel organların rolünü oynar (*a.g.e.* 473). Bunu, yalnızca oğullar, kızlar ve küçük kız kardeşler için doğrulayabilirim[14] — yani yalnızca "ufaklıklar" kategorisine girdikleri sürece. Öte yandan "kız kardeşler"in göğüsleri, "oğlan kardeşler"in ise daha büyük yarım küreleri simgelediği kuşku götürmez olgularla da

[13] [Bu nokta Freud'un "Tekinsiz" üzerine makalesinin (1919*h*) II. Kesiminde ayrıntılandırılmıştır. Ayrıca s. 142'ye de bkz.]

[14] [Ve görünüşe göre küçük oğlan kardeşler için de, s. 87'ye bkz.]

karşılaştım. — Stekel bir arabayı kaçırmayı kapatılamayacak bir yaş farkına üzülmek olarak açıklıyor (*a. g. e.* 479). — Kişinin yolculukta yanında bulunan bagajlar onun deyişiyle kişiyi çökerten günah yüküdür (aynı yerde). [1911.] Ama tam da aynı bagajlar bazan düş görenin kendi cinsel organları gibi yanılmaz bir simgeye dönüşebilirler. [1914.] — Stekel, düşlerde sık olarak ortaya çıkan sayılara da sabit simgesel anlamlar yüklemiştir [*a. g. e.* 497 v. s.]. Ama, yorumları tek tek olgularda akla yakın gelmekle birlikte bu açıklamalar ne sonradan yeterince kanıtlanmış ne de genelde geçerliymiş gibi görünmemektedir. [1911.] Yine de üç rakamının erkek cinsel organlarının bir simgesi olduğu pek çok yönden desteklenmiştir. [1914.][15]

Stekel tarafından öne sürülen genellemelerden biri, cinsel organ simgelerinin çifte anlamına ilişkindir. [1914.] "(İmgelemin izin vermesi koşuluyla) hem erkek hem de dişi anlamında kullanılamayacak bir simge var mıdır?" diye sorar. [Stekel, 1911, 73.] Yine de parantez içindeki cümlecik bu iddianın kesinliğini büyük ölçüde giderir; çünkü aslında imgelem her zaman buna izin vermez. Ama sanırım benim deneyimlerime göre Stekel'in genellemesi olguların daha büyük karmaşıklığı karşısında artık sürdürülemez. Erkek ve kadın cinsel organlarının yerine eşit sıklıkta geçen simgelere ek olarak egemen ya da dıştalayıcı biçimde cinslerden birini simgeleyenler ve de *yalnızca* erkek ya da kadın anlamıyla bilinenler vardır. Çünkü imgelemin uzun sert cisimlerin ve silahların kadın cinsel organları ya da sandıklar, mahfazalar, kutular ve benzeri gibi içi boş nesnelerin erkek cinsel organı yerine kullanılmasına izin vermediği bir gerçektir. Düşlerin ve bilinçdışı düşlemlerin, cinsel simgeleri biseksüel olarak kullanmasının arkaik bir özelliği ortaya çıkardığı doğrudur; çünkü çocuklukta iki cinsin cinsel organları arasındaki ayrım bilinmez ve aynı tür cinsel organlar her ikisine de yakıştırılır. [1911.] Ama eğer insan bazı düşlerde erkek olanın dişiyle temsil edilmesi ve bunun tersi olacak biçimde genel bir cinsiyet değiştirme olduğunu unutacak olursa, yanlışlıkla cinsel bir simgenin biseksüel olduğunu varsayma yanlışına düşmesi olasıdır. Örneğin bu tür düşler bir kadının erkek olma isteğini ifade edebilirler. [1925.]

---

[15][Dokuz rakamına ilişkin bir tartışma Freud (1923*d*) nin 3. Kesiminde bulunabilir.]

Cinsel organlar düşlerde bedenin başka kesimleriyle de temsil edilirler: erkek organ bir el ya da ayakla ve kadın cinsel açıklığı ağız ya da bir kulak hatta bir gözle. İnsan bedeninin salgıları — sümük, gözyaşı, idrar, meni v.b. düşlerde birbirinin yerine geçebilir. Stekel'in [1911, 49] tümüyle doğru olan bu son iddiası Reitler (1913*b*) tarafından bazı belirlemeleri gerektirdiği biçiminde haklı bir eleştiriye uğramıştır: aslında olan şey meni gibi önemli salgıların yerine önemsiz olanların geçmesidir. [1919.]

Bu çok yetersiz ipuçlarının, konunun daha özenli genel bir incelemesi için başkalarını yüreklendirmesini umuyoruz. [1909.][16] Kendim de düş simgeciliğinin daha ayrıntılı bir derlemesini *Ruhçözümlemesine Giriş Konferansları*'nda (1916-17 [10. Konferans]) vermeye çalıştım. [1919.]

Şimdi, eğer insan düş simgeciliğini dıştalarsa, bir düşün yorumuna ulaşmasının nasıl da olanaksız olduğunu ve çoğu olguda insanın nasıl da dayanılmaz biçimde onu kabul etmeye yöneltildiğini göstermek düşüncesiyle bu simgelerin düşlerdeki kullanımına birkaç örnek ekleyeceğim. [1911.] Ancak aynı zamanda düş yorumunda simgelerin öneminin abartılmasına, düşleri çevirmenin yalnızca simgeleri çevirmeyle sınırlandırılmasına ve düş görenin çağrışımlarını kullanma yönteminin bir yana bırakılmasına karşı ivedi bir uyarıyı da dile getirmem gerekiyor. Düş yorumunun iki tekniği birbirini tamamlamalıdır; ama gerek uygulamada gerekse kuramda birinci sırayı başlangıçta tanımlamış olduğum ve düş görenin sözlerine belirleyici bir önem yükleyen yöntem almalı; simgelerin çevirisi ise açıkladığım gibi elimizde yardımcı bir yöntem olarak bulunmalıdır. [1909.]

---

[16] [*1911'de eklenen dipnot:*] Schemer'in düş simgeciliğine ilişkin görüşleri bu sayfalarda geliştirilenlerden ne denli farklı olursa olsun, onun, düşlerde simgeciliğin gerçek kâşifi sayılması gerektiğinde ve de ruhçözümlemesi araştırmalarının, onun yıllar önce (1861'de) yayımlanmış ve bu kadar uzun süre hayal ürünü sayılmış kitabını sonunda tanımış olduğunda direnmek zorundayım.

I

BİR ERKEK (YA DA ERKEK CİNSEL ORGANLARI) SİMGESİ OLARAK BİR ŞAPKA [1911][17]

(Baştan çıkarılma korkularının bir sonucu olarak agorafobi çeken genç bir kadının düşünden özet.)

"Yazın, caddede yürüyordum; garip biçimli bir şapka giymiştim; orta parçası yukarı doğru kıvrılmıştı ve yan parçaları aşağıya sarkıyordu" (betimleme bu noktada duraksamalı bir hal aldı) *"öyle ki bir kenar ötekinden daha aşağıdaydı. Keyifli ve özgüvenli bir havadaydım ve de bir grup genç subayın yanından geçerken 'Hiçbiriniz bana hiçbir zarar veremez!' diye düşündüm."*

Düşteki şapkayla ilişkili olarak aklıma hiçbir şey gelmediği için ona: "Hiç kuşkusuz şapka, kalkık orta parçası ve sarkık yan parçalarıy-

---

[17][Bu düş ve sonraki iki tanesi ilk kez "Düşlerin Yorumuna Eklemeler" (1911*a*) başlıklı bir makalede yayımlanmış. Makale Almanca'da bir daha basılmayan aşağıdaki paragraflarla başlamaktadır:

"Düş simgelerinin bazı örnekleri — Ruhçözümleme yöntemine getirilmiş pek çok karşı çıkış arasında bana en garip geleni ve belki de en cahilcesi denebilecek olanı, düşlerde ve bilinçdışında simgeciliğin varlığına duyulan kuşkudur. Çünkü ruhçözümlemesi uygulayan hiç kimse böyle bir simgeciliğin varlığını kabul etmekten kaçınamaz ve düşlerin simgeler aracılığıyla çözümü en baştan beri uygulanmıştır. Öte yandan büyük çeşitlilikleri nedeniyle bu simgelerin ortaya çıkışının özellikle kesin kanıtlara dayanması gerektiğini benimsemeye hazırım.

"Aşağıda benim en son deneyimlerimden bazı örnekleri biraraya getirdim: özel bir simge aracılığıyla çözümün özellikle açıklayıcı olmasıyla beni çarpan olgular. Bu araçlar yardımıyla bir düş başka türlü hiçbir zaman bulunamayacak bir anlam kazanır; simge düş görenin düşünce zincirinde yerine oturur ve yorum kişinin kendisi tarafından ayrımsanır.

"Bir teknik nokta olarak bir düş görenin çağrışımlarının, özellikle de düşlerin simgesel öğeleri sözkonusu olduğunda, yanılmaya çok yatkın olduğunu söyleyebilirim. Bu az sayıda seçilmiş örneği kaydederken hastanın (ya da düş görenin) kendi çalışması ile benim girişimlerim arasına keskin bir çizgi çekmeye çalıştım."

Makale, bu bölümün F. kesiminde (s. 138 v.s.ndaki No 2, 3 ve 4) bulunan bazı kısa örneklerle bitmişti. Özgün makalede bunlar aşağıdaki gibi sunulmuştu:

"Bazı Daha Nadir Temsil Biçimleri. —"Temsil edilebilirliği gözönüne almak'tan, düşlerin oluşumunu etkileyen etmenlerden biri olarak söz etmiştim. Bir düşünceyi görsel bir imgeye dönüştürme sürecinde düş görenler tarafından özel bir yetenek ortaya konur ve bir çözümleyici kendi tahminleriyle onu izlemede nadiren eşittir. Bu nedenle eğer düş görenin —temsilin yaratıcısının— sezgisel algısı onların anlamını açıklayabilirse bu ona büyük doyum verir."]

la bir erkek cinsel organıydı. Bir şapkanın bir erkek olması gerektiği belki garip gelebilir ama 'Unter die Haube kommen' ["koca bulmak" (sözcük olarak "kasketinin altında gelmek")] deyişini anımsarsınız." dedim. Bir yorumu belirlemede yol göstermesi gereken şey bu tür ayrıntılar olduğu halde bilerek eşit olmayan bir biçimde sarkan yan parçalara ilişkin ayrıntıların hiçbir yorumunu yapmadım. Böyle güzel cinsel organları bulunan bir kocaya sahip olduğu için subaylardan korkmasına hiç gerek olmadığını —yani onlardan herhangi bir şey istemesine hiç gerek olmadığını; çünkü bir kural olarak baştan çıkarılma düşlemleri yüzünden korunmasız ve yoldaşsız yürüyüşe çıkamıyordu— söyleyerek devam ettim. Anksiyetesinin temeline ilişkin bu son açıklamayı, başka malzemeye dayanarak, değişik fırsatlarda yapabilmiştim.

Düş görenin bu malzemeye tepki veriş biçimi son derece dikkat çekiciydi. Şapkaya ilişkin betimlemesini geri aldı ve iki yan parçanın sarktığını hiç söylemediği biçiminde sürdürdü. İşittiklerimin saptırıldığının ayırdındaydım ve diretmekten vazgeçtim. Bir süre sessiz kaldı ve sonra kocasının testislerinden birinin ötekinden daha sarkık olmasının ne anlama geldiğini ve bunun tüm erkeklerde aynı olup olmadığını sorma cesaretini buldu. Böylece şapkanın dikkate değer ayrıntısı açıklandı ve yorum onun tarafından kabul edildi.

Hastamın bu düşü bana anlattığı sırada şapka simgesiyle uzun süredir tanışıktım. Öteki daha az saydam olgular beni bir şapkanın aynı zamanda kadın cinsel organları yerine de geçip geçemeyeceğini düşünmeye yöneltti.[18]

II

CİNSEL ORGAN OLARAK "UFAKLIK"

CİNSEL BİRLEŞME SİMGESİ OLARAK "ÇİĞNENMEK" [1911]

(Aynı agorafobik hastanın bir başka düşü)

Annesi küçük kızını, tek başına gitmek zorunda olduğu için dışarı yollamış. Sonra annesiyle bir trene binmiş ve küçüğünü dosdoğru

[18] [*1911 dipnotu:*] Bunun bir örneği için Kirchgraber'e (1912) bkz. Stekel (1909, 475) ortasında eğri bir tüy duran bir şapkanın (iktidarsız) bir erkeği simgelediği bir düş bildirir.

rayların üzerinde yürürken görmüş; öyle ki çiğnenmesi kaçınılmazmış. Kemiklerinin kırılışını işitmiş. (Bu onda rahatsız edici bir duygu yaratmış ama gerçek bir dehşet değil.) Sonra vagonun penceresinden parçalar arkadan görülmez mi diye anlamak için bakınmış. Sonra da annesine ufaklığı tek başına göndermiş olduğu için söylenmiş.

ÇÖZÜMLEME — Düşün tam bir yorumunu vermek kolay bir iş değil. Bir düşler halkasının bir kesimini oluşturmuştur ve ancak diğerleriyle bağlantı içinde ele alınırsa anlaşılabilir. Simgeleştirmeyi kurmak için gerekli malzemeyi yeterince yalıtılmış olarak sağlamakta güçlük vardır. — İlk planda, hasta, tren yolculuğunun tarihsel olarak, bir sinir hastalığı sanatoryumunu (söylemeye gerek yok yöneticisine aşık olmuştu) terk ederken yaptığı tren yolculuğunun bir anıştırması olarak yorumlanması gerektiğini bildirdi. Annesi onu alıp götürmüştü ve doktor istasyonda ortaya çıkıp ona ayrılık armağanı olarak bir buket çiçek vermişti. Annesinin bu yönelişe tanık olması çok uygunsuz olmuştu. Demek ki annesi bu noktada onun bir aşk olayını engelleyen bir figür olarak betimlendi ve bu, gerçekten bu ciddi hanımın hastanın genç kızlığında oynadığı roldü. — Bir sonraki çağrışımı "parçalar arkadan görünmez mi diye anlamak için bakındı" cümlesiyle ilişkiliydi. Düşün cephesi kuşkusuz insanı ezilmiş ve çiğnenmiş küçük kızının parçalarını düşünmeye yöneltiyordu. Ama çağrışımları oldukça farklı bir yöne yöneltti. Bir keresinde babasını banyoda çıplak olarak arkadan görmüş olduğunu anımsadı; cinsler arasındaki fark üzerine konuşmaya devam etti ve bir erkeğin cinsel organlarının arkadan bile görülebildiği ama bir kadınınkinin görülemediğine vurgu yaptı. Bu bağlamda "ufaklık"ın cinsel organ ve "küçüğünün" —dört yaşında bir kızı vardı— de kendi cinsel organları anlamında olduğunu kendisi yorumladı. Annesinin kendisinden sanki cinsel organları yokmuş gibi yaşamasını beklemesine sitem etti ve aynı sitemin düşün açılış cümlesinde ifade edildiğine işaret etti: "annesi kendi kendine gitmek zorunda olduğu için küçüğünü dışarı yollamıştı". İmgeleminde "sokaklarda kendi başına gitmek" bir erkeği olmamak, hiçbir cinsel ilişkisi olmamak anlamına geliyordu (Latince'de [coitus sözcüğünün türediği] *"coire"*, sözcük olarak "birlikte gitmek" anlamındadır.[19] —ve bundan hoşlanmamıştı.

[19] [Yorumun bu kesiminin geçerli olması için hastanın Latince bilmesi gerektiğini anımsatalım. —*ç.n.*]

Tüm anlattıkları bir kız çocuğuyken babasının kendisini yeğlemesi yüzünden annesinin kıskançlığından acı çekmiş olduğunu göstermişti.

Bu düşün daha derin bir yorumu, aynı gece görülen ve düş görenin kendisini oğlan kardeşiyle özdeşleştirdiği bir başka düşle gösterildi. Aslında oğlansı bir kızmış ve sıklıkla kendisine bir oğlan çocuğu olması gerektiği söylenmiş. Oğlan kardeşiyle bu özdeşleşme, "ufaklık"ın bir cinsel organı anlamına geldiğini özellikle belirgin kıldı. Annesi oğlanı (ya da kızı) iğdiş etmekle tehdit ediyordu ki bu yalnızca kızın penisiyle oynaması üzerine verilecek bir ceza olabilirdi; böylece özdeşleşme kızın kendisinin de çocukken masturbasyon yapmış olduğunu kanıtlıyordu — o zamana dek ancak oğlan kardeşine uygulanmış olarak anımsayabildiği bir anı. İkinci düş tarafından sağlanan bilgi erken bir çağda erkek organı hakkında bilgi edinmiş olduğunu ama sonradan onu unuttuğunu göstermişti. Dahası, ikinci düş kızların iğdiş edilmiş oğlanlar olduğu biçimindeki bebeksi cinsel kuramı anıştırıyordu. (Bkz. Freud, 1908c.] Onda bu çocuksu inancın bulunduğunu öne sürdüğümde küçük oğlanın kıza "Kesildi mi?" diye sorduğu, kızın ise "Yo, hep böyleydi." diye yanıt verdiği öyküyü işitmiş olduğunu söyleyerek bunu hemen doğruladı.

Böylece ilk düşte ufaklığı (cinsel organı) dışarı yollamak da iğdiş edilme tehdidi ile ilişkiliydi. Annesinden en son yakınması kendisini bir oğlan olarak doğurmamış olması nedeniyleydi.

Her ne kadar birçok başka kaynakta desteklenmişse de bu düşteki "çiğnenme"nin cinsel ilişkiyi simgelediği açık değildir.

III

BİNALAR, MERDİVENLER VE HAVALANDIRMA BACALARI İLE TEMSİL EDİLEN CİNSEL ORGANLAR [1911][20]

(Baba karmaşası [kompleksi] tarafından ketvurulmuş genç bir erkeğin düşü)

Biraz ÇARPIKMIŞ gibi görünmesine karşın, ÖNÜNE BAĞLI BİR BALON iliştirilmiş KÜÇÜK BİR EK'le birlikte ROTUNDA'yı (kubbeli bina) gördü-

---

[20][Bu düş ve yorumu Freud'un *Giriş Konferansları*'na (1916-17) alınmıştır. 12. Konferans, No. 7, *P. F. L.*, I, 229-31]

güne göre, mutlaka Prater[21] *olması gereken bir yerde babasıyla yürüyüşe çıkıyormuş. Babası tüm bunların ne için olduğunu sormuş; babasının sorusuna şaşırmış ama ona açıklamış. Sonra büyük bir teneke levhanın serilmiş olduğu bir avluya gelmişler. Babası ondan büyük bir parça KOPARMAK istemiş ama önce birilerinin gözetleyip gözetlemediğini anlamak için çevreye bakınmış. Babasına sadece ustabaşına söylemesi gerektiğini ve hiç zahmetsiz biraz alabileceğini anlatmış. Bu avludan bir MERDİVEN duvarları daha çok deri bir koltuk gibi yumuşak bir malzemeyle kaplanmış bir HAVALANDIRMA BACASI'na iniyormuş. Bacanın sonunda uzunca bir platform varmış ve başka bir BACA başlıyormuş...*

ÇÖZÜMLEME — Bu düş gören, sağaltımsal beklentileri pek de iyi olmayan bir gruptandı: bunlar belirli bir noktaya dek çözümlemeye hiç direnç göstermezler ama oradan öteye neredeyse erişilmez bir hal alırlar. Adam bu düşü hemen hemen yardımsız yorumladı. "Rotunda" dedi, "benim cinsel organlarımdı onun önündeki bağlı balon, yumuşaklığından yakınmaya nedenlerim olan benim penisimdi." O zaman daha da ayrıntılara girerek Rotunda'yı popo (çocuklar tarafından cinsel organların parçası sayılması alışkanlık haline gelmiştir) ve önündeki küçük eki de erbezi torbası diye çevirebiliriz. Babası, düşte, bunun ne için olduğunu yani cinsel organların amacının ve işlevinin ne olduğunu sormuştu. Bu durumu tersine çevirmek ve düş gören soru sorana dönüştürmek akla yakın gibi görünmektedir. Aslında babasını hiç bu biçimde sorgulamadığı için düş düşüncesine bir istek olarak bakmamız ya da onu "eğer babamdan cinsel olarak aydınlatılmamı isteseydim..." gibi bir koşul cümlesi olarak almamız gerekir. Bu düşüncenin devamını düşün başka bir parçasında bulacağız. İçinde teneke levhanın serilmiş olduğu avlunun ilk bakışta simgesel olarak alınmaması gerekir. O, düş görenin babasının iş koşullarından türemişti. Temkinlilik nedeniyle "teneke"yi aslında babasının uğraştığı başka bir malzemenin yerine geçirdim; ama düşün sözcüklerinde başka bir değişiklik yapmadım. Düş gören, babasının işine girmiş ve firmanın kazancının kısmen bağımlı olduğu bir bakıma kuşkulu uygulamalara şiddetle karşı çıkmıştı. Bunun sonucunda az önce yorumladığım düş düşüncesi şöyle sürebilirdi: "(eğer ona sorsaydım) beni tıpkı müşterilerini

[21] [I. Cilt, s. 241'deki 2. dipnota bkz.]

kandırdığı gibi kandırırdı." Babasının iş yaşamındaki namussuzluğunu temsil etmeye yarayan "koparmak"a gelince düş görenin kendisi ikinci bir açıklama üretti —yani onun masturbasyon yerine geçtiğini. Bu yorumu zaten biliyor olmaktan öte (yukarıya s. 79 n. 20'ye bkz.) masturbasyonun gizli doğasının tersi ile temsil edilmiş olduğunu destekleyen bir şey de vardı: açık olarak da yapılabilirdi. Beklememiz gerektiği üzere masturbasyon etkinliği de düşün ilk sahnesindeki sorgulama gibi bir kez daha düş görenin babasıyla yer değiştirmişti. Duvarlarındaki yumuşak döşemeyi göz önüne alarak bacayı hemen bir vajina diye yorumladı. Başka bir yerlerden türemiş olan bilgime dayanarak aşağıya inmenin başka olgulardaki tırmanma gibi vajina içindeki ilişkiyi temsil ettiğini ekledim. (Benim yukarıda s. 86 n. 9'da alıntı yapılmış [Freud 1910*d*' den] sözlerime bkz.)

Uzunca bir platform ve sonra yeni bir bacanın izlediği bacaya düş görenin kendisi yaşamöyküsel bir açıklama getirdi. Bir süre cinsel ilişkide bulunmuş ama sonra ketvurmaları nedeniyle terketmişti; şimdiyse sağaltımın yardımıyla onu yeniden kazanabilmeyi umuyordu. Ancak sonuna doğru düş daha da belirsizleşmişti ve bu konulara aşina herhangi bir kişiye, düşün ikinci sahnesinde, babasının işinin, onun ahlâksızca tutumunun ve de ilk bacanın bir vajina olarak yorumlanmasının arkasına gizlenmiş olarak başka bir konunun kendini duyumsatıyor gibi gelmesi olasıdır: bunların tümü düş görenin annesiyle bir ilişkiye işaret etmektedir.[22]

---

[22][İlk yayımlanışında (Freud 1911*a*'da) bu düşe aşağıdaki paragraf da eklenmiştir: "Bu düş bir bütün olarak içinde düş görenin cinsel yaşamına bir göz atışı sürekli bir anlatımla verdiği, çok da seyrek olmayan 'yaşamöyküsel' düşler sınıfına değgindir. ([s. 78 v.s.ndaki] örneğe bkz.) — Binaların, mekanların ve manzaraların bedenin, özellikle de (sabit bir yinelemeyle) cinsel organların simgesel temsilleri olarak kullanılma sıklığı, çok sayıda örnekle görüntülenmiş kapsamlı bir çalışmayı kesinlikle hak etmektedir."]

[İlk bacanın bir beden kesimi olarak yorumlanmasından sonra tümünün cinsel yaşamın bir özetlenişi biçiminde yorumlanması biraz garip görünüyor. Uzunca bir düzlükten sonra gelen ikinci bacanın anüsü simgelemesi de olasıdır. —*ç.n.*]

IV

KİŞİLERLE TEMSİL EDİLEN ERKEK ORGANI VE MANZARAYLA TEMSİL EDİLEN KADIN ORGANI [1911]

(Kocası polis olan eğitimsiz bir kadının düşü, B. Dattner tarafından bildirilmiştir.)

"... Sonra birileri zorla eve girmiş, kadın da korkmuş ve bir polis çağırmış. Ama adam iki serseriyle birlikte, sakince, birçok basamakla çıkılan[23] *bir kiliseye*[24] *gitmiş. Kilisenin arkasında bir tepe*[25] *ve onun üstünde sık bir orman*[26] *varmış. Polis bir miğfer, pirinç yaka ve bir palto*[27] *giymişmiş. Kahverengi bir sakalı varmış. Polisin yanında uslu uslu giden iki serserinin ortalarından boğulmuş torba gibi önlükleri varmış.*[28] *Kilisenin önünde tepeye uzanan bir patika varmış; her iki yanında giderek daha kalınlaşan ve tepenin üstünde düzenli bir ormana dönüşen otlar ve çalılıklar büyümüşmüş."*

V

ÇOCUKLARDA İĞDİŞ EDİLME DÜŞLERİ [1919]

(a) Babasının cepheden dönmesi düşüncesinden açıkça hoşlanmayan üç yaş beş aylık bir oğlan çocuğu bir sabah rahatsız ve heyecanlı bir halde uyandı. Durmadan şunları yineliyordu: *"Baba neden başını bir tabakta taşıyordu? Dün gece Baba başını bir tabakta taşıyordu."*

(b) Şimdi ağır bir obsesyonel nevroz çekmekte olan bir öğrenci,

---

[23] "Çiftleşme simgesi."

[24] "Ya da tapınak (=vajina)."

[25] "*Mons veneris*" [Lat. Venüs tepesi. Anatomide cinsel organın üst kesiminde kalan kıllarla kaplı bölge. —*ç.n.*]

[26] "Kasık kılları".

[27] "Bir uzmana göre paltolar ve kukuletalar içindeki şeytanlar fallik [penise ilişkin —*ç. n.*] bir niteliktedir."

[28] "Erbezi torbasının iki yarısı."

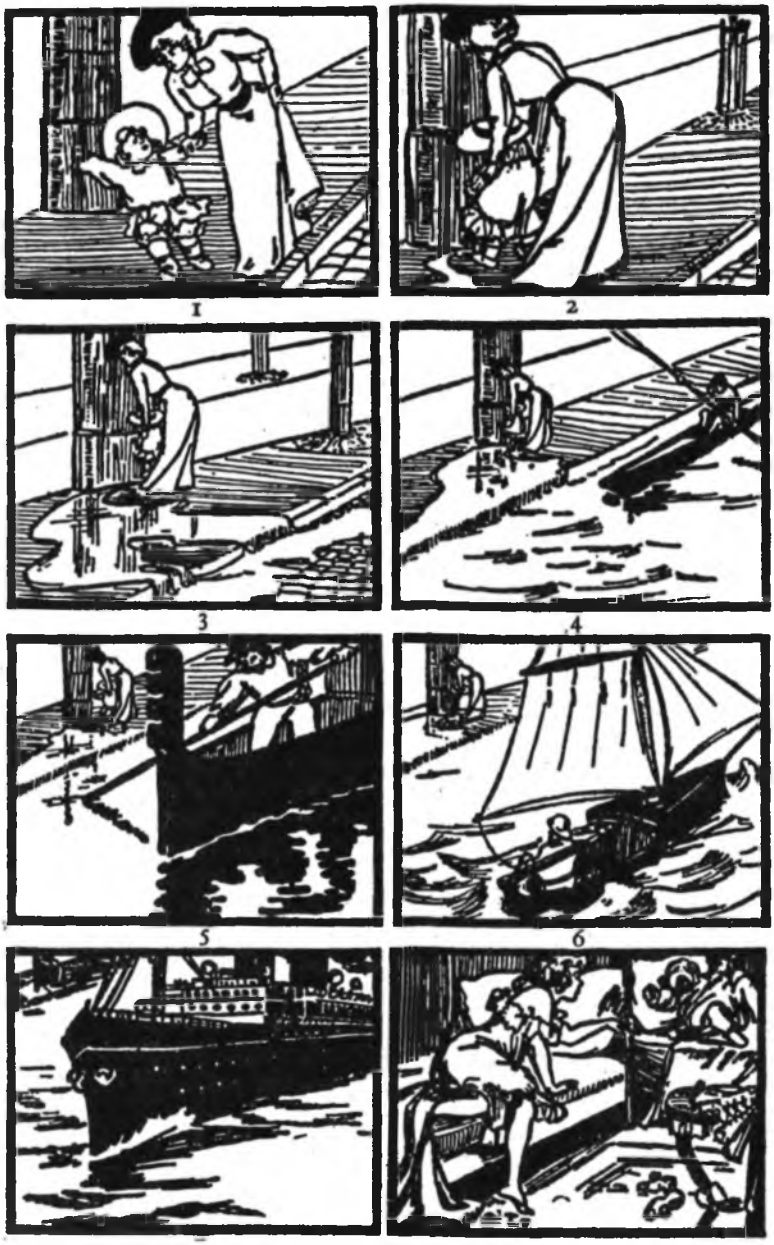
aşağıdaki düşü altı yaşındayken birçok kez gördüğünü anımsıyor: *Saçlarını kestirmek için berbere gitmiş. Büyük, ciddi görünümlü bir kadın ona yaklaşıp kafasını kesmiş. Kadının annesi olduğunu ayrımsamış.*

VI

İDRAR SİMGECİLİĞİ [1914]

Tıpkıbasımı yapılan [s. 99'da] çizim dizisi Ferenczi tarafından *Fidibusz* adlı bir Macar mizah dergisinde bulunmuş ve o hemen bunların düşler kuramını görüntülemede ne kadar iyi kullanılabileceğini görmüştür. Otto Rank onları bir makalede basmış bulunuyor (1912*a*, 99).

Çizimler "Bir Fransız Dadının Düşü" başlığını taşıyor ama önceki yedi resmin bir düşün evrelerini temsil ettiğini bize söyleyen, yalnızca dadıyı çocuğun çığlıklarıyla uyanırken gösteren son resimdir. İlk resim uyuyanın uyanmasına neden olması gereken uyaranı betimliyor: küçük oğlan bir gereksinimin ayırdına varmıştır ve onun gereğini yerine getirmek için yardım istiyor. Ama düşte, düş gören yatak odasında olacak yerde çocuğu yürüyüşe götürmektedir. İkinci resimde oğlanı işediği bir köşebaşına götürmüştür — ve kendisi uyumayı sürdürebilmektedir. Ama uyandırıcı uyaran sürmektedir; aslında artmaktadır da. Küçük oğlan, kendisine kulak verilmediğini görerek giderek daha yüksek sesle çığlık atmaktadır. O dadısının uyanıp kendisine yardım etmesi konusunda ne denli buyurucu bir biçimde diretirse, düşün her şeyin yolunda olduğu ve kadın için uyanmaya hiç de gerek bulunmadığı yolundaki güvencesi o denli diretken olmaktadır. Aynı zamanda düş, artan uyaranı simgelerinin artan boyutlarına çevirmektedir. İşeyen çocuğun ürettiği su dereciği giderek daha olağanüstü boyutlara ulaşmıştır. Dördüncü resimde içinde bir kayık yüzecek kadar genişlemiştir; ama bunu bir gondol, bir yelkenli ve sonunda bir şilep izlemektedir. Zeki sanatçı bu yolla, inatçı bir uyku yakarışıyla uyanma doğrultusunda tükenmez bir uyaran arasındaki savaşımı görüntülemiştir.

Bir Fransız Dadının Düşü

VII

BİR MERDİVEN DÜŞÜ [1911]

(Otto Rank tarafından bildirilmiş ve yorumlanmıştır.)[29]

"Bir diş uyaranı düşünü [aşağıda s. 119 v.s. nda bildirilmiştir] borçlu olduğum meslekdaşıma aynı derecede saydam bir boşalma düşü için teşekkür etmem gerekir:

" 'Bana bir şeyler yapmış bir kız çocuğunun peşinden, onu cezalandırmak için merdivenlerden aşağıya koşuyordum. Merdiven ayağında birileri (erişkin bir kadın?) çocuğu benim için durdurdu; ama ona vurup vurmadığımı bilmiyorum çünkü ansızın kendimi merdivenin ortasında çocukla çiftleşirken (sanki havadaymış gibi) buldum. Gerçek bir çiftleşme değildi; yalnızca cinsel organlarımı onun dış cinsel organlarına sürtüyordum ve bunu yaparken onları ve de kızın yukarı ve yana dönmüş başını son derece belirgin olarak görüyordum. Cinsel eylem sırasında solumda yukarıda (bu da sanki havanın içindeymiş gibi) asılı iki küçük tablo —ağaçlarla çevrili bir evi gösteren manzaralar— gördüm. Bunların daha küçük olanının dibinde, ressamın imzasının yerine, sanki tablo bana bir yaş günü armağanıymış gibi, kendi adımı gördüm. Sonra iki resmin önünde ucuz resimlere de sahip olunması gerektiği yazılı bir yafta gördüm. (Sonra kendimi çok belirsiz olarak sanki merdiven sahanlığında yatakta yatıyormuşum gibi gördüm) ve boşalmadan ileri gelen ıslaklığı duyumsayarak uyandım.'

"YORUM. — Düş gününün akşamı, düş gören, bir kitapçı dükkanındaymış; kendisiyle ilgilenilmesini beklerken ortalıkta duran ve düştekine benzer konuları temsil eden bazı resimlere bakmış. Ressamın adına bakmak için özellikle hoşuna giden küçük bir resmin yakınına gitmiş ama ressamı hiç tanımıyormuş.

"Daha sonra aynı akşam, bazı arkadaşlarıyla birlikteyken, yasadışı çocuğunu 'merdivenlerde yapmış olması'yla övünen Bohemyalı bir hizmetçi kıza ilişkin bir öykü dinlemiş. Düş gören bu oldukça alışılmadık olayın ayrıntılarını merak etmiş ve hizmetçi kızın hayra-

[29] [Görünüşe göre başka yerde yayımlanmamıştır.]

nıyla birlikte cinsel ilişki için hiçbir olanak bulunmayan anababasının evine gittiğini ve uyarılma içindeki adamın kendisiyle merdivenlerde çiftleştiğini öğrenmiş. Düş gören katkılı şarapları betimlemek için kullanılan muzipçe bir ifadeye esprili bir anıştırmada bulunmuş ve çocuğun aslında 'bodrum merdiveni ürünü' olduğunu söylemişti.

"Bir önceki günle bağlantılı olan ve düşte oldukça inatla ortaya çıkanlar bu kadardı ve düş gören tarafından herhangi bir güçlük olmaksızın anımsandı. Ama düşte kullanım bulan bebeksi bir anı parçasını bulup çıkarması da aynı derecede kolay oldu. Merdiven, çocukluğunun büyük kesimini geçirdiği ve özellikle de cinsel sorunlarla bilinçli olarak ilk kez tanıştığı eve aitti. Bu merdivende sıklıkla oynarmış ve bu arada trabzanlara binip kayma alışkanlığı da varmış; bu da kendisine cinsel duygular verirmiş. Düşte de merdivenlerden aşağı olağandışı bir hızla inmişti; aslında o denli hızlı ki ayaklarını ayrı ayrı basamaklara basmamış insanların dediği gibi aşağı 'uçmuştu'. Eğer bebeksi yaşantı hesaba katılacak olursa düşün başlangıç parçası, cinsel uyarılma etmenini temsil ediyor gibi görünmektedir. — Ama düş gören aynı merdivenlerde ve bitişikteki binada komşu çocuklarıyla sık sık cinsel bir biçimde oynaşırmış ve isteklerini tıpkı düşte yaptığı gibi doyurmuşmuş.

"Freud'un cinsel simgecilik üzerine araştırmalarının (1910*d* [yukarıya, s. 86 n. 9'a bkz.]) merdivenlerin ve merdivene tırmanmanın düşlerde hemen hemen değişmez biçimde çiftleşme yerine geçtiğini göstermiş olduğunu aklımızda tutarsak düş oldukça saydam bir hal alır. Aslında sonucuyla —boşalma— gösterilmiş olan güdüleyici gücü salt libidinal doğadadır. Düş görenin cinsel uyarılması düşte uyanmıştı — bu, düşte onun merdivenlerden aşağıya koşmasıyla temsil ediliyor. Cinsel uyarılmadaki çocukluk oynaşmalarına dayanan sadistik öğe, çocuğun kovalanması ve zor kullanılarak yenilmesiyle gösterilmişti. Libidinal uyarılma artmış ve cinsel eylem yönünde baskı yapmıştı — bu, düşte, adamın çocuğu yakalaması ve merdivenlerin ortasına götürmesiyle temsil edilmişti. Bu noktaya değin düş yalnızca *simgesel* olarak cinseldi ve deneyimsiz bir düş yorumcusuna oldukça anlamsız gelecekti. Ama bu türden simgesel bir doyum, libidinal uyarılmanın gücü açısından, dinlendirici bir uykuyu güvence altına almak için yeterli değildi. Uyarılma bir orgazma yöneltti ve böylece tüm merdiven simgeciliğinin çiftleşmeyi temsil ettiği ortaya çıktı. —

Bu düş Freud'un, merdiven tırmanmayı cinsel bir simge olarak kullanmanın nedenlerinden birinin her iki etkinliğin de ritmik niteliği olduğu yolundaki görüşüne özellikle açık bir destek sunmaktadır: çünkü düş gören, tüm düşün en açık olarak belirlenmiş öğesinin cinsel eylemin ritmi ve onun yukarı aşağı devinimi olduğunu kesinlikle dile getirmiştir.

"Gerçek anlamlarının ötesinde simgesel bir anlamda *'Weisbilder'*[30] olarak biçimlenen iki resme ilişkin birkaç sözcük eklemem gerekir. Bu ilk planda bir büyük, bir de küçük resim bulunması biçiminde gösterilmiştir; tıpkı düşte bir büyük (ya da yetişkin) ve bir de küçük kızın ortaya çıkması gibi. 'Ucuz resimlere de sahip olunması gerektiği' fahişe karmaşasına yöneltiyor; oysa öte yandan küçük resmin üzerinde düş görenin kendi adının görünmesi ve onun kendisi için bir doğum günü armağanı olmasına niyetlenildiği düşüncesi anababasal karmaşayı anıştırmaktadır. ('Merdivenlerde doğdu' = 'çiftleşmeyle peydahlandı.')

"Düş görenin kendini merdiven ayağında yatakta yatarken ve bir ıslaklık duyumsarken gördüğü belirsiz final sahnesi, bebeksi masturbasyonun da ötesini çocuklukta daha da eskileri gösteriyor ve prototipini benzer biçimde haz verici altını ıslatmada buluyor gibi görünmektedir."

VIII

DEĞİŞTİRİLMİŞ BİR MERDİVEN DÜŞÜ [1911]

Hastalarımdan biri, ağır bir nevrozun cinsel perhize zorladığı ve [bilinçdışı] düşlemleri annesinde odaklanmış bir erkek, annesinin eşliğinde merdiven tırmanma biçiminde yineleyen düşler görüyordu. Bir keresinde ona ılımlı miktarda masturbasyonun kendisine belki de zorlanmalı (kompulsif) öz-yasaklamadan daha az zararlı olabileceğini söyledim ve bu aşağıdaki düşü kışkırttı:

Piyano öğretmeni piyano çalmayı ve Moscheles'in "Études"ü ile Clementi'nin "Gradus ad Parnassum"unu çalışmayı savsakladığı için kendisine sitem ediyormuş.

---

[30] [Sözcük olarak "kadın resimleri" —"kadınlar" karşılığı yaygın bir Almanca deyim.]

Anlatırken, "*Gradus*"un aynı zamanda "basamaklar" olduğu ve piyano tuşlarının da gamları nedeniyle bir merdiven oluşturduğu görüşünü dile getirdi.

Cinsel olguları ve istekleri temsil edemeyecek hiçbir düşünce grubu olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

IX

GERÇEKLİK DUYGUSU VE YİNELEMENİN TEMSİLİ [1919]

Şimdi otuzbeş yaşında olan bir adam dört yaşındayken görmüş olduğu ve net olarak anımsadığı bir düşü bildirmişti. *Babasının vasiyetini* —üç yaşındayken babasını yitirmişti— *yerine getirmiş olan avukat, iki büyük armut getirmiş. Birini yemesi için ona vermişler; diğeri oturma odasının penceresinin eşiğine yerleştirilmiş.* Görmüş olduklarının gerçekliğine bir inançla uyanmış ve inatla annesinden ikinci armutu istemiş ve onun pencere eşiğinde olduğunda diretmiş. Annesi buna gülmüş.

ÇÖZÜMLEME. — Avukat neşeli, yaşlı bir beyefendiymiş ve düş görenin haurlar gibi olduğuna göre bir zamanlar gerçekten yanında armut getirmişmiş. Pencere eşiği gerçekten düşte gördüğü gibiymiş. Onunla ilgili olarak aklına başka hiçbir şey gelmedi; yalnızca annesinin kısa süre önce anlattığı bir düş. Kadının başında iki kuş oturuyormuş ve o da kendi kendine onların ne zaman uçup gideceğini soruyormuş, ama bir tanesi ağzına uçup ağzını emmiş.

Düş görenin çağrışımlarının yetersizliği bize simgesel bir yerine koyma yoluyla yorum girişimi hakkını veriyor. İki armut, — *"pommes ou poires"*— annesinin kendisini besleyen göğüsleriydi; pencere eşiği, kadının göğsünün biçimlendirdiği bir yansıtmaydı — ev düşlerindeki balkonlar gibi (bkz. s. 86). Uyandıktan sonraki gerçeklik duygusu haklıydı çünkü annesi onu gerçekten emzirmişti ve aslında alışılmış süreden daha uzun emzirdiği için annesinin göğsü onun için hâlâ ulaşılabilir durumdaydı.[31] Düşün çevirisi şöyle olmalıdır: "Anne bana geçmişte emdiğim göğsünü yine ver (ya da göster)." "Geçmişte",

---

[31] [I. Cilt s. 236'ya bkz. Freud bu nokta —uyandıktan sonra düşün ya da düşün bir kesiminin gerçekliği konusunda güçlü bir duygunun aslında gizli düş düşünceleriyle ilişkili olduğu— üzerinde Jensen'in *Gradiva*'sı üzerine çalışmasının (1907*a*) II. Bölümünün sonlarına doğru ve de "Kurt Adam"ın düşü üzerine ilk değinmelerin gidişi içinde (Freud 1918*b*'nin IV. Kesimi) diretmektedir.]

onun armutlardan birini yemesiyle temsil edilmişti; "yine" ise diğerini şiddetle istemesiyle. Bir eylemin *zamansal yinelenmesi*, düşlerde düzenli olarak bir nesnenin *sayısal çoğalmasıyla* gösterilir.

Kuşkusuz en dikkate değer olan şey, simgeciliğin dört yaşında bir çocuğun düşlerinde bile rol alıyor olmasıdır. Ama bu bir istisna değil kuraldır. Düş görenlerin ta en baştan beri simgeciliği ellerinin altında bulundurdukları güvenle öne sürülebilir.

Şimdi yirmiyedi yaşında bulunan bir hanımın aşağıdaki bozulmamış anısı, simgeciliğin ne denli erken bir yaşta düş içinde olduğu kadar dışında da kullanıldığını gösteriyor. *Üç ile dört yaş arasındaymış. Bakıcısı yürüyüşe çıkmadan önce küçük işlerini yapsınlar diye onunla birlikte onbir ay küçük oğlan kardeşini ve ikisinin arasında bir yaşta bir kız kuzenini tuvalete götürmüş. En büyükleri olduğu için klozete diğerleri ise lazımlıklara oturmuşlar. Kuzenine "Senin de kesen var mı?" diye sormuş. "Walter'in küçük bir sosisi var; benim kesem var." Kuzeni "Evet benim de kesem var." diye yanıtlamış. Bakıcı söylediklerini işitip çok eğlenmiş ve konuşmayı çocukların annesine bildirmiş ama o keskin bir azarlamayla karşılık vermiş.*

Buraya, çok güzel seçilmiş simgeciliğin, yorumu, düş görenin yalnızca hafif bir yardımıyla olası kıldığı bir düş ekleyeceğim. (Alfred Robitsek tarafından bir makalede bildirilmiştir, 1912.)

X

"NORMAL KİŞİLERİN DÜŞLERİNDE SİMGECİLİK SORUNU" [1914]

"Ruhçözümlemesinin karşıtları tarafından sıklıkla, son olarak da Havelock Ellis (1911, 168) tarafından dile getirilen bir karşı çıkış, düş simgeciliğinin belki nevrotik bir aklın ürünü olarak ortaya çıkabildiğini ama normal kişilerde bulunmaması gerektiğini öne sürer. Şimdi, ruhçözümsel araştırma normal ve nevrotik yaşam arasında temel değil yalnızca nicel farklar bulur; aslında bastırılmış karmaşaların sağlıklı ve hastada benzer biçimde işlediği düşlerin çözümlemesi ise onların gerek mekanizma gerekse simgecilik açısından tam özdeş olduklarını gösterir. Sağlıklı insanların naif düşleri, aslında sık olarak nevrotiklerinkinden çok daha yalın, daha açık seçik ve daha karakteris-

tik simgecilik içerirler; çünkü nevrotiklerde sansürün çok daha güçlü işleyişinin ve buna bağlı olarak çok daha ileri düzeye varan düş çarpıtmasının sonucu olarak, simgecilik karanlık ve yorumu güç olabilir. Aşağıda kaydedilen düş bu durumu ortaya koymama yardımcı olacaktır. Nevrotik olmayan ama bir ölçüde aşırı erdemli ve tutucu bir karakterde olan bir kız tarafından görülmüştü. Konuşmamızın gidişi içinde nişanlı olduğunu ama evliliği yolunda, ertelenmesine neden olması olası bazı engeller bulunduğunu öğrendim. Kendiliğinden aşağıdaki düşü anlattı.

" '*I arrange the centre of a table with flowers for a birthday*'.[32] [Bir masanın merkezini bir doğum günü için çiçeklerle süslüyorum.] Bir soru üzerine bana, düşte (şu anda içinde yaşamadığı) kendi evinde olduğunu ve bir 'mutluluk duygusu' içinde bulunduğunu söyledi.

" 'Halk işi' simgecilik benim düşün çevirisini yardımsız yapmama olanak vermişti. Bu onun düğün isteklerinin bir ifadesiydi: çiçekli orta kesimiyle masa kendisini ve onun cinsel organını temsil ediyordu; geleceğe yönelik isteklerini doyurulmuş olarak temsil etmişti; çünkü düşünceleri zaten bir bebeğin doğumu ile meşguldü; öyleyse evliliği epeyce geride kalmıştı.

"Ona *'the "centre" of a table*'ın alışılmadık bir ifade olduğunu belirttim (ki o da kabul etti) ama kuşkusuz bu nokta üzerine doğrudan bir soru soramadım. Simgelerin anlamını ona telkin etmekten özenle kaçındım ve yalnızca düşün ayrı parçalarıyla bağlantılı olarak aklına ne geldiğini sordum. Çözümlemenin gidişi içinde tutuculuğu, yerini, yoruma duyulan bir ilgi belirtisine ve konuşmanın ciddiliğinin olası kıldığı bir açıklığa bıraktı.

"Onların ne çiçeği olduğunu sorunca ilk yanıtı: *'expensive flowers; one has to pay for them'* [pahalı çiçekler; birisi onların karşılığını vermeli] oldu, sonra onların *'lilies of the valley, violets and pinks or carnations'* [inci çiçeği, menekşe ve cüce karanfil ya da karanfil] olduklarını söyledi. Düşte 'zambak' [lily] sözcüğünün halk arasındaki anlamıyla, bir temizlik simgesi olarak ortaya çıktığını öne sürdüm; bu varsayımı destekledi çünkü 'zambak'ın ona çağrıştırdığı şey *'purity'* [saflık, temizlik] idi. *'Valley'* [vadi], düşlerde sık kullanılan bir kadın simgesiydi; iki simgenin çiçeğin İngilizce adındaki rastlantısal bileşimi düş simgeciliğinde onun bekaretinin değerini —*'expensive*

[32] [Bu çözümlemede italik harflerle basılmış tüm malzeme özgün metinde tam buradaki gibi İngilizce'dir.]

flowers, one has to pay for them'— vurgulamak ve kocasının bu değeri kavrayacağı konusundaki beklentisini ifade etmek için kullanılmıştı. *'Expensive flowers*, v. b.' cümleciğinin, görüleceği üzere, üç çiçek simgesinin her biri için değişik anlamları vardı.

" *'Violets'* görünüşte oldukça cinsellik dışıydı; ama çok kaba hatlarıyla bana öyle geliyordu ki sözcüğün gizli anlamının izini Fransızca *'viol'* ["tecavüz"] sözcüğüne bilinçdışı bir bağlantıda bulabilirdim. Düş gören bir çağrışım olarak İngilizce *'violate'* [tecavüz etmek] sözcüğünü getirerek beni şaşırttı. Düş, *'violet'* ve *'violate'* sözcükleri arasındaki büyük rastlantısal benzerliği, —söylenişleri arasındaki fark yalnızca son hecelerindeki farklı vurgularda bulunmaktadır— düş görenin kızlığın bozulması (defloration = çiçek simgeciliğini kullanan bir başka terim) için zorlamaya ilişkin düşüncelerini ve belki de karakterindeki mazohistik bir çizgiyi 'çiçeklerin dilinde' ifade etmek üzere kullanmıştı. Bilinçdışına götüren yollarla çaprazlaşan güzel bir 'sözel köprüler' [bkz. s.72 n. 1] örneği. *'one has to pay for them'* sözcükleri bir eş ve bir anne olması için onun geçimini sağlamak gereğini belirtmişti.

" *'Carnations'*dan söz ederek süren *'pinks'*le bağlantılı olarak bu sözcükle 'tensel' [carnal] arasındaki bağlantı üzerinde düşündüm. Ama düş görenin onunla ilgili çağrışımı *'colour'* [renk] idi. O, *'carnations'*ın *nişanlı'*sının kendisine sıklıkla ve büyük miktarlarda verdiği çiçekler olduğunu ekledi. Sözlerinin sonunda ansızın ve kendiliğinden doğruyu söylemediğini itiraf etti: aklına gelen şey *'colour'* değil *'incarnation'* [bedenleşme] idi — beklediğim sözcük. Yine de *'colour'*ın kendisi de çok uzak bir çağrışım değildi; *'carnation'*ın (et rengi) anlamı tarafından —yani aynı karmaşa tarafından— belirlenmişti. Bu doğrudanlık yoksunluğu, direncin bu noktada en büyük olduğunu gösteriyordu ve bu da simgeciliğin en açık olduğu ve libido ile bastırma arasındaki savaşımın bu fallik temayla ilişkili olarak en üst düzeye ulaştığı noktanın bu nokta olmasına uymaktaydı. Düş görenin, *nişanlı'*sının sıklıkla bu türden çiçekler verdiğine ilişkin sözleri yalnızca *'carnations'* sözcüğünün çift anlamının değil onların düşteki fallik anlamının da göstergesiydi. Düşün, kızın güncel yaşamından türemiş heyecanlandırıcı bir etmeni olan çiçek armağanı, cinsel armağanların bir alış verişini ifade etmek için kullanılmıştı: bir bekaret armağanı veriyor ve karşılığında dolu bir duygusal ve cinsel yaşam bekliyordu. Bu noktada da *'expensive flowers, one has to pay for them'* sözcük olarak ticari

olduğuna hiç kuşku olmayan bir anlam almış olsa gerek. — Böylece bu düşteki çiçek simgeciliği bakire dişiliği, erkekliği ve zorla kızlığı gidermeye bir anıştırmayı içermektedir. Bu noktada, aslında başka bağlamlarda çok yaygın olarak ortaya çıkan cinsel çiçek simgeciliğinin, bitkinin cinsel organları olan çiçekleri aracılığıyla insan cinsel organlarını simgelediğine işaret etmek gerekir. Aşıklar arasındaki çiçek armağanlarının genelde bu bilinçdışı anlamı taşıdığı belki de doğrudur.

"Kızın düşte hazırlandığı doğum günü, hiç kuşkusuz bir bebeğin doğumuydu. Kendini, *nişanlı*'sıyla özdeşleştirmekte ve adamı kendisine bir doğum 'düzenliyor' —yani kendisiyle çiftleşiyor— olarak temsil etmektedir. Gizli düşünce şöyle olabilir: 'Eğer onun yerinde olsaydım beklemezdim; *nişanlı*'mın iznini istemeden kızlığını bozardım [deflower] — şiddet [violence] kullanırdım'. Bu, *'violate'* sözcüğüyle gösterilmiştir ve bu yolla libidonun sadistik öğesi anlatım bulmuştur.

"Düşün daha derin bir katmanında *'I arrange...'* cümleciği hiç kuşkusuz oto-erotik[33] yani bebeksi bir anlam taşıyor olsa gerek.

"Düş gören ayrıca ancak düşte yapabileceği bir şey yapmış fiziksel yetersizliğinin de ayırdına varmıştı: kendini bir masa gibi görmüştü, çıkıntısız ve bu yüzden de *'centre*'ın —bir başka kez de *'a centre-piece of flowers'* [çiçeklerin merkez parçası] sözcüklerini kullanmıştı— yani bekaretinin değerine daha çok vurgu yapmıştı. Bir masanın yatay konumunun da simgeye bir katkısı olmuş olsa gerek.

"Düşün yoğunluğuna dikkat edilmesi gerekir: içinde fazlalık hiçbir şey yoktu, her sözcük bir simgeydi.

"Daha sonra düş gören düşe bir eklenti yaptı: *'I decorate the flowers with green crinkled paper.'* [Çiçekleri yeşil krepon kâğıdıyla süsledim.] Kâğıdın gündelik çiçek saksılarını kaplamak için kullanılan türden *'fancy paper'* [elişi kâğıdı] olduğunu ekledi. Şöyle sürdürdü: *'to hide untidy things, whatever was to be seen, which was not pretty to the eye; there is a gap, a little space in the flowers. The paper looks like velvet or moss'* [görülebilecek, göze hoş gelmeyen, düzensiz şeyleri gizlemek için; çiçeklerin içinde bir aralık, küçük bir boşluk var. Kağıt, kadifeye ya da yosuna benziyor.] —*'decorate'* sözcüğüne beklediğim gibi *'decorum'* [edepli olma] çağrışımını getirdi. Yeşil rengin egemen olduğunu söyledi; bununla ilgili çağrışımı *'hope'* [umut]du — gebelikle bir başka bağlantı. — Düşün bu kesiminde temel etmen bir

[33] [Haz verici nesnenin bireyin kendisinin olduğu etkinlik. Öm. Masturbasyon. —ç. *n.*]

erkekle özdeşleşme değildi; utanç ve kendini ele verme düşünceleri öne çıkmıştı. Kendini adam için güzelleştiriyordu; utanç duyduğu fiziksel eksikliklerini kabul ediyor ve düzeltmeye çalışıyordu. *'velvet'* ve *'moss'* çağrışımları kasık kıllarına yapılan göndermenin açık birer göstergesiydi.

"O halde bu düş, kızın uyanıklık yaşamında pek de ayırdında olmadığı düşünceleri —bedensel aşk ve onun organlarına ilişkin düşünceler— ifade etmişti. Kız, 'bir doğum günü için düzenleniyor'du; yani çiftleşiyordu. Kızlığın bozulması korkusu ve belki de haz verici acıya ilişkin düşünceler anlatım bulmuştu. Fiziksel noksanlıklarını kabul etmiş ve bekaretini aşırı değerlendirerek onları aşırı telafi yoluna gitmişti. Utancı, tensellik belirtilerine karşı onun amacının bir bebek üretmek olduğu avuntusunu getirmişti. Bir âşığın aklına yabancı olan malzeme kaygıları da anlatım yolu bulmuşlardı. Bu basit düşe eşlik eden duygu —bir mutluluk duygusu— onda güçlü coşkusal karmaşaların doyum bulduğunun göstergesiydi."

Ferenczi, (1917)[34] haklı olarak, simgelerin anlamlarına ve düşlerin önemine, ruhçözümlemesine başlamamış insanların düşlerinden özel bir kolaylıkla ulaşılabildiğine işaret etmiştir.

Bu noktada çağdaş bir tarihi kişinin gördüğü bir düşü getireceğim. Bunu yapıyorum çünkü bu düşte, her durumda bir erkek organını uygun biçimde temsil edecek olan bir nesne, onu en açık biçimde fallik bir simge haline getiren, daha ileri bir yakıştırma kazanmıştır. Sonsuz bir uzunluğa dek büyüyen bir binici kırbacının, bir ereksiyondan başka bir anlama geldiği pek de düşünülemez. Bunun da ötesinde düş, cinsel bir şeyden hayli uzak, ciddi türde düşüncelerin nasıl da bebeksi cinsel malzeme tarafından temsil edilebildiğine mükemmel bir örnektir.

---

[34][Bu paragraf 1919'da eklenmiştir.]

XI

BISMARCK'IN BİR DÜŞÜ [1919][35]

"Bismarck, *Gedanken und Erinnerungen*'inde [1898, 2, 194; İngilizce çevirisi A.J. Butler, *Bismarck, the Man and the Statesman,* 1898, 2, 209 v.s.] kendisi tarafından 18 Aralık 1881'de imparator I. Wilhelm'e yazılmış ve bir yerinde aşağıdaki parça da bulunan bir mektuptan söz eder: 'Majestelerinin sözleri, bana, 1863 baharında, Çatışma'nın en zor ve kimsenin bir çıkış yolu göremediği günlerinde gördüğüm bir düşten söz etme cesareti verdi. Düşümde (ilk olarak ertesi sabah karıma ve öteki tanıklara anlattığım gibi) dar bir Alp patikasında at sürüyordum, sağda uçurum, solda kayalar. Patika giderek daha da daraldı öyle ki at ilerlemeyi reddetti ve yersizlikten geri dönmek ya da attan inmek de olanaksızdı. Sonra sol elimdeki kırbaçla düz kayaya vurdum ve Tanrı'yı çağırdım. Kırbaç sonsuz bir uzunluk kazandı, kayalık duvar tiyatro dekoru gibi devrildi ve arkasında sanki bir bohemya manzarası gibi tepeler ve ormanların göründüğü geniş bir yol açıldı; bayraklarıyla Prusya birlikleri vardı ve düşümün içinde bile bunu hemen Majestelerine bildirmem gerektiği düşüncesi aklıma geldi. Bu düş tamamlandı ve ben sevinçli ve güçlenmiş olarak uyandım...'

"Bu düşün eylemi iki kesime ayrılıyor. Birinci kısımda düş gören kendini ikinci kısımda mucizevi bir biçimde kurtulduğu bir *impasse* [çıkmaz yol —*ç.n.*] içinde bulmuştur. Atın ve binicisinin içine girdiği zor konum, devlet adamının, düşten önceki akşam, politikasının sorunları üzerinde düşünürken, özel bir acılıkla duyumsamış olabileceği kritik durumunun kolayca tanınabilen bir düş resmidir. Yukarıya alınan parçada Bismarck'ın kendisi de o sıradaki konumunun umutsuzluğunu betimlerken aynı benzetmeyi yapmaktadır [hiçbir 'çıkış yolu' bulunmadığı benzetmesi]. Düş resminin anlamı, bu nedenle onun için çok açık olmuş olabilir. Aynı zamanda bize Silberer'in 'işlevsel görüngüler'inin [s.227 v.s. na bkz.] ince bir örneği sunulmuş oluyor. Düş görenin aklında rol alan süreçler —kendini bu sorunlar üzerinde durmaktan alıkoyamaz ve de alıkoymaması gerekirken düşünceleri tarafından girişilen çözümlerin her birinin aşılmaz engellerle karşılaş-

[35]Hanns Sachs'ın bir makalesinden [1913].

ması— en uygun biçimde, ne ileri ne de geri gidebilen binici ile görüntülenebilirdi. Teslim olmasını ya da istifa etmesini yasaklayan gururu, düşte, 'geri dönmek ya da attan inmek olanaksızdı' sözcükleriyle ifade edilmişti. Durmaksızın başkalarının iyiliği için yorulan ve kendini veren bir eylem adamı niteliğiyle Bismarck, kendini bir ata benzetmeyi kolay bulmuş olsa gerek; gerçekten birçok kez böyle yapmıştır, örneğin ünlü sözünde olduğu gibi: 'İyi bir at koşumlarıyla ölür.' Bu anlamda 'at ilerlemeyi reddetti' sözcükleri, aşırı yorgun devlet adamının o anın kaygılarından uzaklaşma gereksinimi içinde olduğundan ne daha fazla ne de daha az bir şey anlamına gelmektedir ya da başka bir deyişle uyumak ve düş görmekle kendini gerçeklik ilkesinin bağlarından arındırma eylemi içinde bulunduğu anlamına gelir. Düşün ikinci kısmında bu denli belirginleşen istek doyurma daha önce 'Alp patikası' sözcükleri içine gizlenmişti. Hiç kuşkusuz o sırada Bismarck, bir sonraki tatilini Alplerde —Gastein'da— geçireceğini biliyordu; böylece düş, onu oraya taşımakla bir vuruşta Devlet işlerinin tüm yükümlülüklerinden kurtarmıştır.

"Düşün ikinci kısmında düş görenin istekleri iki yoldan doyurulmuş olarak temsil edilmiştir: kılık değiştirmemiş ve açık olarak; ayrıca da simgesel olarak. Doyurulmaları, simgesel olarak tıkayıcı kayanın ortadan kalkması ve yerinde geniş bir yolun —araştırmakta olduğu 'çıkış yolu'nun en uygun biçimi— ortaya çıkmasıyla temsil edilmiştir; kılık değiştirmemiş olarak da ilerleyen Prusya birlikleri resminde temsil edilmiştir. Bu kâhince görüşü açıklamak için mistik hipotezler geliştirmeye hiç gerek yok; Freud'un istek doyurma kuramı pekâlâ yeterlidir. Bu düşün görüldüğü sırada zaten Bismarck Prusya'nın iç çatışmalarından en iyi kaçış olarak Avusturya'ya zaferle bitecek bir savaşı arzu etmekteydi. Böylece düş gören, Prusya birliklerini bayraklarıyla Bohemya'da yani bir düşman ülkesinde gördüğü zaman, düş, bu isteği, tam da Freud tarafından önerildiği gibi, doyurulmuş olarak temsil ediyordu. Olgunun tek özgüllüğü, düş görenin, burada söz konusu ettiğimiz bu isteğinin bir *düşte* doyurulmasıyla yetinmeyip onu *gerçekte* nasıl elde edeceğini de bilmesidir. Ruhçözümsel yorum tekniğini tanıyan herhangi bir kişiyi etkilememesi olanaksız olan bir özellik —'sonsuz uzunluğa' büyüyen— binici kırbacıdır. Kırbaçlar, sopalar, mızraklar ve benzeri nesneler bizim için fallik simgeler olarak bilinen şeylerdir; ama bir kırbaç, bir fallusun en çarpıcı niteliğini, büyüyebilmesini de elde edince geriye kuşku duyulacak pek bir şey

kalmaz. Görüngünün abartılması, 'sonsuz uzunluğa' büyümesi bebeksi kaynaklardan bir aşırı yüklemenin[36] ipucu gibi görünmektedir. Düş görenin kırbacı eline alması masturbasyona apaçık bir anıştırmaydı; ama gönderme hiç kuşkusuz düş görenin güncel koşullarına değil uzak geçmişin çocuksu arzularına yapılmıştı. Düşlerde 'sol'un yanlış, yasaklanmış ve günahkârca olanın yerine geçtiği biçiminde Dr. Stekel [1909, 466 v.s.] tarafından keşfedilen yorum bu noktaya çok iyi oturmaktadır çünkü pekâlâ çocuklukta yasaklamalara karşı gerçekleştirilen masturbasyona denk düşebilir. Bu en derin bebeksi katmanla devlet adamının ivedi planlarıyla ilgili en yüzeyel katman arasında her ikisiyle de ilişkisi olan bir ara katman araştırılabilir. Bir kayaya vurup aynı zamanda Tanrı'yı yardıma çağırarak gereksinimden mucizevi kurtuluş sahnesinin tümü, İncil'de, Musa'nın İsrailoğullarının susuzluğunu gidermek için bir kayaya vurup su çıkarması sahnesine dikkate değer bir benzerlik taşımaktadır. İncil âşığı bir protestan aileden gelen Bismarck için bu parçanın tüm ayrıntılarının tanıdık olduğunu çekinmeden varsayabiliriz. O çatışma zamanında Bismarck'ın, kendisini, Musa'yla, özgür kılmaya çalıştığı halkın isyan, nefret ve nankörlükle ödüllendirdiği önderle kıyaslamış olması olasıdır. O zaman burada da düş görenin güncel istekleriyle bağlantı kurmak zorundayız. Ama öte yandan, İncil'deki parçanın, bir masturbasyon düşlemine iyi uyan bazı ayrıntıları vardır. Musa, asayı, Tanrı'nın buyruğuna karşı vurur ve Rab onu bu ihlal yüzünden Vaadedilmiş Ülkeye giremeden ölmesi gerektiğini söyleyerek cezalandırır. Asanın (düşte yanılınmaz bir fallik simge) yasaklanmış darbesi, patlamasından sıvı üremesi, ölüm tehdidi — bunlarda bebeksi masturbasyonun tüm temel etmenlerini birleşmiş olarak buluyoruz. Biri dâhi bir devlet adamının aklından, diğeri ise bir çocuğun ilkel aklının ıtkilerinden doğmuş olan bu iki farklı resmi kaynaştıran ve bu yolla tüm rahatsız edici etmenleri gidermeyi başarmış olan düzeltme sürecini ilgiyle gözlemleyebiliyoruz. Asayı

[36][Sachs, sözcüğü, Freud'un aşağıda s. 312, 319 ve 331'de kullandığı özel anlamda değil basit olarak bir "ek yük" anlamında kullanıyor gibi görünmektedir.] ["Cathexis" karşılığı kullanılan "yük" ruhçözümleme kuramının temel kavramlarından biri olup herhangi bir zihinsel sürecin enerji yükü olarak tanımlanabilir. Akılda temsil edilen her nesnenin bir "yük"ü vardır. Herhangi bir temsilin yükü arttırılabilir. (Örn. dikkatin ona yöneltilmesiyle) ya da yüksüz bırakılabilir. Aşırı yük bir sürecin baskılanmasını kolaylaştırmak için başka bir sürece aşırı yükleme yapılması biçiminde bir savunmadır. —ç.n]

vurmanın yasaklanmış ve başkaldırıcı bir eylem olmasına bunu gerçekleştiren 'sol' el aracılığıyla, yapılan simgesel bir değinme dışında artık değinilmemişti. Öte yandan, düşün görünür içeriğinde Tanrı, sanki her hangi bir yasak ya da giz düşüncesini olabildiğince gösterişli bir biçimde yadsımak için çağrılmıştı. Tanrı tarafından Musa'ya yapılan iki kehanetten —Vaat Edilmiş Ülke'yi göreceği ama oraya giremeyeceği— birincisi açıkça doyurulmuş olarak temsil edilmişti ('tepeler ve ormanların görüntüsü'); oysa ikincisinden, hayli rahatsız edici olandan hiç söz edilmemişti. Bu sahneyle bir öncekini başarılı bir biçimde tek bir ünite haline getirmeye çalışan su, olasılıkla ikincil düzeltmenin [bkz. s. 215 v.s.] istemlerine kurban edilmişti; suyun yerine kayanın kendisi devrilmişti.

"Yasaklanma temasını da içeren bebeksi bir masturbasyon düşleminin sonunda, çocuğun, çevresindeki otorite kişilerinin olup bitenleri öğrenmemesini isteyeceğini beklememiz gerekir. Düşte, bu istek karşıtıyla temsil edilmişti, Kral'a olup bitenleri hemen bildirme isteğiyle. Ama bu tersine çevirme, düş düşüncelerinin yüzeysel katmanındaki ve düşün görünür içeriğinin bir kesimindeki zafer düşlemine mükemmel bir biçimde ve zahmetsizce uymaktaydı. Böylesi bir zafer ve ele geçirme düşü, sıklıkla, *erotik* bir ele geçirmeyi başarma isteği için bir örtüdür; düşün, örneğin, düş görenin ilerlemesinin önünde bir engel bulunması ama uzayabilen kırbacını kullandıktan sonra geniş bir yolun açılması gibi belli özellikleri, bu noktayı gösteriyor olabilir ama bunlar bu türden kesin bir düşünce ve istek eğiliminin düş içinde gözden geçirilmiş olduğunu varsaymak için yetersiz bir temel oluşturmaktadır. Burada tümüyle başarılı bir düş çarpıtmasının mükemmel bir örneğiyle karşı karşıyayız. Onun içindeki nefret edilesi her şey öylesine işlenmiştir ki üzerine koruyucu bir örtü olarak örtülmüş olan yüzeysel tabakadan dışarı çıkamamıştır. Bunun sonucu olarak herhangi bir anksiyetenin ortaya çıkışından kaçınmak da mümkün olmuştur. Düş, sansürü bozmadan bir isteğin doyurulmasının ideal bir örneğiydi; öyle ki düş görenin ondan 'sevinçli ve güçlenmiş' olarak uyanmış olduğuna pekâlâ inanabiliriz."

Son bir örnek olarak işte,

XII

BİR KİMYACININ DÜŞÜ [1909]

Bu düşü kadınlarla cinsel ilişkiler kurabilmek için masturbasyon alışkanlığını bırakmaya çalışan genç bir adam görmüştü.

ÖN BİLGİ. — Düşü görmeden önceki gün bir öğrenciye iodun katalitik etkisiyle magnezyumun yüzde yüz saf eterde erimesine ilişkin Grignard tepkimesi üzerine ders vermişti. İki gün önce, aynı tepkime gerçekleştirilirken bir patlama olmuş ve çalışanlardan birinin eli yanmıştı.

DÜŞ. — *(I) Phenyl magnesium bromide yaptığı sanılıyormuş. Aygıtı özel bir belirginlikle görmüş ama kendini magnezyumun yerine geçirmişmiş. Şimdi kendini tek başına dengesiz bir durumda bulmuş. Kendi kendine durmadan: "Her şey yolunda, işler yürüyor, ayaklarım erimeye başladı bile, dizlerim yumuşuyor." diyormuş. Sonra ellerini uzatmış ve ayaklarını duyumsamış. Aynı zamanda (nasıl olduğunu söyleyemiyor) bacaklarını kaptan çekip çıkarmış ve bir kez daha: "Bu doğru olamaz. Yine de evet öyle." demiş. Bu noktada kısmen uyanmış ve bana bildirebilsin diye düşü kendi kendine yinelemiş. Düşün çözümünden*[37] *gerçekten korkmuşmuş. Bu yarı uyku döneminde çok fazla heyecanlıymış ve durmadan "Phenyl, phenyl" diye yinelemiş.*

(II) Tüm ailesiyle — ing'deymiş ve onbir buçukta özel bir hanımla buluşmak için Schottentor'da[38] *olması gerekiyormuş. Ama ancak onbirbuçukta uyanabilmiş ve kendi kendine: "Çok geç. Yarımdan önce orada olamazsın" demiş. Bir an sonra tüm ailenin masanın çevresinde oturduklarını görmüş; annesini ve de çorba kâsesini taşıyan hizmetçiyi özellikle net bir biçimde görmüş. Bunun üzerine: "Eh, akşam yemeğine başladığımıza göre artık gitmem için çok geç," diye düşünmüş.*

ÇÖZÜMLEME. — Düşün birinci kısmının bile buluşacağı hanım-

---

[37] [(Solution) Almanca "*Auflösung*"; aynı zamanda yukarıda kullanılan "erime" karşılığı olan sözcük.]

[38] ["....ing" olasılıkla Viyana'nın banliyölerinden biri (s. 32'ye bkz.); Schottentor kentin merkezi yakınlarında.]

la bazı ilişkileri olduğu konusunda hiçbir kuşkusu yoktu. (Düşü, umulan *rendez-vous*'dan önceki gece görmüştü.) Ders verdiği öğrencinin özellikle hoş olmayan bir kişi olduğunu düşünmüştü. Ona: "bu doğru değil" demişti; çünkü magnezyum hiçbir etkilenme belirtisi göstermemişti. Öğrenci ise sanki kendisi hiç ilgili değilmiş gibi: "Hayır, hiç değil." diye yanıt vermişti. Öğrenci tıpkı onun bireşimle ilgisiz olduğu gibi çözümlemeye karşı ilgisiz olan kendisinin (hastanın) yerine geçmiş olsa gerekti. Düşte, işlemi gerçekleştiren "o", benim yerime geçmişti. Sonuç hakkında bu denli ilgisiz olması ne çirkin diye düşünmüş olsam gerek. Öte yandan, o, (hasta) çözümleme (ya da bireşim) için kullanılmakta olan malzemeydi. Söz konusu olan sağaltımın başarısıydı. Düşte bacaklarına yapılan gönderme, ona bir önceki akşamın bir yaşantısını anımsattı. Bir dans dersi almaktaydı ve elde etmeyi çok istediği bir hanımla tanışmıştı. Ona öyle sıkı sarılmıştı ki bir keresinde kadın bir çığlık atmıştı. Kadının bacakları üzerindeki basıncı azaltınca uyluklarından dizlerine kadar olan kesimde —düşte işaret edilen nokta— onun güçlü bir biçimde karşılık veren basıncını duyumsamıştı. Öyle ki bu bağlamda imbikteki magnezyum kadındı — sonunda işler yürüyordu. Benimle ilişkisinde adam dişildi; tıpkı kadınla ilişkisinde eril olduğu gibi. Eğer kadınla işler yolundaysa sağaltımda da yolundaydı. Kendini duyumsayışı ve dizlerindeki duyumlar masturbasyonu işaret ediyordu ve bir gün önceki yorgunluğuna denk düşmekteydi. — Hanımla randevusu gerçekten onbir buçuktaydı. Uyuyakalıp onu kaçırma ve cinsel nesneleriyle evde kalma (yani masturbasyona devam etme) isteği, direncine denk düşmekteydi.

"Phenyl" sözcüğünü yinelemesiyle bağlantılı olarak bana, "–yl" ile biten bu köklerin tümünü çok sevdiğini çünkü kullanımlarının çok kolay olduğunu söyledi: benzyl, acetyl, v.b. Bu hiçbir şeyi açıklamıyordu. Ama diziden bir başka kök olarak *"Schlemihl"*i[39] önerdiğimde kahkahalarla güldü ve yazın Marcel Prévost'un, içinde *"Les exclus de l'amour"* diye bir bölüm bulunan ve gerçekten *"les Schlémiliés"* üzerine değinmeler içeren bir kitabını okuduğunu anlattı. Onları okuduğunda kendi kendine: "Bu tam da bana benziyor," demiş. — Eğer randevuyu kaçırsaydı bu onun "Schlemihl"liğinin bir başka örneği olacaktı.

---

[39]["-yl"ile biten sözcüklerle uyaklı olan "Schlemihl", İbranice kökenli bir sözcük olup Almanca'da şanssız, yeteneksiz kişileri anlatmak için yaygın olarak kullanılır.]

Düşlerde cinsel simgeciliğin ortaya çıkışının, K. Schrötter tarafından H. Swoboda'nın önerdiği doğrultuda gerçekleştirilen bazı çalışmalarla deneysel olarak da desteklenmiş olduğu görülebilir. Derin hipnoz altındaki deneklere Schrötter tarafından telkinler verilmiş ve bunlar, içeriklerinin büyük kesimi telkinler tarafından belirlenen düşlerin üretimine neden olmuştur. Eğer deneğin düşünde normal ya da anormal cinsel birleşme görmesini telkin ederse, düş, telkine uyarak ruhçözümlemeden tanıdığımız cinsel malzeme yerine kullanılan simgeleri kullanacaktır. Örneğin, bir kadın deneğe, düşünde bir arkadaşıyla eşcinsel bir ilişki kurduğunu görmesi telkin edildiğinde arkadaşı düşte üzerindeki etikette "Yalnızca Bayanlar" sözcükleri yazan eski püskü bir el çantası taşırken göründü. Bu düşü gören kadının düşlerdeki simgecilik ya da onların yorumları hakkında hiçbir bilgisi olmadığı söylenmiştir. Ancak bu ilginç deneylerin değeri hakkında bir görüş oluşturmamız, Dr. Schrötter'in onları gerçekleştirdikten hemen sonra intihar girişiminde bulunduğu talihsiz koşullar yüzünden engellenmektedir. Deneylerin tek kaydı *Zentralblatt für Psychoanalyse* (Schrötter, 1912) de yayımlanan bir ön yazışmada yer almaktadır. [1914.]

Benzer bulgular Roffenstein tarafından 1923'te yayımlanmıştır. Betlheim ve Hartmann'ın (1924) yaptıkları bazı deneyler özellikle ilginçtir; çünkü onlar hiç hipnoz kullanmamışlardır. Bu deneyciler Korsakoff sendromu bulunan hastalara kaba cinsel nitelikte öyküler aktarmışlar ve bu akıl karışıklığı içindeki hastalar, öyküleri yinelediklerinde ortaya çıkan çarpıtmaları gözlemlemişlerdir. Düşlerin yorumundan bize tanıdık gelen simgelerin (örn. çiftleşme simgesi olarak merdivene tırmanmak, bıçaklamak ve ateş etmek ve de penis simgeleri olarak bıçaklar ve sigaralar) ortaya çıktığını görmüşlerdir. Yazarlar bir merdiven simgesinin ortaya çıkmasına özel önem yüklemektedirler çünkü haklı olarak belirttikleri gibi "hiçbir bilinçli çarpıtma arzusu bu türden bir simgeye ulaşamazdı." [1925.]

İşte ancak şimdi, düşlerdeki simgeciliği yeterince değerlendirdikten sonra, I. Cildin sonunda kesilmiş olan tipik düşler konusunu ele alma olanağı buluyoruz. [1914.] Bu tür düşleri kabaca iki sınıfa ayırmakta haklı olduğumuzu sanıyorum: Gerçekten her zaman aynı anlamda olanlar ve aynı ya da benzer bir içerikleri bulunmasına karşın yine de çok değişik biçimlerde yorumlanması gerekenler. Birinci sınıftaki ti-

pik düşler arasından sınav düşlerinin bazı ayrıntılarını daha önce [I. Cilt s. 323 v.s.] ele almıştım. [1909.]

Bir treni kaçırma düşleri, duygularının benzerliği yüzünden, sınav düşlerinin yanına yerleştirilmelidir ve açıklamaları bunu yapmakta haklı olacağımızı gösterir. Onlar uykuda duyumsanan bir başka tür anksiyeteye —ölüm korkusuna— karşı avuntu düşleridir. Bir yolculuk için "yola çıkmak" ölümün en yaygın ve en otantik simgelerinden biridir. Bu düşler avutucu bir biçimde şöyle demektedir: "Endişelenme, ölmeyeceksin (yola çıkmayacaksın)", tıpkı sınav düşlerinin yatıştırıcı bir biçimde, "Korkma bu kez de sana hiçbir zarar gelmeyecek" demesi gibi. Bu türden düşlerin her ikisini de kavramadaki güçlük, anksiyete duygusunun tam da avuntunun anlatımına birleşmiş olmasından ileri gelir. [1911.]

Hastalarımda sıklıkla çözümlemek zorunda kaldığım, "bir diş uyarısı" [I. Cilt s. 276'ya bkz.][40] düşlerinin anlamı, uzun bir süre benden kaçmıştır çünkü değişmez bir biçimde onların yorumuna karşı, beni şaşırtan, çok güçlü dirençler bulunmaktaydı. Sonunda çok güçlü kanıtlar erkeklerde bu düşlerin güdüleyici gücünün erinlik döneminin masturbasyon arzularından başka bir şeyden türememiş olduğu konusunda bende hiçbir kuşku bırakmadı. Bu tür düşlerden, biri aynı zamanda bir "uçma düşü" olan iki tanesini çözümleyeceğim. Her iki düşü de aynı kişi, güçlü ama gerçek yaşamda ketvurulmuş eşcinsel eğilimleri olan genç bir erkek görmüştü.

"Fidelio"nun bir sahnelenişini izliyormuş ve Opera'da ön sıralarda, huyu kendisininkine benzeyen ve arkadaş olmaktan hoşlanabileceği bir adam olan L.'nin yanında oturuyormuş. Ansızın ön sıraların üzerinden havada uçmaya başlamış, elini ağzına sokmuş ve dişlerinden iki tanesini sökmüş.

Uçmanın, sanki havaya "atılmak" gibi olduğunu kendisi söyledi. *Fidelio*'nun bir temsili olduğu için:

Wer ein holdes Weib errungen...

[40][Bu ve bundan sonraki altı paragraf 1909 tarihlidir.]

sözleri uygun düşüyor gibiydi. Ama en güzel kadını bile elde etmek düş görenin istekleri arasında değildi. Başka iki dize çok daha uygundu:

> Wem der *grosse Wurf* gelungen,
> Eines Freundes Freund zu sein...[41]

Düş aslında yalnızca bir istek doyurma olmayan bu "büyük atılımı" içeriyordu. Düş görenin dostluk girişimlerinde sıklıkla şanssız olduğu ve "atılmış" bulunduğu biçiminde acı verici bir düşünceyi de gizlemekteydi. Ayrıca bu kötü yazgının, yanında *Fidelio*'nun temsilini izlemekten hoşlandığı genç adamla da yinelenebileceği korkusunu da gizliyordu. Şimdi bunun arkasından gelen şey güç beğenen düş görenin utanç verici bir itiraf saydığı bir şeydi: bir keresinde, arkadaşlarından biri tarafından reddedildikten sonra arzusunun kışkırttığı şehevi bir uyarılma durumunda ardarda iki kez masturbasyon yapmıştı.

İşte ikinci düş: *Benim yerime tanıdığı iki üniversite profesörü tarafından sağaltılıyormuş. Onlardan biri onun penisine bir şeyler yapıyormuş. Bir ameliyattan korkuyormuş. Diğeri ağzına demir bir çubuk sokmaya çalışıyormuş; öyle ki dişlerinden bir ya da ikisini yitirmiş. Dört ipek kumaşla bağlanmışmış.*

Bu düşün cinsel bir anlamı olduğundan pek de kuşku duyulamaz. İpek kumaşlar onu, tanıdığı bir eşcinselle özdeşleştirmişti. Düş gören hiç cinsel birleşmede bulunmamıştı ve gerçek yaşamda erkeklerle cinsel ilişkide bulunmayı amaçlamamıştı; ve de cinsel birleşmeyi, bir zamanlar tanımış olduğu erinlik masturbasyonu modelinde resimlemişti.

Bir diş uyaranı bulunan tipik düşlerin çoğu çeşitlemelerinin (örneğin bir dişin başkası tarafından sökülmesi düşleri v.b.) aynı biçim-

---

[41] [Wem der *grosse Wurf* gelungen,
Eines Freundes Freund zu sein,
Wer ein holdes Weib errungen...

"Bir dostun dostu haline gelmenin *'büyük atılımını* kazanan biri, güzel bir kadını elde eden biri..!" Bunlar Beethoven tarafından 9. Senfonisinde müziğe uygulanan Schiller'in *Sevince İlahi*'sinin ikinci dörtlüğünün başlangıç dizeleridir. Ama bu dizelerin üçüncüsü (yukarıda Freud'un verdiği ilk dize) aslında Beethoven'in operası *Fidelio*'nun final korosunun son kesiminin de açılış dizesidir — belli ki librettonun yazarı Schiller'den aşırmış.]

de açıklanması gerektiğini düşünüyorum.[42] Ancak "diş uyaranları"nın nasıl olup da bu anlamı aldığını bulmak bizi şaşırtabilir. Ama cinsel bastırmanın bedenin alt kesiminden üst kesimine yer değiştirmelerden yararlanma sıklığına dikkat çekmem gerekiyor.[43] Onların sayesinde histeride asıl ait oldukları —cinsel organlarla bağlantılı— beden kesimlerinde ortaya konamayan her türden duyumsama ve niyetin hiç değilse bedenin diğer, karşı çıkılamayan kesimlerinde yürürlüğe konması mümkün olmaktadır. Bu tür bir yer değişikliğinin bir örneği, bilinçdışı düşüncenin simgeciliğinde cinsel organların yerine yüzün geçmesidir. Lenguistik kullanım da butları [*"Hinterbacken"*, sözcük olarak "arka yanaklar"] yanaklara özdeş olarak tanımlarken ve de *"labia"*[44] ile ağız açıklığını çerçeveleyen dudaklar arasında bir parelel çizerken aynı yolu izler. Burunla penisin kıyaslanması yaygındır ve her iki yerde de kılların bulunması benzerliği daha da tamamlar. Hiçbir benzerlik olasılığı sağlamayan tek yapı dişlerdir ve de cinsel bastırmadan basınç uygulandığı zaman dişleri temsil amaçlarına bu denli uygun kılan da kesinlikle benzerlik ile benzemezliğin bu bileşimidir.

Bir diş uyaranı bulunan düşlerin masturbasyon düşleri olarak yorumlanması —doğruluğu bana kuşku götürmez gibi gelen bir yorum— tümden açıklık kazanmış gibi davranmayacağım.[45] Yapabildiğim açıklamayı yapmış bulunuyorum ve çözülmemiş olarak kalanları bırakmak zorundayım. Ama lenguistik kullanımda bulunabilecek bir başka paralelliğe dikkat çekebilirim. Dünyanın bizim yaşadığımız kesiminde masturbasyon eylemi kaba olarak *"sich einen ausreissen"* ya da *"sich einen herunterreissen"* [sözcük olarak "birini dışarı çekmek" ya da "birini aşağı çekmek"][46] diye betimlenir. Bu terminolojinin kay-

---

[42] [*1914'de eklenen dipnot:*] Bir düşte bir dişin bir başkası tarafından sökülmesi, kural olarak, iğdiş edilme diye yorumlanmalıdır. (Stekel'e göre bir berber tarafından saçlarının kesilmesi gibi). Genelde bir diş uyaranı bulunan düşlerle Coriat'ın (1913) yayımladıkları türden dişçi düşleri arasında bir ayırım yapılmalıdır.

[43] [Bunun örnekleri "Dora" olgu öyküsünde bulunabilir. (Freud, 1905*e*).]

[44] [labia=dudaklar (lat.) Kadın cinsel organındaki dudaklar için kullanılır.—*ç.n.*]

[45] [*1909'da eklenen dipnot:*] C. G. Jung ile bir iletişim, kadınlarda ortaya çıkan diş uyaranı düşlerinin doğum düşleri anlamı taşıdığı konusunda bizi bilgilendirdi. — [*1919'da eklenen:*] Ernest Jones [1914*b*], buna açık bir destek getirmiştir. Bu yorumla yukarıda öne sürülen arasındaki ortak öğe, her iki durumda da (iğdiş edilme ve doğum) sorunun bedenin bir parçasının bütünden ayrılması olmasıdır.

[46] [*1911'de eklenen dipnot:*] s. 78-9'daki "yaşamöyküsel" düşe, n. 20'ye bkz.

nağı ya da dayandığı imge konusunda hiçbir şey bilmiyorum; ama "bir diş" iki deyimden birincisine çok iyi uyuyor.

Halk inancına göre dişlerin söküldüğünün görüldüğü düşler bir akrabanın ölmesi anlamında yorumlanmalıdır ama ruhçözümleme bu yorumu olsa olsa yukarıda anıştırdığım gibi espri olarak destekler. Ancak bu bağlamda Otto Rank tarafından kullanımıma sunulan bir diş uyaranı düşünü getireceğim.[47]

"Düş yorumu sorunlarına bir süre canlı bir ilgi göstermiş olan bir meslekdaşım bana bir diş uyaranı bulunan düşler konusunda aşağıdaki katkıyı gönderdi.

" 'Kısa bir süre önce düşümde *dişçide olduğumu ve onun alt çenemde arkadaki bir dişi oyduğunu* gördüm. *O diş üzerinde o kadar uzun süre çalıştı ki diş kullanılmaz hale geldi. Sonra onu bir pensle yakaladı ve zahmetsizce, bende şaşkınlık uyandıran bir kolaylıkla çekti. Bana onun için üzülmememi çünkü onun kendisinin asıl sağalttığı diş olmadığını söyledi ve onu masanın üzerine koydu (şimdi bana bir üst kesici diş gibi geliyordu) orada diş birçok katmana ayrıldı. Dişçi koltuğundan kalktım, bir merak duygusuyla dişin yakınına gittim ve beni ilgilendiren tıbbi bir soru yönelttim. Dişçi çarpıcı derecede beyaz dişin çeşitli parçalarını ayırıp onları bir aygıtla kırarken (unufak ederken) onun erinlikle ilişkili olduğunu ve yalnızca erinlikten önce dişlerin bu denli kolay çekildiğini, kadınlarda ise belirleyici etmenin bir çocuğun doğumu olduğunu bana açıkladı.*

" 'Sonra (sanırım yarı uykudayken) düşe bir boşalmanın eşlik etmiş olduğunu ayrımsadım ancak kesin olarak düşün belirli bir parçasıyla birleştiremedim; en çok diş çekilirken boşalmanın önceden gerçekleşmiş olduğunu düşünme eğilimindeydim.

" 'Sonra artık anımsamadığım ama *şapkamı ve ceketimi bir yerlere (belki de dişçinin vestiyerine) birilerinin onları arkamdan getirme umuduyla bırakmam ve yalnızca paltomu giymiş olarak kalkmakta olan bir treni yakalamak için dışarı fırlamamla biten bir olayı düşümde görmeyi sürdürdüm. Son anda birilerinin ayakta durduğu en arka vagona atlamayı başardım. Ama vagonun içine girecek yolu bulamadım ve*

---

[47][Bu paragraf ve Rank'tan yapılan alıntı ilk kez 1911'de eklenmiştir. Alıntı Rank (1911*c*) den yapılmıştır. Aynı düş görenin s. 100'deki merdiven düşüne de bkz.]

sonunda başarıyla kaçtığım rahatsız bir konumda yolculuk etmek zorunda kaldım. Büyük bir tünele girdik ve ters yönde giden iki tren bizim trenimizin içinden, sanki o tünelmiş gibi, geçtiler. Sanki dışardaymışım gibi bir vagonun penceresinden içeriye bakıyordum.

" 'Bir önceki günden aşağıdaki yaşantılar ve düşünceler düşün bir yorumu için malzeme sağladı:

" '(I) Gerçekten yakın zamanlarda diş sağaltımı görüyordum ve düş zamanında alt çenemde, düşte oyulan ve de yine gerçekte dişçinin benim istediğimden çok daha uzun süre üzerinde çalışmış olduğu dişte sürekli bir ağrı vardı. Düş gününün sabahı bir kez daha ağrı yüzünden dişçiye gitmiştim; o da bana aynı çenemde kendisinin sağaltmakta olduğu gibi bir başka dişimin de çekilmesi gerektiğini öne sürdü ve ağrının bu diğer dişten gelebileceğini söyledi. Bu yeni çıkmış bir "akıl dişi"ydi. Bu bağlamda onun tıbbi vicdanına değinen bir soru yöneltim.

" '(II) Aynı gün öğleden sonra diş ağrım yüzünden içinde bulunduğum huysuzluk için bir hanımdan özür dilemek zorunda kaldım; bunun üzerine o bana kronu hemen tümüyle parçalanmış bir kökün çekilmesinden korktuğunu söyledi. Her ne kadar tanışlarından biri üst çenedeki dişleri, ki kendisininkiler de oradaydı, çekmenin daha kolay olduğunu söylemiş idiyse de o "göz dişleri"nin [köpek dişi —*ç.n*] çekilmesinin özellikle ağrılı ve tehlikeli olduğunu düşünüyordu. Bu tanışı ona ayrıca bir zamanlar anestezi altında yanlış bir dişinin çekildiğini, bunun da onda gerekli ameliyata karşı korkuyu arttırdığını anlatmış. Sonra bana "göz dişlerinin" azı dişleri mi yoksa köpek dişleri mi olduğunu ve onlar hakkında ne bilindiğini sordu. Ben de ona bir yandan tüm bu görüşlerdeki boş inanları gösterirken bir yandan da belli halk görüşlerindeki hakikat çekirdeğini vurguladım. Bunun üzerine bana kendisinin çok eski ve yaygın bir halk inancına inandığını yineleyebildi: Eğer gebe bir kadının dişi ağrırsa oğlu olurmuş.

" '(III.) Bu sözler Freud'un *Düşlerin Yorumu*'nda diş uyaranının masturbasyon yerine-geçeni olarak bulunduğu düşlerin tipik anlamı hakkında söyledikleri nedeniyle ilgimi çekti; çünkü [hanımın değindiği] halk deyişinde bir diş ile erkek cinsel organları (ya da bir oğlan çocuğu) birbiriyle ilişkili hale getirilmişti. Bu nedenle aynı günün akşamı, *Düşlerin Yorumu*'ndaki ilgili parçaya göz gezdirdim ve diğer şeyler arasında, düşüm üzerindeki etkileri sözünü ettiğim diğer

iki yaşantı kadar açık olarak gözlemlenebilecek aşağıdaki sözleri gördüm. Freud diş uyaranı ile birlikte olan düşler hakkında 'erkeklerde bu düşlerin güdüleyici gücünün erinlik döneminin masturbasyon arzularından başka bir şeyden türememiş olduğu'nu yazıyordu. [s.116.] Ayrıca da: 'Bir diş uyaranı bulunan tipik düşlerin çoğu çeşitlemelerinin (örneğin bir dişin başkası tarafından sökülmesi düşleri v.b.) aynı biçimde açıklanması gerektiğini sanıyorum. Ancak diş uyaranları'nın nasıl olup da bu anlamı aldığını bulmak bizi şaşırtabilir. Ama cinsel bastırmanın bedenin alt kesiminden üst kesimine yer değiştirmeleri kullandırma sıklığına dikkat çekmem gerekiyor.' (Buradaki düşte alt çeneden üst çeneye.) 'Onların sayesinde histeride asıl ait oldukları —cinsel organlarla bağlantılı— beden kesimlerinde ortaya konamayan her türden duyumsama ve niyetin hiç değilse bedenin diğer, karşı çıkılamayan kesimlerinde yürürlüğe konması mümkün olmaktadır.' [s. 118.] Ve de: 'Ama lenguistik kullanımda bulunabilecek bir başka paralelliğe dikkat çekebilirim. Dünyanın bizim yaşadığımız kesiminde masturbasyon eylemi kaba olarak "*sich einen ausreissen*" ya da "*sich einen herunterreissen*" diye betimlenir' [s.118]. Bu anlatımı erken gençliğimden beri bir masturbasyon betimlemesi olarak biliyordum ve deneyimli hiçbir düş yorumcusunun buradan düşün altında yatan bebeksi malzemeye giden yolu bulmada bir güçlük çekeceğini sanmıyorum. Yalnızca, çekildikten sonra bir üst kesici dişe dönüşen dişin çekilme kolaylığının bana, çocukluğumda bir keresinde sallanan bir üst ön dişimi kolayca ve ağrısızca kendi kendime sökmüş olduğumu anımsattığını ekleyeceğim. Bugün bile tüm ayrıntılarıyla açıkça anımsayabildiğim bu olay benim ilk bilinçli masturbasyon girişimlerimle (bu paravan bir anıydı) aynı erken döneme denk geliyordu.

" 'Freud'un C. G. Jung'un "kadınlarda ortaya çıkan bir diş uyaranıyla birlikte olan düşlerin doğum düşleri anlamını taşıdığı" sözlerine yaptığı gönderme ve de gebe kadınlarda diş ağrısının önemine ilişkin halk inancı, kadınlardaki belirleyici etmenle erkeklerdeki etmen (erinlik) arasında düşte çizilen karşıtlıktan sorumluydu. Bu bağlamda dişçiyi bir ziyaretten hemen sonra ve yeni yerleştirilmiş olan altın kaplamaların [kronların] düştüğünü gördüğüm bir başka düşümü anımsattı; bu onlar için üstlendiğim ve henüz bitmemiş olan hatırı sayılır ödeme nedeniyle düşte çok canımı sıkmıştı. Bu diğer düş (belirli deneyimlerim açısından) masturbasyonun nesne sevgisine maddi üstünlüklerinin ayrımsanması olarak şimdi bana akla yakın gelmişti:

ekonomik bakış açısından ikincisi her bakımdan daha az arzulanacak bir şeydi (bkz. altın kronlar);[48] ve de hanımın gebe kadınlarda diş ağrısının önemi hakkındaki sözlerinin içimde bu düşünce zincirini yeniden uyandırmış olduğuna inanıyorum.'

"Meslekdaşımın öne sürdüğü çok aydınlatıcı ve sanırım hiçbir karşı çıkışa yer bırakmayan yorum için bu kadarı yeter. Ona ilave edeceğim hiçbir şey yok; belki düşün ikinci kısmının olası anlamına şöyle bir değinebilirim. Bu, düş görenin masturbasyondan cinsel ilişkiye büyük güçlükle gerçekleştirildiği apaçık olan geçişini (trenlerin değişik yönlerde gidip geldiği tünel) ve de ikincinin tehlikesini (gebelik ve paltoya bkz. [I. Cilt s. 235]) temsil ediyor olmalı. Düş gören bu amaçla *Zahn-ziehen (Zug)* ve *Zahn-reissen (Reisen)* sözel köprülerini kullandırmıştır.[49]

"Öte yandan, kuramsal olarak, olgu bana iki bakımdan ilginç gelmektedir. İlk planda, Freud'un, düşte bir boşalmanın bir diş sökme eylemine eşlik ettiği biçimindeki buluşu lehine bir kanıt sağlamıştır. Ne tür bir boşalma olursa olsun, onu, herhangi bir mekanik uyarma olmaksızın gerçekleştirilmiş bir masturbasyon doyumu saymak zorundayız. Dahası, bu olguda, boşalmaya eşlik eden doyum, genelde olduğu gibi yalnızca imgelemsel bile olsa bir nesneye yönelmiş değildi; denebilir ki nesnesi hiç yoktu; tümüyle otoerotikti ya da en fazla hafif bir eşcinsellik çizgisi göstermekteydi (dişçiye gönderme olarak).

"Bana vurgu yapılmayı hak ediyor gibi gelen ikinci nokta aşağıdadır. Bu olgunun Freud'un görüşünü desteklediğini düşünmeye hiç gerek olmadığı çünkü bir önceki günün olaylarının düş içeriğini anlaşılır kılmaya yettiği biçiminde akla yakın bir karşı çıkışta bulunulabilir. Düş görenin dişçiyi ziyareti, hanımla söyleşisi ve *Düşlerin Yorumu*'nu okuması özellikle de uykusu diş ağrısı tarafından bozulduğu için bu düşü nasıl üretmiş olduğunu yeterince açıklayacaktır; ayrıca, eğer gerekirse düşün, uykuyu bozan ağrıyı defetmeye —ağrılı dişten kurtulma düşüncesi ve eşzamanlı olarak düş görenin korktuğu ağrılı duyumsamayı libidoyla boğma yoluyla— nasıl hizmet ettiğini de açıklayacaktır. Ama tüm bunlara olası en büyük payı da versek yalnızca Freud'un açıklamalarını okumanın, düş görende diş sökmekle masturbasyon eylemi arasında bağlantı kurabildiği, hattâ, düş gören in

[48] [Bu kez kron *(Krone)* Avusturya para birimidir.]

[49] [*"Zahn-ziehen"* = "diş sökmek"; *"Zug"* (*"ziehen"* ile aynı kökten) ="tren" ya da "çekmek". *"Zahn-reissen"* = "diş sökmek"; *"Reisen"* (söylenişi *"reisssen"*den pek farklı değil) = "yolculuk yapmak."]

kendisinin de (*'sich einen ausreissen'* deyiminde) kabul ettiği gibi bu bağlantı çok önceleri kurulmamışsa, onu işletmiş olabildiği ciddi biçimde savunulamaz. Bu bağlantı yalnızca onun hanımla söyleşisi tarafından değil, sonradan bildirdiği bir durum nedeniyle de canlanmış olabilir. Çünkü *Düşlerin Yorumu*'nu okurken anlaşılabilir nedenlerle diş uyaranı bulunan düşlerin bu tipik anlamına inanmaya isteksizmiş ve bu anlamın bu türden *tüm* düşlere uygulanıp uygulanamayacağını bilmek için bir arzu duymuş. Bu düş bunun, hiç değilse kendisi söz konusu olduğunda, böyle olduğunu kanıtlamış ve böylece ona bu konu hakkında neden kuşku taşımak zorunda kalmış olduğunu göstermişti. Bu nedenle bu açıdan da düş bir isteğin doyurulmasıydı —yani, Freud'un bu görüşünün uygulanma alanına ve geçerliğine kendini inandırma isteğinin."

Tipik düşlerin ikinci grubu, düş görenin uçtuğu ya da havada yüzdüğü, düştüğü, yüzdüğü v.b. düşleri içerir. Bu tür düşlerin anlamı nedir? Genel bir yanıt vermek olanaksızdır. Göreceğimiz gibi her örnekte farklı bir anlam taşırlar; her zaman aynı kaynaktan türeyen yalnızca onların içerdiği kaba duyumsama malzemesidir. [1909.]

Ruhçözümlemelerinden sağlanan bilgi, beni, bu düşlerin de çocukluk izlenimlerini yeniden ürettiği sonucuna varmaya zorlamıştır; yani onlar, çocuklar için olağanüstü çekiciliği olan devinimle ilgili oyunlarla ilişkilidir. Bir çocuğu yukarıya doğru gerilmiş ellerinin üzerinde odanın içinde koşturarak ona nasıl uçulacağını göstermemiş ya da dizlerinin üzerine bindirip sonra ansızın bacağını uzatarak onu düşürmemiş veya yükseklere kaldırıp ansızın düşürmüş gibi yapmamış bir tek amca bile olamaz. Çocuklar bu tür yaşantılardan hoşlanırlar ve özellikle de bir parça korku ya da başdönmesi yaratıyorlarsa yinelenmelerini istemekten bıkmazlar. Sonraki yıllarda bu deneyimlerini düşlerinde yinelerler; ama düşlerde havada uçabilmek ya da tutulmadan düşebilmek için kendilerini yukarıda tutan elleri terkederler. Küçük çocukların bu tür oyunlardan (salıncaklar ve tahtırevalliler kadar) aldıkları zevk iyi bilinir ve de bir sirkte akrobatik numaraları izlemeye geldiklerinde bu tür oyunlara ilişkin anıları canlanır. Oğlanlardaki histerik nöbetler bazan yalnızca bu tür hünerlerin büyük bir beceriyle yinelenmesinden ibarettir. Bu devinim oyunlarının kendi içlerinde masum olmalarına karşın cinsel duygular uyandırmaları hiç de seyrek değildir. Bu türden etkinlikleri ortak olarak betimleyecek bir sözcük

olarak kullanacak olursam çocuksu "hoplama", ["*Hetzen*"] uçma, düşme, başdönmesi v.b. düşlerinde yinelenen şeydir; bu yaşantılara bağlanmış olan haz verici duygular ise anksiyeteye dönüşmüştür. Ama her annenin bildiği gibi çocuklar arasında hoplamalar yeterince sık olarak kavga ve gözyaşlarıyla sonlanır. [1900.]

Bu nedenle uçma ve düşme düşlerini kışkırtan şeyin uyku sırasındaki dokunsal duygularımızın durumu ya da akciğerlerimizin devinimine ilişkin duyumsamalar v.b. olduğu kuramını reddetmek için sağlam nedenlerim var. Benim görüşüme göre bu duyumsamalar düşlerin uzandığı anıların bir kesimi olarak yeniden üretilmişlerdir: Yani düşün *içeriğinin* bir kesimidirler onun kaynağı değil. [1900.][50]

O halde benzer türde devinim duyumsamalarından ibaret olan ve aynı kaynaktan türeyen bu malzeme, olası her tür düş düşüncesini temsil etmek için kullanılmaktadır. Uçma ya da havada yüzme (kural olarak hoşnutlukla yükselme) düşleri en değişik yorumları gerektirir; bazı insanlar için bu yorumlar bireysel bir nitelikte olmak zorundadır; başkalarında ise tipik türde bile olabilir. Benim kadın hastalarımdan biri çok sık olarak caddenin üzerinde belli bir yükseklikte yere değmeden yüzdüğünü görürdü. Çok kısa boyluydu ve başka insanlara değmekle kirlenmekten korkardı. Havada yüzme düşleri, ayaklarını yerden keserek ve başını havada daha yüksek bir katmana kaldırarak onun iki isteğini de doyurmaktaydı. Başka kadınlarda uçma düşlerinin "bir kuş gibi olmak" arzusunu ifade ettiğini görmüştüm; başka düş görenler ise gece meleklere dönüşüyorlardı çünkü gündüzün hiç melek olarak adlandırılmamışlardı. Uçmanın kuş düşüncesiyle yakın bağlantısı erkeklerde uçma düşlerinin nasıl genellikle kabaca tensel bir anlam kazandığını açıklar[51] ve şu ya da bu düş görenin uçma güçlerinden çok gururlandığını duymak bizi şaşırtmaz. [1909.]

Dr. Paul Federn (Viyana'lı [sonra da New York'lu]) bu uçma düşlerinin pek çoğunun ereksiyon düşleri olduğuna ilişkin çekici bir kuramı öne sürmüştür;[52] çünkü insan imgeleminin çevresinde durmaksızın oynadığı dikkate değer ereksiyon görüngüsünün, yerçekimi yasalarının açıkça askıya alınması nedeniyle etkili olmaması olası de-

---

[50] [*1930'da eklenen dipnot*:] Devinim düşlerine ilişkin bu sözler burada yinelenmiştir çünkü buradaki bağlam onları gerektirmektedir. I. Cilt s. 321 v.s.na bkz. [Orada bazı ek dipnotlar da bulunmaktadır.]

[51] [S.302 n. 7'ye bkz.]

[52] [Viyana Ruhçözümsel Topluluğunun bir toplantısında. Konu üzerine daha sonraki makalesine bakınız. (Federn, 1914, 126).]

ğildir. (Bununla ilintili olarak eski çağların kanatlı falluslarıyla kıyaslayınız.) [1911.]

Düşlerin temkinli bir araştırıcısı olan ve herhangi bir tür yoruma eğilimli olmayan Mourly Vold'un da uçma ya da havada yüzme düşlerinin erotik yorumunu desteklemesi kayda değer bir olgudur (Vold, 1910-12, 2, 791). Erotik etmenden, "havada yüzme düşleri için en güçlü güdü" diye söz eder, bu düşlere eşlik eden bedendeki yoğun titreşim duygusuna dikkati çeker ve bu düşlerin ereksiyonlar ya da boşalmalara denk düşme sıklığına işaret eder. [1914.][53]

Öte yandan düşme düşleri çok daha sık olarak anksiyete ile belirlidirler. Erotik bir günah çağrısına teslim olmayı betimlemenin bir yolu olarak düşmenin simgesel kullanımını hemen her zaman benimseyen kadınlarda bunların yorumu hiçbir güçlük çıkarmaz. Düşme düşlerinin bebeksi kaynaklarını da tüketmiş değiliz. Hemen her çocuk şu ya da bu zamanda düşmüş ve arkasından kaldırılıp sevilip okşanmıştır; eğer gece beşiğinden düşmüşse annesinin ya da dadısının yatağına alınmıştır. [1909.]

Sık olarak yüzme düşleri gören ve dalgaların arasında kendilerine yol açmaktan v.b. büyük keyif duymuş olan insanlar kural olarak yataklarını ıslatmış olanlardır ve uzun süredir terketmeyi öğrenmiş oldukları bir hazzı düşlerinde yinelemektedirler. Birazdan [s.130 v.s.] birden çok örnekte yüzme düşlerinin en kolay olarak neleri temsil etmede kullanıldığını öğreneceğiz. [1909.]

Yangın düşlerinin yorumu, çocuğun —gece yatağını ıslatmasın diye— "ateşle oynamasını" yasaklayan çocuk yetiştirme yasasını haklı çıkarır. Çünkü o olguların altında da çocukluk gece işemelerine iliş-

---

[53] [Bu satırların yazıldığı sırada uyku dönemlerine ilişkin bilgiler yetersizdi. Uçma düşlerinin ereksiyonlara denk gelmesi tümüyle rastlantısal olabilir. Çünkü araştırmalar insanın uyku sırasında yaklaşık her doksan dakikada bir beynin elektriksel etkinliği açısından özel bir döneme girdiğini göstermiştir. Bu sırada göz kürelerinde oluşan hızlı devinimler nedeniyle bu döneme REM (Rapid Eye Movements) dönemi denir. Erkeklerde REM uykusu sırasında düzenli olarak ereksiyon oluşur. Ayrıca uyku araştırmaları, düşlerin büyük çoğunluğunun REM döneminde görüldüğünü ortaya koymuştur. Kuşkusuz burada uçma düşlerinin ereksiyonla ilişkisiz olduğunu söylemek istemiyoruz. Yalnızca bu düşlerle birlikte somut bir ereksiyonun saptanmış olması rastlantısaldır diyebiliriz. Uyku ereksiyonlarının bu denli sık olmasına karşın uçma düşlerinin daha seyrek olması bu düşlerin gizli düşünceleri içinde cinsel ilişki isteğinin rolüne vurgu yapmakta öte yandan bedensel duyumsamaların düşlerin kökeninde rol almadığının bir başka kanıtını oluşturmaktadır. —ç.n.]

kin bir anı yatmaktadır. Benim "Bir Histeri Olgusunun Çözümlemesinden Parça"mda [1905*e*, II. Kesim, Dora'nın ilk düşü] bu türden bir yangın düşünün düş görenin olgu öyküsüyle ilintili olarak tam bir çözümleme ve bireşimini vermiş ve erişkinlik yıllarının hangi itkilerini temsil etmek için bu bebeksi malzemenin kullanılabildiğini göstermiştim. [1911.]

Eğer terimi aynı görünür düş içeriğini sıklıkla değişik düş görenlerin düşlerinde bulmak anlamında alsak pek çok başka "tipik" düşten söz etmek olası olurdu. Örneğin dar caddelerden ya ta tüm bir odalar dizisinin içinden geçme [bkz. I. Cilt s. 263] ve hırsız —ki sinirli insanlar yatmadan *önce* bunlara karşı önlem alırlar— düşlerinden [bkz. s. 134]; vahşi hayvanlar (ya da boğalar veya atlar) tarafından izlenme düşlerinden [bkz. s. 140] ya da bıçaklar, kamalar veya mızraklarla tehdit edilmekten —bu son iki sınıf anksiyete çekmekte olan insanların düşlerinin görünür içeriğinin özelliğidir— ve daha pek çoklarından söz edebilirdik. Özel olarak bu malzemeye yoğunlaştırılmış bir araştırma harcanan emeği tümüyle karşılardı. Ama bunun yerine her ne kadar yalnızca tipik düşlere uygulanmasalar da yapmak istediğim iki[54] gözlem var. [1909.]

İnsan, düşlerin çözümüyle ne denli fazla uğraşırsa erişkinlerin düşlerinin çoğunluğunun cinsel malzemeyle uğraştığını ve erotik isteklere anlatım kazandırdığını kabul etmeye o denli fazla yöneltilir. Bu noktada bir yargıyı ancak düşleri gerçekten çözümleyenler, yani onların görünür içeriklerinden gizli düş düşüncelerine doğru yol alanlar oluşturabilir, yoksa (örneğin cinsel düşler üzerine yazılarında Näcke'nin yaptığı gibi) yalnızca görünür içeriği not etmekle yetinenler değil. Şunu hemen söyleyeyim ki, bu olgu benim düşleri açıklama ilkelerime göre yalnızca en az şaşırtıcı olan değil onlarla en uyumlu olandır. Çocukluktan beri hiçbir içgüdü pek çok öğesiyle cinsel içgüdü kadar baskılamaya uğramamıştır. (Benim *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'me, 1905*d*, bkz.); başka hiçbir içgüdüden geriye bu denli çok ve bu denli güçlü, bir uyku durumunda düşleri üretmeye hazır bilinçdışı istekler kalmamıştır. Kuşkusuz her ne kadar onlara dıştalayıcı bir önem yükleme abartmasından kaçınmamız da gerekse düşleri yo-

[54] [Bu "iki", "tipik" düşlere ilişkin tüm tartışmanın V. Bölümde yer aldığı 1909 ve 1911 baskılarının bir kalıntısıdır. Kuşkusuz sonraki baskılarda bu parçalar taze malzemenin katılmasıyla çok çok genişlemiştir. 1909 baskısında iki gözlem birlikte yaklaşık beş sayfa tutmuştur, 1930'da ise kırkiki.]

rumlarken cinsel karmaşaların önemini hiçbir zaman unutmamamız gerekir. [1909.]

Çoğu düşün, eğer dikkatle yorumlanacak olurlarsa, çiftcinsel (biseksüel) olduğunu öne sürebiliriz; çünkü onlar düş görenin eşcinsel itkilerinin —yani, onun normal cinsel etkinliklerine karşıt itkilerin— gerçekleştiği yolunda bir "aşırı yorumlama"ya olanak verirler. Ancak Stekel'in (1911 [71]) ve Adler'in (1910, v.b.) yaptığı gibi *tüm* düşlerin çiftcinsel olarak yorumlanması gerektiğini savunmak bana aynı derecede gösterilemez ve akla yakın olmayan ve de benim desteklemeye hazır olmadığım bir genelleme gibi gelmektedir. Özellikle sözcüğün en geniş anlamında erotik olanlardan başka gereksinimleri doyuran pek çok düş bulunduğunu da bir yana bırakamam: açlık ve susuzluk düşleri, rahatlama düşleri v.b. Bu nedenle de "her düşün arkasında ölümün gölgesini bulmak gerekir." (Stekel [1911, 34]) ya da "her düş dişil çizgiden eril olana doğru bir ilerleme gösterir." (Adler [1910]) gibi sözler düş yorumlamasında yasal olarak öne sürülebilecek olanlardan ötede gibi gelmektedir. [1911.]

Eleştirmenlerin bu denli kesintisiz biçimde öfkelendikleri, tüm düşlerin cinsel bir yorumu gerektirdiği iddiası benim *Düşlerin Yorumu*'nun hiçbir yerinde bulunmamaktadır. Bu kitabın pek çok başka baskılarında da bulunamaz ve onun içinde ifade edilen görüşlere de açıkça ters düşmektedir. [1919.][55]

Çarpıcı bir biçimde masum düşlerin kaba saba erotik isteklere yataklık edebildiğini başka bir yerde [I. Cilt s. 232 v.s.] göstermiştim ve pek çok yeni örnekle bunu destekleyebilirdim. Ama *önemsiz* gibi görünen ve insanın herhangi bir bakımdan garip bulmayacağı çoğu düşün, çözümlemede, yanılınmaz biçimde cinsel ve sıklıkla da beklenmedik türden istekli itkilere yöneltiği de bir hakikattir. Örneğin, çözümlenmeden önce, aşağıdaki düşte cinsel bir isteğin varlığından kim kuşkulanır? Düş gören şöyle bir özetleme yaptı: *İki heybetli sarayın biraz arkasında duran kapıları kapalı küçük bir ev vardı. Karım beni yukarıya küçük eve doğru giden cadde boyunca yönelttı ve kapıyı itip açtı; sonra ben çabucak ve kolayca yokuş yukarı giden bir avlunun içine kayıverdim.* Ancak düşlerin çevirisini yapmada az bir deneyimi olan herhangi bir kişi hemen dar alanlara girmenin ve kapalı kapıları açmanın en yaygın cinsel simgeler arasında olduğunu düşünecek ve bu

[55][Bu nokta I. Cilt s. 210 n. 24'de daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.]

düşte bir *coitus a tergo*[56] (kadın bedeninin iki heybetli bütünün arasından) girişiminin temsil edildiğini kolayca algılayacaktır. Bir yokuşla ilerleyen dar geçit kuşkusuz vajinadır. Düş görence karısına yüklenen yardım, bizi gerçekte kadının tek uğraşının düş göreni bu tür girişimlerden alıkoymak olduğu sonucuna varmaya zorlamaktadır. Düş günü, düş görenin evinde yaşamak üzere, kendisine çekici gelen ve bu türden bir yaklaşıma çok fazla karşı çıkmayacağı izlenimi veren bir kızın geldiği ortaya çıkmıştı. İki saray arasındaki küçük ev Prag'daki Hradshin'den [Hisar] bir anıydı ve oradan gelmiş olan kıza bir başka göndermeydi. [1909.]

Hastalarımdan birine düş görenin kendi annesiyle cinsel ilişkide bulunduğu Oedipus düşlerinin sıklığı konusunda direttiğimde sıklıkla şöyle yanıt verirdi: "Böyle bir düş görmüş olduğumu hiç anımsamıyorum." Ancak hemen arkasından düş görenin yineleyerek görmüş olduğu dikkat çekmeyen ve önemsiz bir düşe ilişkin bir anı ortaya çıkardı. Sonra çözümleme bunun gerçekten aynı içerikte —bir kez daha bir Oedipus düşü— olduğunu gösterirdi. Kesin olarak söyleyebilirim ki düş görenin annesiyle cinsel ilişkide bulunduğu *kılık değiştirmiş* düşler doğrudan olanlardan birkaç kat daha sıktır. [1909.][57]

---

[56] [Coitus a tergo (lat.) arkadan cinsel birleşme. —*ç.n.*]

[57] [*1911'de eklenen dipnot:*] Başka bir yerde bu türden kılık değiştirmiş bir Oedipus düşünün tipik bir örneğini yayımlamıştım. [Freud, 1910*l*; şimdi bu dipnotun sonunda yeniden basılmıştır.] (Ayrıntılı bir çözümleme ile birlikte başka bir örnek Otto Rank tarafından yayımlanmıştır 1911*a*) — [*1914'de eklenen:*] Göz simgeciliğinin belirgin olduğu bazı başka kılık değiştirmiş Oedipus düşleri için Rank'a (1913) bkz. Göz düşleri ve göz simgeciliğine ilişkin Eder'in [1913], Ferenczi'nin [1913] ve Reitler'in [1913*a*] diğer makaleleri aynı yerde bulunabilir. Gerek Oedipus söylencesinde gerekse başka yerlerdeki kör etme iğdiş edilme yerine geçmektedir. — [*1911'de eklenen:*] Yeri gelmişken kılık değiştirmemiş Oedipus düşleri eski çağ insanları tarafından bilinmiyor değildi. Rank (1910, 534) şöyle yazıyor: "Örneğin Jul Sezar'ın annesiyle cinsel ilişkide bulunduğu bir düş gördüğü ve bunun düş yorumcuları tarafından onun dünyaya (Dünya Ana) sahip olması konusunda olumlu bir kehanet olarak açıklandığı bildirilir. Tarquins'e yapılmış olan, Roma'yı ele geçirmenin annesini ilk öpecek olana ("*osculum matri tulerit*") nasip olacağı yolundaki kehanet de ünlüdür. Bu, Brutus tarafından Toprak Ana'ya gönderme olarak yorumlanmıştır. ("*Terram osculo contigit, scilicet quod ea communis mater omnium mortalium esset.*" ["O, tüm ölümlülerin ortak anası olduğunu söyleyerek toprağı öptü."] Livy, I, 56.)" — [*1914'te eklenen:*] Bu bağlamda Herodotos (VI, 107) [*Çev.* 1922, 259] tarafından bildirilen Hippias'ın düşüyle kıyaslayınız: "Pers'lere gelince onlar Maraton'a Pisistratus'un oğlu Hippias tarafından getirilmişlerdi. Son gece Hippias kendi annesiyle yattığı bir görüntü görmüştü; bu düşü Atina'ya dönmesi gerektiği ve böylece de kendi ana vatanında yaşlanıp öleceği biçiminde yorumladı." — [*1911'de eklenen:*] Bu mitler ve yorumlar gerçek bir ruhbilimsel içgörü sağlamıştır. Anneleri tarafından yeğlenen ya da tutulan insanların, yaşamlarında, özel bir kendine güvenin ve sıklıkla kahramanca tutumlar gibi görünen ve sahiplerine gerçek başarılar getiren sarsılmaz biri yimserliğin kanıtlarını ortaya koydularını gördüm.

Bazı manzara ve başka mekanların düşlerinde, düşün içinde bile daha önce de orada bulunulduğu biçiminde inançlı bir duyguya vurgu yapılır. (Düşlerde *"déjà vu"*nün ortaya çıkmasının özel bir anlamı vardır.[58]) Bu yerler değişmez biçimde düş görenin annesinin cinsel organlarıdır; gerçekten insanın daha önce orada bulunduğunu bu denli inançla öne sürebileceği başka hiçbir yer yoktur. [1909.]

Yalnızca bir kez bir obsesyonel nevrozlunun daha önce *iki kez* bulunduğu bir evi ziyaret ettiği bir düşü anlatmasıyla şaşırmıştım. Ama bu özel hasta epeyce bir süre önce bana altı yaşma ilişkin bir sahne anlatmıştı. Bir keresinde annesiyle aynı yatakta yatıyormuş ve parmağını uyumakta olan annesinin cinsel organına sokarak bu olanağı kötüye kullanmış. [1914.]

Sıklıkla anksiyetenin eşlik ettiği ve içeriklerinde dar yerlerden geçme ya da suyun içinde olma bulunan çok sayıda düş, rahim içi

---

[Goethe olgusu Freud tarafından "*Dichtung und Wahrheit*'tan Bir Çocukluk Anısı" makalesinde (1917*b*) bir anne gözdesinin yaşamdaki başarısına örnek olarak verilmiştir.] [Freud'un (1910*l*) bu dipnotunun başlangıcında söz edilen kısa makalesinin bu yeniden basımı buraya 1925'de eklenmiştir:]

"TİPİK BİR KILIK DEĞİŞTİRMİŞ OEDİPUS DÜŞÜ ÖRNEĞİ: Bir erkek düşünde *bir başkasının evlenmek istediği bir hanımla gizli bir ilişkisinin olduğunu* görmüştü. *Öteki adamın bu ilişkiyi keşfedeceği ve öngörülen evliliğin suya düşeceğinden korkuyordu. Bu yüzden adama çok sevgili bir biçimde davranmıştı. Onu kucaklamış ve öpmüştü.* — Bu düşün içeriğiyle düş görenin yaşamının gerçekleri arasında bir tek değinme noktası vardı. Evli bir kadınla gizli bir *ilişkisi* vardı; ve arkadaşı olan koca, kendisini adamın bir şeyler sezinlediğinden kuşkulanmaya yöneltecek kuşkulu bir söz söylemişti. Ama gerçekte düşte sözünün edilmesinden kaçınılmış ama düşün anlamına bir anahtar sağlayan başka bir şeyler vardı. Kocanın yaşamı organik bir hastalık nedeniyle tehlikedeydi. Karısı onun ansızın ölümüne hazırlanmıştı ve düş gören de bilinçli olarak kocasının ölümünden sonra genç dulla evlenme niyetini içinde taşıyordu. Bu dış koşullar düş görenı Oedipus düşü kümesine yerleştirmişti. İsteği kadını karısı olarak almak için adamı öldürecek ölçüdeydi. Düş, bu isteği ikiyüzlüce çarpıtılmış bir biçimde ifade etmişti. Kadının zaten evli olması yerine başka birine onunla evlenmeyi istetmişti (ki bu onun gizli niyetine denk düşüyordu); kadının kocasına yönelik düşmanca istekleri ise çocukluğunda kendi babasıyla ilişkilerinin anısından türemiş olan sevgi gösterilerinin arkasına gizlenmişti." [İkiyüzlüce düşler I. Cilt s. 195 n. 8'de ve II.Cilt s. 198 v.s.nda tartışılmıştır.]

[58] [Bu son cümle 1914'de araya sokulmuştur. Genel olarak *"déjà vu"* görüngüsü Freud tarafından *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'nin (1910*b*) XII (D) Bölümünde tartışılmıştır. Ayrıca aşağıya s. 175'e bkz.] [Terim olarak *déjà vu* o anda ilk kez algılanan bir nesneyi ya da olayı daha önce de görmüş olduğunu sanma biçiminde bir bellek yanılması. —*ç. n.*]

yaşama, rahimde bulunmaya ve doğum eylemine ilişkin düşlemlere dayanır.[59] Aşağıdaki düş, imgeleminde ebeveynini çiftleşirken izlemek için rahim içinde bulunma olanağını elde eden genç bir erkeğin düşüdür.

Semmering Tunelindeki[60] *gibi içinde bir pencere bulunan derin bir kuyudaymış. Önce pencereden boş bir manzara görmüş sonra boşluğa denk düşen ve hemen ortaya çıkıp boşluğu dolduran bir resim keşfetmiş. Resim bazı aygıtlarla derinlemesine sürülen bir tarlayı temsil ediyormuş ve görüntüye eşlik eden sıkı çalışma düşüncesiyle birlikte temiz hava ve de mavi-siyah toprak kesekleri güzel bir izlenim uyandırmış. Sonra daha ileri gitmiş ve önünde açılmış eğitim üzerine bir kitap görmüş... Ve kitapta (çocukların) cinsel duygularına yöneltilen dikkatin çokluğu karşısında şaşırmış ve bu da onun beni düşünmesine yolaçmış.*

Ve işte bir kadın hastanın görmüş olduğu ve sağaltımda özel bir amaca hizmet etmiş olan hoş bir su düşü. .... *Gölü kıyısında, yaz tatilini geçirdiği sayfiyede, tam soluk ayın yansıdığı noktada karanlık sulara dalmış.*

Bunun gibi düşler doğum düşleridir. Bu yoruma görünür düşte bildirilen olay tersine çevrilerek ulaşılır; böylece "suya dalmak" yerine "suyun içinden gelme"yi yani doğmayı elde ederiz.[61] Fransızca *"lune"* sözcüğünün argo kullanımını [yani "alt"] anımsayacak olursak çocuğun doğduğu bölgeyi keşfedebiliriz. Böylece soluk ay çocukların dışarı çıktıklarını çabucak tahmin ettikleri beyaz alt tarafı. Hastanın yaz tatilini geçirdiği sayfiyede doğma isteğinin anlamı neydi? Bunu ona sordum, o da duraksamadan yanıtladı: "Sanki sağaltım sonucu yeniden doğmuşum gibi değil mi?" Böylece düş, sağaltımı onun yazlığında sürdürmem —yani onu orada ziyaret etmem— için bana bir çağ-

---

[59] [Bu ve bundan sonraki üç paragrafın tarihi 1909'dur.]

[60] [Güney batıya giden ana yol üzerinde Viyana'ya 70 mil uzaklıkta bir tunel.]

[61] [*1914'de eklenen dipnot:*] Sudan doğuşun mitolojik önemi için Rank'a (1909) bakınız.

rıydı. Belki de düşte hastanın kendisinin de anne olmasına ilişkin çok utangaç bir anıştırma da bulunmaktaydı.[62]

Bir başka doğum düşünü, yorumuyla birlikte Ernest Jones'un [1910*b*] bir makalesinden alacağım.[63] *"Kadın deniz kıyısında durmuş, kendisininmiş gibi gelen ve suyun içine doğru ilerleyen küçük bir oğlan çocuğunu izliyormuş. Sular onu örtene dek bunu yapmış ve kadın yalnızca onun başının suyun yüzeyine yakın dalıp çıktığını görebilmiş. Sonra sahne bir otelin kalabalık salonuna dönüşmüş. Kocası ondan ayrılmış ve o da bir yabancıyla 'söyleşiye dalmış'.* Çözümlemede düşün ikinci kısmının kocasından kaçışını ve üçüncü bir kişiyle yakın ilişkiye girmesini temsil ettiği ortaya çıktı... Düşün birinci kesimi oldukça açık bir doğum düşlemiydi. Düşlerde de mitolojideki gibi çocuğun rahim sularının *içinden* doğuşu, yaygın olarak, çarpıtmayla suyun *içine* girmesiyle temsil edilir; diğer birçokları arasında Adonis'in, Osiris'in, Musa'nın ve Bakus'ün doğumları bunun ünlü örnekleridir. Başın suya dalıp çıkışı hastaya hemen tek gebeliğinde çocuğun karnındaki devinimlerine ilişkin duyumsamaları anımsattı. Oğlanın suyun içine girmesi üzerinde düşünmek, onda, çocuğu sudan çıkardığı bir bebek odasına taşıdığı, yıkayıp giydirdiği ve kendi evine yerleştirdiği bir düşlemi harekete geçirdi.

"Bu nedenle düşün ikinci kesimi altta yatan gizli içeriğin ilk yarısına ilişkin âşığıyla kaçma düşünceleriyle temsil edilmişti; düşün birinci yarısı gizli içeriğin ikinci kesimine, doğum düşlemine uyuyordu. Sıralamanın bu ters çevrilmesinin yanısıra düşün her yarısında başka ters çevirmeler de yer almaktaydı. İlk yarıda çocuk suya *girmiş*, sonra başı dalıp çıkmıştı; altta yatan düş düşüncelerinde önce rahim içindeki devinimler ortaya çıkmış sonra çocuk suyu *terketmişti* (çifte

---

[62] [*1909'da eklenen dipnot:*] Rahimdeki yaşama ilişkin düşlemlerin ve bilinçdışı düşüncelerin önemini değerlendirmeyi öğreneli çok olmamıştı. Bunlar çoğu insanın diri diri gömülmeye karşı belirgin korkusunun bir açıklamasını içerirler; ayrıca doğum öncesindeki bu ürkütücü yaşamın geleceğe yansıtılmasından başka bir şeyi temsil etmeyen ölümden sonra yaşama inancının en derin bilinçdışı temelini de sağlarlar. *Dahası, doğum eylemi anksiyetenin ilk deneyimidir. Böylece anksiyete duygusunun kaynağını ve prototipini oluşturur.* [Bunun daha geniş bir tartışması için Freud'un *Ketvurmalar, Belirtiler ve Anksiyete*'sinin (1926*d*) VIII. bölümümün başlangıcı dolaylarında bir parçaya bkz.]

[63] [Bu ve bundan sonraki paragraf 1914'te eklenmiştir.]

ters çevirme). İkinci yarıda kocası kendisini bırakmıştı; düş düşüncelerinde ise o kocasını."

Abraham (1909, 22 v.s.), ilk lohusalığını yaşayan genç bir kadının gördüğü bir başka doğum düşü bildirir. Kadının odasının döşemesinde bir yerden bir yeraltı kanalı doğrudan doğruya suyun içine gidiyormuş (cinsel kanal — amnion sıvısı [rahimde bebeğin içinde yüzdüğü sıvı — *ç. n.*]). Döşemede bir kapağı kaldırmış ve kahverengi kürkler içinde, ayıbalığına çok benzeyen bir yaratık ansızın ortaya çıkmış, bu yaratığın, düş görenin her zaman annelik ettiği küçük erkek kardeşi olduğu anlaşılmış. [1911.]

Rank [1912*a*], bir düş dizisinden doğum düşlerinin idrar yolu uyaranıyla birlikte olan düşlerle aynı simgeciliği kullandırdığını göstermiştir. İdrar yolu düşlerinde erotik uyaran bir idrar yolu uyaranı olarak temsil edilmiştir; bu düşlerde anlamın katmanlaşması ise simgenin anlamının bebeklikten bu yana uğradığı değişikliğe denk düşer. [1914.]

Bu nokta daha önceki bir bölümde (I. Cilt s.286) kesilmiş bir konuya geri dönmek için uygun bir noktadır: düşlerin oluşumunda uykuyu bozan uyaranların oynadığı rol sorunu.[64] Onların etkisiyle ortaya çıkan düşler yalnızca alışılmış istek doyurma ve rahatlamanın sonuna hizmet etme eğilimini açıkça sergilemekle kalmaz, çok sık olarak mükemmel biçimde saydam bir simgeciliği de ortaya koyarlar; çünkü bir uyaranın *bir düşün içinde simgesel bir kılık değiştirme altında onunla başa çıkmak için boşuna bir çabadan sonra* düş göreni uyandırması hiç de seyrek değildir. Bu, işeme ve dışkılama gereksinimlerinin kışkırttığı düşler kadar boşalma ya da orgazm düşlerine de uyar. "Boşalma düşlerinin garip doğası bizi yalnızca tipik oldukları önceden bilinen ama yine de yoğun biçimde tartışılmış belli cinsel simgeleri doğrudan ortaya çıkardığımız bir konuma yerleştirmekle kalmaz; aynı zamanda düşlerdeki bazı görünürde masum durumların kabaca cinsel sahnelere simgesel bir girişten başka bir şey olmadığı konusunda kendimizi inandırmamıza da olanak verir. Bu sonuncular [cinsel sahneler] oldukça nadir boşalma düşlerinde kural olarak kılık değiştirmemiş biçimde temsil edilirler, oysa düş göreni uyandırma sonucunu yine ya-

[64] [Bu ve bundan sonraki üç paragraf 1919 tarihlidir.]

rattıkları anksiyete düşlerinde yeterince sık olarak doruğa ulaşırlar." [Rank, a. g. e. , 55.]

Bir idrar yolu uyaranıyla birlikte olan düşlerin simgeciliği özellikle saydamdır ve çok eski zamanlardan beri bilinir. Hippocrates çeşme ve pınar düşlerinin bir mesane bozukluğunu gösterdiği görüşünü dile getirmiştir (Havelock Ellis [1911, 164]). Scherner [1861, 189], idrar yolu uyaranlarının çoğulluğunu incelemiş ve "belirgin güçte herhangi bir idrar yolu uyaranının değişmez biçimde cinsel bölgelerin uyarılmasına ve onların simgesel temsiline sıçradığını... İdrar yolu uyaranı düşlerinin sıklıkla aynı zamanda cinsel düşlerin temsilcileri olduğunu" öne sürmüştür. [*A. g. e.*, 192.]

Uyarılma düşlerinde simgelerin katmanlaşması üzerine makalesindeki [Rank, 1912*a*] tartışmasını burada izlemekte olduğum Otto Rank, idrar yolu uyaranı bulunan pek çok düşe, aslında, ilk girişimini gerilemeyle bebeksi uretra [dış idrar yolu — *ç. n.*] erotizminde doyum bulmak üzere yapmış olan *cinsel* bir uyaranın neden olma olasılığının yüksek olduğunu göstermiştir. [*A. g. e.* 78.] İdrar yolu uyaranının uyanmaya ve mesaneyi boşaltmaya yönelttiği ama düşün yine de sürdüğü ve bu kez gereksinimin kılık değiştirmemiş erotik imgelerle ifade edildiği olgular bu nedenle çok öğreticidir.[65]

Barsak uyaranıyla birlikte olan düşler içerdikleri simgeciliğe benzer bir biçimde ışık tutmuşlar, aynı zamanda da sosyal antropolojiden pek çok kanıtla da desteklenmiş olan altın ile dışkı arasındaki bağlantıyı da kanıtlamışlardır. (Bkz. Freud, 1908*b*; Rank, 1912*a*; Dattner, 1913 ve Reik, 1915.) "Örneğin, böyle bir barsak hastalığı nedeniyle tıbbi sağaltım gören bir kadın, köye özgü bir ev dışı tuvaleti andıran küçük tahta bir kulübenin yakınlarına bir hazine gömen birilerini düşünde görmüştü. Düşün, altını kirletmiş küçük kızının arkasını temizlediği bir ikinci kısmı da vardır." [Rank, 1912*a*, 55.]

---

[65] [*1919 dipnotu :*] "Mesane düşlerinin bebeksi cephesinde ortaya çıkan aynı simgeler onların daha 'güncel' cephelerinde belirgin biçimde cinsel bir anlamda görünürler : Su = idrar = meni = amnion sıvısı; gemi = "gemi tulumbası" [ile suyu boşaltmak]" (işemek) = rahim (kutu); ıslanmak = altına kaçırmak = çiftleşme = gebelik; yüzmek = dolu mesane = doğmamış olanı taşımak; yağmur = işemek = doğurganlık simgesi; yolculuk (başlamak, çıkmak) = yataktan çıkmak = cinsel ilişki (balayı); işemek = boşalma." (Rank, 1912*a*, 95.)

Kurtuluş düşleri doğum düşleriyle bağlantılıdır. Kadınlarda kurtulmak, özellikle de suyun içinden kurtulmak doğurmakla aynı önemi taşır; ama düş gören bir erkekse anlam değişir.[66] [1911.]

Bazı insanların yatmadan önce korktukları ve bazan kurbanlarını onlar uyuduktan sonra izleyen soyguncular, hırsızlar ve hayaletlerin tümü de tek ve aynı sınıftan bebeksi bir anıdan köken alırlar. Onlar çocukları uyandırıp yataklarını ıslatmasınlar diye kaldıran ya da uyurken ellerini nereye koyduklarından emin olmak için yatak örtülerini kaldıran gece ziyaretçileridir. Bu anksiyete düşlerinin bazılarının çözümlemeleri benim bu gece ziyaretçilerini daha kesin olarak tanımama olanak vermiştir. Her durumda soyguncular uyuyanın babasının yerine geçmişti; oysa hayaletler beyaz gecelikler içindeki kadın figürlerine uyuyordu. [1909.]

---

[66] [*1911 dipnotu:*] Bu tür bir düşü Pfister bildirmiştir (1909). Kurtulmanın simgesel anlamı için Freud 1910*d* ve Freud 1910*h*'ye bkz. [*1914'de eklenen:*] Ayrıca Rank'a (1911*b*) ve Reik'a (1911) da bkz. [*1919'da eklenen:*] Yine Rank'a (1914*c*) bkz.

(F)

BAZI ÖRNEKLER

DÜŞLERDE HESAPLAMALAR VE KONUŞMALAR[1]

Düşlerin oluşumuna egemen olan etmenlerin dördüncüsünü uygun yerine [bkz. s. 215 v.s.] yerleştirmeden önce kendi koleksiyonumdan birkaç örnek almayı öneriyorum. Bunlar kısmen zaten bildiğimiz üç etmenin etkileşimlerini görüntülemeye yarayacak kısmen de buraya dek desteklenmemiş iddialara güçlendirici kanıtlar sağlamaya ya da onlardan kaçınılmaz biçimde çıkarılması gereken bazı sonuçları belirlemeye yardımcı olacaktır. Düş işleminin özetlemesini yaparken bulgularımı örneklerle pekiştirmede çok büyük güçlük çektim. Belli önerileri destekleyen örnekler ancak bir düşün bir bütün olarak yorumunun bağlamı içinde ele alınırlarsa inandırıcı olurlar. Eğer bağlamlarından koparılacak olurlarsa etkilerini yitirirler; öte yandan yüzeyin biraz altına inen bir düş yorumu çabucak öyle ayrıntılı bir hal alır ki görüntülenmesi tasarlanan düşünce zincirinin akışını kaybetmemize neden olur. Eğer aşağıda tek ortak yanları bu bölümün önceki

---

[1] [E kesiminde olduğu gibi bu kesimin ilk yarısının da büyük kısmı çalışmaya sonraki basımlarda eklenmiştir. Buna göre her paragrafın ilk eklenişi paragraf sonunda köşeli parantez içinde verilecektir. Kesimin ikinci yarısının (s. 144'ten sonrası.) tarihi ilk basımdır. Düş çözümlemelerinin başka bir derlemesi Freud'un *Giriş Konferansları'* nın (1916-17) onikincisinde bulunabilir. *P. F. L.*, I, n.221.]

kesimlerinin içeriğiyle bağlantıları olan her türden şeyi birbirine eklersem özürüm bu teknik güçlük olacaktır. [1900.]

Düşlerde garip ya da alışılmamış temsil biçimlerinden birkaç örnek vererek başlayacağım.

Bir hanım aşağıdaki düşü görmüştü : *Bir hizmetçi kız açılır kapanır bir merdivenin üzerinde sanki bir pencereyi temizliyormuş gibi duruyormuş ve yanında bir şempanze ve bir goril-kedi varmış.* (Düş gören sonradan bunu *bir Ankara kedisi* diye düzeltti.) *Hayvanları düş görenin üzerine savurmuş; şempanze kucağına çıkmış; çok tiksindiriciymiş.* — Bu düş amacına son derece basit bir araçla ulaşmıştı: bir konuşma biçimini sözcük olarak almış ve onun sözcüklerini tamı tamına temsil etmişti. "Maymun" ve genelde hayvan adları küfür olarak kullanılırlar; düşteki konum da "küfür savurmak"dan ne eksik ne fazla bir anlama gelmemektedir. Önümüzdeki düş dizisinin gidişi içinde bu basit aracın düş-işlemi sırasında kullanımının pek çok örneğiyle karşılaşacağız. [1900.]

Bir başka düş çok benzer bir yöntemi benimsemişti. *Bir kadının belirgin biçimde biçimsiz bir kafatası olan bir çocuğu varmış. Kadın çocuğun bu biçimde gelişmesinin nedeninin onun rahim içindeki konumu olduğunu işitmiş. Doktor baskıyla kafatasına daha iyi bir biçim verilebileceğini ama bunun çocuğun beynini zedeleyebileceğini söylemiş. Kadın, o bir oğlan çocuğu olduğu için bunun ona daha az zarar vereceğini düşünmüş.* — Bu düş, düş görenin sağaltımı sırasında kendisine yapılan açıklamaların gidişi içinde karşılaşmış olduğu soyut "çocuklar üzerindeki baskılar" kavramının plastik bir temsilini içermekteydi. [1900.]

Aşağıdaki örnekte düş işlemi hafifçe farklı bir yöntem benimsemişti. Düş, Graz yakınlarında Hilmteich'a[2] bir gezintiye göndermeydi. *Dışarda hava korkunçtu. Harap bir otel vardı, odanın duvarlarından sular damlıyordu, yatak örtüleri ıslaktı.* (Düşün son kısmı benim verdiğimden daha az doğrudan bildirildi.) Düşün anlamı "aşırı"ydı. Düş düşünceleri içinde bulunan bu soyut düşünce ilk örnekte biraz zorlanmış bir bükülmeye uğratılmış ve "taşkın", "akmak" ya da "akışkan" biçimlerine sokulmuş ve bu sonuncunun birçok benzer resmi ile temsil edilmişti: dışarıdaki su, içeride duvarlardaki su, yatak örtülerinin ıslaklığındaki su — her şey akıyor ya da "taşıyor"du. [1900.]

---

[2][Kentin dış mahallelerinde bir su düzlüğü]

Düşlerde temsil bakımından sözcüklerin yazılışının okunuşundan çok daha önemsiz olduğunu görmek bizi şaşırtmayacaktır; özellikle de aynı kuralın uyaklı şiirler için de geçerli olduğunu aklımızda tutarsak. Rank (1910, 482), bir kızın düşünü ayrıntılı olarak bildirmiş ve tümüyle çözümlemiştir; düş gören, tarlaların arasında nasıl dolaştığını ve arpalarla buğdayların olgun başaklarını ["*Ähren*"] nasıl kestiğini betimlemiş. Bir gençlik arkadaşı ona doğru gelmiş ama kız onunla karşılaşmaktan kaçınmaya çalışmış. Çözümleme, düşün bir öpücükle, bir "onurlu öpücük"le ["*Kuss in Ehren,*" (okunuşu "*Ähren*"in aynısıdır) sözcük olarak, "onurla öpmek"][3] ilişkili olduğunu göstermiş. Düşün içinde koparılması değil de kesilmesi gereken "*Ähren*", mısır başakları olarak biçimlenmişti; "*Ehren*" ile yoğunlaşınca ise pek çok başka [gizli] düşüncenin yerine geçiyordu. [1911.]

Öte yandan başka olgularda lenguistik evrimin gidişi bir şeyleri düşler için çok kolaylaştırır. Çünkü dilin emrinde kökende resimsel ve somut anlamı olan ama günümüzde renksiz ve soyut bir anlamda kullanılan pek çok sözcük vardır. Düşün yapması gereken tek şey bu sözcüklere onların daha önceki tam anlamlarını vermek ya da birazcık geriye, onların gelişiminin daha erken bir evresine gitmektir. Örneğin bir adam erkek kardeşinin bir *Kasten* ["kutu"] içinde olduğu bir düş görmüştü. Yorumun gidişi içinde *Kasten*'in yerine bir *Schrank* ["dolap" — soyut olarak "engel", "kısıtlama" karşılığı olarak da kullanılır.] geçmişti. Düş düşünceleri —bunu düş görenin yapmasındansa— oğlan kardeşinin kendi kendisini kısıtlaması ["*sich einschränken*"] gerektiği biçimindeydi.[4] [1909.]

Bir başka adam, düşünde, bir dağın oldukça olağandışı *geniş görüntü*'ye egemen olan tepesine tırmandığını görmüştü. Burada kendisini *uzak* Doğu olaylarıyla ilişkili bir *gözlem*'in başı olan bir oğlan kardeşiyle özdeşleştiriyordu. [1911.]

Der Grüne Heinrich'de[5] coşkun bir atın her bir tanesi "kırmızı

[3] [Almanca atasözü "*Einen Kuss in Ehren kann niemand verwehren*" e ("Iliç kimse onurlu bir öpücüğü reddedemez") gönderme yapılıyor. Gerçekte düş gören bir mısır tarlasında dolaşırken ilk kez öpülmüştü. Mısır başakları arasında bir öpücük.

[4] [Bu ve bundan sonraki örnek (bazı farklı sözlerle) Freud'un *Giriş Konferansları*'nın (1916-17) yedinci ve sekizincisinde de verilmiştir.

[5] [Gottfried Keller'in romanının IV. Kısım, 6. Bölümü.]

ipekle sarılmış ve bir domuz kılı parçasıyla bağlanmış... bir tatlı badem bir kuru üzüm ve yeni bir bozuk para" olan yulaf tarlasında yuvarlandığı bir düş aktarılır. Yazar (ya da düş gören) bize bu düş resminin ivedi bir yorumunu verir: at tatlı bir gıdıklanma duyumsamıştı ve "Der Hafer sticht mich!"[6] diye bağırmıştı. [1914.]

Henzen'e [1890] göre anlam belirsizliği ya da sözcük oyunu içermeyen bir düşün pek de bulunmadığı eski Norveççe masallarda cinas ve konuşma değiştirmelerine özellikle sık olarak rastlanır. [1914]

Bu temsil biçimlerini derlemek ve onları altta yatan ilkelere göre sınıflandırmak başlı başına bir çalışma olurdu. [1909.] Bu temsillerin bazıları neredeyse espri olarak tanımlanabilir ve de onlar insana düş görenin yardımı olmaksızın anlaşılmalarının olanaksız olduğu duygusunu verirler. [1911.]

(1) Bir adam düşünde *kendisine birisinin adının sorulduğunu ama bunu düşünemediğini* görmüştü. Kendisi bunun "böyle bir şeyi düşünde bile göremeyeceği" anlamına geldiğini açıkladı. [1911.]

(2)[7] Bir kadın hasta *tüm insanların özellikle büyük olduğu* bir düş anlattı. "Bu" diye sürdürdü "düşün, benim erken çocukluğumdaki olaylarla ilişkili olduğu anlamına geliyor; çünkü o sırada kuşkusuz tüm erişkinler bana son derece büyük görünüyorlardı." [Bkz. I. Cilt, s. 83 n.] Kendisi bu düşün içeriğinde görünmemişti. — Bir düşün çocukluğa gönderme yapması başka bir yoldan da ifade edilebilir; yani zamanın yere çevrilmesiyle. Kişiler ve görünümler sanki büyük bir uzaklıktaymış, uzun bir yolun sonundaymış ya da sanki opera dürbününün ters ucundan bakılıyormuş gibi görünürler. [1911.]

(3) Genelde oldukça keskin zekâlı olmasına karşın çalışma yaşamında soyut ve belirsiz sözler kullanmaya eğilimli bir adam bir keresinde düşünde *tam bir tren geldiği sırada bir tren istasyonuna ulaştığını* görmüştü. *Ondan sonra olan şey ise tren dururken peronun trene doğru devinmesiydi* — gerçekte olanların saçma bir ters çevrilmesi. Bu ayrıntı, düşün içeriğinde bulmayı ummamız gereken bir göstergeden başka bir şey değildi. [Bkz. s.59.] Düşün çözümlenmesi, hastanın, insanların başaşağı durup elleri üzerinde yürümelerini gösteren çizimlerin bulunduğu resimli kitapları anımsamasına yol açmıştı. [1911.]

---

[6][Sözcük olarak : "Yulaflar bana batıyor" ama deyim olarak anlamı "Rahat beni azdırıyor".]

[7][Bu ve sonraki iki örnek ilk kez "Düşlerin Yorumuna Eklemeler" (Freud, 1911*a*) adlı kısa bir makalede yayımlanmıştır. Yukarıya s. 91'e bkz.]

(4) Aynı düş gören başka bir kez bana hemen hemen resimli bir bilmecenin tekniğinin anısı olan kısa bir düş anlattı. Düşünde *amcasının ona bir otomobilin içinde bir öpücük verdiğini* görmüştü. Hemen bana kendi kendime asla tahmin edemeyeceğim yorumu verdi: yani bunun otoerotizm anlamına geldiğini. Bu düşün içeriği, uyanıklık yaşamında bir espri olarak üretilmiş olabilirdi.[8] [1911.]

(5) Bir adam düşünde *bir kadını bir yatağın arkasından çekip çıkardığını* görmüştü. Bunun anlamı onu yeğlediğiydi.[9]

(6) Bir adam düşünde *bir masada imparatorun karşısında oturan bir subay olduğunu* görmüştü. Bu kendisini babasına karşıt bir konuma yerleştirdiği anlamına geliyordu. [1914.]

(7) Bir adam düşünde *birilerinin kırık bir bacağı sağaltığını* görmüştü. Çözümleme, parçalanmış bir kemiğin [*"Knochenbruch"*], parçalanmış bir evlilik [*"Ehebruch"*, daha doğrusu "zina"] yerine geçtiğini gösterdi.[10] [1914.]

(8) Düşlerde günün saati sıklıkla düş görenin çocukluğundaki hazı özel dönemlerin yaşının yerine geçer. Örneğin bir düşte "sabah saat beşi çeyrek geçe", düş görenin küçük erkek kardeşinin doğduğu sıradaki yaşını gösterdiğinden önemli olan beş yaş üç aylık olma anlamınaydı. [1914.]

(9) İşte bir düşte yaşları temsil etmenin bir başka yöntemi. Bir kadın düşünde *yaşları onbeş ay farklı iki küçük kızla yürüdüğünü* görmüştü. Tanışlarının aileleri arasında bu duruma uyan herhangi birini anımsayamadı. Kendisi, iki kızın her ikisinin de kendisini temsil ettiği ve düşün, çocukluğundaki iki yaralayıcı olayın birbirinden tasta-

---

[8] [*"Auto"*, "otomobil" karşılığı sıradan bir Almanca sözcüktür. — Bu düş Freud'un *Giriş Konferansları*'nda (1916-17) hafifçe değişik olarak bildirilmiştir. 15. Konferans, *P.F.L.*, I, 274.]

[9] [Buradaki nokta Almanca "çekip çıkarmak" (*"hervorziehen"*) ve "yeğlemek" (*"vorziehen"*) sözcüklerinin benzerliğine bağlı salt sözel bir noktadır. Buradaki dizinin 5, 6, 8 ve 9 No. lu olanları ilk kez Freud 1913*b*'de yayımlanmıştır.]

[10] [Bu örneğe de Freud'un *Giriş Konferansları*'nda (1916-17) bir dipnotta, bu özel yorumu destekleyen bir "belirtisel eylem"den söz edilen II. Konferans'ta değinilmiştir.]

mam bu kadar aralıklı olduğunu anımsattığı yorumunu getirdi. Olaylardan biri üç buçuk yaşındayken diğeri dört yaş dokuz aylıkken olmuştu. [1914.]

(10) Ruhçözümsel sağaltım gören bir kişinin düşünde sık sık onu görmesi ve düşlerinde sağaltımın ortaya çıkardığı pek çok düşünce ve beklentiyi ifade etmeye yöneltilmesi şaşırtıcı değildir. Onu temsil etmek üzere en sık seçilen görüntü, genellikle çağdaş ve karmaşık bir taşıt olan otomobille bir yolculuktur. O zaman arabanın hızı, hasta tarafından, alaycı sözleri dile getirmek için bir olanak olarak kullanılacaktır. —Eğer öznenin uyanıklık düşüncelerinin bir öğesi olarak "bilinçdışı"nın bir düşte temsil edilmesi gerekiyorsa, o, çok yerinde bir biçimde yeraltı yöreleriyle yer değiştirebilir. —Bunlar çözümleyici sağaltıma herhangi bir gönderme *olmaksızın* ortaya çıkarlarsa kadın bedeninin ya da rahimin yerine geçerler. —Düşlerde "alt" sıklıkla cinsel organlarla ilintilidir; "üst" ise tersine yüz, ağız ya da göğüsle. —Vahşi hayvanlar, kural olarak düş-işlemi tarafından, düş görenin korktuğu tutkulu itkileri temsil etmede kullanılırlar; bu itkiler ister kendisine ilişkin olsun isterse başka insanlara. (O zaman gereksinilen tek şey vahşi havyanların o tutkulara sahip olan insanları temsil etmeleri için hafif bir yerdeğiştirmedir. Buradan korkulan bir babanın bir av hayvanı ya da bir köpek veya vahşi bir atla temsil edilmesine —totemciliği anımsatan bir temsil biçimi—[11] varmamız için çok da fazla uzağa gitmemize gerek yoktur.) Vahşi hayvanların egonun korktuğu ve bastırma aracılığıyla savaştığı libidoyu temsil etmek üzere kullanıldıkları söylenebilir. Düş görenin nevrozunu, "hasta kişiliğini" kendinden ayırdığı ve onu bağımsız bir kişi olarak resimlediği de sık olarak görülür. [1919.]

(11) İşte Hanns Sachs (1911) tarafından kaydedilen bir örnek: "Freud'un *Düşlerin Yorumu*'ndan düş-işleminin sözcüklere ya da cümleciklere duyusal bir biçim vermek için değişik yöntemler kullandığını biliyoruz. Örneğin temsil edilmesi gereken ifadenin birden çok anlamı varsa düş-işlemi, çift anlamlılığı anahtar nokta olarak kullanarak durumdan yararlanır; sözcüğün anlamlarından biri düş düşünceleri içinde bulunurken diğeri görünür düşe girebilir. Bir gün öncesinin uygun izlenimlerinin, temsil amacıyla yalın olarak kullanıldığı aşağıdaki kısa düşte durum budur. 'Düş günü' soğukalgınlığım

[11] [Freud'un *Totem ve Tabu*'suna (1912-13) bkz. IV. Bölüm, 3. Kesim.]

vardı; bu nedenle de akşam, eğer yapabilirsem geceleyin yataktan çıkmamaya karar vermiştim. Düşte yalnızca gündüzün yaptıklarımı sürdürüyor gibiydim. Kupürleri bir albüme yapıştırmakla uğraşmıştım ve her birini ait olduğu yere yerleştirmek için elimden geleni yapmıştım. Düşümde *bir kupürü albüme yapıştırmaya çalıştığımı* gördüm. *Ama sayfaya gitmeyecekti* [*"er geht aber nicht auf die Seite"*] *bu da bana çok sancı veriyordu.* Uyandım ve düşteki sancının içimde bir sancı olduğunu ayrımsadım ve yatmadan önce verdiğim kararı terketmek zorunda kaldım. Düşüm, uykumu koruma yeteneğiyle ve çift anlamlı deyim *'er geht aber nicht auf die Seite*'nin ['ama o tuvalete gitmiyor'] plastik temsili aracılığıyla benim yatakta kalma isteğimin doyurulduğu yanılgısını bana vermişti." 1914.]

Düş-işleminin, düş düşüncelerine görsel temsil kazandırmak amacıyla, uyanıklık eleştiriciliği onları uygun bulsun ya da bulmasın ulaşabildiği her yöntemi kullandırdığını bile söyleyebiliriz. Bu, düş-işlemini, düş yorumunu yalnızca işitmiş ama hiç uygulamamış insanlar kesiminde, kuşkuya ve küçümsemeye açık kılar. Stekel'in kitabı *Die Sprache des Traumes* (1911) bu tür örnekler bakımından özellikle zengindir. Ancak ben yazarın eleştirel yargı yoksunluğu ve yönteminin önyargısız zihinlerde bile kuşkular uyandırabilecek keyfiliği yüzünden ondan örnekler almaktan kaçındım. [Bkz. s. 81.] [1919.]

(12) [1914] Aşağıdaki örnekler V. Tausk'un (1914) düş görmede kumaşların ve renklerin rolü üzerine bir makalesinden alınmıştır.

(a) A. düşünde *eski bir dadısını butlarına çok sıkı oturan siyah parlak* [*"Lüster"*] *bir giysi içinde* görmüştü. Bu dadının şehvetli [*"Lüstern"*] olduğu anlamına geldiği biçiminde açıklandı.

(b) C. düşünde ... *Yolunda, beyaz ışıklar içinde yüzen beyaz bir bluz giymiş bir kız* görmüştü. —Düş görenin Miss White diye biriyle ilk kez bu yolda yakın ilişkileri olmuştu.

(c) Bayan D. düşünde *seksen yaşındaki Viyana'lı aktör Blasel'i bir divanda pürsilah* [*"in voller Rüstung"*] *yatarken gördüğünü* düşlemişti. *Adam masaların ve sandalyelerin üzerinden atlamaya başlamış, bir kama çekmiş, aynada kendine bakmış ve kamayı havada sanki düşlemsel bir düşmanla dövüşüyormuş gibi sallamış.* —Yorum: Düş gören uzun süren bir mesane [*"Blase"*] rahatsızlığı çekmişti. Çözümleme için bir divana uzanır ve bir aynaya baktığında içinden yaşına ve hastalığına karşın hâlâ dinç ve sağlam [*"rüstig"*] göründüğünü geçirirdi.

(13) [1919] *BİR DÜŞTE "BÜYÜK BAŞARI"* —Bir adam düşünde *yatakta yatan gebe bir kadın olduğunu* görmüştü. *Durumu benimsenemez bulmuş. Bağırdı: "İsterdim ki..."* (çözümleme sırasında aklına bir hemşire geldikten sonra cümleyi "taşları kırayım" sözcükleriyle tamamladı). *Yatağın arkasında bir harita asılıymış, alt kenarı bir tahta çıtayla gergin tutulmuşmuş. Çıtayı koparmış ve iki ucundan yakalamış. Kırılmamış, uzunlamasına ikiye bölünmüş. Bu eylem onu rahatlatmış, aynı zamanda doğuma da yardımcı olmuş.*

Bir yardım olmaksızın çıtayı [*"Leiste"*] koparmasını büyük bir başarı [*"Leistung"*] olarak yorumladı. Kendini dişil tutumlarından ayırarak rahatsız koşullarından (sağaltımdaki) kaçıyordu... Tahta çıtanın basitçe kırılmayıp uzunlamasına ikiye bölünmesi biçimindeki saçma ayrıntı böylece açıklanmış oldu: düş gören bu iki katına çıkma ve tahrip etme birleşiminin iğdiş edilmeye bir anıştırma olduğunu anımsadı. Düşler çok sık olarak iğdiş edilmeyi karşısavsal bir isteğin küstahça bir anlatımı olarak iki penis simgesinin bulunmasıyla temsil ederler. [Bkz. s. 88] Sırası gelmişken *"Leiste"* ["kasık"] cinsel organlara komşu bir beden bölgesidir. Düş gören, düşün yorumunu, dişil bir tutum benimsemesine neden olan iğdiş edilme korkusunun üstesinden gelmesi anlamına geldiği biçiminde toparladı.[12]

(14) [1919] Fransızca olarak yürüttüğüm bir çözümleme sırasında yorumlamam için benim bir fil olarak göründüğüm bir düş getirildi. Doğal olarak düş görene neden bu biçimde temsil edildiğimi sordum. Yanıtı *"Vous me trompez"* ["beni kandırıyorsunuz"] oldu. (*"trompe"* = "gövde").

Düş-işlemi sıklıkla özel adlar gibi çok inatçı malzemeyi, kıyıda köşede kalmış çağrışımların zorlamalı kullanımlarıyla temsil etmeyi de başarır. Düşlerimden birinde *yaşlı Brücke*[13] *bana bir açımlama* [teşrih, dissection] *görevi vermişti; ... bir parça buruşturulmuş gümüş kâğıdına benzer bir şey çıkardım.* (Bu düşe daha sonra yeniden döneceğim [s. 180 v.s.na bkz.]) Bunun (biraz güçlükle ulaşabildiğim)

---

[12] [Bu örnek daha geniş bir biçimde ilk kez ayrı bir makale olarak yayımlanmıştı (1914*e*).]

[13] [S. 209'daki dipnota bkz.]

çağrışımı "stanniol"du.[14] Sonra gençliğimde çok hayranlık duyduğum ve balığın sinir sistemi üzerine bir tez yazmış olan Stannius'un adını düşündüğümü algıladım. Hocamın [Brücke] bana verdiği ilk bilimsel ödev aslında bir balığın, Ammocoetes'in sinir sistemiyle ilgiliydi. [Freud, 1877*a*]. Bu balığın adını resimli bir bilmecede kullandırmak açıkça olanaksızdı. [1900.]

Bu noktada, bir çocuk tarafından görüldüğü ve çözümsel olarak kolayca açıklanabildiği için de söz edilmeyi hak eden çok özel bir düşü kaydetmekten kendimi alamayacağım. Bir hanım "çocukken düşümde sık olarak" demişti. *"Tanrının kağıttan bir şapka giydiğini* görürdüm. Çok sık olarak yemeklerde porsiyonlarının büyüklüğünü görmek için öteki çocukların tabaklarına bakmamı önlemek için başıma bu tür bir şapka giydirilirdi. Tanrının her şeyi bildiğini işitmiş olduğum için düşün anlamı benim —başıma konan şapkaya karşın— her şeyi bildiğimdi." [1909.]

Düş-işleminin doğası ve malzemesiyle, düş düşünceleriyle, oynama biçimi, sıra düşlerde ortaya çıkan sayılar ve hesaplamalardan söz etmeye geldiğinde öğretici biçimde gösterilir.[15] Dahası, düşlerdeki sayılar gelecek açısından özellikle anlamlı oldukları boş inanıyla ele alınmışlardır.[16] Bu nedenle benim derlememden bu türden birkaç örnek seçeceğim.

I

Bir hanımın, sağaltımı sona ermeden kısa süre önce gördüğü düşten özet: *Birşeyin parasını ödeyecekmiş. Kızı onun çantasından 3 florin 65 kreuzer almış. Düş gören ona: "Ne yapıyorsun? Onun değeri yalnızca 21 kreuzer."*[17] *demiş.* Düş görenin koşulları hakkındaki bilgim sayesinde bu düş parçacığı, kadının başka açıklamalar yapmasına ge-

[14][gümüş kâğıdı = kalay yaprak; stanniol bir kalay (stannium) türevidir.]

[15][Bu kesimin (F) geri kalanı, s. 146'daki IV. Örnek dışında özgün baskıda (1900) bulunmaktadır.]

[16][Sayılara boş inanla yaklaşım Freud tarafından *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'nin (1901*b*) XII. (7) Bölümünde ve de "tekinsiz" hakkındaki makalesinin (1919*h*) II. kesiminde tartışılmıştır.

[17][Eski Avusturya parası florin ve kreuzer bu kitabın ilk basımından sonrasına dek değişmemişti. 1 florin (=100 kreuzer) o sırada yaklaşık olarak İngiliz parasıyla 1 s. 10 d. ; ya da Amerikan parasıyla 40 cent'e eşitti.]

rek olmaksızın benim için kavranabilir durumdaydı. Hanım yurtdışından gelmişti ve kızı Viyana'da okuldaydı. Benimle sağaltımını, kızı Viyana'da kaldığı sürece sürdürmek durumundaydı. Kızın ders yılı üç hafta sonra bitiyordu ve bu, hanımın sağaltımının da sonu demekti. Düşten önceki gün başmüdire ona kızını bir yıl daha okulda bırakma konusunu düşünüp düşünmediğini sormuştu. Bu öneri üzerine açıkça bu durumda sağaltımını da sürdürebileceğini düşünmüştü. Düşün gönderme yaptığı da buydu. Bir yıl 365 gündür. Hem ders yılından hem de sağaltımdan geriye kalan üç hafta ise —her ne kadar sağaltım saatleri bundan daha az da olsa— 21 güne eşittir. Düş düşüncelerinde zaman aralığına gönderme yapan sayılar, düşün kendisinde para toplamlarına bağlanmıştı — aslında daha derin bir anlam da vardı, çünkü "zaman paradır." 365 kreuzer, yalnızca 3 florin ve 65 kreuzer eder; düşte ortaya çıkan toplamların küçüklüğü açıkça istek doyurmanın bir sonucudur. Düş görenin isteği hem sağaltımın hem de bir yıllık okul ücretinin bedelini azaltmıştı.

II

Bir başka düşte ortaya çıkan sayılar çok daha karmaşık koşulları içeriyordu. Henüz genç olmasına karşın yıllardan beri evli bulunan bir hanım, hemen hemen tastamam akranı olan bir tanışının, Elise L.nin yeni nişanlandığına ilişkin haberler almıştı. Bunun üzerine aşağıdaki düşü gördü. *Kocasıyla tiyatrodaymış. Sıraların bir yanı tümüyle boşmuş. Kocası ona Elise L. ve nişanlısının da gelmek istediklerini ama ancak kötü sıralarda yer bulabildiklerini söylemiş —üçü 1 florin 50 kreuzer'e—*[18] *kuşkusuz oradan bilet alamazlarmış. Kadın aslında eğer oradan almış olsalar o kadar kötü olmayacağını düşünmüş.*

1 florin 50 kreuzer'in kökeni neydi? Bir önceki günün aslında önemsiz bir olayından geliyordu. Yengesine kocası 150 florin vermişti ve bir parça mücevher alıp o paradan kurtulmak için acele ediyordu. 150 florinin 1 florin 50 kreuzerin *yüz* katı olduğuna dikkat etmek gerekir. Tiyatro biletlerinin sayısı olan *üç* nereden gelmekteydi? Burada tek bağlantı yeni nişanlanan arkadaşının kendisinden aynı ay sayısı —*üç*— kadar küçük olmasıydı. Düşün çözümüne, boş sıraların anlamının keş-

[18] [Bir önceki dipnota bkz.]

fedilmesiyle ulaşıldı. Onlar, kocasına kendisine söylenmesi için iyi bir fırsat veren küçük bir rastlantıya değiştirilmemiş bir göndermeydi. Kadın, bir sonraki hafta için ilanı yapılmış bir oyuna gitmeyi planlamış ve birkaç gün önceden bilet alma zahmetine katlanmış bu nedenle de yer ayırma ücreti ödemek zorunda kalmıştı. Tiyatroya gittiklerinde salonun yarısının neredeyse boş olduğunu görmüşlerdi. *Bu kadar acele etmesine hiç gerek yoktu.*

Şimdi düş düşüncelerini düşün yerine koyayım. "Bu kadar erken evlenmek *saçma*'ydı. *Bu kadar acele etmeme hiç gerek yoktu.* Elise L. örneğinden de görüyorum ki sonunda bir koca bulabilecektim. Aslında eğer yalnızca *beklemiş* olsaydım (yengesinin *acele*'sinin karşısavı olarak) *yüz kez* daha iyi birini bulabilecektim (bir *define*). Param (ya da drahomam) bunun gibi *üç* tane adam satın alabilirdi."

Bu düşte sayıların anlamının ve bağlamının bir öncekine göre çok daha büyük ölçüde değişmiş olduğu gözlemlenecektir. Değiştirme ve çarpıtma süreçleri burada daha ileri gitmiştir; bu ise bu olguda düş düşüncelerinin temsil olanağı bulmadan önce özellikle yüksek derecede bir ruh içi direncin üstesinden gelmek zorunda olmasıyla açıklanmalıdır. Düşte bir saçmalık öğesi bulunduğunu da gözardı etmememiz gerekir; yani *iki* kişinin aldığı *üç* koltuk. Düş içeriğindeki bu saçma ayrıntının düş düşüncelerinde en güçlü biçimde vurgulananı yani "bu kadar erken evlenmek *saçma*ydı"yı temsil etme niyetinde olduğuna değinerek düşlerde saçmalık üzerine tartışmamı [s. 155 v.s.] öne alacağım. Düşte yer almak zorunda olan saçmalık kendisi de kıyaslanan iki kişinin arasındaki oldukça önemsiz bir ayrım noktasından —yaşları arasındaki 3 aylık farktan— türemiş olan 3 rakamıyla zekice beslenmişti. Gerçekteki 150 florinin 1 florin 50 kreuzer'e indirgenmiş olması düş görenin baskılanmış düşüncelerinde kocasına (ya da defineye) verdiği *düşük değere* denk geliyordu.[19]

III

Bir sonraki örnek, düşlerin kullandığı, onları bu denli gözden dü-

[19] [Bu düş Freud'un *Giriş Konferansları*'nın (1916-17) değişik noktalarında, özellikle de 7. Konferansın sonunda ve 14. Konferansta iki yerde çok daha incelikli olarak çözümlenmiştir.]

şüren, hesaplama yöntemlerini sergiliyor. Bir adam düşünde *B'lerin —daha* önce tanışmış olduğu bir aile— *evinde bir sandalyeye yerleştiğini ve onlara: "Mali içmeme izin vermemeniz büyük bir hatâ" dediğini* görmüştü. *Sonra kıza "kaç yaşındasınız?" diye sorarak devam etmiş. Kız "1882'de doğmuşum." diye yanıtlamış. "Ya, o zaman 28 yaşındasınız."*

Düşün tarihi 1898 olduğundan bu açıkça bir yanlış hesaplamadır ve de düş görenin hesaplama yeteneksizliği başka bir biçimde açıklanamazsa bir genel felçlininkiyle[20] kıyaslanmayı hak ederdi. Hastam ne zaman gözüne bir kadın ilişse düşüncelerinde onları rahat bırakmayan insanlardan biriydi. Benim muayene odama birkaç ay boyunca düzenli olarak ondan sonra gelen ve böylece de onunla rastlaşan hasta genç bir hanımdı; adam durmadan onun hakkında sorgulamalar yapar ve üzerinde iyi bir izlenim bırakmak için çok uğraşırdı. Yaşının 28 olduğunu hesapladığı kişi oydu. Sözümona hesaplamanın sonucunun açıklanma biçimine gelelim. 1882 , rastlantısal olarak düş görenin evlendiği yıldı. Onun evimde karşılaştığı karşı cinsten iki kişiyle daha söyleşiye girmeye karşı duramadığını ekleyebilirim — biri ona kapıyı açan iki hizmetçi (ikisi de hiçbir biçimde genç değildi); onların tepkisizliğini kendisini *yerleşmiş* alışkanlıkları olan yaşlı bir beyefendi saymalarıyla açıklardı.

IV[21]

İşte sayılarla uğraşan ve kararlılık ya da daha doğrusu aşırı kararlılık biçiminin açıklığıyla belirli bir başka düş. Hem düşü hem de yorumunu Dr. B. Dattner'e borçluyum. "Apartman dairemin bir polis memuru olan sahibi düşünde *devriye görevinde olduğunu* görmüş. (Bu bir istek doyurmaydı.) *Bir müfettiş kendisine doğru gelmiş, yaka numarası 22'yle başlıyor 62 ya da 26'yla bitiyormuş. Her durumda birçok iki bulunuyormuş.*

---

[20] [Genel felç frenginin beyin hücrelerini yıkıma uğrattığı evresine verilen ad. Bu kişilerde belirgin bir zekâ yıkımı ön plandadır. —*ç.n*]

[21] [Bu örnek 1911'de eklenmiştir.]

"Yalnızca düş görenin 2262 sayısını parçalayarak bildirmiş olması, öğelerinin ayrı anlamları olduğunu gösteriyordu. Bir gün önce polis karakolunda erkeklerin hizmet sürelerine ilişkin bazı konuşmalar geçmiş olduğunu anımsadı. Konu, 62 yaşında tam maaşla emekli olmuş bir müfettişti. Düş görenin yalnızca 22 yıllık hizmeti vardı ve maaşının %90'ıyla emekli olabilmesi için 2 yıl 2 ay daha gerekiyordu. Düş, ilk planda düş görenin uzun süredir beklediği müfettiş rütbesine ulaşma isteğinin doyurulmasını temsil etmişti. Yakasında '2262' olan kıdemli memur, düş görenin kendisiydi. Devriye görevindeydi —onun bir başka gözde isteği— geri kalan 2 yıl 2 aylık hizmetini tamamlamıştı ve şimdi 62 yaşındaki müfettiş gibi tam maaşla emekli olabilirdi."[22]

Bunları daha sonra [s.176 v.s.] vereceğim bazı başka örneklerle birlikte aldığımızda düş-işleminin aslında ister doğru ister yanlış herhangi bir hesaplama yapmadığını; yalnızca düş düşünceleri içinde bulunan ve başka bir yoldan temsil edilemeyen konuya anıştırmalar yapmaya yarayan sayıları bir hesaplama *biçimi* içine fırlattığını güvenle söyleyebiliriz. Bu açıdan düş-işlemi, sayıları, tıpatıp aralarında özel adlar ve ayrımsanır biçimde sözel sunumlar olarak ortaya çıkan konuşmalar da bulunan başka düşünceleri ele aldığı biçimde, amacını ifade etmek için bir araç gibi ele almaktadır. [Aşağıdakinden sonraki paragrafa bakınız.]

Çünkü düş-işlemi aslında konuşmalar *yaratamaz*. [Bkz. I. Cilt s.232 v.s. ve II. Cilt s.37-8.] Ancak kendi içlerinde ister mantıklı isterse mantıksız olsun çoğu konuşma ve söyleşi düşlerde biçimlenebilir ve çözümleme değişmez biçimde düşün tüm yaptığının düş düşünceleri içinden gerçekten yapılmış ya da işitilmiş konuşma parçalarını çıkarmak olduğunu kanıtlar. Bu parçalarla çok keyfi bir biçimde uğraşır. Yalnızca onları bağlamlarından koparıp parçalara ayırmak ve bazı kesimleri alıp bazılarını atmakla kalmaz; sıklıkla onları yeni bir sırayla biraraya getirir, öyle ki düşte bağlantılı bir bütün oluşturması için ortaya çıkan bir konuşmanın, çözümlemede üç ya da dört ilintisiz parçadan oluştuğu ortaya çıkar. Bu yeni biçimi oluştururken bir düş sıklıkla sözcüklerin başlangıçta düş düşünceleri içinde sahip oldukları

---

[22] [*1914'de eklenen dipnot:*] Sayıları içeren başka düşlerin çözümlemeleri için Jung'a [1911], Marcinowski'ye [1912*b*] ve diğerlerine bkz. Bunlar sıklıkla sayılarla, düş görenin şaşırtıcı bir doğrulukla yaptığı çok karmaşık işlemleri barındırırlar. Ayrıca Jones'a (1912*a*) bkz.

anlamları terkedecek ve onlara yeni bir anlam verecektir. [23] Eğer bir düşte ortaya çıkan bir konuşmaya daha yakından bakacak olursak, onun bir yandan oldukça açık ve yoğun kesimlerden, bir yandan da birleştirici madde işini yapan ve belki de tıpkı okurken yanlışlıkla atlanmış bir harf ya da hecenin yerini doldurduğumuz gibi daha sonraki bir dönemde doldurulmuş kesimlerden oluştuğunu görürüz. Böylece düşlerdeki konuşmaların değişik taş türlerinden irice blokların birleştirici bir ara madde ile birbirine yapıştığı kaya kütlelerine benzer bir yapısı vardır. [Bkz. s.178.]

---

[23] [*1909'da eklenen dipnot*:] Bu açıdan nevrozlar tastamam düşler gibi davranırlar. Belirtilerinden biri, istençdışı ve isteğine zıt olarak ve de zihinsel yaşamındaki rollerini anlayamadığı şarkılar ya da şarkı parçaları işitmek —yani varsanmak— olan bir hasta biliyorum. (Bu arada o hanım kesinlikle paranoid değildir.) Çözümleme, kendine bir dereceye dek kuralları çiğneme izni vermekle onun bu şarkıların güftelerini hatalı kullandığını göstermişti. Örneğin [Weber'in *Freischütz*'ünde Agathe'nin aryasındaki] *"Leise, leise, fromme Weise!"* [sözcük olarak "hafif hafif ilahi melodi"] dizesinde son sözcük onun bilinçdışı tarafından sanki *"Waise"* ["öksüz" böylece dizeyi şöyle okutturuyordu: "hafif hafif sofu öksüz"] diye okunuyormuş gibi alınmıştı; burada öksüz kendisiydi. Yine *"O du selige, o du fröhliche"* ["Ey siz kutsanmış ve mutlu..."] bir Noel şarkısının girişidir; deyişi "Noel mevsimi" sözcüğüyle sürdürmemekle onu bir düğün şarkısına dönüştürmüştü. — Aynı çarpıtma mekanizması varsanının *eşlik etmediği* bir düşüncenin ortaya çıkışında da rol oynayabilir. Hastalarımdan biri nedense gençliğinde öğrenmek zorunda kaldığı bir şiirin [Von Platen'in] anısı tarafından rahatsız ediliyordu: *"Nächtlich am Busento lispeln..."* ["Busento üzerinde gece fısıldıyor..."]? Çünkü imgelemi bu alıntının ilk kesiminden öteye geçemiyordu: *"Nächtlich am Busen"* ["Göğsün üzerindeki gece"].

Aynı teknik hilenin parodiciler tarafından kullanıldığını biliyoruz. *Fliegende Blätter*'de [tanınmış mizah gazetesi] yayımlanan "Alman Klasiklerinden Tablolar" dizisinde Schiller'in *"Siegesfest"*ini ona eklenen aşağıdaki deyişle resimleyen biri vardı:

> Und des frisch erkämpften Weibes
> Freut sich der Atrid und strickt...
>
> [Atreus'un fatih oğlu oturur
> Güzel kölesinin yanına ve düğüm atar...]

Burada alıntı kesiliyor. Özgün metinde dizeler şöyle sürer:

> ... Um den Reiz des schönen Leibes
> Seine Arme hochbeglückt.
>
> [... keyifli ve muzaffer kollarıyla
> Kızın bedeninin güzelim çekiciliklerine.]

Doğrusu bu betimleme yalnızca düşlerdeki konuşmalardan duyusal nitelikte bir şeylere sahip olanlara ve düş görenin kendisinin de konuşma olarak betimlediği konuşmalara uyar. Öteki konuşma türleri, düş görene sanki işitilmemiş ya da konuşulmamış gibi gelenler (yani düşte sessel ya da devinimsel bir öğenin eşlik etmediği konuşmalar) bizim uyanıklık düşünme etkinliğimizde ortaya çıkanlar gibi yalnızca düşüncelerdir ve sıklıkla düşlerimize değiştirilmemiş olarak taşınırlar.

Bu türden değişime uğramamış konuşmaların bir başka verimli kaynağı, izlenmesi zor bir kaynak olmasına karşın *okunmuş* malzemeden sağlanıyor gibi görünmektedir. Ama düşlerde bir konuşma olarak belirgin bir biçimde göze çarpan her şeyin izi düş görenin yaptığı ya da işittiği bir konuşmaya dek sürülebilir.

Düşlerdeki konuşmalarının kökeninin bu olduğunu gösteren örnekleri, çok başka nedenlerle değinmiş olduğum düşlerin çözümlemesi sırasında vermiştim. Örneğin I. Cilt s.270'de bildirilen "masum" çarşı düşünde söylenen "bunlar artık bulunmuyor" sözcükleri, beni kasapla özdeşleştirmeye yaramıştı; oysa diğer konuşmanın bir kesimi, "Bunu tanımıyorum; almayacağım," aslında düşü "masum" bir düş haline getirmekten sorumluydu. Anımsanacağı üzere düş gören bir önceki gün aşçısının kendisine bazı önerilerde bulunması üzerine: "Bunu tanımıyorum; kendine çeki düzen ver!" sözcükleriyle karşılık vermişti. Bu konuşmanın kulağa masum gibi gelen *ilk* kesimi, düşün altında yatan düşleme mükemmel biçimde uyan ama aynı zamanda onu ele verecek olan *ikinci* kesimini anıştırmak üzere düşe alınmıştı.

İşte tümü aynı sonuca götürecek pek çoğunun yerine geçebilecek bir başka örnek.

Düş gören bazı ölü bedenlerin yakılmakta olduğu büyük bir avludaymış. "Ben gidiyorum," demiş "görüntüsüne dayanamıyorum." (Bu belirgin olarak bir konuşma değilmiş.) *Sonra iki kasap çırağına rastlamış."Hey" diye sormuş "tadı güzel mi?" Onlardan biri "Hayır," diye yanıtlamış "hiç de güzel değil." — sanki insan etiymiş.*

Düşün masum nedeni aşağıdaki gibiydi. Düş görenle karısı akşam yemeğinden sonra mükemmel insanlar olan ama kesinlikle *iştah verici* olmayan komşularını ziyaret etmişler. Konuksever yaşlı hanım henüz akşam yemeğini yiyormuş ve adamı tadına bakması için *zorlamış* (er-

kekler arasında bu düşünceye karşılık olarak espri amacıyla kullanılan cinsel anlamlı bir deyim vardır[24]). İştahının kalmadığını söyleyerek reddetmiş; kadın "hadi canım" demiş "pekâlâ yiyebilirsin", ya da bu anlama gelen sözler. Bu nedenle tadına bakmak zorunda kalmış ve kadına: "Çok güzel olmuş" diyerek iltifat etmiş. Karısıyla yeniden yalnız kaldığında komşusunun ısrarı ve de yemeğin kalitesi hakkında homurdanmış. Düşte de tam anlamıyla bir konuşma olarak ortaya çıkamayan düşünce, "görüntüsüne dayanamıyorum", daveti yapmış olan hanımın fiziksel çekiciliklerine bir anıştırmaydı ve adamın onlara bakmayı hiç arzu etmediği anlamında alınması gerekiyordu.

Her ne kadar düşlerde duyguları tartışıncaya kadar [s.188 v.s.] tümüyle açıklamayı bir yana bırakmak zorunda olsam da, bu bağlamda, merkez noktasını oluşturan çok belirgin konuşma yüzünden bildireceğim bir başka düşten çok daha fazla şey öğrenilebilir. Çok net bir düş görmüştüm. *Geceleyin Brücke'nin laboratuarına gitmiştim ve kapının hafifçe çalınması üzerine yanında bir sürü yabancıyla içeri giren ve karşılıklı birkaç söz söyledikten sonra masasına oturan* (merhum) *Profesör Fleischl'a*[25] *kapıyı açtım.* Bunu ikinci bir düş izledi. *Arkadaşım Fl. [Fliess] Temmuzda habersizce Viyana'ya gelmişti. Ona caddede* (ölmüş) *arkadaşım P. ile konuşurlarken rastladım ve onlarla bir yere gittim; onlar sanki küçük bir masadaymışlar gibi karşılıklı oturdular. Ben masanın dar kenarına oturdum. Fl. kızkardeşinden söz etti ve onun üç çeyrek saat içinde öleceğini söyledi ve "eşik buydu" gibi bazı sözler ekledi. P. onu anlamadığı için*[26] *Fl. bana döndü ve onun işlerinden P.ye ne kadar söz ettiğimi sordu. Bunun üzerine garip duygulara yenik düşerek Fl.e P.nin (hiçbir şeyi anlayamadığını çünkü) canlı olmadığını açıklamaya çalıştım. Ama aslında söylediğim —ve hatâyı kendim ayrımsadım—"NON VIXIT" idi. Sonra P.ye delici bir bakış attım. Bakışım karşısında sarardı; biçimi belirsizleşti, gözleri hastalıklı bir maviye döndü ve sonunda eriyip gitti. Bundan çok hoşlandım ve o anda Ernst Fleischl'ın da bir görüntüden, bir"revenant"*

---

[24] [*"Nötigen"*, "zorlamak" (bilinen anlamda) yerine *"Notzüchtigen"* "cinsel olarak zorlamak", "tecavüz etmek" kullanılır.]

[25] [Sözü edilen kişiler hakkında açıklama için s. 209'daki dipnota bkz.]

[26] [Bu ayrıntı aşağıda s.237'de çözümlenmiştir.]

dan ["hayalet" — sözcük olarak "geri dönen kişi"] *başka bir şey olmadığını ayrımsadım ve de bana bu türden insanların yalnızca birisi istediği sürece var olmaları ve bir başkası istediği zaman baştan savılabilmeleri çok olası gibi geldi.*

Bu güzel örnek, düşlerin çoğu niteliğini içermektedir –düş sırasında benim eleştirel yeteneklerimi çalıştırmamı ve *"Non vivit"* diyecek yerde *"Non vixit"* [yani "o canlı değil" yerine "o yaşamadı"] dediğimde yaptığım yanlışı kendi kendime bulmamı; benim ölmüş olan ve ölü olduklarının ayırdına düşün içinde varılan insanlara kayıtsızca davranmamı; sonuncu çıkarımımın ve onun bana verdiği büyük doyumun saçmalığını. Aslında bu düş bu tür şaşırtıcı özelliklerden o kadar çoğunu sergiliyordu ki, söz oyunlarının tam bir çözümünü sunabilsem pek çok şey verebilirdim. Ama işin doğrusu bunu yapamazdım — yani düşte yapmış olduğumu, çok değer verdiğim insanları hırsıma kurban etmeyi. Ancak herhangi bir gizleme de düşün anlamı olduğunu çok iyi bildiğim şeyi yıkabilirdi; bu yüzden burada da daha sonraki [s. 207 v.s.] bir bağlamda da yorum için onun öğelerinden yalnızca bir kaçını seçerek kendimi hoşnut edeceğim.

Düşün merkez görüntüsü, P. yi bir bakışta yok ettiğim bir sahneydi. Gözleri yabancı ve tekinsiz bir maviye dönüşmüş ve o eriyip gitmişti. Bu sahne yanılmaz bir biçimde gerçekten yaşadığım bir sahneden kopya edilmişti. O sırada aklımda Fizyoloji Enstitüsünde bir uygulamacı olduğum ve sabahları işe erken başlamak zorunda olduğum vardı. Bazan öğrencilerin laboratuarına geç gittiğim Brücke'nin kulağına gitmişti. Bir sabah tam açılış saatinde geldi ve benim gelişimi bekledi. Sözleri kısa ve ölçülüydü. Ama önemli olan onlar değildi. Beni boğan şey bana bakan ve beni bir hiç derekesine indirgeyen —tıpkı düşteki P. gibi; yalnız orada benim rahatlığım için roller değişmişti— korkunç mavi gözleriydi. Büyük adamın, ileri yaşında bile çarpıcı güzelliğini korumuş olan gözlerini anımsayabilen ve de onu bir kez kızgınken görmüş olan hiç kimse genç günahkârın duygularını gözünde canlandırmakta güçlük çekmeyecektir.

Ancak düşte hakkındaki yargımı dile getirdiğim *"Non vixit"*in kökeninin izini sürmeyi başarmam çok zaman aldı. Ama en sonunda bu iki sözcüğün, düşte, işitilen ya da söylenen sözler gibi değil *görülen* sözler gibi yüksek düzeyde bir berraklığa sahip oldukları aklıma geldi. O zaman hemen nereden geldiklerini buldum. Viyana'da Hofburg'da [İmparatorluk Sarayı] Kaiser Josef Anıtının altlığında aşağıdaki etkileyici sözler yazılıydı:

Saluti patriae vixit
non diu sed totus.[27]

Bu yazıttan düş düşünceleri arasındaki düşmanca bir düşünce katarına uygun düşecek kadarını, "bu arkadaşın konu hakkında söyleyecek hiçbir şeyi yok — *hattâ o canlı bile değil*"i anıştırmaya yetecek kadarını seçmiştim. Bu da bana, düşü, üniversitenin avlu revaklarında Fleischl anıtının açılışından yalnızca birkaç gün sonra gördüğümü anımsattı.[28] O zaman Brücke'nin anıtını da yeniden görmüştüm ve tüm yaşamını bilime adamış olan çok zeki arkadaşım P. nin erken ölümünün, kesinlikle hak ettiği aynı yerde bir anıtı bulunmasından onu yoksun bıraktığını, hayıflanarak (bilinçdışı olarak) düşünmüş olsam gerek. Bu nedenle düşümde ona bu anıtı vermiştim; ayrıca anımsadığım kadarıyla ilk adı Josef'di.[29]

Düş yorumunun kurallarına göre Kaiser Josef Anıtına ilişkin anımdan türeyen *Non vixit*'ten düş düşüncelerinin anlamının gerektirdiği *Non vivit*'e geçişi hâlâ niteleyebilmiş değildim. Düş düşünceleri içinde geçişi olası kılan başka bir öğe bulunsa gerekti. O zaman düşteki sahnede arkadaşım P.ye yönelik, birincisi yüzeyde ikincisi gizlenmiş ama her ikisi de tek bir *Non vixit* deyiminde temsil edilmiş olan düşmanca ve sevecen duygu akımlarının birbirine yaklaşması dikkatimi çekti. Bilimde pekâlâ hak ettiği için ona bir anıt yapmıştım ama (düşün sonunda ifade edilmiş olan) kötü bir isteğin[30] suçlusu olduğu için onu yok etmiştim. Bu son cümlenin çok özel bir ölçüsü olduğunu ve aklımda bir modelin bulunması gerektiğini ayrımsadım. Bu tür bir karşısav, tek bir kişiye yönelik, her ikisinin de tümüyle

---

[27] ["Ülkesinin iyiliği için uzun değil ama dolu yaşadı." — *1925'de eklenen dipnot:*] Yazıtın gerçek sözleri:

Saluti publicae vixit
non diu sed totus.

Benim "*publicae*" ["halk"] yerine "*patriae*" geçirme yanlışımın nedeni Wittels [1924, 86; İngilizce çev. (1924), 100 v.s.] tarafından doğru olarak tahmin edilmiştir.

[28] [Bu tören 16 Ekim 1898'de yapılmıştı.]

[29] Bir aşırı belirlenme örneği olarak laboratuara çok geç ulaşmamın gerekçesinin gece geç saatlere kadar çalıştıktan sonra sabah *Kaiser Josef* Strasse ile Währinger Strasse arasındaki uzun yolu aşmak zorunda olmam olduğunu ekleyebilirim.

[30] [Bu ayrıntı aşağıda s. 210'da açıklanmaktadır.]

haklı olduğu öne sürülen ama yine de bağdaşmaz olan iki zıt tepkinin böylesine yanyana durması nerede bulunabilirdi? Edebiyatta yalnızca bir parçada —ama okurda derin bir izlenim bırakan bir parça— Shakespeare'in *Julius Caesar*'ında Brutus'un kendini haklı çıkarma söylevinde [III. Perde, 2. Sahne], "Sezar beni sevdiği için, ona ağlıyorum; şanslı olduğu için, seviniyorum; yiğit olduğu için, ona saygı duyuyorum; ama hırslı olduğu için, onu öldürdüm." Bu cümlelerin biçimsel yapısıyla karşısavsal anlamı, örtüsünü açmış olduğum düş düşüncelerindekinin kesinlikle aynısı değil miydi? Böylece düşte Brutus'un rolünü oynamıştım. Keşke düş içeriğinde bu şaşırtıcı yan bağlantı hattını destekleyen bir kanıt parçası bulabilseydim! Olası bir tanesi aklıma geldi. *"Arkadaşım Fl. Temmuzda Viyana'ya geldi."* Gerçekte düşün bu ayrıntısının hiçbir temeli yoktu. Bildiğim kadarıyla arkadaşım Fl. hiçbir zaman Temmuzda Viyana'da bulunmamıştı. Ama Temmuz ayının adı [Almanca Juli —*ç.n.*] Jul Sezar'dan sonra konmuştu; bu nedenle de benim Brutus'un rolünü oynamama ilişkin ara düşünce için istediğim anıştırmayı pekâlâ temsil edebilirdi.[31]

İşin şaşırtıcı yanı bir zamanlar gerçekten Brutus'un rolünü oynamıştım. Bir keresinde, çocuk izleyiciler önünde, Schiller'den[32] Brutus ile Sezar arasındaki sahnede oynamıştım. O sırada ondört yaşındaydım ve benden bir yaş büyük bir yeğenimle oynuyordum. İngiltere'den bizi ziyarete gelmişti ve o da bir *revenant*'dı, çünkü onda geri gelen, benim en küçük yaşlarımın oyun arkadaşıydı. Üç yaşımın sonuna dek biz ayrılmaz bir ikiliydik. Birbirimiz seviyorduk ve birbirimizle dövüşüyorduk ve daha önce [I. Cilt s. 246 ve s. 281] değindiğim gibi, bu çocukluk ilişkisinin, benim, çağdaşlarımla sonraki tüm ilişkilerimde belirleyici bir etkisi olmuştur. O zamandan beri yeğenim John, bilinçdışı belleğimde değişmez biçimde saptanmış olan kişiliğinin bazan bir yanıyla bazan diğer yanıyla pek çok kez yeniden doğmuştur. Bana çok kötü davrandığı ve benim de zalimimin önünde cesaret göstermek zorunda olduğum zamanlar olmuş olsa gerek; çünkü daha sonraki yaşlarda kendimi savunmak için yaptığım kısa bir konuşma, aynı zamanda John'un dedesi olan babam beni suçlayarak:"Neden John'a vuruyorsun?" dediğinde "Ona vuruyorum çünkü o bana vuruyor." diye yanıt verdiğim sıklıkla bana anlatıldı — o sırada henüz iki

[31] "Caesar" ile "Kaiser" arasında da bir bağlantı vardı.

[32] [Bu aslında Schiller'in oyunu *Die Räuber*'in IV. Perde 5. Sahnesine Karl Moor tarafından nakledilmiş diyalog biçiminde bir şiirdir.]

yaşında bile değildim. *"Non vivit"*i *"Non vixit"*e dönüştüren şey çocukluğumun bu sahnesi olsa gerek, çünkü geç çocukluğun dilinde dövmek için kullanılan sözcük *"wichsen"*dir ["viksen" okunur]. Düş-işlemi bunun gibi bağlantıları kullandırmaktan utanmaz. Gerçekte benden çok üstün olan, bu nedenle de benim erken oyun arkadaşımın yeni bir basımı olarak ortaya çıkmaya çok uygun olan arkadaşım P.ye düşman-lığım için çok az neden vardı. Bu nedenle bu düşmanlık kesinlikle geriye, John'la karmaşık çocukluk ilişkilerime gitmişti. [Daha fazlası için s. 209 v.s.na bkz.][33]

Söylediğim gibi bu düşe daha sonra yeniden döneceğim.

---

[33]Düşlerde konuşma konusundan I. Cilt s.232'de; II. Cilt s. 37-8, 46 ve 193'de söz edilmiştir.

(G)

SAÇMA DÜŞLER

DÜŞLERDE ZİHİNSEL ETKİNLİK[1]

Düş yorumlarımızın gidişi içinde saçmalık öğesiyle o denli sık karşılaştık ki eğer varsa onun kaynağını ve önemini araştırma anını daha fazla erteleyemeyiz. Çünkü anımsanacağı üzere düşlerin saçmalığı, düşlerin değerini yadsıyanlara, onları azalmış ve parçalı bir zihinsel etkinliğin anlamsız ürünü saymaları lehinde temel kanıtlarından birini sağlamıştı [I.Cilt s. 107 v.s. na bkz.].

Saçmalığın yalnızca görünümde olduğu ve düşün anlamı daha yakından incelenir incelenmez ortadan kaybolduğu birkaç örnek vermekle başlayacağım. İşte düş görenin ölmüş babasıyla ilgili (ilk bakışta görüleceği gibi rastlantısal) iki ya da üç düş.

I

Bu, babasını altı yıl önce yitirmiş bir hastanın düşüdür. *Babası ağır bir felakete uğramış. Gece treniyle yolculuk ediyormuş ve tren raydan çıkmış. Vagonların koltukları birbirine geçmiş ve adamın başı*

[1] [Bundan sonra kitabın sonuna dek bir kez daha konunun tümünün, daha sonraki bir tarihe ilişkin oldukları özellikle belirtilen parçalar dışında, ilk basımda (1900) yer aldığı varsayılmalıdır.]

iki yandan ezilmiş. Düş gören sonra onu sol kaşının üzerinde dikey yönde bir yarayla yatakta yatarken görmüş. (Bana düşü anlatırken eklediğine göre *zaten ölmüş olduğu için) babasının felakete uğramasına şaşırmış. Gözleri öyle parlakmış ki!*

Düşlerin egemenlik kuramına göre bu düşün içeriğini aşağıdaki biçimde açıklamak zorunda kalacaktık. Başlangıç olarak düş görenin, kazayı imgelerken babasının yıllardır mezarında olduğunu unutmuş olması gerektiğini; ama düş ilerlerken anının canlandığını ve hâlâ uyuduğu halde kendi düşüne şaşırmasına yol açtığını varsayacaktık. Ancak çözümlemeler bize bu tür açıklamalar aramanın çok gereksiz olduğunu öğretmiştir. Düş gören bir heykeltraşa babasının büstünü ısmarlamıştı ve onu ilk kez düşten iki gün önce görmüştü. Felaket olarak düşündüğü de buydu. Heykeltraş babasını hiç görmemişti ve fotoğraflardan çalışmıştı. Düşten hemen önceki gün, babasına saygı gereği, eski bir aile uşağını mermer baş hakkında aynı görüşü, yani şakaklarda yandan çok dar olduğu görüşünü, edinip edinmeyeceğini anlamak için atölyeye göndermişti. Şimdi belleğinden düşün yapısını oluşturmuş olan malzemeyi anımsamayı sürdürüyordu. Babası ne zaman iş endişeleri ya da aile sorunları nedeniyle sıkıntıya düşse elleriyle alnının iki yanını, sanki başı çok genişmiş de onu sıkıştırmak istiyormuş gibi bastırma alışkanlığındaydı. Hasta dört yaşındayken yanlışlıkla doldurulmuş bir tabanca patlayıp babasının gözlerini morarttığında orada bulunuyordu. (*"Gözleri öyle parlakmış ki!"*) Düşün babasının yarasını yerleştirdiği alnındaki noktada yaşamı boyunca ne zaman düşünceli ya da üzgün olsa derin bir kırışık oluşurmuş. Bu kırışıklığın düşte bir yarayla yer değiştirmiş olması, geriye, düşün ikinci heyecan verici olayına yöneltti. Düş gören küçük kızının bir fotoğrafını çekmişti. Ancak fotoğraf camı parmaklarının arasından kaymıştı ve onu yerden aldığında üzerinde küçük kızın alnında dikey olarak kaşına dek uzanan bir çatlak görmüştü. Bunun üzerine boşinana kapılmaktan kendini alamamıştı; çünkü annesinin ölümünden birkaç gün önce, üzerinde annesinin resmi bulunan bir fotoğraf camını kırmıştı.

Bu nedenle bu düşün saçmalığı, sözel anlatımdaki, büst ve fotoğrafla gerçek kişiyi birbirinden ayıramayan bir parça özensizliğin sonucundan başka bir şey değildir. Herhangi birimiz de [bir resme bakarak]: "babamın bir şeyi var gibi, ne dersin?" diyebilirdik. Düşteki saçmalık

görünümünden kolayca kurtulunabilmiştir ve eğer bu tek örnekten bir yargıya varacak olsaydık görünür saçmalığa izin verildiğini hattâ onun düzenlendiğini düşünme eğiliminde olmamız gerekirdi.

II

İşte benim bir düşümden hemen tümüyle benzer bir başka örnek. (Babamı 1896'da yitirdim) *Ölümünden sonra babam Macarlar arasında siyasal bir rol oynamış ve onları siyasal olarak bir araya getirmiş.* Burada küçük ve belirsiz bir resim gördüm: *Sanki Reichstag'daymışlar gibi bir insan kalabalığı; bir ya da iki iskemlenin üzerinde birisi ayakta duruyor, diğer insanlar da onun çevresinde. Ölüm döşeğinde Garibaldi'ye ne çok benzediğini anımsadım ve o vaadin yerine gelmiş olmasına sevindim.*

Bundan daha saçma ne olabilirdi? Düş, Macarların parlamento *engellemesi* ile yasasızlık durumuna düşürüldüğü ve Koloman Széll[2] tarafından kurtarıldığı bir krize girdiği sırada görülmüştü. Düşteki sahnenin öylesine küçük boyutta resimler halinde görünen ince ayrıntısı, düşün yorumuyla ilintisiz değildi. Düş düşüncelerimiz genellikle gerçek boyutlardan daha küçük ya da daha büyük görünen görsel resimlerle temsil edilirler. Ancak düşümde gördüğüm resim, resimli bir Avusturya tarihine yerleştirilmiş ve Maria Theresa'yı Pressburg Reichstag'ında [meclis] ünlü *"Moriamur pro rege nostro"*[3] sahnesinde gösteren bir ağaç baskının kopyasıydı. Maria Theresa gibi babam da düşte çevresinde bir kalabalıkla ayakta durmaktaydı. Ama iki *iskemle* ["iskemle" = *"Stuhl"*] *üzerinde ayakta duruyordu. Onları bir araya getirmişti* böylece de bir yönetmen yargıç olmuştu. [*"Stuhlrichter"*, sözcük olarak "iskemle-yargıç".] (Birleştirici bir bağlantı yaygın [Almanca] "yargıca gereksinmemiz yok" deyimi tarafından sağlanmıştı.) Çevrede ayakta duran bizler aslında babamın ölüm döşeğinde ne kadar da Garibaldi'ye benzediğini söylüyorduk. Babamda *post-mortem* [ölüm

[2][Macaristan'da 1898-9'daki ani bir siyasal kriz Széll başkanlığında bir koalisyon hükümeti kurulmasıyla çözülmüştü.]

[3]["Kralımız için öleceğiz!" Maria Theresa'nın Avusturya Hanedan Savaşı'nda 1740'da tahta çıkmasından sonra destek istemine Macar soylularının yanıtı.] — Olağandışı küçük resimlerle dolu olan ve kaynağının düş görenin gündüz gördüğü Jacques Callot'nun gravürlerinden biri olduğu ortaya çıkan bir düşün özetini nerede okuduğumu anımsayamıyorum. Bu gravürler gerçekten çok sayıda çok küçük figürler içerir. Onların bir dizisi Otuz Yıl Savaşlarının dehşetini resimlemektedir.

sonrası, —*ç.n.*] bir ısı artışı olmuş yanakları giderek daha koyu kırmızı bir renk almıştı... Bunu anımsayınca düşüncelerim istençsizce:

> Und hinter ihm in wesenlosem Scheine
> Lag, was uns alle bändigt, das Gemeine.[4]

ile sürdü.

Bu yüceltilmiş düşünceler [çözümlemede] bir başka anlamda ortak *["gemein"]* olan şeylerin ortaya çıkmasına yol hazırladı. Babamın ısısının *post-mortem* artışı, düşteki "ölümünden sonra" sözcüklerine denk düşüyordu. Çok ağır ıstırabı son haftalarında barsaklarında tam bir felce *[engellenme]* neden olmuştu. Bunu her türden saygısız düşünceler izledi. Babasını ortaokuldayken yitirmiş —o zaman ben derinlemesine etkilenmiş ve ona arkadaş olmayı önermiştim— bir akranım bir keresinde bana kadın akrabalarından birinin nasıl da acı bir yaşantısı olduğunu küçümseyerek anlatmıştı. Kadının babası yolda düşüp ölmüş ve eve getirilmiş; giysileri çıkarıldığı zaman ölüm anında ya da *post-mortem* gaitasını *["Stuhl"]* [aynı zamanda iskemle demek, —*ç. n.*] kaçırdığını görmüşler. Kızı bundan o denli mutsuz olmuş ki bu çirkin ayrıntının babasına ilişkin anısını bozmasını engelleyememiş. Burada bu düşün içine gömülü isteğe ulaşmış olduk. "İnsanın, ölümünden sonra, çocuklarının gözünde, büyük ve kirlenmemiş olarak durması," — bunu kim arzulamazdı? Düşün saçmalığı haline gelmiş olan neydi? Görünürdeki saçmalığı yalnızca, kendi içinde kurala son derece uygun ve parçaları arasındaki zıtlığın içerdiği herhangi bir saçmalığı gözardı etme alışkanlığında olduğumuz bir konuşma figürünün sözcüğü sözcüğüne resmini vermiş olmasıydı. Bu örnekte de bir kez daha görünürdeki saçmalığın amaçlı olduğu ve bilerek üretilmiş olduğu izleniminden kurtulmak olanaksızdır.[5]

Düşlerde ölmüş insanların, ortaya çıkma ve sanki canlıymışlar gibi davranıp bizimle ahbaplık etme sıklığı, gereksiz bir şaşkınlığa yol açmış ve düşleri kavrayış yoksunluğumuza büyük rahatlık getiren bazı

---

[4] [Bu dizeler Schiller'in "Lied von der Glocke"sine Goethe'nin, arkadaşının ölümünden birkaç ay sonra 10 Ağustos 1805'de yapılan anıtsal tören için yazdığı ön deyiştendir. Schiller'in ruhunun hakikatin, iyiliğin ve güzelliğin sonsuzluğuna doğru uzaklaştığını oysa "arkasında, gölgeli bir yanılsamanın, hepimizi birbirine bağlayan şeylerin —ortak olan şeylerin— kaldığını" söyler.]

[5] [Bu düş s. 176 v.s. nda daha fazla tartışılmıştır.]

dikkate değer açıklamalar üretmiştir.[6] Hattâ bu düşlerin açıklaması çok yalındır. Sıklıkla kendi kendimizi şöyle düşünürken bulabiliriz: "Eğer babam sağ olsaydı buna ne derdi?" Düşler bu türden bir "eğer"i, söz konusu kişiyi özel bir ortamda varmış gibi temsil etme dışında ifade edemezler. Örneğin büyükbabasından büyük bir miras kalmış genç bir adam, önemli miktarda bir para harcadığı için kendi kendine kızgınlık duyduğu bir dönemde, bu nedenle, düşünde büyükbabasının yeniden sağ olduğunu ve kendisinden hesap sorduğunu görmüştü. Ve de bizim daha iyi bilgilerimize göre her şey bir yana sözkonusu kişinin ölmüş olduğu biçiminde karşı çıktığımızda düşün eleştirisi saydığımız şey aslında ya ölü kişinin olaya tanık olacak kadar yaşamadığı için avuntu veren bir düşüncedir ya da artık karışamayacağı için bir doyum duygusudur.

Ölmüş akrabalara ilişkin düşlerde ortaya çıkan ama alay ve küçümseme ifade etmeyen bir başka saçmalık türü vardır.[7] Uç derecede bir reddetmeyi belirtir ve böylece de düş görenin tümüyle düşünülemez saydığı bastırılmış bir düşüncenin temsil edilmesini olası kılar. Eğer insan düşlerin istenenle gerçek olan arasında ayırım yapmadığını aklında tutmazsa bu tür düşleri aydınlatmak olanaksız gibi görünür. Örneğin son hastalığı boyunca babasına bakmış ve onun ölümünden sonra derin üzüntü duymuş bir adam aradan bir süre geçtikten sonra aşağıdaki anlamsız düşü görmüştü. *Babası yine sağmış ve kendisiyle her zamanki gibi konuşuyormuş, ama* (dikkate değer nokta burasıymış) *aslında ölmüşmüş yalnızca bunu bilmiyormuş.* Bu düş, yalnızca, eğer, "aslında ölmüşmüş" sözcüklerine "düş görenin isteği üzerine" eklersek ve "bilmediği şey"in düş görenin böyle bir isteğinin bulunması olduğunu açıklarsak anlaşılır bir hal alır. Babasına bakarken birçok kez onun ölmesini istemişti; yani aslında düşündüğü, ölümün adamın acılarına bir son vermesi biçiminde sevecen bir düşünceydi. Babası öldükten sonra, yas çekerken, bu acıma dolu istek bile, sanki onun aracılığıyla oğlu hasta adamın yaşamını kısaltmaya gerçekten katkıda bulunmuş gibi, bilinçdışı bir kendine

[6][Bu paragraf 1909'da eklenmiştir.]

[7][Bu paragraf 1911'de eklenmiştir. Paragrafın ilk cümlesi, Freud'un daha önce düşlerdeki saçmalığı, düş düşünceleri içinde bir alay ve küçümseme bulunmasıyla açıkladığını düşündürüyor. Aslında henüz böyle bir şey yapmamıştır ve bu sonuç açık bir biçimde yalnızca aşağıda (s.173 v.s.nda) saçma düşlere ilişkin kuramını toparladığı bir paragrafta ortaya konmuştur. Bu paragrafın daha ileride bir yere konacak yerde buraya eklenmiş olması olasıdır.]

kızma konusu haline gelmişti. Düş görenin babasına yönelik en erken bebeksi itkilerinin harekete geçmesi bu kendine kızmanın bir düş biçiminde anlatım bulmasına olanak vermişti; ama düşün kışkırtıcısıyla düş zamanı düşüncelerinin böyle taban tabana zıt olması tam da düşün saçmalığını gerekli kılan şeydi.[8]

Düş görenin sevdiği ölmüş insanların düşlerinin düş yorumunda güç sorunlar yarattığı ve bunların doyurucu biçimde çözümlenmelerinin her zaman yapılamadığı bir hakikattir. Bunun nedeni, düş görenin ölü kişiyle ilişkilerine egemen olan özellikle güçlü bir biçimde belirgin duygusal çifte değerliliktir (ambivalans). Bu tür düşlerde ölü kişiye başlangıçta sağmış gibi davranılması, sonra ansızın onun yine ölü olduğunun ortaya çıkması ve düşün daha sonraki bir kesiminde yeniden canlı sayılması çok sık olarak görülür. Bunun akıl karıştırıcı bir etkisi vardır. Bana öyle geliyor ki ölümle yaşam arasındaki bu dönüşüm düş gören açısından bir *kayıtsızlığı* temsil etme niyetindedir. ("Onun sağ ya da ölü olması benim için aynı şeydir.") Kuşkusuz bu kayıtsızlık gerçek değil yalnızca arzu edilen bir şeydir; düş görene çok yoğun ve sıklıkla çelişik duygusal tutumunu reddetmede yardımcı olmaya çalışmakta, böylece de onun *çifte değerliliği*'nin bir düş temsili halini almaktadır. Düş görenin ölü insanlarla ilişkiye girdiği başka düşlerde aşağıdaki kural bize bir ölçüt sağlayabilir. Eğer düşte ölü adamın ölü olduğundan hiç söz edilmiyorsa, düş gören kendisini onunla eşitlemektedir: Kendi ölümünün düşünü görüyordur. Eğer düşün gidişi içinde düş gören ansızın kendi kendine şaşkınlık içinde "hey o öleli çok oldu," diyorsa, bu eşitliği reddetmekte ve düşün kendi ölümünü belirlediğini yadsımaktadır. Ama düş yorumunun bu türden düşlerin tüm gizlerini ortaya çıkarmaktan uzak olduğunu seve seve itiraf ediyorum.

III

Getireceğim bir sonraki örnekte düş-işlemini malzemenin içinde hiçbir fırsat bulunmadığı için bile bile bir saçmalık imal etme eylemi içinde yakalayabilmiştim. Benim tatile çıkarken Kont Thun'la

---

[8] [*1911'de eklenen dipnot:*] Benim zihinsel işleyişin iki ilkesine ilişkin makaleme (1911*b*) bkz. [O makalenin sonunda aynı düş tartışılır. Çok benzer bir düş, Freud'un *Giriş Konferansları*'nın (1916-17) onikincisinde No. 3 olarak çözümlenmiştir. Bir sonraki paragraf 1919'da eklenmiştir.]

karşılaşmamdan doğan düşten alınmıştır. [I. Cilt s. 256 v.s.na bkz.] *Bir arabadayım ve arabacıya beni istasyona götürmesini söylüyorum. Sanki onu fazla yormuşum gibi biraz karşı çıkmasından sonra ona "Sizinle tren yolu boyunca gidemem" diyorum. Sanki normalde insanın trenle aştığı bir uzaklığı onunla gitmiş gibiyim.* Çözümleme bu akıl karıştırıcı ve anlamsız öyküye aşağıdaki açıklamayı getirdi. Bir gün önce beni Dornbach'da[9] anayoldan ırak bir caddeye götürmesi için bir araba tutmuştum. Ancak sürücü caddenin nerede olduğunu bilmiyordu ve bu mükemmel insanların her zaman yaptığı gibi sonunda ben olup bitenleri farkedip ona doğru yolu söyleyene ve birkaç alaycı sözcük ekleyene dek dolaştı durdu. Daha sonra çözümlemede geri dönmem gereken bir düşünce katarı beni bu araba sürücüsünden aristokratlara götürdü. O anda, düşünce yalnızca biz burjuva sınıfındakileri aristokrasiye ilişkin olarak en çok çarpan şeyin sürücü koltuğuna geçmeyi yeğlemeleri olduğu biçiminde geçiveren bir kavramdı. Gerçekten Kont Thun, Avusturya Devlet Arabasının sürücüsüydü. Ancak düşteki ikinci cümle bu yolla araba sürücüsüyle özdeşleştirdiğim erkek kardeşime göndermeydi. O yıl onunla birlikte İtalya'ya yapacağım bir geziyi iptal etmiştim. (*"Sizinle tren yolu boyunca gidemem."*) Bu iptal onun bu tür gezilerde, bir yerden bir yere çok hızlı gitme ve aynı günde pek çok güzel şey görme konusundaki ısrarlarımla kendisini *aşırı yorma* alışkanlığında olduğum (bu, düşte değişmemiş olarak ortaya çıkmıştı) yolundaki yakınmalarına karşı bir tür ceza olmuştu. Düş akşamı kardeşim istasyona dek bana yoldaşlık etmişti; ama istasyona gelmeden az önce, ana hat başlangıcına bitişik banliyö istasyonunda, banliyö treniyle Purkersdorf'a[10] gitmek üzere arabadan atlamıştı. Ona Purkersdorf'a banliyö treni yerine ana hat treniyle gitmekle benimle biraz daha kalabileceğini söylemiştim. Bu, düşteki *normalde insanın trenle aştığı bir uzaklığı* arabayla aştığım parçaya yönelttı. Bu gerçekte olmuş olanın ters çevrilmesiydi — bir tür *"tu quoque"*[11] yargılama. Kardeşime söylediğim şuydu: "Banliyö treniyle aşacağın yolu ana hatta benimle birlikte gidebilirsin." Düşteki tüm kargaşayı "banliyö treni"nin (ki rastlantısal olarak araba sürücüsü ile kardeşimi biraraya getirmede büyük yardımı vardı) yerine "araba"yı

[9] [Viyana'nın kenar mahallelerinde.]

[10] [Viyana'nın yedi, sekiz mil dışında.]

[11] ["sen de yapmıştın" diye karşılayabileceğimiz bir deyim. —*ç.n.*]

geçirerek yaratmıştım. Böylece düşte, çözülmesi pek de olası olmayan ve düşte benim daha önceki bir sözümün *("Sizinle tren yolu boyunca gidemem.")* tam karşıtı olan anlamsız bir şeyler üretmeyi başarmıştım. Ancak banliyö treniyle arabayı birbirine karıştırmamın hiçbir gereği olmadığı için düşte tüm bu anlaşılmaz işleri amaçlı olarak yapmış olmam gerekir.

Peki amaç *neydi*? Şimdi düşlerde saçmalığın önemini ve onlara izin verilmesine hattâ onların yaratılmasına neden olan güdüleri keşfetmemiz gerekiyor. Buradaki düşün gizinin çözümü şöyleydi. Bu düşte *"fahren"*[12] sözcüğüyle bağlantılı olarak saçma ve anlamsız bir şeyler bulunması gerekiyordu çünkü düş düşünceleri temsil edilmeyi bekleyen özel bir yargı içermekteydi. Bir akşam, aynı düşün öteki sahnelerinden birinde "kâhya kadın" olarak ortaya çıkan konuksever ve nükteli hanımın evindeyken, çözemediğim iki bilmece işitmiştim. Topluluktaki diğer kişiler bilmeceleri bildiklerinden yanıtları bulmak için boşa çabalarımla oldukça gülünç bir duruma düşmüştüm. *"Nachkommen"* ve *"Vohrfahren"* sözcükleri üzerine cinaslara dayanıyorlardı ve şöyle olduklarından eminim:

Der Herr befiehlt's,
Der Kutscher tut's.
Ein jeder hat's
Im Grabe ruht's.

[Efendinin isteğiyle
Sürücü kabul eder:
Herkeste bulunduğunu
Mezarlıkta yatanın.]

(Yanıt: *"Vorfahren"* ["Sürüp gitmek" ve "Öncüller"; daha da tam olarak "önde gitmek" ve "atalar"].)

---

[12] [Düşte ve çözümlemede birçok kez kullanılmış olan Almanca "fahren" sözcüğü, İngilizce "binmek" (arabaya) ve "yolculuk etmek" [trende] karşılığıdır ve değişik bağlamlarda bu sözcüklerin her ikisi de çeviride kullanılmak zorundadır. [Ayrıca I. Cilt s.258 n. 36'ya bkz.] [Türkçe'de her iki taşıta da "binmek" kullanıldığı için bu ayrım ortadan kalkabilmektedir. —*ç.n.*]

İkinci bilmecenin ilk yarısının birincinin aynı olması daha da akıl karıştırıcıydı:

Der Herr befiehlt's,
Der Kutscher tut's.
Nicht jeder hat's
In der Wiege ruht's.

[Efendinin isteğiyle
Sürücü kabul eder:
Herkeste bulunmadığını
Beşikte yatanın.]

(Yanıt: *"Nachkommen"* ["Arkasından gitmek" ve "Ardıllar"; daha da tam olarak "arkadan gelmek" ve "torunlar"].)

Kont Thun'u böylesine etkileyici bir biçimde *"sürüp giderken"* gördüğümde ve bunun üzerine büyük beyefendinin doğma zahmetine katlanmadaki (*Ardıl* haline gelmedeki) iyiliği hakkında sözleriyle Figaro'nun havasına girdiğimde bu iki bilmece, düş-işlemi tarafından ara düşünceler olarak benimsenmişti. Aristokratlar kolayca sürücülerle karıştırılabildiklerinden ve dünyanın bizim kesimimizde bir sürücüden *"Schwager"* ["arabacı" ve "kayınbirader"] diye söz edildiği bir dönem olduğundan, yoğunlaştırma işlemi erkek kardeşimi aynı resmin içine getirebilmişti. Ancak tüm bunların arkasında işleyen düş düşüncesi şöyle sürmüştü: "İnsanın atalarıyla övünmesi saçma, daha iyisi kendisinin bir ata olması." Bir şeylerin "saçma olduğu"na ilişkin bu yargı, düşteki saçmalığı üreten şeydi. Bu da düşün karanlık bölgesinde geriye kalan bilmeceyi aydınlattı, yani benim o sürücünün arabasına daha *önce* bindiğimi neden düşündüğümü. [*"vorhergefahren"* ("önceden binmek") — *"vorgefahren"* ("sürüp gitmek") — *"vorfahren"* ("atalar").]

O halde eğer düş düşüncelerinin içerdiği öğeler arasında bir şeylerin "saçma olduğu"na ilişkin bir yargı varsa, —yani, düş görenin bilinçdışı düşünce katarlarından herhangi birinin güdüsü eleştiri ya da alay içeriyorsa— bir düş saçma hale getirilir. Buna göre de saçmalık, düş düşüncelerindeki bazı maddi ilişkilerin düş içeriğinde ters çevrilmesi [s. 58 v.s.] ya da devinime ketvurulması duyumsamasının sömürülmesi [s. 68 v.s.] gibi başka yöntemlerle birlikte düş-işleminin

bir çelişkiyi temsil etme yöntemlerinden biridir. Ancak bir düşteki saçmalığın çevirisi basit bir "hayır" olmamalıdır; o, düş düşüncelerinin çelişkiyle aşağılama ya da gülmeyi birleştiren *mizac*ını yeniden üretme amacındadır. Düş-işlemi yalnızca böyle bir amaç çerçevesinde anlamsız olan bir şeyi üretir. Burada da *gizli içeriğin bir parçasına görünür bir biçim veriyordur.*[13]

Aslında bu anlamda inandırıcı bir saçma düş örneğiyle daha önce karşılaşmıştık: Sabah sekize çeyrek kalaya dek süren ve orkestranın bir kuleden yönetildiği v.b. bir Wagner operasının sahnelenişiyle ilgili —bir çözümleme olmaksızın yorumladığım— düş (bkz. s. 72 v.s.). O, açıkça şunu demek istiyordu: "bu *karmakarışık* bir dünya ve *çılgın* bir topluluktur; bir şeyleri hak eden kişi onu elde edemez, ama hiçbir şeye aldırış etmeyen kişi onu *elde eder*" ve de orada düş gören kendi yazgısını kuzenininkiyle kıyaslıyordu. — Düşlerdeki ilk saçmalık örneklerimizin ölü bir babayla ilişkili olması hiçbir biçimde rastlantısal değildir. Bu olgularda, saçma düşler yaratmanın koşulları tipik bir biçimde bir arada bulunur. Bir babanın kullandığı otorite, çocuklarında, erken çağlarda bir eleştiriyi harekete geçirir ve onlar üzerine uyguladığı istemlerin ağırlığı, onları, kendi rahatlıkları için, babalarının herhangi bir zayıflığı konusunda gözlerini açmaya yöneltir; ama akıllarımızda bir baba figürünün harekete geçirdiği ata saygısı, özellikle onun ölümünden sonra, bu tür bir eleştirinin bilinçli olarak ifade edilmesini yasaklayan sansürü sıkılaştırır.

---

[13] Böylece düş-işlemi anlamsız bir şey olarak kendisine sunulmuş olan düşünceyi, onunla bağlantılı anlamsız bir şey yaratma yöntemiyle gülünçleştirir. Heine, Bavyera Kralı tarafından yazılmış bazı berbat şiirlerle alay etmek için aynı yolu benimsemiştir. Bunu çok daha berbat bir şiir yazarak yapmıştır:

Her Ludwig ist ein grosser Poet,
Und singt er, so stürzt Apollo
Vor ihm auf die Kniee und bittet und fleht,
"Halt ein! ich werde sonst toll, o!"

[Sir Ludwig büyük bir ozandır
Ve o ağzını açar açmaz Apollo
Dizlerine kapanır ve ona yalvarır:
"Dur! yoksa döneceğim aptalo!

Lobgesänge auf König Ludwig, I.]

IV

İşte ölü bir babaya ilişkin bir başka saçma düş. *Doğduğum yerin kent meclisinden, 1851 yılında, birilerinin benim evimde geçirdiği bir nöbet nedeniyle yatmak zorunda kaldığı hastanenin ücretlerine ilişkin bir yazı almıştım. Buna gülmüştüm çünkü bir kere 1851'de henüz doğmamıştım; ayrıca bu olayla ilişkisi olabilecek olan babam zaten ölmüştü. Yatakta yattığı yandaki odaya gittim ve ona olayı anlattım. 1851'de bir kez sarhoş olduğunu ve gözlem altına alınması ya da kapatılması gerektiğini anımsayarak beni şaşırttı. T şirketi hesabına çalıştığı sıralardı. "İçki de içer miydin?" diye sordum "hemen bundan sonra mı evlenmiştin?" Kuşkusuz söz konusu yıldan hemen bir sonraki yılmış gibi gelen 1856'da doğduğumu hesapladım.*

Bir önceki tartışmadan, bu düşün saçmalığını ortaya koyuşundaki diretmenin yalnızca düş düşünceleri içinde özellikle acı verici ve tutkulu bir tartışmanın varlığını belirlediği biçiminde alınabileceği sonucuna varmamız gerekir. Bu nedenle, bu düşte, tartışmanın ortada yapıldığını ve babamın alayın apaçık nesnesi olduğunu gözlemleyerek daha da şaşıracağız. Bu tür bir açıklık düş-işlemiyle bağlantılı olarak sansürün işleyişine ilişkin varsayımlarımızla çelişiyor gibidir. Ancak, bu örnekte, babamın yalnızca bir gösteri tipi olarak öne sürüldüğü ve tartışmanın aslında düşte tek bir anışurmayla ortaya çıkan başka birisiyle olduğu anlaşıldığında konum daha bir açıklık kazanacaktır. Normalde bir düşün, arkasına düş görenin babasının gizlendiği bir başkasına baş kaldırmayla uğraşmasına karşın, burada bunun tersi geçerlidir. Babam, bir başkasını perdelemek için bir korkuluğa dönüştürülmüştü; düşün ise kural olarak kutsal sayılan bir kişiyi bu gizlenmemiş yolla ele almasına izin verilmişti; çünkü aynı zamanda gerçekte kast edilen kişinin o olmadığını kesin olarak biliyordum. Bunun böyle olduğu, düşün heyecan verici nedeniyle gösterilmişti. Çünkü düş, yargıları eleştirilmeyen kıdemli bir meslekdaşımın, hastalarımdan birinin ruhçözümsel sağaltımının *beşinci* yılına girmesini onaylamadığını ve buna şaşırdığını dile getirdiğini işitmemden sonra ortaya çıkmıştı. Düşün ilk cümleleri saydam bir kılık değiştirme altında bu meslekdaşın bir süre babamın artık doyuramadığı görevleri (*"ödenmesi gereken ücretler," "hastanede kalmak"*) üstlendiğini ve ilişkimiz daha az dostça bir hal almaya başladığında bir babayla oğlu arasında bir anlaşmazlık çıktığında babanın işgal ettiği konum ve de

önceden onun yaptığı yardım nedeniyle kaçınılmaz olan duygusal çatışmanın aynısı bir çatışmayla uğraştığımı anıştırmaktaydı. Düş düşünceleri benim *daha hızlı ilerlemediğim* biçiminde bir serzenişe — başlangıçta yalnızca hastaları sağaltmama uygulanan, daha sonra başka şeylere de yaygınlaştırılan bir serzeniş— şiddetle karşı çıkıyordu. Daha çabuk ilerleyen başka birini biliyor mu acaba diye düşünüyordum. Benim sağaltım yöntemlerim bir yana bu tür rahatsızlıkların zaten iyileştirilemediğinin ve yaşam boyu sürdüğünün ayırdında mıydı? Tüm bir yaşam süresi ile kıyaslandığında *dört ya da beş yıl* neydi ki; özellikle de sağaltım sırasında hastanın durumunun bu denli rahatladığı gözönüne alındığında.

Bu düşteki saçmalık izleniminin büyük kesimi düş düşüncelerinin değişik parçalarından cümlelerin herhangi bir geçiş olmaksızın bir araya getirilmesiyle gerçekleştirilmişti. Örneğin *"yandaki odaya gittim"* v.b. cümlesi daha önceki cümlelerin uğraştığı özneyi bir yana bırakmış ve babamı ona danışmadan nişanlanmış olduğum konusunda bilgilendirdiğim koşulları doğru bir biçimde yeniden üretmişti. Bu nedenle bu cümle bana o olayda yaşlı adamın gösterdiği hayran olunası elseverliği anımsatmış ve onu bir başkasının —üçüncü bir kişi— davranışıyla kıyaslatmıştı. Gözlemlenmesi gereken nokta, düşün babamla alay etmesine, onun, düş düşüncelerinde, koşulsuz bir hayranlıkla başka insanlara örnek olarak sunulmuş olduğu için izin verildiğidir. Bu her sansürün, yasaklanan şeylerden, *gerçek* olanların söylenmesindense *gerçekdışı* olanların söylenmesine izin vermesi biçimindeki temel doğasından ileri gelmektedir. Onun *"bir kez sarhoş olduğunu ve gözlem altına alındığını ya da kapatıldığını"* anımsadığını anlatan bir sonraki cümle artık gerçekte babamla ilişkili hiçbir şeyden söz etmemekteydi. Burada yerine geçtiği kişilik, derin bir saygıyla arkasından gittiğim ve bana karşı davranışı, kısa bir beğeni döneminden sonra gizlenmemiş bir düşmanlığa dönüşmüş olan büyük Meynert'ten[14] başkası değildi. Düş onun bana gençliğinde bir ara kendini *kloroformla sarhoş etme* alışkanlığı bulunduğunu ve bu yüzden bir *bakımevine* gitmek zorunda kaldığını anlatmış olduğunu anımsattı. Ayrıca onunla ölümünden kısa süre önce yaşadığımız bir başka olayı da anımsatmıştı. Onun-

[14][Theodor Meynert (1833-1892) Viyana Üniversitesinde Psikiyatri Profesörüydü.]

la varlığını yadsıdığı erkek histerisi konusunda yazılı olarak tatsız bir çatışmamız olmuştu.[15] Ölümcül hastalığı sırasında kendisini ziyaret ettiğim ve durumunu sorduğum zaman uzun uzun durumunu anlatmış ve konuşmasını şu sözlerle bitirmişti: "Biliyorsunuz, ben her zaman erkek histerisinin en açık örneklerinden biriydim." Böylece bu kadar uzun süredir inatla yadsıdığı şeyi kabul ederek beni şaşırtmış ve de hoşnut etmişti. Ama düşün bu sahnesinde babamı, Meynert için bir paravan olarak kullanabilmemin nedeni iki tip arasında gözlemlemiş olduğum herhangi bir benzeşime dayanmıyordu. Sahne, düş düşünceleri içindeki koşullu bir cümlenin kısa ama tümüyle uygun bir temsiliydi. Cümlenin tümü şöyleydi: "Eğer ikinci kuşaktan olabilseydim, bir profesörün ya da bir Hofrat'ın oğlu olabilseydim kesinlikle *daha hızlı ilerlerdim.*" Düşte babamı bir Hofrat ve bir profesör yapmıştım. Düşteki en bağırgan ve rahatsız edici saçmalık onun, *sanki beş yıllık farkın hiçbir önemi yokmuşcasına* bana 1856'dan farksızmış gibi gelen, 1851 tarihini ele alışında yatıyordu. Ama bu, tam da düş düşüncelerinin ifade etmeye çabaladığı şeydi. *Dört ya da beş yıl,* bu çözümlemede daha önce sözünü ettiğim meslekdaşımın desteğinden hoşnutluk duyduğum sürenin uzunluğuydu; ama bu aynı zamanda benim evlenmek için *nişanlımı* beklettiğim süreydi; ayrıca da düş düşünceleri tarafından canla başla sömürülen bir rastlantıyla benim en uzun süren hastamın tam bir iyileşmeyi elde etmesi için beklettiğim sürenin uzunluğuydu. Düş düşünceleri *"Beş yıl nedir ki?"* diye sormuştu, *"bana göre zaman bile değil, sayılmaz bile.* Önümde yeterince zamanım var. Ve inanmayacaksınız ama sonuçta *onu* başardığım gibi, *bunu* da başarmış olacağım." Ancak bunlar bir yana, yüzyıl sayısı olmaksızın tek başına 51 sayısı bir başka, aslında zıt bir anlamda belirlenmişti; bu da onun düşte birçok kez ortaya çıkmasının nedeniydi. 51, erkekler için özellikle tehlikeli gibi görünen bir yaştı; bu yaşta ansızın ölmüş meslekdaşlar biliyordum ve bunlardan biri, uzun gecikmelerden sonra, ölümünden yalnızca birkaç gün önce profesörlüğe atanmıştı.[16]

---

[15][Bu çatışma Freud'un *Özyaşamöyküsel Çalışma*'sının (1925*d*) birinci bölümünde biraz ayrıntılı olarak betimlenmiştir.]

[16][Bu, hiç kuşkusuz Fliess'in dönemsellik kuramına bir gönderme. 51 = 28 + 23, sırasıyla dişi ve erkek dönemler. I. Cilt V. Bölüm A Kesimi 2. dipnota bkz. 51 sayısının birçok kez ortaya çıkmasından s.237'de söz ediliyor. Düşün çözümlemesi aşağıda s. 177 v.s.nda sürüyor.]

V

İşte sayılarla oynayan bir başka saçma düş daha. *Tanışlarımdan biri, Herr M. , bir denemede Goethe'den başkası olmadığını hepimizin bildiği biri tarafından haksız bir şiddetle saldırıya uğramış. Herr M. doğal olarak saldırı nedeniyle perişan olmuş. Bundan bazı masa arkadaşlarına acı acı yakınmış; ancak bu kişisel yaşantıdan Goethe'ye olan hayranlığı hiç etkilenmemiş. Ben, bana olanaksız gibi görünen bazı zamandizinsel* [kronolojik] *verilere biraz ışık tutmaya çalıştım. Goethe 1832'de ölmüştü. Onun Herr M.ye saldırısının doğal olarak bundan daha önce yapılmış olması gerektiğinden o sırada Herr M. çok genç bir adam olmalıydı. Onsekiz yaşında olmuş olması akla yakın gibi geliyor. Ancak aslında hangi yılda olduğumuzdan tam da emin değildim; bu yüzden benim tüm hesaplamalarım bir belirsizlik içinde eriyor. Bu arada saldırı Goethe'nin "Doğa" üzerine ünlü denemesinde yer alıyor.*

Bu düşteki anlamsızlığı haklı kılan araçları çabucak bulacağız. Bazı *masa arkadaşları* arasında tanmış olduğum Herr M. kısa süre önce benden *genel felç* belirtileri gösteren erkek kardeşini muayene etmemi istemişti. Kuşku doğruydu; bu muayene sırasında garip bir durum ortaya çıkmıştı, çünkü konuşmasının akışı içinde ortada hiçbir neden yokken kardeşinin *gençlik çılgınlıkları*'nı anlatarak onu ele vermişti. Hastaya doğum yılını sormuş ve bellek zayıflığını ölçmek için birkaç küçük toplama yaptırmıştım — bu arada yine de testleri oldukça iyi yapabilmişti. Düşte kendimin bir felçli gibi davrandığımı zaten görebilmiştim. (*Hangi yılda olduğumuzdan tam da emin değildim.*) Düş malzemesinin bir başka kesimi bir başka yakın kaynaktan türemişti. Bir tıp dergisinin arkadaşça ilişkilerimiz olan editörü Berlin'deki arkadaşım Fl'in. [Fliess'in] son kitabı hakkında oldukça ters, *"perişan edici"*, bir eleştiri yayımlamıştı. Eleştiriyi dar görüşlü çok genç bir eleştirmen yazmıştı. Araya girmeye ve editöre çatmaya hakkım olduğunu düşündüm. Eleştiriyi yayımlamış olduğu için içten üzüntülerini, ama bir düzeltme yapmayı üstlenemeyeceğini ifade etti. Bu nedenle dergiyle ilişiğimi kestim ama istifa mektubumda *kişisel ilişkilerimizin olaydan etkilenmeyeceği* umudunu dile getirdim. Düşün üçüncü kaynağı, bir kadın hastadan, erkek kardeşinin akıl hastalığı ve *"Doğa! Doğa"* çığlıklarıyla nasıl da bir delilik nöbetine girmiş olduğu hakkında işittiklerimin bir özetiydi. Doktorlar, bağırışının onun *Goethe*'nin konuyla ilgili çarpıcı denemesini okumuş olmasından geldiğine ve doğa

felsefesi araştırmalarında aşırı çalışmış olduğunu gösterdiğine inanmışlardı. Bense sözcüğün burada çok daha az eğitimli kişilerin bile kullandığı cinsel anlamını düşünmeyi yeğlemiştim. Benim düşüncem talihsiz genç adamın sonradan kendi cinsel organını kesmesiyle hiç değilse çürütülmemiş oluyordu. Bu taşkınlık sırasında *adam onsekiz yaşındaydı.*

Arkadaşımın bu denli ağır biçimde eleştirilmiş olan (bir başka eleştirmen "insan yazarın mı yoksa kendisinin mi çılgın olduğunu merak ediyor" demişti) kitabının yaşamın *zamandizinsel verileriyle* ilgili ve *Goethe*'nin yaşamının uzunluğunun biyolojide önemi olan pek çok sayı [gün sayısı] içerdiğini göstermiş olduğunu ekleyebilirim. Böylece düşte kendimi arkadaşımın yerine koyduğum kolayca görülebilir. (*Zaman-dizinsel verilere biraz ışık tutmaya çalıştım.*) Ama bir felçli gibi davranmıştım ve düş bir saçmalıklar kitlesiydi. Böylece düş düşünceleri alaycı bir biçimde şöyle diyorlardı: "*Doğal olarak* çılgın budala *o*'dur [arkadaşım F.], dâhi olanlar ve daha iyi bilenlerse *siz*'siniz [eleştirmenler]. Hani rastlantısal olarak bunun tersi olamaz mı?" Düşte bu *tersine çevrilme*'nin pek çok örneği vardı. Örneğin, Goethe genç adama saldırmıştı, ki bu saçmaydı, oysa oldukça genç bir adam için ölümsüz olan Goethe'ye saldırmak çok daha kolaydı. Yine ben Goethe'nin *ölüm* yılından hesap yapmıştım, oysa felçliye onun *doğum* yılından hesap yaptırmıştım. [Bu düşün daha önce sözünün edildiği s. 59'a bkz.]

Ama ben hiçbir düşün bencil güdüler dışında bir güdüyle başlamadığını göstermeyi de üstlenmiştim. [I. Cilt, s. 316 v.s.na bkz.] Bu nedenle bu düşte arkadaşımın sorununu kendimin kılıp kendimi onun yerine koyduğumu açıklamam gerekir. Uyanıklık yaşamımda eleştirel inancımın gücü buna neden olacak kadar büyük değildi. Ancak onsekiz yaşındaki hastanın öyküsü ve onun *"Doğa!"* diye bağırışının farklı yorumları, benim psikonevrozların cinsel nedenine inancım yüzünden kendimi çoğu doktorlarla içinde bulduğum karşıtlığa yapılmış anıştırmalardı. Kendime şöyle diyebilirdim: "Arkadaşına yöneltilen eleştiri sana da yöneltilecektir — aslında bir ölçüde zaten yöneltil*mişti*." Bu yüzden düşteki "o", "biz" ile yer değiştirebilir: "Evet, siz haklısınız, aptal olan *biz*iz." Düşte, Goethe'nin kısa ama nefis biçimde yazılmış denemesine anıştırma yapan *"mea res agitur"* çok açık bir anımsatıcı da vardı; çünkü okul günlerimin sonunda bir meslek seçme konusunda çekincelerim varken bana doğal bilimler üzerine çalışma kararını verdiren şey bu denemenin bir halk konferansında yüksek sesle okunması olmuştu.[17]

---

[17] [Bu düş s. 176 v.s.nda daha fazla tartışılmıştır. — Pestalozzi'ye (1956) göre

VI

Bu kitabın başlarında benim kendi egomun ortaya çıkmadığı bir başka düşün de aslında bencilce olduğunu göstermeyi üstlenmiştim. I. Cilt s. 318'de Profesör M. nin bana: *"Oğlum, Myoplar..."* dediği kısa bir düş bildirmiş ve düşün yalnızca bir giriş düşü, benim de rol *aldığım* bir başkasının öncüsü olduğunu açıklamıştım. İşte bir açıklama gerektiren saçma ve anlamsız bir sözel biçimi tanıtan atlanmış asıl düş.

Roma kentinde oluşan belirli olaylar nedeniyle çocukları güvenli bir yere götürmek gerekli olmuş ve bu yapılmış. Sahne antik stilde çift kanatlı bir bahçe kapısının önü (düşün içinde de ayrımsadığım üzere Siena'daki "Porta Romana"). Bir çeşmenin kenarında oturuyordum, çok hüzünlüydüm, neredeyse ağlayacaktım. Bir kadın figürü — bir hizmetçi ya da rahibe— iki oğlan çocuğunu dışarı çıkarıyor ve babalarına teslim ediyor; baba ben değildim. İki çocuktan büyük olanı kesinlikle benim en büyük oğlum; ötekinin yüzünü görmedim. Oğlanları dışarı çıkaran kadın ondan bir hoşçakal öpücüğü istedi. Kadın kırmızı burnuyla dikkati çekiyordu. Oğlan onu öpmeyi reddetti ama vedalaşmak üzere elini uzattı ve ona "AUF GESERES" dedi sonra da ikimize (ya da ikimizden birine) "AUF UNGESERES" dedi. Bu son deyişin bir yeğleme anlamına geldiği biçiminde bir düşüncem var.[18]

Bu düş, görmüş olduğum *Das Neue Ghetto* adlı bir oyunun kışkırttığı bir düşünceler yumağı üzerine kurulmuştu. Yahudi sorunu, insanın kendilerine ait bir vatan veremediği çocuklarının geleceği üzerine kaygıları, onları sınırlardan özgürce geçebilecek biçimde eğitmeye ilişkin kaygılar — tüm bunlar ilgili düş düşünceleri arasında kolayca ayırt edilebiliyorlardı.

"Babil'in sularının kıyısına oturduk ve ağladık." Siena, Roma gibi güzel çeşmeleriyle ünlüydü. Eğer Roma düşlerimden birinde ortaya çıkmışsa onun için bildiğim bazı yerlerden bir yerine-geçen bulmam gerekiyordu. (I.Cilt s. 242 v.s.na bkz.) Siena'da Porta Romana'nın yakınlarında büyük ve parlak ışıklı bir yapı görmüştük. Onun *Manico-*

"Fragment über die Natur" denemesi aslında İsviçre'li yazar G. C. Tobler'indir; Goethe onu bir bellek yanılmasıyla kendi çalışmaları arasına katmıştır.]

[18][Hiçbiri Almanca olmayan *"Geseres"* ve *"Ungeseres"* sözcükleri aşağıda tartışılmıştır.]

mio, akıl hastanesi olduğunu öğrendik. Düşü görmeden kısa süre önce benimle aynı dini inançlara sahip bir adamın bir Devlet akıl hastanesinde güç bela elde ettiği konumundan istifa etmek zorunda bırakıldığını işitmiştim.

İlgimiz *"Auf Geseres"* (düşteki durumun insanın *"Auf Widersehen"* beklemesine yol açtığı bir noktada) ve aynı derecede anlamsız karşıtı *"Auf Ungeseres"* deyişiyle uyarılıyor. Filologlardan aldığım bilgilere göre *"Geseres"*, *"goiser"* fiilinden türemiş ve en iyi "zorla çektirilen acı" ya da "felaket" diye çevirilebilen saf İbranice bir sözcüktür. Sözcüğün argoda kullanılışı insanda onun "ağlama sızlama" anlamına geldiğini varsayma eğilimi yaratmaktaydı. Ama düşün sonunda *"Ungeseres"*in *"Geseres"*e yeğlendiği anlamına gelen kısa söz çağrışımların kapısını açtı; aynı zamanda da sözcüğe bir berraklık getirdi. Benzer bir ilişki havyarla ilgili olarak da bulunmaktaydı; *tuzlanmamış* [*"ungesalzen"*] havyar, *tuzlanmış* [*"gesalzen"*] havyardan daha değerli sayılır. "Herkese havyar"[19], aristokratlık iddiaları; bunun arkasında benim eviçimden benden genç olduğu için gelecekte çocuklarıma bakacağını umduğum bir üyeye esprili bir anıştırma yatmaktadır. Bu, eviçimin bir başka üyesinin, mükemmel dadımızın, portresinin düşteki kadın hizmetçi ya da hemşirede apaçık bir biçimde çizilmiş olmasına da uyuyordu. Ancak hâlâ *"tuzlanmış-tuzlanmamış "* ile *"Geseres- Ungeseres"* arasında hiçbir geçiş düşüncesi yoktu. Bunu *"mayalı-mayasız"* [*"gesäuert-ungesäuert"*] sağladı. Mısır'dan kaçışları sırasında İsrailoğullarının hamurlarının kabarmasını bekleyecek zamanları olmamıştı ve bunun anısına Paskalya'da o gün mayalanmamış ekmek yerlerdi. Çözümlemenin bu kesiminde ansızın aklıma gelen bir çağrışımı bu noktaya yerleştirebilirim. Bir önceki Paskalyada Berlin'li arkadaşımla birlikte yabancısı olduğumuz bir kent olan Breslau sokaklarında nasıl da dolaştığımızı anımsadım. Küçük bir kız bana belli bir caddenin yerini sormuş ben de bilmediğimi itiraf etmek zorunda kalmıştım; arkadaşıma şöyle demiştim: "Umarım bu küçük kız büyüyünce kendisini yönlendirmelerini isteyeceği insanları seçerken daha ayırımcı olur." Az sonra üzerinde "Dr. Herodes. Muayene saatleri ..." yazan bir kapı tabelası gözüme ilişmişti. "Meslekdaşımızın" demiştim "çocuk doktoru olmamasını dileyelim." Aynı anda arkadaşım bana *iki yanlı simetri*'nin biyolojik önemi konusundaki görüşlerini anlatıyordu ve "Cyc-

[19][Türkçedeki "kel başa şimşir tarak" karşılığı bir deyim. —*ç. n.*]

lop'lar gibi alnımızın ortasında bir gözümüz olsaydı..." diye bir cümleye başlamıştı. Bu, giriş düşünde Profesörün sözüne yöneltti, *"Oğlum, Myoplar..."*[20] ve şimdi *"Geseres"*in asıl kaynağına ulaşmış oldum. Yıllar önce, Profesör M'nin şimdi serbest bir düşünür olan bu oğlu henüz okul sıralarındayken doktorun açıklamasına göre endişe nedeni olan bir göz hastalığına yakalanmıştı. Doktor *bir yanda* kaldığı sürece hiçbir önemi olmadığını ama *diğer göze* de atlarsa ciddi bir sorun oluşturacağını açıklamıştı. Bir gözdeki hastalık tümüyle iyileşti ama kısa süre sonra ötekinin de hastalandığına ilişkin belirtiler ortaya çıktı. Oğlanın annesi dehşete düşüp hemen ülkenin kendilerine göre uzak bir noktasında bulunan doktoru aradı. Ancak doktor şimdi de *diğer yana* gitmişti. "Niye *'Geseres'* edip duruyorsunuz?" diye bağırdı anneye "eğer *bir* yan iyileştiyse *diğeri* de iyileşecektir." Haklı da çıktı.

Şimdi de tüm bunların benimle ve benim ailemle ilişkisi üzerinde durmamız gerekir. Profesör M.'nin oğlunun ilk bilgilerini edindiği okul sırasını, annesi, düşte veda deyişlerini söylettiğim en büyük oğluma hediye etmişti. Bu aktarımın yarattığı isteklerden birini tahmin etmek kolaydır. Ama sıranın yapısı çocuğun *görüşünü kapatmayı* ve *tek yanlı* olmasını önleyecek biçimde düzenlenmişti. Düşte *"Myoplar"*ın (ve onun arkasında *"Cycloplar"*ın) ortaya çıkmasının ve *iki yanlılık*'a yapılan göndermenin nedeni buydu. Tek yanlılıkla ilgimin birden çok anlamı vardı: Yalnızca fiziksel tek yanlılığı değil zihinsel gelişimde tek yanlılığı da ifade edebilmekteydi. Düşteki sahnenin en çılgın biçimde çeliştiği şey tam da bu ilgi olamaz mı? Çocuk *bir yana* veda sözcükleri söylemek üzere döndükten sonra *diğer yana* sanki dengeyi sağlamak istermiş gibi karşıtını söylemişti. *Sanki iki yanlı simetriye dikkat ederek davranıyor gibiydi!*

O halde düşler çok sık olarak en çılgın gibi göründüklerinde en derin anlamlıdırlar. Tarihin her döneminde, söyleyecek bir şeyleri olup da onları korkusuzca söyleyememiş olanlar bir soytarı sayılmayı hevesle benimsemişlerdir. Yasaklanmış konuşmalarının hedeflediği insanlar, eğer aynı zamanda gülebilir ve hoş karşılanmayan sözlerin açıkça anlamsız olduğu düşüncesiyle avunabilirlerse o konuşmayı daha kolay hoşgörebilirler. Bir delinin kılığına girmiş olan oyundaki Prens, tıpkı düşlerin gerçekte davrandıkları gibi davranıyordu; öyle ki, bizim düşler

[20] [Almanca "*myop*", "*Zyklop*" örneği üzerine oluşturulmuş bir *ad hoc* biçimdir.]

hakkında söyleyebildiklerimizi Hamlet gerçek koşulları nükte ve anlaşılmazlığın mantosuna sararak kendisi için söylemişti: "Kuzey-kuzeybatıdan estiğinde rüzgâr deliyimdir; ama güneylediğinde ayırırım şahini atmacadan!"[21]

Böylece düşlerdeki saçmalık sorununu, düş düşüncelerinin hiçbir zaman saçma olmadığını —sağlıklı insanların düşlerinde hiçbir zaman hiçbir olayda— ve eğer düş düşünceleri içinde bulunabilen herhangi bir eleştiri, alay ya da küçümsemeyi temsil etme gerekliliği ile yüzyüze gelirse, düş-işleminin, saçma düşler ya da tek tek saçma öğeler içeren düşler ürettiğini göstererek çözmüş oldum.[22]

Bundan sonraki görevim, düş-işleminin sözünü ettiğim üç etmenin —ve henüz söz etmediğim bir dördüncünün [bkz. s.177]— bileşiminden başka bir şey olmadığını;[23] düş düşüncelerini, uyduğu dört koşula uygun olarak çevirmekten başka bir işlevi olmadığını; ve de düşlerde aklın tüm zihinsel yetenekleriyle mi yoksa onların bir kısmıyla mı çalıştığı sorusunun yanlış olduğu ve gerçekleri gözardı ettiğini, göstermektir. Ancak içeriklerinde yargılamaların dile getirildiği, eleştirilerin yapıldığı, değerlendirmelerin ifade edildiği, düşün belli bazı öğelerine şaşırıldığı, açıklamalara girişildiği ve üzerine tartışmalar yapıldığı pek çok düş bulunduğu için bu türden bazı seçilmiş örneklerdeki olgulardan doğan karşı çıkışları ele alarak sürdürmek zorundayım.

Benim yanıtım [kısaca] şöyle olacaktır: *Düşlerde sözde yargılama işlevinin etkinliği olarak ortaya çıkan her şey düş-işleminin zihinsel bir başarısı olarak değil, düş düşüncelerinin malzemesine ilişkin ve de onlardan hazır bir yapı halinde düşün görünür içeriğine taşınmış olarak kabul edilmelidir.* Bu iddiayı daha da ileri götürebilirim. Anımsanmış

---

[21] [*Hamlet*, II. Perde, 2. Sahne.] Bu düş aynı zamanda aynı gece ortaya çıkan düşlerin ayrı ayrı anımsansalar da aynı düşünce zemininden fışkırdıkları yolundaki genel geçer hakikate iyi bir örnek oluşturmaktadır. [Yukarıya s. 64 v.s.na bkz.] Bu arada, düşte benim çocuklarımı Roma kentinden güvenceli bir yere göç ettirmemin koşulları benim kendi çocukluğumda olmuş benzer bir olayla ilişkisi nedeniyle çarpıtılmıştı: Yıllar önce çocuklarını başka bir ülkeye göç ettirme olanağı bulmuş olan bazı akrabalarımı kıskanıyordum.

[22] ["Sıçan Adam" (1909*d*) ve Schreber (1911*c*) olgu öykülerinde bir dipnotta, Freud, aynı mekanizmanın obsesyonel nevroz ve paranoyada da kullanıldığına değinir. *P.F.L.* 9, 98 ve 188.]

[23] [Yani, yoğunlaştırma, yerdeğiştirme ve temsil edilebilirliği göz önüne almak.]

olan bir düş hakkında *uyandıktan sonra* varılan yargılar ve de böyle bir düşün yeniden üretilmesinin bizde uyandırdığı duygular bile, büyük ölçüde, düşün gizli içeriğinin bir kesimini oluştururlar ve onun yorumuna katılmaları gerekir.

I

Bunun çarpıcı bir örneğini daha önce vermiştim [s. 63 v.s.].[24] Bir kadın hasta, "yeterince berrak olmadığı" için düşlerinden birini bana anlatmayı reddetmişti. Düşünde birilerini görmüştü ama onun kocası mı yoksa babası mı olduğunu bilmiyordu. Bunu, içinde bir çöp tenekesinin [*Mistrügerl*] ortaya çıktığı ikinci bir düş parçası izlemiş ve bu, aşağıdaki anıyı ortaya çıkarmıştı. Evini ilk kurduğunda ziyarete gelen genç bir akrabanın önünde bir ara ilk işinin yeni bir çöp tenekesi edinmek olacağını şaka yollu söylemişti. Ertesi sabah ona bir çöp tenekesi gelmişti ama zambaklarla doluydu. Bu düş parçası yaygın [Almanca] "benim gübreliğimde yetişmemiş"[25] deyişini temsil etmeye yaramıştı. Çözümleme tamamlandığında düş düşüncelerinin, düş görenin gençken işittiği ve bir kızın bebek sahibi olduğu ama *aslında babanın kim olduğunun belli olmadığı* bir öykünün art etkileriyle ilgili olduğu ortaya çıktı. O halde burada düş temsilleri uyanıklık düşüncelerine taşmıştı: Düş düşüncelerinin öğelerinden biri düş hakkında bir bütün olarak varılan bir uyanıklık yargısında temsil bulmuştu.

II

İşte benzer bir olay. Hastalarımdan biri kendisine ilginç gelen bir düş görmüş, uyandıktan hemen sonra kendi kendine: *"Bunu doktora anlatmalıyım"* demişti. Düş çözümlendi ve sağaltım sırasında başlatmış olduğu ve kendi kendine *bana söylememeye* karar verdiği bir *ilişki*ye, çok açık anıştırmaları üretti.[26]

---

[24] [Aynı parçada, s. 62'de, bir başka örnek de verilmiştir.]

[25] [*"Nicht auf meinem eigenen Mist gewachsen"* —"Bundan ben sorumlu değilim" ya da "bu benim işim değil" anlamına. Almanca *"Mist"* sözcüğü aslında gübre anlamına gelir ama argoda "çöplük" karşılığında kullanılır ve çöp tenekesi karşılığı Viyana deyiminde bu biçimde ortaya çıkar: *"Mistrügerl"*.]

[26] [*1909'da eklenen dipnot:*] Ruhçözümsel sağaltım sırasında görülen bir düşün gerçek akışı içinde düş gören kendi kendine *"Bunu doktora anlatmalıyım"* derse, bu, değişmez biçimde düşü itiraf etmeye karşı güçlü bir direncin bulunduğunu gösterir — ki sık olarak bu yüzden düş unutulur.

III

İşte benim kendi yaşantılarımdan üçüncü bir örnek. *P. ile birlikte evlerin ve bahçelerin bulunduğu bir yöreden geçerek hastaneye gidiyorum. Aynı zamanda bu yöreyi daha önce düşlerimde sık olarak görmüş olduğum biçiminde bir düşüncem var. Yolumu çok iyi bilmiyorum. O*[27] *bana köşeyi dönünce bir restorana ulaşan bir yol gösteriyor (kapalı, bahçe değil). Orada Frau Doni'yi soruyorum ve bana arkada üç çocukla birlikte küçük bir odada yaşadığı söyleniyor. Oraya doğru gidiyorum ama varmadan iki küçük kızımla birlikte belirsiz bir kişiyle karşılaşıyorum; bir süre onlarla birlikte ayakta durduktan sonra onları da benimle birlikte götürüyorum. Onları orada bırakmış olduğu için karıma yönelik bir tür serzeniş.*

Uyandığımda büyük bir *hoşnutluk* duygusu içindeydim; bunun nedenini, kendime, bu çözümlemeden "Bu düşü daha önce görmüştüm"ün[28] anlamını keşfedeceğim biçiminde açıkladım. Ancak çözümleme aslında hiç de böyle bir şey öğretmedi; bana gösterdiği, yalnızca hoşnutluğun düş hakkında bir yargıya değil, düşün gizli içeriğine ilişkin olduğuydu. Hoşnutluğum, evliliğimin bana çocuklar kazandırmasındandı. P., yaşamının gidişi bir süre benimkiyle yanyana sürmüş sonra benden hem maddi hem sosyal olarak uzaklaşmış bir kişiydi ama evliliği çocuksuzdu. Düşe fırsat hazırlayan iki olay tam bir çözümleme yerine düşün anlamını göstermeye yarayacaktı. Bir gün önce bir gazetede çocuk doğururken ölen Frau Dona A...y'ın (ki düşte "Doni"ye dönüştürmüştüm) ölüm ilanını okumuştum. Karım, ölü kadına, kendisine en küçük iki çocuğumuzun doğumunda yardımcı olmuş olan ebenin baktığını söylemişti. "Dona" adı beni çarpmıştı; çünkü o ada ilk kez kısa süre önce İngilizce bir romanda rastlamıştım. Düş için ikinci fırsatı, ortaya çıktığı tarih hazırlamıştı. Benim —bazı şairce yetenekleri var gibi görünen— en büyük oğlumun doğum gününden bir gece önce görmüştüm.

---

[27] [Yani P. Türkçe üçüncü tekil şahıs zamirleri cinsiyet belirtmedikleri için her ne kadar yorumda fazla bir önem taşımıyorsa da bilgi kaybını önlemek için P. nin erkek olduğunu belirtmemiz gerekir. —ç. *n.*]

[28] [Yukarıya s. 129'a bkz.] Bu konunun genişletilmiş bir tartışması *Revue Philosophique*'in son ciltlerinde [1896-98] "Düşlerde Paramnezi'ler" başlığı altında işlenmiştir. — [Bu düşe s. 205 v.s.nda yeniden gönderme yapılıyor.]

IV

Babamın, ölümünden sonra Macarlar arasında politik bir rol oynadığı saçma düşten uyandığım zaman da aynı hoşnutluk duygusunu yaşamıştım; bu duygu için gösterdiğim neden, onun, düşün son parçasına eşlik eden bir duygunun devamı olduğu biçimindeydi [bkz.s. 155]. *Ölüm döşeğinde Garibaldi'ye ne çok benzediğini anımsadım ve onun yerine gelmiş olmasına sevindim... (Unutmuş olduğum bir devamı vardı).* Çözümleme düşteki bu boşluğu doldurmama olanak verdi. Bu boşluk, çocukluğumda, özellikle de İngiltere'yi ziyaretimden beri beni güçlü biçimde etkilemiş olan büyük bir tarihi kişiliğin [Cromwell] ilk adını vermiş olduğum ikinci oğlumdan söz edilmesiydi. Çocuğun doğumundan önceki yıl boyunca eğer oğlan olursa bu adı kullanmaya karar vermiştim ve yeni doğan bebeği bu adla ve büyük bir *hoşnutluk* duygusuyla karşıladım. (Babalarda baskılanmış megalomaninin düşüncelerinde çocuklarına nasıl da aktarıldığını görmek çok kolaydır ve de bunun, bu duygunun, gerçek yaşamda gerekli hale gelen baskılanmasını gerçekleştirmenin yollarından biri olması çok olası gibi görünmektedir.) Küçük oğlanın bu düşün bağlamında ortaya çıkma hakkı —gerek bir çocuk gerekse ölmekte olan bir adam için kolayca bağışlanabilir olan— aynı kazaya, yatağını ıslatmaya, uğramış olmasından ileri geliyordu. Bu bağlamda *Stuhlrichter* ["yönetmen yargıç", sözcük olarak "iskemle" ya da "tabure-yargıç"] ile düşte temsil edilen, insanın çocuklarının gözünde *"büyük"* ve *"kirlenmemiş"* kalma isteğini karşılaştırın. [Yukarıya s. 158'e bkz]

V

Şimdi düşün içinde varılmış ama uyanıklık yaşamında sürmemiş ya da oraya taşınmamış yargı ifadelerinden söz etmeye dönüyorum. Bunlara örnekler ararken, eğer daha önce başka amaçlarla kaydetmiş olduğum düşleri kullanırsam işim büyük ölçüde kolaylaşacaktır. Goethe'nin Herr M'ye saldırısı düşü [s. 168 v.s.] pek çok sayıda yargılama eylemi içeriyor gibi görünmektedir. *"Ben, bana olanaksız gibi görünen bazı zaman-dizinsel verilere biraz ışık tutmaya çalıştım."*

Bu, her yönüyle Goethe'nin tanışım olan genç adama edebi bir saldırıda bulunmuş olabileceği yolundaki saçma düşüncenin bir eleştirisiydi. *"Onsekiz yaşında olmuş olması akla yakın gibi geliyor."* Yine bu da her ne kadar aptalca bir hesap da olsa bir hesaplamamı ürünü gibi görünmektedir. Son olarak *"hangi yılda olduğumuzdan tam da emin değildim"* düşte bir kararsızlık ya da kuşku anı gibi görünüyor.

Böylece tüm bunlar ilk olarak düşte varılmış yargı eylemleri gibi görünmektedir. Ama çözümleme, sözcüklerinin başka bir biçimde, düş yorumu için vazgeçilmez ama aynı zamanda saçmalığın en küçük izini bile yok eden bir biçimde ele alınabileceğini göstermiştir. *"Bazı zamandizinsel verilere biraz ışık tutmaya çalıştım."* cümlesi, beni, yaşamın zamandizinsel verilerine ışık tutmaya çalışan arkadaşımın [Fliess] yerine koymuştu. Bu, cümleyi bir önceki cümlenin saçma?lığına karşı çıkan bir yargı olma anlamından yoksun bırakır. Araya giren *"bana olanaksız gibi görünen"* cümleciği, bir sonraki *"akla yakın gibi geliyor"* cümleciğine ilişkindi. Bana erkek kardeşinin olgu öyküsünü anlatan hanıma hemen hemen aynı sözcükleri kullanmıştım. "Onun 'Doğa! Doğa!' çığlıklarının Goethe'yle herhangi bir ilişkisinin bulunması *bana olanaksız gibi görünüyor;* sözcüklerin bildiğiniz cinsel anlamı taşıması *bana çok daha akla yakın gibi geliyor."* Burada bir yargıya varıldığı doğru — ancak düşte değil gerçekte varılmış ve bir fırsatta düş düşünceleri tarafından anımsanıp kulanılmış bir yargı. Düş içeriği bu yargıyı da düş düşüncelerinin herhangi bir başka parçasını ele aldığı gibi almıştır. Düşteki yargının anlamsızca birleştirildiği "18" sayısı, yargının koparıldığı gerçek bağlamın bir izini taşımaktadır. Son olarak *"hangi yılda olduğumuzdan tam da emin değildim"*, yalnızca, muayenesi sırasında bu noktanın gerçekten ortaya çıkmış olduğu felçli hastayla benim özdeşleşmemi daha ileriye götürme amacındaydı.

Düşlerde sözde yargı eylemi olan şeylerin çözümü bu kitabın başında [I. Cilt, s. 156 v.s.] yorum işlemini gerçekleştirmek için konmuş olan kuralları bize anımsatmaya yarayabilir: Yani, bir düşün bileşikleri arasında görünür tutarlılıkları temelsiz bir yanılsama olarak gözardı etmemiz ve öğelerinin herbirinin izini kendi kökenine doğru izlememiz gerektiği. Bir düş, araştırma amacıyla bir kez daha parçalarına ayrılması gereken bir kümedir. [Bkz. s. 148.] Ancak öte yandan, düşlerde bu görünüşteki bağlantılılığı yaratan yani düş-işlemi ta-

rafından üretilen malzemeyi bir "ikincil düzeltme"ye uğratan bir ruhsal gücün çalıştığı görülecektir. Bu bizi, düşlerin oluşumuyla ilişkili etmenlerden dördüncüsü olarak önemini daha sonra [s.215 v.s.] değerlendireceğimiz bir güçle karşı karşıya getiriyor.

VI

İşte daha önce kaydetmiş olduğum bir düşte işleyen yargılama sürecine bir başka örnek. Kent meclisinden gelen yazışmayla ilgili saçma düşte [s. 165 v.s.]: *"hemen bundan sonra mı evlenmiştin?"* diye sormuştum. *Kuşkusuz söz konusu yıldan hemen bir sonraki yılmış gibi gelen 1856'da doğduğumu hesapladım.* Bunların tümü bir dizi mantıksal sonucun kılığına bürünmüştü. Q.E.D.[29] babam nöbetinden hemen sonra 1851'de evlenmişti; ben de kuşkusuz ailenin en büyüğüydüm ve 1856'da doğmuştum. Bildiğimiz gibi bu yanlış sonuç istek doyurmanın yararına oluşturulmuştu ve egemen düş düşüncesi şöyleydi: *"beş yıl nedir ki? zaman bile değil; sayılmaz."* Bu mantıksal sonuç çıkarma dizisinin her aşaması biçim ve içerik açısından ne denli birbirine benzeseler de düş düşünceleri tarafından belirlenmiş olmalarıyla bir başka biçimde açıklanabilirdi. Sağaltım biter bitmez evlenmeye karar vermiş olan, uzun süren çözümlemesi meslekdaşımı kızdırmış olan *hasta* idi. Düşte babamla görüşme tarzım bir sorgulama ya da bir sınav gibiydi ve bana konferanslarına yazılan öğrencilere bıktırıcı ayrıntılar sorup not etme alışkanlığında olan üniversitedeki bir hocayı anımsattı: "Doğum tarihi?" —"1856" —*"Patre?"* Buna yanıt olarak kişi babasının ilk adını Latince bir sonekle vermişti; biz öğrenciler Hofrat'ın babanın ilk adından öğrencininkinden çıkarılamayacak *sonuçlar çıkardığını* varsayardık. Böylece düşteki *sonuç çıkarma,* düş düşünceleri malzemesinin bir parçası gibi görünen *sonuç çıkarma*'nın bir yinelenmesinden başka bir şey değildi. Bundan yeni bir şeyler ortaya çıkıyor. Eğer düş içeriğinde bir sonuç ortaya çıkıyorsa onun düş düşüncelerinden türediği konusunda hiç kuşku yoktur; ama o ya anımsanmış bir malzeme parçası olarak bulunmaktadır ya da bir dizi düş düşüncesini mantıksal bir zincir halinde birbirine bağlamaktadır.

---

[29] [Latince *quod erat demonstrandum*'un kısaltılmışı. "Kanıtlanması gerekirdi ki" anlamına. —*ç. n.*]

Ancak her durumda düşteki bir sonuç düş düşüncelerindeki bir sonucu temsil eder.[30]

Bu noktada düşü çözümlememize dönebiliriz. Profesörün sorgulaması üniversite öğrencilerinin sicilinin (benim zamanımda Latince olarak yazılırdı) anısına yöneltmişti. Sonra daha ileriye, benim akademik çalışmalarımın gidişine yöneltti. Tıp öğrencileri için öngörülen *beş yıl* bir kez daha benim için çok azdı. Çalışmalarımı daha bir çok yıl sessizce sürdürmüş, tanış çevremde tembel sayılmıştım ve bitirip bitirmeyeceğimden kuşku duyulmuştu. Bunun üzerine *çabucak* sınavlara girmeye karar vermiş ve *gecikmeye karşın* hepsinden geçmiştim. Bu da eleştirmenlerimin karşısına cüretkarca çıkardığım düş düşünceleri için yeni bir pekiştirmeydi: "zamanımı harcamış olduğum için inanmasanız da *geçeceğim;* tıp öğrenimimi bir *sonuca ulaştıracağım.* Böyle şeyler daha önce de sıkça oldu."

Aynı düşün açılış parçasında bir tartışma adına kolay kolay reddedilemeyecek bazı cümleler vardı. Ayrıca bu tartışma saçma da değildi; pekala uyanıklık düşüncelerinde de ortaya çıkmış olabilirdi: *Düşte kent meclisinin yazısına gülmüştüm; çünkü bir kere 1851'de henüz dünyada değildim; ayrıca bu olayla ilişkisi olabilecek olan babam ölmüştü.* Bu cümlelerin her ikisi de yalnızca kendi içlerinde doğru olmayıp eğer gerçekten böyle bir yazı alsam ortaya atacağım gerçek tartışmalara da tamı tamına uymaktaydı. Düşü daha önceki çözümleyişim, onun, derinlemesine acılaşmış ve alaycı düş düşüncelerinden çıktığını göstermişti (bkz. s. 166-7). Eğer sansürün etkinliği için güçlü nedenlerin var olduğunu varsayabilirsek düş-işleminin, düş düşüncelerinin içerdiği model üzerinde *saçma bir öneriye karşı mükemmel biçimde geçerli bir yalanlama* üretmek için her tür güdüye sahip olduğunu anlardık. Ancak çözümleme, düş-işleminin bu paralelliği oluşturmak için özgür olmadığını, bu amaçla düş düşüncelerinin malzemesini kullanmak zorunda olduğunu gösterdi. Sanki (sayılara ek olarak) artı ve eksi imleri, üsler ve kökler içeren bir cebirsel eşitlik varmış da birisi anlamadan eşitliği kopya etmek zorundaymış, kopyasına tüm işlemsel simgeleri ve sayıları almış ama hepsini birbirine karıştırmış gibidir.

---

[30]Bu bulgular bazı bakımlardan yukarıda (s. 45-6) düşlerde mantıksal ilişkilerin temsili hakkında söylemiş olduklarımın bir düzeltmesidir. Bu daha önceki parça düş-işleminin genel davranışını betimler ama işleyişinin daha ince ve daha kesin ayrıntılarını hesaba katmaz.

[Düş içeriğindeki] iki uslamlamanın izi aşağıdaki malzemeye dek sürülebilir. Benim psikonevrozlar hakkındaki ruhbilimsel açıklamalarımın altında yatan önermelerimin bazılarının ilk kez karşılaşıldıklarında kuşkuculuk ve kahkahaya yol açtığını düşünmek benim için rahatsız ediciydi. Örneğin yaşamın ikinci yılından hattâ bazan birinci yılından kalma izlenimlerin sonradan hastalığa düşen kişilerin coşkusal yaşamında kalıcı bir iz bıraktığını: bu izlenimlerin —bellek tarafından pek çok bakımdan çarpıtılmasına ve abartılmasına karşın— histerik belirtilerin ilk ve en derin temelini oluşturabildiğini varsaymaya yöneltilmiştim. Uygun bir zamanda bunu açıkladığım hastalar, *henüz hayatta olmadıkları* bir zamana ilişkin anılara da bakmaya hazır olduklarını bildirerek bu yeni edinilmiş bilgiyle eğlenirlerdi. Kadın hastaların en eski cinsel itkilerinde *babalarının* oynadığı beklenmedik rolle ilgili buluşumun da benzer bir biçimde karşılanması beklenebilirdi (I. Cilt s. 306 v.s.ndaki tartışmaya bkz.). Yine de bu iki önermenin gerçek olduğu yolunda sağlam bir inancım vardı. Doğrulama yoluyla babanın ölümünün çocuk çok küçükken olduğu ve başka türlü anlaşılmaz olan sonraki olayların çocuğun yine de bilinçdışında yaşamdan bu denli erken yok olmuş kişinin anılarını koruduğunu kanıtladığı bazı örnekleri akla getirdim. Bu iki iddiamın, geçerliliklerine karşı çıkılacak *sonuç çıkarmalara* dayandığının ayırdındaydım. Bu nedenle tam da *bu karşı çıkılmasından korktuğum sonuçların* düş-işlemi tarafından *karşı çıkılması olanaksız sonuçlar* çıkarmak için kullanılması bir istek doyurmanın gerçekleşmesiydi.

VII

Şu ana dek şöylece bir değinip geçtiğim (bkz. s.142) bir düşün başlangıcında, ortaya çıkıveren konuya duyulan şaşkınlığın açık bir ifadesi vardı. *Yaşlı Brücke bana bazı görevler vermiş olmalı; GARİPTİR, görev benim kendi bedenimin alt kesimlerinde, kalçam ve bacaklarımda bir açımlama ile ilişkiliydi, onları sanki açımlama odasındaymışız gibi önümde görüyordum ama onların kendimdeki yokluğunu ayrımsamaksızın ve de herhangi bir ürküntü duygusunun izi bulunmaksızın. Louise N. yanımda ayakta duruyor ve çalışmayı benimle birlikte yapıyordu. Kalça boşluğundaki organlar çıkartılmıştı ve kâh üst kâh alt yüzden görünüyor, ikisi birbirine karışıyordu. Kalın, et*

rengi kabartılar (ki düşün içinde de bana hemoroidleri düşündürmüştü) görülebiliyordu. Onun üzerine serilmiş olan ve buruşturulmuş gümüş kâğıdına[31] *benzeyen bir şey de özenle çıkartılmıştı. O zaman yeniden bacaklarıma sahip oluyorum ve kente doğru gidiyorum ama (yorulup) bir arabaya biniyorum. Arabanın bir evin kapısından girdiğini görüp şaşırıyorum, kapı açılıyor ve arabanın sonunda bir köşeyi dönen ve en sonda da yeniden açık havaya açılan bir geçitten geçmesine olanak veriyor.*[32] *En sonunda eşyalarımı taşıyan Alp'li bir rehberle birlikte değişen görüntüler içinde bir yolculuk yapıyorum. Yolun bir kısmında yorgun bacaklarımı düşünerek beni de taşıyor. Zemin bataklık; kıyısından dolaşıyoruz; insanlar Kızılderililer ya da Çingeneler gibi yere oturmuş — aralarında bir kız. Bundan önce kaygan zeminde kendim ilerlemekteydim ve açımlamadan sonra bunu bu denli iyi başarabildiğim için sürekli bir şaşkınlık duygusu içindeydim. Sonunda bir ucunda açık bir penceresi olan tahtadan bir eve ulaşıyoruz. Orada rehber beni indiriyor ve orada hazır duran iki tahtayı pencerenin eşiğinden uzatıyor ve pencerenin dışında aşılması gereken hendeğin üzerinde bir köprü yapıyor. Bu noktada gerçekten bacaklarım yüzünden korkuya kapılıyorum ama beklenen geçiş yerine kulübenin duvarları boyunca iki tahta kerevette yatan iki erişkin adam görüyorum; onların yanında da iki çocuk uyuyor gibi geliyor. Sanki geçişi olanaklı kılacak olan şey tahtalar değil de çocuklarmış gibi. Zihinsel bir korku içinde uyanıyorum.*

Düşlerdeki yoğunlaştırmanın boyutları hakkında en küçük bir düşünce edinmiş herhangi bir kişi bu düşün tam bir çözümlemesinin kaç sayfa dolduracağını kolayca imgeleyebilir. Ancak iyi ki buradaki metinden ben yalnızca, *"gariptir"*in araya sokulmasıyla sergilenmiş olan, düşlerdeki şaşkınlığa örnek oluşturacak bir noktayı almaya gereksiniyorum. Louise N., düşteki işimde bana yardım etmekte olan hanım bana uğramıştı. "Bana okuyacak bir şeyler verin." demişti. Ona Rider Haggard'ın *O*'sunu [kadın] önerdim. "*Garip* bir kitap ama gizli anlamlarla dolu" diye açıklamaya başladım; "ebedi kadın, coşkularımızın ölümsüzlüğü..." Burada sözümü kesti: "Onu biliyorum. Kendinize ait bir şeyler yok mu?" — "Hayır benim ölümsüz çalışma-

[31] Stannius'un balıkların sinir sistemi üzerine kitabına bir anıştırma olan stanniol. (Bkz. s. 143.)

[32] Benim apartmanımın zemin katında kiracıların çocuk arabalarını koydukları yerdi; ama birçok başka yönden de aşırı belirlenmişti.

larım henüz yazılmadı." — "İyi de hiç değilse okunabilir bulacağ*ımıza* söz verdiğiniz şu en son açıklamalarınız denen şeyleri ne zamana dek beklememiz gerekiyor." diye biraz alaycı bir dokundurmayla sordu. Bu noktada onun ağzından bir başkasının bana öğüt verdiğini gördüm ve sessiz kaldım. Düşler üzerine kitabımı bile topluma sunmanın bana ne çok özdisipline malolmakta olduğunu düşündüm. Kitapta, kendi özel kişiliğimden ne kadar çoğunu elevermek zorunda kalacaktım.

> Das Beste was du wissen kannst,
> Darfst du den Buben doch nicht sagen.[33]

Düşte *kendi bedenim* üzerinde bir açımlama yapmam için bana zorlanan görev böylece kendi düşlerimi de anlatmamla birleşen benim *öz-çözümlememdi*.[34] Yaşlı Brücke buraya uygun düşmüştü; bilimsel çalışmalarımın ilk yıllarında bile bir buluşumu ondan gelen enerjik bir sitem beni yayımlamaya yöneltene dek nadasa yatırırdım. Louise N. ile söyleşimden başlayan daha sonraki düşünceler bilinçli hale gelemeyecek kadar derinlere gitmişti. İçimde Rider Haggard'ın *O* 'sundan sözedilmesiyle harekete geçen malzeme yönüne sapmışlardı. *"Gariptir"* yargısı geriye bu kitaba ve aynı yazarın bir başka kitabına, *Dünyanın Kalbi*'ne, gitmiş ve de düşün pek çok öğesi bu iki imgelemsel romandan türemişti. İnsanların sırtta taşınarak üzerinden geçirilmesi gereken bataklık zemin ve yanlarında getirdikleri tahtalarla aşmak zorunda oldukları hendek *O*'dan alınmıştı; Kızılderililer, kız ve tahta ev ise *Dünyanın Kalbi*'nden. Her iki romanda da rehber bir kadındır; her ikisi de tehlikeli yolculuklarla ilgilidir. *O* ise keşfedilmemiş bir yöreye götüren ve daha önce pek de ayak basılmamış maceralı bir yolu betimler. Düş hakkında tuttuğum bir nota göre bacaklarımdaki yorgunluk duygusu gündüzün gerçek bir duyumsamasıydı. Olasılıkla yorgun bir ruh hali ve kuşkulu bir düşünceyle birlikteydi: "Bacaklarım beni daha ne kadar taşıyacak?" *O*'daki maceranın sonunda rehber, kendisi ve diğerleri için ölümsüzlüğü bulacak yerde gizemli bir yeraltı ateşinde yok olur. Bu tür bir korku, şaşmaz bir biçimde düş düşünceleri içinde de etkindi. "Tahta ev" de, hiç kuşkusuz bir tabut, yani bir mezardı.

---

[33] [I. Cilt s. 193 n. 6'ya bkz.]

[34] [Freud'un, bu kitabın yayımlanmasından önceki yıllardaki öz-çözümlemesi Fliess'le yazışmalarının birinin ana konusudur. (Freud, 1950*a*).]

Ama düş-işlemi tüm bu düşüncelerin istenmezliğini bir istek doyurmada temsil ederek bir başyapıt düzeyine ulaşmıştı. Çünkü daha önce bir mezarın içinde bulunmuştum; ama o Orvieto yakınında kazılmış bir Etrüsk mezarıydı, duvarları boyunca üzerlerinde iki erişkin erkeğin iskeleti yatan iki taş kerevet uzanan dar bir oda. Düşteki tahta evin içi tastamam ona benziyordu; yalnız taş tahtayla yer değiştirmişti. Düş şöyle diyor gibiydi: "Bir mezarda yatmak zorundaysan Etrüsk mezarı olsun." Böyle yapmakla da beklentilerin en kasvetlisini hayli arzu edilir bir beklentiye dönüştürmüştü.[35] Ne yazık ki kısa süre sonra [s.188 v.s.] göreceğimiz gibi bir düş bir duygunun eşlik ettiği bir *düşünceyi* karşıtına dönüştürebilir ama her zaman duygunun kendisini dönüştüremez. Bu yüzden de çocukların babalarının başaramadığını gerçekleştirebildikleri düşüncesinin —bir kişinin kimliğinin ikibin yıldan uzun süre birçok kuşakta korunmasına ilişkin garip bir romana yeni bir anıştırma— başarıyla ortaya çıkmasına karşın bir *"zihinsel korku"* içinde uyanmıştım.[36]

VIII

Düşlerimden bir başkasının içine onda yaşadığım bir şeye şaşırmanın ifadesi girmişti; ama şaşkınlığa öylesine çarpıcı, zorlanmış ve neredeyse zekice bir açıklama çabası eşlik ediyordu ki, düşün ilgimizi çekecek iki başka noktası bir yana salt *bunun* yüzünden tüm düşü çözümlemeye karşı duramazdım. *Südbahn* demiryolunda 18-19 Temmuz gecesi yolculuk ediyordum ve uykumda: *"Hollthurn*[37] *on dakika" diye seslenildiğini* işittim. *Hemen —bir doğal tarih müzesindeki— Holothurianları* (deniz salyangozları) *düşündüm — bu yiğit insanların ülkelerinin yöneticisinin üstün gücüne karşı umutsuzca çarpıştıkları noktaydı —evet Avusturya'daki reform karşıtı hareket— sanki Styria ya da Tyrol'de bir kent gibiydi. Sonra belirsiz bir biçimde bir müze gördüm; içinde bu adamların kalıntıları ya da eşyaları korunuyordu. Çıkmak istemiş olmalıyım ama bunu yapmak için duraksadım. Peron-*

[35][Bu ayrıntı Freud'un *Bir Yanılsamanın Geleceği*'nin (1927c) III. bölümünde bir resimde kullanılmıştır.]

[36][Bu düş aşağıda s. 204 v.s.nda daha fazla tartışılmıştır.]

[37][Gerçek bir yer adı değil.]

da meyvelerle kadınlar vardı. Yerde gizlenmişlerdi ve sepetlerini çağırıcı bir biçimde tutuyorlardı. Duraksadım çünkü zaman olup olmadığından emin değildim ama hâlâ hareket etmiyorduk. Ansızın kendimi bir başka kompartmanda buldum; döşeme ve koltuklar o denli dardı ki insanın sırtı doğrudan vagonun arkasına basılıyordu.[38] *Buna şaşırdım ama VAGONU UYKU HALİNDEYKEN DEĞİŞTİRMİŞ OLABİLECEĞİMİ düşündüm. Çeşitli insanlar vardı, aralarında bir İngiliz kız ve erkek kardeş de bulunuyordu; duvardaki bir rafta bir dizi kitap açıkça görünüyordu. "Ulusların Zenginliği"ni ve "Madde ve Devinim"i (Clerk Maxwell'in) gördüm; kalın ve kahverengi bez ciltli. Adam kızkardeşine Schiller'in bir kitabını sordu, onu unutup unutmadığını. Sanki kitaplar bazan benim bazan onlarındı. Bu noktada kanıtlayıcı ve doğrulayıcı bir biçimde söyleşiye katılma eğilimi duyumsadım...* Ter içinde uyandım çünkü tüm pencereler kapalıydı. Tren [Styria'da] Marburg'dan geçiyordu.

Düşü yazarken belleğimin atlamaya çalıştığı yeni bir parça aklıma geldi. *Oğlan ve kızkardeşe* [İngilizce olarak] *belli bir yapıta gönderme yaparak: "It is from..."*] [o ...dandır] *dedim ama kendi kendimi düzeltim: " It is by ...* "[o ... nındır] *Adam kızkardeşine "evet" dedi "bunu doğru söyledi."*[39]

Düş hiç kuşkusuz beni kısmen uyandırmış olması gereken istasyonun adıyla açılmıştı. Adını, *Marburg*'u, *Hollthurn* ile değiştirmiştim. "Marburg"u ilk seslenildiğinde ya da daha sonra işitmiş olduğum, Styria'daki değilse de Marburg'da doğmuş olan Schiller'den düşte söz edilmesiyle kanıtlanmıştı.[40] O defasında I. sınıfta yolculuk yaptığım halde çok rahatsız koşullardaydım. Tren tıka-basa doluydu ve kompartmanımda çok aristokrat gibi görünen ama nezaketten yoksun ya da benim gelişimden duydukları rahatsızlığı gizleme zahmetine girmeyen bir hanımla bir bey bulmuştum. Nazik selamım hiçbir yanıt almadı. Adamla karısı yanyana (arkaları lokomotife doğru) oturdukları halde

---

[38]Bu betimleme benim için bile anlamsızdı; ama bir düşü yazarken aklıma gelen sözcüklerle bildirme temel kuralına uydum. Seçilen sözcüklerin kendisi düşte temsil edilen şeyin bir kısmıydı. [s. 238'e bkz.]

[39][Bu düş parçasından s. 242 v.s.nda daha fazla söz edilmiştir.]

[40][*1909'da eklenen dipnot.*]Schiller Marburg'da doğmamıştı; her Alman okul çocuğunun bildiği ve benim de bildiğim üzere Marbach'da doğmuştu. Bu başka bir noktadaki kasıtlı bir sahteciliğin yerine-geçeni olarak sürçen ve *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'nde [1901*b*, X. Bölüm, No I, *P.F.L.*, 5, 276] açıklamaya çalıştığım hatâlardan bir tanesi dahaydı (yukarıya I. Cilt s. 245 n. 9'a bkz.]

kadın yine de gözümün önünde karşısındaki pencere yanı koltuğu kapmak için çabucak oraya bir şemsiye koydu. Kapı hemen kapanmıştı ve onlar pencereleri açma konusunda işaretleştiler. Belki de benim temiz hava özlemi içinde olduğumu görmüşlerdi. Sıcak bir geceydi ve tümüyle kapalı kompartmanın içindeki hava kısa sürede boğucu hale gelmişti. Yolculuk deneyimlerim böyle insafsız ve ezici tutumların bedava ya da indirimli biletle yolculuk eden insanların bir niteliği olduğunu öğretmişti. Biletçi gelip de ben o kadar paraya almış olduğum bileti gösterince hanımın ağzından, kibirli ve neredeyse tehdit edici bir tonda "Benim kocamın pasosu var." sözcükleri döküldü. Huzursuz yüz hatları olan buyurgan bir tipti. Kadın güzelliğinin azaldığı çağdan pek de uzak olmayan bir yaştaydı; adam tek bir sözcük bile söylemedi, kıpırdamadan oturdu. Uyumaya çalıştım. Düşümde uyumsuz yoldaşlarımdan korkunç biçimde öç aldım; düşün ilk yarısının kopuk parçalarının arkasında hangi saldırıların ve aşağılamaların gizlendiğinden kimse kuşku duyamaz. Bu gereksinim doyurulduktan sonra ikinci bir istek kendini duyurdu — kompartmanı değiştirmek. Sahneler düşte o denli sık ve en küçük bir karşı çıkış olmaksızın değişir ki, yolculuk arkadaşlarımı belleğimden türemiş daha kabul edilebilir birileriyle hemen değiştirmemin şaşılacak hiçbir yanı olmazdı. Ama burada bir şeylerin sahnenin değişmesine içerlediği ve onu açıklamayı gerekli gördüğü bir durum vardı. Nasıl ansızın başka bir kompartmanda olabilirdim? Değiştirdiğimi hiç anımsamıyordum. Yalnızca bir tek açıklama olabilirdi: *Uykulu bir durumdayken vagondan çıkmış olsam gerekti.* Nadir bir olay; ancak bir nöropatalogun deneyimleri arasında örnekleri bulunabilir. Alaca bilinç halinde tren yolculuklarına çıkan, ansızın tümüyle kendilerine gelip de belleklerindeki boşluk nedeniyle şaşkınlık içinde kalana dek anormal durumlarını hiçbir belirtiyle ele vermeyen insanlar biliyoruz. Buna göre düşün içinde kendimin de bu "*automatisme ambulatoire*" olgularından biri olduğumu açıklıyordu.

Çözümleme başka bir çözüm bulmaya olanak verdi. Düş-işlemine yorma zorunluluğunu duyduğumda çok çarpıcı gibi gelen açıklama girişimi benim özgün açıklamalarımdan biri değildi; onu hastalarımdan birinin nevrozundan kopya etmiştim. Başka bir yerde [I. Cilt s. 309] yüksek eğitimli ve gerçek yaşamda yumuşak kalpli olan ama ana-babasının ölümünden sonra cinayet eğilimleri olmakla kendini suçlayan ve sonra da bir koruyucu olarak benimsemek zorunda olduğu

önlemlerin kurbanı haline gelen bir adamdan sözetmiştim. Ağır düşünce takıntılarına tam bir içgörünün eşlik ettiği bir olguydu. Başlangıçta, karşılaştığı tek bir kişinin bile gözden nerede kaybolduğundan emin olma zorlanması yüzünden sokaklarda yürümek onun için bir yük haline gelmişti; eğer birisi ansızın onun izleyici gözünden kaçacak olursa rahatsızlık duygusu ve belki de onu yok etmiş olabileceği düşüncesi içinde kalıyordu. Bunun ardında yatan, başka şeylerin arasında bir "Kabil"düşlemiydi — çünkü "bütün insanlar kardeştir." Bu görevi yerine getirmenin olanaksızlığı yüzünden yürüyüşe çıkmaktan vazgeçti ve yaşamını kendi dört duvarı içinde hapsolmuş olarak geçirdi. Ama dışarıda işlenmiş cinayet haberleri durmadan gazeteler aracılığıyla odasına getiriliyordu ve vicdanı ona bir kuşku biçiminde aranan katilin kendisi olabileceğini telkin ediyordu. Aslında evden dışarı çıkmadığının kesin olması, haftalar boyunca onu bu suçlardan korudu; ta ki bir gün *bilinçsiz bir durumdayken evden dışarı çıkmış olabileceği* ve böylece hakkında hiçbir şey bilmeksizin cinayet işleyebileceği olasılığı aklına gelene dek. Bundan sonra ön kapıyı kilitledi ve anahtarı istese bile eline geçmemesi konusunda sıkı sıkı tembihlediği yaşlı kâhyasına verdi.

O zaman bu benim vagonları bilinçsiz bir durumdayken değiştirmiş olduğum anlamına gelen açıklama girişimimin kökeniydi; düşe, düş düşünceleri malzemesinden, hazır olarak taşınmıştı ve açık olarak düşte beni bu hasta tipiyle özdeşleştirme amacına hizmet etme niyetindeydi. Onunla ilgili anım kolay bir çağrışımla uyanmıştı. Birkaç hafta önceki son gece yolculuğum tam da bu adamla birlikte geçmişti. İyileşmişti ve benimle taşraya, beni çağıran akrabalarını ziyarete gidiyordu. Kendimize ait bir kompartmanımız vardı; tüm gece boyunca tüm pencereleri açık bıraktık ve ben uyanık kaldığım sürece çok eğlenceli vakit geçirdik. Hastalığının kökünün çocukluğuna dek uzanan ve cinsel bir durumla ilgili olan babasına yönelik düşmanca itkiler olduğunu biliyordum. Bu nedenle kendimi onunla özdeşleştirdiğime göre buna benzer bir şeyleri itiraf etmeye çalışıyordum. Aslında düşün ikinci sahnesi iki yaşlı yol arkadaşımın bana böylesine uzak davrandığı, çünkü benim gelişimin onların gece için tasarladıkları tutkulu alış verişi önlemiş olduğu biçiminde bir ölçüde abartılı bir düşlemle bitmişti. Ancak bu düşlem çocuğun olasılıkla cinsel merak tarafından yönetilerek anababasının yatak odasına girmeye çalıştığı ve babasının buyruğuyla kovalandığı bir erken çocukluk sahnesine dek uzanıyordu.

Sanırım daha fazla örnek toplamak gereksiz. Onlar olsa olsa alıntı yapmış olduklarımdan elde ettiklerimizi —bir düşteki yargının, yalnızca düş-düşünceleri içindeki bazı prototiplerin yinelenmesinden ibaret olduğunu— desteklerlerdi. Kural olarak, yineleme kötü uygulanmış ve uygunsuz bir bağlama sokuşturulmuştur; ama bazan son örneklerimizde olduğu gibi o denli incelikle kullanılmıştır ki, başlangıçta düş içinde bağımsız bir zihinsel etkinlik izlenimi verebilir. Bu noktadan dikkatimizi her ne kadar düşlerin biçimlenmesine değişmez biçimde eşlik ediyor gibi görünmese de ne zaman bunu yapacak olsa ayrı kökenlerden gelen öğeleri anlamlı ve çelişkisiz bir bütün halinde bir düşte birbiri içine geçiren ruhsal etkinliğe yöneltebiliriz. Ancak bu konuya yaklaşmadan önce düşlerde ortaya çıkan duygu ifadelerinden sözetmenin ve onları, çözümlemenin açığa çıkardığı düş düşünceleri içindeki duygularla kıyaslamanın ivedi bir gereksinimi içindeyiz.

(H)

DÜŞLERDE DUYGULAR

Stricker'in [1879, 51] yaptığı akıllıca bir gözlem, düşlerde duygu ifadelerinin, uyandıktan sonra *içeriği* bir yana bırakmak biçimindeki alıştığımız küçümseyici tarzda ele alınamayacağına dikkatimizi çekmiştir. "Eğer bir düşte haydutlardan korkarsam, evet haydutlar imgeseldir — ama korku gerçektir." [I. Cilt s. 125'e bkz.] Ve bu, eğer bir düşte *hoşnutluk* duyarsam da aynı derecede doğrudur. Duygularımız, bir düşte yaşanan bir duygunun uyanıklık yaşamında aynı yoğunlukta yaşanan bir duygudan hiçbir biçimde daha aşağı olmadığını söyler; ve de düşler bizim gerçek zihinsel yaşantılarımız arasına duygusal içerikleriyle girme hakları üzerinde düşünsel içerikleri için harcadıklarından daha büyük bir enerjiyle direnirler. Ancak uyanıklık durumumuza aslında onları bu biçimde katamayız; çünkü bir duygu hakkında o bir düşünsel malzeme parçasıyla bağlantılı olmadıkça herhangi bir değerlendirme yapamayız. Duyguyla düşünce, nitelikleri ve yoğunlukları bakımından uyuşmaz ise uyanıklık yargılamamız ne yapacağını şaşırır.

Düşlerde düşünsel içeriğe uyanıklık düşüncelerinde kaçınılmaz saydığımız duygusal sonuçların eşlik etmemesi her zaman bir şaşkınlık konusu olmuştur. Strümpell [1877, 27 v.s.] düşlerde düşüncelerin ruhsal değerlerinden soyunduklarını bildirmiştir. [I. Cilt s. 106 v.s.na bkz.] Ama düşlerde böyle bir anlatıma hiç olanak sağlamayacak

gibi görünen bir konuyla bağlantılı yoğun bir duygu anlatımının bulunduğu tam zıt örnekler de yok değildir. Bir düşte, herhangi bir korku ya da tiksinti duygusu olmaksızın korkunç, tehlikeli ve tiksindirici bir durumda bulunabilirim; oysa bir başka zamanda tersine, zararsız bir şeyden dehşete düşebilir ve çocukça bir şeylere sevinebilirim.

Düş yaşamının bu özel bilmecesi, düşün görünür içeriğinden gizli içeriğine geçer geçmez daha çabuk olarak ve belki de başka şeylerden çok daha tümüyle yok olur. Bilmeceyle uğraşmamıza gerek kalmaz; çünkü artık o yoktur. Çözümlemeler bize *düşünsel malzemenin yer değiştirmelere ve yerine-geçmelere uğradığını oysa duyguların değişmeden kaldığını* gösterir. Düş çarpıtması tarafından değiştirilen düşünsel malzemenin değişmeden kalan duyguyla artık uyuşamaması pek de şaşılacak bir şey değildir; çözümlemeden sonra önceki konumuna doğru malzeme yerleştirildiğinde şaşılacak bir şey kalmaması da öyle.[1]

Direncin zorladığı sansürün etkisi altında kalan bir ruhsal bileşik söz konusu olduğunda, *duygular* en az etkilenen bileşendir ve atlanmış düşünceleri nasıl dolduracağımız konusunda tek başına bize bir gösterge sağlayabilir. Bu, psikonevrozlarda düşlerdekinden çok daha açık olarak görülür. Onların duyguları, her ne kadar nevrotik dikkatin yerdeğiştirmelerine bağlı olarak yoğunluklarının artmış olduğunu hesaba katmamız gerekirse de, hiç değilse *nitelik* olarak uygundur. Eğer bir histerik önemsiz bir şeyden o denli korkmuş olmasına ya da düşünce takıntıları çeken bir adam bir hiç için kendini suçlamaktan rahatsız olmasına şaşırırsa yanlış yola sapmışlardır; çünkü onlar temel

---

[1] [*1919'da eklenen dipnot:*] Büyük ölçüde yanılmıyorsam, torunumdan, o bir yaş sekiz aylıkken, derlediğim ilk düş, düş-işleminin düş düşünceleri *malzemesi*'ni değiştirmeyi başardığı, oysa onlara değgin olan duygunun uyku durumu boyunca değişmeden kaldığı bir durumu ortaya koymuştur. Babasının cepheye gitmek üzere ayrılmak zorunda olduğu günden önceki gece çocuk dehşetle: "Baba! baba! — bebek!" diye hıçkırmıştı. Bu olsa olsa babayla bebeğin birlikte kalmakta olduğu anlamına gelebilirdi; oysa gözyaşları yaklaşmakta olan vedalaşmayı ayrımsıyordu. O sırada çocuk ayrılık kavramını pekâlâ ifade edebilmekteydi. İlk sözcüklerinden biri "Fort"du ["gitmiş"] (çekilip uzatılmış ve garip bir biçimde vurgulanmış bir "o–o-o" ile yer değiştirmiş olarak) ve bu ilk düşten aylar önce tüm oyuncaklarıyla "gitmiş" oynamıştı. Bu oyun erken yaşta edindiği ve annesinin kendisini bırakıp "gitmesine" izin verdiği başarılı bir şekilde elde edilmiş öz-disipline dek uzanmaktaydı. [Bu çocukla ilgili daha fazla değinme *Haz İlkesinin Ötesinde*'nin (Freud, 1920*g*) II. Bölümünde ortaya çıkmaktadır.]

olarak düşünsel içeriği —önemsizliği ya da hiçliği— alırlar ve başarısız bir savaşa girişirler çünkü bu düşünsel içeriği düşünce etkinliklerinin çıkış noktası olarak almışlardır. Ruhçözümlemesi tersine duygunun haklı olduğunu tanıyarak ve ona ilişkin olan ama bastırılmış ve bir yerine-geçenle yer değiştirmiş olan düşünceyi araştırarak onları doğru yola yöneltebilir. Tüm bunlar için gerekli önerme, duygu boşalımı ile düşünsel içeriğin onları ele alma alışkanlığında olduğumuz gibi ayrışmaz bir organik bütün oluşturmadığı; bu iki farklı şeyin yalnızca birbirine *lehimlenmiş* olduğu, bu yüzden de çözümlemeyle birbirinden ayrılabildiğidir. Düş yorumu durumun gerçekten böyle olduğunu gösterir.

Düşünsel içeriğin boşalmasını gerektirdiği ama çözümlemenin apaçık duygu yokluğunu açıkladığı bir olguya bir örnek vererek başlayacağım.

I

Kadın bir çölde üç aslan görmüş, bir tanesi gülüyormuş; ama onlardan korkmamış. Ancak sonradan onlardan kaçmak zorunda kalmış; çünkü bir ağaca tırmanmaya çalışıyormuş; ama bir Fransızca eğitmeni olan kuzeni zaten yukarıdaymış, v.b.

Çözümleme aşağıdaki malzemeyi ortaya koydu. Düşün önemsiz başlatıcı nedeni İngilizce kompozisyonundaki bir cümleydi: "Yele aslanın süsüdür." Babasının yüzünü bir yele gibi saran bir sakalı vardı. İngilizce eğitmeninin adı Miss Lyons'dı. [Lions = aslanlar ile okunuşu aynı —*ç. n.*] Bir tanışı ona Loewe'nin ["Aslan"ın Almanca'sı] baladlarını göndermişti. O halde üç aslan bunlardı; onlardan neden korksundu ki? —Yoldaşlarını isyana kışkırtan bir zencinin av köpekleriyle arandığı ve kendini kurtarmak için bir ağaca tırmandığı bir öykü okumuştu. Son derece keyifli olarak birçok bölük pörçük anı üretmeyi sürdürdü, örneğin *Fliegende Blätter*'de aslanların nasıl yakalanacağına ilişkin öneri gibi: "Bir çöl alıp elekten geçirin aslanlar üstte kalacaktır." Ve yine neden bölümünün şefini yüceltmek için biraz daha zahmete girmediği sorulan ve yapmaya çalıştığı ama *üstünün zaten yukarıda olduğu* yanıtını veren memurla ilgili çok eğlenceli ama pek de yerinde olmayan öykü. Tüm malzeme hanımın düş günü kocasının

patronu tarafından ziyaret edilmiş olduğu ortaya çıkınca anlaşılır hale geldi. Adam kadına çok nazik davranmış ve elini öpmüştü ama *o, adamdan hiç korkmamıştı*; hem de adam çok "kodaman" [Almanca'da *"grosses Tier"* = "büyük hayvan"] olduğu ve geldiği eyaletin başkentinde bir "toplumsal *aslan*" rolü oynadığı halde. O halde bu aslan *Bir Yazortası Gecesi Düşü*'ndeki marangoz Snug'ı gizleyen aslan gibiydi ve düş görenin korkmadığı tüm düş aslanları için de aynı şey geçerliydi.

II

İkinci örneğim olarak kızkardeşinin küçük oğlunu tabutunda ölü yatarken gören [I. Cilt s. 203 v.s. ve 298] ama ne acı ne de üzüntü duyumsamadığını şimdi eklediğim kızın düşünü alabilirim. Çözümlemeden neden öyle olduğunu biliyoruz. Düş yalnızca âşık olduğu adamı bir kez daha görme isteğinin kılığını değiştirmişti ve de kızın duygusu kılık değiştirmiş biçimle değil isteğiyle uyumlu olmak zorundaydı. Üzüntüye hiç gerek yoktu.

Bazı düşlerde duygu, duygunun başlangıçta bağlı bulunduğu düşünsel malzemenin yerine geçmiş olan düşünsel malzemeyle hiç değilse değinme halinde kalır. Diğerlerinde bileşimin ayrışması daha da ileri gitmiştir. Duygu, görünümünü, ilişkin olduğu düşünceden tümüyle ayrılmış hale getirir ve düşe, düş öğelerinin yeni düzenlenmesi içinde uyduğu başka bir noktadan girer. O zaman durum bizim düşlerde yargı eylemleri olgularında bulmuş olduğumuza [s. 173 v.s.] benzer bir hal alır. Eğer düş düşünceleri içinde önemli bir sonuç çıkarılmışsa düş de bir sonuç içerir ama düşteki sonuç çok farklı bir malzemeyle yerdeğiştirmiş olabilir. Böyle bir yerdeğiştirme hiç de seyrek olmayarak karşısav ilkesine uyabilir.

Bu son olasılık en yorucu çözümlemeye uğratmış olduğum aşağıdaki düşte örneklenmiştir.

III

Deniz kıyısında bir kale; sonradan artık tam denizde değil de denize uzanan dar bir kanalın üstünde. Vali Herr P. diye biri. Onunla birlikte ayakta duruyorum, büyük bir kabul salonundayız — önlerinde yükselen

payandalarla mazgallara benzeyen üç penceresi var. Ben gönüllü deniz subayı türünde bir şey olarak garnizona bağlıymışım. Düşman savaş gemilerinin gelmesinden korkuyormuşuz çünkü savaş halindeymişiz. Herr. P. gitmeye niyetleniyor ve bana eğer korktuğumuz olay olursa yapılması gerekenler konusunda emirler veriyor. Hastalıklı karısı çocuklarıyla birlikte tehdit altındaki kaledeymiş. Eğer bombardıman başlarsa büyük salonun boşaltılması gerekiyormuş. Derin derin soluyup gitmek için dönüyor; onu arkasından tutup gerekli olduğunda kendisiyle nasıl iletişim kurmam gerektiğini soruyorum. Karşılık olarak bir şeyler söylüyor ama hemen düşüp ölüyor. Hiç kuşkusuz sorularımla ona gereksiz bir gerginlik yüklemiştim. Üzerimde başkaca bir izlenim bırakmayan ölümünden sonra dul karısının kalede kalıp kalmadığını; onun ölümünü üst Komutanlığa bildirmem gerekip gerekmediğini ve rütbe sırasında ikinci durumda olduğum için kalenin komutasını almam gerekip gerekmediğini merak ediyorum. Pencerenin önünde duruyorum ve geçip giden gemileri gözlüyorum. Onlar karanlık sulardan hızla geçen ticaret gemileri, bazılarının birçok bacası var, bazılarının güverteleri şişkin (tıpkı burada kaydedilmemiş olan giriş düşündeki istasyon binası gibi). *Sonra erkek kardeşim yanımda duruyor ve ikimiz pencereden kanala bakıyoruz. Bir geminin görüntüsüyle korkuyor ve bağırıyoruz: "İşte savaş gemisi geliyor!" Ama onun zaten dönmekte olduğunu bildiğim gemi olduğu ortaya çıkıyor. Şimdi küçük bir gemi geliyor, gülünç bir biçimde ortasından kesilip kısaltılmış. Güvertesinde fincan ya da kutu biçiminde bazı garip nesneler görünüyor. Tek bir ses halinde bağırıyoruz: "Bu kahvaltı gemisi!"*

Gemilerin hızlı devinimleri, suyun kopkoyu mavisi ve bacalardan çıkan kahverengi dumanlar — bunların tümü gergin ve kötü bir izlenim yaratmak üzere bileşmişler.

Düşteki yerler Adriatik'e (Miramare'a, Duino'ya, Venedik'e ve Aquileia'ya)[2] yaptığım çeşitli gezilerimden bir araya getirilmişlerdi. Düşten birkaç hafta önce erkek kardeşimle birlikte Aquileia'ya yaptığım bir Doğu gezisi belleğimde hâlâ tazeydi. Düş, ayrıca Amerika'yla İspanya arasındaki *deniz ticareti savaşı*'na ve Amerika'daki akra-

[2][Birkaç mil içerdeki Aquileia, üzerinde adalarından biri olan Grado'nun yerleştiği bir kanalla denizkulağına bağlanır. Adriatik'in kuzey ucundaki bu yerler 1918'den önce Avusturya'nın bir parçasını oluştururlardı.]

balarımın geleceği hakkında duyduğum sıkıntıya da bir anıştırma içeriyordu. Düşteki iki noktada duygular söz konusuydu. Bir noktada umulan duygu yoktu: Valinin ölümünün benim üzerimde hiçbir izlenim yaratmamış olmasına hemen dikkat çekilmişti. Savaş gemisini gördüğümü sandığım ikinci noktada ise *korkmuştum* ve korkunun tüm duyumsamalarını düşümde yaşamıştım. Bu iyi biçimlenmiş düşte duygular öyle bir biçimde dağılmıştı ki herhangi bir çarpıcı çelişkiden kaçınılmıştı. Valinin ölümü üzerine korkmam için hiçbir neden yoktu ve Kale Komutanı olarak bir savaş gemisinin görünmesi üzerine korkmam da oldukça akla yakındı. Ancak çözümleme Herr P.nin yalnızca benim kendimin bir yerine-geçeni olduğunu gösterdi (Düşte *ben, onun* yerine-geçeniydim.) Ansızın ölen Vali *ben*dim. Düş düşünceleri benim erken ölümümden sonra ailemin geleceğiyle uğraşmaktaydı. Düş düşünceleri arasındaki tek rahatsız edici şey buydu ve korkunun ayrıştırılıp düşte bir savaş gemisinin görünmesiyle birleştirilmesinin nedeni bu olsa gerekti. Öte yandan çözümleme, düş düşünceleri içinden savaş gemisinin alınmış olduğu bölgenin en eğlenceli anılarla dolu olduğunu gösterdi. Bir yıl önce, Venedik'te, büyülü güzellikte bir gün Riva degli Schiavoni'deki odamızın penceresinin önünde duruyor ve o gün alışılmışın dışında bir devinim bulunan mavi denizkulağına doğru bakıyorduk. İngiliz gemileri bekleniyordu ve bir resmi kabul verilecekti. Ansızın karım bir çocuk gibi neşeyle bağırdı: *"İşte İngiliz savaş gemisi geliyor!"* Düşte aynı sözcüklerden korkmuştum. (Bir kez daha düşlerdeki konuşmaların gerçek yaşamdaki konuşmalardan türediğini görüyoruz. [S. 147 v.s.na bkz.] Karımın sözlerindeki "İngiliz" öğesinin de düş-işleminin elinden kurtulmadığını kısaca göstereceğim.) O halde burada da düş düşüncelerini görünür düş içeriğine değiştirme sürecinde neşeyi de korkuya dönüştürmüştüm ve bu dönüşümün kendisinin de gizli düş içeriğinin bir parçasına anlatım kazandırdığının yalnızca çıtlatılmasına gereksinimim vardır. Ancak bu örnek, düş-işleminin bir duyguyu düş düşünceleri içindeki bağlantısından koparmakta ve onu görünür düşte seçtiği herhangi bir noktaya sokmakta özgür olduğunu kanıtlar.

Düşte ortaya çıkması, o zamana değin ussal bir düzeyde tutulmuş olan durumu öylesine anlamsız bir sonuca ulaştıran "kahvaltı gemisi"nin biraz ayrıntılı bir çözümlemesini yapma olanağından yararlanacağım. Sonradan düş nesnesini daha kesin olarak aklıma getirdiğimde, siyah olması ve ortasında en geniş olduğu yerden kesilmiş olması

nedeniyle Etrüsk kentlerindeki müzelerde ilgimizi çekmiş olan bir dizi nesneye büyük benzerlik göstermesi beni etkiledi. Bunlar, iki kulplu, üzerinde bizim çağdaş *kahvaltı takımlarımıza* oldukça benzeyen kahve ya da çay fincanı benzeri şeyler duran siyah toprak tepsilerdi. Soruşturmamıza yanıt olarak bunun, üzerindeki kozmetik ve pudra kaplarıyla bir Etrüsk hanımının "*toilette*"i [tuvalet takımı] olduğunu öğrenmiş ve evin hanımı için bir tanesini birlikte eve götürmenin iyi bir düşünce olduğunu söyleyerek şakalaşmıştık. Buna göre düşteki nesne siyah bir "toilette" yani yas giysisi anlamına geliyor ve bir ölüme doğrudan bir gönderme oluşturuyordu. Düş nesnesinin diğer ucu bana eski zamanlarda ölü bedenlerin içine yerleştirildiği ve gömülmek üzere denize bırakıldığı cenaze kayıklarını[3] anımsattı. Bu da düşte gemilerin neden *geriye döndüğünü* açıklayan noktaya götürdü:

> Still, auf gerettetem Boot, treibt in den Hafen der Greis.[4]

Bir gemi kazasından ["*Schiffbruch*", sözcük olarak "gemi kırılması"] geri dönüyorlardı. Kahvaltı gemisi ortasından kırılmıştı. İyi de "kahvaltı" gemisi adının kökeni neydi? İşte burada savaş gemilerinden arta kalmış "İngiliz" [Almanca "Englischer" aynı zamanda İngiliz ve İngilizce demektir. —*ç.n.*] sözcüğü geliyor. İngilizce "breakfast" [kahvaltı] sözcüğü "breaking fast" [orucu kırmak] anlamınadır. "Breaking" ise bir kez daha gemi kazasıyla ["gemi kırılması"] ilişkilidir; oruç tutmak ise siyah giysi ya da *toilette* ile bağlantılıdır.

Ama düş tarafından yeni olarak kurulan tek şey kahvaltı gemisinin *adı* idi. *Şey* vardı ve bana son yolculuğumun en eğlenceli parçalarından birini anımsatmıştı. Aquileia'da bize sağlanacak yiyeceklere güvenmeyerek Gorizia'dan bir şeyler edinmiş, Aquileia'dan da bir şişe mükemmel Istria şarabı almıştık. Küçük posta vapuru "*Canale delle Mee*"den yavaşça Grado'daki boş denizkulağına doğru ilerlerken tek yolcu olan biz kahvaltımızı güvertede büyük bir neşe içinde yemiştik ve de bundan lezzetlisini pek az yemiş bulunuyorduk. O halde "kahvaltı gemisi" buydu ve de düşün bilinmeyen ve tekinsiz bir geleceğe ilişkin en karanlık duygularının ardında gizlenen şey kesinlikle bu en neşeli *joie de vivre*'in [yaşam sevinci —*ç. n.*] anısıydı.[5]

---

[3] [Almanca] *"Nachen"*, filolog bir arkadaşımın bana söylediğine göre "νεχυς" [ceset] kökünden gelmektedir.

[4] [Gemisinde güven içinde yaşlı adam sakince limana girdi.
(Yaşam ve ölüme ilişkin bir alegorinin bir kesimi)
Schiller, *Nachträge zu den Xenien*, "Erwartung und Erfüllung".]

[5] [Bu düşten s. 269'da yeniden söz ediliyor.]

Duyguların onları doğuran düşünsel içerikten ayrılması, onlara düşlerin oluşumu sırasında olan en çarpıcı şeydir; ama bu onların düş düşüncelerinden görünür düşe giden yolda uğradıkları ne tek ne de en temel değişimdir. Eğer düş düşüncelerinin duygusu ile düşün içindekileri karşılaştıracak olursak bir şey hemen berraklaşır. Ne zaman bir düşte bir duygu bulunsa, onun, düş düşünceleri içinde de bulunması gerekir. Ama bunun tersi doğru değildir. Bir düş genellikle, işlenmesinden doğduğu ruhsal malzemeye göre, duygu açısından daha fakirdir. Düş düşüncelerini yeniden kurduğumda onların içinde kendilerini duyumsatmaya çabalayan ve bir kural olarak kendileriyle keskince zıtlaşan başka itkilerle savaşan en yoğun ruhsal itkilere rastlamaya alışmışımdır. Eğer o zaman düşe geri dönecek olursam pek de seyrek olmayarak düş renksiz ve büyük yoğunlukta herhangi bir coşkusal tondan yoksun görünür. Düş-işlemi, düşüncelerimin yalnızca içeriğini değil sıklıkla coşkusal tonunu da bir kayıtsızlık düzeyine indirgemiştir. Düş-işleminin, *duygulara baskılama* uyguladığı söylenebilir. Örneğin botanik makalesi düşünü [I. Cilt, s. 218 v.s.] alalım. Ona denk düşen düşünceler, davranmayı seçtiğim biçimde davranma ve yaşamımı, bana, yalnızca bana doğru gelen biçimde yönetme özgürlüğüm adına tutkulu bir biçimde çırpınan bir dilekten oluşmuştu. Onlardan doğan düşün ise onunla ilgili kayıtsız bir çemberi vardı: "Bir makale yazmıştım; önümde duruyor; renkli levhaları var; her kopyaya kurutulmuş bitkiler iliştirilmiş." Bu, insana her yana cesetler saçılmış bir savaş alanına inmiş barışı düşündürüyor; üzerinde sürüp giden savaşımdan geriye hiçbir iz kalmamış.

Her şey başka türlü de olabilir: canlı duygu gösterileri düşün içine girmenin yolunu bulabilirler. Ancak şu an için, bilinen, çok sayıda düşün kayıtsız görünmesi, oysa derinlemesine bir etkilenme olmaksızın düş düşüncelerine girmenin olanaksız olması olgusuyla ilgileneceğim.

Burada, düş-işleminin gidişi içinde bu duygu baskılanmasına ilişkin bütünlenmiş hiçbir kuramsal açıklama verilemez. Ondan önce duygu kuramı ve bastırma mekanizması üzerine en yorucu araştırmanın gelmesi gerekir. [S. 320 v.s.na bkz.] Kendime yalnızca iki noktaya gönderme yapma izni vereceğim. Duyguların serbest kalışını bedenin içine doğru merkezkaçsal ve de devinimsel ve salgısal sinir'lenmeye[6] benzer bir süreç olarak resimlendirmeye —başka neden-

[6][Duyguların serbest kalması (bedenin içine yönelik olmasına karşın) zihin-

lerle— zorlanıyorum. Şimdi tıpkı uyku sırasında dış dünyaya devinimsel itkiler gönderilmesinin askıya alınmış görünmesi gibi, bilinçdışı düşüncenin merkezkaçsal duygu seslenişleri de uykuda daha zor bir hale geliyor olabilir. Bu durumda düş düşüncelerinin gidişi sırasında ortaya çıkan duygusal itkiler, doğaları gereği zayıf itkiler olurlardı; bunun sonucunda da düşe girmenin yolunu bulanlar hiç de zayıf olmazlardı. O zaman "duyguların baskılanması", bu açıdan hiçbir biçimde düş-işleminin değil; uyku durumunun sonucu olurdu. Bu doğru olabilir ama tüm hakikat bu olamaz. Oldukça karmaşık herhangi bir düşün ruhsal güçler arasındaki çatışmanın ürettiği bir uzlaşma olduğunu da aklımızda tutmamız gerekir. Bir kere isteği biçimlendiren düşünceler, sansür koyan bir ajanın karşıtlığıyla savaşmak zorundadırlar; ayrıca sıklıkla bilinçdışı düşüncenin kendisinde her düşünce katarının, kendisiyle çelişen karşıtıyla yanyana bulunduğunu görmüşüzdür. Tüm bu düşünce katarları bir duygu taşıma yeteneğinde oldukları için eğer duygu baskılanmasını bu karşıtların birbirine ve de sansürün baskılamış olduğu itkilere uyguladığı ketvurmaların sonucu sayarsak genel çerçevede pek de yanılmış olmayız. *Öyleyse duyguya ketvurulması, düş sansürünün ikinci sonucu olarak görülmelidir; tıpkı düş çarpıtmasının onun birinci sonucu olması gibi.*

Burada, düş içeriğinin kayıtsız duygu tonunun, düş düşünceleri arasındaki karşısavla açıklanabildiği bir düşü örnek olarak vereceğim. Her okuru tiksintiyle dolduracak kısa bir düş bu.

IV

Bir tepe, üzerinde bir açıkhava tuvaleti gibi bir şey var: Çok uzun bir peyke ve bir ucunda büyük bir delik. Arka ucu her büyüklük ve tazelik derecesinde küçük dışkı yığınlarıyla kalınca örtülmüş. Peykenin arkasında çalılar var. Peykenin üzerine işiyorum; uzun bir idrar dereciği her şeyi yıkayıp temizliyor; dışkı kümeleri kolayca geliyor ve açıklıktan aşağı düşüyor. Sanki sonda hâlâ biraz kalmış gibi.

Neden bu düşte hiç tiksinti duymadım?

Çünkü çözümlemenin gösterdiğine göre düşün ortaya çıkmasına en

---

sel aygıt açısından "merkezkaçsal" olarak betimlenmiştir. Aşağıya s. 301'e de bkz. — Freud'un "sinirlenme" terimini kullanımı için s. 260'daki dipnota bkz.] [İnnervation: bedenin bir bölgesine yayılan sinir ağı demektir. Bunun karşılığında kullanılabilecek "sinirlenme" sözcüğü günlük kullanımda daha çok duygusal bir anlam taşıdığı için "sinirlenme" biçiminde verilmesi yeğlendi. —*ç.n.*]

kabul edilebilir ve en doyurucu düşünceler katkıda bulunmuştu. Çözümlemede hemen aklıma gelen şey, Herakles'in temizlediği Augias'ın ahırları oldu. Bu Herakles bendim. Tepe ve çalılıklar, o sırada çocuklarımın durduğu Aussee'den geliyordu. Nevrozların bebeksi nedenbilimini keşfetmiş ve böylece kendi çocuklarımı hastalığa yakalanmaktan korumuştum. Peyke, (kuşkusuz deliği dışında) minnettar bir kadın hasta tarafından armağan olarak bana verilmiş olan bir mobilya parçasının tam bir kopyasıydı. Böylece hastalarımın beni ne denli onurlandırdıklarını anımsatmıştı. Aslında insan dışkısı müzesine bile yüreğimi sevindirecek bir yorum verilebilirdi. Gerçekte ondan ne denli tiksinebilecek de olsam, o, düşte, küçük kasabalarında tuvaletlerin tastamam bu biçimde döşenmiş olduğu güzel ülke İtalya'nın bir anımsatıcısıydı. Her şeyi temizleyen idrar deresi büyüklüğün şaşmaz bir işaretiydi. Bu Gulliver'ın Lilliput'daki büyük yangını söndürüş biçimiydi — her ne kadar bu minik kraliçesinin gözünden düşmesine neden olmuşsa da. Ama Rabelais'nin üstün insanı Gargantua da Paris'li'lerden öcünü, Notre Dame'ın tepesine ata biner gibi oturup idrar deresini kentin üzerine çevirerek aynı biçimde almıştı. Hemen uykuya yatmadan önceki akşam Garnier'nin Rabelais için yaptığı resimlere göz atmıştım. Ve gariptir burada da üstün insanın ben olduğuma ilişkin bir başka kanıt vardı. Notre Dame'ın platformu Paris'te benim gözde gezinti yerlerimden biriydi; her boş öğleden sonrayı orada kilisenin kuleleri üzerinde canavarlar ve şeytanlar arasında tırmanarak geçirirdim. Tüm dışkıların derenin altında o denli çabuk yitmeleri, bir gün histerinin sağaltımına ilişkin bir bölümün başına koymaya niyetlendiğim şu yazıtı anımsattı: *"Afflavit et dissipati sunt"* [Bkz. I. Cilt s. 262 ve n. 45.][7]

Ve şimdi de düşün gerçek heyecan verici nedeni. Sıcak bir yaz öğleden sonrasıydı; akşam boyunca histeri ile sapıklıklar arasındaki bağlantı üzerine konferansımı vermiştim ve söylemek zorunda kalmış olduğum her şey beni şiddetle hoşnutsuz etmiş ve de bana tümüyle değerden yoksunmuş gibi görünmüştü. Yorgundum, zorlu çalışmamdan hiçbir hoşnutluk duyumsamıyordum; insan pisliği içindeki bu eşinmelerden uzaklaşmayı ve çocuklarıma kavuşmayı, sonra da İtalya'nın güzelliklerini ziyaret edebilmeyi çok istiyordum. Bu hava

[7] ["Tanrı üfledi ve onlar dağıldılar." Yazıt I. Cilt'teki aktarılışta "flavit et dissipati sunt" olarak verilmiş ancak anlamı çok da değiştirmeyen bu farka ilişkin bir not yok. —ç. *n.*]

içinde konferans salonundan, hiç iştahım olmadığı için hafif bir şeyler atıştırdığım bir café'ye gittim. Ancak dinleyicilerimden biri benimle birlikte oraya geldi ve kahvemi içip ay çöreğimi tıkınırken benim yanımda oturmasına izin vermemi rica etti. Bana dalkavukluk etmeye başladı: Benden ne kadar çok şey öğrenmiş olduğunu, her şeye nasıl da yeni bir gözle baktığını, benim nevrozlar kuramımla yanılgıların ve önyargıların *Augias ahırlarını* nasıl da temizlemiş olduğumu söyledi. Kısaca bana benim çok büyük bir adam olduğumu anlattı. Mizacım bu övgü şarkılarına uygun değildi; tiksinti duygumla savaştım; ondan kurtulmak için eve erken gittim; uyumadan önce Rabelais'nin sayfalarını karıştırdım ve Conrad Ferdinand Meyer'in kısa öykülerinden birini, *"Die Leiden eines Knaben"*i ["Bir Oğlanın Üzüntüleri"] okudum.

Düşün doğduğu malzeme böyle şeylerdi. Meyer'in kısa öyküsü ayrıca çocukluğumun sahnelerinden bir anıyı da getirmişti. (Kont Thun'a ilişkin düşün son sahnesine bkz. [I. Cilt, s. 264 v.s.].) Gündüzün ansızın değişen mizacı ve tiksintisi, düşte, neredeyse görünür içeriğin tümünü oluşturacak kadar diretmişti. Ama geceleyin güçlü hattâ abartılı bir öz-iddialılık biçiminde karşıt bir ruh hali ortaya çıkmış ve ilkinin yerine geçmişti. Düşün içeriği hem aşağılık sanrılarını hem de megalomaniyi aynı malzemeyle ifade edecek bir malzeme bulmak zorundaydı. Onların arasındaki uzlaşma, çifte anlamlı bir düş içeriği üretmiş ama bu zıt itkilerin karşılıklı ketvurmaları yüzünden kayıtsız bir duygu tonuna neden olmuştu.

İstek doyurma kuramına göre, eğer tiksinti duygusuna ek olarak (baskılanmış ama hoşnutluk yaratıcı bir tonu bulunan) karşısavsal megalomanik düşünce katarı ortaya çıkmasaydı bu düş gerçekleşemezdi. Çünkü rahatsız edici şeyler bir düşte temsil edilmeyebilir; düş düşüncelerimiz içindeki hiçbir şey aynı zamanda bir isteğin doyurulması için bir kılık değiştirme sağlamadıkça düşe giriş yolunu zorlayamaz. [S. 277 v.s.na bkz.]

Düş-işleminin, düş düşünceleri içindeki duyguların geçmesine izin vermek ya da onları hiçe indirgemeye ek olarak onları bir başka ele alış biçimi daha vardır. *Onları karşıtlarına dönüştürebilir.* Bir düşteki her öğenin yorum amaçlarıyla kendi yerinde olduğu kadar kolaylıkla karşıtının yerine de geçebildiği biçimindeki yorumsal kuralı daha önce tanımıştık. [S. 51'e bkz.] O öğenin kendi yerinde mi yoksa karşıtının yerinde mi olduğunu önceden hiçbir zaman bilemeyiz; bunu ancak

bağlam belirleyebilir. Bu hakikatin bir izi açık olarak toplum bilincinde yer bulmuştur: "düş kitapları", düşleri yorumlayışlarında çok sık olarak karşıtlık ilkesini benimserler. Bu, bir şeyi kendi karşıtına dönüştürme, düşüncelerimizde bir şeyin düşüncesiyle karşıtını birleştiren yakın çağrışımsal zincirle olası kılınır. Başka tür yerdeğiştirmeler gibi bu da sansürün amaçlarına hizmet edebilir; ama ayrıca sık olarak istek doyurmanın bir ürünüdür; çünkü istek doyurma, kabul edilemeyen bir şeyin yerine karşıtının geçmesinden başka bir şey değildir. Tıpkı şeylerin düşüncelerinin düşlerde görünümlerini karşıtlarına dönüşmüş hale getirebilmeleri gibi düş düşüncelerine ilişkin *duygular* da aynı şeyi yaparlar; ve de duygunun bu tersine çevrilmesinin düş sansürü tarafından sık olarak yapılması çok olası görünmektedir. Bize düş sansürüyle tanıdık bir benzeşim sağlamış olan sosyal yaşamda da duyguyu baskılamayı ve tersine çevirmeyi çoğunlukla gizleme amacıyla kullanırız Eğer kendisine düşmanca bir şeyler söylemeyi isterken özenli davranmak zorunda olduğum biriyle konuşuyorsam, ondan *duygumun* herhangi bir dışavurumunu saklama zorunluluğum neredeyse düşüncelerimin sözel biçimini hafifletme zorunluluğumdan daha önemlidir. Eğer ona nazik olmayan sözlerle hitap etsem ama onlara nefret ya da aşağılama görünümü ya da jesti eşlik etse onun üzerinde yaratacağım etki aşağılamamı açık olarak yüzüne fırlattığım zaman oluşacak etkiden farksız olurdu. Bunun gibi sansür her şeyden önce beni duygularımı baskılamaya zorlar ve eğer ben bir gizleme ustasıysam *zıt* duyguyu üstlenirim — kızgınken gülümser ve yok etmeyi isterken sevecen görünürüm.

Düş sansürü adına bir düşte gerçekleştirilmiş bu türden bir duygu ters çevrilmesinin mükemmel bir örneğiyle daha önce karşılaşmıştık. "Sarı sakallı amcam" düşünde [I.Cilt, s.188 v.s.] düş düşünceleri onu bir saf olarak nitelerken ve de bu yüzden arkadaşım R.ye en büyük sevecenliği duyumsamıştım. Bir düş sansürünün varlığına ilişkin ilk ipucumuzu bu duygu ters çevrilmesi örneğinden türetmiştik. Bu tür olgularda bile düş-işleminin böylesi zıt duyguları yoktan *yarattığını* varsaymamız gerekmez; kural olarak onları düş düşünceleri içinde elinin altında bulur ve yalnızca bir savunma güdüsünden doğan ruhsal bir güçle düş oluşumu amacı için belirgin hale gelene dek şiddetlendirir. Az önce söz ettiğim amcam düşünde, karşısavsal, sevecen duygu olasılıkla (düşün daha sonraki kesimince telkin edildiği gibi) bebeksi bir kaynaktan doğmuştur; çünkü amca yeğen ilişkisi, çocukluğumun

en erken yaşantılarının garip doğası nedeniyle (s. 153 v.s.ndaki çözümlemeye bkz. [ve aşağıya s. 209 v.s.na]) benim tüm arkadaşlıklarımın ve tüm nefretlerimin kaynağı haline gelmişti.

Bu türden bir duygu ters çevrilmesinin mükemmel bir örneği, Ferenczi'nin (1916) kaydettiği bir düşte bulunacaktır:[8] "Yaşlı bir beyefendi bir gece uykusunda yüksek sesle ve durmak bilmez bir biçimde gülmesi yüzünden endişelenen karısı tarafından uyandırılmıştı. Sonradan adam aşağıdaki düşü gördüğünü bildirdi: *Yatakta yatıyordum ve bildiğim bir beyefendi odaya girdi; ışığı yakmaya çalıştım ama yakamadım: Tekrar tekrar uğraştım ama boşuna. Bunun üzerine karım bana yardım etmek için yataktan kalktı ama o da beceremedi. Ama beyefendinin önünde 'en négligé'* [Özensiz —*ç. n.*] *olmayı garipsediği için sonunda vaz geçti ve yatağa döndü. Tüm bunlar o denli gülünçtü ki kahkahalarla gülmemi engelleyemedim. Karım: 'Neden gülüyorsun? Neden gülüyorsun?' dedi ama ben uyanana dek gülmeyi sürdürdüm.* Ertesi gün beyefendi çok çöküntü halindeydi ve başı ağrıyordu: O kadar çok gülmenin kendisini alt üst ettiğini düşünüyordu.

"Çözümsel olarak ele alındığında düş daha az gülünç gibi gelmektedir. Odaya giren 'bildiği beyefendi' gizli düş düşüncelerinde, 'büyük Bilinmeyen' olan Ölümün resmiydi — bir önceki gün aklına gelmiş olan bir resim. Arteriosklerozu olan yaşlı beyefendinin bir gün önce ölümü düşünmek için haklı bir nedeni vardı. Durdurulamayan gülme ölmek zorunda olduğu düşüncesi üzerine hıçkırıp ağlamasının yerini almıştı. Artık yakamadığı ışık, yaşam ışığıydı. Bu karanlık düşünce kısa süre önce giriştiği, ama karısının *en négligé* yardımına karşın başarısız olduğu çiftleşme girişimiyle bağlantılı olabilirdi. Tepe aşağı gitmekte olduğunun ayırdına varmıştı. Düş-işlemi, karanlık, iktidarsızlık ve ölüm düşüncesini gülünç bir sahneye ve hıçkırıkları kahkahaya dönüştürmeyi başarmıştı."

"İkiyüzlü" diye betimlenmeyi özellikle hak eden ve istek doyurma kuramını zorlu bir sınavdan geçiren bir düş sınıfı vardır.[9] Dikkatim onlara, Frau Dr. M. Hilferding, Peter Rosegger'in bir düşünün aşağıdaki kaydını, Viyana Ruhçözümsel Topluluğu'na tartışma için getirince çekildi.

Rosegger *"Fremd gemacht!"*[10] adlı öyküsünde şöyle yazıyor: "Gen-

---

[8] [Bu ve bundan sonraki paragraf 1919'da eklenmiştir.]

[9] [Bu paragraf ve bunu izleyen Rosegger'den yapılan alıntı, onun tartışmasıyla birlikte 1911'de eklenmiştir. Rosegger (1843-1918) çok alçakgönüllü, köylü başlangıçtan sonra üne kavuşmuş tanınmış bir Avusturya'lı yazardı.]

[10] ["Kovuldun!"] *Waldheimat*'ın ikinci cildinde, s. 303.

ellikle uykum derindir ama çoğu gece huzurum kaçmıştır — çünkü bir edebiyat öğrencisi ve bir edebiyat adamı olarak alçakgönüllü kariyerimin yanında yıllarca kendimi bir türlü kurtaramadığım bir hayalet gibi bir terzinin yaşamının gölgesini çevremde sürüklemişimdir.

"Gündüzün geçmişim üzerinde çok sık ya da çok derinlemesine düşünmemişimdir. Bir Filistinli olmakla bağlarını koparmış ve Dünyayı ve Cenneti ele geçirmeye çabalayan birinin yapacak daha başka şeyleri vardı. Atılgan genç bir adamken gece düşlerimi şöylece bir düşünmekten fazlasını yapmazdım. Ancak sonraları, her şey üzerinde düşünme alışkanlığı kazandıktan sonra ya da içimdeki Filistinli bir şeyleri kurcalamaya başladığımda neden ne zaman düş görsem hep bir terzi kalfası olduğumu ve patronumla bu biçimde o kadar uzun zaman geçirip onun dükkanında neden ücretsiz çalıştığımı kendi kendime sordum. Onun yanında böyle oturup dikiş diker ve ütü yaparken yerimin artık orası olmadığını ve bir kasabalı olarak beni meşgul edecek başka şeylerim de olduğunu pekâlâ biliyordum. Ama ben her zaman tatildeydim, her zaman yaz tatilinde olurdum böylece de patronumun yanında onun yardımcısı olarak otururdum. Sıklıkla bıkkınlık verirdi bana ve yapacak pekâlâ daha iyi, daha yararlı şeyler bulabileceğim zamanın yitimi yüzünden üzüntü duyardım. Arasıra bir şeyler ters gittiğinde patronumun azarına katlanmak zorunda kalırdım ama ücretler konusunda hiçbir konuşma geçmezdi. Sıklıkla, karanlık dükkanda iki büklüm otururken haber verip ayrılmayı düşünürdüm. Bir keresinde yaptım da; ama patronum önemsemedi ve ben hemen onun yanına oturup yeniden dikiş dikmeye başladım.

"Böylesi sıkıcı saatlerden sonra uyanmak ne keyifti! Ve eğer bu inatçı düş bir daha gelirse onu zorla kendimden uzaklaştırmaya ve yüksek sesle: 'Bu yalnızca hokkabazlık, yatakta yatıyorum ve uyumak istiyorum...' diye bağırmaya karar verirdim. Ama ertesi gece bir kez daha terzi dükkanında oturuyor olurdum.

"Ve bu böylece tekinsiz bir düzenlilikle yıllarca sürdü. Şimdi bir kez daha patronum ve ben Alpelhofer'in (ilk çırak olduğumda evinde çalıştığım köylü) evinde çalışıyorduk ve patronum, özellikle benim çalışmamdan hoşnut olmadığını gösterdi. Bana 'Senin bu salaklığın nereden geliyor bilsem' dedi ve kötü kötü baktı. Yapılacak en ussal şeyin ayağa kalkıp yalnızca onu hoşnut etmek için yanında olduğumu bağırmak ve çıkıp gitmek olduğunu düşündüm. Ama öyle yapmadım. Patronum bir çırak tutup bana onun için tezgahta bir yer açmamı

söylediğinde hiç karşı çıkmadım. Köşeye çekildim ve dikiş diktim. Aynı gün bir başka kalfa da alındı; ağzı bozuk bir ikiyüzlü —Bohemya'lıydı— ondokuz yıl önce bizim yerimizde çalışmış ve bir keresinde handan dönerken dereye düşmüştü. Oturacak yer aradığında hiç yer kalmadığını gördü. Sorarcasına patronuma döndüm ve o da bana: 'Sende terzilik yeteneği yok, gidebilirsin! Kovuldun!' dedi. Bunun üzerine duyduğum korku o denli güçlüydü ki uyandım.

"Sabahın gri ışıkları tanıdık evimin perdesiz pencerelerinden ışıldıyordu. Çevremi sanat yapıtları sarmıştı; güzel kitaplığımda ebedi Homeros, dev Dante, eşsiz Shakespeare, şanlı Goethe —tüm görkemli ölümsüzler— duruyordu. Yandaki odadan uyanan çocukların annelerivle şakalaşırken çıkardıkları berrak genç sesleri çınlıyordu. Bu denli sık olarak ve bu denli derinlemesine yüceltici bir insan mutluluğu yakaladığım bu saf ve tatlı, bu barışçıl, şiirsel, ruhsal yaşamı yeniden bulmuştum. Patronuma ayrılmak istediğimi baştan söylememiş ve onun tarafından kovulmuş olmak hâlâ canımı sıkıyordu.

"Ve ne kadar şaşırmıştım! Patronumun beni kovduğu o geceden sonra barışın tadını çıkardım; o denli uzak geçmişimde kalan —o denli keyifli bir alçakgönüllülüğü olan ama sonraki yıllarıma bu denli uzun bir gölge düşürmüş olan— terzilik günlerimi bir daha düşümde görmedim."

Gençliğinde terzi kalfalığı yapmış olan bir yazarın görmüş olduğu bu düşler dizisinden istek doyurmanın egemenliğini ayırt etmek zordur. Düş görenin tüm keyfi gündüz yaşantısında yer almaktaydı; oysa düşlerinde en sonunda kaçmış olduğu mutsuz bir yaşam tarafından hâlâ kovalanıyordu. Benzer türde kendi bazı düşlerim konuya biraz ışık tutmama olanak verdi. Genç bir doktor olarak uzun bir süre Kimya Enstitüsünde bu bilimin gerektirdiği becerilerde yetenekli hale gelmeksizin çalışmıştım ve bu nedenle uyanıklık yaşamımda çıraklığımın bu çorak ve aslında aşağılayıcı dönemi üzerinde hiçbir zaman düşünmedim. Öte yandan laboratuarda çalışmaya, çözümlemeler yapmaya ve orada değişik deneyimler kazanmaya ilişkin düzenli bir biçimde yineleyen düşler görürdüm. Bu düşler sınav düşleriyle aynı biçimde benimsenemez şeylerdi ve hiçbir zaman çok kesin değillerdi. Onlardan birini yorumlarken sonunda dikkatimi onların anlamı için bana bir anahtar veren *"çözümleme"* sözcüğü çekti. O günlerden bu yana ben bir "çözümleyici" haline gelmiştim ve şimdi, her ne kadar "*ruh*-çözümlemeleri" olsalar da, üzerinde çok konuşulan "çözümlemeler" yapıyordum. Şimdi

benim için konu apaçıktı: Eğer gündüz yaşamımda bu türden çözümlemeler gerçekleştirdiğim için gurura kapılmış ve ne denli başarılı bir hale geldiğimle övünme eğilimi duymuşsam düşlerim bana gece boyunca öteki, gurur duymak için hiçbir nedenim bulunmayan başarısız çözümlemeleri anımsatıyordu. Onlar bir *parvenu*'nün [sonradan görme —ç. *n.*] ceza düşleriydi; ünlü bir yazar haline gelmiş terzi kalfasının düşleri gibi. Ama nasıl oluyordu da bir *parvenu*'nün gururu ile onun özeleştirisinin çatışması arasında kalmış bir düş ikincinin yanını tutuyor ve yasadışı bir istek doyurma yerine içerik olarak ussal bir uyarıyı seçiyordu? Daha önce söylediğim gibi bu sorunun yanıtı güçlükler doğurur. Düşün temelinin, ilk ağızda abartılı bir düşlem tarafından biçimlendirildiği; ama düşlemin üzerine soğuk su döken aşağılayıcı düşüncelerin onun yerine düşe girmenin yolunu bulduğu sonucunu çıkarabiliriz. Aklın içinde bu türden bir tersine çevirmeden sorumlu olabilecek mazoşistik itkiler bulunduğu anımsanabilir. Bu düş sınıfının, "ceza düşleri" adı altında "istek doyurma düşleri"nden ayırt edilmesine hiçbir karşı çıkışım olmaması gerekir. Bunu şu ana dek ortaya koyduğum düşler kuramının bir niteliği olarak kabul etmem gerekmiyor; bu zıtların birleşmesini garip bulanların güçlüklerini gidermeye yarayacak lenguistik bir çareden başka bir şey değildir.[11] Ama bu düşlerin bazılarının daha yakından incelenmesi biraz daha fazla şeye ışık tutar. Benim laboratuar düşlerimden birinin geri planının belirsiz bir kesiminde beni tıbbi kariyerimin tam da en kasvetli ve en başarısız yılına yerleştiren bir yaştaydım. Hâlâ bir yere atanmamıştım ve nasıl geçineceğim konusunda hiçbir düşüncem yoktu; ama aynı zamanda evlenebileceğim birçok kadın arasında önüme bir seçenek çıktığını ansızın keşfetmiştim! Böylece bir kez daha gençtim ve her şeyden önemlisi *o* —tüm bu güç yılları benimle paylaşmış olan kadın— da bir kez daha gençti. Böylece düşün bilinçdışı kışkırtıcısının, yaşlanmakta olan bir erkeğin durmadan içini kemiren isteklerden biri olduğu ortaya çıktı. Aklın başka düzeylerinde kibirlilik ile özeleştiri arasında sürüp giden çatışma düşün içeriğini belirlemişti, doğru; ama bu çatışmanın bir düş olarak görünmesini olası kılmış olan da yalnızca daha derinlere kök salmış olan gençlik isteğiydi. Uyanıkken bile bazan kendi kendimize şunları söyleriz: "Bugün her şey yolunda, eskiden işler zordu; ama olsun yine de güzeldi — henüz gençtim"[12]

---

[11] [Son iki cümle 1919'da eklenmiştir.]

[12] [*1930'da eklenen dipnot*:] Ruhçözümlemesi, kişiliği ego ve superego diye ayır-

Kendimde sık rastladığım ve ikiyüzlüce diye tanımladığım bir başka düş grubunun içeriği, arkadaşça ilişkilerin uzun süredir kesildiği kişilerle bir barışmadır.[13] Bu olgularda çözümleme, genellikle bu eski arkadaşlara karşı son saygı kırıntılarını terketmeme ve onları yabancı ya da düşman olarak ele almama yol açan bazı olayları ortaya çıkarmıştır. Ancak düş, karşıt ilişkiyi resimlemiştir. [I.Cilt s. 196 n.a bkz.]

İmgelemci bir yazar tarafından kaydedilmiş düşler üzerine bir yargı oluştururken onun temel olmayan ya da dikkat dağıtıcı saydığı ayrıntıları kendi bildiğine atlamış olduğunu varsaymak akla yakındır. Bu durumda onun düşleri, içeriği tam olarak bildirilmiş olsa kolayca çözülecek sorunlar çıkaracaktır.

Otto Rank, Grimm'lerin "Küçük Terzi ya da Bir Vuruşta Yedi Tane" masalının tümüyle benzer bir *parvenu* düşü içerdiğini bana göstermişti. Bir kahraman ve Kral'ın damadı haline gelen terzi, bir gece karısı Prenses'in yanında yatarken eski el sanatını düşünde görür. Kız, kuşkulanıp düş görenin sözlerini dinlemek ve onu yakalamak üzere ertesi gece yanına silahlı gardiyanlar yerleştirir. Ama küçük terzi uyarılmıştır ve düşünün doğrulandığını anlar.

Aracılıklarıyla düş düşünceleri içindeki duyguların düşlerdeki duygulara dönüştüğü karmaşık eleme, azaltma ve ters çevirme süreçleri tümüyle çözümlenmiş olan düşlerin uygun bireşimlerinde doyurucu biçimde izlenebilir. Saymış olduğum olasılıkların gerçekleştiğinin görüleceği düşlerdeki duygulara ilişkin birkaç örnek daha vereceğim.

V

Eğer yaşlı Brücke'nin bana verdiği kendi kalçamda açımlama yapmam biçimindeki garip görev düşüne dönecek olursak [s. 180] düşün içinde de uygun ürküntü duygusunu [*"Grauen"*] bulamamış olduğum anımsanacaktır. Şimdi bu birden çok anlamda bir istek doyurmaydı.

---

dığından beri (Freud, 1921*c* [ve 1923*b*]) bu ceza düşlerinin superego'nun isteklerini doyurduğunu ayırt etmek kolaylaşmıştır. [Aşağıya s. 279 v.s.na bkz.]

[13][Bu paragraf 1919'da eklenmiştir ve yanlışlıkla bu noktaya yerleştirilmiş gibi görünmektedir. Olasılıkla sonraki iki paragraftan *sonra* gelmesi gerekirdi. Onların tarihi açık olarak ilişkili oldukları Rosegger tartışması gibi 1911'dir. Onları izleyen paragraf ise yeniden 1900'e dönmektedir. — İkiyüzlü düşler üzerine daha ileri değinmeler Freud'un bir kadın eşcinselliği olgusu üzerine makalesinin III. Kesiminin sonlarına doğru bulunacaktır. (1920*a*).]

Açımlama, bir bakıma düşler üzerine bu kitabın yayımlanmasıyla —gerçekte bitmiş elyazmasını yayımlamayı bir yıldan fazla süre ertelememe neden olacak kadar bana huzursuzluk vermiş olan bir süreç— gerçekleştirdiğim öz-çözümleme anlamına geliyordu. Sonra bu isteksizliğin üstesinden gelebileceğime ilişkin bir istek uyandı; bu yüzden düşte hiçbir ürküntü [*"Grauen"*] duygum yoktu. Ama ayrıca saçlarıma kır —sözcüğün diğer anlamında *"Grauen"*— düşmemiş olmasından çok hoşnut olmuş olsam gerek. Zaten saçlarıma kır düşmüştü ve saçlarımın kırlaşması artık gecikmemem gerektiğine ilişkin bir başka anımsatıcıydı. Ve de görmüş olduğumuz gibi zor yolculuğumun ereğine ulaşmasını çocuklarıma bırakmam gerektiği düşüncesi düşün sonunda temsil edilmek için yolunu zorlamıştı.

Bundan sonra bir doyum ifadesinin, uyanmadan sonraki ana taşındığı iki düşten söz edelim. Bir olguda doyum için öne sürülen neden "Bu düşü daha önce görmüştüm" ile kastedilen şeyi artık bulacağım yolunda bir beklentiydi; oysa aslında doyum ilk çocuklarımın doğumuna bir gönderme yapıyordu [s. 175 v.s.]. Diğer olguda sözde neden "öngörülmüş" olan bir şeyin şimdi gerçekleşmesi ile benim onaylanmış olmamdı; oysa gerçek gönderme bir önceki düştekine benziyordu: İkinci oğlumun doğumunu karşılamamın doyumuydu [s. 175 v.s.]. Burada düş düşüncelerine egemen olan duygular düşlerde diretmiştir; *hiçbir* düşte işlerin bu kadar basit olmadığını söylemek daha güvenlidir. Eğer iki çözümlemede de biraz daha derinleşecek olursak sansürden kaçmış olan bu doyumun başka bir kaynaktan da katkı almış olduğunu görürüz. Bu diğer kaynağın sansürden korkmak için haklı nedenleri vardır ve eğer kendini izin verilen kaynaktan doğan benzer, yasal doyum duygusu ile örtmez ve bir bakıma onun kanatları altına sokulmazsa, onun duygusunun, karşıtlık yaratacağında hiç kuşku yoktur.

Ne yazık ki bunu gerçek düş olgularında gösteremiyorum ama yaşamın başka bir bölümünden alınmış bir örnek, anlatmak istediğime açıklık kazandıracaktır. Aşağıdaki durumu varsayalım. Nefret ettiğim bir komşum var; öyle ki onun başına bir şey gelecek olursa hoşnut olma eğilimi taşıyorum. Ama doğamın ahlâk yanı bu itkiye izin vermiyor. Onun şanssız olmasına ilişkin bir isteği ifade etmeye cesaret edemiyorum ve eğer hak edilmemiş bir şanssızlığa uğrarsa doyumumu baskılıyor ve kendimi keder belirtileri ve düşüncelerine zorluyorum.

Herkes şu ya da bu zamanda kendini böyle bir durumda bulmuştur. Ancak bu kez olan şey bu nefret edilen kişinin, biraz da kendi yanlış tutumuyla kendini hak edilmiş bir hoşnutsuzluğun içinde bulmasıdır; böyle bir şey olduğu zaman onun haklı bir cezayla karşılaşmasından duyduğum doyumun dizginlerini salıverirm ve bu noktada kendimi tarafsız çoğu başka kimseyle düşünce birliği içinde bulurum. Yine de doyumumun bu başka insanlarınkinden daha yoğun göründüğünü gözlemleyebilirim; o zamana dek etkisini göstermesi engellenmiş, ama değişen koşullarda artık önünde bir engel kalmamış olan nefretimin kaynağından bir katkı almıştır. Sosyal yaşamda, bu, genelde, sevilmeyen insanlar ya da tutulmayan azınlıklar yanlış bir şey yaptıkları zaman ortaya çıkar. Onların cezalandırılmaları, çoğunlukla hatalarına değil hataları *artı* daha önce herhangi bir sonuç yaratmamış olan, onlara yönelik kötü duygulara denk düşer. Burada cezayı verenlerin bir haksızlık yaptığı hiç kuşkusuz doğrudur; ama onlar kendi içlerinde uzun süredir sürdürülmüş olan baskılamanın kalkmasından doğan doyum yüzünden bunu algılayamazlar. Böylesi durumlarda duyguyu haklı kılan onun *niceliği* değil *niteliği*'dir; ve de bir nokta üzerinde duran özeleştiri diğerini incelemeyi ihmal etmeye çok yatkındır. Bir kapı bir kez açıldığında başlangıçta içeriye alınması düşünülenden çok daha fazla insanın içeriye dalması çok kolaydır.

Nevrotik kişiliklerdeki çarpıcı bir özellik —bir duyguyu serbest bırakma yeteneği bulunan bir nedenin onlarda nitelik olarak akla yakın ama nicelik olarak aşırı bir sonuç üretmeye yatkın olması— herhangi bir ruhsal açıklamaya izin verdiği sürece aynı düşünce çizgisi içinde açıklanmalıdır. Aşırılık, önceden bilinçdışı ve baskılanmış olarak kalmış kaynakların duygusundan doğar. Bu kaynaklar, *gerçek* serbest bırakıcı nedenlerle bir çağrışım bağlantısı kurmayı başarmış ve kendi duygularının serbest kalması için arzu edilen yol karşı çıkılmaz ve yasal olan *diğer* duygu kaynağı tarafından açılmıştır. Böylece baskılanmış ve baskılayan ajanları göz önüne alırken, onların ilişkisini salt karşılıklı ketvurma türünden bir ilişki saymamamız gerektiğine dikkatimiz çekilmiş olur. Tıpkı iki ajanın yanyana çalışıp birbirlerinin etkilerini şiddetlendirerek patolojik bir etkiyi ortaya koyduğu durumlara da daha fazla dikkat etmemiz gerekmesi gibi.

Şimdi ruhsal mekanizmalara ilişkin bu ipuçlarını *düşlerde* duyguların ifadelerini anlamak için uygulayalım. Bir düşte sergilenen ve kuşkusuz hemen düş düşünceleri içindeki uygun yerine gönderme

yapılabilen bir doyum her zaman yalnızca bu gönderme ile tümüyle aydınlatılamaz. Çoğunlukla düş düşünceleri içinde onun *başka* bir kaynağını, sansürün basıncı altında olan bir kaynağı aramak gerekir. Bu basıncın bir sonucu olarak bu kaynak normalde doyum değil karşıt bir duygu üretmiştir. Ancak ilk duygu kaynağının varlığı sayesinde ikinci kaynak, doyum duygusunu, bastırmadan kurtarabilmiş ve onun ilk kaynaktan gelen doyumda bir şiddetlenme gibi davranmasına izin vermiştir. Böylece düşlerdeki duygular değişik kaynakların birleşmesiyle beslenmiş ve düş düşünceleri malzemesi açısından aşırı belirlenmiş olarak ortaya çıkmaktadırlar. *Düş-işlemi sırasında, aynı duyguyu üretme yeteneğindeki kaynaklar onu yaratmak için biraraya gelirler.*[14]

Bu karışıklıklar için *"Non vixit"* sözcüklerinin merkez noktasını oluşturduğu güzel düş örneğinden biraz içgörü kazanabiliriz. (S. 150 v.s.na bkz.) O düşte görünür içeriğin iki noktasında değişik nitelikte duygu gösterileri bir araya getirilmişti. Düşmanca ve rahatsız edici duygular —düşün içinde kullanılan sözcükler "garip duygulara yenik düşerek" idi.— karşıtım ve arkadaşımı iki sözcükle yok ettiğim noktaya dek yığılmıştı. Ve yine düşün sonunda hayli hoşnuttum ve uyanıklık yaşamında saçma olduğunu bildiğim, yalnızca bir istekle yok edilebilen *hayaletlerin* var olma olasılığını onaylamayı sürdürdüm.

Düşün harekete geçirici nedeninden henüz söz etmedim. Çok önemliydi ve düşün derinlemesine anlaşılmasına yol açıyordu. "Fl" [yani Fliess] diye söz ettiğim Berlin'deki arkadaşımdan bir ameliyat geçireceğini ve durumu hakkında daha fazla haberi onun Viyana'daki bazı akrabalarından alabileceğimi işitmiştim. Ameliyattan sonra aldığım ilk bilgiler güven verici değildi ve bana sıkıntı vermişti. Ona kendim gitmeyi çok daha yeğlerdim ama tam o sırada her tür devinimi benim için işkence haline getiren sancılı bir yakınmanın kurbanıydım. Düş düşünceleri şimdi beni arkadaşımın yaşamı için korktuğum konusunda bilgilendiriyor. Hiç tanımadığım tek kızkardeşinin gençliğinin başlangıcında çok kısa bir hastalıktan sonra öldüğünü biliyordum. (Düşte *Fl. kızkardeşi hakkında konuşmuş ve onun üç çeyrek saat içinde ölmüş olacağını söylemişti.)* Onun yapısının kızkardeşinden da-

---

[14] [*1909'da eklenen dipnot*:] Kasıtlı esprilerin olağandışı güçlü haz verici etkisi için benzer bir açıklama yapmıştım. [Freud, 1905*c* IV. Bölümün sonlarına doğru.]

ha dirençli olmadığını ve ondan bazı daha kötü haberler aldıktan sonra yine de yolculuğu yapmak zorunda kalacağımı —ve de kendimi suçlamaktan hiç kurtulamayacağım biçimde *çok geç* ulaşacağımı— imgelemiş olsam gerek.[15] Bu çok geç gelme suçlaması, düşün merkez noktası haline gelmiş ama öğrencilik yıllarımın saygın hocası Brücke'nin bu suçlamayı mavi gözlerinin korkunç bir bakışıyla bana doğrulttuğu bir sahneyle temsil edilmişti. Durumu [Fl.e göre] bu çizgiye değiştirenin ne olduğu hemen ortaya çıkacaktır. [Brücke ile geçen] sahnenin kendisi düş tarafından benim onu yaşadığım biçimde yeniden üretilemezdi. Düşteki diğer tipin mavi gözleri korumasına izin verilmişti ama yok edici rol bana verilmişti — açık olarak istek doyurma işlemi tarafından gerçekleştirilen bir ters çevirme. Arkadaşımın iyileşmesi konusundaki anksiyetem, onu görmeye gitmediğim için kendimi suçlamalarım, bu yüzden duyduğum utanç —*"Habersizce"* (beni görmek için) *Viyana'ya gelmişti*— hastalığım nedeniyle özürlü olduğumdan söz etmeye duyduğum gereksinim — bunların tümü uykumda açıkça algılanmış ve düş düşüncelerinin bu bölgesinde şiddetlenmiş olan coşkusal fırtınayı üretmek üzere birleşmişlerdi.

Ama düşün harekete getirici nedeninde benim üzerimde tam karşıt bir etkisi olan başka bir şeyler vardı. Ameliyattan sonraki ilk birkaç günde gelen olumsuz bilgilerin yanında konuyu hiç kimseyle tartışmamam konusunda bir de uyarı almıştım. Bununla kendimi saldırıya uğramış gibi duyumsamıştım çünkü benim temkinliliğime yönelik gereksiz bir güvensizliği anıştırıyordu. Bu yönergelerin arkadaşımdan çıkmadığının, aracıların düşüncesizliğinin ya da aşırı anksiyetesinin sonucu olduğunun pekâlâ ayırdındaydım ama üstü kapalı suçlamadan —tümüyle haksız olmamasından— çok ters biçimde etkilendim. Hepimizin bildiği gibi içlerinde "yerine oturan" bir şeyler bulunan suçlamalar, yalnızca onlar bizi altüst eder. Aklımda olan şey doğrusu bu arkadaşımla değil yaşamımın çok daha erken bir dönemiyle ilişkiliydi. O zamanlar hiç gereksiz yere bir söyleşi sırasında birine diğerinin kendisi hakkında söylediğini anlattığım iki arkadaş (ki onlar da beni bu sıfatla onurlandırmayı seçmişlerdi) arasında bir soruna neden olmuştum. O zaman da suçlamalar bana doğrultulmuştu ve onlar hâlâ

---

[15] *"Non vixit"*in yerine inatla *"Non vivit"*i isteyen, bilinçdışı düş düşüncelerinin bir kesimini oluşturan bu düşlemdi: "Çok geç geldin, o artık yaşamıyor." s. 150-2'de açıkladığım gibi *"Non vivit"*e düşteki *görünür* durumun da gereksinmesi vardı.

belleğimdeydi. Söz konusu iki arkadaştan biri Profesör Fleischl'dı; diğerini ilk adı olan "Josef"le —ki düşte arkadaşım ve karşıtım olan P.ninki de öyleydi— tanımlayabilirim.[16]

Bir şeyleri kendime saklayamamam suçlaması, düşte, "habersizce" öğesi ve Fl.'ın *onun işlerinden P.'ye ne kadar söz ettiğim* sorusuyla açıkça ortaya konmuştu. Ama bana yöneltilen çok geç kalma suçlamasını şimdiki zamandan Brücke'nin laboratuarında çalıştığım zamana taşıyan şey [benim eski boşboğazlığım ve sonuçlarına ilişkin] anının araya karışmasıydı. Ve de düşteki yok etme sahnesindeki ikinci kişiyi Josef diye birine çevirmekle, sahneye, yalnızca çok geç geldiğim için bana yöneltilen suçlamayı değil; bir gizi koruyamayacağıma ilişkin çok daha güçlüce bastırılmış suçlamayı da temsil ettirmiştim. Burada düşte işleyen yoğunlaştırma ve yerdeğiştirme süreçleri ve de onların nedenleri çarpıcı biçimde görünmektedir.

[Fl.'in hastalığına ilişkin] hiçbir şey söylememem konusunda bana yapılmış olan uyarıya karşı yalnızca hafif olan o günkü öfkem, aklımın derinliklerindeki kaynaklardan pekiştirmeler almış ve böylece gerçekte bağlı olduğum kişilere yönelik düşmanca duyguları kabartmıştı. Bu pekiştirmenin kaynağı çocukluğumdan geliyordu. Çağdaşlarımla düşmanlıklarım kadar sıcak dostluklarımın da nasıl çocukluğumda benden bir yaş büyük bir yeğenle ilişkilerime dek uzandığını; onun bana nasıl da üstün olduğunu, nasıl da erkenden kendimi ona karşı korumayı öğrendiğimi, nasıl da ayrılmaz arkadaşlar olduğumuzu ve büyüklerimizin tanıklıklarına göre nasıl da bazan birbirimizle dövüştüğümüzü ve onlara birbirimizden yakındığımızı daha önce [s.153 v.s.] göstermiştim. Tüm arkadaşlarım bir anlamda "früh sich einst dem trüben Blick gezeigt"[17] bu ilk figürün yeniden doğuşlarıy-

---

[16][Daha sonra gelenler Bernfeld'in (1944) bir makalesinden türeyen bazı olgularla daha anlaşılır kılınabilir. Freud, Viyana Fizyoloji Enstitüsü'nde ("Brücke'nin Laboratuarı") 1876'dan 1882'ye dek çalıştı. Ernst Brücke, (1819-92) enstitünün başıydı; Freud'un zamanındaki iki asistanı, Sigmund Exner (1846-1925) ve Ernst Fleischl von Marxow (1846-91), her ikisi de Freud'dan on yaş kadar büyüktüler. Fleischl, yaşamının sonraki yaşlarında çok ağır bir fiziksel derde yakalanmıştı. Freud'un *Histeri Üzerine Çalışmalar*'daki (1895*d*) çokça kıdemli çalışma arkadaşı ve bu çözümlemedeki ikinci Josef yani Josef Breuer (1842-1925) ile tanıştığı yer bu Fizyoloji Enstitüsü'ydü. İlk Josef —Freud'un erken ölen "arkadaşı ve karşıtı P." — Enstitü'de Freud'un konumuna ulaşmış olan Josef Paneth'di (1857-90). — Ayrıca Ernest Jones'un Freud'un yaşamöyküsünün birinci cildine bakınız (1953).]

[17]["... dertli bakışlarımın önünde uzun süreden beri görünen"
(Goethe, *Faust*, Sunuş).]

dı: Onlar *hayaletler*'di. Yeğenimin kendisi de çocukluğumda yeniden ortaya çıkmıştı ve o zaman birlikte Sezar ve Brutus rollerini oynamıştık. Coşkusal yaşamım her zaman yakın bir arkadaşım ve nefret ettiğim bir düşmanım olması gerektiğinde diretmişti. Her zaman her ikisini de kendime yeniden sağlayabilmiştim ve de çocukluğun ideal konumunun, dostla düşmanın aynı kişide bir araya gelmesinin, —kuşkusuz her ne kadar erken çocuklukta olduğu gibi her ikisi de aynı anda ya da sürekli salınım halinde olmasa da— aynen yinelendiği durumlar da seyrek değildi.

Bu noktada bunun gibi durumlarda bir duygunun doğması için yeni bir olanağın bebeksi bir duruma nasıl geri döndüğünü ve en azından duygunun üretimi söz konusu olduğunda o durumla yer değiştirdiğini tartışmayı önermiyorum. [Bkz. s. 268.] Bu soru bilinçdışı düşüncenin bir kesimini oluşturur ve uygun yeri nevrozların ruhbilimsel bir tanımlaması olurdu. Düş yorumu amaçları için aşağıdaki gibi bir içeriği olan bir çocukluk anısının canlandığını ya da düşlemde oluşturulduğunu varsayalım. İki çocuk bazı nesneler hakkında kavga etmişlerdir. (Her ne kadar bellekte ya da yalancı bellekte çok özgül bir görüntü varsa da nesnenin ne olduğu açık bir soru olarak kalabilir.) Her biri *oraya diğerinden önce geldiğini*, bu yüzden de daha çok hakkı olduğunu öne sürmüştür. Kavga etmiş ve haklarını savunmuşlardır. Düşün kanıtladığı gibi hatâlı olduğumu ayrımsamış olabilirim. (*"Hatâyı kendim ayrımsadım"*). Ancak bu kez daha güçlü olan bendim ve alanın sahibi olarak kalmıştım. Yenilen yan büyükbabasına —babama— koşmuş ve benden yakınmıştı; ben de kendimi babamın sözlerinden anımsadığım sözcüklerle savunmuştum: "Ona vurdum çünkü o bana vurdu". Düşü çözümlerken aklıma gelen bu anı ya da daha büyük olasılıkla düşlem —nasıl olduğunu kendimin de bilmediği biçimde başkaca kanıt olmaksızın[18]— düş düşünceleri içinde savaşan coşkuları, bir kuyunun, içine akan suları toplaması gibi bir araya getiren, bir ara öğe oluşturmuştur. Bu noktadan sonra düş düşünceleri şöyle bir yol izlemiştir: "Eğer bana izin vermek zorunda kalsaydın hak etmiş olurdun. Neden *beni* bir yana atmaya çalıştın? Sana gereksinmem yok, oynayacak başka birini kolayca bulabilirim" v.b. Bu düşünceler şimdi onların düşte temsil edilmesine yöneltecek yollara girmişlerdir. Arkadaşım Josef'i [P.] bu türden bir tutum nedeniyle suçladığım bir zaman olmuştu:

[18] [Bu nokta aşağıda s. 237'de tartışılıyor.]

"*Ôte-toi que je m'y mette!*" Brücke'nin laboratuarında uygulamacı olarak benim arkamdan gelmişti ama orada yükselme yavaş ve sıkıcıydı. Brücke'nin iki asistanından hiçbiri onun yolundan kımıldamak niyetinde değildi ve gençlik sabırsızdı. Uzun yaşama umudu olmadığını bilen ve hemen üstündeki kişiye hiçbir içtenlik bağı bulunmayan arkadaşım, bazan sabırsızlığını yüksek sesle dile getirirdi ve üstü [Fleischl] ağır hasta olduğu için P.'nin onun yolundan çekilmesini istemesi insanın salt yükselme umudundan daha çirkin bir anlam kazanabilirdi. Doğal olarak birkaç yıl önce kendim de boş bir yere atanma biçiminde daha da canlı bir istek beslemiştim. Nerede bir rütbe ve yükselme olsa baskılanması gereken isteklere de bir yol açılır. Shakespeare'in Prens Hal'i babasının hasta yatağı başında bile tacı deneme eğilimine direnememişti.[19] Ama beklenmesi gerektiği üzere düş, bu katı istek yüzünden beni değil, arkadaşımı cezalandırmıştı.[20]

"Hırslı olduğu için onu öldürdüm."[21] Bir başka adamın ortadan kalkmasını bekleyemediği için kendisi ortadan kaldırılmıştı. Bunlar üniversitedeki anma törenine —onun değil öteki adamın— çağırıldıktan hemen sonra düşündüklerimdi. Böylece düşte duyumsadığım doyumun bir kısmı şöyle yorumlanabilirdi: "Haklı bir ceza! Hak ettin!"

Arkadaşımın [P.'nin] cenazesinde, genç bir adam cenaze söylevini veren kişinin bu bir kişinin yokluğuyla dünyanın sonunun geldiğini anıştırdığı anlamına yersiz bir şeyler söylemişti. Adam acısına abartma karışmış birinin dürüst duygularını ifade ediyordu. Ama gencin bu sözleri aşağıdaki düş düşüncelerinin başlangıç noktası olmuştu: "Kimsenin yeri doldurulmaz olmadığı çok doğru. Şimdiye dek kaç kişiyi gömdüm! Ama ben hâlâ yaşıyorum. Hepsinden uzun ömürlüyüm; meydan bana kaldı." Yanına gitmiş olsam arkadaşımı [Fl.] sağ bulamayabileceğimden korktuğum bir anda aklıma gelen bu tür bir düşünce bir kez daha birinden uzun ömürlü olduğum, ölen ben değil de *o* olduğu, çocukluğumun düşlemlenmiş sahnesindeki gibi meydan bana kaldığı için sevinmemle açıklanabilirdi. Meydanın sahibi olmaktan duyulan bu, kökende bebeksi doyum, düşte ortaya çıkan duygunun büyük kesi-

---

[19][IV. Henry 2. Bölüm, IV. Perde, 5. Sahne.]

[20]Josef adının benim düşlerimde büyük bir rol oynadığı ayırt edilecektir (amcama ilişkin düşe bkz. [I. Cilt s. 189 v. s.]). Kendi egom kendini bu adın arkasına gizlemeyi çok kolay bulmuştur; çünkü Joseph, İncil'de bir düş yorumcusu olarak ünlü bir adamın adıydı.

[21][Brutus'un sözleri, *Julius Caesar*, III. Perde, 2. Sahne.]

mini oluşturmuştu. Sağ kalmaktan hoşnuttum ve hoşnutluğumu eşlerden birinin ötekine: "İkimizden biri ölürse ben Paris'e yerleşeceğim," dediği öyküdeki naif bencillikle dile getirmiştim. Ölecek olanın ben olmayacağım benim için o kadar açıktı ki.

İnsanın düşlerini yorumlama ve kaydetmenin ileri derecede öz disiplin gerektirdiği yadsınamaz. İnsan yaşamını paylaşan bir sürü soylu kişilik arasında tek hain olarak ortaya çıkmak zorunda kalabilir. *Hayaletler*'in, insanın istediği sürece ortaya çıkmaları ve bir istekle yok edilebilmeleri gerektiği bana çok doğal görünüyor. Arkadaşım Josef'in ne yüzünden cezalandırıldığını görmüştük. Ama *hayaletler* çocukluk arkadaşımın bir dizi yeniden doğuşuydu. Bu nedenle benim için bu figürün birbirini izleyen yerine-geçenlerini bulabilmem de ayrı bir doyum kaynağıydı; şimdi de yitirme noktasında olduğum arkadaşım için bir yerine-geçen bulmam gerektiğini duyumsuyordum: Hiç kimse yeri doldurulmaz değildir.

İyi de düş sansürüne ne olmuştu? Bu bas bas bağıran bencilce düşünce katarına karşı neden en enerjik karşı çıkışları ortaya çıkarmamıştı? Ve neden bu düşünce katarına ilişkin doyumu derin bir hoşnutsuzluğa dönüştürmemişti? Sanırım bunun açıklaması, aynı insanla bağlantılı öteki, karşı çıkılmayacak düşünce katarlarının eşzamanlı doyum bulmaları ve *kendi* duygularını yasaklanmış bebeksi kaynaktan doğan duyguyla sergilemiş olmalarıydı. Düşüncelerimin başka bir katmanında, anma töreni sırasında, şöyle düşünmüştüm: "ne kadar çok değerli arkadaş yitirdim; bazıları öldü, bazılarıyla arkadaşlığımız bozuldu! Onlar için bir yerine-geçen hem de benim için diğerlerinin ifade etmediği kadar çok şey ifade eden birini bulduğum ve de yaşamın yeni arkadaşlıkların kolayca kurulamadığı bir zamanında onunkini hiç yitirmeyeceğim için ne şanslıyım." Bu yitik arkadaşlar için bir yerine-geçen bulmuş olmaktan duyduğum doyumun bir girişim olmaksızın düşe girmesine izin verilebilirdi; ama oraya onunla birlikte bebeksi kaynaktan türeyen düşmanca doyum da giriverdi. Bebeksi sevecenliğin benim güncel ve akla yakın sevecenliğimi pekiştirdiği hiç kuşkusuz doğrudur. Ama bebeksi nefret de kendini temsil ettirmeyi başarmıştı.

Ancak buna ek olarak düş, yasal olarak doyuma götürebilecek başka bir düşünce katarına da açık bir anıştırmada bulunuyordu. Kısa bir süre önce, uzun bir bekleyişten sonra arkadaşımın [Fl.] bir kızı doğmuştu. O denli erken yitirdiği kızkardeşi için ne derin bir yasa gömül-

düğünü biliyordum ve ona yazıp kızkardeşine duyduğu sevgiyi çocuğa aktaracağından ve sonunda bebeğin, onarılmaz yitiğini unutmasını sağlayacağından emin olduğumu anlatmıştım.

Böylece bu düşünce grubu bir kez daha düşün gizli içeriğinde, çağrışımsal yolların zıt yönlere uzaklaştığı ara düşünceyle bağlantılıydı: "Hiç kimse yeri doldurulmaz değildir!" *"Hayaletler* den başka hiçbir şey yoktur: Tüm yitirdiklerimiz geri gelir!" Ve şimdi de düş düşüncelerinin çelişik öğeleri arasındaki çağrışım bağlantıları, arkadaşımın bebeğinin, çocukken oynadığım, benim yaşımda ve en eski dostum ve düşmanımın kızkardeşi olan küçük kızla aynı adı taşıması rastlantısıyla birbirine yaklaşıyordu. Bebeğe "Pauline" adının verildiğini duyduğumda bu bana büyük bir *doyum* vermişti. Ve bu rastlantıya bir anıştırma olarak düşte bir Josef'in yerine ötekini geçirmiş ve "Fleischl" ile "Fl." adlarının başlangıç harfleri arasındaki benzerliği baskılamayı olanaksız bulmuştum. Buradan, düşüncelerim, kendi çocuklarımın adları konusuna uzandı. Onların adlarının o sıradaki modaya göre değil de bağlı olduğum insanların anısına göre seçilmesi konusunda direttmiştim. Adları, çocukları *hayaletler*'e dönüştürmüştü. Ve düşündüm ki her şeyin ötesinde çocuk sahibi olmak ölümsüzlük için tek yolumuz değil miydi?

Düşlerdeki duygular konusuna başka bir görüş açısından ekleyecek yalnızca birkaç sözüm var. Bir uyuyanın aklında egemen bir öğe, "ruh hali" —ya da bazı duygulara *eğilim*— diye adlandırdığımız şey tarafından oluşturulabilir ve o zaman bu kişinin düşleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olabilir. Bu tür bir ruh hali bir önceki günün yaşantılarından ya da düşüncelerinden doğabilir veya kaynakları bedensel olabilir. [I. Cilt s. 286 v.s.na bkz.] Her durumda da kendisine uygun düşünce katarları ona eşlik edecektir. Bazan olduğu gibi düş düşüncelerinin bu düşünsel içeriğinin birincil olarak ruh halini mi belirlediği yoksa düş görenin bedensel bir temelde açıklanabilecek coşkusal yatkınlığı tarafından ikincil olarak mı doğdukları düş oluşumu açısından önemsiz bir konudur. Her durumda düşlerin oluşumu, onun yalnızca bir isteğin doyurulması olan bir şeyi temsil edebileceği ve ruhsal güdücü gücünü yalnızca isteklerden türetebileceği koşuluna bağlıdır. O an için etkin bir ruh hali uyku sırasında gözardı edilebilen ya da bir istek doyurma anlamında yeni bir yorum kazandırılan bir duyumun ortaya çıkması ve o an için etkin bir hal almasının ele

alındığı biçimde ele alınır. (I. Cilt s. 284'e bkz.) Uyku sırasında huzursuz edici ruh halleri düşün doyuracağı öngörülen enerjik isteklerin uyandırılmasıyla bir düşün güdücü gücü haline gelebilir. Ruh hallerinin iliştirildiği malzeme, bir isteğin doyurulmasını ifade etmek üzere kullanılabilinceye dek işlemlenir. Düş düşünceleri içinde huzursuz edici ruh hali ne denli yoğun ve egemen bir rol oynuyorsa en güçlü biçimde baskılanmış istekli itkilerin temsil edilmeyi sağlama fırsatını kullanacakları o denli kesindir. Çünkü başka türlü kendilerinin üretmek zorunda oldukları hazsızlık, zaten var olduğu için görevlerinin zor kısmını —temsil yollarını zorlama görevi— kendileri için zaten tamamlanmış olarak hazır bulurlar. Burada bir kez daha anksiyete düşleriyle karşı karşıya getiriliyoruz; bunlar ise, göreceğimiz üzere, düş görme işleminin uç bir durumunu oluştururlar. [Bkz. s.299.v.s.]

(I)

İKİNCİL DÜZELTME

Ve şimdi de sonunda düşlerin oluşumuyla ilgili etmenlerin dördüncüsüne dönebiliriz. Eğer düşlerin içeriğini araştırmamızı başladığımız gibi —yani düş içeriğinde göze çarpan olayları onların düş düşünceleri içindeki kaynaklarıyla karşılaştırarak— izleyecek olursak açıklamaları tümüyle yeni bir varsayım gerektiren öğelere rastlarız. Aklımda olan şey, düş görenin düş içinden, hattâ düşün bir parçası yüzünden şaşırdığı, rahatsız olduğu ya da iğrendiği durumlardır. [Bir önceki kesimde] birçok örnekte göstermiş olduğum gibi düşlerdeki bu eleştirel duyguların çoğunun aslında düşün içeriğine yönelik olmayıp uygun bir sona taşınıp kullanılmış düş düşünceleri parçaları olduğu ortaya çıkmıştır. Ama bu türden bazı malzeme bu açıklamaya uygun düşmez; düş düşüncelerinin hiçbir yerinde ona uyan bir şey bulunmaz. Örneğin düşlerde bu denli sık rastlanan "bu yalnızca bir düş" [bkz. s. 69] biçimindeki eleştirel sözün anlamı nedir? Burada düşe yönelik olarak uyanıklık yaşamında yapılabilecek kadar saf bir eleştiri parçası vardır. Oldukça sık olarak bu aslında uyanmaya bir giriş sözüdür; çok daha sık olarak kendisinden önce, durumun düş görme olduğunun ayrımsanmasıyla giderilen bazı rahatsız edici duygular gelmiştir. Bir düşte "bu yalnızca bir düş" düşüncesi ortaya çıktığı zaman, onun amacı, Offenbach'ın aynı addaki gülünç operasında sahnede *la belle Hélène* tarafından söylendiği zamanki amaca hizmet eder:[1] O anda yaşanmış olan şeyin önemini azaltmayı ve olacaklara katlanmayı olası kılmayı amaç-

[1] [Sonunda Menelaos tarafından şaşırtıldıkları ikinci perdede Paris ile Helen'in aşk düetinde.]

lar. O anda kımıldanıp düşün —ya da operadaki sahnenin— sürmesini yasaklamak için her tür nedeni bulunan bir uyku ajanını yatıştırmaya yarar. Ancak uyumayı sürdürüp düşe katlanmak çok daha rahattır; çünkü her şeyin ötesinde "o yalnızca bir *düştür*." Benim görüşüme göre küçümseyici "bu yalnızca bir düş" eleştirel yargısı, bir düşte, hiçbir zaman tam olarak uyumayan sansür, geçmesine izin verilmiş bir düş tarafından gafil avlandığını duyumsadığı zaman ortaya çıkar. Onu baskılamak için çok geçtir ve bu yüzden sansür düşün uyardığı anksiyeteyi ya da rahatsız edici duyguları karşılayabilmek için bu sözleri kullanır. Cümlecik ruhsal sansür kesiminde bir *esprit d'escalier* örneğidir.

Ancak bu örnek bize bir düşte içerilen her şeyin düş düşüncelerinden türemediğinin ama onun içeriğine uyanıklık düşüncelerimizden ayırt edilemeyen bir ruhsal işlev tarafından katkıda bulunulabildiğinin kanıtını sağlar. Şimdi ortaya çıkan soru, bunun yalnızca istisnai durumlarda olup olmadığı ya da başka zaman yalnızca bir sansür olarak işleyen ruhsal ajanın düşlerin oluşumunda *alışılmış* bir rol oynayıp oynamadığıdır.

İkinci seçenek lehine karar vermede hiç duraksamayabiliriz. Şu ana dek etkisini yalnızca düş içeriğinin kısıtlanması ve atlanması olarak tanıdığımız sansür ajanının düşe bir şeyler sokuşturma ve eklemekten de sorumlu olduğu konusunda hiçbir kuşku yoktur. Sokuşturmaları ayırt etmek kolaydır. Sıklıkla duraksamayla ve başına bir "sanki" getirilerek bildirilirler; özel olarak canlı değildirler ve her zaman düş içeriğinin iki parçası arasında bağlantı kurmaya hizmet edecekleri ya da düşün iki kesimi arasındaki boşluğu dolduracakları bir noktaya yerleştirilirler. Bunlar bellekte düş düşüncelerinin saf türevlerinden daha kolayca saklanırlar; eğer düşün unutulması gerekiyorsa onun ilk yok olan kesimidirler ve benim pek çok düş görüp büyük kısmını unutmak ve yalnızca saklanmış parçaları [s.13] anımsamak biçimindeki yaygın yakınmanın tam da bu birleştirici düşüncelerin yok olmasına dayandığı yolunda güçlü bir kuşkum var. Tam bir çözümlemede bu sokuşturmalar bazan düş düşünceleri içinde onlarla bağlantılı hiçbir malzemenin bulunmamasıyla ele verilirler. Ama dikkatli inceleme beni bunları daha seyrek bir olgu saymaya yöneltiyor; çoğunlukla birleştirici düşünceler yine de düş düşüncelerindeki malzemeye dek götürürler; ama düşte ister kendi başına isterse aşırı belirlenme nedeniyle hiçbir benimsenme iddiası olmayan malzemeye. Görünen o ki yalnızca uç olgular-

da, düş oluşumunda, söz etmekte olduğumuz ruhsal işlev, yeni yaratışlar yapmak üzere ileri gidebilir. Elinden geldiğince düş düşünceleri malzemesi içinde bulabildiği her uygun şeyi kullanır.

Düş-işleminin bu kesimini[2] ayırt ettiren ve aynı zamanda ortaya çıkaran şey onun *amacı*'dır. Bu işlev, şairin kötü niyetle düşünürlere yakıştırdığı biçimde davranır: düş yapısındaki boşlukları şeritler ve yamalarla doldurur.[3] Çabalarının bir sonucu olarak düş, saçmalık ve bağlantısızlık görünümünü yitirir ve akla yakın bir yaşantıya yaklaşır. Ama çabaları her zaman başarıyla taçlanmaz. Yüzeysel bir açıdan hatasız biçimde mantıklı ve akla yakın gibi görünebilen düşler ortaya çıkabilir; olası bir durumdan başlarlar, onu ısrarlı bir değişimler zinciri boyunca taşırlar ve —çok daha az sık olmakla birlikte— hiçbir şaşkınlığa yol açmayan bir sonuca ulaştırırlar. Bu türden olan düşler bu ruhsal işlev tarafından uyanıklık düşüncesine benzer bir düzeltmeye uğramışlardır; bir anlamları varmış gibi görünür ama bu anlam gerçek anlamlarından olabildiğince uzağa taşınmıştır. Eğer onları çözümlersek ikincil düzeltmenin en özgür olarak malzemeyle oynadığı ve bu malzeme içinde bulunan ilişkileri en az ölçüde koruduğu düşlerin bunlar olduğu konusunda kendimizi inandırabiliriz. Bunlar uyanıklık yorumuna uğratılmadan önce zaten bir kez yorumlanmış olduğu söylenebilecek düşlerdir.[4] Başka düşlerde bu kasıtlı düzeltme kısmen başarılı olmuştur; tutarlılık bir yere kadar etkili olmuş ama sonra düş anlamsız ya da karmaşık hale gelmiştir; oysa daha sonraki gidişi içinde ikinci bir kez ussallık görünümü sunabilir. Daha başka düşlerde düzeltme tümden başarısız olmuştur; kendimizi umarsızca anlamsız bir bölük pörçük malzeme yığını karşısında buluruz.

Düş oluşumunda bu dördüncü gücü —ki az sonra onun eski bir tanış olduğunu ayrımsayacağız; çünkü aslında o, yalnızca bizim başka bağlamlarda tanışmış olduğumuz dörtten biridir— ulamsal (kategorik) olarak yadsımak istemiyorum, bu dördüncü etmenin düşlere yeni katkılar yaratma yeteneğini yadsımak istemiyorum. Ancak diğerleri gibi, onun da etkisini, temel olarak, yeğlemeleri ve seçimleriyle, daha

---

[2][Başka bir yerde, Freud, "ikincil düzeltme"nin düş-işleminin gerçek anlamda bir kesimi *olmadığını* söyler.]

[3][Heine'nin "Die Heimkehr"indeki (LVIII) bazı dizelere bir anıştırma. Tüm parça, Freud tarafından *Yeni Giriş Konferansları*'nın (1933*a*) sonuncusunun başlangıcı yakınlarına alınmıştır. *P. F. L.*, 2, 196.]

[4][Örneğin s. 220 ve 302'de kaydedilmiş olan düşlere bkz.]

önce zaten biçimlenmiş olan, düş düşüncelerindeki ruhsal malzeme üzerinde kullandığı kesindir. Şimdi düş için bir cephe inşa etme işinden büyük ölçüde korunulmuş tek bir durum vardır — yani böyle bir oluşumun düş düşünceleri içinde zaten var olduğu, kullanıma hazır olduğu durum. Aklımda düş düşünceleri içinde bulunan bir öğeyi "düşlem"[5] diye betimleme alışkanlığındayım. Uyanıklık yaşamında ona benzer bir şey olarak "gündüz düşü"nden söz etsem belki de yanlış anlaşılmadan kaçınmış olurdum.[6] Her ne kadar M. Benedikt bu yönde bana çok vaat edici gibi görünen bir başlangıç yapmış da olsa bu yapıların zihinsel yaşamımızda oynadığı rol henüz tümüyle tanınmış ve aydınlatılmış değildir.[7] Gündüz düşlerinin önemi imgelemci yazarların yanılmaz gözünden kaçmış değildir; örneğin Alphonse Daudet'nin *Le Nabab*'ında öykünün küçük kişilerinden birinin gündüz düşleri üzerine ünlü bir özetlemesi vardır. [Bkz. s. 258] Psikonevrozların incelenmesi bu düşlemlerin ya da gündüz düşlerinin, histerik belirtilerin ya da hiç değilse pek çoğunun çok yakın habercisi olduğu biçiminde şaşırtıcı bir buluşa ulaştırır. Histerik belirtiler gerçek anılara değil, anıların üzerine dikilmiş düşlemlere bağlanmıştır. Bilinçli gündüz düşlemleri bu yapıları bilgimize getirir; ama tıpkı bilinçli olan bu tür düşlemler bulunduğu gibi içerikleri ve bastırılmış malzemedeki kökenleri gereği bilinçdışı kalması gereken çok fazla sayıda bilinçdışı düşlem de vardır. Bu gündüz düşlemlerinin niteliklerinin yakından incelenmesi bu oluşumların düşüncemizin geceki ürünlerine verdiğimiz adı —yani "düşler" adını— taşımasının ne denli doğru olduğunu gösterir. Bunlar özelliklerinin pek çoğunu gece düşleriyle paylaşırlar ve araştırılmaları aslında gece düşlerinin anlaşılması için en kısa ve en iyi yaklaşım hizmetini görmüştür.

Düşler gibi istek doyurmadırlar; düşler gibi büyük ölçüde bebeksi yaşantıların izlenimlerine dayanırlar; düşler gibi belli bir derecede sansürün gevşemesinden yararlanırlar. Eğer yapılarını incelersek on-

---

[5] ["*Phantasie*". Bu Almanca sözcük önceleri yalnızca "imgelem" anlamında kullanılırdı; Burada "*Phantasiebildung*" ("imgelemsel biçimlendirme") anlamında kullanılmıştır.]

[6] *"Rêve" "petit roman"*, —"gündüz düşü", "[sürekli] öykü". [Bu son sözcükler özgün metinde İngilizcedir. Yukarıdaki metinde kullanılan *"Tagtraum"*, Alman okurlar için yabancıdır ve açıklama gerektirir.

[7] [Freud'un kendisi de sonradan gündüz düşleri konusuna iki makale ayırmıştır: 1908*a* ve 1908*e*. 1921'de J. Varendonck tarafından Freud'un (1921*b*) bir giriş hazırladığı *Gündüz Düşlerinin Ruhbilimi* yayımlanmıştır.

ların üretiminde işleyen istekli amacın oluştukları malzemeyi nasıl karıştırdığını onu nasıl yeniden düzenlediğini ve nasıl yeni bir bütünlük içinde biçimlendirdiğini algılarız. Türedikleri çocukluk anılarıyla ilişkileri, Roma'nın Barok saraylarının bazılarının, kaldırımları ve sütunları yeni yapılara malzeme sağlamış olan antik yıkıntılarla ilişkisi gibidir.

Düşlerin içeriğinin biçimlenmesiyle ilgili etmenlerin dördüncüsüne verdiğimiz "ikincil düzeltme" işlevi, gündüz düşlerinin yaratılışında herhangi bir başka etki olmaksızın özgür bir çıkış bulabilen etkinliğini bize bir kez daha çalışma halinde gösterir. Bu bizim dördüncü etmenimizin kendisine sunulan malzemeyi gündüz düşüne benzer bir kalıba döktüğünü söyleyerek konuyu basitleştirebiliriz. Ancak eğer böyle bir gündüz düşü, düş düşüncelerinin bağları arasında zaten oluşmuşsa düş-işlemindeki bu dördüncü etmen, bu hazır gündüz düşünü sahiplenmeyi ve onu düş içeriğine sokmaya çalışmayı yeğler. Belki de bilinçdışı kalmış olabilen bir gündüz düşleminin yalnızca yinelenmesinden ibaret olan bazı düşler vardır: Örneğin, bir oğlan çocuğunun Truva Savaşı'nın kahramanlarıyla bir savaş arabası sürdüğü düş gibi [I.Cilt s.181 v.s.]. Benim "Autodidasker" düşümde [s. 32 v. s.] ikinci kesim, tüm olaylarıyla, benim Prof. N. ile bir söyleşiye ilişkin, kendi içinde masum bir gündüz düşlemimin sadık bir tıpkıbasımıdır. Bir düşün, varolduğunda doyurmak zorunda olduğu karmaşık koşullar açısından, hazır bir düşlemin düşün yalnızca bir *parçası*'nı oluşturması ya da düşlemin yalnızca bir *parçası*'nın düşe giriş yollarını zorlaması çok daha sık olarak ortaya çıkar. Bundan sonra düşlem, her ne kadar sıklıkla tanınabilir bir varlık olarak kalsa da, genelde gizli malzemenin herhangi bir başka parçası gibi ele alınır. Sıklıkla düşlerimin geri kalan kesimlerinden farklı bir izlenim yaratıyormuş gibi duran kesimleri vardır. Onlar beni aynı düşün öteki kesimlerinden daha akıcı, daha bağlantılı ve aynı zamanda daha uçucu olmalarıyla etkilerler. Bunların düşün dokusuna girmenin yolunu bulmuş bilinçdışı düşlemler olduğunu bilirim; ama bu türden bir düşlemi tam olarak tanımlamayı hiçbir zaman başaramadım. Bundan başka bu düşlemler, düş düşüncelerinin diğer öğeleri gibi, sıkıştırılır, yoğunlaştırılır, birbiri üzerine bindirilir v.b. Ancak onların düşün içeriğini (ya da hiç değilse cephesini) değişmeden oluşturdukları durumlarla, karşıt uçtaki, düş içeriğinde yalnızca öğelerinden *biri* ya da uzak bir anıştırma tarafından temsil edildikleri durumlar arasında geçiş durumları da vardır. Düş düşünceleri

içinde bulunan düşlemlere ne olduğunu açık olarak sansürün beklentilerine ve yoğunlaştırma zorlamasına sunmak zorunda oldukları avantajlar da belirler.

Düş yorumu örnekleri seçerken bilinçdışı düşlemlerin belirgin bir rol oynadığı düşlerden olabildiğince kaçınmıştım; çünkü bu özel ruhsal öğenin ortaya getirilmesi bilinçdışı düşüncenin ruhbilimi üzerine uzun tartışmaları gerektirecekti. Bununla birlikte bu bağlamda düşlemlerden söz etmekten tümüyle kaçamam; çünkü onlar sıklıkla tam olarak düşe girmenin yolunu bulurlar ve daha sık olarak da düşün arkasında onların açık pırıltıları görülebilir. Bu nedenle birbirleriyle birkaç noktada çakışan ve biri yüzeysel, diğeri ise onun yorumu olan iki ayrı ve zıt düşlemden oluşmuş gibi görünen bir düşten daha alıntı yapacağım. [Yukarıya s. 216'ya bkz.][8]

Düş —özenli notlara sahip olmadığım tek düş— kabaca şöyleydi. Düş gören, genç bekâr bir adam, genellikle gittiği ve düşte gerçekçi bir biçimde sunulmuş olan bir restoranda oturuyormuş. Sonra onu alıp götürmek üzere birçok insan ortaya çıkmış ve aralarından biri onu alıp götürmek üzere tutuklamak istemiş. Masadaki arkadaşlarına: "Ben sonra öderim" demiş "geri döneceğim." Ama onlar alaycı gülümsemelerle şöyle demişler: "bunları biliriz; hep böyle söylerler!" Konuklardan biri arkasından seslenmiş: "İşte biri daha gidiyor!" Sonra içinde bir çocuğu kucağında taşıyan genç bir kadının bulunduğu dar bir odaya götürülmüş. Yanındaki insanlardan biri: "Bu Herr Müller" demiş. Bir polis müfettişi ya da buna benzer bir memur bir tomar kartı ya da kâğıdı karıştırıyormuş ve bunu yaparken "Müller , Müller, Müller." diye yinelemiş. Sonunda düş görene, onun "Yapacağım" diye yanıtladığı bir soru sormuş. Sonra kadına bakmak için dönmüş ve şimdi onun büyük bir sakalı olduğunu görmüş.

Burada iki bileşeni ayırmada hiçbir güçlük yoktur. Yüzeysel olanı, sanki düş-işlemi tarafından yeni biçimlendirilmiş gibi görünen *tutuk-*

---

[8] [*1909'da eklenen dipnot:*] Benim "Bir Histeri Olgusunun Çözümlemesinden Parça"mda (1905*e* [1. Kesim]), üstüste binmiş birçok düşlemden oluşmuş bu türden iyi bir düş örneğini çözümlemiştim. Sırası gelmişken, genelde tartışmalara ve düşünce çatışmalarına ve oldukça nadir olarak da gündüz düşlerine dayanan kendi düşlerim üzerinde çalıştığım sürece bu düşlemlerin düşlerin oluşumundaki rollerinin önemini azımsamıştım. Başka insanların olgularında gece düşleri ile gündüz düşleri arasındaki tam benzerliği göstermek sıklıkla çok daha kolaydır. Histerik hastalarda, bir histerik nöbet sıklıkla bir düşle yer değiştirebilir; ve de o zaman bu ruhsal yapıların *her ikisinin* de en yakın habercisinin bir gündüz düşü düşlemi olduğu konusunda insan kendini kolayca inandırabilir.

lanma düşlemi'dir. Ama onun arkasında düş-işlemi tarafından yalnızca hafifçe yeniden biçimlendirilmiş olan bazı malzeme görünmektedir: *Bir evlilik düşlemi*. Her iki düşlemde de ortak olan özellikler Galton'un bileşik fotoğraflarında olduğu gibi özel bir açıklıkla ortaya çıkmıştır. Genç adam (ki o ana dek bekardı) tarafından verilen geri döneceği ve masadaki yemek arkadaşlarına katılacağı sözü, eğlence arkadaşlarının (ki yaşantı daha iyisini öğretmişti) kuşkuculuğu, "işte biri daha (evlenmeye) gidiyor" sözü, — tüm bu özellikler diğer yorum seçeneğine kolayca uymaktaydı. Memurun sorusuna verdiği "yapacağım" yanıtı da öyle. Aynı adın durmadan yinelenerek kâğıt tomarının karıştırılması, evlenme törenlerinin daha az önemli ama ayrımsanabilir özelliğine yani tümünde de aynı adları taşıyan adresler bulunan tebrik telgrafı tomarının okunmasına denk düşmekteydi. Evlilik düşlemi, aslında gelinin düşte kişisel görünümüyle örtücü tutuklanma düşlemine karşı bir yengi kazanmıştı. Bir sorgulama sonucu —düş çözümlenmemişti— gelinin sonda neden sakallı göründüğünü ortaya çıkarabildim. Bir önceki gün düş gören evlilik konusunda kendisi gibi çekingen bir arkadaşıyla sokakta yürüyormuş ve arkadaşının dikkatini yanlarından geçen koyu renk saçlı bir güzele çekmiş. "Evet" demiş arkadaşı "keşke böyle kadınların birkaç yıl içinde babaları gibi sakalı çıkmasa." Bu düşte kuşkusuz düş çarpıtmasının derinlere dek uygulandığı öğeler yok değildir. Örneğin, "ben sonra ödeyeceğim" sözcükleri, pekâlâ kayınpederinin drahoma konusunda söyleyebileceğinden korktuğu sözlere gönderme yapıyor olabilir. Aslında her türden ikircik evlilik düşlemine kendini keyifle bırakmaktan düş göreni açıkça önlüyordu. Bu ikirciklerden biri, evliliğin onun özgürlüğüne malolacağı korkusu, bir tutuklanma sahnesinin içine yerleştirilmişti.

Bir an için düş-işleminin, düş düşünceleri malzemesi içinden bir düşlemi kurmak yerine hazır bir düşlemi kullanmaktan hoşnut olduğu noktasına geri dönecek olursak, kendimizi belki de düşlere ilişkin en ilginç bilmecelerden birini çözme konumunda bulabiliriz. I. Cilt s. 80 v.s.nda Maury'nin nasıl da uykusunda ensesine bir tahta parçasının çarpmasıyla Fransız Devrimi günlerinde geçmiş uzun bir öyküye benzeyen bir düşten uyandığına ilişkin ünlü bir öyküyü anlatmıştım. Bildirildiği üzere, düş, tutarlı bir düş olduğu ve tümüyle kendisini uyandıran uyarana bir açıklama getirmeye çalışan bir gözle planlandığı ve de ortaya çıkışını Maury kolaylaştırmış olamayacağı için, olası tek

hipotez, tüm incelikli düşün, düzenlenmiş ve tahtanın Maury'nin boyun omurlarına değdiği anla, onun, bunu izleyen uyanışı arasındaki kısa süre içinde yer almış olduğu biçimindeydi. Uyanıklık yaşamında düşünce etkinliğine böylesi bir hız yüklemeye cesaret edemez ve bu yüzden de düş-işleminin bizim düşünce süreçlerimizi belirgin bir dereceye dek hızlandırma avantajına sahip olduğu sonucunu çıkarmaya yöneltilmek zorunda kalırdık.

Bazı daha yeni yazarlar (Le Lorrain, 1894 ve 1895, Egger, 1895 ve diğerleri) tarafından çabucak güçlü bir sonuç haline gelmiş olan şeye güçlü karşı çıkışlar yapılmıştır. Bir yandan Maury'nin düşünü aktarışının doğruluğuna kuşku duymuşlar, öte yandan da uyanıklık düşüncemizin işlem hızının, abartmalar bir yana bırakılırsa bu düştekinden hiç de daha az olmadığını göstermeye çalışmışlardır. Tartışma, bana hemen çözülebilirmiş gibi görünmeyen ilke sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Ama itiraf etmeliyim ki özellikle Maury'nin giyotin düşüne karşı (örneğin, Egger tarafından) ortaya atılan tartışmalar beni pek inandıramamıştır. Ben bu düş için aşağıdaki açıklamayı öne sürerdim. Maury'nin düşü, onun belleğinde hazır olarak yıllardır saklanmış ve kendisini uyandıran uyaranın ayırdına vardığı anda uyarılmış —ya da "değinilmiş" demeyi yeğlerim— bir düşlemi temsil ediyor olamaz mı? Eğer böyle olsaydı böyle uzun bir öykünün, nasıl olup da düş görenin emrindeki son derece kısa zaman aralığında tüm ayrıntılarıyla düzenlendiğini anlamadaki tüm güçlüklerden kurtulmuş olurduk — çünkü öykü zaten düzenlenmiş olurdu. Eğer tahta parçası Maury'nin ensesine, o uyanıkken çarpmış olsaydı, şu türden bazı düşünceler için bir olanak doğmuş olurdu: "Tıpkı giyotinle kafanın kesilmesi gibi." Ama tahta uykusunda çarptığı için, düşişlemi, etkileyici uyaranı hızla bir istek doyurma üretmek için kullandırmıştır; *sanki* şöyle düşünmüş gibidir (bu tümüyle mecazi olarak alınmalıdır): "işte şu şu zamanda, okurken biçimlenmiş istekli bir düşlemi gerçekleştirmek için iyi bir olanak." Sanırım, düş öyküsünün, güçlü biçimde heyecan verici izlenimlerin etkisi altındaki genç bir adam tarafından biçimlendirilmesi çok olası bir öykü olduğuna karşı çıkmak çok zordur. Aristokrasinin, toplumun en iyi kesiminin, erkek ve kadınlarının, keyifli bir halde ölebildiklerini ve tam da öldürücü karar anında nüktelerinin canlılığını ve davranışlarının inceliğini koruyabildiklerini gösterdikleri Terör Dönemi öykülerine kapılmaktan —en azından Fransız ya da uygarlık tarihi öğrencisi olan— kim kendini koruyabilir ki? Genç bir adam için

tüm bu imgeleme dalmak ne çekicidir — kendini bir hanımla vedalaşırken görmek, onun elini öpmek ve korkusuzca sehpaya tırmanmak! Ya da eğer düşlemin önde gelen güdüsü hırssa, yalnızca düşüncelerinin ve ateşli söylevlerinin gücüyle o günlerde insanlığın yüreğinin gümbürdediği kentleri yöneten heybetli tiplerden birinin yerine geçmek ne çekicidir — kendi kanılarıyla binlerce insanı ölüme gönderen ve Avrupa'nın değişiminin yollarını döşeyen, bu arada her zaman kelleleri koltukta ve bir gün giyotinin bıçağının altına düşmeye yazgılı insanların yerine — kendini Girondine'lerden biri, belki de kahraman Danton olarak görmek ne çekicidir! Maury'nin düşünün anısında düşleminin böyle hırslı türden bir düşlem olduğunu düşündüren tek özellik onun "infaz yerine büyük bir kalabalıkla sarılmış olarak götürülmesi"dir.

Bu uzun uzun hazırlanmış düşlemin uyku sırasında tümüyle tamamlanması gerekmez. Şunu demek istiyorum. Birkaç müzik ölçüsü çalınır da birisi onun Mozart'ın *Figaro*'sundan olduğunu söylerse (*Don Giovanni* için de öyle) bende hemen birçok anı uyanır ama hiçbiri ilk anda tek başına bilincime giremez. Anahtar cümlecik, tüm şebekenin eşzamanlı olarak uyarılma durumuna geçirildiği bir giriş kapısı olarak hizmet eder. Bilinçdışı düşünme için de aynı şey pekâlâ geçerli olabilir. Uyandırıcı uyaran tüm giyotin düşleminin geçişine olanak veren ruhsal giriş kapısını uyarmıştır. Ama düşlem uyku sırasında değil uyuyanın belleğinde uyandıktan sonra tümüyle gözden geçirilmiştir. Uyandıktan sonra düşünde harekete geçirilmiş olan düşlemin tüm ayrıntılarını anımsamıştır. İnsan böyle bir durumda kendi kendine düşünde görmüş olduğu şeyleri gerçekten anımsadığı konusunda hiç de güvenemez. Aynı açıklama —bunun uyandırıcı uyaran tarafından bir bütün olarak uyarılan hazır bir düşlem sorunu olduğu— uyandırıcı bir uyaranda odaklanan başka düşlere de uygulanabilir; örneğin, saatli bombanın patlamasından önce Napoleon'un gördüğü savaş düşüne. [I Cilt s. 79 ve 282.]

Justine Tobowolska'nın[9] düşlerde görünürdeki zaman parçası üzerine tezinde derlenen düşler arasında bana en öğretici gibi geleni Macario (1857[46]) tarafından bir dram yazarı, Casimir Bonjour tarafından görüldüğü bildirilen düştür.[10] Bir akşam, Bonjour oyunlarından birinin ilk sahneye konuşunu izlemek istemiş; ama öyle yor-

[9][Bu paragraf ilk basımda bulunan son cümle dışında 1914'de eklenmiştir.]
[10]Bkz. Tobowolska [1900], 53.

gunmuş ki, sahne arkasında otururken tam perdenin açıldığı anda uyuklamış. Uykusunda oyunun tüm beş perdesini görmüş ve değişik sahnelerde izleyicilerin çeşitli coşku belirtilerini gözlemlemiş. Oyunun sonunda en canlı beğeni gösterileriyle adının çağırıldığını işitip hoşnut olmuş. Ansızın uyanmış. Gözlerine ve kulaklarına inanamamış; çünkü oyun daha ilk sahnenin ilk birkaç satırından öteye gitmemişmiş; iki dakikadan fazla uyumuş olamazmış. Bu düş olgusunda düş görenin, oyunun tüm beş perdesini izlemesinin ve değişik parçalara toplumun tutumunu gözlemlemesinin, malzemenin uyku sırasında yeniden üretilmiş olmasını gerektirmediğini; ama önceden tamamlanmış (betimlediğim anlamda) bir düşlem etkinliği parçasından yeniden üretilmiş olabileceğini varsaymak kesinlikle fazla acelecilik olmayacaktır. Öteki yazarlar gibi Tobowolska da hızlandırılmış bir düşünce parçası içeren düşlerin başka düşlere pek de benzemeyen biçimde özellikle tutarlı olmak gibi bir ortak özellikleri olduğunu ve onların anısının çok daha ayrıntılı olanın özeti olduğunu vurgulamıştır. Bu, her ne kadar yazarlar bu sonucu çıkarmamışlarsa da, gerçekten düş-işleminin değinip geçtiği bu tür hazır düşlemlerin sahip olmak zorunda oldukları bir niteliği olsa gerektir. Ancak *tüm* uyandırılma düşlerinin bu açıklamaya izin verdiğini ya da düşlerde hızlandırılmış düşünce parçaları sorununun bu biçimde tümüyle ortadan kaldırılabileceğini öne sürmüyorum.

Bu noktada düşlerin içeriğinin bu ikincil düzeltmesi ile düş-işleminin öteki etmenleri arasındaki ilişkiden söz etmekten kaçınmak olanaksızdır. Olup biten şeyin, ilk ağızda düş oluşturucu etmenlerin —yoğunlaştırmaya eğilim, sansürden sıyrılma gereksinimi ve düşlere açık olan ruhsal araçlarca temsil edilebilirliğin göz önüne alınması— sağlanan malzemeden öngörülen bir düş içeriğini bir araya getirmesi ve bu içeriğin sonradan ikinci bir ajanın istemlerine olabildiğince uymak üzere yeni bir kalıba sokulması olduğunu mu varsaymamız gerekiyor? Bu pek de olası değildir. Daha çok bu ikinci etmenin, ta en baştan, düşün uyması gereken koşullardan birini oluşturduğunu ve bu koşulun, tıpkı yoğunlaştırmanın, direncin zorladığı sansürün ve temsil edilebilirliğin yapuğı gibi düş düşünceleri içinde bulunan malzeme kitlesi üzerinde ortaya çıkarıcı ve seçici bir biçimde eşzamanlı olarak çalıştığını varsaymalıyız. Ancak her durumda düşlerin oluşumunun dört koşulundan en son tanımış olduğumuz, istemleri düşler üzerinde en az inandırıcı etkiye sahip gibi görünendir.

Aşağıdaki görüş, düşlerin içeriğinin ikincil düzeltmesi olarak betimlediğimiz şeyi gerçekleştiren ruhsal işlevin bizim uyanıklık düşüncemizin etkinliği ile özdeşleştirilmesi gereğini çok olası kılacaktır. Bizim uyanıklık (bilinçöncesi[11]) düşüncemiz, herhangi bir algısal malzemeye, tıpkı söz etmekte olduğumuz işlevin düşlerin içeriğine davrandığı gibi davranır. Bu tür malzemede bir sıra oluşturmak, ilişkileri kurmak ve onu bizim anlaşılabilir bir bütün beklentimize uydurmak uyanıklık düşüncemizin doğasıdır. [Bkz. I. Cilt s. 81-2 ve 97 v.s.] Aslında bu doğrultuda çok ileri gideriz. Bir el-çabukluğu ustası bizim bu zihinsel alışkanlığımıza güvenerek bizi kandırabilir. Bize sunulan duyu izlenimlerinden akla yakın bir örüntü oluşturma çabalarımız içinde sıklıkla en garip hatâlara düşer, hattâ önümüzdeki malzemeye ilişkin hakikati bozarız.

Bunun kanıtları o denli evrensel olarak bilinmektedir ki onun üzerinde daha fazla durmaya hiç gerek yoktur. Okurken anlamı bozan dizgi yanlışlarını atlar ve doğru okuduğumuz yanılsamasına düşeriz. Ünlü bir Fransız dergisinin editörü, uzun bir makalenin her cümlesine matbaacının "önünde" ya da "arkasında" sözcüklerini yerleştireceği ve okurlarından bir tekinin bile bunu ayrımsamayacağı konusunda bahse girmişti. Bahsi kazandı. Yıllar önce bir gazetede yanlış bir bağlantının gülünç bir örneğini okumuştum. Fransız Meclisinin bir oturumu sırasında bir anarşistin attığı bomba Meclisin içinde patlamış ve Dupuy bunun üzerine çıkan paniği yüreklice sözlerle yatıştırmış: *"La séance continue"*. Balkondaki ziyaretçilere saldırının tanıkları olarak izlenimleri sorulmuş. Aralarında kırsal yöreden gelmiş iki kişi varmış. Bunlardan biri gerçekten konuşmalardan birinin bitiminde bir patlama işittiğini ama bunu her konuşmacı yerine oturduğunda top atışı yapılması biçiminde bir parlamento geleneği sandığını söylemiş. Olasılıkla önceden *çeşitli* konuşmalar işitmiş olan ikincisi, top atışının yalnızca özellikle başarılı bir konuşma için kutlama amacıyla yapıldığını varsaymak dışında, aynı sonucu çıkarmış.

O halde düşlerin içeriğine akla yakın olmaları istemiyle yaklaşan, onu ilk yoruma uğratan ve bunun sonucunda ona ilişkin tam bir yanlış anlama yaratan ajanın bizim normal düşüncemiz olduğunda hiçbir kuşku yoktur. [Bkz. s.216.] *Bizim* yorumumuzun amaçları için

---

[11][Freud'un, terimi yayımlanmış olarak ilk kullanışı s. 69da ortaya çıkmış gibidir; aşağıda s.263'de açıklanmıştır.]

bir düşte kökeni kuşkulu herhangi bir sözde sürekliliği, değişmez biçimde bir yana bırakmak ve düşün kendisi ister berrak ister karmaşık olsun malzemeyi düş düşüncelerine doğru aynı yoldan izlemek temel kural olarak kalmaktadır.

Bu arada şimdi, s. 62 v.s.nda tartışılan, bulanıklıkla berraklık arasındaki düşlerin nitelik yelpazesinin neye bağlı olduğunu algılıyoruz. Düşün, ikincil düzeltmenin bazı etkiler yaratabildiği kesimleri açıktır; oysa onun çabalarının başarısız olduğu kesimler bulanıktır. Bir düşün bulanık kesimleri çok sık olarak en az canlı kesimleri olduğunda ikincil düş-işleminin farklı düş öğelerinin plastik yoğunluğuna katkıda bulunmaktan da sorumlu tutulması gerektiği sonucunu çıkarabiliriz.

Eğer bir düşe normal düşünce de katkılarını yaptıktan sonra onun ulaştığı son biçimi kıyaslamak için bir şeyler arayacak olursam *Fliegende Blätter*'in bu kadar uzun süredir okurlarını eğlendirdiği bilmecemsi yazıtlarından daha iyisini bulamam. Onlar okuru belli bir cümlenin —karşıtlık adına belli bir lehçede ve olabildiğince küfürlü bir cümle— bir Latin yazıtı olduğuna inandırmayı amaçlarlar. Bu amaçla sözcüklerin harfleri, bileşimlerinden koparılıp hecelere bölünür ve yeni bir sıra içinde düzenlenir. Şurada burada gerçek bir Latince sözcük ortaya çıkar; başka noktalarda karşımızda Latince sözcüklerin kısaltmalarını görmüş gibi oluruz; yazıtın daha başka yerlerinde de bozulmuş ya da boşluklu gibi görünen yazıt parçalarının tek tek harflerin anlamsızlığını görmezden gelmemiz için bizi kandırmasına izin veririz. Eğer esprinin bizi kandırmasından kaçınmak istersek, onun bir yazıta benzettiği her şeyi gözardı etmemiz, inatla harflere bakmamız, onların sözde düzenlenişine hiç dikkat etmememiz, böylece de onları kendi ana dilimize ilişkin sözcükler halinde birleştirmemiz gerekirdi.[12]

İkincil düzeltme, düş-işlemi içinde konuyla ilgili yazarların çoğunluğunca gözlemlenmiş ve önemi kavranmış tek etmendir.[13] Havelock

---

[12] [İkincil düzeltmenin bir masaldaki işleyişi örneği I. Cilt s. 292'de; *Oedipus Rex*'deki işleyişi ise I. Cilt s. 314'de verilmiştir. Obsesyonlara ve fobilere uygulanışından I. Cilt s. 293'de; paranoyaya uygulanışından ise Freud'un *Giriş Konferansları*'nın (1916-17) 24. sünde söz edilmiştir. Bir telgraf yanlışındaki ikincil düzeltme örneği *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'nin (1901*b*) VI. Bölümünde (No. 19) bildirilmiştir. (Bkz. *P. F. L.*, I, 429 ve 5, 178-9.) Düşlerdeki ikincil düzeltme ile düşünce "sistemleri"nin oluşumu arasındaki benzerlik, bir ölçüde, *Totem ve Tabu*'nun (1912-13) III. Bölüm, 4. Kesiminde tartışılmıştır.]

[13] [Bu bölümün geri kalan kısmı, ilk basımda yer alan son paragraf dışında, 1914'de eklenmiştir.]

Ellis (1911, 10-11) onun işleyişi hakkında eğlenceli bir özet vermiştir: "uyku bilinçliliğinin şöyle dediğini imgeleyebiliriz: 'İşte patronumuz, akla, mantığa ve benzerlerine o ulu anlamını kazandıran Uyanıklık Bilinçliliği geliyor. Çabuk! O gelip de her şeyi ele geçirmeden önce her şeyi toparlayın, sıraya sokun — nasıl bir sıra olursa olsun.' "

Bu çalışma yönteminin uyanıklık düşüncesi ile özdeşliği belirgin bir açıklıkla Delacroix (1904, 926) tarafından ortaya konmuştur: "Cette fonction d'interprétation n'est pas particuliére au rêve; c'est le même travail de coordination logique que nous faisons sur nos sensations pendant la veille."[14] James Sully [1893, 355-6] de aynı görüştedir. Tobowolska (1900, 93) da öyle: "Sur ces successions incohérentes d'hallucinations, l'esprit s'efforce de faire le même travail de coordination logique qu'il fait pendant la veille sur les sensations. Il relie entre elles par un lien imaginaire toutes ces images décousues et bouche les écarts trop grands qui se trouvaient entre elles."[15]

Bazı yazarlara göre bu düzenleme ve yorumlama süreci düşün içinde başlar ve uyandıktan sonra da sürer. Örneğin Paulhan (1894, 546) "Cependant j'ai souvent pensé qu'il pouvait y avoir une certaine déformation, ou plutôt reformation, du rêve dans le souvenir.... La tendence systématisante de l'imagination pourrait fort bien achever aprés le réveil ce qu'elle a ébauché pendant le sommeil. De la sorte, la rapidité réelle de la pensée serait augmentée en apparence par les perfectionnements dus à l'imagination éveillée."[16] Bernard-Leroy ve Tobowolska (1901, 592): "Dans le rêve, au contraire, l'interprétation et la coordination se font non seulement à l'aide des données du rêve, mais encore à l'aide de celles de la veille..."[17] diye yazarlar.

Bu nedenle düşlerin oluşumunda bu ayrımsanmış tek etmenin

---

[14]["Bu yorumsal işlev düşlere özgü değildir. Uyanıkken duyumlarımız üzerine uyguladığımız mantıksal eşgüdüm çalışmasının aynısıdır."]

[15]["Akıl, bu tutarsız varsanılar katarı üzerine, gündüzün duyumlara uyguladığı mantıksal eşgüdüm işleminin aynısını uygulamaya çabalar. Tüm bu bağlantısız imgeleri imgesel bir bağlantıyla birleştirir ve aralarındaki herhangi bir aşırı boşluğu doldurur."]

[16]["Ancak sıklıkla düşlerin bellekte bir ölçüde biçimsizleştiğini ya da daha doğrusu yeniden biçimlendirildiğini düşünmüşümdür... Imgelemin sistemlileştirme eğilimi uykuda başlamış olduğu şeyi pekâlâ uyandıktan sonra tamamlayabilirdi. Bu şekilde düşüncenin gerçek hızına uyanıklık imgelemine bağlı olan gelişmeler tarafından görünür bir artış sağlanmış olurdu."]

[17]["Tersine bir düşte, yorum ve eşgüdüm yalnızca düşte sunulan verilerin yardımıyla değil uyanıklık yaşamında elde edilen verilerle de gerçekleştirilir..."]

önemi kaçınılmaz biçimde abartılmış; düşlerin yaratılışının tüm başarısı ona yüklenmiştir. Goblot'nun (1896, 288 v.s.) ve de Foucault'nun (1906) varsaydığı üzere bu yaratış eylemi uyanma anında gerçekleştirilir; çünkü bu iki yazar, uyanıklık düşüncesine uyku sırasında ortaya çıkan düşüncelerden bir düş oluşturma yeteneği yüklerler. Bernard-Leroy ve Tobowolska (1901) bu konuda şunları söylerler: "On a cru pouvoir placer le rêve au moment du réveil, et ils ont attribué à la pensée de la veille la fonction de construire le rêve avec les images présentes dans la pensée du sommeil."[18]

Bu ikincil düzeltme tartışmasından, son zamanlarda Herbert Silberer'in yaptığı bazı ince algısal gözlemlerle ışığa çıkarılan bir başka düş-işleminden söz etmeye geçeceğim. Daha önce (s. 75 v.s.) değindiğim gibi, Silberer, bir yorgunluk ya da uyuklama durumundayken kendini zihinsel bir etkinliğe zorlayarak düşünceleri imgelere dönüştüren süreci suçüstünde yakalamıştı. Böyle anlarda üzerinde uğraştığı düşünce silinmiş ve yerine kural olarak soyut olan düşüncenin bir yerinegeçeni olduğu ortaya çıkan bir görüntü geçmişti. (Az önce gönderme yapılan parçadaki örneklere bkz.) Şimdi bu deneyler sırasında ortaya çıkan ve bir düşün bir öğesiyle kıyaslanabilecek olan imge bazan üzerinde durulan düşünceden başka bir şeyi temsil etmişti — yani yorgunluğun kendisini, çalışmanın içerdiği güçlüğü ve hoşnutsuzluğu. Demek istediğim, imge, kişinin öznel durumunu ve çabalarının nesnesi yerine çaba harcarkenki çalışma biçimini temsil etmiştir. Silberer kendisinde çok sık olan bu olayları beklenen "maddi görüngü"nün tersine "işlevsel görüngü" diye adlandırmıştır.

Örneğin: "Bir akşam son derece uykum olduğunu duyumsayarak sedirimde yatıyordum; yine de kendimi felsefi bir sorun üzerinde düşünmeye zorladım. Kant ile Schopenhauer'in Zaman üzerine görüşlerini kıyaslamak istiyordum. Uyuklamamın bir sonucu olarak kıyaslamayı yapabilmek için gerekli olan her ikisinin de kanıtlarını aklıma getirmeyi başaramadım. Bir dizi başarısız girişimden sonra bir kez daha Kant'ın çıkarımlarını, onları Schopenhauer'in sorunu ortaya koyuşuna uygulamak üzere aklıma getirdim. Sonra dikkatimi ikinciye yönelttim; ama yeniden Kant'a dönmeye çalıştığımda onun kanıtının bir kez daha benden kaçtığını ayrımsadım ve bir kez daha onu yakalamak için

[18]["Düşleri uyanıklık anına yerleştirmenin olası olduğu düşünülmüş ve [bu yazarlar] uyanıklık düşüncesine uyku düşüncesinde var olan imgelerden düşleri oluşturma işlevini yüklemişlerdir."]

boşuna uğraştım. Kafamın bir yerlerinde depolanmış olan bu Kant *dosya*'sını açmak için yaptığım bu boşuna çaba ansızın kapalı gözlerimin önünde sanki bir düş resmiymiş gibi somut ve plastik bir simge halinde temsil edildi: *Yazı masasına eğilmiş ve benim ısrarlı istemim üzerine işini bırakmayı reddeden nezaketsiz bir sekreterden bilgi istiyordum. Yarı doğruluyor ve bana hoşnutsuz ve onaylamaz bir bakışla bakıyor.*"(Silberer, 1909, 513 v.s. [İtalikler Freud'un].)

İşte uykuyla uyanıklık arasında salınımla bağlantılı bazı başka örnekler:

"Örnek No. 2 — Koşullar: Sabah, uyandığımda. Uykunun belirli bir derinliğindeyken (bir alaca bilinç durumunda) ve önceki bir düşü düşünüp bir biçimde onu sürdürürken kendimin uyanıklık bilinçliliğine yaklaştığımı duyumsadım ama alaca bilinç durumunda kalmayı istedim.

"Sahne: *Bir derenin karşısına adımımı atıyorum ama hemen bu yakada kalmak niyetiyle ayağımı geri çekiyorum.*" (Silberer, 1912, 625.)

"Örnek No. 6. — Koşullar (yatakta aşırı uyumaksızın biraz daha yatmak istediği) 4. örnekte olduğu gibi. "Uykuya biraz daha izin vermek istiyorum.

"Sahne: *Birisine hoşçakal diyorum ve onu kısa süre sonra yine görmek üzere sözleşiyorum.*" (*A.g.e.*, 627.)

"İşlevsel" görüngü, "bir nesne yerine bir durumun temsili" Silberer tarafından temelde iki koşulda, uykuya dalarken ve uyanırken gözlemlenmişti. Düş yorumunun yalnızca ikinci durum için söz konusu olduğu açıktır. Silberer, çoğu düşte, görünür içeriğin, hemen uyanmanın izlediği son parçalarının bir uyanma niyeti ya da uyanma sürecinden başka bir şeyi temsil etmediğini inandırıcı biçimde gösteren örnekler vermiştir. Temsil, bir eşiği aşma ("eşik simgeciliği"), bir odadan çıkıp diğerine girme, yolculuğa çıkma, eve dönme, bir arkadaştan ayrılma, suya dalma v.b. imgeleri biçiminde olabilir. Ancak, gerek kendi düşlerimde gerekse çözümlemiş olduğum kişilerin düşlerinde eşik simgeciliği ile ilişki kurulabilecek düş öğelerine, Silberer'in yazılarının insanda yarattığı beklentiden çok daha seyrek olarak rastlamış olduğumu söylemekten kendimi alıkoyamıyorum.

Bu eşik simgeciliğinin, düşün dokusunun ortasındaki —örneğin, uyku derinliğinde bir salınım sorunu ve düşü kesmeye bir eğilim olduğu yerlerde— bazı öğelere ışık tutabilmesi hiç de anlaşılmaz ya da olanaksız değildir, ancak bunu kanıtlayıcı örnekler şimdiye dek üretile-

memiştir.[19] Çok daha sık ortaya çıkıyor gibi görünen şey, maddi içeriğini düş düşünceleri bağlarından üretmiş olan bir düş parçasının *ek olarak* bir zihinsel etkinlik durumunu da temsil etmekte kullanıldığı aşırı belirlenme olgularıdır.

Silberer'in bu çok ilginç işlevsel görüngüsü, bulucusunun hiçbir kusuru olmaksızın pek çok kötüye kullanıma yol açmıştır; çünkü düşlere soyut ve simgesel yorumlar getiren eski eğilimi desteklediği varsayılmıştır. Bazı insanlar "işlevsel ulam [kategori]"ı yeğlemeyi o denli ileri götürmüşlerdir ki bu tür malzemenin bir düşün içine önceki günün kalıntıları olarak girme hakkı başka malzemelerden ne eksik ne de fazla olmadığı halde düş düşüncelerinde ne zaman zihinsel etkinlikler ya da coşkusal süreçler ortaya çıksa işlevsel görüngülerden söz etmişlerdir. [Bkz. I. Cilt s. 263 n. 47.]

Silberer'in görüngülerinin, her ne kadar daha az düzenli olarak ortaya çıksa ve "ikincil düzeltme" adı altında tanıtılmış olan ilkinden daha az önemli olsa da uyanıklık düşüncelerinin düşlerin biçimlenmesine ikinci bir katkı oluşturduğunu kabul etmeye hazırız. Gün boyunca işleyen bir dikkat kesiminin uyku durumunda düşlere yöneltilmiş olarak sürdüğü; onları kontrol ettiği, eleştirdiği ve onları kesintiye uğratma gücünü saklı tuttuğu gösterilmiştir. Böyle uyanık kalan zihinsel ajan içinde düşler tarafından alınan biçim üzerinde o denli güçlü bir kısıtlayıcı etkiyi yüklediğimiz sansürcüyü[20] ayrımsamamız akla yakın görünmektedir. Silberer'in gözlemlerinin buna eklediği şey, belli koşullarda bir tür öz-gözlemin burada rol aldığı ve düşün içeriğine katkıda bulunduğudur. Felsefi akıllarda özellikle belirgin olan bu öz-gözlemci ajanın ruhiçi algılama, gözetlenme sanrıları, vicdan ve düşlerdeki sansürcüyle ilişkisi başka bir yerde daha uygun biçimde ele alınabilir.[21]

Şimdi düş-işlemi üzerine bu uzun incelemeyi toparlamaya çalışacağım. Aklın düş oluşumunda ayrımsız tüm yeteneklerini mi yoksa yalnızca onların işlevsel olarak kısıtlı bir parçasını mı kullandığı soru-

---

[19] [Yine de Freud'un aşağıda s. 281'deki bir sözüne bakınız.]

[20] [Freud hemen her zaman Almanca *"Zensur"* ("sansür") süzcüğünü kullanır; ama burada ve birkaç satır aşağıda da kişileştirilmiş biçim olan *"Zensor"* ("sansürcü") yü kullanmıştır.]

[21] [*1914'de eklenen dipnot:*] "Narsisizm üzerine" (Freud, 1914*c* [III. Kesim]). — Bir sonraki paragraf ilk basımdandır.]

suyla karşı karşıya kalmıştık. Araştırmalarımız bizi koşullara uygunsuzluğu nedeniyle sorunun çerçevelendiği biçimi tümüyle reddetmeye yöneltti. Ancak eğer soruya ortaya koyduğu terimler temelinde yanıt vermemiz gerekseydi karşılıklı olarak birbirlerini dıştalıyor gibi görünseler de *her iki* seçeneğe de olumlu yanıt vermek zorunda kalırdık. Bir düşün oluşumu sırasında zihinsel etkinlikte iki ayrı işlev ayrımsanabilir: düş düşüncelerinin üretimi ve onların düş içeriğine dönüştürülmeleri. Düş düşünceleri tümüyle ussaldır ve elimizdeki tüm ruhsal enerjinin harcanmasıyla oluşurlar. Bilinçli hale gelmemiş düşünce süreçleri —bazı uyarlamalarla bilinçli düşüncemizin de doğduğu süreçler— arasında yer alırlar. Düş düşünceleri ne denli ilginç ve şaşırtıcı sorular içerirse içersin her şeyin ötesinde bu soruların düşlerle özel bir ilişkisi yoktur ve düş sorunları arasında ele alınmayı gerektirmezler.[22] Öte yandan düş oluşumu sırasındaki ikinci zihinsel etkinlik, bilinçdışı düşüncelerin düş içeriğine dönüştürülmesi, düş yaşamına özgüdür ve onun özelliğidir. Bu asıl düş-işlemi, bizim uyanıklık düşüncesi resmimizden, düşlerin oluşumu sırasındaki ruhsal işleyişin en önde gelen küçümseyicilerinin varsaydığından bile fazla uzaklaşır. Düş-işlemi, uyanıklık düşüncesinden yalnızca daha özensiz, daha usdışı, daha unutkan ve daha eksik değil ondan niteliksel olarak da tümden farklıdır ve bu nedenle onunla doğrudan doğruya kıyaslanamaz. Hiçbir biçimde düşünmez, hesaplamaz ya da yargılamaz; kendini şeylere yeni bir biçim vermekle kısıtlar. Sonuçlarını üretirken uymak zorunda olduğu bir koşullar yığını tarafından tüm ayrıntılarıyla belir-

---

[22] [*1925'de eklenen dipnot:*] Bir ara okurları düşlerin görünür içerikleri ile gizli düş düşünceleri arasındaki ayrıma alıştırmayı olağanüstü zor bulurdum. Bellekte saklanmış olduğu biçimiyle bazı yorumlanmamış düşlere dayanan tartışmalar ve karşı çıkışlar tekrar tekrar getirilir ve onları yorumlama gereksinimi gözardı edilirdi. Ama şimdi çözümleyicilerin en azından görünür düşün yerine yorumun sağladığı düşünceleri geçirme konusunda uzlaştıkları şu anda çoğu eşit bir inatçılıkla yapıştıkları bir başka kargaşaya düşmekle suçlu hale geldiler. Düşlerin özünü onların gizli içeriklerinde aramaya çalışıyorlar ama bunu yaparken gizli düş düşünceleri ile düş-işlemi arasındaki ayrımı görmezden geliyorlar. Aslında düşler uyku durumu koşullarının olanak verdiği özel bir düşünme *biçimi*'nden başka bir şey değildir. Bu biçimi yaratan *düş-işlemi*dir ve düş görmenin özü —onun garip doğasının açıklaması— yalnızca odur. Bunu, düşlerin ünlü "geleceğe yönelik amacı"nın değerini kavramaya olanak vermek için söylüyorum. [Aşağıya s. 298 v.s.na bkz.] Düşlerin zihinsel yaşamımızın karşılaştığı sorunları çözme girişimiyle kendilerini görevlendirmesi bilinçli uyanıklık yaşamımızın bunu yapmasından daha garip değildir; bunun ötesinde bu bize yalnızca bu etkinliğin de bilinç öncesinde gerçekleştirilebildiğini anlatır — ki bunu zaten biliyorduk.

lenmiştir. Bu ürün, yani düş, her şeyden önce sansürden kurtulmak zorundadır ve bunu göz önünde bulundurarak düş-işlemi, tüm ruhsal değerlerde bir karşılıklı değer aktarımı olana dek *ruhsal yoğunluklarda* bir *yerdeğiştirme*'yi kullandırır. Düşüncelerin yalnızca ya da egemen olarak görsel ya da işitsel bellek izleri halinde yeniden üretilmesi gerekmektedir ve bu gereklilik düş-işlemini *temsil edilebilirliği göz önüne almaya* zorlar; bu da yeni yerdeğiştirmelerle gerçekleştirilir. Düş düşünceleri içinde bulunabilecek olandan daha büyük yoğunlukların geceleyin üretilmesi gerekebilir ve bu amaca düş düşüncelerinin bileşenleri arasında gerçekleştirilen yaygın *yoğunlaştırma* ile ulaşılır. Düşünceler arasındaki mantıksal bağlantıya çok az dikkat edilir; bu ilişkilere en sonda düşlerin belirli *biçimsel* özellikleri içinde kılık değiştirmiş bir temsil sağlanır. Düş düşüncelerine bağlı herhangi bir duygu, düşünsel içerikten daha az değişime uğrar. Bu duygular çoğunlukla baskılanmıştır; saklanırken kendilerine uyan asıl düşüncelerden ayrılırlar ve benzer özellikteki duygular biraraya getirilir. Düş-işleminin yalnızca bir tek parçası ve de düzensiz çalışan bir parçası, kısmen uyarılmış uyanıklık düşüncelerinin malzeme üzerinde çalışması, bir ölçüde başka yazarların tüm düş oluşumu etkinliğine uygulamaya çalıştıkları görüşle çakışır.[23]

---

[23][Bu noktada dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci basımlarda (1914'den 1922'ye dek) Otto Rank'ın "Düşler ve Yaratıcı Yazarlık" (1914*a*) ve "Düşler ve Mitler" (1914*b*) adlı iki bağımsız denemesi gelmektedir. Bunlar Gesammelte Schriften (1925) basımından sonra çıkarılmıştır. Editörün Girişi I. Cilt s. 35 ve 36'ya bkz.]

VII. BÖLÜM

DÜŞ SÜREÇLERİNİN RUHBİLİMİ[1]

Başka insanlar tarafından bana bildirilen düşler arasında bir tanesi bu noktada dikkatimizi özel olarak çekmektedir. Onu bana kendisi de düşler üzerine bir konferansta işitmiş olan bir kadın hastam anlatmıştı: Asıl kaynağını hâlâ bilmiyorum. Ancak içeriği hanımın üzerinde bir izlenim yaratmış ve onu "yeniden görme"yi sürdürmüştü; yani onun bazı öğelerini kendisinin bir düşünde yinelemişti; öyle ki onu böyle yönetimine almakla belli bir noktada onunla uzlaşmasını ifade edebiliyordu.

Bu örnek düşün ön hazırlıkları şöyleydi: Bir baba çocuğunun hasta yatağı başında günler ve geceler boyu sonuna dek beklemekteymiş. Çocuk öldükten sonra baba yandaki odaya uzanmaya gitmiş ama yatak odasından çocuğun cesedinin çevresinde uzun mumlarla yatmakta olduğu odayı görebilsin diye kapıyı açık bırakmış. Ölünün başında beklesin diye yaşlı bir adam tutulmuşmuş ve cesedin yanında dualar mırıldanarak oturmuş. Birkaç saatlik uykudan sonra baba *çocuğun, yatağının başında durduğu, kolunu yakaladığı ve serzenişle "Baba, görmüyor musun yanıyorum" diye fısıldadığı* bir düş görmüş. Uyanmış ve yan odadan gelen bir ışık parıltısı görerek oraya koşmuş ve yaşlı adamın uyuya kaldığını, örtülerin ve sevgili çocuğunun bir kolunun da üzerlerine düşen yanan bir mum yüzünden yanmış olduğunu görmüş.

---

[1] [Bu bölümün sonraki kesimlerinde ortaya çıkan bazı zorluklara Freud'un Wilhelm Fliess'le ilk yazışmalarında (Freud, 1950*a*) biraz ışık tutulmuştur. Editörün Girişine bkz. (I. Cilt s. 38 v. s.).]

Bu dokunaklı düşün açıklaması yeterince basitti ve hastamın bana anlattığına göre konferansçı tarafından doğru olarak yapılmıştı. Parlayan ışık parıltısı açık kapıdan uyuyan adamın gözüne gelmiş ve onun uyanık olsaydı çıkaracağı sonucu çıkarmasına yol açmıştı; yani bir mumun düşmüş olduğu ve cesedin yakınlarında bir şeyleri tutuşturduğu sonucunu. Yatmaya giderken yaşlı adamın görevini yerine getirmede yeterli olup olmadığı konusunda biraz kaygı duymuş olması da olasıdır.

Bu yoruma düş içeriğinin aşırı belirlenmiş ve çocuk tarafından söylenen sözlerin onun yaşamı boyunca söylenmiş sözcüklerden oluşmuş olması gerektiğini ve babanın aklındaki önemli olaylarla bağlantılı olduğunu eklemek dışında bir değişiklik önerecek değilim. Örneğin *"Yanıyorum"* çocuğun son hastalığındaki ateş sırasında söylenmiş olabilir, *"Baba, görmüyor musun?"* ise bilmediğimiz hayli coşkusal bir başka durumdan türemiş olabilir.

Ama düşün, bir anlamı olan bir süreç olduğunun ve onun düş görenin ruhsal yaşantılarının zincirine yerleştirilebileceğinin ayırdında olarak, olası en hızlı uyanmanın istendiği böyle durumlarda neden bir düşün ortaya çıkuğını hâlâ merak edebiliriz. Ve burada bu düşün de bir isteğin doyurulmasını içerdiğini gözlemleyeceğiz. Ölü çocuk düşte canlıymış gibi davranmıştı: Babasını kendisi uyarmış, belki de tıpkı düşte çocuğun sözcüklerinin ilk kesiminin türediği anıda olduğu gibi yatağının yanına gelmiş, onun kolunu yakalamıştı. Bu isteğin doyurulması adına, baba, uykusunu bir an daha uzatmıştı. Düş, uyanıklık düşüncesine yeğlenmişti çünkü çocuğu bir kez daha canlı olarak gösterebilmişti. Eğer baba önce uyansa ve sonra kendisini yandaki odaya götüren çıkarımı yapsaydı çocuğunun ömrünü bu zaman parçası kadar kısaltmış olacaktı.

İlgimizi bu kısa düşe çeken garip özelliğin ne olduğu konusunda hiçbir kuşku olamaz. Buraya dek temel olarak düşlerin gizli anlamıyla, onu bulup çıkarma yöntemiyle ve düş-işleminin onu gizleme araçlarıyla ilgilendik. Düş yorumu sorunları buraya dek resmin merkezini işgal etti. Ve şimdi hiçbir yorum sorunu yaratmayan ve anlamı apaçık olan ama gördüğümüz gibi düşleri uyanıklık yaşamından bu denli çarpıcı biçimde ayırt eden temel özellikleri koruyan, bu yüzden de açıklama gerektiren bir düşle karşılaşıyoruz. Ancak yorum işiyle ilgili her şeyi kullandıktan sonra düş ruhbilimimizin tamamlanmamış olduğunu ayrımsamaya başlayabiliyoruz.

Ama bu yola girmeden önce durup bu noktaya kadarki yolculuğumuz sırasında önemli bir şeyi gözden kaçırmış olup olmadığımızı anlamak için bakınmamız iyi olur. Çünkü kolayca anlaşılabileceği üzere yolculuğumuzun kolay ve hoş kesimi arkamızda kalmıştır. Eğer çok büyük bir yanılgı içinde değilsem şu ana dek üzerinde yolculuk ettiğimiz tüm yollar bizi ışığa çıkarmıştır — aydınlanmaya ve kapsamlı bir kavrayışa. Ama düş görmeyle ilgili zihinsel süreçlere daha derinlemesine girmeye kalkışır kalkışmaz her yol karanlığın içinde sonlanacaktır. Düşleri bir ruhsal süreç olarak *açıklamanın* hiçbir olasılığı yoktur; çünkü bir şeyi açıklamak, onun izini önceden bilinen bir şeye dek sürmek demektir; oysa şu an için düşlerin ruhbilimsel incelemesinin onları açıklamak için bir temel saymamıza olanak verdiği şeyleri kapsamına sokabileceğimiz hiçbir yerleşik ruhbilim bilgisi yoktur. Tersine, akıl aygıtının yapısına ve onun içinde işleyen güçlerin rollerine deneme kabilinden değinen bir dizi yeni hipotez geliştirmek zorunda kalacağız. Ancak bu hipotezleri ilk mantıksal halkalarından çok uzaklara dek izlememe konusunda özen göstermemiz gerekir yoksa değerleri belirsizlik içinde yitecektir. Hiçbir yanlış çıkarım yapmasak ve tüm mantıksal olasılıkları hesaba katsak bile öngörülerimizin olası eksiklikleri hesabımızı tümden boşa çıkarmakla tehdit edecektir. Düşler ya da başka herhangi bir zihinsel işlev üzerine en özenli çalışma bile *yalıtılmış* olarak yapıldığında bundan zihinsel aygıtın yapısı ve çalışma yöntemleri üzerine hiçbir sonuç çıkarılamaz ya da hiç değilse tam olarak kanıtlanamaz. Bu sonuca ulaşmak için bu türden işlevlerin tümünde yapılmış karşılaştırmalı bir çalışmadan türemiş tüm sonuçlarla karşılıklı ilişki kurulması gerekir. Bu nedenle düş süreçlerinin çözümlemesiyle yöneldiğimiz ruhbilim hipotezleri, aynı sorunun özüne bir başka açıdan yaklaşmaya çabalayan başka sorgulamaların bulgularıyla ilişki kurulabilene dek, deyim yerindeyse, askıya alınmalıdır.

(A)

DÜŞLERİN UNUTULMASI

Bu durumda, önce buraya dek söz edilmemiş olan ama yine de düşleri yorumlamak için tüm çabalarımızı boşa çıkarma yeteneği bulunan bir güçlüğü doğuran bir konuya dönmemizi öneriyorum. Yorumlamaya kalkıştığımız düşlerle ilgili aslında hiçbir bilgimizin olmadığı ya da daha doğru bir deyişle onları aslında ortaya çıktıkları biçimde bildiğimiz konusunda hiçbir güvencemizin olmadığı karşı çıkışı birçok kez yapılmıştır. (Bkz. I. Cilt s. 98 v.s.)

İlk planda bir düşten ne anımsadığımız ve yorumsal sanatımızı neye uyguladığımız, bir düşü korumakta özellikle yeteneksiz görünen ve pekâlâ onun içeriğinin tam da en önemli kesimlerini yitirebilen belleğimizin güvenilmezliği tarafından güdükleştirilmiştir. Dikkatimizi düşlerimizden birine yöneltmeye çabaladığımızda, düşümüzde çok daha fazlasını görmüş olmamıza karşın, tek bir parça dışında hiçbir şeyi anımsayamamamız, o parçayı da garip bir belirsizlik içinde anımsayabilmemiz nedeniyle kendimize kızmamız oldukça sık olarak başımıza gelen bir şeydir.

İkinci olarak düşlere ilişkin belleğimizin yalnızca parçalı değil kesinlikle yetersiz ve yanılgı içinde olduğundan kuşkulanmak için pek çok neden vardır. Bir yandan görmüş olduğumuz düşün ona ilişkin anımız kadar bağlantısız ve sisli olup olmadığından kuşku duyulabilir; öte yandan bir düşün aslında bizim onu özetleyişimizdeki kadar tutarlı olup olmadığından, onu yeniden üretmeye girişirken aslında onda hiç

bulunmayan bir şeyi sokuşturup sokuşturmadığımızdan ya da unutulmuş olanın yerine yeni ve keyfi olarak seçilmiş malzemeyi geçirip geçirmediğimizden, ona süsler ve düzenlemeler ekleyip özgün içeriğinin ne olduğuna karar vermeyi olanaksız kılacak derecede onu yuvarlayıp yuvarlamadığımızdan da kuşkulanılabilir. Hatta bir yazar, Spitta (1882, [338]),[1] bir düş herhangi bir tür düzen ya da tutarlılık gösterdiği sürece bu niteliklerin ona ancak biz onu aklımıza getirmeye çalışırken eklendiğini öne sürecek kadar ileri gitmiştir. [Bkz. I. Cilt s. 98.] Bu nedenle tam da değerini ortaya koymayı üstlendiğimiz şeyin tümüyle parmaklarımızın arasından kayıp gitmesi tehlikesi var gibi görünmektedir.

Düşleri yorumlamada buraya değin bu tür uyarıları gözardı etmiştik. Tersine, düşlerin içeriğinin en küçük, en az dikkati çeken ve en belirsiz bileşenlerini yorumlamanın, en berrak ve kesin biçimde korunmuş olanları yorumlamak kadar önemli olduğunu benimsemiştik. Irma'nın enjeksiyonu düşü "Hemen Dr. M. yi çağırdım" cümleciğini içeriyordu, [I.Cilt s. 164] ve biz bu ayrıntının bile özel bir kökeni olmadıkça düşe girmenin yolunu bulamayacağını varsaymıştık. Yatağının başına "hemen" yaşlı meslekdaşımı çağırdığım şanssız hastanın öyküsünü de böylece bulmuştuk. 51 ile 56 arasındaki farkı önemsiz bir nicelik olarak ele alan görünürde saçma düşte 51 sayısından birçok kez söz edilmişti. [Bkz. s. 165.] Bunu sözün gelişi ya da önemsiz bir şey saymak yerine bundan düşün gizli içeriğinde 51 sayısına yönelten *ikinci* bir düşünce çizgisi bulunduğu sonucunu çıkarmış ve bu yolu izleyerek, düşün, uzun bir yaşama ilişkin övünmeler bakımından çok zengin olan asıl düşünce katarına parlak bir zıtlık oluşturan, benim 51 yaşın yaşamın sınırı olduğu biçimindeki korkularıma ulaşmıştık. *"Non vixit"* düşünde, [s. 150 v.s.] benim ilk anda atladığım, göze çarpmayan bir sokuşturma vardı: *"P. onu anlamadığı için Fl. bana sordu"* v.b. Yorum tıkandığında bu sözcüklere geri dönmüştüm ve beni düş düşünceleri içinde bir ara düğüm noktası olduğu ortaya çıkan çocukluk düşlemine geri götüren de bu sözcükler olmuştu. [Bkz. s. 209 v.s.] Bu noktaya şu dizelerle varılmıştı.

---

[1] [*1914'de eklenen:*] Foucault [1906, 141 v.s.] ve Tannery [1898] de öyle.

Selten habt ihr mich *verstanden,*
Selten auch vestand ich Euch,
Nur wenn wir im *Kot* uns fanden,
So verstanden wir uns gleich.[2]

Her çözümlemede bir düşün kesinlikle en önemsiz öğelerinin bile onun yorumu için vazgeçilmez olduğuna ve eğer çok geç olmadan bu öğelere dikkat yöneltilmezse eldeki çalışmanın tıkanacağına ilişkin örnekler bulunabilir. Düşleri yorumlarken onların bize aktarıldığı sözcüklerin her farklı biçimine hiç de daha az önem vermemişizdir. Hattâ düşün metni, elde ettiğimiz biçimiyle anlamsız ya da yetersiz bile olsa —sanki doğru bir özetini verme çabası başarısız olmuş gibi— bu eksikliği de hesaba katmışızdır. Kısaca daha önceki yazarların o andaki şaşkınlıkla alelacele birbirine eklenmiş gelişigüzel bir doğaçlama saydıkları şeyi bir Kutsal Metin olarak ele almışızdır. Bu çelişki biraz açıklamayı gereksiniyor.

Açıklama, diğer yazarları yanlış çıkarmamakla birlikte bizim lehimizedir. Düşlerin kökeni konusunda yeni kazanılmış kavrayışımızın ışığında çelişki tümüyle ortadan kalkmaktadır. Düşleri yeniden üretmeye çalışırken onları çarpıttığımız doğrudur; burada bir kez daha normal düşünceyi gerçekleştiren ajan tarafından düşün ikincil (sıklıkla da kötü tasarlanmış) düzeltilmesi diye tanımladığımız sürecin işlediğini görüyoruz [s. 215 v.s.]. Ama bu çarpıtmanın kendisi de düş sansürünün bir sonucu olarak düş düşüncelerinin düzenli biçimde uğradığı düzeltmenin bir parçasından başka bir şey değildir. Diğer yazarlar bu noktada açık olarak çalışan düş çarpıtmasını ayrımsamışlar ya da ondan kuşkulanmışlardır; *biz* daha az ilgileniyoruz; çünkü daha az belirgin olmasına karşın çok daha kapsamlı bir çarpıtma sürecinin zaten gizli düş düşüncelerinden düşü geliştirmiş olduğunu biliyoruz. Daha önceki yazarların tek hatası düşün anımsanma ve sözcüğe dökülme süreci sırasında değiştirilmesinin *keyfi* olduğunu bu yüzden de bize düş hakkında yanıltıcı bir tablo vermeyi hesaplamış olduğunu varsaymalarındadır. Ruhsal olayların belirlenişinin kapsamını azımsamışlardır. Onlarda hiçbir keyfilik yoktur. Eğer bir öğe bir düşünce ka-

[2][Sözcük olarak "Beni nadiren *anladın*, ben de seni nadiren anladım. İkimiz de kendimizi *çamurun* içinde bulmadan birbirimizi hemen anlayalım." Heine, *Buch der Lieder*, "Die Heimkehr", LXXVIII.]

tarı tarafından belirlenmeden kalmışsa onu hemen bir ikincinin belirlediği çok genel olarak gösterilebilir. Örneğin bir sayıyı keyfi olarak düşünmeye çalışabilirim. Ama bu olanaksızdır: aklıma gelen sayı, kesinlikle ve kaçınılmaz biçimde benim o andaki niyetimden uzak da olsalar benim düşüncelerim tarafından belirlenecektir.[3] Uyanıklık yaşamının editörlüğünde düşlerin uğradıkları değişim de aynı ölçüde keyfidir. Yerlerini aldıkları malzemeye çağrışımsal olarak bağlıdırlar ve bize kendisi de başka bir şeyin yerine-geçeni olabilen o malzemeye giden yolu göstermeye yararlar.

Hastalarımın düşlerini çözümlerken bazan bu iddiayı beni hiç yanıltmayan aşağıdaki sınamaya sokarım. Eğer hastanın bana verdiği ilk özetin izlenmesi çok zorsa ondan yinelemesini isterim. Bunu yaparken nadiren aynı sözcükleri kullanır. Ama farklı sözlerle betimlediği düş kesimleri düşün kılık değiştirmesindeki zayıf noktaları bana açıklamış olurlar: onlar benim amacıma tıpkı Siegfried'in pelerinine işlenmiş markanın Hagen'in amacına hizmet ettiği gibi hizmet ederler.[4] O, düşün yorumunun başlayabileceği noktadır. Hastadan düşü özetleyişini yinelemesini istemem, onu, benim düşü çözmek için özel zahmetlere katlanacağım konusunda uyarır; bu nedenle, direncin baskısı altında, düşün anlamını ele verecek herhangi bir ifadenin yerine daha az ele verici birini geçirerek kılık değiştirmedeki zayıf noktayı çabucak örter. Bu yolla benim dikkatimi atmış olduğu ifadeye çeker. Düş görenin düşün çözümünü önlemek için çektiği sıkıntı onun pelerininin dokusundaki özeni tahmin etmem için bana bir temel sağlar.

Önceki yazarlar, yargılamamızın düşlerin özetlemelerini kabul edişindeki *kuşkuya* bu denli fazla yer ayırırken pek de haklı değillerdi. Çünkü bu kuşkunun hiçbir zihinsel güvencesi yoktur. Genelde belleğimizin doğruluğunun hiçbir güvencesi yoktur; ama onun verilerine nesnel olarak hak ettiğinden çok daha fazla inanç bağlarız. Bir düşün ya da onun belirli ayrıntılarının doğru olarak bildirilip bildirilmediği hakkındaki kuşku da yine düş sansürünün, düş düşüncelerinin bilinç-

---

[3] [*1909'da eklenen dipnot:*] Benim *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'ne bkz. [1901*b*, XII.(A) Bölüm No:2'den 7'ye. — No: 2 Freud'un bu cildin düzeltmelerini yaparken Fliess'e yazdığı bir mektupla ilişkilidir; orada kitabın 2467 dizgi yanlışı olacağı kehânetinde bulunmuştur. (*P. F. L.*, 5, 303 v. s. ayrıca aşağıya s. 254 n. 23'e bkz.)]

[4] [Siegfried'in bedeninde yaralanabileceği tek bir nokta vardı. Bir hile ile Hagen, o noktayı bilen tek kişi olan Kriemhild'i Siegfried'in pelerininde yaşamsal noktaya küçük bir haç işlemeye kandırdı. Sonradan Hagen'in Siegfried'i bıçakladığı nokta orasıydı. (*Nibelungenlied*, XV ve XVI.)]

liliğe girmesine karşı direncin bir türevidir.[5] Bu direnç, ortaya konan yerdeğişürmeler ve yerine-geçenlere karşın tükenmemiştir; geçmesine izin verilen malzemeye yönelik bir kuşku biçiminde sürmektedir. Düşün daha yoğun öğelerine hiç saldırmayıp daha zayıf ve belirsiz olanları seçtiği için bu kuşkuyu yanlış anlamaya eğilimliyizdir. Ancak daha önceden bildiğimiz gibi [s. 62] düş düşünceleri ile düş arasında tüm ruhsal değerlerde bir karşılıklı değer aktarımı olmuştur. Çarpıtma ancak bir ruhsal değerin geri çekilmesi ile olasıdır; alışılmış olarak kendini bu yolla dışavurur ve bazan daha fazlasına da gereksinmez. O halde bir düş içeriğinin belirsiz bir öğesi fazladan kuşkunun saldırısına uğramışsa yasaklanmış bir düş düşüncesinin oldukça doğrudan bir türeviyle uğraşmakta olduğumuza ilişkin kesin bir göstergemiz var demektir. Durum antik çağ ya da Rönesans cumhuriyetlerinden birinde kapsamlı bir devrimden sonra olanlar gibidir. Daha önce sahneye egemen olan soylu ve güçlü aileler sürgüne gönderilmiş ve tüm yüksek memuriyetler yeni gelenlerce doldurulmuştur. Yalnızca yenilmiş ailelerin en fakir ve güçsüz üyelerinin ya da onların uzak hizmetçilerinin kentte kalmasına izin verilmiştir; ama bu durumda bile onlar tüm yurttaşlık haklarından yararlanamamışlar ve kendilerine güvensiz gözlerle bakılmıştır. Bu benzetmedeki güvensizlik bizim söz ettiğimiz olgudaki kuşkuya denk düşmektedir. Bir düşü çözümlerken tüm kesinlik hesapları sıralamasının terk edilmesi ve şu ya da bu türden herhangi bir şeyin düşte ortaya çıkabilmesinin en küçük olasılığının bile tam kesinlik olarak ele alınması gerektiği konusunda diretmemin nedeni budur. Bir düşün herhangi bir öğesinin izini sürerken bu tutum sıkıca benimsenmedikçe çözümlemenin durakladığı görülecektir. Sözkonusu öğenin değeri üzerine herhangi bir kuşku düşürülecek olursa bunun hastadaki ruhsal sonucu bu öğenin altında yatan istençdışı düşüncelerden hiçbirinin aklına gelmemesi olur. Bu kanıtı kendinden bir sonuç değildir. Birisi şöyle deseydi hiç de anlamsız olmazdı: "Şöyle şöyle bir şeyin düşte olup olmadığından emin değilim ama işte onunla bağlantılı olarak aklıma gelenler." Ama aslında kimse böyle bir şey söylemez ve de bir çözümleme üzerinde, ruhsal direncin bir türevi ve aracı olarak ortaya konan bu kesintiye uğratıcı etkiyi yaratan şey kesinlikle kuşkudur. Ruhçözümlemesi haklı olarak kuşkucudur. Onun kurallarından biri de *çözümsel bir çalışmanın gelişimini kesintiye uğratan her şeyin direnç olduğu*'dur.[6]

[5][Histeri olgularında aynı kuşku mekanizması için "Dora" olgu öyküsünün I. Kesimine bkz. (1905*e*), *P. F. L.*, 8, 45-7 ve 47 n.]

[6][*1925'de eklenen dipnot*:] Bu kesin terimlerle ortaya atılan önerme — "çözümsel bir çalışmanın gelişimini kesintiye uğratan her şey dirençtir."— kolayca yanlış anlamaya yol açabilir. Kuşkusuz o yalnızca teknik bir kural olarak,

Düşlerin *unutulması* da ruhsal sansürün gücü hesaba katılmazsa anlaşılmaz olarak kalır. Pek çok olguda gece boyunca pek çok düş görülmüş olduğu ama yalnızca pek azının akılda kalmış olduğu duygusunun, düş-işleminin tüm gece boyunca algılanabilir biçimde çalıştığı ama arkasında yalnızca kısa bir düş bıraktığı gibi başka bir anlamı olsa gerektir. [S. 13 v.s., 216 ve 295'e bkz.] Uyandıktan sonra zaman geçtikçe düşleri giderek daha çok unuttuğumuz doğrudur; sıklıkla onları anımsamak için en yoğun çabalara karşın unuturuz. Ama bu unutmanın kapsamının kural olarak büyütüldüğü görüşündeyim; benzer bir büyütme bir düşteki boşlukların bizim onunla ilgili bilgimizde yaratacağı kısıtlama için de yapılmaktadır. Çözümleme aracılığıyla sıklıkla düş içeriğinden unutmayla yitmiş olanları yerine koymak olasıdır; en azından epeyce olguda insanın tek bir parçadan bir düşün tümünü —ki hiçbir zaman önemli değildir— değilse de tüm düş düşüncelerini yeniden kurabildiği doğrudur. Bu, çözümlemeyi gerçekleştirirken belli bir miktar dikkat ve öz-disiplin gerektirir; işte bu kadar — ama bu bir düşün unutulmasında düşmanca [örn. direnç] bir amacın bulunmadığı anlamına gelmez.[7]

çözümleyiciler için bir uyarı olarak ele alınmalıdır. Bir çözümlemenin gidişi içinde sorumlulukları hastanın niyetlerinin üzerine atılamayacak çeşitli şeylerin ortaya çıkabileceği tartışılamaz. Babası, kendisi onu öldürmeden ölebilir, ya da çözümlemeyi sona erdiren bir savaş çıkabilir. Ama apaçık abartmasının arkasında önerme hem gerçek hem de yeni olan bir şeyleri öne sürmektedir. Kesintiye uğratıcı olay gerçek ve hastadan bağımsız da olsa ne ölçüde bir kesintiye yol açacağı genellikle hastaya bağlıdır ve direnç şaşmaz biçimde bu türden bir şeyin ortaya çıkışını onun benimsemeye hazır oluşunda ya da onu abartılı bir biçimde kullanmasında kendini gösterir.

[7] [*1919'da eklenen dipnot:*] Aşağıdaki düşü benim *Giriş Konferansları*'ndan [Freud, 1916-17, 7. Konferans, *P. F. L.* , I, 149 v. s.] bir düşte kuşku ve belirsizliğin anlamına ve de aynı zamanda içeriğinin tek bir öğeye büzüşmesine bir örnek olarak alabilirim; buna karşın düş kısa bir gecikmeden sonra başarıyla çözümlenebilmişti:

"Kuşkucu bir kadın hasta gidişi içinde bazı insanların ona benim esprilere ilişkin kitabımı anlattıkları ve hayli övdükleri uzunca bir düş görmüştü. Sonra bir "*kanal*"a ilişkin bir şeyler geldi; *belki de bir kanaldan söz eden başka bir kitaptı, ya da bir kanal hakkında başka bir şey.... bilmiyordu..... çok belirsizdi.*

"Hiç kuşkusuz 'kanal' öğesini, bu denli belirsiz olduğu için, yoruma uğratılamaz saymaya eğilimli olacaksınız. Bir güçlükten kuşkulanmakta haklısınız; ama güçlük belirsizlikten doğmakta değildir: hem güçlük hem de belirsizlik başka bir nedenden ileri gelmektedir. Düş görenin aklına 'kanal'la ilişkili olarak hiçbir şey gelmedi ve *ben* de kuşkusuz ona hiçbir ışık tutamadım. Az sonra —işin doğrusu ertesi gündü— kadın bana kanalla ilgili *olabilecek* bir şeyler düşündüğünü anlattı. O da bir espriydi — işitmiş olduğu bir espri. Dover ile Calais arasındaki buharlı gemide ünlü bir yazar bir İngilizle söyleşiye dalmış. İngiliz bir ara şu deyişi kullanma olanağı bulmuş: 'Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas. [En yüceyle saçma arasında yalnızca bir basamak vardır.] 'Evet diye yanıtlamış yazar '*le Pas de Calais* [Calais Basamağı]' — Fransa'yı en yüce, İngiltere'yi saçma bulduğunu söylemek istemiş. Ama *Pas de*

Düşleri unutmanın kasıtlı olduğu ve direncin amaçlarına[8] hizmet ettiğine ilişkin inandırıcı kanıtlar, çözümlemelerde bir ön unutma evresi gözlemleme olanağı bulunduğunda sağlanır. Yorum çalışmasının ortasında atlanmış bir kesimin ışığa çıkması ve o ana dek unutulmuş olduğunun belirtilmesi hiç de seyrek değildir. Şimdi unutulmadan bu biçimde kurtulmuş düş parçası değişmez biçimde en önemli parçadır; her zaman düşün çözümüne giden en kısa yolda bulunur ve bu nedenle başka herhangi bir parçadan daha fazla dirence uğramıştır. Bu kitaba serpiştirilmiş örnek düşler arasında içeriğinin bir parçası böyle bir artdüşünce olarak eklenmiş bir tane vardır.[9] İki hoş olmayan yol arkadaşından öç aldığım ve kabaca yakışıksızlığı yüzünden hemen hemen yorumlanmamış olarak bırakmak zorunda kaldığım yolculuk düşü. [Bkz. s. 183 v.s.] Atlanmış parça şöyleydi. *"Oğlan ve kızkardeşe Schiller'in bir çalışmasına gönderme yaparak: 'It is from....'* [o ...dandır] *dedim ama hatamı ayrımsayıp kendi kendimi düzelttim: 'It is by ...'* [o ...nındır] *Adam kızkardeşine 'evet' dedi 'bunu doğru söyledi.'* "[10]

Bazı yazarlara bu denli olağandışı gelen düşlerde kendini düzeltmelerin dikkatimizi meşgul etmesine gerek yok. Bunun yerine bu düşteki sözel yanlışıma örnek oluşturan anıyı göstereceğim. Ondo-

---

Calais bir kanaldır — İngiliz Kanalı [ya da daha doğrusu Dover Boğazı]. Bunun düşle herhangi bir ilgisi bulunduğunu düşünüp düşünmediğimi soracaksınız. Kesinlikle böyle düşünüyorum ve o, düşün bilmecemsi öğesine çözüm sağlıyor. Bu esprinin düş ortaya çıkmadan önce "kanal" öğesinin arkasındaki bilinçdışı düşünce olarak zaten var olduğundan kuşku duyabilir misiniz? Onun sonradan bulunmuş bir şey olarak getirildiğini varsayabilir misiniz? Çağrışım, hastanın sözde hayranlığının arkasında gizlenmiş yatan kuşkuculuğu ele vermişti ve onun bunu ortaya çıkarmaya karşı direnci hiç kuşkusuz hem onun çağrışımı üretmedeki gecikmesinin hem de söz konusu düş öğesinin belirsizliğinin ortak nedeniydi. Düş öğesiyle onun bilinçdışı geri planı arasındaki ilişkiyi gözönüne alınız: o sanki bu geri planın bir parçasıydı, ona bir anıştırmaydı ama soyutlanarak oldukça anlaşılmaz kılınmıştı."

[8]Genel olarak unutmanın amaçları konusunda benim unutmanın ruhsal mekanizması üzerine kısa makaleme bakınız (Freud, 1898*b*). [*1909'da eklenen:*] Sonradan [değiştirilerek] benim *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'ne (Freud, 1901*b*) birinci bölüm olarak eklenmiştir.

[9][Bir başka örnek I. Cilt s. 205'de bulunabilir. Bir diğeri de Dora'nın ikinci düşünün çözümlemesinde bulunmaktadır (Freud, 1905*e*, III. Kesim).]

[10][*1914'de eklenen dipnot:*] Yabancı dillerin kullanımında böyle düzeltmeler düşlerde seyrek değildir ama daha sık olarak başka insanlara yakıştırılır. Maury (1878, 143) İngilizce öğrendiği sırada düşünde birine bir gün önce kendisini ziyaret ettiğini anlatırken "I called for you yesterday" sözcüklerini kullandığını görmüş. Bunun üzerine diğeri düzelterek yanıtlamış: " 'I called *on* you yesterday' demen gerekirdi."

kuz yaşımdayken ilk kez İngiltere'yi ziyaret ettim ve İrlanda Denizi kıyısında bir bütün gün geçirdim. Doğal olarak deniz çekilmesinin geride bıraktığı deniz hayvanlarını toplama fırsatıyla eğlendim ve güzel bir kız çocuğu bana yaklaşıp: "Is it a starfish? Is it alive?" diye sorduğunda bir deniz yıldızıyla —düşün başlangıcında ortaya çıkan *"Holothurn"* ve *"holothurians"* [deniz salyangozları] sözcükleri— uğraşıyordum. "Yes" diye yanıtladım, "he is alive" ve hemen yanlışımdan utandım ve cümleyi doğru olarak yineledim. Düş, benim o zaman yapmış olduğum sözel yanlışın yerine bir Alman'ın kolayca düşebileceği bir başka yanlışı yerleştirmişti. *"Das Buch ist von Schiller"*, "from" ile değil "by" ile çevrilmeliydi. Düş-işleminin amaçları ve onlara ulaşma yöntemlerini pervasızca seçişi konusunda tüm işittiklerimizden sonra bu yerdeğiştirmenin İngilizce "from" sözcüğüyle Almanca *"fromm"* ["dindar"] sıfatının ses aynılığının olanak verdiği görkemli bir yoğunlaştırma parçası yüzünden gerçekleştiğini işitmek bizi şaşırtmayacaktır. İyi de benim deniz kıyısına ilişkin masum anım nasıl olup da düşe girmişti? Cins ya da cinsiyet gösteren bir sözcüğü yanlış yerde kullanışımın —ait olmadığı bir yere cinsiyeti ("he" sözcüğü) getirişimin— olası en masum örneği olarak işe yaramıştı. Bu, rastlantısal olarak düşün çözümü için anahtarlardan da biriydi. Clerk Maxwell'in *"Ma*tter and *Mo*tion"ının [düşte söz edilmişti, s. 184] başlığına yakıştırılan kökeni bilen herhangi bir kişi, boşlukları doldurmada güçlük çekmeyecektir: *Mo*liére'in "Le *Ma*lade Imaginaire"i — "La *ma*tiére est–elle laudable?"[11] — A *mo*tion of the bowels.[12]

Ayrıca düşleri unutmanın büyük ölçüde direncin bir ürünü olduğu konusunda, göze ilişkin bir gösteri sunma konumundayım. Hastalarımdan biri bana bir düş görmüş olduğunu ama onun tüm izlerini unuttuğunu söyleyecek olsun: Bu nedenle sanki hiç düş görmemiş gibi olmuştur. Çalışmamızı sürdürürüz. Bir dirençle karşılaşırım; bu nedenle hastaya bazı şeyler açıklarım, ona yüreklendirmeyle yardımcı olur ve bazı uygunsuz düşüncelerle karşılaşma konusunda zorlarım. Benim bunu başarmam, onun: "Şimdi gördüğüm düşü anımsadım," demesin-

---

[11] ["Madde sıhhatli mi?" — "Dışkı sağlıklı mı?" karşılığı eski tıbbi deyim. — Bir sonraki cümlecik özgün metinde İngilizce.]

[12] ["Barsakların devinimi" — Bu son cümledeki Ma ve Mo heceleriyle sürdürülen çağrışım zinciri ile cinsiyet belirten sözcükler arasındaki ilinti belirsiz. Ancak özgün metinde yalnızca bu hecelerin italik olarak verilmiş olması hecelerin cinsiyetle ilişkisini düşündürüyor. —*ç.n.*]

den daha zordur. O gün çalışmamızı bozan aynı direnç ona düşü unutturmuştur. Bu direnci yenmekle düşü belleğine geri getirmiş olurum. Aynı yolla bir hasta, çalışmasında belli bir noktaya ulaştığında üç, dört ya da daha çok gün önce gördüğü ve o ana dek unutulmuş olarak kalmış bir düşü anımsayabilir.[13]

Ruhçözümsel deneyim,[14] düşleri unutmanın otoritelerin vurguladığı gibi (I. Cilt s. 97 v.s.) uyanıklık ve uyku durumlarının birbirine yabancı olmasından çok dirence bağlı olduğuna ilişkin bir başka kanıt sağlamıştır. Başka çözümleyiciler ve hastalarda olduğu gibi benim de başıma pek de seyrek olmayarak bir düş tarafından uyandırılmak denen şey gelir; hemen arkasından ve tüm zihinsel güçlerime sahip olarak onu yorumlamaya dururum. Bu gibi durumlarda sıklıkla düşü tam olarak anlayana dek uğraşırım; ancak sonunda sabah uyandığımda bir düş görmüş ve onu yorumlamış olduğumu bilmeme karşın yorumlama etkinliğimi de düşün içeriğini de unutmuş olduğumu bazan yaşamışımdır. Düşün, benim yorumsal etkinliğimin bulgularını da kendisiyle birlikte unutmanın içine çekmesi, zihinsel etkinliğimin düşü belleğimde tutmayı başarmasından çok daha sık olarak ortaya çıkar. Yorumsal etkinliğimle uyanıklık düşüncelerim arasında, otoritelerin düşlerin unutulmasından sorumlu olduğunu varsaydıkları bir ruhsal ayrılık bulunmamaktadır.

Morton Prince (1910 [141]) benim düşlerin unutulması açıklamama, bu unutmanın yalnızca çözük zihinsel durumlara ilişkin özel bir bellek yitimi (amnezi) olgusu olduğu, bu özel bellek yitimini açıklayışımın diğer türlere genişletilmesinin olanaksız olduğu ve bunun sonucunda açıklamamın kendi amacı için bile değerini yitirdiğini söyleyerek karşı çıkmıştı. Bu yüzden onun okurları bu çözük durumları betimlemesinin tüm akışı içinde bu görüngülerin dinamik bir açıklamasını bulmaya hiç kalkışmadığını anımsarlar. Eğer bunu yapsaydı hem çözülmelerin hem de onların ruhsal içeriklerine ilişkin bellek yitiminin nedeninin bastırma (ya da daha kesin olarak onun yaratığı direnç) olduğunu kaçınılmaz biçimde bulurdu.

---

[13] [*1914'de eklenen dipnot*:] Ernest Jones [1912*b*] sık sık ortaya çıkan benzer bir olgu betimlemiştir: bir düş çözümlendiğinde hasta aynı gece görülmüş ama varlığından kuşku bile edilmemiş ikinci bir düşü anımsayabilir.

[14] [Bu ve bundan sonraki paragraf 1911'de eklenmiştir.]

Bu metni hazırlarken yapabildiğim bir gözlem bana düşlerin öteki zihinsel eylemlerden hiç de daha çok unutulmadığını ve bellekte korunmaları açısından diğer zihinsel işlevlerle (hiç de dezavantajlı olmaksızın) kıyaslanabileceklerini göstermişti. Şu ya da bu nedenle o sırada tümüyle yorumlayamadığım ya da tümden yorumlanmamış olarak bıraktığım çok büyük sayıda kendi düşümün kayıtlarını tutmuştum. Şimdi ise, bir yıl sonrasıyla iki yıl sonrası arasında, görüşlerimi görüntülemek amacıyla onlardan bazılarını yorumlamaya kalkıştım. Bu girişimler her defasında başarılı oldu; aslında yorumun bu uzun aradan sonra, düşün henüz yeni bir yaşantı olduğu zamana göre çok daha kolay ilerlediği söylenebilir. Bunun olası bir açıklaması aradan geçen zaman içinde önceden beni engellemiş olan bazı içsel dirençlerin üstesinden gelmiş olmam olabilir. Bu sonraki yorumları yaparken düşü gördüğüm sıradaki düş düşüncelerini genellikle çok daha bol olan şimdikilerle kıyaslamış ve her zaman eskilerin yeniler içinde bulunduğunu görmüştüm. Buna duyduğum şaşkınlık bazan bana çok eski yıllara ilişkin düşler anlatan hastalarımın düşlerini —aynı yöntem ve aynı başarıyla— sanki bir gece önce görülmüşler gibi yorumlama alışkanlığında olduğumu düşününce ortadan kalktı. Anksiyete düşlerini tartışmama sıra geldiğinde bunlar gibi iki ertelenmiş yorum örneği vereceğim. [Bkz. s. 302 v.s.] Bu türden ilk deneyimi yapmaya, düşlerin başka yönlerden olduğu gibi bu açıdan da nevrotik belirtiler gibi davranacağı yolunda haklı bir beklentiyle yöneltilmiştim. Bir psikonevrotiği —diyelim bir histeriği— ruhçözümlemesi ile sağaltırken, onu benim sağaltımıma getiren nedenden hiç de daha seyrek olmayarak onun hastalığının en eski ve o zamandan bu yana kaybolmuş belirtisinin açıklamasına ulaşmak zorunda kalırım ve de daha eski sorunun çözümünün o andakine göre daha kolay olduğunu görürüm. Daha 1895'de *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da[15] kırk yaşın üzerinde bir kadının onbeş yaşındayken geçirdiği ilk histeri nöbetinin bir açıklamasını yapabilmiştim.[16]

---

[15] [Breuer ve Freud, 1895. Hasta, V. Olgu Öyküsünde sözü edilen Frau Cäcilie M. idi. *P. F. L.*, 3, 248 v. s.]

[16] [*1919'da eklenen*:] Çocukluğun en erken yıllarında ortaya çıkan ve düzinelerce yıl boyunca bellekte sıklıkla tam bir duyusal canlılıkla saklı kalan düşler, hemen her zaman öznenin zihinsel gelişiminin ve nevrozunun tarihini anlamamıza olanak vermek bakımından çok önemlidir. Bu tür düşlerin çözümlemesi hekimi başka

Ve burada düşlerin yorumu üzerine biraz bağlantısız bazı başka noktalardan söz edeceğim; bunlar belki de okurlara kendi düşleri üzerine daha sonraki çalışmalarla benim sözlerimi sınamak için duyumsayabilecekleri eğilimlere yön verme konusunda yardımcı olur.

Hiç kimse düşlerinin yorumunun gökten düşen kutsal ekmek gibi kucağına düşeceğini ummamalıdır. Normalde dikkatimizin geri çekilmiş olduğu (ki böylesi algılara karşı savaşan hiçbir ruhsal güç yokken bile durum böyledir) iç-görsel görüngüleri ya da diğer duyumsamaları algılamak için bile deneyim gerekir. "İstenç dışı düşünceler"i yakalamak kesinlikle çok daha zordur. Bunu yapmaya çalışan herhangi bir kişi bu kitapta ortaya konan beklentilerle tanışmak ve getirilen kurallara uygun olarak çalışma sırasında herhangi bir eleştiriden, herhangi bir *parti pris*'den [önyargı —*ç. n.*] ve herhangi bir duygusal ya da zihinsel yan tutmadan kaçınmaya çabalamak zorundadır. Claude Bernard'ın[17] bir fizyoloji laboratuarındaki deneycilere verdiği öğüdü aklında tutmalıdır: "travailler comme une bête" — yani bir hayvanın direngenliğiyle ve sonuçlara onun kadar aldırış etmeksizin çalışmalıdır. Eğer bu öğüde uyulursa görev artık zor olmayacaktır.

Bir düşün yorumu her zaman bir oturumda tamamlanamaz. Bir çağrışımlar dizisini izlediğimizde pek de seyrek olmayarak yeteneğimizin tükendiğini duyumsayabiliriz; o gün düşten daha fazla bir şey öğrenilemez. En akıllıca yol bırakmak ve bir başka gün çalışmamıza yeniden dönmektir: o zaman düş içeriğinin bir başka parçası dikkatimizi çekebilir ve bizi düş düşüncelerinin bir başka katmanına ulaştırabilir. Bu yöntem "bölümlü" düş yorumu diye tanımlanabilir.

Düşleri yorumlama işine yeni başlayan için belki de en büyük güçlükle inanılabilecek tek şey ellerinde tam bir yorum —düş içeriğinin her öğesini anlamlı kılan, tutarlı ve her öğeye ışık tutan bir yorum— bulunduğunda görevinin bitmemiş olmasıdır. Aynı düş için belki de bir başka yorum da vardır, gözünden kaçmış olan bir "aşırı yorum". Aklımızda etkin olarak bulunan ve tümü de anlatım bulmaya çabalayan bilinçdışı düşünce katarları yığınından bir kavram oluşturmak kolay değildir. Düş-işleminin çeşitli anlamlar taşıyan anlatım biçimlerini denk getirmedeki becerisine —masaldaki bir vuruşta yedi

---

şeylerle bir arada kuramsal karmaşaya yöneltebilecek hatalardan ve belirsizliklerden korur. [Hiç kuşkusuz Freud'un aklında özellikle "Kurt Adam"'ın düşü örneği vardı (1918*b*).]

[17] [Fransız fizyolog (1813-78).]

sineği öldüren Küçük Terzi gibi— ulaşmak da kolay değildir. Okurlarım her zaman yorumlarımın içine gereksiz miktarda hüner kattığım için beni bağışlama eğiliminde olacaklardır; ama gerçek deneyim onlara daha iyisini öğretecektir. [S. 31 v.s.na bkz.]

Öte yandan[18] ilk kez Silberer [örn. 1914, II. Kısım, 5. Kesim] tarafından ortaya atılan tüm düşlerin (ya da çoğu düşlerin ya da belli sınıftan düşlerin) birbiriyle sabit bir ilişkisi olduğu bile gösterilmemiş olan iki ayrı yoruma gereksindiği görüşünü destekleyemem. Bu yorumlardan Silberer'in "ruhçözümsel" diye adlandırdığı birinin düşe genellikle bebeksi cinsellik türünden şöyle ya da böyle bir anlam verdiği söylenir; "anagogic" adını verdiği diğer ve daha önemli yorumun, düşişleminin malzeme olarak almış olduğu sıklıkla derin bir önemi olan çok daha ciddi düşünceleri sağladığı söylenir. Silberer iki yönde çözümlenmiş bir dizi düş bildirip bu görüşü destekleyen kanıtlar vermemiştir. Ve ben öne sürülen olgunun varolmadığını söyleyerek karşı çıkmak zorundayım. Söylediklerine karşın, düşlerin çoğunluğu bir "aşırı yorumlama" gerektirmez ve daha özel olarak da bir anagogic yoruma duyarsızdır. Son yıllarda öne sürülen birçok kuramda olduğu gibi Silberer'in görüşlerinin de bir ölçüde düşlerin biçimlendiği temel koşulların kılığını değiştirmeye ve ilgiyi onların içgüdüsel köklerinden uzaklaştırmaya çabalayan bir amaçtan etkilendiği görmezden gelinemez. Birçok olguda Silberer'in önermelerini destekleyebilmişimdir. Çözümleme, bu gibi durumlarda düş-işleminin uyanıklık yaşamının doğrudan temsil edilme yeteneği olmayan bir dizi ileri derecede soyut düşüncesini bir düşe dönüştürme sorunuyla karşı karşıya bulunduğunu göstermiştir. Sorunu, soyut düşüncelerle biraz gevşek bir ilişkisi olan ve aynı zamanda daha az güçlükle (sıklıkla "alegorik" diye tanımlanabilen bir biçimde) temsil edilme olanağı bulunan başka bir zihinsel malzeme grubunu yakalayarak çözmeye kalkışır. Bu biçimde oluşan bir düşün *soyut* yorumu düş gören tarafından herhangi bir güçlük olmaksızın verilebilir; birbiri içine girmiş malzemenin *doğru* yorumu ise artık tanış olduğumuz teknik yöntemlerle aranmalıdır.

Her düşün yorumlanmasının olası olup olmadığı sorusu olumsuz olarak yanıtlanmalıdır. Bir düşü yorumlarken onun çarpıtılmasından sorumlu ruhsal güçlerin bize karşı çıktıkları unutulmamalıdır. Bu ne-

[18] [Bu paragraf 1919'da eklenmiştir.]

denle sorun, bizim zihinsel ilgimizin, öz-disiplin yeteneğimizin, ruhbilim bilgimizin ve düşleri yorumlamadaki pratiğimizin içsel dirençlerimizi yenmeye olanak verecek kadar göreceli bir gücü bulunup bulunmadığı sorunudur. *Biraz* yol almak her zaman olasıdır: her durumda bir düşün anlamı olan bir yapı olduğuna inanmamıza ve kural olarak anlamının ne olduğunu şöyle bir görmemize yetecek kadar bir yol. Oldukça sık olarak hemen arkasından gelen bir düş onun öncülü için geçici olarak benimsemiş olduğumuz yorumu destekler ve onu daha ötelere götürmemize olanak verir. Haftalar ya da aylar süren bir süre boyunca devam eden bir dizi düş sıklıkla aynı temele dayanır ve bu nedenle birbiriyle bağlantılı olarak yorumlanmaları gerekir. [Bkz. I. Cilt s. 242 ve II. Cilt s. 93.] Birbirini izleyen iki düş olgusunda sıklıkla birinin merkezi noktasını oluşturan şeyin diğerinin kıyılarında yeraldığı ya da bunun tersi gözlemlenir; öyle ki onların yorumları da karşılıklı olarak birbirini tamamlar. Aynı gece görülen farklı düşlerin yorumlanırken oldukça genel bir kural olarak tek bir bütün halinde ele alınması gerektiğine ilişkin örnekleri daha önce vermiştim. [Bkz. s. 65 v.s.]

En geniş biçimde yorumlanmış düşte bile sıklıkla karanlık kalması gereken bir parça vardır: bunun nedeni yorum çalışması sırasında bu noktada çözülemeyen ve düşün içeriğine ilişkin bilgimize hiçbir şey eklemeyen bir karışıklığın bulunduğunu ayırt etmemizdir. Bu düşün göbeğidir, alttaki bilinmeyene ulaştığı noktadır. [Bkz. I. Cilt s. 163 n. 18.] Yorumun bizi yönlendirdiği düş düşüncelerinin, eşyanın doğası gereği belirli bir sonu yoktur; onlar düşünce dünyamızın karışık şebekesi içinde her yöne dallanmak zorundadırlar. Bu karışık ağın özellikle yakın olduğu bir yerlerde düş-isteği bir mantarın myceli-um'larından büyümesi gibi gelişir.

Ama düşlerin unutulmasına ilişkin olgulara dönmek zorundayız; çünkü onlardan önemli bir sonuç çıkaramamıştık. Uyanıklık yaşamının gece boyunca biçimlenmiş herhangi bir düşü —ister uyandıktan sonra bir bütün halinde doğrudan doğruya, isterse günün akışı içinde azar azar— unutma eğiliminde olduğunu görmüştük; bu unutmadan sorumlu olan şeyin ise gece boyunca elinden geleni yapmış olan düşe karşı zihinsel direnç olduğunu ayırt etmiştik. Ama eğer tüm bunlar doğruysa bu dirence karşın nasıl olup da bir düşün ortaya çıktığı sorusu doğuyor. Uyanıklık yaşamının bir düşü sanki hiç ortaya çıkmamışcasına yok ettiği en uç durumu ele alalım. Bu olguda ruhsal güçlerin etkileşiminin gözönüne alınması, bizi, eğer direnç gece de gündüz

olduğu kadar güçlü olsaydı düşün gerçekten hiç ortaya çıkmayacağı sonucuna yöneltmelidir. Direncin geceleyin gücünün tümünü değilse de bir kısmını yitirdiği sonucuna varmamız gerekir; çünkü onun çarpıtıcı bir ajan olarak düşlerin oluşumunda rol oynadığını göstermiştik. Ama onun gücünün geceleyin azaldığı ve bunun da düşlerin oluşumuna olanak verdiğini varsaymaya yöneltiliriz. Bu, uyanma anında, tüm gücünü yeniden kazanarak kendisi zayıfken izin verilen şeyi yok etmeyi nasıl da sürdürdüğünü anlamayı kolaylaştırır. Betimleyici ruhbilim bize düşlerin oluşumunun temel *sine qua non*'unun [(Lat.) mutlaka aranan koşul —*ç. n.*] aklın uyku durumunda olması olduğunu söyler; ve biz artık bu olguyu açıklayabiliyoruz: *Uyku durumu düşlerin oluşumunu olası kılar; çünkü ruhiçi sansürün gücünü azaltır.*

Bunu düşlerin unutulmasından çıkarılabilecek olası tek sonuç saymak ve bu sonucu uyuma ve uyanıklık sırasında egemen olan enerji durumları hakkındaki daha ileri sonuçlara bir temel yapmak hiç kuşkusuz çok çekicidir. Ancak şimdilik bu noktada duracağız. Düşlerin ruhbilimine biraz daha derinlemesine girdiğimiz zaman düşlerin oluşumunu olası kılan etmenlerin bir başka biçimde de ortaya konabileceğini göreceğiz. Düş düşüncelerine karşı direncin bilinçli hale gelmesinden, gücünde herhangi bir azalma olmadan da kaçınılabilir. Düşlerin oluşumunu kolaylaştıran etmenlerin *her ikisinin* de —direncin azalması ve ondan kaçınılması— uyku durumu tarafından eşzamanlı olarak olası kılınması akla yakın bir düşünce gibi görünmektedir. Birazdan [bkz. s. 293 v.s.] tartışmayı tekrar ele alacak olmama karşın burada keseceğim.

Bizim düşleri yorumlama yöntemimize şimdi ilgilenmemiz gereken bir başka karşı çıkış kümesi vardır. Yöntemimiz normalde düşüncelerimize egemen olan tüm amaçlı düşünceleri terk etmek, dikkatimizi düşün tek bir öğesinde odaklamak ve sonra onunla ilişkili olarak aklımıza gelebilecek tüm istençdışı düşünceleri not etmekten oluşmaktadır. Sonra düşün bir sonraki parçasını alır ve süreci *onunla* yineleriz. Bizi taşıdığı ve bir şeyden ötekine sürüklediği yöne aldırmaksızın düşüncelerimizin bizi yöneltmesine izin veririz. Ama sonunda bizim herhangi bir etkin girişimimiz olmaksızın düşün kökenini aldığı düş düşüncelerine ulaşacağımıza ilişkin sağlam bir inancı da saklı tutarız.

Eleştirmenlerimiz buna aşağıdaki dizi içinde karşı çıkarlar. Tek bir düş öğesinin bizi *bir yerlere* yöneltmesinde olağanüstü hiçbir şey yoktur; her düşünce *bir şeylerle* bağlantılı olabilir. Dikkate değer *olan* böylesi amaçsız ve keyfi bir düşünce katarının bizi düş düşüncelerine götürmesi olurdu. Kendimizi kandırma olasılığımız vardır. Bir öğeden başlayan bir çağrışım zincirini şu ya da bu nedenle kesintiye uğramış gibi görünene dek izlemekteyizdir. Eğer bundan sonra bir ikinci öğeyi ele alırsak beklenmesi gereken tek şey başlangıçta sınırsız olan çağrışımlarımızın daralmasından başka bir şey olamaz. Çünkü henüz bir önceki düşünce zinciri belleğimizdedir ve bu nedenle ikinci düş düşüncesini çözümlerken ilk zincirdeki çağrışımlarla ortak bir şeyleri olan çağrışımlara rastlamamız çok olasıdır. O zaman düşün iki öğesi arasında bir bağlantı noktası olan bir düşünceyi keşfettiğimizi sanarak kendimizi kandırırız. Düşünceleri istediğimiz gibi birleştirme konusunda kendimize tam bir özgürlük verdiğimiz ve de bizim dıştaladığımız bir düşünceden ötekine geçişler aslında normal düşüncede işleyenler olduğu için uzun erimde pek çok "ara düşünce"den —düş düşüncelerinin ne olduğu konusunda başka hiçbir bilgimiz olmadığı için hiçbir güvencesi olmamasına karşın— düş düşünceleri diye tanımladığımız ve düş için ruhsal bir yerine-geçen olduğunu öne sürdüğümüz bir şeyleri bir araya getirmede hiç güçlük çekmeyeceğizdir. Ama her şey tümüyle keyfidir; biz yalnızca rastlantısal bağlantıları zekice izlenimi veren bir biçimde sömürmekteyizdir. Bu yolla bu yararsız sıkıntıları göze alan herhangi bir kişi herhangi bir düşten istediği yorumu çıkarabilir.

Eğer gerçekten böyle karşı çıkışlarla karşılaşsaydık kendimizi yorumlarımızın yarattığı izlenime, düşün diğer öğeleriyle bizim düşün tek bir öğesini izlememizin gidişi içinde ortaya çıkan şaşırtıcı bağlantılara ve düşün bu denli kapsamlı bir özetini veren herhangi bir şeye önceden kurulmuş ruhsal bağlantıları izlemek dışında ulaşılabilmesinin olasılık dışılığına başvurarak savunurduk. Savunmamızda ayrıca düşleri yorumlamadaki yöntemimizin, histerik belirtileri çözdüğümüz yöntemin aynısı olduğunu, belirtirdik; orada yöntemimizin doğruluğu belirtilerin birbirine denk düşen ortaya çıkış ve kayboluşlarıyla güvence altına alınmıştır ya da bir benzetme yapacak olursak metinde öne sürülenler eşlik eden resimlerle desteklenmiştir. Ama keyfi ve amaçsız bir düşünce zincirinin sürüklemesini izleyerek önceden

var olan bir amaca ulaşmanın nasıl mümkün olduğu sorunundan kaçınmamız için hiçbir neden yoktur; çünkü sorunu çözemesek bile kanıtlarını tümüyle çürütebiliriz.

Bir düşü yorumlama sürecinde düşünmeyi terk edip istençdışı düşüncelerin ortaya çıkmasına izin verdiğimiz zaman amaçsız bir düşünce akışı boyunca sürüklendiğimizin doğru olmadığı gösterilebilir. Kovabildiğimiz tek şeyin bizim tarafımızdan *bilinen* amaçlı düşünceler olduğu ve biz bunu yapar yapmaz *bilinmeyen* —ya da yanlış olarak söylediğimiz gibi "bilinçdışı"— amaçlı düşüncelerden yönetimi ele aldığı ve sonra da istençdışı düşüncelerin akışını belirlediği gösterilebilir. Zihinsel süreçlerimizle ilişkiye sokabileceğimiz hiçbir etki, amaçlı düşünceler olmaksızın düşünmemize olanak vermez; ben de bunu yapabilen hiçbir ruhsal karmaşa bilmiyorum.[19] Ruh hekimleri bu açıdan ruhsal süreçlerin bağlantılılığına inançlarını terk etmeye pek hazır olmuşlardır. Amaçlı düşünceler olmaksızın düşünce katarlarının

---

[19] [*1914'de eklenen dipnot:*] Kısa süre sonra ruhbilimin bu önemli konusunda Eduard von Hartmann'ın aynı görüşü benimsediği dikkatimi çekti: "Sanatsal yaratmada bilinçdışının rolünü tartışırken Eduard von Hartmann (1890, I, B. Kesimi,V. Bölüm) düşüncelerin çağrışımının bilinçdışı amaçlı düşünceler tarafından yönetilmesinin yasasını, yasanın amacından habersiz olmasına karşın açık bir biçimde dile getirmişti. 'Duyulara ilişkin her sunum bileşiminin tümden rastlantıya bırakılmadığı ama belirli bir sona yöneltildiği zaman Bilinçdışının yardımına gereksindiğini' [*a.g.e.*, I. 245; İngilizce çeviri, 1884, I, 283] ve bilinçli ilgilerin oynadığı rolün bilinçdışını olası sayısız düşünce arasından en uygununu seçmek için uyarmak olduğunu kanıtlamaya kalkışmıştı. İlgilenilen şeyin amacına en uygun seçimi yaptırtan bilinçdışıydı ve bu 'soyut düşünce sırasındaki düşünce çağrışımında, duygusal imgeleme ve sanatsal bileşimde olduğu kadar etkiliydi' ve esprilerin üretiminde de öyle [*a.g.e.*, I, 247; İngilizce çeviri, I, 285 v. s.]. Bu nedenle heyecanlandırıcı bir düşünceyi çağrıştıran düşüncelerde ve de (saf çağrışım ruhbilimi anlamında) harekete geçirilmiş bir düşüncede kısıtlama kabul edilemez. Böyle bir kısıtlama 'eğer insan yaşamında insanın yalnızca her bilinçli amaçtan değil her bilinçdışı ilgiden her gelip geçici ruh halinden de soyutlandığı koşullar bulunsaydı' haklı olabilirdi. 'Ancak böyle bir koşulun ortaya çıkması çok zordur; çünkü insan görünürde düşünce katarını rastlantılara da bıraksa ya da kendini tümüyle olağandışılıkların istençsiz düşlerine de terk etse yine de bir zamanki başka yönlendirici ilgiler, egemen duygular ve ruh halleri başka bir zamandakinden daha fazla üste çıkarlar ve bunlar her zaman düşüncelerin çağrışımları üzerinde etkili olurlar' (*a.g.e.*, I, 246 [İngilizce çeviri, I, 284 f.] 'Yarı bilinçli düşlerde her zaman yalnızca o andaki asıl [bilinçdışı] ilgiye denk düşen düşünceler ortaya çıkar' (*anılan yer*). Düşüncelerin özgür akışı üzerine duyguların ve ruh hallerinin etkisine yapılan bu vurgu Hartmann'ın ruhbiliminin görüş açısından ruh çözümlemesinin yöntembilimsel tarzını doğrulamayı olası kılar." (Pohorilles, 1913) — Du Prel (1885, 107), bir adı anımsamak için boşuna çabaladıktan sonra herhangi bir uyarı olmaksızın ansızın aklımıza gelmesine gönderme yapar. Buradan bilinçdışı ama yine de amaçlı bir düşüncenin bulunduğu ve onun sonucunun ansızın bilince girdiği sonucunu çıkarır.

histeri ve paranoyada düşlerin oluşumu ve çözümü sırasındakinden hiç de daha fazla ortaya çıkmadığını biliyorum. Herhangi bir içkaynaklı (endojen) ruhsal bozuklukta da ortaya çıkmayabilirler. Eğer Leuret'nin [1834, 131] yalnızca içlerinde boşluklar olduğu için bize anlamsız göründükleri biçimindeki zekice önerisini benimseyecek olursak akıl karmaşıklığı durumlarındaki sabuklamaların bile bir anlamı olabilir. Onları gözlemleme olanağı bulduğumda ben de aynı görüşü oluşturmuştum. Sabuklamalar, artık işleyişini gizleme zahmetine katlanmayan bir sansürün işidir; karşı çıkılmaz bir yeni anlatım biçimi üretmede işbirliği yapacak yerde onaylamadığı her şeyi acımadan silip atar; öyle ki geriye kalanlar oldukça bağlantısız bir hale gelir. Bu sansür tıpkı Rus cephesinde yabancı gazetelerin ancak birçok parçası karalandıktan sonra ellerine geçmesine izin vererek okurları korumakla görevli gazete sansürü gibi çalışır.

Rastlantısal bir çağrışım zinciriyle düşüncelerle özgürce oynanması yıkıcı organsal beyin olaylarında görülebilir; psikonevrozlarda buna benzetilen şey her zaman kendisi gizli kalan amaçlı düşünceler tarafından ön plana ittirilen bir düşünce katarı üzerinde sansürün etkisiyle açıklanabilir.[20] Eğer söz konusu çağrışımlar (ya da imgeler) "yüzeysel" diye tanımlanan bir biçimde —ses benzerliği, sözel çift anlamlılık, anlam bağlantısı olmaksızın zamansal olarak denk düşme ya da esprilerde veya sözcük oyunlarında izin verdiğimiz herhangi bir çağrışım türü ile— karşılıklı ilişki içinde gibi görünüyorlarsa, bu, bir çağrışımın amaçlı düşünceler tarafından etkilenmemiş olduğunun şaşmaz bir belirtisi sayılmıştır. Bu nitelik bir düşün öğelerinden ara düşüncelere oradan da asıl düş düşüncelerine götüren düşünce zincirlerinde vardır; pek çok düş çözümlemesinde bunun örneklerini —şaşkınlık duymaktan kendimizi alamayarak— görmüştük. Bir düşünce-

---

[20] [*1909'da eklenen dipnot:*] Bu iddia C. G. Jung'un dementia praecox olgularındaki çözümlemeleriyle çarpıcı biçimde desteklenmiştir. (Jung, 1907). [O zamanlar dementia praecox = erken bunama diye adlandırılan skizofreni bunama kavramına uygun olarak organsal bir bozukluk sayılıyor daha doğrusu sonunda beyin hücrelerinin yıkıma uğradığı bir süreç olarak görülüyordu. Günümüzde skizofreninin organsal bir hastalık olup olmadığı tartışmalı olmakla birlikte metinde kastedilen beyin dokusu yıkımı bulunmadığı da kesindir. Ancak skizofreninin ego işlevlerinde bir yıkım sonucu olduğu düşünülecek olursa çağrışımların üzerindeki sansürün ortadan kalktığı, bilinçdışı malzemenin düşünce akışına rastgele ve özgürce karıştığı bir çağrışım bozukluğu olarak bu cümlenin ilk kesimine iyi bir örnek oluşturabilir. —*ç.n.*]

den diğerine köprü görevi görmede hiçbir bağlantı gereğinden fazla gevşek, hiçbir espri gereğinden fazla kötü değildi. Ama bu her şeyin yolunda gitmesinin gerçek açıklaması hemen bulundu. *Ne zaman bir ruhsal öğe bir diğeriyle karşı çıkılsa ya da yüzeysel bir çağrışımla bağlansa onlar arasında sansürün direncine*[21] *hedef olan daha derin ve haklı bir bağlantı da bulunur.*

Yüzeysel çağrışımların görülme sıklığının gerçek nedeni amaçlı düşüncelerin terk edilmesi değil sansürün basıncıdır. Yüzeysel çağrışımlar eğer sansür normal bağlantı yollarını geçilmez kılarsa derin olanların yerine geçerler. Benzetme olsun diye bir dağlık bölgeyi gözümüzün önüne getirebiliriz; genel bir trafik kesintisi (örneğin sel yüzünden) büyük, ana yolları tıkamıştır ama iletişim normalde yalnızca avcıların kullandığı elverişsiz, dik patikalar aracılığıyla hâlâ sürdürülmektedir.

Burada özde aynı olmalarına karşın iki olgu birbirinden ayırt edilmelidir. Bunlardan birincisinde, sansür, yalnızca ayrı ayrı karşı çıkılmaz olan iki düşünce arasındaki *bağlantıya* yöneliktir. Böyle olduğunda iki düşünce bilince ardarda girerler; aralarındaki bağlantı gizli kalacaktır ama onun yerine onların arasında başka zaman hiç düşünmemiş olduğumuz yüzeysel bir bağlantı aklımıza gelecektir. Bu bağlantı genellikle düşünceler karışımının, baskılanmış temel bağlantısının dayandığından başka bir kesimine iliştirilmiştir. İkinci olgu iki düşüncenin kendilerinin, içerikleri yüzünden sansüre uğramasıdır. Böyle olduğunda hiçbiri gerçek biçimiyle görünmez; yalnızca onların yerine geçen değiştirilmiş bir biçimle ortaya çıkarlar ve yerlerini alan iki düşünce o biçimde seçilir ki aralarında, yerlerini aldıkları düşünceleri birbirine bağlayan asıl bağlantıyı yineleyen yüzeysel bir bağlantı vardır. *Bu olguların her ikisinde de sansürün basıncı normal ve ciddi bir çağrışımın yüzeysel ve görünürde saçma bir bağlantıya yerdeğiştirmesi sonucunu yaratmıştır.*

Bu tür yerdeğiştirmelerin ortaya çıktığının farkında olduğumuz için düşleri yorumlarken yüzeysel çağrışımlara da diğerleri kadar güvenme konusunda hiçbir duraksamamız olmaz.[22]

---

[21] [Bu çalışmanın başka her yerinde Freud, "direncin sansürü"nden söz eder. "Direnç" ve "sansür" kavramları arasındaki ilişkinin daha sonraki bir açıklaması *Yeni Giriş Konferansları*'nın (1933*a*) 29. Konferansında bulunacaktır. *P. F. L.*, 2, 43 v. s. ve 47 v. s.]

[22] Aynı görüşler kuşkusuz yüzeysel çağrışımların düş içeriğinde açık olarak ortaya çıktığı durumlara da uyar; örneğin I. Cilt s. 111'de alıntı yapılan Maury'nin iki düşünde olduğu gibi (*Pélerinage — Pelletier — pelle; kilomètre — kilogramme —*

Nevrozların ruhçözümlemesinde bu iki önerme —yani bilinçli amaçlı düşünceler terk edildiğinde gizli amaçlı düşüncelerin o andaki düşünceleri kontrol etmeye başladığı ve yüzeysel çağrışımların yalnızca baskılanmış daha derin çağrışımların yerdeğiştirme yoluyla yerine-geçenleri olduğu önermeleri— en geniş kullanımını bulur. Gerçekten bu önermeler ruhçözümsel tekniğin ana sütunları haline gelmişlerdir. Bir hastaya her tür akıl yürütmeyi bir yana bırakıp aklına gelen her şeyi bana söylemesini önerdiğim zaman sağaltımın doğasında bulunan amaçlı düşünceleri terk edemeyeceğine sıkıca güveniyorumdur ve onun bana söylediği en masum ve en rastgele gibi görünen şeylerin aslında hastalığıyla ilişkili olduğu sonucunu çıkardığımda kendimi doğrulanmış duyumsarım. Hastanın kuşkulanmadığı bir başka amaçlı düşünce vardır — benimle ilgili olan. Bu iki önermenin öneminin tam olarak kavranması ve de onlara ilişkin daha ayrıntılı bilgiler ruhçözümlemesi tekniğinin özetlenmesi alanına girer. O halde burada programımıza uygun olarak düş yorumu konusunu bırakmamız gereken bir sınır karakoluna ulaşmış bulunuyoruz.[23]

Bu karşı çıkışlardan ayıklayabileceğimiz bir tek gerçek sonuç vardır; yani yorum çalışması sırasında ortaya çıkan her çağrışımın gecekі düş-işleminde bir yerinin bulunduğunu varsaymak zorunda olmadığımız sonucu. [Bkz. s. 15 ve 45.] Uyanıklık durumunda yorumu gerçekleştirirken düş öğelerinden düş düşüncelerine doğru götüren bir yolu izlediğimiz, düş-işleminin ise bu yolu ters yönde izlediği doğrudur. Ama bu yolların her iki yönde de geçilebilir olması oldukça olasılık dışıdır. Daha çok gündüzün yeni düşünce zincirleri boyunca koridorlar oluşturuyoruz ve bu koridorlar ara düşüncelerle değinme

---

Gilolo — Lobelia — Lopez — lotto). Nevrotik hastalarla çalışmala-rım bunun tutulan bir temsil yöntemi olduğu anıların doğasını öğretmiştir. Onlar kişinin cinsel bulmacaların yanıtlarını öğrenme açlığını doyurmak için (tıpkı erinliğin soruşturmacı dönemindeki çoğu insanda olduğu gibi) ansiklopedilerin ya da sözlüklerin sayfalarını karıştırdığı fırsatlardır. — [Bunun bir örneği "Dora"nın ikinci düşünün çözümlemesinde bulunacaktır. (Freud, 1905*e* III. Kesim) *P. F. L.*, 8, 139 v. s.]

[23] [*1909'da eklenen dipnot:*] Ortaya atıldıklarında çok anlamsız gibi görünen bu iki önerme o zamandan bu yana Jung ve öğrencileri tarafından sözcük çağrışımı çalışmaları sırasında deneysel olarak kullanılmış ve desteklenmiştir. [Jung, 1906, 1909. — "Rastlantısal olarak" seçilen sayılardan başlayan çağrışım zincirlerinin (yukarıya s. 238 v.s.na bkz.) geçerliğine ilişkin buna yakın bir konu üzerine en ilginç kanıtlama Freud tarafından *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'nin (1901*b*) XII. Bölümüne 1920'de eklenen uzun dipnotta getirilmiştir. *P. F. L.*, 5, 312-14.]

içinde bulunuyor, düş düşünceleri de kâh bir noktada kâh ötekinde yer alıyor gibi görünmektedir. Bu biçimde gündüzün taze malzemesinin kendini yorumsal zincir içine nasıl yerleştirdiğini anlayabiliriz. Ayrıca geceden beri var olan dirençte bir artışın yeni ve daha dolambaçlı yolculukları gerekli kılması da olasıdır. Gündüzün bu biçimde dolandığımız yan yolların [bkz. s. 45 n. 2] doğası ve sayısının, bizi aradığımız düş düşüncelerine ulaştırdıkları sürece, hiçbir ruhbilimsel önemi yoktur.

(B)

GERİLEME

Şimdi bize yöneltilmiş olan karşı çıkışları püskürtmüş ya da en azından savunma silahlarımızın nerede bulunduğunu göstermiş olarak bu kadar uzun süredir donanımımızı hazırladığımız ruhbilimsel araştırmaya girişme görevini artık daha fazla ertelememiz gerekir. Sorgulamalarımızın gidişi içinde bulduğumuz temel bulguları özetleyelim. Düşler herhangi bir başka ruhsal eylem kadar önemli ruhsal eylemlerdir; her durumda itici güçleri doyum arayan bir istektir; istek olarak ayrımsanamamaları ve çoğu gariplik ve saçmalıkları, oluşum süreçleri boyunca maruz kaldıkları ruhsal sansürün etkisi yüzündendir; bu sansürden kaçınmanın gerekliliği bir yana oluşumlarına katkıda bulunan diğer etmenler de ruhsal malzemelerinin yoğunlaştırılması, duyusal imgeler halinde temsil edilme olasılığının gözönünde bulundurulması ve —değişmez bir biçimde olmasa da— düş yapısının bir mantığı ve anlamlı bir dış yüzü olması istemi için bir gerekliliktir. Bu önermelerin her biri yeni ruhbilimsel postulatlara ve spekülasyonlara yol açar; düşün itici gücü olan istekle düşün oluşumunun maruz kaldığı dört koşul arasındaki karşılıklı ilişkinin ve de o koşulların iç ilişkilerinin araştırılması gerekir ve de düşlerin zihinsel yaşam şebekesindeki yerinin belirlenmesi zorunludur.

Benim bu bölümü bir düş özetlemesiyle açmış olmam bize henüz çözülmemiş sorunları anımsatma görüşüyle idi. Bizim anladığımız an-

lamda yorumu tam olarak verilmemesine karşın o düşü —yanan çocuk düşü— yorumlamanın hiçbir güçlüğü yoktu. Düş görenin uyanmak yerine neden düş gördüğü sorusunu ortaya atmış ve onun güdülerinden birinin çocuğunu hâlâ canlı olarak temsil etme arzusu olduğunu ayrımsamıştım. Daha ileri tartışmalarımız bir başka isteğin de rol oynamış olduğunu bize gösterecektir. [Aşağıya s. 290-91'e bkz.] Böylece ilk örnekte uyku sırasında bir düşünce sürecinin bir düşe dönüştürülmesi bir isteği doyurma uğrunaydı.

Eğer istek doyurmayı ortadan kaldırırsak iki ruhsal olay biçimini birbirinden ayırt etmek için geriye tek bir özelliğin kaldığını göreceğiz. Düş düşüncesi şu biçimde olacaktı: "Ölü bedenin yattığı odadan gelen bir parıltı görüyorum. Belki bir mum devrildi ve benim çocuğum yanıyor olabilir." Düş, bu düşünceleri değiştirmeden yinelemişti ama onları gerçekten var olan ve duyular aracılığıyla bir uyanıklık yaşantısı gibi algılanabilecek bir ortamda temsil etmişti. Burada düş görmenin en genel ve en çarpıcı ruhbilimsel özelliğini görüyoruz: Bir düşünce, kural olarak da arzu edilen bir şeyin düşüncesi, düşte nesnelleştirilir, bir sahne olarak temsil edilir ya da —bize öyle gelir ki— yaşanır.

O halde düş-işleminin bu dikkat çekici garipliğini nasıl açıklamalıyız ya da sorunu daha yalın olarak koyacak olursak ona ruhsal süreçler şebekesi içinde nasıl bir yer bulmamız gerekir?

Konuya daha yakından bakacak olursak hemen hemen bağımsız iki özelliğin bu düş tarafından alınan biçimin özelliği olarak belirginleştiğini gözlemleriz. Biri düşüncenin "belki" atlanarak en yakındaki ortamda temsil edilmiş olması; diğeri ise düşüncenin görsel imgelere ve konuşmalara dönüştürülmesi.

Bu özel düşte düşüncelerde onların ifade ettiği beklentileri şimdiki zamana dönüştürerek yapılan değişim özellikle çarpıcı gelmeyebilir. Bunun nedeni bu düşte ancak istek doyurma tarafından oynanan olağandışı yardımcı rol olarak tanımlanabilecek şeydir. Bunun yerine başka birini, düş isteğinin uykuya taşınmış olan uyanıklık düşüncelerinden ayrılmamış olan birini —örneğin Irma'nın enjeksiyonu düşünü [I. Cilt s. 158 v.s.]— göz önüne alalım. Orada temsil edilen düş düşüncesi: "Keşke Irma'nın hastalığından Otto sorumlu olsaydı!" dileğiydi. Düş, dileği bastırmış ve onun yerine doğrudan bir sunuş geçirmişti: "Evet, Irma'nın hastalığından Otto sorumludur." O halde bu, çarpıtmasız bir düşte bile düş düşünceleri tarafından ortaya konan ilk dönüştürmelerdir. Düşlerin bu ilk garipliği üzerinde uzun süre oyalanmamız gerekmiyor. Onunla, dikkati düşünsel içeriklerini tıpatıp aynı biçimde ele alan bilinçli düşlemlere —gündüz düşlerine—

çekerek uğraşabiliriz. Daudet'nin Mösyö Joyeuse'ü[1] (kızları onun bir işi olduğuna ve bir büroda oturduğuna inandıkları halde) işsiz güçsüz Paris caddelerinde dolaşırken gelişmelerin kendisine etkili bir yardım getirmesini ve iş bulmasına yol açmasını düşlüyordu — ve şimdiki zaman olarak düşlüyordu. Düşler de böyle şimdiki zamanı gündüz düşleriyle aynı biçimde ve aynı hakla kullanır. Şimdiki zaman, isteklerin doyurulmuş olarak temsil edildikleri zamandır.

Ama düşler gündüz düşlerinden ikinci nitelikleriyle ayrılırlar: Yani, düşünsel içeriklerinin düşüncelerden inancın iliştirildiği ve yaşanmış gibi görünen duyusal imgelere dönüştürülmüş olmasıyla. Yalnızca düşüncelerden oluşmuş ama bu yüzden düşlerin temel doğası yadsınamayacak düşler de vardır. Benim "Autodidasker" düşüm —"Profesör N. ile gündüz düşlemi"— [s. 32 v.s.] bu türdendi; eğer onu gündüz düşünmüş olsaydım içerecek olduğu duyusal öğelerden pek de daha fazlasını içermiyordu. Ve dikkate değer uzunlukta her düşte geri kalanlar gibi duyusal bir biçim verilmemiş ama uyanıklık yaşamında bir şeyleri düşünmeye ya da bilmeye alışık olduğumuz tarzda basitçe düşünülmüş ya da bilinmiş öğeler vardır. Ayrıca burada düşüncelerin bu duyusal imgelere dönüştürülmesinin yalnızca düşlerde ortaya çıkmadığı anımsanmalıdır: varsanılarda ve sağlıklılıkta bağımsız olaylar ya da psikonevrozlarda belirtiler olarak ortaya çıkabilen hayallerde de bulunurlar. Kısaca şu anda incelemekte olduğumuz ilişki hiçbir bakımdan istisnai bir ilişki değildir. Yine de düşlerin bu niteliği, var olduğunda en kayda değer nitelik olmasıyla bizi etkiler, öyle ki düş dünyasını onlarsız düşünmemiz bizim için olanaksızdır. Ama bunu kavrayabilmemiz için bizi konudan uzaklaştıracak bir tartışmaya girişmemiz gerekmektedir.

Sorgulamamız için çıkış noktası olarak konu üzerine yazı yazanların düş kuramı hakkında söylediklerinden birini ele almak isterim. Düşler konusundaki kısa bir tartışmanın gidişi içinde büyük Fechner (1889, 2, 520-21) *düşlerin eylem sahnesinin uyanıklık yaşamından farklı olduğu* düşüncesini öne sürmüştür. [I. Cilt s. 100'e bkz.] Bu, düşlerin özel garipliklerini anlaşılır kılan tek önermedir.

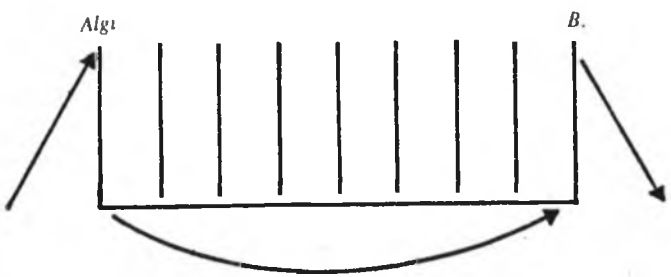
[1] [*Le Nabab*'da (bkz. s. 632). Freud'un bu adı ilk yazışında yaptığı bir dil sürçmesi *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi*'nde (1901*b*) tartışılmıştır. VII. Bölüm *P. F. L.*, 5, 200-201.]

Bu sözcüklerde bize sunulan şey *ruhsal mekan* düşüncesidir. Burada ilgilendiğimiz zihinsel aygıtın aynı zamanda bizim tarafımızdan anatomik bir yapı olarak bilinmesi olgusunu tümüyle gözardı edecek ve ruhsal mekanı herhangi bir anatomik biçimde tanımlama eğiliminden özenle kaçınacağım. Ruhbilimsel zeminde kalacak ve basit olarak bizim zihinsel işlevlerimizi gerçekleştiren aygıtı bir bileşik mikroskop ya da bir fotoğraf aygıtı veya buna benzer bir şeye benzetmemizi önereceğim. Bu temel üzerinde ruhsal mekan, aygıtın içinde bir imgenin ön evrelerinden birinin oluştuğu bir noktaya denk düşecektir. Mikroskop ve teleskopta bu noktalar, bildiğimiz gibi, aygıtın elle tutulur herhangi bir parçasının yerleşmediği zahiri noktalardadır. Bu ya da buna benzer bir imgelemin mükemmel olmaması nedeniyle özür dileme gereğini duymuyorum. Bu tür benzetmelerin amacı yalnızca zihinsel işleyişin karmaşıklıklarını, işlevi açımlayarak ve onun farklı bileşenlerini aygıtın değişik parçalarına paylaştırarak anlaşılır kılmada bize yardımcı olmalarıdır. Bildiğim kadarıyla zihinsel aygıtın biraraya geliş biçimini araştırmak için bu açımlama yöntemini kullanma deneyi bugüne dek yapılmamıştır ve ben bunda hiçbir sakınca görmüyorum. Benim görüşüme göre yargımızın egemenliğini koruduğumuz ve binayla cephedeki iskeleyi birbirine karıştırmadığımız sürece spekülasyonlarımızın dizginlerini başıboş bırakmakta haklıyız. Bilinmeyen bir şeye ilk yaklaşımda gereksindiğimiz tek şey geçici düşüncelerin yardımı olduğu için ilk planda en ham önermelere ve en somut betimlemelere öncelik tanıyacağım.

Bu nedenle zihinsel aygıtı, öğelerine "ajanlar"[2] ya da (daha açık olsun diye) "sistemler" diyeceğimiz bileşik bir aygıt olarak betimleyeceğiz. İkinci sırada bu sistemlerin tıpkı bir teleskopta çeşitli mercek sistemlerinin birbiri ardına dizilmesi gibi birbirleriyle düzenli bir mekânsal ilişki içinde bulundukları önceden belirtilmelidir. Kesin olarak konuşacak olursak ruhsal sistemlerin bir *mekânsal* dizi içinde yerleştikleri biçiminde bir önermeye hiç gerek yoktur. Belli bir ruhsal süreçte uyarılmanın sistemlerden belli bir *zamansal* dizi içinde geçmesinden oluşan sabit bir sıranın kurulmuş olması yeterlidir. Başka süreçlerde dizi farklı olabilir; bu açık bırakmamız gereken bir olasılıktır. Kısaltma olsun diye gelecekte aygıtın öğelerinden "Ψ-sistemleri" diye söz edeceğiz.

[2] [*"Instanzen"* sözcük olarak "talepler."]

Bizi ilk etkileyen şey Ψ-sistemlerinden oluşan bu aygıtın bir karar yetisi ya da yönü olmasıdır. Tüm ruhsal etkinliklerimiz (ister içsel isterse dış) uyaranlardan başlar ve sinir'lenmelerde[3] [bkz. s. 196 n. 6 —*ç.n.*] sonlanır. Bu nedenle aygıtın bir duyusal bir de hareket ucu olduğunu düşüneceğiz. Duyusal uçta algıları alan bir sistem bulunmaktadır; hareket ucunda ise hareket etkinliğine kapıları açan bir diğer sistem bulunur. Ruhsal süreçler genelde algısal uçtan hareket ucuna doğru ilerler. Böylece ruhsal aygıtın en genel şematik çizimi şöyle temsil edilebilir. (Şekil 1):

Şekil 1

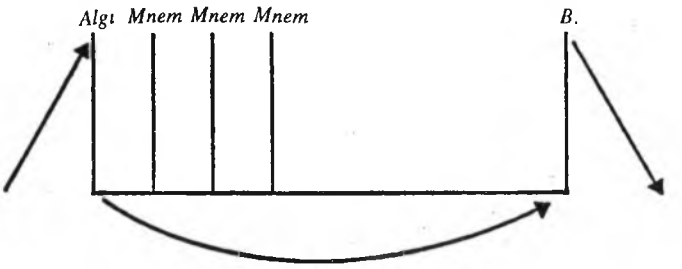
Ancak bu uzun süredir tanıdığımız bir gereksinimin, yani ruhsal aygıtın bir refleks aygıtı olarak kurulması gerekliliğinin karşılanmasından başka bir şey değildir. Refleks süreçler her ruhsal işlevin modeli olarak kalır.

Bundan sonra duyusal uçta ilk farklılaşmaları getirmek için artık temellerimiz bulunmaktadır. Bizim ruhsal aygıtımızda üzerine yağan algılardan bir iz kalır. Bunu bir "bellek izi" diye tanımlayabiliriz; bununla ilişkili işleve de "bellek" adını veririz. Eğer ruhsal süreçleri sistemlerle birleştirme planımızda çok gerçekçi olacak olursak bellek izleri ancak sistemlerin öğelerinde kalıcı değişikliklerden oluşabilirler.

---

[3]["Sinir'lenme" çok belirsiz bir terimdir. Çok sık olarak bazı organizmalarda ya da beden bölgesinde sinirlerin dağılımını anlatmak için yapısal bir anlamda kullanılır. Freud (değişmez biçimde olmasa da) daha sık olarak onu, bir sinirler sistemine ya da (buradaki örnekte olduğu gibi) özgül olarak *yapıtırıcı* (efferent) bir sisteme enerjinin taşınması anlamında —yani deşarja eğilimli bir süreci göstermek için— kullanır.]

Ama başka bir yerde[4] değinilmiş olduğu gibi tek ve aynı sistemin hem öğelerindeki değişimleri koruduğunu hem de yeni değişim olanaklarına sürekli olarak açık olduğunu varsaymada apaçık güçlükler bulunmaktadır.[5] Bu nedenle deneyimimize egemen olan ilkeye uygun olarak bu iki işlevi değişik sistemlere dağıtacağız. Aygıtın en önünde algısal uyaranları alan ama onlara ilişkin hiçbir izi saklamayan bir sistem; onun arkasında ise ilk sistemin anlık uyarılmalarını kalıcı izlere dönüştüren ikinci bir sistem varsayacağız. Bizim ruhsal aygıtımızın şematik resmi o zaman aşağıdaki gibi olacaktır. (Şekil 2):

Şekil 2

Algı sistemine saldıran algıların yalın *içeriklerinden* biraz daha fazlasını kalıcı olarak sakladığımız bilinen bir olgudur. Algılarımız belleğimizde birbirlerine bağlanırlar — her şeyden önce eşzamanlı olarak ortaya çıkmalarına göre. Bu olgudan "çağrışım" diye söz ederiz. O halde eğer *Algı* sisteminin belleği yoksa herhangi bir çağrışımsal izi de saklayamayacağı açıktır; eğer daha önceki bir bağlantının kalıntıları yeni bir algı üzerine etki uygulasaydı ayrı *Algı* öğeleri işlevlerini yapmada katlanılmaz biçimde tıkanırlardı. Bu nedenle çağrışımın temelle-

[4] [Breuer, *Histeri Üzerine Çalışmalar*'a (Breuer ve Freud 1895) kuramsal katkısının I. Kesiminde bir dipnotta diğer şeyler arasında şöyle yazar: "Aynalı bir teleskopun aynası aynı zamanda bir fotoğraf plağı olamaz." (*P. F. L.*, 3, 263n.)]

[5] [Bugün beyindeki sinaptik bağlantıların zenginliği ve hücre kimyası hakkındaki bilgiler bu varsayımın doğruluğunu gösterebilmektedir. Ayrıca bir önceki dipnotta Breuer'in olanaksız dediği optik kurgu günümüz teknolojisi içinde pekâlâ olasıdır. —*ç.n.*]

rinin mnemik[6] sistemlerde yattığını varsaymak zorundayız. Böylece çağrışım, dirençlerde bir azalma ve kolaylaştırıcı yolların ortaya çıkması sonucu, uyarılmanın belirli bir *Mnem.* öğesinden diğer *Mnem.* öğesine başka birinden daha kolayca geçmesinden ibarettir.

Daha yakından bir inceleme, *Algı* öğelerine gelen tek ve aynı uyarılmanın çok değişik kalıcı kayıtlar bıraktığı böyle bir değil birden çok *Mnem.* öğesinin bulunduğunu varsaymayı gerekli kılacaktır.

Bu *Mnem.* sistemlerinin birincisi doğal olarak *zaman içindeki eşzamanlılığa* göre çağrışım kaydını içerir; aynı algısal malzeme daha sonraki sistemlerde başka tür rastlaşmalara göre düzenlenecektir, öyle ki bu sonraki sistemlerden biri örneğin benzeşim ilişkilerini diğerleri de başkalarını kaydedecektir. Kuşkusuz böyle bir sistemin ruhsal önemini sözcüklere dökmeye çalışmak zaman savurganlığı olurdu. Niteliği ham bellek malzemesinin farklı elemanlarının ince ayrıntılarında bulunur; yani —eğer çok daha köktenci bir kurama gönderme yapacak olursak— bu elemanlardan gelen uyarılmanın geçişine gösterilen iletim direnci derecesinde.

Bu noktada belki de önemli çıkarımlara yol açabilecek genel bir değinmeyi araya sokmak istiyorum. Duyusal niteliklerin tüm çoğulluğu içinde bilinçliliğimizi sağlayan şey, değişimleri saklama yeteneği, dolayısıyla da belleği bulunmayan *Algı* sistemidir. Öte yandan anılarımız —akıllarımıza en derinlemesine kazınmış olanlar da içinde olmak üzere— bilinçdışıdır. Bilinçli hale getirilebilirler ama bilinçdışı bir durumdayken de etkilerini üretebileceklerinden hiç kuşku duyulamaz. "Karakter"imiz diye betimlediğimiz şey izlenimlerimizin anı izlerine dayanır; dahası, üzerimizde en büyük etkisi olan izlenimler —en erken çocukluğumuza ilişkin olanlar— kesinlikle pek de bilinçli hale gelemeyenlerdir. Ama eğer anılar bir kez daha bilinçli hale gelirlerse algılara kıyasla hiçbir duyusal nitelik göstermezler ya da pek hafif bir duyusal nitelikleri olur.

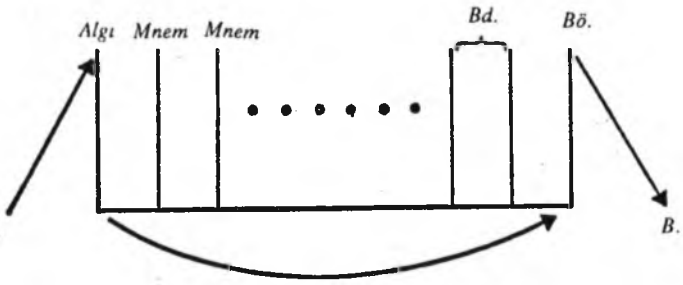
Eğer Ψ-*sistemlerinde bellek ile bilinçliliği belirleyen niteliğin karşıtlıklı olarak birbirini dıştaladığı* kanıtlanabilseydi nöronlardaki uyarılmanın koşullarına en umut verici ışık tutulmuş olurdu.[7]

---

[6] [Bellek anlamına Yunanca sözcükten türetilen bu sözcük metinde bellek birimleri karşılığında kullanılmaktadır, genel olarak bellek işleviyle karıştırılmaması için bu biçimi korundu. —ç. *n.*]

[7] [*1925'de eklenen dipnot:*] O zamandan beri bilinçliliğin anı izlerinin *yerine* ortaya çıktığım telkin etmişimdir. Benim " 'Mistik Not Defteri' üzerine Notlar"ıma bkz. (1925*a*). [Ayrıca *Haz İlkesinin Ötesinde*'nin (1920*g*) aynı noktaya

Ruhsal aygıtın duyusal ucunun yapısıyla ilişkili olarak buraya dek öne sürdüğümüz varsayımlar düşlere ya da onlardan çıkardığımız ruhbilimsel bilgilere dayanmamaktadır. Ancak düşlerden sağlanan kanıtlar, aygıtın bir başka kesimini anlamamıza yardımcı olacaktır. Düşlerin oluşumunu ancak biri diğerinin etkinliğini onu bilinçten dışlalamayı da içeren bir eleştiriye uğratan iki ruhsal ajan bulunduğu önermesini benimsemeyi göze alırsak açıklayabileceğimizi daha önce [bkz. I.Cilt s. 194 v.s.] görmüştük. Eleştirel ajanın bilince eleştirilen ajandan daha yakın olduğu sonucunu çıkarmıştık: bu, ikinci ile bilinç arasında bir paravan gibi durmaktadır. Dahası, eleştirel ajanın uyanıklık yaşamımızı yöneten ve istençli, bilinçli eylemlerimizi belirleyen ajanla özdeşleştirilmesi için geçerli nedenler bulmuştuk [s. 216]. Eğer varsayımımıza uygun olarak bu ajanların yerine sistemleri geçirecek olursak son vardığımız sonuç eleştirel sistemi aygıtın hareket ucuna yerleştirmemizi zorunlu kılar. Şimdi şematik çizimimize iki sistemi ekleyecek ve onlara bilinçle ilişkilerini ifade eden adlar vereceğiz. (Şekil 3):

Şekil 3

Hareket ucundaki son sistemi, belli başka koşulların sağlanması (örneğin belli bir yoğunluğa ulaşmaları, yalnızca "dikkat" diye alandırılabilecek bir işlevin belli bir biçimde dağılmış olması [bkz. s. 311]

---

değinilen IV. Bölümüne bkz. — Bellek üzerine buradaki tüm tartışma Freud'un sonraki yazılarında bulunan bu iki parçanın incelenmesiyle daha iyi anlaşılabilir. Ama konu üzerine daha eski bazı düşüncelerinin tuttuğu ışık Fliess'le yazışmalarda (Freud, 1950*a*) ortaya konmuştur. Örneğin "Bilimsel Bir Ruhbilim Projesi"nin (1895 güzünde yazılmış) I. Kısım, 3. Kesimine ve 52. Mektuba (6 Aralık 1896'da yazılmış) bkz.]

v.b.) koşuluyla kendisinde oluşan uyarıcı süreçlerin bilince girmesinde başka engel bulunmadığını göstermek için "bilinçöncesi" diye tanımlayacağız. Bu aynı zamanda istençli devinimlerin anahtarını elinde tutan sistemdir. Onun gerisinde yer alan sistemi "bilinçdışı" diye tanımlayacağız; çünkü içinden geçerken uyarılma sürecinin değişimlere uğramak zorunda olduğu *bilinçöncesi yolu dışında* bilince hiçbir ulaşımı yoktur.[8]

O halde düşlerin oluşumunun hızlandırılmasını bu sistemlerden hangisine yerleştirmemiz gerekir? Basitlik adına *Bd.* sistemine. İlerideki tartışmamız sırasında bunun tümüyle doğru olmadığını ve düşlerin oluşum sürecinin kendini bilinçöncesi sistemine ilişkin düş düşüncelerine iliştirmek zorunda olduğunu göreceğiz [s. 283]. Ama düş isteğini göz önüne aldığımızda düşleri üretmenin itici gücünün *Bd.* tarafından sağlandığını görecek [s. 282] ve bu ikinci etmen yüzünden bilinçdışı sistemini düş oluşumu için başlangıç noktası olarak alacağız. Tüm diğer düşünce yapıları gibi, bu düş kışkırtıcısı da *Bö.*'ne doğru ilerlemeye oradan da bilince girmeye çalışacaktır.

Deneyimler, bilinçöncesinden bilince götüren bu yolun, gündüzün, direncin zorladığı sansür tarafından düş düşüncelerine kapatıldığını bize gösterir. Geceleyin bilince giriş sağlayabilirler ama bunu nasıl ve hangi değişiklikler sayesinde yaptıkları sorusu ortaya çıkar. Düş düşüncelerinin bunu gerçekleştirmesini sağlayan şey geceleyin bilinçdışı ile bilinçöncesi arasındaki cepheyi koruyan dirençte bir azalma olsaydı, düşünce doğasında olan ve şu an için ilgilendiğimiz varsanısal niteliği taşımayan düşler görürdük. Öyleyse iki sistem, yani *Bd.* ile *Bö.* arasındaki sansürün azalması ancak "Autodidasker" gibi biçimlenmiş düşleri açıklayabilir; araştırmalarımıza başlangıç noktası olarak aldığımız yanan çocuk düşü gibi düşleri değil.

Varsanısal düşlerde olup bitenleri betimleyebileceğimiz tek yol uyarılmanın *gerileyici* bir yönde hareket ettiğini söylemektir. Aygıtın *hareket* ucuna doğru taşınacak yerde *duyusal* uca doğru devinir ve so-

---

[8] [*1919'da eklenen dipnot:*] Eğer sistemlerin doğrusal bir dizi içinde yerleştiği bu şematik çizimi biraz daha ilerletseydik *Bö* sisteminden hemen sonra gelen sistemin bilinçlilikten sorumlu tutulması gereken olacağını —bir başka deyişle *Algı* = *B.* olduğunu— kabul etmek zorunda kalacaktık. [Aşağıya s. 330 v. s.na bkz. Bunun daha kapsamlı bir tartışması için Freud, 1917*d*'ye bkz. —Freud'un ilk kez *Ego ve Id*'in (1923*b*) II. Bölümünde verilen ve *Yeni Giriş Konferansları*'nda (1933*a*) 31. Konferans'ta *P. F. L.* , 2, 111 (bazı değişikliklerle) yinelenen daha sonraki "şematik" akıl çizimi yapıdan çok işleve vurgu yapar.]

nunda algı sistemine ulaşır. Eğer uyanıklık yaşamında bilinçdışından doğan ruhsal süreçlerin aldığı yönü "ilerleyici" diye tanımlarsak düşlerin "gerilemeci" bir nitelikte olduğundan söz edebiliriz.[9]

O halde bu gerileme, düş görme sürecinin hiç kuşkusuz ruhbilimsel niteliklerinden biridir ama onun yalnızca düşlerde ortaya çıkmadığını anımsamalıyız. İstençli anımsama ve normal düşüncemizin diğer seçici süreçleri de ruhsal aygıtta bileşik bir düşünsel eylemden geriye, onun altında yatan bellek izlerinin ham malzemesine doğru gerileyici bir devinimi içerirler. Ancak uyanıklık durumunda bu geriye doğru devinim hiçbir zaman mnemik imgelerin ötesine uzanmaz; *algısal* imgelerin varsanısal olarak yeniden canlandırılmasını başaramaz. Neden düşlerde başka türlü olur? Düşlerde yoğunlaştırma işleminden söz ederken düşüncelere ilişik yoğunlukların düş-işlemi tarafından tümüyle bir düşünceden ötekine taşınabileceğini varsaymaya yöneltilmiştik [s. 62]. *Algı* sistemindeki boşalımın ters yönde, düşüncelerden başlayıp tam duyusal canlılığın en yüksek noktasına doğru olmasını sağlayan belki de normal ruhsal işleyişteki bu sapmadır.

Bu görüşlerin önemini abartmak için kendimizi aldatmamız gerekmez. Açıklanamaz bir görüngüye bir ad vermekten başka bir şey yapmadık. Bir düşte bir düşünce başlangıçta doğduğu duyusal imgeye geri döndüğü zaman ona "gerileme" diyoruz. Ama bu basamağın da doğrulanması gerekmektedir. Eğer bize yeni bir şey öğretmiyorsa bu yeni adlandırmanın amacı nedir? "Gerileme" adının, önceden bildiğimiz bir olguyu, zihinsel aygıtın belirli bir amaca ya da yöne sahip olduğu şematik resmimizle birleştirirse bize yardımcı olacağına inanıyorum.

---

[9] [*1914'de eklenen dipnot:*] Gerileme etmenine ilk değinme Albertus Magnus [onüçüncü yüzyıl Skolastik yazarı] kadar eskilerde bulunabilir. Bize *"Imaginatio"*nun [imgelem —*ç.n.*] düşleri, duyusal nesnelerin depolanmış imgelerinden oluşturduğunu ama sürecin uyanıklık yaşamına göre tersine bir yönde gerçekleştirildiğini söyler. (Diepgen tarafından alıntı yapılmış, 1912, 14.) — Hobbes, *Leviathan*'da (1651, I. kısım 2. Bölüm) şöyle yazar: "Kısaca, düşlerimiz uyanıklık imgelemlerimizin tersinedir; devinim biz uyanıkken bir uçtadır; düş görürken ise diğer uçta." (Havelock Ellis tarafından alıntı yapılmış, 1911, 109) — [Breuer, *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ın (Breuer ve Freud, 1895) III. Bölümünün I. Kesiminde (varsanılarla ilişkili olarak) "bellek organından çıkıp düşünceler aracılığıyla algı aygıtını etkileyen 'gerileyici' bir uyarılmadan" söz eder. (Bkz. *P. F. L.*, 3, 264).]

Ve bu noktada o çizim kendisini oluşturmuş olmamızın zahmetine değer hale gelir. Çünkü onun incelenmesi daha fazla düşünmeye gerek kalmaksızın düş oluşumunun bir başka niteliğini ortaya koyar. Eğer düş görme sürecini bizim varsayımsal zihinsel aygıtımızda ortaya çıkan bir gerileme sayarsak düş düşüncelerine ilişkin tüm mantıksal bağlantıların düş etkinliği sırasında ortadan kalktığı ya da ancak güçlükle ifade edilebildiği yolundaki ampirik yaklaşımımızın [s. 45] bir açıklamasına ulaşırız. Bizim şematik çizimimize göre bu bağlantılar *ilk Mnem.* sistemlerinde değil *sonrakilerde* bulunmaktadır ve gerileme durumunda kaçınılmaz olarak algısal imgeler dışında her anlatım aracını yitireceklerdir. *Gerilemede düş düşüncelerinin dokuması ham malzemesine doğru çözülür.*

Gündüzün ortaya çıkamayan bir gerilemeyi olası kılan değişim nedir? Bu noktada bazı tahminlerle yetinmek zorundayız. Bu hiç kuşkusuz değişik sistemlere bağlı enerji yüklerinde değişimlere ilişkin bir sorundur; o sistemlerin uyarılma sürecinden geçme kolaylığını arttıran ya da azaltan değişimler. Ama bu türden herhangi bir aygıtta uyarılmaların geçişiyle ilgili aynı sonuçlar birden çok yoldan üretilebilir. Doğal olarak ilk düşüncelerimiz uyku durumları ve onun aygıtın duyusal ucundaki yüklerde ortaya çıkardığı değişiklikle ilgili olacaktır. Gündüzün Algı Ψ-sisteminden hareket etkinliği doğrultusunda akan sürekli bir akım vardır; ama bu akım geceleyin kesilir ve artık zıt yönde bir uyarılma akımına bir engel oluşturamaz. Burada bazı otoritelerin düşlerin ruhbilimsel niteliklerinin kuramsal açıklaması saydıkları (bkz. I. Cilt s. 103) "dış dünyaya kapanma" ile karşılaşmış gibi görünüyoruz.

Ancak düşlerdeki gerilemeyi açıklarken patolojik uyanıklık durumlarında da ortaya çıkan gerilemeyi aklımızda tutmamız gerekir; işte burada az önce yaptığımız açıklama bizi boşlukta bırakmaktadır. Çünkü bu olgularda ileriye doğru bir akımın kesintisiz olarak sürmesine karşın gerileme ortaya çıkmaktadır. Benim histeri ve paranoyadaki varsanılara ve de zihinsel olarak normal kişilerdeki görüntülere ilişkin açıklamam bunların aslında gerilemeler —yani imgelere dönüşmüş düşünceler— olduğu; ama bu dönüşüme uğrayan düşüncelerin yalnızca bastırılmış ya da bilinçdışı kalmış olan anılarla yakından bağlantılı olanlar olduğu biçimindedir.

Örneğin benim en genç histerik hastalarımdan biri, oniki yaşında bir oğlan, kendisini dehşete düşüren *"kırmızı gözlü yeşil yüzler"*

yüzünden uyuyamıyordu. Bu görüngünün kaynağı dört yıl önce sık sık gördüğü bir oğlana ilişkin, bir zamanlar bilinçli olmasına karşın baskılanmış bir anıydı. Bu oğlan kendisine çocuklardaki (aralarında masturbasyonun da bulunduğu) kötü alışkanlıkların —şimdi hastamın geriye bakarak kendini suçladığı bir alışkanlık— sonuçlarına ilişkin korkutucu bir resim olarak sunulmuştu. O zaman annesi kötü huylu çocuğun *yeşilimtrak bir yüzü* ve *kırmızı gözleri* (yani çevresi kızarmış) olduğunu göstermişti. İşte tek amacı ona annesinin bir başka öngörüsünü —bu türden çocukların aptallaştıkları, okulda hiçbir şey öğrenemedikleri ve erken öldükleri— anımsatmak olan canavarın kökeni. Küçük hastam kehanetin bir kesimini gerçekleştirmişti; çünkü okulda hiç ilerleme göstermiyordu ve aklına gelen istençdışı düşüncelere ilişkin özetlemesinin de gösterdiği gibi ikinci kesiminden korkmaktaydı. Kısa süre sonra sağaltımın onun uyuyabilmesi, sinirliliğinin ortadan kalkması ve ders yılı sonunda bir başarı belgesiyle ödüllendirilmesi sonucunu verdiğini ekleyebilirim.

Aynı bağlamda bana bir başka histerik hastam (kırk yaşında bir kadın) tarafından betimlenen ve o hastalanmadan önce oluşan bir görüntünün açıklamasını vereceğim. Bir sabah gözlerini açmış ve erkek kardeşinin odada olduğunu görmüş; oysa onun bir akıl hastanesinde olduğunu biliyormuş. Küçük oğlu yandaki yatakta uyuyormuş. *Amca*sını görünce *korkmasını* ve *kasılmalar geçirmesini* önlemek için *örtüyü* onun yüzüne çekmiş ve bunun üzerine hayalet yok olmuş. Bu görüntü hanımın çocukluğundan bir anının değiştirilmiş bir biçimiydi ve de bilinçli olmasına karşın o anı onun aklındaki tüm bilinçdışı malzemeyle yakından ilişkiliydi. Dadısı ona annesinin (hastam daha onsekiz aylıkken çok genç yaşta ölmüştü) oğlan kardeşinin (hastamın *amca*sının) başına bir *örtü* örterek bir hayalet kılığına girip ona görünmesinin neden olduğu bir *korku*ya dayanan epileptik ya da histerik *kasılmaları* olduğunu anlatmıştı. Böylece görüntü anıyla aynı öğeleri içeriyordu: oğlan kardeşin ortaya çıkması, örtü, korku ve onun sonuçları. Ama öğeler farklı bir bağlamda düzenlenmiş ve başka figürlere aktarılmıştı. Görüntünün ya da onun yerine geçtiği düşüncelerin açık güdüsü küçük oğlunun fiziksel olarak çok benzediği amcasının yolundan gitmesinden duyduğu kaygıydı.

Alıntı yaptığım iki örnekten hiçbiri uyku durumuyla tümden ilişkisiz değildir ve bu nedenle kanıtlamalarını istediğim şey için iyi bir seçim olmayabilirler. Bu nedenle, düşüncelerin gerileyici değişi-

minin bu örneklerinde çoğu çocukluktan gelen baskılanmış ya da bilinçdışı kalmış anıların etkisini gözardı etmememiz gerektiğinin kanıtları için okurun varsanısal paranoyası olan bir kadına ilişkin çözümlememe (Freud, 1896*b* [III. Kesim]) ve de psikonevrozların ruhbilimi üzerine henüz yayımlanmamış[10] çalışmalarımdaki bulgulara başvurmasını öneririm. Bu tür bir anıyla bağlantılı ve ifadesi sansür tarafından yasaklanmış olan düşünceler, sanki anı tarafından anının kendisinin gizlendiği temsil biçimi olan gerilemeye çekilmektedir. Ayrıca *Histeri Üzerine Çalışmalar'* da [Breuer ve Freud, 1895 — örn. Breuer'in ilk olgu öyküsü] varılan ilk sonuçlardan birinin, bebeksi sahneleri (ister anı isterse düşlem olsunlar) bilince getirmek mümkün olduğunda onların varsanılar gibi görülmesi ve bu niteliklerini ancak bildirme süreci içinde yitirmeleri olduğunu anımsatabilirim. Dahası, bellekleri normalde görsel türden olmayanlarda bile çocukluğun en eski anılarının yaşamın ileri dönemlerine duyusal canlılık niteliği korunmuş olarak taşındığı bilinen bir gözlemdir.

Eğer şimdi bebeksi yaşantıların ya da onlara dayanan düşlemlerin düş düşüncelerinde ne kadar büyük bir rol oynadığını, onların parçalarının düş içeriğinde ne denli sık olarak yeniden ortaya çıktığını ve düş isteklerinin ne denli sık olarak onlardan türediklerini aklımızda tutarsak düşlerde de düşüncelerin görsel imgelere dönüşmesinin, kısmen görsel biçimde gizlenen ve yeniden canlanmaya can atan anıların bilinçten koparılan ve ifade bulmaya çabalayan düşünceler üzerine uyguladığı *çekim* sonucu olabilme olasılığını düşünmezlik edemeyiz. Bu açıdan bir düş, *yeni bir yaşantıya aktarılmakla değiştirilmiş bebeksi bir sahnenin bir yerine-geçenidir* diye tanımlanabilir. Bebeksi sahne kendi canlanışını ortaya getiremez ve bir düşe dönüşmeyle yetinmek zorundadır.

Bebeksi sahnelerin (ya da onların düşlemler biçimindeki kopyalarının) bir anlamda düşlerin içeriği için model işlevi görme biçiminin gösterilmesi, Scherner ve izleyicileri tarafından öne sürülmüş olan içsel uyarılma kaynaklarıyla ilgili önermelerinden birinin gerekliliğini ortadan kaldırır. Scherner [1861], düşler özellikle canlı ya da özel olarak bol görsel öğe sergilediklerinde bir "görsel uyarılma" durumunun, yani görme organında içsel bir uyarılma durumunun bulunduğunu varsayar. [Bkz. I.Cilt s. 276.] Bu önermeye karşı çıkmamız gerekmez

[10] [Bu ad altında hiçbir zaman yayımlanmamıştır.]

ama bu uyarılma durumunun yalnızca görme organının *ruhsal* algı sisteminde olduğunu varsaymakla yetinebiliriz; ancak uyarılma durumunun bir anı tarafından harekete geçirilmiş olduğunu, bunun başlangıçta anında olan görsel bir uyarılmanın *yeniden canlanması* olduğunu ekleyebiliriz. Bu tür bir sonuç yaratan bir *bebeksi* anı için kendi deneyimlerimden iyi bir örnek üretemem. Benim düşlerim, genelde, duyusal öğeler bakımından, başka insanlarınkinin olduğunu sanmaya yöneltildiğimden daha az zengindir. Ama benim son birkaç yılın en canlı ve en güzel düşümde, düş içeriğinin varsanısal berraklığının izini, yakın ya da oldukça yakın izlenimlerin duyusal niteliğine dek kolayca izleyebilmişimdir. S. 159 v. s.nda suyun koyu mavi renginin, gemi bacalarından çıkan dumanın kahverengisinin ve binaların koyu kahverengi ve kırmızısının üzerimde derin bir izlenim bıraktığı bir düş kaydetmiştim. Bu düş, eğer varsa bir görsel uyarana dek izlenebilmeliydi. Benim görsel organımı bu uyarılma durumuna getiren şey neydi? Kendisini daha eski birçoklarına bağlayan yakın bir izlenim. Gördüğüm renkler ilk planda düşten bir gün önce çocuklarımın güzel bir bina kurdukları ve beğenmem için bana gösteriş yaptıkları bir kutu oyuncak tuğlanın renkleriydi. Büyük tuğlalar aynı koyu kırmızı ve kahverengi, küçükler ise aynı mavi ve kahverengiydi. Bu benim son İtalya yolculuklarımdan renkli izlenimlerle ilişkiliydi: Isonzo'nun ve denizkulaklarının güzel mavisi ve Carso'nun[11] kahverengisi. Düşteki renklerin güzelliği yalnızca benim belleğimde görülmüş bir şeyin yinelenmesiydi.

Düşlerin düşünsel içeriklerini duyusal imgeler halinde yeniden kurmaya özel eğilimleri hakkında bulduklarımızı bir araya getirelim. Düşleminin bu özelliğini açıklamadık, onun izini herhangi bir bilinen ruhbilim yasasına dek sürmedik; daha çok onu bilinmeyen sonuçlar telkin eden bir şey olarak ayırdık ve "gerileyici" sözcüğüyle niteledik. Bu gerilemenin, her olasılıkta, nerede ortaya çıkarsa çıksın, bir düşüncenin bilince doğru normal yol boyunca ilerlemesine karşı çıkan bir direncin ve büyük duyusal gücü olan anıların varlığının düşünce üzerine uyguladığı eşzamanlı çekimin etkisiyle olduğu görüşünü öne sürdük.[12] Düşler olgusunda gerileme, gündüzün duyu organlarından

[11][Trieste'nin arkasındaki kireçtaşı yayla.]

[12][*1914'de eklenen dipnot*:] Bastırma kuramına ilişkin ne söylenirse söylensin bir düşüncenin kendisine etki eden *iki* etmenin bileşik etkisinin sonucunda

akan ilerleyici akımın kesintiye uğramasıyla daha da kolaylaşıyor olabilir; öteki gerileme türlerinde bu yardımcı etmenin yokluğu gerileme için başka güdülerin daha büyük yoğunluğuyla gideriliyor olsa gerek. Bu patolojik gerileme olgularında da, düşlerde de enerji aktarımı sürecinin, normal zihinsel yaşam sırasındaki gerilemelerden farklı olduğunu unutmamamız gerekir çünkü ilk iki durumda süreç, algısal sistemlerde tam bir varsanısal yüklenmeyi olası kılmaktadır. Düş-işlemini çözümlerken "temsil edilebilirliği gözönüne alma" diye tanımladığımız şey, düş düşüncelerinin değindiği görsel olarak anımsanan sahnelerin uyguladığı *seçici çekim* ile birbirine bağlanabilir.

Gerilemenin nevrotik belirtilerin oluşumu kuramında oynadığı rolün düşler kuramında oynadığından hiç de daha az olmadığı da belirtilmelidir.[13] Böylece üç tür gerilemenin ayırt edilmesi gerekmektedir: (a) *yerel* (topografik) gerileme; yukarıda açıkladığımız Ψ-sistemlerinin şematik çizimi anlamında; (b) *zamansal* gerileme; söz konusu şeyin daha eski ruhsal yapılara geri çağrılması ve (c) *biçimsel* gerileme; ilkel anlatım ve temsil yöntemlerinin alışılmış olanların yerini aldığı gerileme. Ancak tüm bu üç gerileme türü aslında tektir ve kural olarak bir arada bulunur; çünkü zamansal olarak eski olan aynı zamanda biçim olarak daha ilkel ve ruhsal yerleşim bakımından algısal uca daha yakındır. [Bkz. bu cümlenin açıklandığı Freud, 1917*d*'ye.]

Düşlerde gerileme konusunu, daha önce birçok kez etkilendiğimiz ve psikonevrozların incelenmesine daha derinlemesine girdiğimizde yeni bir yoğunlukla yeniden ortaya çıkacak bir kavramı sözcüklere dökmeden terk edemeyiz: yani düşlerin tüm olarak düş görenin en eski durumuna bir gerileme, çocukluğunun ve ona egemen olan içgüdüsel itkilerin ve de o zamanlar kendisinin sağlayabildiği anlatım yöntemlerinin yeniden canlanması olduğunu.[14] Bireyin bu çocukluğunun arkasında bize filogenetik bir çocukluğun resmi —bireyin gelişiminin aslında yaşamın rastlantı koşulları tarafından kısaltılmış bir özeti olduğu, insan türünün gelişiminin bir resmi— vaat edilir. Nietzsche'

---

bastırıldığını ortaya koymak gerekir. Bir yandan itilir (*B*.in sansürü tarafından) diğer yandan da çekilir (*Bd*. tarafından); tıpkı insanların Büyük Piramid'in tepesine taşınmalarında olduğu gibi. [*1919'da eklenen:*] Benim bastırma üzerine makaleme [başlangıç sayfalarına] bkz. (Freud, 1915*d*).

[13][Bu paragraf 1914'de eklenmiştir.]

[14][Bu paragraf 1919'da eklenmiştir.]

nin düşlerde "insanlığın artık doğrudan bir yolla pek de ulaşamayacağımız bazı kadim kalıntılarının işlemekte olduğu" yolundaki iddiasının ne denli doğru olduğunu tahmin edebiliriz; ve de düşlerin çözümlemesinin bizi insanın arkaik mirasına, ruhsal olarak doğuştan içinde taşıdığı şeye götüreceğini umabiliriz. Düşler ve nevrozlar bizim imgeleyebileceğimizden çok daha fazla zihinsel antikiteyi korumuş gibidirler; öyle ki ruhçözümlemesi insan türünün başlangıcına ilişkin en eski ve en karanlık dönemleri yeniden biçimlendirmeyle ilgili bilimler arasında yüksek bir yeri hak edebilir.

Bizim düşlerin ruhbilimsel incelememizin bu ilk kesimi bizi pekâlâ bir doyumsuzluk duygusu içinde bırakmış olabilir. Ama yolumuzu karanlığın içinde inşa etmek zorunda olduğumuz düşüncesiyle kendimizi avutabiliriz. Tümden yanılgı içinde değilsek öteki yaklaşım yolları da zorunlu olarak bizi aynı bölgeye ulaştıracak ve kendimizi bu bölgede daha rahat, evimizdeymiş gibi hissetmemizin zamanı o zaman gelebilecektir.

(C)

İSTEK DOYURMA

Bu bölümün başındaki yanan çocuk düşü bize istek doyurma kuramının karşılaştığı güçlüklerden söz etmek için hoş bir olanak sağlamıştı. Düşlerin isteklerin doyurulmasından başka hiçbir şey olmadığı söylendiğinde hepimizin şaşırmış olduğunda hiç kuşku yoktur, hem de yalnızca anksiyete düşlerinin sunduğu çelişki yüzünden değil. Çözümleme bize ilk kez düşlerin arkasında bir anlam ve bir ruhsal değerin yattığını gösterdiği zaman hiç kuşkusuz bu anlamın böylesi tekdüze bir niteliğinin bulunduğunu görmeye hazırlıksızdık. Aristoteles'in doğru ama yalın tanımına göre bir düş uyku durumunda da (biz uykuda olduğumuz sürece) inat eden bir düşüncedir. [Bkz. I. Cilt s. 56 v. s.] O zaman bizim gündüz düşüncelerimiz böylesine değişik türde ruhsal eylemler —yargılar, çıkarımlar, yadsımalar, beklentiler, niyetler v. b.— ürettiği halde neden geceleyin kendini yalnızca isteklerin üretimiyle kısıtlamak zorunda olsun? Tersine bize düş biçimine dönüştürülmüş başka tür ruhsal eylemler —örneğin endişeler— gösteren pek çok düş yok mudur? Bu bölüme başladığımız düş (çok özel biçimde saydam bir düş) tam da bu türden bir düş değil midir? Işık parıltısı uyuyan babanın gözüne düştüğü zaman yanan bir mumun devrildiği ve ölü bedeni tutuşturduğu biçiminde endişe verici bir sonuç çıkarmıştı. Bu sonuca duyusal bir konum ve şimdiki zaman giydirerek onu bir düşe dönüştürmüştü. Bunun hangi kesiminden istek doyurma

rol oynamıştır? Onun içinde uyanıklık yaşamında inat eden ya da yeni bir duyu izlenimi tarafından uyarılan bir düşüncenin egemen etkisini görmezden gelebilir miyiz? Bunların tümü oldukça doğrudur ve bizi düşlerde istek doyurmanın oynadığı role ve uykuda inat eden uyanıklık düşüncelerinin önemine daha yakından girmeye zorlar.

İstek doyurmanın kendisi tarafından düşleri iki gruba bölmeye zaten yöneltilmiştik. Açıkça istek doyurma olarak görünen bazı düşler ve istek doyurmanın ayırt edilemediği ve sıklıkla olası her araçla gizlendiği başka düşler bulmuştuk. İkincilerde düş sansürünün işlediğini algılamıştık. Her ne kadar *kısa*, açıkça istekli düşler erişkinlerde de ortaya çıkıyor *gibi görünüyorsa* da (bu niteliklerin üzerine vurgu yapıyorum) çarpıtılmamış istekli düşleri ilke olarak çocuklarda bulmuştuk.

İkinci olarak düşlerde gerçekleşen isteklerin kökeninin nerede olduğunu sorabiliriz. Aklımızda bu soruyu ortaya atarken ne gibi zıt olasılıklar ya da hangi seçenekler bulunmaktadır? Sanırım bu bilinçli olarak algılanan gündüz yaşamı ile bilinçdışı kalmayı sürdüren ve ancak geceleyin ayrımsanabilen bir ruhsal etkinlik arasındaki zıtlıktır. Böyle bir istek için olası üç köken ayırt edebilirim. (1) Gündüzün uyarılmış ve dış nedenler yüzünden doyurulmamış olabilir; bu durumda geceye ilgilenilmemiş ama ayrımsanmış bir istek kalır. (2) Gündüzün ortaya çıkmış ama benimsenmemiş olabilir; bu durumda geriye kalan ilgilenilmemiş ama baskılanmış bir istektir. (3) Gündüz yaşamı ile hiçbir ilişkisi olmayabilir ve yalnızca aklın baskılanmış kesiminden doğabilen ve içimizde geceleyin etkin hale gelen isteklerden biri olabilir. Ruhsal aygıtın şematik çizimine dönecek olursak birinci türden istekleri *Bö.* sistemine yerleştireceğiz; ikinci türden isteklerin *Bö.* sisteminden, var olmayı sürdürecekleri *Bd.* sistemine sürülmüş olduklarını varsayacağız; üçüncü türden istekli itkilerin ise *Bd.* sisteminden öteye geçme yeteneğinden bütün bütüne yoksun oldukları sonucunu çıkaracağız. O zaman ortaya bu değişik kaynaklardan türeyen isteklerin düşler için eşit önemde olup olmadıkları ve düşleri kışkırtmak için güçlerinin eşit olup olmadığı sorusu çıkıyor.

Bu soruyu yanıtlamak için elimizin altında bulunan düşlere aklımızı verecek olursak hemen düş istekleri için dördüncü bir kaynağı, yani geceleyin ortaya çıkan istekli itkileri (örn. susama ya da cinsel gereksinimler tarafından uyarılanları) eklememiz gerektiği bize anımsatılacaktır. Bunun arkasından bir düş isteğinin kökeninin yerinin onun düşleri kışkırtma yeteneği üzerinde belki de hiç etkisi olmadığı görüşünü oluşturacağız. Göl üzerinde gündüzün kesintiye uğratılmış gezisini uzatan küçük kızın düşünü ve de öteki çocukların kaydetmiş olduğum [bkz. I. Cilt s. 179 v.s.] düşlerini anımsayabilirim. Onlar bir

önceki günün doyurulmamış ama baskılanmamış isteklerine bağlı oldukları biçiminde açıklanmıştı. Gündüzün baskılanmış bir isteğin bir düşe girmenin yolunu bulmasının örnekleri son derece fazladır. Bu sınıfa çok basit bir örnek daha ekleyeceğim. Düş gören, insanları eğlendirmeye oldukça düşkün bir hanımdı ve arkadaşlarından biri, kendisinden daha genç olan bir hanım, yeni nişanlanmıştı. Gün boyunca tanışları ona genç adamı tanıyıp tanımadığını ve onun hakkında ne düşündüğünü sormuştu. O da gerçek yargısını susturan övgülerden başka hiçbir şey söylememişti; çünkü hakikati yani onun bir *"Dutzendmensch"* [sözcük olarak "düzine adam", çok sıradan bir kişi — onun gibi insanlar *"düzine"*lerledir] olduğunu söylemek isterdi. O gece düşünde kendisine aynı sorunun sorulduğunu ve şu formülle yanıt verdiğini görmüştü: "Emirleri yinelerken sadece sayısını vermek yeterlidir." Son olarak pek çok çözümlemeden, ne zaman bir düş çarpıtmaya uğrasa isteğin bilinçdışından doğmuş olduğunu ve gündüzün algılanamadığını öğrenmiştik. Böylece ilk bakışta sanki düşlerdeki tüm istekler eşit önem ve güçteymiş gibi görünmektedir.

Burada hakikatin yine de başka türlü olduğuna ilişkin hiçbir kanıt sunamam; ama düş isteklerinin çok daha katı bir biçimde belirlenmiş olduğunu varsaymaya çok eğilimli olduğumu söyleyebilirim. Çocukların düşlerinin her türlü kuşkudan ötede gündüzün ilgilenilmemiş bir isteğin bir düş kışkırtıcısı olarak davranabileceğini kanıtladığı doğrudur. Ama bunun bir *çocuğun* isteği, gücü çocuklara özgü istekli bir itki olduğu unutulmamalıdır. Bir erişkin sözkonusu olduğunda gündüzün doyurulmamış bir isteğin bir düş üretmek için yeterince güçlü olup olmayacağı konusunun hayli kuşkulu olduğunu sanıyorum. Tersine, bana öyle geliyor ki düşünce etkinliğimiz tarafından içgüdüsel yaşantımız üzerine uygulanan ilerleyici kontrol ile çocukların tanıdığı böylesi yoğun istekleri biçimlendirme ya da biriktirmeyi giderek daha yararsız sayma eğilimi kazanıyoruz. Bu açıdan bireysel farklılıklar bulunması ve bazı insanların bebeksi tipte bir zihinsel süreci diğerlerinden daha uzun süre koruması olasıdır; tıpkı erken yaşlarda çok canlı olan görsel imgelemin yok olması açısından da benzer farklılıklar bulunması gibi. Ama genelde bir gün öncesinden doyurulmamış bir isteğin bir erişkinde bir düşü üretmek için yetersiz kalacağını sanıyorum. Bilinçten köken alan istekli bir itkinin bir düşü kışkırtmaya katkıda bulunacağını benimsemeye hazırım ama o itki bundan fazla bir şey yapmayacaktır. Düşün gerçekleşmesi için bilinçöncesi istek bir takviye almalıdır başka bir yerlerden.

Aslında bilinçdışından. *Benim varsayımım, bilinçli bir isteğin ancak aynı doğrultuda bir bilinçdışı isteği uyandırmayı ve ondan takviye almayı başardığında bir düş kışkırtıcısı haline gelebildiği biçimindedir.* Nevrozların ruhçözümlemesinden türeyen göstergelerden bu bilinçdışı isteklerin her zaman hazırolda, kendilerini bilinçten bir itkiyle birleştirme ve kendi büyük yoğunluklarını onun daha az yoğunluğuna aktarma olanağı doğduğunda her an anlatım yolu bulmaya hazır olduğunu düşünüyorum.[1] O zaman sanki yalnızca bilinçli istek düşte gerçekleşmiş gibi *görünecektir*; yalnız düşün yapısındaki küçük bir gariplik bizi bilinçdışındaki güçlü yandaşın izi üzerine yerleştirecek bir parmak işareti görevi görecektir. Bilinçdışımızdaki her zaman uyanık ve denebilir ki ölümsüz olan bu istekler, insana çok eski çağlardan beri bir zamanlar utkulu tanrılar tarafından üzerlerine fırlatılmış ve hâlâ zaman zaman kol ve bacaklarının kasılmalarıyla titreyen kocaman dağ kitleleri altında iki büklüm duran söylencesel Titanları anımsatırlar. Ama bastırma altında tutulan bu istekler, nevrozlar üzerine ruhbilimsel araştırmalardan öğrendiğimiz gibi kökende bebeksidirler. Bu nedenle düş isteklerinin köken aldıkları yerin önemsiz olduğu biçiminde az önce öne sürdüğüm [s. 273] iddiayı bir yana bırakacak ve onun yerine aşağıdaki biçimde söylenebilecek bir başkasını geçireceğim: *bir düşte temsil edilen bir isteğin bebeksi bir istek olması gerekir.* Erişkinlerde *Bd.* ndan köken alırlar; *Bö.* ile *Bd.* arasında henüz hiçbir ayrım ya da sansür bulunmayan ya da bu ayrım yalnızca giderek kurulmakta olan çocuklarda ise uyanıklık yaşamının doyurulmamış, bastırılmamış bir isteğidir. Bu iddianın evrensel olarak geçerli olduğunun kanıtlanamayacağının ayırdındayım; ama kuşkulanılmayan olgularda bile sıklıkla geçerli olduğu kanıtlanabilir ve genel bir önerme olarak *karşı çıkılamaz.*

---

[1] Bu yok edilmezlik niteliğini gerçekten bilinçdışı olan yani yalnızca *Bd.* sistemine değgin olan öteki zihinsel eylemlerle paylaşırlar. Bunlar ilk ve son kez kurulmuş ve hiçbir zaman kullanılmaz hale gelmeyen ve de ne zaman bir bilinçdışı uyarılma onları yeniden yüklese uyarılma sürecini deşarja yöneltmeye her zaman hazır olan yollardır. Bir benzetme kullanacak olursam onların tek yeteneği Odysseia'daki yeraltı hayaletleriyle —kan tadar tatmaz yeni bir yaşama uyanan hayaletler— aynı anlamda bir yok etmedir. Bilinçöncesi sistemine bağımlı süreçler oldukça farklı bir biçimde tahrip edilirler. Nevrozların ruhsal sağaltımı bu ayrıma dayanır. [Aşağıya s. 297 v.s.na bkz.]

Bu nedenle benim görüşüme göre bilinçli uyanıklık yaşamından kalan istekli itkiler düşlerin oluşumu açısından ikincil bir konuma atılmalıdır. Düş içeriğine katkıda bulunanlar olarak örneğin uykuda o an için etkin hale gelen duyumsamaların malzemesinin oynadığı rolden başka bir rol oynadıklarını benimseyemem. (Bkz. I. Cilt s. 277-78.) Şimdi düş görmenin, uyanıklık yaşamından arta kalan ve isteklerden *başka* şeyler olan ruhsal kışkırtıcılarından söz etmeye döndüğümde aynı düşünce çizgisini izleyeceğim. Uyumaya karar verdiğimizde geçici olarak uyanıklık düşüncelerimize ilişik enerji yüklerini sona erdirmeyi başarabiliriz. Bunu kolayca yapabilenler iyi uyuyuculardır; birinci Napoleon bu sınıfın bir modeli olmuş gibidir. Ama her zaman bunu yapmayı başaramayız ya da her zaman tam olarak yapamayız. Çözülmemiş sorunlar, işkence eden endişeler, taşkın izlenimler tümü de düşünce etkinliğini uykuya taşır ve bilinçöncesi diye adlandırdığımız sistemdeki zihinsel süreçleri sürdürür. Eğer uykuda inat eden düşünce itkilerini sınıflandırmak istersek onları aşağıdaki gruplara ayırabiliriz: (1) bazı rastlantısal engeller yüzünden gündüzün bir sonuca ulaştırılmamış olanlar; (2) bizim zihinsel gücümüzün yetersizliği yüzünden ilgilenilmemiş olanlar — çözülmemiş olanlar; (3) gündüzün reddedilmiş ve baskılanmış olanlar. Bunlara (4) günün akışı içinde bilinçöncesinin etkinliğiyle *Bd.* mızda eylemc başlayanlardan oluşan güçlü bir grubu ve son olarak da (5) önemsiz olan ve bu nedenle de ilgilenilmemiş olan gündüz izlenimlerini eklemeniz gerekir.

Bu gündüz kalıntıları, özellikle de çözülmemiş sorunlar grubunda olanlar tarafından uyku durumu içine getirilen ruhsal yoğunlukların önemini azımsamaya hiç gerek yok. Bu uyarımların anlatım bulmak için geceleyin de savaşım vermeyi sürdürdüğü kesindir ve aynı kesinlikle uyku durumunun uyarılma süreci için bilinçöncesindeki alışılmış tarzı izlemeyi ve bilinçli hale gelerek bir sona ulaşmayı olanaksız kıldığını varsayabiliriz. Geceleyin düşünce süreçlerimiz normal yoldan bilinçli hale geldiği sürece basit olarak uyumuyoruzdur. Uyku durumu tarafından *Bö.* sisteminde ne gibi değişimlerin ortaya çıkarıldığını söyleyemem;[2] ama uykunun ruhsal niteliklerinin temel olarak bu özel sistemin —aynı zamanda uykuda felç olan devinim gücüne ulaşmayı

[2] [*1919'da eklenen dipnot:*] "Düşler kuramına Metapsikolojik bir Ekleme" [Freud, 1917*d*] başlıklı makalede uyku sırasında egemen olan şeylerin durumunun ve varsanıların belirleyici koşullarının kavranmasına daha derinlemesine girmeye çalıştım.

da kontrol eden bir sistem— yük değişimlerinde aranması gerektiğinde hiç kuşku yoktur. Öte yandan düşlerin ruhbiliminde hiçbir şey, bana, *Bd.* sisteminde egemen olan şeylerin durumu üzerinde uykunun, ikincil düzeyde değişiklikler dışında herhangi bir değişiklik ürettiğini varsaymam için bir neden gösteremez. O halde, *Bö.* nde geceleyin ortaya çıkan uyarılmalardan *Bd.* ndan doğan istekli uyarılmaları izleyenler dışındakilere hiçbir yol açılamaz; bilinçöncesi uyarılmalar *Bd.* ndan takviye almak ve dolambaçlı yolları boyunca bilinçdışı uyarılmalara eşlik etmek zorundadırlar. İyi de bir önceki günün bilinçöncesi kalıntılarının *düşlerle* ilişkisi nedir? Onların büyük miktarlarda düşe girme yolu bulduklarında ve düşlerin içeriğini geceleyin bile olsa bilince sızmak için kullandıklarında hiç kuşku yoktur. Gerçekten bazan bir düşün içeriğine egemen olurlar ve onu gündüz etkinliğini gerçekleştirmek için zorlarlar. Gündüz kalıntılarının istekler kadar kolaylıkla başka nitelikte olabileceği de kesindir; ama bir düşe kabul edilmeleri için uymaları gereken koşulları gözlemlemek, bu bağlamda hayli öğretici ve istek doyurma kuramı açısından son derece önemlidir.

Daha önce kaydetmiş olduğum düşlerden birini alalım, — örneğin arkadaşım Otto'nun Graves hastalığı belirtileriyle göründüğü düşü. (Bkz. I. Cilt s. 318 v.s.) Bir gün önce Otto'nun görünümünden endişelenmiştim ve onunla ilgili başka her şeyde olduğu gibi bu endişe beni derinlemesine etkilemişti. Ve beni uykumda da izlemiş olduğunu varsayabilirim. Belki de onda kötü giden şeyin ne olabileceğini bulmuş olmaktan anksiyete duymuştum. Bu endişe geceleyin betimlemiş olduğum ve içeriği ilk planda saçma ikinci planda ise hiçbir bakımdan bir isteğin doyurulması olmayan düşte anlatım bulmuştu. Sonra gündüz yaşadığım endişenin bu uygunsuz anlatımının kökenini araştırmaya başlamış ve çözümleme yardımıyla arkadaşımı belli bir Baron L., kendimi de Profesör R. ile özdeşleştirmiş olmamdan gelen bir bağlantı bulmuştum. Gündüz düşüm için bu özel yerine-geçeni seçmek zorunda olmamın tek bir açıklaması vardı. *Bd.* mda her zaman kendimi Profesör R. ile özdeşleştirmeye hazırlanmış olsam gerekti; çünkü bu özdeşleşme aracılığıyla çocukluğun ölümsüz isteklerinden biri —megalomanik istek— doyurulmuştu. Gündüzün, kabul edilmemiş oldukları kesin olan, arkadaşıma yönelik çirkin düşmanlık düşünceleri, istekle birlikte sızma fırsatını yakalamış ve kendilerini düşte temsil ettirmişlerdi; ama gündüz endişem de düş içeriğinde bir yerine-geçen aracılığıyla bir tür anlatım bulmuştu. [I. Cilt s. 316'ya

bkz.] Kendisi bir istek değil tersine bir endişe olan gündüz düşüncesi, şimdi bilinçdışı ve baskılanmış olan bebeksi bir istekle şu ya da bu biçimde bir bağlantı kurmak ve onun bilinçte —doğrusu uygun biçimde pişirilmiş olarak— *ortaya çıkmasına* olanak vermek zorundaydı. Endişe ne denli egemense o denli zorlanmış bir bağlantı kurulabilirdi; isteğin içeriği olan şeyle endişeninki arasında herhangi bir bağlantı bulunması gerekmiyordu, gerçekten de örneğimizde böyle bir bağlantı bulunmamaktaydı.

Aynı sorunu incelememizi,[3] bir düşün, düş düşünceleri ona bir isteğin tam karşıtı olan malzemeyi —haklı endişeler, zahmetli düşünceler, rahatsız edici edimler— sunduğu zaman nasıl davrandığından söz ederek sürdürmemiz yararlı olabilir. Olası pek çok sonuç aşağıdaki iki grupta toplanabilir. (A) Düş-işlemi, tüm rahatsız edici düşünceleri karşıtlarıyla değiştirmeyi ve onlara bağlı hoşnutsuzluk verici duyguları baskılamayı başarabilir. Sonuç, doğrudan bir doyum düşü, elle tutulur bir "istek doyurma" düşü olacaktır; ki bunun hakkında başka bir şey söylenmesi gerekmiyor gibi görünmektedir. (B) Rahatsız edici düşünceler az ya da çok değişmiş olarak ama yine de oldukça ayırt edilir biçimde düşün görünür içeriğine gireceklerdir. Düşlerin istek kuramının geçerliğine kuşku düşüren ve daha ileri araştırmayı gerektiren de bu durumdur. Bu türden rahatsız edici bir içeriği olan düşler ya tam bir kayıtsızlıkla yaşanır; ya düşünsel içeriklerinin gerektirdiği duygu tam olarak onlara eşlik eder; ya da hattâ anksiyete gelişmesine ve uyanmaya yol açarlar.

Çözümleme, bu hoşnutsuzluk veren düşlerin istek doyurma konusunda diğerlerinden hiç de geri kalmadığını gösterebilir. Doyurulmasını düş görenin egosunun rahatsız edici bir şey olarak yaşamaması olası olmayan bilinçdışı ve bastırılmış bir istek, kendisine bir önceki günün rahatsız edici kalıntılarının inatçı yükü tarafından sunulan fırsatı yakalamış; onlara kendi desteğini vermiş ve bu yolla düşe girme olanağı kazanmıştır. Ama A grubunda bilinçdışı istek bilinçli olanla denk düşerken B grubunda bilinçdışı ile bilinç (bastırılmış olanla ego) arasındaki uçurum ortaya çıkar ve perinin karı kocaya vaadettiği üç dilek masalındaki durum gerçekleşir. (Aşağıya s. 300, n. 3'e bkz.) Bastırılmış isteğin doyurulmasındaki doyum o denli büyük bir hale ge-

[3][Bu ve bundan sonraki beş paragraf 1919'da eklenmiştir.]

lebilir ki gün kalıntılarına ilişik rahatsız edici duyguları dengeleyebilir [bkz. s. 198]; bu durumda düş bir yanda bir isteğin öte yanda ise bir korkunun doyurulması olduğu halde düşün duygu tonu kayıtsızlık olabilir. Ya da uyuyan ego düşün oluşumunda çok daha büyük bir pay edinebilir; bastırılmış isteğin doyurulmasına şiddetli bir tepkiyle yanıt verebilir ve bir anksiyete patlamasıyla düşü kendisi sona erdirebilir. Dolayısıyla, hoşnutsuzluk ve anksiyete düşlerinin bizim kuramımız açısından doğrudan doyum düşleri kadar istek doyurma olduğunu anlamakta hiçbir güçlük yoktur.

Hoşnutsuzluk düşleri "ceza düşleri" de olabilir. [Bkz. s. 200 v.s.] Onların ayırt edilmesinin belli bir anlamda düşler kuramına yeni bir ekleme anlamına geldiği kabul edilmelidir. Onlarda doyurulan şey aynı derecede bilinçdışı olan bir istektir; yani düş görenin bastırılmış ya da yasaklanmış istekli bir itki yüzünden cezalandırılabileceği bir istek. Bu kapsamda bu tür düşler burada ortaya atılmış olan bir düşü oluşturmak için itici gücün bilindışına ilişkin bir istekten sağlanması gerektiği koşuluna uyarlar. Ancak daha yakın bir çözümleme onların öteki istekli düşlerden nasıl ayrıldıklarını gösterir. B grubunu oluşturan olgularda düş oluşturucu istek, bilinçdışıdır ve bastırılmış olana ilişkindir; oysa ceza düşlerinde, aynı derecede bilinçdışı olmasına karşın isteğin bastırılmış olana değil "ego"ya ilişkin olduğunun hesaba katılması gerekir. Böylece ceza düşleri, düşlerin oluşumunda egonun umulandan fazla bir payı bulunabilme olasılığını belirtir. Eğer "bilinçli" ile "bilinçdışı" arasındaki karşıtlık yerine "ego" ile "bastırılmış" arasındaki karşıtlıktan söz etseydik düş oluşumu mekanizması genelde büyük ölçüde açıklık kazanırdı. Ancak psikonevrozların altında yatan süreçleri hesaba katmaksızın bu yapılamaz; bu nedenle de elinizdeki çalışmada uygulanmamıştır. Yalnızca ceza düşlerinin genelde gündüz kalıntılarının rahatsız edici türden olması koşuluna uymadıklarını ekleyeceğim. Tersine onlar, en kolay olarak bunun tersi —gündüz kalıntılarının doyurucu türden düşünceler olması ama ifade ettikleri doyumun yasaklanmış bulunması— sözkonusu olduğu zaman ortaya çıkarlar. Bu düşüncelerin görünür düşte ortaya çıkan tek izi tam karşıtlarıdır; tıpkı A grubuna ilişkin düşlerde olduğu gibi. Ceza düşlerinin temel niteliği onlarda düşü oluşturan isteğin bastırılmış olandan (*Bd.* sisteminden) türeyen bilinçdışı bir istek olmayıp bastırılmış olana tepki veren ve egoya ilişkin olan aynı zamanda da bilinçsiz (yani bilinçöncesi) bir cezalandırıcı istek olmasıdır.[4]

[4] [*1930'da eklenen dipnot.*] Burası ruhçözümlemesinin daha sonraki bulgularından biri olan "superego"ya gönderme yapmak için uygun bir nokta olurdu. [Bkz. s. 203, n. 12 —"İstek kuramı"na bir istisna oluşturan bir düş sınıfı (trauma-

Az önce söylediklerimi ve özellikle de düş-işleminin bir önceki günün rahatsız edici beklentilerinin bir kalıntısını nasıl ele aldığını görüntülemek için bir düşümü bildireceğim.

"Belirsiz başlangıç. *Karıma ona bazı haberlerim olduğunu söylüyorum, oldukça özel.bir şeyler. İrkiliyor ve dinlemeyi reddediyor. Ona tersine işitmekten çok hoşlanacağı bir şeyler olduğu yolunda güvence veriyorum ve oğlumuzun subay klübünün toplu bir para yollamış olduğunu anlatmaya başlıyorum (5000 Kron?) ....nişanla ...dağıtımla ilgili bir şeyler... Bu arada onunla birlikte küçük bir odaya, sandık odası gibi bir odaya bir şey aramaya gidiyorum. Ansızın oğlumun ortaya çıktığını görüyorum. Üniformalı değil, üzerine sıkıca oturmuş spor giysiler içinde (bir ayıbalığı gibi?) bir de küçük kepi var. Bir dolabın yanında duran bir sepetin üstüne tırmanmış sanki dolaba bir şey koymak istiyormuş gibi. Ona sesleniyorum: yanıt yok. Yüzü ya da alnı sargılıymış gibi geliyor bana. Ağzına bir şeyler yerleştiriyor içine bir şeyler ittiriyor. Saçları da yer yer kırlaşmış. 'bu kadar tükenmiş olabilir mi? Dişleri de takma mı?' diye düşünüyorum.* Ona yeniden seslenemeden uyandım; hiçbir anksiyete duyumsamadım ama kalbim hızla çarpıyordu. Başucu saatim iki otuzu gösteriyordu."

Bir kez daha tam bir çözümleme sunmak benim için olanaksız. Kendimi dikkati çeken birkaç noktayı ortaya getirmekle kısıtlamak zorundayım. Düşü doğuran şeyler bir önceki günün rahatsız edici beklentileriydi: bir kez daha cephedeki oğlumuzdan bir haftadır habersiz kalmıştık. Düşün içeriğinin onun yaralanmış ya da ölmüş olduğu kanısını anlattığını görmek çok kolay. Düşün başlangıcında rahatsız edici düşünceleri karşıtlarıyla değiştirmek için enerjik çabalar açıkça gösterilmişti. Konuşacak hayli kabul edilesi haberlerim vardı — gönderilmiş paraya ilişkin bir şeyler... nişan... dağıtım. (Toplu para benim tıbbi uygulamamdan benimsenebilir bir olaydan türemişti; konudan tümden uzaklaşmak için bir girişimdi.) Ama bu çabalar başarısız olmuştu. Karım korkunç bir şeylerden kuşkulanmış ve beni dinlemeyi reddetmişti. Kılık değiştirmeler çok inceydi ve bastırılmaya çabalanan şeylere göndermeler her yerde kendini gösteriyordu. Eğer oğlum öldürülseydi arkadaşları onun eşyalarını geri göndereceklerdi ve ben ondan kalanları oğlan ve kızkardeşlerine ve diğer insanlara dağıtacaktım.

---

tik nevrozlarda görülenler) *Haz İlkesinin Ötesinde*'nin (1920*g*) II. Bölümünde ve *Yeni Giriş Konferansları*'nda (1933*a*) 29. Konferansın son sayfalarında tartışılmıştır.]

Bir "nişan" sıklıkla savaşta şehit düşen bir subaya verilen bir şeydi. Böylece düş ilk planda yadsınmaya çalışılan şeye doğrudan bir anlatım kazandırmak üzere kurulmuştu; istek doyurmaya yönelik eğilimler ise kendisini çarpıtmalarda gösteriyordu. (Düş sırasındaki mekan değişikliği hiç kuşkusuz Silberer'in [1912] "eşik simgecilik" diye tanımladığı şeydir. [Yukarıya s. 229 v. s. na bkz.]) Doğrusu düşe benim rahatsız edici düşüncelerime böylece anlatım kazandırmak için itici güç sağlayan şeyin ne olduğunu söyleyemeyiz. Oğlum "düşen" biri olarak değil "tırmanan" biri olarak ortaya çıkmıştı. Aslında o iyi bir dağcıydı. Üniformalı değildi spor giysiler içindeydi; bu, benim *şimdi* korktuğum kazanın yerini *daha eski* bir spor kazasının almış olduğu anlamına geliyordu; çünkü bir kayak yolculuğu sırasında düşmüş ve bacağını kırmıştı. Öte yandan onu bir ayıbalığına benzeten giyiniş biçimi hemen daha genç birini —bizim gülünç torunumuzu— anımsatıyordu; kır saçlar ise bana bu ikincinin babasını, savaşta ağır yaralanmış olan damadımızı, anımsatmıştı. Bu ne anlama gelebilirdi? ...ama onun hakkında yeterince şey söyledim. —Bir sandık odasındaki mekan ve onun içinden bir şey almak istediği (düşte "içine bir şey koymak istediği") dolap— bu imalar bana şaşmaz bir biçimde kendime ilişkin ve iki yaşından büyük ama üç yaşından da küçükken başıma gelmiş bir kazayı anımsattı.[5] Sandık odasında bir dolabın ya da masanın üzerinde duran güzel bir şeyi almak için bir tabureye tırmanmıştım. Tabure devrilmiş ve köşesi alt çenemin arkasına çarpmıştı; kolayca tüm dişlerim dökülebilirdi diye düşündüm. Anıya bir uyarı düşüncesi eşlik ediyordu: "bunu hak ettin"; bu ise sanki cesur askere yönelik düşmanca bir itkiydi. Daha derin çözümleme, sonunda bana oğlumun korkunç kazasında doyum bulabilecek olan gizli itkinin ne olduğunu bulma olanağı verdi: o, yaşlanmış olanların gençlere duyduğu ama tümüyle söndürdüklerine inandıkları kıskançlıktı. Ve de bu duygunun biraz avuntu bulmak için bu türden bastırılmış bir istek doyurma aramasının nedeninin kesinlikle böyle bir talihsizlik gerçekten oluştuğunda ortaya çıkacak olan acı verici duygunun *gücü* olduğunda hiç kuşku yoktur.

Şimdi bilinçdışı isteğin düşlerde oynadığı rolün kesin bir toparlamasını yapabilecek bir konumdayım. *Kışkırtılmalarının* temelde ya da hattâ yalnızca gündüz yaşamının kalıntılarından doğduğu tüm bir düş sınıfı bulunduğunu benimsemeye hazırım; hattâ eğer bir önceki gün-

[5][I. Cilt s. 71'deki dipnota bkz. Burada düşten uyanma saatine ilişkin olası bir çağrışım vardır.]

den arkadaşımın sağlığıyla ilgili endişem inat etmemiş olsaydı [I. Cilt s. 320] en sonunda Extraordinarius Profesör olabilme isteğimin gece boyunca huzur içinde uyumama izin verebileceğini düşünürüm. Ama tek başına endişe bir düş yaratamazdı. Düşün gereksindiği *itici güç* bir istekten sağlanmalıydı; bir isteği düşün itici gücü olarak kullanmak üzere yakalamak endişenin göreviydi.

Durum bir benzetmeyle açıklanabilir. Bir gündüz düşüncesi bir düş için pekâlâ bir *entrepreneur* [girişimci —*ç.n.*] rolü oynayabilir; ama düşünceye ve onu gerçekleştirecek girişimciliğe sahip olduğu söylenen *entrepreneur,* kapital olmaksızın hiçbir şey yapamaz; harcamaları karşılayacak bir *kapitalist*'e gereksinmesi vardır; ve de düş için ruhsal harcamaları sağlayacak kapitalist, bir önceki günün düşünceleri ne olursa olsun, değişmez ve yadsınmaz bir biçimde *bilinçdışından bir istektir.*[6]

Bazan kapitalistin kendisi *entrepreneur*'dür ve aslında düş olgularında bu daha yaygın bir durumdur: bilinçdışı bir istek gündüz etkinliği tarafından harekete geçirilir ve bir düşün oluşumuna yol açar. Benzetme olarak aldığım ekonomik ortamın başka olasılıkları da düş süreçlerinde paralellikler bulabilir. *Entrepreneur*'ün kendisi kapitale küçük bir katkıda bulunabilir; çeşitli *entrepreneur*'ler aynı kapitaliste çalışabilir; çeşitli kapitalistler *entrepreneur* için gerekli olanı ortaya koymak üzere birleşebilirler. Aynı biçimde birden çok düş isteği tarafından desteklenen düşlerle karşılaşırız; ve de kolayca gözden geçirilebilecek ama bizi pek de ilgilendirmeyen başka benzer olasılıklarla. Düş isteği için söylenebilecek kalan şeyleri daha sonraya saklamamız gerekiyor.

Az önce kullandığım benzetmedeki *tertium comparationis* [üçüncü kıyas öğesi] —*entrepreneur*'ün emrine uygun miktarda verilen niceliK[7]— düşlerin yapısını aydınlatma amacıyla daha da ayrıntılı olarak uygulanabilir. Çoğu düşlerde s. 39'da [ve s. 61 v.s.nda] göstermiş olduğum gibi, özel duyusal yoğunlukla belirlenmiş merkezi bir nokta saptamak olasıdır. Bu merkezi nokta, kural olarak istek doyurmanın doğrudan temsilidir; çünkü, eğer düş-işlemi tarafından gerçekleştirilen

---

[6][Bu son iki paragraf, Freud tarafından, onların doğruluğunun tam bir kanıtı olduğunu söylediği Dora'nın ilk düşünün çözümlemesinin sonuna tümüyle alınmıştır. (1905*e*, *P. F. L.*, 8, 125).]

[7][Benzetmede kapitalin miktarı, düş olgusunda ise ruhsal enerji miktarı.]

yerdeğiştirmeleri iptal edecek olursak düş düşünceleri içindeki öğelerin *ruhsal* yoğunluğunun yerine asıl düşün içeriğindeki öğelerin *duyusal* yoğunluğunun geçmiş olduğunu görürüz. İstek doyurmanın *komşusu* olan öğelerin sıklıkla onun anlamıyla bir ilişkisi yoktur; ama isteğe ters düşen rahatsız edici düşüncelerin türevleri oldukları ortaya çıkar. Ama sıklıkla merkezi öğeyle yapay olarak kurulan bir bağlantı içinde olmaları sayesinde düşte temsil edilmelerine yetecek bir yoğunluk kazanmışlardır. Böylece istek doyurmanın temsili ortaya çıkarma gücü, içinde tüm öğelerin —kendi başlarına hiçbir olanakları bulunmayanlar da dahil olmak üzere— temsil kazanmak üzere güçlendikleri, onu çevreleyen belirli bir evrene yayılmış olur. *Çeşitli* istekler tarafından gerçekleştirilen düşler olgusunda değişik istek doyurmaların evrenlerinin sınırlarını belirlemek kolaydır; ve de düşteki boşluklar çoğunlukla bu evrenler arasındaki sınır bölgeleri olarak anlaşılabilir.

Yukarıda söz edilenler düşlerde gün kalıntılarının rolünün önemini azaltmış olmasına karşın onlara biraz daha dikkat yöneltmeğe değer. Onlar düşlerin oluşumunda temel bileşenler olsa gerek; çünkü deneyimler, her düşün içeriğinde —sıklıkla da en önemsiz türden— yakın bir gündüz izlenimiyle bir bağlantı bulunması gerektiğini ortaya koymuştur. Buraya dek bir düşü oluşturan karışıma bu ekin gereğini açıklayamamıştık (bkz. I. Cilt s. 229-30). Bunu yapmanın tek yolu da bilinçdışı isteğin oynadığı rolü iyice aklımızda tutmak ve nevrozların ruhbiliminden bilgi edinmeye çalışmaktır. Bu ikinciden, bilinçdışı bir düşüncenin bilinçöncesine pek de giremediğini ve orada yalnızca daha önceden bilinçöncesine ilişkin bir düşünceyle bağlantı kurarak, yoğunluğunu ona aktararak ve kendini onunla "örterek" etkili olabileceğini öğreniyoruz. Burada elimizde nevrotiklerin zihinsel yaşamlarındaki pek çok çarpıcı görüngüye bir açıklama sağlayan "aktarım"[8] olgusu bulunuyor. Böylece hak edilmemiş derecede bir yoğunluk kazanan bilinçöncesi düşünce, ya aktarım tarafından değişmemiş olarak

---

[8] [Daha sonraki yazılarında Freud, aynı "aktarım" (*"Übertragung"*) sözcüğünü, ilk kez kendisi tarafından ruhçözümsel sağaltımın gidişi içinde ortaya çıktığı keşfedilmiş biraz farklı ama ilişkili bir ruhbilimsel süreci —yani, güncel bir nesneye, başlangıçta bebeksi bir nesneye uygulanmış olan ve hâlâ bilinçdışı olarak uygulanan duyguları "aktarma" sürecini— betimlemek için kullanmıştır. Sözcük bu diğer anlamıyla bu çalışmada da —örn. I. Cilt s. 232 ve 248'de— ortaya çıkmıştır.]

kalacaktır ya da aktarımı etkileyen düşüncenin içeriğinden türeyen ve onun üzerinde bir zorlama uygulayan bir değişime uğrayacaktır. Umarım günlük yaşamdan benzetmeler yapmam bağışlanıyordur ama bastırılmış bir düşüncenin durumunu bir Amerikalı diş hekiminin bu ülkedeki durumuna benzeteceğim: kendisine siper alacağı ve yasaların gözünden kendisini saklamak için bir "örtü" görevi görecek yasal olarak kabul edilmiş bir pratisyen doktor bulmadığı sürece mesleğini uygulamasına izin verilmeyecektir. Nasıl diş hekimleriyle bu türden anlaşmalar yapanlar en ünlü hekimler değilse, aynı biçimde daha önceden bilinçöncesinde işleyen dikkatten yeterli miktarda çekmiş bilinçöncesi ya da bilinçli düşünceler de bastırılmış bir düşünce için örtü olarak seçilmeyenler olacaktır. Bilinçdışı, bağlantılarını ya önemsiz bu yüzden de dikkat yöneltilmemiş, ya da reddedilmiş böylece de dikkat kendilerinden hemen geri çekilmiş bilinçöncesi izlenimler ve düşünceler çevresinde örmeyi yeğler. Bir yönde çok derin bir bağlantı kurmuş olan bir düşüncenin tüm yeni bağlantı gruplarını sanki reddetmesi, çağrışım doktrininde bilinen ve deneyimle tümüyle desteklenmiş bir konudur. Bir zamanlar bu önerme üzerine bir histerik felçler kuramı oturtmaya çalışmıştım.[9]

Nevrozları çözümlerken keşfettiğimiz, bastırılmış düşüncelerin aktarım gereksiniminin düşlerde de işlediğini varsayacak olursak bir vuruşta iki düş bilmecesi birden çözülecektir: yani bir düşün her çözümlemesinin onun dokusu içine örülmüş yakın geçmişe ilişkin izlenimleri göstermesi ve de bu yakın geçmiş öğesinin sıklıkla en önemsiz türden olmasını [I. Cilt s. 229]. Bu yakın ve önemsiz öğelerin tüm düş düşüncelerinin en eskisinin yerine-geçeni olarak düşlere girmenin yolunu bu denli sık bulmalarının nedeninin (daha önce [I. Cilt s.226-27] bulmuş olduğumuz üzere) onların direncin zorladığı sansürden en az korkması gerektiği olduğunu ekleyebilirim. Ama *önemsiz* öğelerin yeğlenmesi sansürden kurtulmuş olmalarıyla açıklanırken *yeni* öğelerin böylesine düzenli olarak ortaya çıkmaları bir aktarım gereksiniminin varlığını gösterir. Her iki izlenim grubu da, bastırılmışın henüz çağrışımlar bakımından temiz olan malzeme istemini karşılar — önemsiz olanlar pek çok bağlantı kurma olanağı kendilerine verilmediği için; yeni olanlar da henüz böyle bağlar kurmaya zaman bulamadıkları için.

---

[9][Freud 1893*c*'nin IV. Kesimine bkz.]

O halde önemsiz izlenimleri şimdi aralarına katabildiğimiz gündüz kalıntıları bir düşün oluşumunda pay elde etmeyi başardıklarında *Bd.*'-ndan yalnızca bir şeyler —yani bastırılmış isteğin emrinde bulunan içgüdüsel gücü— *ödünç* almakla kalmazlar, bilinçdışına çok gerekli bir şeyi de *sunarlar* — yani bir aktarım için gerekli bağlantı noktasını. Eğer bu noktada aklın süreçlerine daha derinlemesine girmeyi istersek bilinçöncesiyle bilinçdışı arasındaki uyarılmaların etkileşimine daha fazla ışık tutmamız gerekir — psikonevrozlar üzerine çalışmaların bizi yönelttiği ama rastlantısal olarak düşlerin hiç yardımcı olmadığı bir konu.

Gündüz kalıntıları hakkında ekleyecek tek bir şeyim daha var. Uykunun gerçek bozucularının düşler değil —tersine uykuyu korumaları söz konusudur— gündüz kalıntıları olduğunda hiç kuşku yoktur. Bu konuya daha sonra yeniden döneceğim. [Bkz. s.297 v. s.]

Buraya dek düş isteklerini inceliyorduk: onların izlerini *Bd.* bölgesindeki kökenlerinden izledik ve istekler ya da bazı başka tür ruhsal itkiler veya basitçe taze izlenimler olabilen gündüz kalıntılarıyla ilişkilerini çözümledik. Bu yolla çok çeşitli uyanıklık düşünce etkinliklerinden herhangi birinin düşleri oluşturma sürecinde oynadıkları rolün önemi lehine ortaya atabileceği her iddiaya yer açtık. Hattâ bizim toparlamamızın bir düşün gündüz etkinliklerini izleyerek uyanıklık yaşamında çözülmemiş bazı sorunlara mutlu çözümler getirdiği uç örnekler için bile bir açıklama getirebilmesi olanaksız değildir. [I. Cilt s. 116 v. s. na bkz.] Tek gereksindiğimiz şey, çözümleyebilmemiz ve katkısı kaydedilmiş ve bilinçöncesi etkinliğin çabalarını böylesi bir başarıyla pekiştirmiş bebeksi ya da bastırılmış isteklerin kaynağını izleyebilmemiz için bu türden bir örnektir. Ama tüm bunlar bizi neden bilinçdışının uyku sırasında bir *isteğin* doyurulmasından başka sunacağı hiçbir şeyi olmadığı bilmecesinin çözümüne bir adım daha yaklaştırmadı. Bu sorunun yanıtı, isteklerin ruhsal doğasına bir ışık tutsa gerekti ve ben yanıtı, bizim ruhsal aygıtın şematik resmine gönderme yaparak vermeyi öneriyorum.

O aygıtın şu andaki mükemmelliğine ancak uzun bir gelişim döneminden sonra ulaşmış olduğu konusunda hiç kuşku yoktur. Onu işleyiş kapasitesinin daha erken bir evresine taşımaya çalışalım. Haklılıkları başka yönlerde aranması gereken önermeler bize ilk önce aygıtın çabalarının kendini olabildiğince uyaranlardan korumaya yöne-

lik olduğunu söylemektedir;[10] bunun sonucunda ilk yapısı bir refleks aygıtının planına uyar, öyle ki üzerine saldıran herhangi bir duyusal uyarılma hemen hareket yolu boyunca deşarj olabilir. Ama yaşamın gerekleri bu basit işlevi bozar ve de aygıt daha ileri gelişiminin hızını buna borçludur. Yaşam gerekleri onunla ilk olarak ana bedensel gereksinmeler halinde karşılaşır. İçsel gereksinmelerin ürettiği uyarılmalar bir "içsel değişim" ya da bir "duygu anlatımı" diye tanımlanabilecek devinimde deşarj arar. Aç bir bebek ağlar ya da umarsızca tekmeler atar. Ama durum değişmeden kalır; çünkü içsel bir gereksinimden doğan uyarılma *ansal* bir etki üreten bir güce değil sürekli işleyen bir güce bağlıdır. Bir değişiklik ancak şu ya da bu yoldan (bebek örneğinde dış yardımla) içsel uyaranı sonlandıran bir "doyum yaşantısı"na ulaşılırsa gerçekleşebilir. Bu doyum yaşantısının temel bir bileşeni, mnemik imgesi o andan sonra gereksinimin yarattığı uyarılmanın bellek iziyle bağlantılı olarak kalan özel bir algılamadır (bizim örneğimizde beslenmenin algılanması). Bu şekilde kurulan bağlantının bir sonucu olarak bir dahaki kez bu gereksinim doğduğunda hemen algının mnemik imgesini yeniden yükleyecek ve algının kendisini yeniden uyaracak yani özgün doyum ortamını yeniden kuracak bir ruhsal itki ortaya çıkar. Bu tür bir itki bizim istek dediğimiz şeydir; algının yeniden ortaya çıkması isteğin doyurulması, isteğin doyurulmasına giden en kısa yol ise gereksinimin ürettiği uyarılmadan doğrudan algının tam yüklenmesine götüren yoldur. Ruhsal aygıtın bu yolun gerçekten geçildiği yani istemenin varsanılamayla sonlandığı ilkel bir evresi bulunduğunu varsaymaktan bizi hiçbir şey alıkoyamaz. Böylece bu ilk ruhsal etkinliğin hedefi bir "algısal özdeşlik"[11] üretmektir — gereksinimin doyumuyla bağlantılı algının yinelenmesi.

Acı yaşam deneyimi bu ilkel düşünce etkinliğini daha uygun ikincil bir etkinliğe değiştirmiş olsa gerek. Algısal bir özdeşliğin aygıt içinde kısa gerileme yolu boyunca kurulması aklın başka herhangi bir yerinde aynı algının dışarıdan yüklenmesiyle aynı sonucu vermez. Arkadan doyum gelmez; gereksinim diretir. İçsel bir yük ancak dış yük tüm ruhsal etkinliklerini isteklerinin nesnesine sarılmakla tüketen

---

[10] [Bu, "Sabitlik İlkesi" denen şeydir ve *Haz İlkesinin Ötesinde*'nin (1920*g*) açılış sayfalarında tartışılmıştır. Ama Freud'un daha eski ruhbilimsel yazılarında da temel bir varsayımdı. Bkz. Editörün Girişi s. 38 v. s.]

[11] [Yani "doyum yaşantısı"yla algısal olarak özdeş bir şey.]

varsanısal psikozlarda ve açlık düşlemlerinde ortaya çıktığı gibi kesintisiz olarak sürseydi onunla aynı değerde olabilirdi. Daha etkin bir ruhsal güç harcaması elde etmek için gerilemeyi tamamlanmadan önce durdurmak gerekir; öyle ki mnemik imgenin ötesine ilerlemesin ve sonunda arzulanan algısal özdeşliğin dış dünyanın yönetilmesiyle gerçekleşmesine yönelten başka yollar arayabilsin.[12] Gerilemeye bu ketvurulması ve bunun sonucunda uyarılmanın saptırılması, istençli devinimleri kontrol eden —yani ilk kez olarak devinimi önceden anımsanan amaçlar için kullanan— ikinci bir sistemin işi haline gelir. Ama mnemik imgeden fırlayan tüm bu karmaşık düşünce etkinliği, algısal özdeşliğin dış dünya tarafından kurulduğu ana kadar tüm bu düşünce etkinliği yalnızca deneyimin gerekli kılmış olduğu istek doyurma için dolambaçlı bir yol oluşturur.[13] Her şeyin ötesinde düşünce varsanısal bir isteğin yerine-geçeninden başka bir şey değildir ve düşlerin istek doyurma olmalarının gerektiği apaçıktır çünkü bizim zihinsel aygıtımızı bir istekten başka hiçbir şey çalıştıramaz. İsteklerini kısa gerileme yolu boyunca doyuran düşler bu açıdan bizim için yalnızca ruhsal aygıtın birincil işleyiş yönteminin, etkisiz olduğu için terk edilmiş bir yöntemin, bir örneğini korumuştur. Akıl henüz genç ve acemiyken bir zamanlar uyanıklık yaşamına egemen olan şey şimdi geceye sürgün edilmiş gibidir —tıpkı ilkel silahların, erişkin adamların terk ettiği oklar ve yayların, bebek odasında bir kez daha ortaya çıkması gibi. *Düş görme, yerine başka bir şey konarak iptal edilmiş bebeksi bir zihinsel yaşam parçasıdır.* Ruhsal aygıt kesiminde uyanıklık saatlerinde normal olarak baskılanmış olan bu işleyiş yöntemleri psikozda bir kez daha güncel hale gelir ve sonra dış dünyayla ilgili gereksinimlerimizi doyurmadaki yetersizliklerini ortaya koyarlar.[14]

---

[12] [*1919'da eklenen dipnot:*] Başka bir deyişle bir "gerçeklik sınaması" [yani şeylerin gerçek mi yoksa değil mi olduğunun sınanması] aracı olması gerektiği ortaya çıkar.

[13] Düşlerin istek doyurucu etkinliği, ondan, "sans fatigue sérieuse, sans être obligé de recourir á cette lutte opiniâtre et longue qui use et corrode les juissances poursuivies [hiçbir ciddi yorgunluğa uğramayan ve peşine düşülmesi gereken hoşnutluğu tüketen ve yozlaştıran uzun ve inatçı bir savaşıma girmek zorunda olmayan]"diye söz eden Le Lorrain [1895] tarafından haklı olarak övülmüştür.

[14] [*1914'de eklenen dipnot:*] Başka bir yerde bu düşünce katarını zihinsel işleyişin iki ilkesi —onlara verdiğim adlarla haz ilkesi ve gerçeklik ilkesi— üzerine bir makalede (Freud, 1911*b*) daha ileri götürmüştüm. [Aslında tartışma aşağıda s. 315 v.s.nda daha geliştirilmiştir.]

Bilinçdışı istekli itkiler açık olarak kendilerini gündüzün de etkin kılmaya çalışırlar ve psikozlar kadar aktarım olgusu da bize onların bilinçöncesi sistemden bilince doğru yollarını zorlamaya ve devinim gücünün kontrolünü sağlamaya çabaladıklarını gösterir. Böylece varlığını kabul etmeye düşlerin belirgin olarak bizi zorladığı *Bd.* ile *Bö.* arasındaki sansür, akıl sağlığımızın bekçisi olarak tanınmayı ve saygı duyulmayı hak eder. Ancak bu bekçinin geceleyin etkinliklerini gevşetmesini, *Bd.* ndaki baskılanmış itkilerin anlatım bulmasına izin vermesini ve varsanısal gerilemenin ortaya çıkışına bir kez daha olanak vermesini bir dikkatsizlik eylemi olarak saymalı mıyız? Sanırım hayır. Çünkü bu eleştirel bekçi dinlenmeye bile gitse —ki elimizde uykusunun derin olmadığına ilişkin kanıtlar var— devinim gücü üzerindeki kapıyı da kapatır. Normalde ketvurulmuş *Bd.*ndan hangi itkiler sahneye atlarsa atlasın telaş etmemize gerek yoktur; zararsız olarak kalırlar, çünkü dış dünyayı değiştirebilecekleri tek aygıt olan hareket aygıtını çalıştıramazlar. Uyku durumu savunulması gereken kalenin güvenliğini güvence altına almıştır. Güçlerin yerdeğiştirmesini ortaya çıkaran şey eleştirel sansürün güç çıkışında geceleri oluşan gevşeme değil de bilinçöncesi hâlâ yüklü ve devinim gücünün kapısı açık dururken bu [sansürün elindeki] güçte patolojik bir azalma ya da bilinçdışı uyarılmalarda patolojik bir şiddetlenme olduğunda konum daha zararlıdır. Böyle olduğunda bekçinin gücü aşılır, bilinçdışı uyarılmalar *Bö.* ni kapsarlar ve bundan sonra bizim konuşma ve eylemlerimizi kontrol ederler ya da zorla varsanısal gerilemeyi ortaya çıkarırlar ve algılar tarafından ruhsal enerjimizin dağılımına uygulanan çekim nedeniyle (onların kullanımı için tasarlanmamış olan) aygıtın gidişini yönetirler. Bu duruma psikoz adını veriyoruz.

Şimdi *Bd.* ve *Bö.* sistemlerini yerleştirme noktasında durmuş olduğumuz ruhbilimsel iskeleyi kurmayı sürdürmemizin tam zamanı. Ama düşlerin oluşumunun tek ruhsal itici gücü olarak isteklerden söz etmemizi biraz daha sürdürmek için nedenler var. Düşlerin değişmez biçimde istek doyurmalar olmasının, onların, etkinliği isteklerin doyurulmasından başka hiçbir hedef tanımayan ve emrinde istekli itkiler dışında hiçbir güç bulunmayan *Bd.* sisteminin ürünü olmalarından ileri geldiği düşüncesini benimsemiştik. Böyle kapsamlı ruhbilimsel spekülasyonları düşlerin yorumuna dayandırma hakkımızda bir an daha diretecek olursak bu spekülasyonların düşleri diğer ruhsal yapıları da

içerebilecek bir şebeke içine yerleştirmemize olanak verdiğini kanıtlamak zorunlu görevimiz olacaktır. Böyle bir *Bd.* sistemi (ya da tartışmamızın amacı için ona benzer bir şeyler) varsa, düşler onun tek görünümü olamaz; her düş bir istek doyurma olabilir ama düşlerin dışında başka tür anormal istek doyurmaların da olması gerekir. Ve de tüm psikonevrotik belirtileri yöneten kuramın *onların da bilinçdışı isteklerin doyurulması sayılması gerektiği* biçiminde tek bir önermede doruğuna ulaştığı da bir olgudur.[15] Açıklamamız, düşü, ruh hekimleri için en büyük önemi taşıyan ve anlaşılması ruh hekimliğinin sorununun salt ruhbilimsel yanının çözümü demek olan bir sınıfın ilk üyesi kılar.[16]

Ancak bu istek doyurma sınıfının diğer üyeleri —örneğin histerik belirtiler— düşlerde keşfedemediğim temel bir niteliğe sahiptirler. Bu çalışmanın akışı içinde o denli sık olarak değindiğim araştırmalardan bir histerik belirtinin oluşumunun gerçekleşmesi için aklımızın *her iki* akımının birbirine yaklaşması gerektiğini öğrendim. Bir belirti yalnızca gerçekleşmiş bir bilinçdışı isteğin ifadesi değildir; aynı belirti tarafından doyurulan bilinçöncesinden bir isteğin de aynı zamanda bulunması gerekir. Öyle ki belirtinin, her biri çatışmada yer alan sistemlerden birinden doğan, *en az* iki belirleyicisi olsun. Düş olgularında olduğu gibi var olabilecek başka belirleyiciler için —belirtilerin "aşırı belirlenmesi" için— hiçbir kısıtlama yoktur. *Bd.* ndan doğmayan belirleyici, bildiğim kadarıyla, bilinçdışı isteğe tepki gösteren bir düşünce katarıdır — örneğin bir kendini cezalandırma. O halde *bir histerik belirtinin yalnızca her biri değişik bir ruhsal sistemden doğan zıtlaşan iki isteğin tek bir anlatımda birleşmesiyle geliştiği* iddiasında bulunabilirim. (Bu bağlamda histerik belirtilerin kökeni üzerine benim en yeni formülasyonlarımı histerik düşlemler ve çiftçinsellikle ilişkileri üzerine makalemde inceleyiniz. [Freud, 1908*a*].[17]) Örnekler burada amaca pek az hizmet edecektir; çünkü işin içine giren karmaşıklıkların özenli bir aydınlatılmasından başka hiçbir şey inandırıcı olamaz. Bu nedenle iddiamı bir yana bırakıp kanıtlama için değil de

---

[15] [*1914'de eklenen dipnot:*] Ya da daha doğru olarak belirtinin bir kesimi bilinçdışı istek doyurmaya diğer kesimi ise isteğe karşı tepki veren zihinsel yapıya denk düşer.

[16] [*1914'de eklenen dipnot:*] Hughlings Jackson'un dediği gibi: "Düşler hakkında her şeyi ortaya koyun akıl hastalığı hakkında her şeyi bulmuş olursunuz." [Bunu Hughlings Jackson'un kendisinden işitmiş olan Ernest Jones'un alıntısı (1911).]

[17] [Parantez içindeki bu cümle 1909'da eklenmiştir.]

yalnızca konuya açıklık getirmek için bir örnek vereceğim. Benim kadın hastalarımdan birindeki histerik kusmanın, bir yanda onun erinliğine dek uzanan bilinçdışı bir düşlemin doyurulması —yani sürekli olarak gebe olabileceği ve sayısız çocuğu olduğu biçiminde bir istekle, sonradan eklenen ve onları olabildiğince çok erkekten yaptığı biçiminde başka bir isteğin doyurulması— olduğu ortaya çıkmıştı. Bu başıboş isteğe karşı güçlü bir savunucu istek fırladı. Ve hasta kusmasının sonucu olarak biçimini ve güzel görünümünü yitirebileceği ve böylece herhangi biri için çekici olması sona ereceği için belirti aynı zamanda cezalandırıcı düşünce katarınca da benimsenebiliyordu ve de her iki yan tarafından izin verildiğinden bir gerçeklik haline gelebilmişti. Bu, Roma triumviri Crassus'a karşı Part kraliçesinin benimsediği bir istek doyurmayı ele alma yönteminin aynısıydı. Adamın altın aşkıyla sefere çıktığı inancıyla kadın onun boğazından içeriye ölünceye dek erimiş altın akıtılmasını emretmişti: "Şimdi" demişti "istediğini elde ediyorsun." Ama buraya dek düşler hakkında tek bildiğimiz onların bilinçdışından bir isteğin doyumunu ifade ettikleriydi; sanki egemen bilinçöncesi sistemi belli sayıda çarpıtmada ısrar ettikten sonra bunu kabul ediyor gibidir. Bir genel kural olarak düş isteğiyle zıtlaşan ve karşıtı gibi düşte gerçekleşen bir düşünce katarı bulmak da olanaksızdır. Yalnızca düş çözümlemelerinde şurada burada tepkisel yaratmaların belirtilerine rastlarız, örneğin [sarı sakallı] amcam düşünde arkadaşım R. ye yönelik sevecenlik duygularım gibi. (Bkz. I. Cilt s. 191 v. s.) Ama biz yitik bileşeni bilinçöncesi içinde başka bir yerde bulabiliriz. *Bd.* ndan gelen istek, her tür çarpıtmaya uğradıktan sonra düşte anlatım bulabilirken egemen sistem bir *uyuma isteği* içine çekilir, ruhsal aygıt içindeki yüklerde üretebileceği değişiklikleri ortaya çıkararak bu isteği gerçekleştirir ve tüm uyku boyunca bu istekte diretir.[18]

Bilinçöncesi kesiminde uyumaya yönelik bu belirlenmiş istek, düşlerin oluşumu üzerinde genel olarak kolaylaştırıcı bir etki yaratır. Yandaki odadan gelen ışık parıltısından çocuğunun cesedinin yanıyor olabileceği sonucunu çıkarmaya yöneltilen adamın düşünü anımsatayım [s. 233 v.s.]. Baba parıltıyla uyanmasına izin verecek yerde çıkan bu sonucu bir düşe çekmiş ve biz bu sonuçtan sorumlu ruhsal

[18]Bu düşünceyi modern çağlarda hipnotizma üzerine araştırmaların yeniden canlanmasını borçlu olduğumuz Liébault (1889) tarafından ortaya atılan uyku kuramından ödünç almıştım.

güçlerden birinin düşünde resimlediği çocuğunun yaşamını o bir an boyu uzatma isteği olduğunu öne sürmüştük. Bastırılmıştan köken alan diğer istekleri belki de kaçırmıştık, çünkü bu düşü çözümleyememiştik. Ama düşün üretiminde bir başka itici gücün babanın uyuma gereksinimi olduğunu varsayabiliriz; uykusu, çocuğun yaşamı gibi, düş tarafından bir an boyu uzatılmıştı. Güdüsü "Düş devam etsin yoksa uyanmak zorunda kalacağım." olsa gerek. Başka her düşte tıpkı bunun gibi uyuma isteği bilinçdışı isteğe destek verir. I. Cilt s. 177 v. s. nda açıkça rahatlama düşleri olarak ortaya çıkan bazı düşler betimlemiştim. Ama aslında tüm düşler aynı tanımlamada hak iddia edebilirler. Uykuyu sürdürme isteğinin işleyişi, en kolay olarak, dış duyusal uyaranları uykunun sürdürülmesiyle uyumlu olacak biçimde değiştiren uyarılma düşlerinde görülebilir; onlar dış uyaranları dış dünyanın anımsatıcısı olarak davranmalarına hiçbir olasılık bırakmayacak biçimde bir düşün içine örerler. Ancak bu aynı isteğin, her ne kadar özneyi sarsıp uyandırmayla tehdit eden uyaranlar onun *içinden* de gelse, tüm diğer düşlerin de ortaya çıkışında eşit bir rolü olsa gerek. Bazı olgularda bir düş bir şeyleri çok ileri götürdüğünde *Bö.* bilince "Boş ver! Uyumaya devam et! Ne de olsa bu yalnızca bir düş!" der. [Bkz. s. 215 v.s.] Ama bu açıkça ifade edilmemiş de olsa bizim egemen zihinsel etkinliğimizin genelde düşlere yönelik tutumunu tanımlar. *Tüm uyku durumumuz boyunca uyumakta olduğumuzu bildiğimiz gibi kesinlikte düş görmekte olduğumuzu da biliriz* sonucunu çıkarmaya yöneltiliyorum. Bilincimizin ilk bilgi parçasını hiçbir zaman uygulamadığı, yalnızca ikinci kısmını, o da sansür sanki kendini savunması düşmüş duyumsadığı zaman belli olaylarda uyguladığı yolundaki karşıt önermeye çok fazla dikkat yöneltmememiz gerekiyor.

Öte yandan,[19] gece boyunca uyuyor ve düş görüyor olduklarının açıkça ayırdında olan ve böylece düşlerini bilinçli olarak yönetme yeteneğine sahipmiş gibi görünen insanlar vardır. Böyle bir düş gören eğer bir düşün aldığı yönden hoşnutsuz kalırsa uyanmadan onu kesintiye uğratabilir ve bir başka yönde ona yeniden başlayabilir — tıpkı ünlü bir oyun yazarının baskı altında oyununu daha mutlu bir sona ulaştırması gibi. Ya da başka bir zamanda eğer düşü onu cinsel olarak uyarıcı bir konuma getirecek olursa kendi kendine şöyle düşünebilir:

[19][Bu paragraf 1909'da eklenmiştir.]

"bu düşü daha fazla sürdürüp bir boşalma ile kendimi yormayacağım; onu gerçek bir duruma saklayacağım."

Marquis d'Hervey de Saint-Denys [1867, 268 v .s.][20] Vaschide'in (1911, 139) alıntısına göre düşlerinin gidişini istediği gibi hızlandırma ve onlara seçtiği yönü verme gücünü kazandığını iddia eder. Onun durumunda sanki uyuma isteği yerini bir başka bilinçöncesi isteğe, yani düşlerini gözlemleme ve onlarla eğlenmeye bırakmış gibidir. Uyku böyle bir istekle de tıpkı eğer belli koşullar yerine getirilirse uyanmak biçimindeki zihinsel temkinlilikle (örn. emzikli bir anne ya da süt annenin durumundaki gibi) [I. Cilt s. 273 v. s.] olduğu kadar uyumludur. Dahası düşlerle ilgilenen herhangi bir kişinin uyandıktan sonra onlardan belirgin ölçüde fazlasını anımsadığı da bilinen bir olgudur.

Ferenczi (1911), düşleri yönlendirme üzerine bazı başka gözlemler konulu bir tartışmanın gidişi içinde şuna değinir: "Düşler, o anda akılda yer alan düşünceler üzerinde her yönden çalışırlar; eğer bir isteğin doyurulmasının başarısını tehdit edecek olursa bir düş imgesini atacak ve yeni bir çözüm deneyecektir; ta ki sonunda aklın her iki ajanını da uzlaşma içinde doyuracak bir istek doyurmayı biçimlendirene dek."

---

[20][Bu son iki paragraf 1914'de eklenmiştir.]

(D)
DÜŞLER TARAFINDAN UYARILMAK
DÜŞLERİN İŞLEVİ
ANKSİYETE DÜŞLERİ

Şimdi tüm gece boyunca bilinçöncesinin, uyuma isteği üzerine yoğunlaştığını bildiğimizden, düş görme süreci anlayışımızı bir dönem öteye taşıma konumundayız. Ama önce buraya dek öğrendiklerimizi özetleyelim.

Konum şu. Ya bir önceki günün kalıntıları uyanıklık yaşamı etkinliğinden arta kalmış ve tüm enerji yükünü onlardan geri çekmek olanaksız olmuştur; ya günün gidişi içinde uyanıklık yaşamının etkinliği bilinçdışı bir isteğin harekete geçmesine yol açmıştır, ya da bu iki olay bir arada olmuştur. (Bu bağlamda değişik olasılıkları tartışmış bulunuyoruz.) Bilinçdışı istek, kendini gündüz kalıntılarına bağlar ve onlara bir aktarım uygular; bu ya günün gidişi içinde olur ya da bir uyku durumu oluşuncaya kadar olmaz. Şimdi taze malzemeye aktarılmış bir istek doğar; ya da baskılanmış yeni bir istek bilinçdışından takviye alarak yeniden yaşam kazanır. Bu istek, düşünce süreçlerinin izlediği normal yol boyunca *Bö.*'nden (ki aslında kısmen ona aittir) bilince doğru yolunu zorlar. Ama hâlâ çalışmakta olan ve şimdi etkisine boyun eğeceği sansüre rastlar. Bu noktada isteğin taze malzemeye aktarımıyla hazırlığı yapılmış olan çarpıtma oluşur. Bir bakıma bir takıntılı düşünce ya da bir sanrı veya bu tür bir şey —yani aktarımla şiddetlendirilmiş ve anlatımı sansür tarafından çarpıtılmış bir *düşün-*

ce— haline gelme yolundadır. Ancak daha fazla ilerlemesi bilinçöncesinin uyku durumu tarafından engellenir. (Olasılıkla bu sistem kendi uyarılmalarını azaltarak kendini istiladan korumuştur.) Bunun sonucunda düş süreci kendini kesinlikle uyku durumunun garip doğası yüzünden açık tutan gerileyici bir yola girer ve bu yol boyunca anı grupları tarafından kendisine uygulanan çekimle yönetilir; bu anıların bazıları daha sonraki sistemlerin terminolojisinin çevirileri halinde değil yalnızca görsel yükler halinde var olurlar. [Bkz. s. 268] Gerileyici yol boyunca düş süreci temsil edilebilirlik niteliği kazanır. (Sıkışma sorunuyla daha sonra [s. 312] ilgileneceğim.) Şimdi zigzag yolculuğunun ikinci kısmını tamamlamıştır. İlk kısım bilinçdışı sahneler ya da düşlemlerden bilinçöncesine doğru ilerleyici bir yolculuktu; ikinci kısım sansür cephesinden geriye yeniden algılara doğrudur. Ama düş sürecinin içeriği algısal hale geldiğinde sansürün ve *Bö.* nin yoluna çıkardığı engelden kaçınmanın yolunu bulur. [Bkz. s. 249] Kendine dikkat çekmeyi ve bilinç tarafından farkedilmeyi başarır.

Çünkü ruhsal niteliklerin kavranması için bir duyu organı olarak gördüğümüz bilinç, uyanıklık yaşamında iki yönden uyarılmaları alabilir. İlk planda tüm aygıtın çevresinden, algı sisteminden gelenleri; buna ek olarak aygıtın içinde enerji yerdeğiştirmelerine bağlanan hemen hemen tek ruhsal nitelik olduğu kanıtlanan haz ve hazsızlık uyarılmaları alabilir. *Bö.* de aralarında olmak üzere Ψ–sistemlerindeki tüm diğer süreçler, herhangi bir ruhsal nitelikten yoksundurlar ve bu yüzden algıya haz ya da hazsızlığı getirmedikçe bilincin nesnesi olamazlar. Böylece *bu haz ya da hazsızlığın ortaya çıkışının otomatik olarak yük süreçlerini düzenlediği* sonucunu çıkarmaya yöneltiliyoruz. Ama çok daha titizce uyarlanmış edimlere olanak vermek için sonradan düşüncelerin gidişini hazsızlığın bulunup bulunmamasından bağımsız kılmak gerekli hale gelmiştir. Bu amaçla *Bö.* sisteminin bilinci etkileyecek kendi niteliklerine sahip olması gerekir; bunu sağlamak için de bilinçöncesi süreçlerin konuşma göstergelerinin mnemik sistemi ile, niteliksiz olmayan bir sistemle, bağlanmış olması çok olasıdır. [Bkz. s. 326 ve 332] Bu sistemin nitelikleri aracılığıyla o ana dek yalnızca algıların duyu organı olan bilinç, aynı zamanda bizim düşünce süreçlerimizin bir kesiminin de bir duyu organı haline gelir. O halde şimdi sanki biri algıya, diğeri bilinçöncesi düşünce süreçlerine yönelmiş *iki* duyusal yüzey var gibidir.

Uyku durumunun, bilincin *Bö.*ne yönelik yüzeyini, uyarılmaya

karşı, *Algı* sistemlerine yönelik yüzeyden çok daha duyarsız hale getirdiğini varsaymak zorundayım. Dahası, geceleyin düşünce süreçlerine ilginin bu terk edilişinin bir amacı vardır: Düşünce kesintiye uğratılır çünkü *Bö.* uyumaya gereksinmektedir. Ancak bir kez bir düş bir *algı* haline geldiğinde artık kazandığı niteliklerle bilinci uyarma konumundadır. Bu duyusal uyarılma, temel işlevi olan şeyi gerçekleştirmeyi sürdürür: *Bö.*nde elde edilebilen yük enerjisinin bir kısmını uyarılmaya neden olan şeye dikkate yöneltir. [Bkz. s. 311] Bu nedenle her düşün *Bö.*nin hareketsiz bulunan gücünün bir kısmını harekete geçiren *uyarıcı* bir etkisinin bulunduğu kabul edilmelidir. Daha sonra düş bu gücün etkisiyle olayların ardarda dizilmesi ve akla uygunluk açısından ikincil düzeltme dediğimiz etkiye uğrar. Yani düş onun tarafından başka herhangi bir algısal içerik gibi ele alınır; konusu elverdiği ölçüde aynı beklentisel düşüncelerle karşılaşır [s. 224]. Düş sürecinin bu üçüncü kısmının yönüne gelince o da yine ilerleyici yöndedir.

Yanlış anlamalardan kaçınmak için bu düş süreçlerinin zaman dizinsel ilişkileri üzerine birkaç söz söylemek yersiz kaçmayacaktır. Çok çekici bir tahmin, hiç kuşkusuz Maury'nin giyotin düşünün [I. Cilt s. 80 v. s.] bilmecesinin telkiniyle Goblot [1896, 289 v. s.] tarafından ortaya atılmıştır. O, bir düşün uykuyla uyanma arasındaki geçiş süresinden daha fazla bir zaman kapsamadığını göstermeye çalışır. Uyanma süreci belli bir miktar zaman alır ve bu zaman sırasında düş ortaya çıkar. Biz son düş imgesinin bizi uyanmaya zorlayacak kadar güçlü olduğunu sanırız; oysa aslında o anda biz uyanma noktasında olduğumuz için o bu denli güçlüdür. "Un rêve c'est un réveil qui commence."[1]

Goblot'nun, savını genel olarak öne sürmeden önce, çoğu olguyu gözardı etmiş olması gerektiği daha önce Dugas [1897*b*] tarafından gösterilmişti. Uyanmadığımız düşler de vardır — örneğin düşümüzde, düş görmekte olduğumuzu gördüğümüz düşler gibi. Düş-işlemi üzerine bilgilerimizden düşün yalnızca uyanma evresini kapladığını benimsememize olanak yoktur. Tersine düş-işleminin ilk kısmının bilinçöncesinin kontrolü altında gündüzün zaten başlamış olması çok daha olasıdır. İkinci kısmının —sansürün zorladığı değişiklik, bilinçdışı sahnelerin uyguladığı çekim ve algıya doğru yolunu zorlaması— hiç kuşkusuz tüm gece boyunca sürer; ve de bu açıdan ne gördüğümüzü

[1] ["Bir düş başlamakta olan bir uyanmadır."]

söyleyemediğimiz halde tüm gece boyunca düş gördüğümüz duygusunu ifade ettiğimizde belki de her zaman haklıyızdır. [Bkz. s. 241]

Ama düş süreçlerinin betimlemiş olduğum zamandizinsel sırayı bilinçli hale gelme anına dek gerçekten sürdürdüğünü varsaymak bana gereksiz gibi geliyor: ilk ortaya çıkan şeyin aktarılmış düş isteği olması, bunu sansürün çarpıtmasının izlemesi, sonra gerileyici yön değişimi v.b. Betimlememde bu sırayı benimsemek zorundaydım; ama aslında olan şey hiç kuşkusuz bir yolun ve bir başkasının eşzamanlı olarak keşfedilmesidir; sonunda en uygun yönde yığılıncaya ve belli bir gruplanma kalıcı grup haline gelinceye dek uyarılmanın kâh bir yolda kâh diğer yolda salınmasıdır. Bazı kendi kişisel deneyimlerim, düş-işleminin, sonuca ulaşmak için sıklıkla bir gün ve bir geceden daha çok zamana gereksindiğinden kuşkulanmama yol açıyor; ve eğer bu doğruysa düşün yapısının gösterdiği olağanüstü incelik karşısında artık şaşkınlık duymamız gerekmez. Benim görüşüme göre hattâ düşün bir algı olayı olarak akla uygun hale getirilmesi istemi bile etkisini düş, bilinci kendisine çekmeden önce gösterebilir. Ancak ondan sonra tempo hızlandırılır çünkü o noktada bir düş algılanan başka herhangi bir şey gibi ele alınır. Bir ateş gibidir; hazırlaması saatler sürer ama bir anda parlar.

Düş süreci şimdiye dek ya düş-işlemi aracılığıyla bilinci kendisine çekmek ve uykunun zamanı ve derinliğinden bağımsız olarak bilinçöncesini uyarmak için yeterli yoğunluğu elde etmiştir; ya da yoğunluğu bunu gerçekleştirmeye yetmez, ve uyanmadan hemen önce dikkat daha devingen bir hale gelip kendisine rastlayana dek hazır durumda beklemek zorundadır. Düşlerin çoğunluğu oldukça düşük yoğunlukta çalışıyor gibi görünmektedir; çünkü çoğunlukla uyanma anına dek beklerler. Ama bu aynı zamanda eğer derin uykudan ansızın uyandırılacak olursak genellikle düşümüzde bir şeyler gördüğümüzü algılamamızı açıklar. Bu gibi durumlarda tıpkı kendiliğimizden uyandığımızdaki gibi ilk gördüğümüz şey düş-işlemi tarafından biçimlendirilen algısal içerikür ve hemen ondan sonra kendimizin dışından bize sunulan algısal içeriği görürüz.

Ancak bizi uykumuzun ortasında uyandıran düşlere daha büyük kuramsal ilgi yönelülür. Başka her yerde kural olan yararları akılda tutarak bir düşe, yani bilinçdışı bir isteğe neden uykuyu, yani bilinçöncesi isteğin doyumunu bozma gücü verildiğini sorabiliriz. Açıklama hiç kuşkusuz hiç bilgi sahibi olmadığımız enerji ilişkilerinde bulunmak-

tadır. Eğer böyle bilgilerimiz olsaydı olasılıkla düşün kendi gidişini izlemesine izin vermenin ve ona belli miktarda az ya da çok bağlantısız dikkat yöneltmenin bilinçdışını geceleyin de gündüzün olduğu kadar sıkı bir kontrol altında tutmaya göre bir enerji tasarrufu olduğunu görürdük. [Bkz. s. 297 v.s.] Deneyimler düş görmenin, geceleyin uykuyu birçok kez kesintiye de uğratsa, uykuyla uyumlu olduğunu gösterir. İnsan bir an için uyanır ve sonra yeniden uykuya dalar. İnsanın uykusunda bir sineği kovmasına benzer: uyanmaya özgü bir durum. Eğer kişi yeniden uykuya dalarsa kesinti aradan çıkarılmış olur. Emzikli annenin ya da süt annenin uykusu gibi tanıdık örneklerde gösterildiği gibi [I. Cilt s. 273 v.s.] uyuma isteğinin doyurulması belirli bir yönde belli miktarda dikkat harcama ile oldukça uyumludur.

Bu noktada, bilinçdışı süreçler üzerine daha iyi bir bilgiye dayanan bir karşı çıkış doğar. Bilinçdışı isteklerin her zaman etkin olduklarını ben kendim öne sürmüştüm. Ama buna karşın onlar kendilerini gündüzün algılanır kılacak kadar güçlü değilmiş gibi görünmektedirler. Ancak, eğer bir uyku durumu egemen olduğunda bilinçdışı bir istek kendini bir düşü oluşturacak kadar güçlü göstermişse neden bu güç düş bilindikten sonra zayıflasın? Tıpkı sinirlendirici sineğin kovulduktan sonra geri gelmesi gibi, düşün de durmadan yeniden ortaya çıkması gerekmez miydi? Düşlerin uykunun bozulmasını giderdiğini öne sürmeye ne hakkımız var?

Bilinçdışı isteklerin her zaman etkin kaldıkları kesinlikle doğrudur. Onlar ne zaman bir uyarılma niceliği kullanacak olsa her zaman hazır olan yolları temsil ederler. [Bkz. s. 275 n.1] Aslında bilinçdışı süreçlerin tahrip edilemez olmaları onların belirgin bir özelliğidir. Bilinçdışında hiçbir şey sonlandırılamaz, hiçbir şey geçmiş ya da unutulmuş değildir. Bu en canlı olarak nevrozları, özellikle de histeriyi incelerken anlaşılır. Bir histerik nöbette deşarj olmaya yönelten bilinçdışı düşünce yolu yeterince uyarılma biriktiğinde bir kez daha geçilebilir hale gelir. Otuz yıl önce yaşanmış bir utanç, heyecanın bilinçdışı kaynaklarına geçit bulur bulmaz otuz yıl boyunca taze bir yaşantıymış gibi davranır. Anısına dokunulur dokunulmaz yeniden yaşama geçer ve bir nöbette devinimsel deşarj bulan bir uyarılmayla yüklenmiş olarak kendini gösterir. Ruh sağaltımının girişimde bulunması gereken nokta tam da burasıdır. Ruh sağaltımının görevi, bilinçdışı süreçlerle son olarak uğraşılmasını ve unutulmalarını olası kılmaktır. Bizim apaçık

saymaya ve zamanın zihinsel anı izleri üzerindeki birincil etkisiyle açıklamaya eğilimli olduğumuz, anıların silikleşmesi ve artık yeni olmayan izlenimlerin duygusal zayıflıkları gerçekte ancak zahmetli çalışmalar sonunda gerçekleştirilebilen ikincil değişikliklerdir. Bu işi başaran bilinçöncesidir ve *ruh sağaltımı Bd.nı Bö.nin egemenliği altına sokmaktan başka hiçbir yol izleyemez.* [Bkz. s. 275 n. 1]

Böylece herhangi bir belirli bilinçdışı uyarıcı süreç için olası iki sonuç bulunur. Ya kendi başına kalabilir ki bu durumda sonunda bir noktadan kendi yolunu zorlayıp bu tek yoldan uyarılması için devinimde bir deşarj bulabilir; ya da bilinçöncesinin etkisi altına girebilir ve *deşarj* olma yerine bilinçöncesi tarafından *bağlanabilir. Düş görme sürecinde ortaya çıkan şey bu ikinci seçenektir.* [Bkz. s.318 n.] Algısal hale geldikten sonra düşle buluşmak üzere yolun yarısını geçen ve bilinçteki uyarılma tarafından düşe yöneltilmiş olan *Bö.* yük, düşün bilinçdışı uyarılmasını bağlar ve bir bozukluk olarak davranmasını engelleyecek biçimde onu güçsüz bırakır. Düş görenin bir an için uyandığı doğruysa gerçekten az önce uykusunu bozmakla tehdit eden sineği *kovalamış* olduğu içindir. Bilinçdışı isteğin gidişini izlemesine izin vermenin, bir düş oluşturabilsin diye gerileme yolunu ona açık bırakmanın ve sonra da düşü bağlayıp ona küçük bir bilinçöncesi işlem harcaması yapmanın —tüm uyku boyunca bilinçdışının dizginlerini sımsıkı tutmaktan— daha uygun ve ekonomik olduğunu sezmeye başlıyoruz. [Bkz. s. 297] Kökende yararlı bir amacı bulunmayan bir süreç bile olsa düş görmenin zihinsel güçler arasındaki etkileşim içinde kendine bir işlev edinmiş olabileceği gerçekten bekleniyordu. Şimdi ise bu işlevin ne olduğunu biliyoruz. Düş görme, *Bd.* nın özgür kalmış olan uyarılmasını yeniden bilinçöncesinin kontrolü altına alma görevini yerine getirmektedir; bunu yaparken *Bd.* uyarılmayı deşarj eder, ona bir emniyet supabı olarak hizmet eder ve aynı zamanda uyanıklık etkinliğinin küçük bir harcaması karşılığı bilinçöncesinin uykusunu korur. Böylece dizisinin bir üyesi olduğu tüm öteki ruhsal yapılar gibi bir uzlaşma oluşturur; her iki sistemin de hizmetindedir; çünkü birbiriyle uyumlu oldukları sürece iki isteği de doyurur. Eğer Robert [1864] tarafından öne sürülen ve I. Cilt s. 130 v.s.nda açıklamış olduğum düşlerin "boşaltım kuramı"na dönecek olursak her ne kadar önermeleri ve düş sürecinin kendisine ilişkin bakış açısı bakımından ondan ayrılıyorsak da ilk bakışta kuramın temelinde Robert'in, düşlerin *işlevi* hakkındaki özetlemesini kabul etmemiz gerektiğini göreceğiz. [Bkz. I. Cilt s. 226 v. s.][2]

[2][*1914'de eklenen dipnot:*] Düşlere yüklenebilecek tek işlev bu mudur? Başka birini bilmiyorum. Maeder'in [1912] düşlerin başka "ikincil", işlevleri bulunduğunu göstermeye çalıştığı doğrudur. Bazı düşlerin çatışmaları çözme girişimleri,

"İki istek birbiriyle uyumlu olduğu sürece" nitelemesi düş görmenin işlevinin başının belaya girebileceği olası bir duruma değinmektedir. Düş sürecinin bilinçdışı bir isteğin doyurulması olarak başlamasına izin verilir; ama eğer buna kalkışılacak olursa istek doyurma bilinçöncesini öylesine şiddetle sarsar ki uyumayı sürdürmek olanaksız olur, o zaman düş, uzlaşmada bir gedik açmış ve görevinin ikinci yarısını başaramamış olur. Bu durumda düş hemen kesilir ve yerini tam bir uyanıklık durumuna bırakır. Burada da düşün normal uyku *bekçisi* rolünde değil de uyku *bozucusu* rolünde görünmesi onun hatası değildir; bu olgunun bizde düşün yararlı bir amacı bulunmadığına ilişkin bir önyargı oluşturması gerekmez. Bu, organizmada normal olarak yararlı bir düzenin ona yol açan koşullar bir biçimde değişir değişmez yararsız ve rahatsız edici hale geldiği tek örnek değildir; bozukluksa hiç değilse değişime dikkati çekme ve organizmanın düzenleyici makinesini ona karşı harekete geçmeye hazırlama amacına hizmet eder. Kuşkusuz aklımda olan şey anksiyete düşleridir ve benim hakkımda istek doyurma kuramına karşı bu kanıtla ne zaman karşılaşsam ondan kaçtığım düşünülmesin diye her halde onların açıklaması için bazı ipuçları vereceğim.

Artık bizim için anksiyete geliştiren herhangi bir ruhsal sürecin yine de bir isteğin doyurulması olabileceği kavramında çelişkili hiçbir şey yok. Bunun, isteğin bir sisteme, *Bd.*na, ilişkin olduğu, oysa onun diğer sistem, *Bö.* tarafından reddedildiği ve baskılandığı biçiminde

---

sonradan gerçekliğe taşman ve böylece sanki uyanıklık eylemlerinin önemsiz uygulamalarıymış gibi davranan girişimleri içerdiği yolunda doğru bir gözlemden yola çıkmıştır. Bu nedenle düşlerle hayvanların ve çocukların, doğuştan içgüdülerin işleyiş uygulaması ve daha sonraki ciddi etkinliğin hazırlığı sayılabilecek oyunları arasında bir paralellik kurar ve düşlerin bir *"fonction ludique"*i [oyun işlevi] bulunduğu savını öne sürer. Maeder'den kısa süre önce Alfred Adler [1911, 215 n.] de düşlerin bir "ileriyi düşünme" işlevi bulunduğunda diretmiştir. (1905'de yayımladığım bir çözümlemede ["Bir Histeri Olgusunun Çözümlemesinden Parça", II. Kesim (1905*e*)], yalnızca bir niyetin ifadesi sayılabilecek bir düş, niyet gerçekleşene dek her gece yinelenmişti. [I. Cilt s. 239'a da bkz.])

Ancak biraz üzerinde durunca düşlerin bu "ikincil" işlevinin düş yorumunun bir parçası olarak göz önüne alınmayı hiç de hak etmediğini görürüz. İleriyi düşünme, niyetler oluşturma, çözüm girişimlerini çerçeveleme ve başka çoğu benzer şeylerin tümü de aklın bilinçdışı ve bilinçöncesi etkinliğinin ürünleridir; uyku durumunda "gündüz kalıntıları" olarak ısrar edecekler ve bir düşü oluşturmak için bilinçdışı bir istekle birleşeceklerdir (bkz.s.272 v.s.). Böylece düşün "ileriyi düşünme" işlevi, daha çok ürünleri bize düşlerin ya da diğer görüngülerin çözümlemesiyle sağlanan bilinçöncesi uyanıklık düşüncesinin bir işlevidir. Uzun süre düşleri görünür içerikleriyle özdeş saymak alışkanlık olmuştu; ama şimdi de düşleri gizli düş düşünceleriyle karıştırma yanılgısına karşı uyanık olmalıyız. [Yukarıya s. 231 n. 22'ye bkz.]

açıklanabileceğini biliyoruz.[3] Ruhsal sağlık mükemmel olduğunda bile *Bd.* nın *Bö.* nin buyruğunda olması tam değildir; baskılamanın miktarı, ruhsal normalliğimizin derecesinin göstergesidir. Nevrotik belirtiler, iki sistemin birbiriyle çatışma içinde olduğunu gösterir; onlar çatışmayı o an için sona erdiren bir uzlaşmanın ürünüdürler. Bir yandan *Bd.* na uyarılmasının deşarjı için bir çıkış sağlarlar ve orayı bir çıkış kapısıyla güvence altına alırlar; öte yandan da *Bö.* nin bir ölçüde *Bd.* nı kontrol etmesini olası kılarlar. Örneğin bir histerik fobi ya da bir agorafobinin anlamından söz etmek öğretici olacaktır. Varsayalım ki bir nevrotik hasta caddenin bir yanından diğer yanına tek başına geçememektedir — haklı olarak bir "belirti" sayabileceğimiz bir durum. Eğer onu yapamayacağına inandığı eylemi yapmaya zorlayarak bu belirtiyi giderecek olursak, sonuç bir anksiyete nöbeti olacaktır ve aslında caddede bir anksiyete nöbetinin ortaya çıkması sıklıkla bir agorafobinin başlangıcının tetikleyici nedenidir. O halde belirtinin, bir anksiyetenin patlamasını önlemek için oluşturulduğunu görüyoruz; fobi, anksiyeteye karşı bir cephe barikatı gibi kurulmuştur.

Bu süreçlerde duyguların oynadığı rolü incelemedikçe tartışmamız daha ileriye gidemez; ama bunu şu andaki bağlamda ancak yetersiz ola-

---

[3] [*1919'da eklenen dipnot*:] "Çok daha önemli ve kapsamlı ve de meslekten olmayanlar tarafından aynı derecede atlanmış bir ikinci etmen şudur. Bir istek doyurmanın haz vermesi gerektiğinde hiç kuşku yoktur; ama sonra şu soru ortaya çıkar: "Kime?". Kuşkusuz isteği duyan kişiye. Ama bildiğimiz gibi bir düş görenin istekleriyle ilişkisi oldukça garip bir ilişkidir. Onları reddeder ve sansüre uğratır — kısaca onları sevmez. Öyle ki onların doyurulması ona hiç haz vermez, tam tersi; ve de deneyimler bu karşıtın anksiyete biçiminde ortaya çıktığını göstermiştir — hâlâ açıklanması gereken bir durum. Böylece bir düş görenin düşleriyle ilişkisi, yalnızca güçlü bir ortak öğeyle birbirine bağlanmış iki ayrı kişinin karışımıyla kıyaslanabilir. Bunu genişletmek yerine içinde aynı durumun yinelendiğini göreceğiniz bilinen bir masalı size anımsatacağım [yukarıda s. 278'de değinilmişti]. İyi bir peri fakir bir evli çifte ilk üç isteklerini yerine getirmeyi vaat etmiş. Onlar sevinmişler ve üç isteği özenle seçmek için akıllarını yoklamışlar. Ama yandaki kulübede kızartılan sosislerin kokusu kadını kendileri için de bir çift sosis istemeye yöneltmiş. Bir anda sosisler ortaya çıkmış ve bu ilk isteğin doyurulmasıymış. Ama adam kızmış ve o öfke içinde sosislerin karısının burnuna yapışmasını istemiş. Bu da gerçekleşmiş ve sosisler yeni yerlerinden çıkartılamamış. Bu da ikinci isteğin doyurulmasıymış; ama istek adamınkiymiş ve onun doyurulması karısı için en istenmeyecek şeymiş. Öykünün geri kalanını biliyorsunuz. Her şeye karşın onlar tek —karı-koca— oldukları için üçüncü isteğin sosislerin kadının burnundan ayrılması olması kaçınılmazmış. Bu masal pek çok başka bağlamda kullanılabilir; ama burada yalnızca iki insan birbiriyle birlik olmazsa onlardan birinin isteğinin diğerine hazsızlıktan başka bir şey getirmeyeceğini görüntülemeye hizmet etmektedir." (*Ruhçözümlemesine Giriş Konferansları* [Freud, 1916-17], 14. Konferans, *P. F. L.* , I, 253 v. s.)

rak yapabiliriz. O zaman *Bd.* nın baskılanmasının her şeyin ötesinde eğer *Bd.* ndaki düşünceler kendi gidişlerine bırakılsaydı başlangıçta haz niteliğinde olan ama "bastırma" süreci ortaya çıktıktan sonra hazsızlık haline dönen bir duygu doğacağı için gerekli olduğunu varsayalım. Baskılamanın amacı ve de sonucu bu hazsızlığın ortaya çıkışının önlenmesidir. Baskılama, *Bd.* nın düşünsel içeriğine yayılır; çünkü hazsızlığın ortaya çıkışı bu içerikten başlayabilmektedir. Bu, duygunun doğuşunun doğası hakkında oldukça özgül bir varsayımı öngörür.[4] Duygu, sinir'lenmesinin anahtarı *Bd.* ndaki düşüncelerde yer alan devinimsel ya da salgısal bir işlev olarak görülür. *Bö.* tarafından kurulan egemenlik sayesinde sanki bu düşünceler boğulur ve duyguyu doğuracak itkiler göndermelerine ketvurulur. Bu nedenle eğer *Bö.* nin yükü kesintiye uğrayacak olursa bilinçdışı uyarılmaların, (önceden var olan bastırmanın bir sonucu olarak) yalnızca hazsızlık, anksiyete olarak yaşanabilecekleri türden bir duygunun ortaya çıkması tehlikesi vardır.

Eğer düş sürecinin gidişini izlemesine izin verilecek olursa bu tehlike gerçekleşir. Onun gerçekleşmesini belirleyen koşullar, bastırmaların oluşmuş olması ve baskılanmış istekli itkilerin yeterince güç kazanabilmeleridir. Bu belirleyiciler bu nedenle düş oluşumunun ruhbilimsel çerçevesinin oldukça dışındadırlar. Eğer konumuz anksiyetenin doğuşu konusuyla tek etmenle, uyku sırasında *Bd.*nın özgürleşmesiyle bağlantılı olmasaydı anksiyete düşleri üzerine herhangi bir tartışmayı bir yana bırakabilir ve bu sayfalarda onları çevreleyen tüm belirsizliklerin içine girme gerekliliğinden kaçınabilirdim.

Daha önce yineleyerek belirttiğim gibi anksiyete düşleri kuramı, nevrozların ruhbiliminin bir kesimini oluşturur. Bir kez onun düş süreciyle değinme noktasını gösterdikten sonra yapacak başka şeyimiz kalmamıştı.Yapabileceğim yalnızca bir şey daha var. Nevrotik anksiyetenin cinsel kaynaklardan doğduğunu öne sürmüş olduğumdan, bazı anksiyete düşlerini düş düşüncelerinde bulunan cinsel malzemeyi göstermek için çözümleyebilirim.[5]

Bu tartışmada benim nevrotik hastalarımın sağladığı pek çok örneği bir yana bırakmak ve genç insanların gördüğü bazı anksiyete düşlerinden alıntı yapmak için iyi nedenlerim var.

---

[4][Bu varsayım için s. 196'ya ve dipnot 6'ya bkz.]

[5][Bundan sonra gelen bazı sözlerin Freud'un anksiyeteye ilişkin daha sonraki görüşleri ışığında düzeltilmesi gerekmektedir.Ayrıca I. Cilt s. 210 v.s., 285 ve II. Cilt s. 69'a da bkz.]

Gerçek bir anksiyete düşü gördüğümden bu yana düzinelerle yıl geçti. Ama otuz yıl kadar sonra çözümlediğim ve yedi ya da sekiz yaşındayken gördüğüm bir tanesini anımsıyorum. Çok canlı bir düştü ve *sevgili annemi yüz hatlarında garip biçimde huzurlu bir uyku ifadesiyle kuş gagaları olan iki (ya da üç) insan tarafından odaya taşınıp yatağa yatırılırken* görmüştüm. Gözyaşları ve çığlıklar içinde uyandım ve ebeveynimin uykusunu kaçırdım. Garip biçimde örtünmüş ve olağandışı uzun kuş gagalı figürler Philippson'un İncil'indeki resimlerden geliyordu.[6] Onların eski bir Mısır mezar kabartmasındaki şahin başlı tanrılar olması gerektiğini hayal etmiştim. Bunun yanında çözümleme, aklıma evin önündeki çimenlerde bizimle oynayan ve adının Philipp olduğunu düşünme eğiliminde olduğum kötü huylu bir kapıcı çocuğunu getirdi. Bana öyle geliyor ki eğitimli insanların cinsel ilişkiye ilişkin olarak her zaman kullandıkları Latince "çiftleşme" sözcüğü yerine kaba deyimi ilk işittiğim kişi bu oğlandı ve şahin başlarının seçimi de açıkça bunu gösteriyordu.[7] Sözcüğün cinsel anlamını yaşamın gerçeklerini iyi bilen genç hocamın yüzünden tahmin etmiş olsam gerek. Düşte annemin yüz hatlarındaki ifade büyükbabam ölmeden birkaç gün önce koma içinde horlarken gördüğüm görüntüden kopya edilmişti. Düş içinde "ikincil düzeltme"nin [s.216] gerçekleştirmiş olduğu yorum bu nedenle annemin ölmekte olduğu olmuş olsa gerek; mezar kabartması buna uyuyor. Anababamı uyandırana dek kesilmeyen bir anksiyete içinde uyanmıştım. Annemin yüzünü görünce ansızın sakinleştiğimi anımsıyorum; sanki onun ölmemiş olduğu konusunda güvenceye gereksinimim vardı. Ama düşün bu "ikincil" yorumu da gelişmiş olan anksiyetenin etkisi altında yapılmıştı. Annemin ölmekte olduğunu gördüğüm için anksiyeteli değildim ama düşü bilinçöncesi düzeltmemde böyle yorumlamıştım çünkü zaten anksiyete etkisi altındaydım. Bastırma hesaba katıldığında anksiyete, geriye, düşün görsel içeriğinde uygun anlatım bulan karanlık ve açıkça cinsel bir özleme dek izlenebilir.

Bir yıldır ağır hasta olan yirmiyedi yaşında bir adam, onbir ile onüç yaşı arasındayken düşünde defalarca (şiddetli bir anksiyeteyle birlikte)

---

[6] [*Die Israelitische Bibel*, Tevrat'ın İbranice ve Almanca bir basımı, Leipzig, 1839-54 (ikinci basım 1858). İkinci Yasa'nın dördüncü bölümünün bir dipnotu çoğu kuş kafalı birçok Mısır tanrısının gravürünü gösterir.]

[7] [Sözü edilen Almanca argo sözcük *"vögeln"* olup "kuş" anlamına sıradan *"Vogel"* sözcüğünden gelir.]

baltalı bir adamın kendisini izlediğini, kendisinin kaçmaya çabaladığını ama felce uğramış gibi olduğunu ve bulunduğu noktadan kıpırdayamadığını gördüğünü bildirmişti. Bu çok yaygın türden ve cinsel olduğundan hiçbir zaman kuşkulanılamayacak bir anksiyete düşünün iyi bir örneğidir. Çözümlemede, düş görenin aklına önce amcasının anlattığı (düşten daha sonraki bir tarihe ilişkin) bir gece sokakta nasıl da kuşkulu görünümlü birinin saldırısına uğradığına ilişkin bir öykü geldi; düş gören bu çağrışımdan düşü gördüğü zamanda benzer bir sahne işitmiş olabileceği sonucunu çıkardı. Baltayla ilişkili olarak yaklaşık o sıralarda odun keserken bir baltayla elini yaralamış olduğunu anımsadı. Hemen sonra küçük oğlan kardeşiyle ilişkilerine geçti. Kardeşine kötü davranır ve onu yere sererdi; özellikle de bir kezinde başına botuyla tekme atmış olduğunu ve kan çıkardığını ve de annesinin, "Korkarım bir gün onu öldürecek" dediğini anımsadı. Hâlâ şiddet konusuyla uğraşıyor gibiyken ansızın dokuz yaşına ilişkin bir anı aklına geldi. Anababası eve geç gelmiş ve o uyuyormuş gibi yaparken yatmaya gitmişlerdi; az sonra kendisine tekinsiz gelen soluma sesleri ve başka sesler işitmiş ve onların yataktaki durumlarıyla bağlantı kurabilmişti. Daha ileri düşünceler anababası arasındaki bu ilişkiyle kendisinin küçük oğlan kardeşiyle ilişkisi arasında bir benzerlik kurmuştu. Anababası arasında geçenleri şiddet ve savaşım kavramı içine almıştı ve annesinin yatağında sıklıkla kan fark etmiş olmasını bu görüş lehine bir kanıt saymıştı.

Erişkinler arasındaki cinsel ilişkinin onu tekinsiz bir şey olarak gözlemleyen çocukları etkilemesinin ve onlarda anksiyete yaratmasının gündelik bir deneyim olduğunu söyleyebilirim. Bu anksiyeteyi ele aldığımız şeyin onların kavrayışının başa çıkamayacağı ve hiç kuşkusuz anababaları işin içine girdiği için reddettikleri ve bu nedenle de anksiyeteye dönüşen cinsel uyarılma olduğunu öne sürerek açıklamıştım. Yaşamın daha erken bir döneminde karşı cinsten anababaya yönelik cinsel uyarılmalar henüz bastırmayla karşılaşmamıştır ve görmüş olduğumuz gibi özgürce ifade edilirler. (Bkz. I. Cilt s. 305 v.s.)

Aynı açıklamayı çocuklarda çok sık görülen ve varsanıların eşlik ettiği gece dehşeti nöbetleri (*pavor nocturnus*) için yapmakta hiçbir duraksamam olmayacaktır. Bu durumda da yalnızca anlaşılamamış ve reddedilmiş cinsel itkiler sorunu bulunabilir. Araştırma belki de nöbetlerin ortaya çıkışında bir dönemsellik gösterecektir; çünkü cinsel

libidoda bir artış, yalnızca rastlantısal uyarıcı izlenimlerle değil aynı zamanda kendiliğinden gelişimsel süreçlerin ardarda gelen dalgalarıyla da ortaya çıkabilir.

Bu açıklamayı destekleyebileceğim gözleme dayalı malzemede bir yetersizlik içindeyim.[8]

Öte yandan çocuk hekimleri tüm bu görüngüler sınıfını, ister bedensel isterse ruhsal yönden anlaşılabilir kılabilecek tek yaklaşım çizgisinden yoksun gibi görünmektedirler. Tıbbi mitolojinin at gözlüklerinin, dar sınırlarıyla, bir gözlemcinin böyle olguların kavranışını gözden kaçırmasına neden olabileceğinin eğlenceli bir örneğinden alıntı yapmaktan kendimi alamayacağım. Örneğim, Debacker'in *pavor nocturnus* üzerine tezinden (1881, 66) alınmıştır:

Onüç yaşında sağlığı zayıf bir oğlan çocuğu endişeli ve dalgın olmaya başlamış. Uykusu bozulmuş ve hemen hemen haftada bir kez varsanıların eşlik ettiği ağır bir anksiyete nöbetiyle kesintiye uğruyormuş. Her zaman bu düşleri çok net olarak anımsamaktaymış. Şeytanın kendisine: "Şimdi seni yakaladık, şimdi seni yakaladık!" diye bağırdığını söylüyormuş. Sonra bir kükürt ve katran kokusu ortaya çıkıyor ve derisinin alevler içinde yandığını görüyormuş. Düşten dehşet içinde uyanıyor ama önce bağıramıyormuş. Sesi çıkmaya başladığında açıkça: "Hayır, hayır, ben değil; ben hiçbir şey yapmadım!" ya da "Lütfen yapmayın! Bir daha yapmayacağım!" ya da bazan "Albert bunu hiçbir zaman yapmadı!" dediğini işitmekteymiş. Daha sonra soyunmayı reddetmeye başlamış "çünkü alevler onu ancak soyunukken sarmaktaymış." Sağlığını tehdit eden bu şeytan düşlerini görmeyi sürdürürken köye gönderilmiş. Orada onsekiz ayda iyileşmiş ve onbeş yaşındayken bir keresinde şunları itiraf etmiş: "Je n'osais pas l'avouer, mais j'éprouvais continuellement des picotements et des surexcitations aux *parties*[9]; à la fin, cela m'énervait tant que plusieurs fois j'ai pensé me jeter par la fenêtre du dortoir."[10]

Şu sonuçları çıkarmak gerçekten hiç de güç değil: (1) oğlanın daha küçükken masturbasyon yapmış olduğu, olasılıkla onu yadsıdığı ve

---

[8] [*1919'da eklenen dipnot:*] Bunu yazdığımdan bu yana ruhçözümsel literatürde bu türden büyük miktarda malzeme ortaya atılmıştır.

[9] Bu sözcüğü italik olarak ben yazdım ama onu yanlış anlamak olası değil.

[10] ["Kabul etmeye cesaret edemiyordum ama sürekli olarak oralarımda bir karıncalanma ve aşırı uyarılma duyumsuyordum; sonunda öyle sinirleniyordum ki sıklıkla yatakhanenin penceresinden atlamayı düşünüyordum."]

kötü alışkanlığı yüzünden ağır bir cezayla tehdit edilmiş olduğu (itirafı: "Je ne le ferais plus" ve yadsıması: "Albert n'a jamais fait ça"); (2) erinliğin başlamasıyla birlikte masturbasyon eğiliminin cinsel organlarındaki gıdıklanmayla yeniden canlandığı; ama (3) içinde, bastırmayla, libidosunu baskılayan ve onu anksiyeteye dönüştüren bir savaşımın ortaya çıktığı ve anksiyetenin daha önceleri tehdit edilmiş olduğu cezaların yerini aldığı.

Şimdi de yazarımızın çıkardığı sonuçları görelim (*a.g.e.*, 69) : "Bu gözlemden aşağıdaki sonuçlar çıkarılabilir:

" (1) Zayıf sağlıklı bir oğlan çocuğunda erinliğin etkisi büyük bir zayıflık durumuna yol açabilir ve *önemli ölçüde beyin kansızlığına*[11] neden olabilir.

"(2) Bu beyin kansızlığı kişilik değişiklikleri, şeytan varsanıları ve çok şiddetli gece (belki gündüz de) anksiyete durumları üretir.

" (3) Oğlanın şeytan takıntısı ve kendini suçlaması, onu çocukken etkilemiş olan dinsel eğitiminin etkilerine dek uzanır.

" (4) Tüm belirtiler köye, biraz uzatılmış bir geziyle, fiziksel egzersiz ve erinliğin geçmesiyle yeniden güç kazanma sonucunda yok olmuştur.

" (5) Çocuğun beyin sorunu üzerinde yatkınlaştırıcı bir etki belki kalıtıma ve babasının geçirilmiş frengi hastalığına bağlanabilir."

Ve işte son sonuç: "Nous avons fait entrer cette observation dans le cadre des délires apyrétiques d'inanition, car c'est à l'ischémie cérébrale que nous rattachons cet état particulier."[12]

---

[11] Bu italikler bana ait.

[12] ["Bu olguyu ateşsiz zayıflık humması olarak sınıflandırdık: çünkü bu özel durumu beyin kansızlığına bağladık."]

(E)

BİRİNCİL VE İKİNCİL SÜREÇLER

BASTIRMA

Düş süreçlerinin ruhbilimine daha derinlemesine girme girişimini göze aldığım zaman güç bir işi üzerime almıştım; hem de anlatım gücümün hiç de denk olmadığı bir iş. Bu karmaşık bütünün aslında eşzamanlı olan öğeleri benim onları betimlememde ancak birbiri ardından temsil edilebilirlerdi: oysa her noktayı öne sürerken onun dayandığı temelleri çabuklaştırıyor gibi görünmekten kaçınmam gerekiyordu: bu gibi güçlükler benim egemen olma gücümün ötesindeydi. Tüm bu olayda düş ruhbilimini toparlamam sırasında kendi görüşlerimin tarihsel gelişimini izleyemememin cezasını ödüyordum. Düşler konusuna yaklaşım çizgimin benim nevrozların ruhbilimi üzerine daha önceki çalışmam tarafından belirlenmiş olmasına karşın, bu çalışmayı elinizdeki çalışma için bir başvuru kaynağı olarak kullanmaya niyetlenmemiştim. Yine de istediğim gibi ters yönde ilerleyip düşleri nevrozların ruhbilimine bir yaklaşım aracı olarak kullanacak yerde durmadan bunu yapmaya yöneltildim. Okurlarımın bu yüzden içine düştükleri tüm sıkıntının bilincindeyim ama bundan kaçınmanın bir yolunu bulamadım. [Bkz.I.Cilt s. 157 n.11.]

İşlerin bu durumda oluşundan duyduğum doyumsuzluğun içinde çabalarıma daha fazla değer katacak gibi görünen bir başka konu üzerinde biraz durmaktan hoşnutum. Kendimi ilk bölümde göstermiş olduğum gibi otoritelerin görüşlerinin en keskin çelişkilerle belirlendiği bir konuyla karşı karşıya bulmuştum. Düşler sorununu ele alışım bu çelişkili görüşlerin büyük çoğunluğuna yer bulmuştu. Yalnızca iki tanesini —düş görmenin anlamsız bir süreç olduğu görüşü [I. Cilt s. 107 v.s.] ve bedensel bir süreç olduğu görüşü [I. Cilt s.129 v.s.]— kategorik olarak yadsıma gereksinimi duymuştum. Tüm bu karşılıklı olarak birbirleriyle zıtlaşan görüşleri karmaşık savımın şu ya da bu noktasında doğrulayabilmiş ve hakikatin bir kesimine ışık tutmuş olduklarını gösterebilmiştim.

Düşlerin uyanıklık yaşamının uğraşlarını ve ilgilerini sürdürdükleri görüşü [I. Cilt s. 61 v. s.] gizli *düş düşüncelerinin* keşfedilmesiyle tümden doğrulanmıştı. Bunlar yalnızca bize önemli gelen ve bizi büyük ölçüde ilgilendiren şeylerle ilgilidir. Düşler asla küçük ayrıntılarla uğraşmazlar. Ama bunun karşıtı olan görüşü, düşlerin bir önceki günün önemsiz süprüntülerini de topladıklarını [I. Cilt s. 71 v. s.] ve bir ölçüde uyanıklık etkinliğinden yoksun kalmadıkça herhangi bir temel gündüz ilgisini kontrol edemediklerini de [I. Cilt s. 71] benimsemek için nedenler bulduk. Bunun, düş düşüncelerine çarpıtma ile değiştirilmiş bir biçimde anlatım veren düş *içeriği* için vazgeçilmez olduğunu bulduk. Gördüğümüz gibi çağrışım mekanizmasıyla ilişkili nedenlerle, düş süreci, uyanıklık düşünce etkinliği tarafından henüz istenmemiş olan yeni ve önemsiz malzemeyi kontrol etmeyi daha kolay bulur ve de sansür nedenleriyle ruhsal yoğunluğu, önemli ama karşı çıkılabilir olandan önemsiz olana aktarır.

Düşlerin hipermnezik olduğu [I. Cilt s. 65 v. s.] ve çocukluktan gelen malzemeye geçit verdikleri [I.Cilt s. 69 v. s.] öğretimizin köşe taşlarından birini oluşturmuştur. Düş kuramımız, bebeklikten köken alan istekleri düşlerin oluşumunun vazgeçilmez itici gücü sayar.

Uyku sırasındaki dış duyusal uyaranların deneysel olarak gösterilmiş olan önemine doğal olarak hiç kuşku duymadık [I. Cilt s. 76 v. s.] ama bu malzemenin, düş isteğiyle, gündüz etkinliğinden artan düşünce kalıntılarının aynısı bir ilişki içinde bulunduğunu gösterdik. Düşlerin nesnel duyusal uyaranları tıpkı yanılsamalar gibi yorumladığı görüşünü [I. Cilt s. 81 v. s.] reddetmek için de hiçbir neden görmedik; ama bu yorum için, başka yazarlar tarafından belir-

lenmemiş olarak bırakılmış bir neden sağlayan güdüyü bulduk. Yorum, algılanan nesnenin uykuyu kesintiye uğratmayacağı ve istek doyurmanın amaçları için kullanılabileceği bir biçimde gerçekleşir. Duyu organlarında, varlıkları Trumbull Ladd [1892; I. Cilt s. 85 v.s.na bkz.] tarafından kanıtlanmış olan, uyku sırasındaki öznel uyarılma durumlarına gelince, onları düşlerin özel bir kaynağı olarak benimsemediğimiz doğrudur; ama onları düşlerin gerisinde işlemekte olan anıların gerileyici canlanmasının bir sonucu olarak açıkladık.

Yaygın olarak düş görme açıklamalarında temel bir nokta olarak alınmış olan [I. Cilt s. 86 v. s.] *içsel* organsal duyumsamalar bizim kuramımızda yerini (ama daha alçakgönüllü bir yeri) korumuştur. Bu tür duyumsamalar —örneğin düşmeyi duyumsama, ya da havada yüzmeyi ya da ketvurulmayı— herhangi bir anda ulaşılabilen ve düş-işleminin gerektiğinde düş düşüncelerini ifade etmek için kullandığı bir malzeme sağlar.

Düş sürecinin hızlı ya da ani olduğu görüşü [I. Cilt s. 116] bizim görüşümüze göre önceden biçimlendirilmiş düş içeriğinin algılanması açısından doğrudur; düş sürecinin önceki kesimlerinin yavaş ve dalgalanmalı bir akışı olması olasıdır. En kısa zaman parçasına sıkıştırılmış büyük miktarda malzeme içeren düşler bilmecesinin çözümüne bir katkıda bulunabildik; bunun bu gibi durumlarda akılda zaten var olan hazır malzemenin kullanılması olduğunu öne sürdük.

Düşlerin bellek tarafından çarpıtılıp bazı kısımlarının atılması olgusu [I.Cilt s. 97-98] bizim tarafımızdan benimsendi ama bizim görüşümüzde hiçbir engel oluşturmadı; çünkü düş oluşumunun ta başından beri işlemekte olan çarpıtıcı bir etkinliğin son ve görünür kesiminden başka bir şey değildi.

Aklın geceleyin uyuduğu mu [I. Cilt s.106 v.s.] yoksa tüm yeteneklerini gündüz olduğu gibi emrinde mi tutttuğu [I. Cilt s.112 v.s.] yolundaki tepki uyandırıcı ve görünürde uzlaşmaz tartışmaya gelince her iki yanın da haklı olduğunu ama hiçbirinin tümüyle haklı olmadığını bulduk. Düş düşünceleri içinde, akıl aygıtının hemen tüm kaynaklarını işleyen hayli karmaşık bir zihinsel işlevin kanıtlarını bulduk. Yine de bu düş düşüncelerinin gündüzden köken aldığı reddedilemezdi ve aklın uyku durumu diye bir şeyin var olduğunu varsaymak da zorunluydu. Böylece uyku durumunu belirleyen şeyin zihinsel bağların çözülmesi değil, gündüzün egemen olan ruhsal sistemin uyku isteği üzerine yoğunlaşması olduğunu göstermiş olmamıza karşın kısmi

uyku kuramı [I. Cilt s.128] da değerini ortaya koymuş oldu. Dış dünyadan soyutlanma etmeni [I. Cilt s. 61 v.s.] bizim şemamızda önemini korur; tek belirleyici olmamakla birlikte düşlerde temsilin gerileyici niteliğini olası kılmaya yardım eder. Düşünce akışının istençli yönetiminin terk edildiği [I. Cilt s. 101 v. s.] reddedilemez; ama bu zihinsel yaşamı tüm amaçlarından yoksun bırakmaz, çünkü nasıl olduğunu gördüğümüz üzere istençli amaçlı düşünceler terk edildikten sonra istençdışı olanlar yönetimi ele alır. Düşlerde çağrışımsal bağlantıların gevşediğini [I. Cilt s.110] benimsemekle kalmadık; onun sanılandan çok daha ileriye uzandığını gösterdik; ancak bu gevşek bağlantıların yalnızca geçerli ve önemli olanlar için zorunlu yerinegeçenler olduğumuz oldukça doğrudur ama örnekler bize bir düşün saçma gibi göründüğü zaman bile ne denli anlamlı olabileceğini gösterdi.

Düşlere yakıştırılan işlevler konusunda hiçbir görüş ayrılığımız olmadı. Düşlerin akıl için bir güvenlik süpabı gibi davrandığı görüşü [I. Cilt s.130] ve Robert'ın [1886, 10 v.s.] sözcükleriyle her türden zedeleyici şeyin düşte temsil edilmekle zararsız hale getirildiği bizim düşlerde ortaya çıkan çift istek doyurma kuramımızla tastamam çakışmakla kalmamakta, dile getiriliş biçimi bize Robert'ın kendisine geldiğinden daha anlamlı gelmektedir. Düşlerde, aklın işleyişinin başıboş bırakıldığı görüşü [I. Cilt s. 134] bizim kuramımızda düşlerin akışına izin veren bilinçöncesi etkinlik olgusuyla temsil edilir. "Aklın düşlerde embriyonik [dölütsel —*ç. n.*] bir bakış açısına geri döndüğü" biçiminde cümlecikler ya da Havelock Ellis'in [1899, 721] düşleri betimlemek için kullandığı sözcükler —"kapsamlı duyguların ve eksik düşüncelerin arkaik bir dünyası"— [I. Cilt s. 112] düşlerin oluşumunda gündüzün baskılanmış ilkel etkinlik biçimlerinin sözkonusu olduğu biçimindeki kendi varsayımımızın mutlu öncüleri olarak bizi etkiler. Sully'nin [1893, 362] yazmış olduklarını tümüyle kendimizin olarak benimseyebilmiştik: "Düşlerimiz bu birbirini izleyen [daha eski] kişilikleri koruma aracıdır. Uyuduğumuzda nesnelere bakış ve onlardan duygulanışın daha eski biçimlerine, çok önceleri bize egemen olmuş itkilere ve etkinliklere geri döneriz." [I. Cilt s. 112][1] "Baskılanmış" [I. Cilt s.133] olanın "düşün itici gücü" haline gelmesi Delage [1891] için ne kadar geçerliyse bizim için de o kadar geçerlidir.

---

[1] [Son iki cümle 1914'de eklenmiştir.]

Scherner [1861] tarafından "düş imgelemi"ne verilen önemi tam olarak değerlendirdik; Scherner'in kendi yorumlarını da; [I. Cilt s. 134 v. s.] ama onları sorunun içinde farklı bir konuma taşımak zorundaydık. Konu düşlerin imgelemi yarattığı değil, daha çok imgelemin bilinçdışı etkinliğinin düş düşüncelerinin yapılanmasında daha büyük bir payı bulunduğuydu. Düş düşüncelerinin kaynağını göstermiş olduğu için Scherner'e borçlu kaldık ama onun düş-işlemine yüklediği hemen her şey aslında bilinçdışının, düşler için kışkırtıcı ajan oluşu nevrotik belirtiler için oluşundan daha az olmayan, gündüz etkinliğine yorulabilirdi. "Düş-işlemi"ni oldukça farklı bir şey olarak ve çok daha dar anlamda ayırt etmek zorundaydık.

Son olarak düşlerle akıl hastalıkları arasındaki ilişkiyi [I. Cilt s. 141 v.s.] hiçbir biçimde terk etmedik ama onu yeni bir zeminde daha sağlam bir biçimde kurduk.

Böylece onları daha üst düzeyde bir birlikte birleştiren düş kuramımızın yeniliği sayesinde kendi yapımız içinde daha önceki yazarların çok değişik ve çelişkili bulgularına yer bulabildik. Bu bulgulardan bazılarına başka kullanımlar getirdik ama pek azını tümden reddettik. Yine de binamız henüz tamamlanmamıştır. Ruhbilimin karanlıklarına doğru yolumuzu açmada uğraştığımız pek çok şaşırtıcı sorunun dışında yeni bir çelişkiyle başımız dertte gibi görünüyor. Bir yandan düş düşüncelerinin tümüyle normal bir zihinsel etkinlikten doğduğunu varsaydık; ama öte yandan düş düşünceleri arasında düş içeriğine dek uzanan ve sonra düş yorumumuzun gidişi içinde yinelediğimiz oldukça anormal birçok düşünce süreci keşfettik. "Düş-işlemi" diye betimlediğimiz her şey ussal düşünce süreçleri diye tanıdığımız şeyden o denli ayrılıyordu ki daha önceki yazarların düşlerdeki düşük düzeyde ruhsal işleyişe getirdikleri en ağır eleştiriler tümden haklı çıkmış gibi görünüyordu.

Bu güçlüğe karşı aydınlanma ve yardımı ancak araştırmamızı biraz daha ileriye götürerek sağlayabiliriz. Ben de bir düşün oluşumuna yöneltebilecek bağlantılardan birinin daha yakından incelenmesini toparlayarak başlayacağım.

Keşfetmiş olduğumuz üzere bir düş günlük yaşamımızdan türeyen ve tümüyle mantıksal bir dizi oluşturan birçok düşüncenin yerini alır. O halde bu düşüncelerin bizim normal zihinsel yaşamımızdan köken aldığından kuşku duyamayız. Düşünce katarlarımıza yakıştırdığımız

tüm yüksek değerlerin ve onları üst düzeyde karmaşık başarılar olarak nitelememizin bir kez daha düş düşünceleri içinde bulunması gerekir. Ancak bu düşünce etkinliğinin uyku sırasında gerçekleştiğini varsaymaya hiç gerek yok — buraya kadar bizim yerleşik uyku durumu tablomuzu ağır biçimde karıştıracak bir olasılık. Tersine, bu düşünceler pekâlâ bir önceki günden köken almış, bilincimiz tarafından başlangıçtan beri gözlemlenmemiş olarak ilerlemiş ve de uykunun başlangıcında zaten tamamlanmış olabilirler. Bundan çıkarabileceğimiz tek sonuç bunun *düşüncenin en karmaşık başarılarının bilincin yardımı olmaksızın olası olduğunu* kanıtladığıdır — histeri ya da takıntılı düşünceleri olan her hastanın ruhçözümlemesinden öğrenmemizin olası olmadığı bir olgu. Bu düş düşünceleri kesinlikle bilince kabul edilemez değildir; gündüzün bilinçli hale gelmemelerinin pek çok nedeni olabilir. Bilinçli hale gelme özel bir ruhsal işlevin, [s. 263] yani dikkatin, —yalnızca özel bir miktarda sağlanabiliyor gibi görünen bir işlev— uygulanmasıyla bağlantılıdır ve bu sözkonusu düşünce katarından başka bazı amaçlara sapmış olabilir.[2] Bu tür düşünce katarlarının bilinçten geri çekildikleri başka bir yol da vardır. Bilinçli düşünmemizin gidişi dikkat uygulamada özel bir yolu izlediğimizi bize gösterir. Eğer bu yolu izlerken eleştiri kaldıramayacak bir düşünceye rastlarsak dururuz: dikkat yükünü düşürürüz. Şimdi böyle başlatılan ve durdurulan düşünce katarı dikkat yeniden üzerine dönmeksizin şu ya da bu noktada dikkati zorlayacak özellikle yüksek derecede bir yoğunluğa ulaşana dek kendini sürdürebilir. Böylece, eğer bir düşünce katarı yanlış ya da o andaki zihinsel amaç için yararsız olduğuna ilişkin bir yargı tarafından başlangıçta (belki de bilinçli olarak) reddedilmişse, sonuç, düşünce katarının, bilinç tarafından gözlemlenmeden, uykunun başlangıcına dek ilerlemesi olabilir.

Toparlayalım: böyle bir düşünce katarını "bilinçöncesi" diye betimliyoruz; onu tümüyle ussal sayıyor ve ya basitçe ihmal edilmiş ya da durdurulmuş ve baskılanmış olduğuna inanıyoruz. Bir düşünce katarının ortaya çıkışını nasıl canlandırdığımıza ilişkin apaçık bir eklenti yapalım. Amaçlı bir düşünceden başlayarak "yükleme enerjisi" dediğimiz belli miktarda bir uyarılmanın o amaçlı düşünce tarafından

[2] ["Dikkat" kavramı Freud'un daha sonraki yazılarında pek küçük bir rol oynar. Öte yandan "Bilimsel Bir Ruhbilim Projesi"nde (Freud, 1950*a*) belirgin olarak çizilir. Ayrıca s. 295 ve 330'a da bkz.]

seçilmiş çağrışım yolu boyunca yer değiştirdiğine inanıyoruz. "İhmal edilmiş" bir düşünce katarı bu yükü *almamış* bir katardır; "baskılanmış" ya da "reddedilmiş" bir düşünce katarı bu yükü *geri çekilmiş* bir katardır. Her iki durumda da kendi uyarılmalarına bırakılırlar. Belirli koşullarda amaçsal yükü olan bir düşünce katarı bilincin dikkatini kendine çekebilir ve bu durumda bilinç ajanı aracılığıyla bir "aşırı-yük" alır. Birazdan bilincin doğası ve işlevi hakkındaki bizim görüşümüzü açıklamak zorunda olacağız. [Bkz. s. 330 v.s.]

Bilinçöncesi içinde bu biçimde gitmeye ayarlanmış bir düşünce katarı ya kendiliğinden kesintiye uğrar ya diretir. Bu sonuçlardan birincisini katara ilişik enerjinin ondan yayılan tüm çağrışımsal yollar boyunca yayıldığı biçiminde betimliyoruz; bu enerji tüm bir düşünceler şebekesini belirli bir süre süren ve sonra, deşarj arayan uyarılma bir dinlenme yüküne dönüşürken, yavaş yavaş sönen bir uyarılma durumuna getirir. Eğer bu ilk sonuç izlenirse sürecin düş oluşumu sözkonusu olduğu sürece artık bir önemi yoktur. Ancak bilinçöncemizde pusuya yatan bilinçdışımızdaki kaynaklardan ve her zaman hazırolda bulunan isteklerden türeyen başka amaçlı düşünceler de vardır. Kendi araçlarına bırakılmış olan düşünceler grubuna ilişik uyarılmanın kontrolünü ele geçirebilir; onunla bilinçdışı bir istek arasında bir bağlantı kurabilir ve bilinçdışı isteğe ilişkin enerjiyi ona "aktarma" yapabilirler. Bundan sonra ihmal edilmiş ya da baskılanmış düşünce katarı, aldığı takviyenin ona bilince girmek için hiçbir hak vermemesine karşın bir diretme konumundadır. Bunu, o ana dek bilinçöncesi bir düşünce katarı olan şeyin şimdi "bilinçdışına çekilmiş" olduğunu söyleyerek ifade edebiliriz.

Bir düşün oluşumuna yöneltebilecek başka bağlantılar da vardır. Bilinçöncesi düşünce katarı bilinçdışı isteğe en baştan bağlanmış ve bu nedenle egemen amaçlı yük tarafından reddedilmiş olabilir; ya da bir bilinçdışı istek başka nedenlerle (belki de bedensel nedenlerle) etkin hale gelmiş ve *Bö.* tarafından yüksüzleştirilmiş ruhsal kalıntılara, onlar kendisiyle buluşmak için yarı yolu geçmeden, bir aktarım yapmaya uğraşıyor olabilir. Ama her üç durum da aynı sona ulaşır: bilinçöncesi yükü olmayan ama bilinçdışı bir istekten bir yük almış olan ve bilinçöncesine kabul edilen bir düşünce katarı.

Bu noktadan sonra düşünce katarı artık normal ruhsal süreçler olarak kabul edemeyeceğimiz ve bizi şaşırtan bir sonuca —psikopatolojik

bir yapıya— yönelten bir dizi değişime uğrar. Bu süreçleri sayacak ve onları sınıflandıracağım.

(1) Tek tek düşüncelerin yoğunluğu *en bloc* [kitle halinde —*ç.n.*] deşarj olanağı kazanır ve büyük yoğunluklar bağlanmış belirli düşünceleri biçimlendirmek üzere bir düşünceden diğerine geçer. [Bkz. s. 62.] Bu süreç birçok kez yinelendiği için tüm bir düşünce katarının yoğunluğu, sonunda tek bir düşünsel öğe üzerinde yoğunlaşır. Burada düş-işleminden tanıştığımız "sıkıştırma" ya da "yoğunlaştırma" olgusuyla karşılaşıyoruz. Düşlerin bizim üzerimizde yarattığı şaşırtıcı etkiden asıl sorumlu olan budur; çünkü zihinsel yaşamda normal olup da bilince ulaşabilen buna benzer başka hiçbir şey bilmiyoruz. Normal zihinsel yaşamda da tüm bir düşünceler zincirinin düğüm noktası ya da son ürünü olarak yüksek derecede ruhsal bir önem kazanan düşünceler buluruz; ama onların önemi içsel algılamaya açıkça *duyusal* bir biçimde ifade edilmezler; algısal sunumları hiçbir bakımdan ruhsal önemlerinden daha yoğun değildir. Öte yandan yoğunlaştırma sürecinde her ruhsal iç ilişki onun düşünsel içeriğinde bir *şiddetlenmeye* dönüşür. Bir kitabı baskıya hazırlarken metni anlamada özel önemi olan bazı sözcükleri aralıklı ya da italik yazdığımda ya da konuşmada aynı sözcüğü daha yüksek sesle, daha yavaş ve özel bir vurgulamayla söylediğimde de durum aynıdır. Bu iki benzetmeden birincisi bize hemen düş-işleminin kendisinin sağladığı bir örneği anımsatır: Irma'nın enjeksiyonu düşünde "*trimetilamin*" sözcüğü [I. Cilt s. 168]. Sanat tarihçileri en eski tarihsel heykeltraşların benzer bir ilkeye uyduklarına dikkatimizi çekerler: kişilerin rütbelerini büyüklükleriyle temsil ederek anlatırlar. Bir kral, tebasından ya da yenilmiş düşmanlarından iki ya da üç kez büyük temsil edilir. Roma döneminden bir heykeltraş aynı sonucu üretmek için daha incelikli yöntemler kullanırdı. İmparatorun heykeli ortada ayakta ve özenle biçimlendirilir düşmanları ise ayaklarının dibine serilirdi; ama artık cüceler arasında bir dev olmazdı. Günümüzde astların üstlerini selamlarkenki eğilmesi aynı eski temsil ilkesinin bir yansımasıdır.

Düşlerdeki yoğunlaştırmanın ilerleyeceği yön, bir yandan mantıksal bilinçöncesi ilişkiler, öte yandan da bilinçdışındaki görsel anıların uyguladığı çekim tarafından belirlenir. Yoğunlaştırma etkinliğinin sonucu algısal sisteme doğru bir yolu zorlamak için gerekli yoğunluklara ulaşılmasıdır.

(2) Yine yoğunlukların aktarılabilme özgürlüğü sayesinde,

yoğunlaştırmanın etkisi altında, uzlaşmalara benzeyen "ara düşünceler" oluşturulur. (Bkz. buna ilişkin verdiğim pek çok örneğe [örn. s. 27 v. s.].) Bu da yine asıl vurgunun "doğru" düşünsel öğenin seçimi üzerine yapıldığı normal düşünce zincirlerinde işitilmemiş bir şeydir. Öte yandan bilinçöncesi düşünceleri konuşmada ifade etmeye çalıştığımızda bileşik yapılar ve uzlaşmalar dikkate değer sıklıkta ortaya çıkar. O zaman onlar "dil sürçmeleri" türünden sayılırlar.

(3) Yoğunluklarını birbirine aktaran düşünceler *en gevşek karşılıklı ilişki* içinde bulunurlar. Normal düşüncemiz tarafından küçümsenen ve esprilerin kullanımına sürülen türden çağrışımlarla bağlanmışlardır. Özelde eşseslere ve sözel benzerliklere dayanan çağrışımların diğerleriyle eşit değerde sayıldığını görürüz.

(4) Karşılıklı olarak zıtlaşan düşünceler birbirini ortadan kaldırmak için hiçbir girişimde bulunmaz, yanyana direnirler. Sıklıkla *sanki aralarında hiçbir çelişki yokmuş gibi* yoğunlaştırmalar oluşturmak üzere birleşirler ya da bilinçli düşüncelerimizin hiçbir zaman kaldıramayacağı ama eylemlerimizde sıklıkla izin verilenler gibi uzlaşmalara varırlar.

Bunlar önceden mantıksal çizgilerde oluşturulan düş düşüncelerinin düş-işleminin gidişi içinde uğradıkları en çarpıcı anormal süreçlerden bazılarıdır. Bu süreçlerin temel niteliğinin, yükleyici enerjiyi hareketli ve *değarj yeteneğinde* kılmasına yapılan vurgu olduğu görülecektir; yüklerin bağlandığı ruhsal öğelerin içerik ve anlamlarının önemleri azmış gibi ele alınmışlardır. Yoğunlaştırma ve uzlaşmalar oluşturmanın yalnızca gerilemeyi kolaylaştırmak adına gerçekleştirildiği yani düşünceleri imgelere dönüştürme sorunu ortaya çıktığında oluştuğu varsayılabilirdi. Ama imgelere böylesi gerilemelerin bulunmadığı —örn. "Autodidasker" düşü; Profesör N. ile söyleşi düşü [s. 32 v.s.]— düşlerin çözümlemesi —ayrıca bireşimi de— diğerleriyle aynı yerdeğiştirme ve yoğunlaştırma süreçlerini sergiler.

Böylece düşlerin oluşumunda temelden farklı iki ruhsal sürecin sözkonusu olduğu sonucunu çıkarmaya yöneltiliyoruz. Bunlardan biri normal düşünceden hiç de daha az geçerli olmayan son derece ussal düş düşünceleri üretir; diğeri ise bu düşünceleri en üst derecede şaşırtıcı ve usdışı olan bir biçimde ele alır. Daha önce VI. Bölümde bu ikinci ruhsal süreci asıl düş-işlemi olarak ayırmıştık. Şimdi onun kökenine nasıl bir ışık tutabiliriz?

Eğer nevrozların, özellikle de histerinin ruhbilimi üzerine çalışma-

da biraz ilerlememiş olsaydık bizim için bu soruyu yanıtlamak olanaksız olurdu. Aynı usdışı ruhsal süreçlerin ve belirlemediğimiz başkalarının histerik belirtilerin üretimine egemen olduklarını bulmuştuk. Histeride de bir dizi son derece ussal, geçerlik bakımından bilinçli düşüncelerimize eşit düşünceyle karşılaşırız; ama başlangıçta onların bu biçimdeki varoluşları hakkında hiçbir şey bilmeyiz ve onları ancak sonradan yeniden kurabiliriz. Herhangi bir noktada dikkatimizi çekecek olurlarsa üretilmiş olan belirtiyi çözümleyerek bu normal düşüncelerin anormal bir işleme uğratıldığını keşfederiz: *yoğunlaştırma ve uzlaşma oluşumu aracılığıyla, yüzeysel çağrışımlar ve çelişkilerin gözardı edilmesiyle ve belki de gerileme yolu boyunca belirtiye dönüştürülmüşlerdir.* Düş işleminin belirgin özellikleri ile psikonevrotik belirtileri ortaya çıkaran ruhsal etkinlik arasındaki tam özdeşlik açısından histeriden çıkardığımız sonuçları düşlere taşımakta haklı olduğumuzu duyumsuyoruz.

Buna göre histeri kuramından aşağıdaki savı ödünç alıyoruz: *normal bir düşünce katarı yalnızca üzerine bebeklikten türeyen ve bir bastırma durumunda bulunan bilinçdışı bir istek aktarılmışsa betimlemiş olduğumuz türden anormal ruhsal bir işleme uğrar.* Bu sava uygun olarak düş kuramımızı, itici gücü sağlayan düş isteğinin değişmez biçimde bilinçdışından köken aldığı varsayımı üzerine kurduk — öyle bir varsayım ki her ne kadar çürütülemezse de genelde geçerli olduğunun kanıtlanamayacağını benimsemeye kendim de hazırım. Ama daha önce pek çok kez rol verdiğimiz "bastırma" ile ne denmek istendiğini açıklamak için ruhbilimsel iskelemizde bir basamak daha ileri gitmemiz gerekir.

Daha önce [s. 285 v.s.] ilkel bir ruhsal aygıt kurgusunu incelemiş ve etkinliklerinin bir uyarılma birikiminden kaçınmak ve kendini olabildiğince uyarılmasız olarak sürdürmek çabası tarafından düzenlendiğini görmüştük. Bu nedenle, bir refleks aygıtının planı üzerine kurulmuştur. İlk planda bedeni içinde içsel değişimler meydana getirme aracı olan devinim gücü, bir deşarj yolu olarak emrindedir. Bir "doyum yaşantısı"nın ruhsal sonuçlarını tartışarak sürdürdük; bu bağlamda da (bizi ilgilendirmesi gerekmeyen değişik yollardan ortaya çıkan) uyarılmanın birikmesinin hazsızlık olarak duyumsandığını ve bunun uyarılmada bir azalmayı kapsayan ve haz olarak duyumsanan doyum yaşantısını yineleme görüşüyle aygıtı harekete geçirdiğini ifade

eden ikinci bir önerme ekleyebildik. Aygıt içinde hazsızlıktan başlayıp hazzı hedefleyen böyle bir akıma "istek" adını verdik ve yalnızca bir isteğin aygıtı harekete geçirebileceğini ve aygıt içinde uyarılmanın gidişinin haz ve hazsızlık duyguları tarafından otomatik olarak düzenlendiğini öne sürdük. İlk istek duyma doyumun anısının varsanısal bir biçimde yüklenmesi gibi görünmekteydi. Ancak eğer tükenme noktasına dek sürdürülmeseler bu varsanılarm isteğin kesilmesini ya da doyuma ilişkin hazzın ortaya çıkmasını sağlamaya yetmeyecekleri kanıtlanmıştır.

Mnemik yüklerin algıya kadar ve oradan ruhsal güçlere bağlanmak üzere ilerlemesine izin vermeyecek ikinci bir etkinlik —ya da bizim deyişimizle ikinci bir sistemin etkinliği— gerekli hale gelmiştir: o, gereksinimden doğan uyarılmayı, en sonunda istençli devinimler yoluyla, doyum nesnesinin gerçek bir algısına ulaşmayı olası kılmak üzere dış dünyayı değiştiren dolambaçlı bir yöne saptırır. Ruhsal aygıtın şematik resmini bu noktaya dek daha önce özetlemiştik: iki sistem, tam gelişmiş aygıtta *Bd.* ve *Bö.* diye tanımladığımız şeylerin tohumlarıydı.

Devinim gücünü dış dünyada etkin olacak değişimler yapmak üzere kullanabilmek için mnemik sistemlerde pek çok yaşantının birikmesi ve bu mnemik malzemedeki pek çok kalıcı çağrışımsal kaydın değişik amaçlı düşünce tarafından çağrılması gerekir. [Bkz. s. 262.] Şimdi önermelerimizi bir adım daha öteye götürebiliriz. Sürekli olarak yolunu duyumsayan ve dönüşümlü olarak yükler gönderip onları geri çeken bu ikinci sistem, bir yandan tüm bellek malzemesini özgürce emrinde bulundurmaya gereksinir; oysa öte yandan da eğer değişik düşünce yolları boyunca büyük miktarlarda yük gönderse ve onların hiç yararsız amaçlarda tükenmesine, böylece de dış dünyayı değiştirmek için sağlanabilecek niteliğin azalmasına neden olsa bu gereksiz bir enerji harcaması olurdu. Bu nedenle etkinlik adına bu ikinci sistemin enerji yüklerinin büyük bir kısmını bir dinlenme durumunda sakladığını ve yalnızca küçük bir kesimini yerdeğiştirmede kullandığını öngördüm. Bu süreçlerin mekanizmasını pek de bilmiyorum; bu düşünceleri ciddiye almak isteyen herhangi bir kişi onlara fiziksel benzeşimler aramak ve nöronların uyarılmasına eşlik eden devinimleri resimlemek için bir yol bulmak zorundadır. Tek direttiğim şey *ilk* Ψ–sisteminin etkinliğinin *uyarılma niceliklerinin özgür deşarjını* güvence altına almaya yönelik olduğu; *ikinci* sistemin ise kendisinden doğan yükler aracılı-

ğıyla bu deşarja *ketvurmayı* ve hiç kuşkusuz eşzamanlı olarak onun düzeyini de yükselterek, yükü, dinlenme yüküne dönüştürmeyi başardığı düşüncesidir. Bu nedenle ikinci sistemin egemenliği altında uyarılmanın deşarjının, ilk sistemin egemenliği altında hüküm süren mekanik koşullardan çok farklı koşullar tarafından yönetildiğini varsayıyorum. İkinci sistem, araştırıcı düşünce etkinliğine bir kez ulaşınca uyarılmalara ketvurmayı ve baraj kurmayı bırakır ve onların kendilerini devinimde deşarj etmelerine izin verir.

Eğer ikinci sistemin deşarj üzerine uyguladığı bu ketvurma ile hazsızlık ilkesinin[3] etkilediği düzenleme arasındaki ilişkileri gözönüne alacak olursak bazı ilginç düşünceler gelecektir. Birincil doyum yaşantısının karşısavını —yani *bir dış tehdit yaşantısını*— inceleyelim. Varsayalım ki ilkel aygıt acı verici bir uyarılma kaynağı olan algısal bir uyaranın saldırısına uğramış olsun. Bunun arkasından bir tanesi aygıtı uyarandan ve aynı zamanda da acıdan geri çekene dek eşgüdümlenmemiş devinimsel gösteriler gelecektir. Eğer algı yeniden ortaya çıkarsa, algı bir kez daha ortadan kalkana dek devinim (belki de bir kaçma devinimi) hemen yinelenecektir. Bu durumda acı kaynağının algısını, ister varsanısal isterse başka bir biçimde yeniden yüklemek için hiçbir eğilim kalmayacaktır. Tersine, eğer onu yeniden canlandıracak herhangi bir şey olursa ilkel aygıtta rahatsız edici mnemik imgeyi hemen atmak için bir eğilim olacaktır; bunun da tek nedeni eğer onun uyarılması algıyı taşkına uğratacak olursa hazsızlığı harekete geçirecek (ya da daha doğru bir deyişle harekete geçirmeye *başlayacak*) olmasıdır. Daha önceki algıdan kaçmanın bir yinelenmesinden başka bir şey olmayan anıdan kaçınma, belleğin, algıya benzemeyen bir biçimde bilinci uyarmaya böylece de kendine yeni yük çekmeye yeterli bir niteliği bulunmamasıyla da kolaylaştırılır. Bir kez rahatsızlık vermiş herhangi bir şeyin ruhsal bellek sürecinden bu düzenli ve çabasız kaçınma, bize, *ruhsal bastırma*'nın prototipini ve ilk örneğini sağlar. Rahatsızlık verici olandan bu kaçınmanın —bu devekuşu politikasının— çoğunun erişkinlerin normal zihinsel yaşamlarında hâlâ görülebildiği bilinen bir olgudur.

O halde hazsızlık ilkesinin bir sonucu olarak ilk Ψ-sistemi uzlaşılmaz herhangi bir şeyi düşüncelerinin bağlamına yerleştirme yeteneğinden tümüyle yoksundur. İstek dışında hiçbir şey yapamaz.

---

[3] [Daha sonraki çalışmalarında Freud bundan "haz ilkesi" diye söz eder.]

İşler bu noktada kalsaydı ikinci sistemin düşünce etkinliği tıkanırdı; çünkü o yaşantının ortaya çıkardığı *tüm* anılara özgürce ulaşabilmeyi gereksinir. Şimdi iki olasılık ortaya çıkar. Ya ikinci sistemin etkinliği kendini hazsızlık ilkesinden tümüyle bağımsız kılacak ve anıların hazsızlığına aldırmadan ilerleyecektir; ya da hazsızlık yaratıcı anıları hazsızlığın ortaya çıkmasını önlemeye olanak verecek bir biçimde yüklemenin bir yolunu bulacaktır. Bu olasılıklardan birincisini bir yana bırakabiliriz; çünkü hazsızlık ilkesi, uyarılmanın gidişini ikinci sistemde de birinci sistemde olduğu kadar açık olarak düzenler. Sonuçta elimizde ikinci sistemin, bir hazsızlığın gelişimi yönündeki (bir devinimsel sinir'lenmenin deşarjıyla kıyaslanabilecek) deşarj da aralarında bulunmak üzere, deşarjlarına ketvuracak biçimde anıları yüklediği biçimindeki diğer olasılık kalır. Böylece ikinci sistemin yüklenmesinin uyarılmanın deşarjında eşzamanlı bir ketvurmayı düşündürdüğü önermesine iki yönden yöneltilmiş olduk: hazsızlık bakımından ve de [son paragrafta gösterildiği gibi] sinir'lenmede en az harcama ilkesi açısından. Bunu iyice aklımızda tutalım, çünkü bu tüm bastırma kuramının anahtarıdır: *ikinci sistem bir düşünceyi yalnızca eğer o kendisinden doğabilecek herhangi bir hazsızlık gelişimine ketvurabilecek bir konumdaysa yükleyebilir.* Bu ketvurmadan kaçınabilecek herhangi bir şeye birinci olduğu kadar ikinci sistem de ulaşamaz; çünkü hazsızlık ilkesine uygun olarak hemen terkedilecektir. Ancak hazsızlığa ketvurulmasının tam olması gerekmez: onun başlangıcına izin verilebilir çünkü bu, ikinci sistemi söz konusu anının doğası ve düşünce sürecinin göz önünde bulundurduğu amaca olası uygunsuzluğu konusunda bilgilendiren şeydir.

Yalnızca ilk sistemin benimsediği ruhsal süreci "birincil süreç"; ikinci sistem tarafından zorlanan ketvurma sonucundaki süreci de "ikincil süreç" diye tanımlamayı öneriyorum.[4]

---

[4] [Birincil ve ikincil sistemler arasındaki fark ve onların içinde ruhsal işleyişin farklı olduğu önermesi Freud'un kavramlarının en temel olanları arasındadır. Bunlar (s.316 v.s.nda ve bir sonraki Kesim'in başlangıcında gösterildiği gibi) ruhsal enerjinin iki biçimde ortaya çıktığı kuramıyla ilişkilidirler: "özgür" ya da "devingen" (*Bd.* sisteminde ortaya çıktığı gibi) ve "bağlı" ya da "dinlenmede" (*Bö.* sisteminde olduğu gibi). Freud bu konuyu tartıştığı sonraki yazılarında (örn. "Bilinçdışı" üzerine makalesi, 1915*e*, V. Kesimin sonu ve *Haz İlkesinin Ötesinde*, 1920*g*, IV. Bölüm) bu ikinci ayrımı Breuer tarafından ortak çalışmaları *Histeri Üzerine Çalışmalar*'da (1895) ifade edilen bazı düşüncelere bağlar.]

İkinci sistemin birincil süreci düzeltmek zorunda olduğu bir başka neden bulunduğunu gösterebilirim. Birincil süreç, birikmiş uyarılma miktarının yardımıyla bir "algısal özdeşlik" [doyum yaşantısıyla özdeşlik (bkz. s.286-7)] kurabilsin diye bir uyarılma deşarjını ortaya çıkarmaya kalkışır. Ancak ikincil süreç, bu niyeti terketmiş, onun yerine bir başkasını —[o yaşantıyla] bir "düşünce özdeşliği"nin kurulmasını— geçirmiştir. Tüm düşünme, bir doyumun anısından (amaçlı bir düşünce olarak benimsenmiş bir anıdan) başlayıp bir devinimsel yaşantılar ara döneminden geçerek yeniden ulaşılması umulan aynı anının özdeş bir yüklenmesine dek uzanan dolambaçlı bir yoldan başka bir şey değildir. Düşünme o düşüncelerin *yoğunlukları* tarafından baştan çıkarılmaksızın düşünceler arasındaki birleştirici yollarla ilgili kalmak zorundadır. Ama ara ya da uzlaştırıcı yapılar kadar düşüncelerin yoğunlaştırılmasının da hedeflenen özdeşliğe ulaşılmasını engellemesi gerektiği açıktır. Bir düşüncenin yerine bir diğerini geçirdikleri için ilk düşüncenin yönelttiği yoldan sapmaya neden olacaklardır. Bu nedenle ikincil düşünme bu tür süreçlerden titizlikle kaçınır. Başka yönlerden düşünce sürecini en önemli işaret direkleriyle besleyen hazsızlık ilkesinin "düşünce özdeşliği"nin gelişme yoluna güçlükler çıkardığını da anlamak çok kolaydır. Buna uygun olarak düşünme, kendini hazsızlık ilkesinin dıştalayıcı düzenlemesinden giderek daha çok özgürleştirmeyi ve düşünce etkinliğinde duygu gelişimini bir sinyal olarak davranmaya yetecek en az düzeyle kısıtlamayı hedeflemelidir.[5] İşleyişteki bu ileri derecede inceliğin gerçekleştirilmesi, bilincin ortaya çıkardığı daha fazla bir aşırı-yükleme aracılığıyla hedeflenir. [Aşağıya s. 330 v.s.na bkz.] Ancak iyi bildiğimiz gibi normal zihinsel yaşamda bile bu hedefe seyrek olarak ulaşılır ve düşünmemiz her zaman hazsızlık ilkesinin karışmasıyla bozulmaya açıktır.

Ancak bu zihinsel aygıtımızın işlevsel yeterliğinde, kendilerini ikincil düşünce etkinliğinin ürünleri olarak temsil eden düşüncelerin, birincil ruhsal süreçlere —düşlere ve histerik belirtilere yol açan etkinliği artık betimleyebildiğimiz formüldeki gibi süreçlere— hedef olmalarına olanak veren bir boşluk değildir. Yetersizlik bizim gelişimsel tarihimizden türeyen iki etmenin birbirinden uzaklaşmasından doğar.

[5][Çok daha büyük miktarların ortaya çıkmasını engellemek için "sinyal" olarak davranan bu küçük miktarda hazsızlık düşüncesi Freud tarafından yıllar sonra ele alınmış ve anksiyete sorununa uygulanmıştır. Bkz. *Ketvurmalar, Belirtiler ve Anksiyete* (1926*d*) Bölüm XI (A) (b), *P. F. L.*, 10, 320 v. s.]

Bu etmenlerden biri tümüyle zihinsel aygıtımıza geçmiştir ve iki sistem arasındaki ilişkide belirleyici bir etkisi vardır; diğeri ise kendini değişken derecelerde duyumsatır ve organik kökenli içgüdüsel güçleri zihinsel yaşama sokar. Her ikisi de çocuklukta ortaya çıkarlar ve bebekliğimizden beri zihinsel ve bedensel organizmamız tarafından oluşturulan değişimlerin bir çökeltisidirler.

Zihinsel aygıt içinde ortaya çıkan ruhsal süreçlerden birini "birincil" bir süreç olarak betimlerken aklımda olan şey yalnızca görece önem ve etkinlik düşünceleri değildi; aynı zamanda kronolojik öncelliğini de gösteren bir ad seçmeye niyetlenmiştim. Bildiğimiz kadarıyla yalnızca birincil bir süreci bulunan hiçbir ruhsal aygıt bulunmadığı ve bu kapsamda bir ruhsal aygıtın kuramsal bir kurgu olduğu doğrudur. Ama şu da bir olgudur: birincil süreçler zihinsel aygıtta başlangıçtan beri vardır; oysa ikincil süreçler ancak yaşamın gidişi içinde açılır ve birincil sürece ketvurup onu örterler; hattâ onların tam egemenliğinin yaşamın olgunluk dönemine dek gerçekleşmemesi de olasıdır. İkincil süreçlerin gecikmiş olarak ortaya çıkmasının sonucunda, bilinçdışı istekli itkilerden ibaret olan varlığımızın özü, bilinçöncesinin kavrama ve ketvurması için erişilmez olarak kalır; bu ikincinin oynadığı rol ilk ve son kez bilinçdışından doğan istekli itkileri en uygun yollara yöneltmekle sınırlanır. Bu bilinçdışı istekler, sonraki tüm zihinsel eğilimler üzerinde zorlayıcı bir güç uygularlar; öyle bir güç ki bu eğilimler ona boyun eğmek zorunda kalırlar ya da onu saptırıp daha yüksek hedeflere yöneltmeye çabalayabilirler, ikincil sürecin gecikmiş olarak ortaya çıkışının daha başka bir sonucu geniş bir mnemik malzeme evreninin bilinçöncesi yüklere ulaşamaz olmasıdır.

Bebeklikten türeyen ve ne yok edilebilen ne de ketvurulabilen bu istekli itkiler arasında doyurulmaları ikincil düşünmenin amaçlı düşünceleriyle çelişebilecek olanlar vardır. Bu isteklerin doyurulması artık bir haz duygusu değil hazsızlık duygusu yaratır ve *bizim "bastırma" dediğimiz şeyin temelini kesinlikle bu duygu değişimi oluşturur.* Bastırma sorunu bu değişimin nasıl ve hangi itici güç sayesinde olduğu sorusunda yatar; ama bu, burada yalnızca değinip geçmemiz gereken bir sorundur.[6] Bizim için böyle bir değişimin geli-

---

[6] [Konu Freud tarafından daha sonra "Bastırma" hakkındaki makalesinde (1915*d*) çok daha geniş olarak tartışılmıştır; konuya ilişkin daha sonraki görüşleri *Yeni Giriş Konferansları*'nda (1933*a*) 32. Konferansta verilmiştir.]

şimin akışı içinde ortaya çıktığının —bir kere tiksinti yok olduktan sonra yalnızca onun çocuklukta ortaya çıkış biçimini anımsamak zorundayızdır— ve ikincil sistemin etkinliğiyle ilişkili olduğunun bilinmesi yeterlidir. Bilinçdışı isteğin duygu salıverilmesini dayandırdığı anılar *Bö.* ne hiçbir zaman ulaşamaz ve bunun sonucunda bu anılara ilişik duyguların salıverilmesine ket de vurulamaz. Bu duygu oluşumu bu düşüncelere ulaşılamaz olmasının asıl nedenidir —hattâ istekli güçlerini üzerlerine aktarmış oldukları bilinçöncesi düşünceler yoluyla bile. Tersine hazsızlık ilkesi yönetimi ele alır ve *Bö.* nin aktarım düşüncelerinden uzaklaşmasına neden olur. Onlar kendi başlarına bırakılırlar —"bastırılırlar"— ve böylece başlangıçta *Bö.*nden geri çekilmiş bir bebeksi anılar deposunun varlığı, bastırma için bir *sine qua non* [vazgeçilmez koşul —*ç.n.*] haline gelir.

En uygun olgularda *Bö.*ndeki aktarım düşüncelerinden yükün geri çekilmesiyle birlikte hazsızlık duygusunun oluşumu da durur ve bu sonuç, hazsızlık ilkesinin araya girmesinin yararlı bir amaca hizmet etmiş olduğunu gösterir. Ama bastırılmış bilinçdışı istek, onun aktarım düşüncelerine geçen organik bir pekiştirme aldığı zaman durum farklıdır; bu yolla aktarım düşüncelerini, *Bö.*nden gelen yüklerini yitirmiş de olsalar uyarılmalarıyla yollarını zorlama girişiminde bulunacakları bir konuma getirebilir. Bunu bir savunma savaşımı izler — çünkü bu kez *Bö.* bastırılmış düşüncelere karşıtlığını pekiştirir (yani bir "karşıt yük" oluşturur)[7] — bundan sonra da bilinçdışı isteğin taşıtı olan aktarım düşünceleri, yollarını bir belirtinin oluşmasıyla ulaşılan bir tür uzlaşma üzerinden zorlarlar. Ama bastırılmış düşüncelerin bilinçdışı istekli itkiler tarafından güçlü bir biçimde yüklendiği ve öte yandan bilinçöncesi yükün terkedildiği andan başlayarak onlar birincil ruhsal sürecin etkisine girerler ve tek hedefleri devinimsel deşarj ya da eğer yol açıksa arzulanan algısal özdeşliğin varsanısal olarak yeniden canlandırılması haline gelir. Daha önce betimlediğimiz usdışı süreçlerin yalnızca bastırma altındaki düşüncelerde gerçekleştiğini ampirik olarak bulmuştuk. Şimdi tüm konuma doğru olan yolumuzun biraz daha ilerisini görebiliyoruz. Ruhsal aygıtta oluşan usdışı süreçler *birincil* süreçlerdir. Onlar, düşünceler bilinçöncesi yükler tarafından terkedildikleri, kendi başlarına bırakıldıkları ve bilinçdışında çıkış yolu bulmaya çalışan ketvurulmamış enerjiyle dolabildiklerinde ortaya çı-

[7] [Bu parantez 1919'da eklenmiştir.]

karlar. Bazı başka gözlemler usdışı diye tanımlanan bu süreçlerin aslında normal süreçlerdeki yanılmalar —zihinsel hatâlar— olmadığı, bir ketvurmadan kurtulmuş bir ruhsal aygıtın etkinlik biçimi olduğu görüşünü desteklemektedir. Örneğin bilinçöncesi uyarılmadan devinime geçişi aynı süreçlerin yönettiğini ve bilinçöncesi düşünceleri sözcüklere bağlamanın sonradan dikkatsizliğe yorulan aynı yerdeğiştirmeler ve karmaşıklıkları kolayca sergileyebileceğini görürüz. Son olarak bu birincil işleyiş biçimlerine ketvurulduğunda gerekli hale gelen etkinlik artışının kanıtı *eğer bu düşünüş biçimlerinin bilince doğru yollarını zorlamalarına izin verirsek* bir *gülünç* etki, yani *gülme* ile deşarj edilmesi gereken bir enerji fazlası üretmemiz olgusunda bulunabilir.

Psikonevrozlar kuramı, reddedilmez ve değişmez bir olgu olarak yalnızca gelişimsel çocukluk dönemi sırasında bastırmaya (yani duygularında bir değişime) uğramış bebekliğin istekli cinsel itkilerinin *daha sonraki* gelişimsel dönemlerde yeniden canlandığını (ister öznenin bir başlangıç çiftcinselliğinden türemiş cinsel yapısının sonucu olarak, isterse cinsel yaşamının gidişi üzerinde etki yapan uygunsuz etkilerin sonucu olarak) ve böylece her türden psikonevrotik belirtinin oluşumu için itici gücü donatabildiğini öne sürer.[8] Bastırma kuramında hâlâ bulunan boşlukları ancak bu cinsel güçlere gönderme yaparak doldurabiliriz. Bu cinsel ve bebeksi etmenlerin düşler kuramında da aynı derecede gerekli olup olmadığını açık bir soru olarak bırakacağım: o kuramı bu noktada tamamlanmamış olarak bırakacağım; çünkü zaten düş isteklerinin değişmez biçimde bilinçdışından türediklerini varsayarken gösterilebilecek olandan bir adım öteye gitmiştim.[9] Ruhsal güçlerin düşlerin ve histerik belirtilerin oluşumunda oynadıkları roller arasında-

---

[8][Bu cümlenin konusu Freud tarafından *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme*'sinde (1905*d*) irdelenmiştir.]

[9]Burada ya da başka yerlerde konumu ele alışımda bilerek boşluklar bıraktım; çünkü onları doldurmak bir yandan çok fazla çaba gerektiriyordu, öte yandan da kendimi düşler konusuna yabancı malzemeye yaslamamı içeriyordu. Örneğin, "baskılanmış" ve "bastırılmış" sözcüklerine farklı anlamlar yükleyip yüklemediğimi belirtmeyi atladım. Ancak ikincinin birinciye göre bilinçdışına bağlı olmaya daha fazla vurgu yaptığının açık olması gerekir. Düş düşüncelerinin bilince doğru olan ilerleyici yolu terkedip gerileyici yolu seçtiklerinde bile neden sansürün çarpıtmasına uğradıkları yolunda açık bir soruna da girmedim. Buna benzer birçok atlamalar vardır. Hepsinden çok yapmaktan sıkıntı duyduğum şey düşişleminin daha ileri çözümlemesinin, bu daha ileri çözümlemenin temasa geçireceği başka konular için bir ipucu vermesi gerektiği izlenimi yaratmaktı. Bu betimleme çizgisini izlemeyi terketmem gereken nokta konusunda karar vermem

ki ayrımı daha fazla sorgulamayı da önermem: iki kıyas nesnesinden biri hakkında hâlâ yeterince kesin bilgilerimiz yoktur.

Ancak önem verdiğim bir başka nokta var ve burada iki ruhsal sistem, onların işleyiş biçimleri ve bastırma üzerine tüm bu tartışmalara girişmemin onun yüzünden olduğunu itiraf etmeliyim. Üzerinde durduğumuz ruhbilimsel etmenlerle ilgili doğru bir görüş oluşturup oluşturmadığımız ya da onlara ilişkin tablomun çarpık ve eksik olup olmadığı (ki böyle zor konularda oldukça olasıdır) şu anda sorun değildir. Ruhsal sansür, düş içeriğinin mantığı ve yapılan anormal değişimler konusundaki anlayışımızda ne denli çok değişiklik yapılırsa yapılsın bu tür süreçlerin düşlerin oluşumunda işledikleri ve temelde histerik belirtilerin oluşumunda gözlemlenebilen süreçlerle en yakın benzerliği taşıdıkları bir hakikat olarak kalmaktadır. Ancak bir düş patolojik bir görüngü değildir; ruhsal dengede hiçbir bozukluk yaptığı düşünülmez; arkasında hiçbir verim yitimi bırakmaz. Normal insanların düşleri için benim ya da hastalarımın düşlerinden hiçbir sonuç çıkarılamayacağı öne sürülebilir; ama sanırım bu kolayca gözardı edilebilecek bir karşı çıkıştır. O halde görüngülerden geriye, onların itici gücüne doğru akıl yürütecek olursak nevrozlar tarafından kullanılan ruhsal mekanizmanın patolojik bir bozukluğun akıl üzerindeki etkisiyle yaratılmadığını, zihinsel aygıtın normal yapısı içinde zaten bulunduğunu kabul etmemiz gerekir. İki ruhsal sistem, birinden ötekine geçiş üzerindeki sansür, ketvurma ve bir etkinliğin diğerini örtmesi, her ikisinin de bilinçle ilişkisi —ya da gözlemlenen olguların yerine ne gibi daha doğru yorumların getirildiği— bunların tümü zihinsel aygıtımızın normal yapısının bir kesimini oluştururlar ve düşler, onun yapısını kavramaya götürecek yollardan birini gösterirler. Eğer kendi-

---

her zaman kolay olmadı. —Düşlerde cinsel düşünceler dünyasının oynadığı rolü ayrıntılı olarak ele almamış ve açıkça cinsel içerikli düşleri çözümlemekten kaçınmış olmamın, okurların sandıkları gibi olmayabilecek belli nedenleri vardır. Gerek kendi görüşlerimden gerekse nöropatolojide benimsediğim kuramsal görüşlerden, hiçbir şey (bir hekim ya da bir bilimsel araştırmacı için sözkonusu olmayacak olan) cinsel yaşamı utanılacak bir şey saymak kadar uzak olamazdı. Dahası, Daldis'li Artemidorus'un *Oneirocritica*'sının çevirmeninin, kendisine okurlarının bilgisini cinsel düşlerle ilgili bölümden yoksun bırakma hakkı tanımasındaki ahlâkî saygısızlık bana gülünesi gelir. Kararımı yöneten şey, basit olarak, cinsel düşleri açıklamanın beni henüz çözümlenmemiş sapıklık ve çiftcinsellik sorununa derinlemesine çekecek olmasıydı. [*Oneirocritica*'nın çevirmeni F. S. Krauss'un, sonradan, atlanmış bölümü dergisi *Anthropophyteia*'da yayımladığı, Freud'un da yukarıda oradan (s. 87 n. 11) alıntı yaptığı eklenebilir.]

mizi kesin olarak yerleşmiş yeni bilgilerin en azıyla sınırlayacak olursak düşler hakkında yine de şunu söyleyebiliriz: onlar *baskılanmış olanların normal insanlarda da anormal insanlarda olduğu gibi var olmayı sürdürdüklerini ve ruhsal işleyiş yeteneğine sahip olarak kaldıklarını* kanıtlar. Düşler bu baskılanmış malzemenin görünümleri arasındadır; bu kuramsal olarak tüm olgularda böyledir, ampirik olarak hiç değilse olguların büyük çoğunluğunda, düş yaşamının çarpıcı garipliklerini en açık olarak sergileyen olgularda ise kesinlikle gözlemlenebilir. Uyanıklık yaşamında aklın baskılanmış malzemesinin ifade bulması engellenir ve *içinde bulunan çelişkilerin, biri diğerinin emrine girecek biçimde giderilmesi* sayesinde içsel algılamadan koparılır; ama geceleyin uzlaşmalar oluşturulması yolundaki zorlamanın etkisiyle bu baskılanmış malzeme bilince doğru yolunu zorlayacak yöntemler ve araçlar bulur.

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.[10]

Düşlerin yorumu, aklın bilinçdışı etkinliklerine götüren bir kral yoludur.

Düşleri çözümleyerek tüm aygıtların en mükemmel ve en gizemlisinin bileşimini kavramaya doğru bir adım atabiliriz. Hiç kuşkusuz yalnızca küçük bir adım; ama bir başlangıç. Ve bu başlangıç onun çözümlenmesiyle, patolojik diye adlandırılması gereken başka yapıların temelinde ilerlememize olanak verecektir. Hastalıklar için — hiç değilse "işlevsel" diye doğru olarak adlandırılanlar için— aygıtın dağıldığını ya da içinde yeni yarıklar oluştuğunu varsaymıyoruz. Onların *dinamik* bir temele göre —işlevler normalken etkilerinin pek çoğu gözden gizli olan güçlerin etkileşimindeki çeşitli öğelerin güçlenmesi ve zayıflamasıyla— açıklanması gerekir. Aygıtın iki ajandan oluşmasının da onlardan yalnızca birinden ibaret olmasına göre ne denli daha incelikli işlemesine olanak verdiğini başka bir yerde göstermeyi umuyorum.[11]

[10]["Üstesinden gelinmezse yolumuz cehennemdir." Freud *Gesammelte Schriften, 3* (1925), 169'daki bir notta "Vergilius'un [*Aeneid*, VII, 312] bu dizesinin bastırılmış içgüdüsel itkilerin çabalarını betimlemeye çalıştığını" söyler. Aynı dizeyi tüm kitap için bir yazıt olarak kullanmıştır. — Bir sonraki cümle 1909'da eklenmiştir.]

[11]Ruhbilimde psikopatoloji için bir temel bulma açısından düşler tek görüngü değildir. Henüz tamamlanmamış kısa bir dizi makalede (1898*b* ve 1899*a*) günlük yaşamın birçok görüngüsünü aynı sonuçlar lehinde kanıtlar olarak yorumlamaya çalıştım. [*1909'da eklenen:*] Unutma, dil sürçmeleri, beceriksizce eylemler v. b. üzerine daha başka makalelerle birlikte bunlar o zamandan beri *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi* (Freud, 1901*b*) başlığı altında derlenmiştir.

(F)

BİLİNÇDIŞI VE BİLİNÇ GERÇEKLİK

Daha yakından incelendiğinde bir önceki kesimde yapılan ruhbilimsel tartışmanın bizi varsaymaya çağırdığı şeyin aygıtın hareket ucunda iki *sistemin* bulunması değil iki tür *uyarılma sürecinin* ya da *deşarj biçiminin* olması olduğu görülecektir. Bizim için ikisi de birdir; çünkü eğer bilinmeyen gerçekliğe daha yaklaşık bir şeyle değiştirebileceğimiz bir konumda olduğumuzu duyumsarsak kavramsal yapı iskelemizi terketmeye her zaman hazır olmak zorundayız. Öyleyse iki sistemi zihinsel aygıtta iki yer olarak alan en sözcüksel ve en eksik anlamda baktığımız sürece yanıltıcı olabilecek bazı kavramları — "bastırma" ve "dışarıya doğru yolunu zorlama" ifadelerinde iz bırakan kavramları— düzeltelim. Böylece bilinçdışı bir düşüncenin, sonradan bilince doğru yolunu zorlayabilmek için kendini bilinçöncesine taşımaya çalıştığından söz edebiliriz. Burada aklımızda bulunan şey, özgünüyle yanyana duran bir kopya gibi yeni bir yere yerleşen ikinci bir düşünce değildir; bilince doğru yolunu zorlamak ise bir mekan değiştirme düşüncesinden dikkatle soyutlanmalıdır.Yine biz bilinçöncesi bir düşüncenin bastırıldığından ya da kovulduğundan ve bilinçdışının yönetimine girdiğinden söz edebiliriz. Bir parça toprak için savaşımla ilişkili bir düşünceler dizisinden türemiş bu imgeler bizi bir mekandaki zihinsel bir gruplaşmanın sona erdirildiği ve yerine başka bir mekandaki yeni bir gruplaşmanın geçtiğinin harfi harfine doğru olduğunu varsaymaya yöneltebilir. Bu eğretilemelerin yerine olayların

gerçek durumuna daha çok uyuyor gibi görünen bir şeyler geçirelim ve bazı belirli zihinsel gruplaşmaların kendilerine ilişik bir enerji yükü bulunduğunu ya da ondan yoksun olduğunu öyle ki söz konusu yapının belli bir ajanın yönetimine girdiğini ya da ondan yoksun kaldığını söyleyelim. Burada yapmakta olduğumuz şey bir kez daha olayları yerel (topografik) temsil biçiminin yerine dinamik bir temsil biçimini geçirmektir. Hareketli saydığımız şey, ruhsal yapı değil onun sinir'lenmesidir.[1]

Yine de iki sistemin mecazi imgesini kullanmayı sürdürmeyi uygun ve haklı buluyorum. Düşünceler ve genelde ruhsal yapıların, hiçbir zaman sinir sisteminin yerleşik organik öğeleri içinde değil, daha çok onların *arasında*, dirençler ve kolaylaştırmaların [*Bahnungen*] uygun etkileşimi sağladığı bir yerde bulunduğunu anımsamakla, bu temsil yöntemi, olası herhangi bir kötüye kullanımdan korunabilir. Bizim içsel algımızın nesnesi olabilen her şey *hakiki*'dir, tıpkı bir teleskopun içinde ışık ışınlarının kesişmesiyle oluşan görüntü gibi. Ama biz teleskopun içinde imgeyi biçimlendiren mercekler gibi (kendileri hiçbir biçimde ruhsal birimler olmayan ve ruhsal algılamamıza hiçbir zaman ulaşamayacak) sistemler bulunduğunu varsaymakta haklıyız. Eğer bu benzetmeyi sürdürecek olursak iki sistem arasındaki sansürün etkisini, bir ışık ışını yeni bir ortama geçtiğinde oluşan kırılmayla kıyaslayabiliriz.

Buraya dek kendi adımıza ortaya attığımız ruhbilimsel savlar üzerinde durduk. Şimdi günümüz ruhbilimine egemen olan kuramsal görüşleri göz önüne almanın ve onların bizim önermelerimizle ilişkisini irdelemenin zamanı. Ruhbilim içinde bilinçdışı sorunu, Lipps'in zorlayıcı sözleriyle, *ruhbilimin* bir sorunu olmaktan daha az *ruhsal* bir sorundur. Ruhbilim, "ruhsal" sözcüğünün "bilinçli" *anlamına* geldiği ve "bilinçdışı ruhsal süreçler" demenin anlamsızlaştığı bir sözel anlatımla sorunu ele aldığı sürece hekimler tarafından anormal zihinsel durumlar üzerine yapılan gözlemlerin herhangi bir ruhbilimsel değerlendirmesi

---

[1] [*1925'de eklenen dipnot:*] Bilinçöncesi bir düşüncenin temel özelliğinin onun sözel sunumların kalıntılarıyla bağlantılı olması olduğunun ayrımsanmasından sonra bu görüşü ayrıntılandırmak ve düzeltmek gerekli hale gelmiştir. Bkz. "Bilinçdışı" (1915*e*, [VII. Kesim]). [Ancak orada değinildiği üzere bu elinizdeki çalışmanın ilk basımında zaten gösterilmiştir. (Bkz. s. 295 ve 332) — "Sinir'lenme" sözcüğünün kullanımı için s. 260 n. 3'e bkz.]

sözkonusu olmayacaktır. Hekim ile düşünür, ancak her ikisi de "bilinçdışı zihinsel süreçler" terimini "kesin olarak belirlenmiş bir olgunun uygun ve haklı anlatımı" sayarlarsa bir araya geleceklerdir. Hekim, kendisine "bilinç, ruhsal olan şeylerin vazgeçilmez niteliğidir" dendiğinde ancak omuz silkebilir ya da eğer düşünürlerin söylediklerine hâlâ yeterince saygı besliyorsa onların aynı şeyle uğraşmadıklarını ya da aynı bilim üzerinde çalışmadıklarını varsayabilir. Çünkü bir nevrotiğin zihinsel yaşamının tek bir anlayışlı gözlemi ya da bir düşün tek bir çözümlemesinin bile ruhsal süreçler adını almaları kesinlikle yadsınamayacak en karmaşık ve en ussal zihinsel düşünce süreçlerinin öznenin bilincini uyarmaksızın ortaya çıkabildiği konusunda sarsılmaz bir inanç oluşturması gerekir.[2] Bilinç üzerinde iletilebilecek ya da gözlemlenebilecek bir etki yaratmadıkları sürece bu bilinçdışı süreçler hakkında hekimlerin bir şey öğrenemeyecekleri doğrudur. Ama bu bilinçli etki bilinçdışı sürecinkinden oldukça farklı bir ruhsal nitelik gösterebilir; öyle ki içsel algı olasılıkla birini diğerinin yerine-geçeni olarak göremez. Hekim, bilinçli etkiden, bilinçdışı ruhsal sürece *çıkarsama* ile ulaşma konusunda özgür olduğunu duyumsamalıdır. Böylece bilinçli etkinin bilinçdışı sürecin yalnızca uzak bir ruhsal sonucu olduğunu ve ikincinin bu yolla bilinçli hale gelmemiş olduğunu, ayrıca da onun, varlığını hiçbir biçimde bilince belli etmeden var olduğunu ve işlediğini öğrenir.

Zihinsel olan şeyin kökeni konusunda doğru bir görüş oluşturmadan önce bilinçli olma özelliğine aşırı değer verilmesinden vaz geçilmesi temeldir. Lipps'in [1897, 146 v. s.] sözleriyle, bilinçdışının ruhsal yaşamın genel temeli olduğunun varsayılması gerekir. Bilinçdışı daha büyük evren olup daha küçük olan bilinçlilik evrenini kapsar. Bilinçli olan her şeyin, bilinçdışı bir ön evresi vardır; bilinçli olan ise sahnede kalabilir ve yine de bir ruhsal sürecin tüm değerine sahip olduğunun kabul edilmesi gerektiğini iddia edebilir. Bilinçdışı, asıl ruhsal gerçekliktir; *en derin doğası bakımından bizim için dış dünya-*

---

[2] [*1914'de eklenen dipnot:*] Düşlerin çözümlemesinden bilinçli ve bilinçdışı etkinlik arasındaki ilişki hakkında benim çıkardığım sonuçların aynısını çıkarmış olan bir yazar gösterebilmekten mutluyum. Du Prel (1885, 47) şöyle yazıyor: "Aklın doğası sorunu, açık olarak bilinçle aklın özdeş olup olmadıkları konusunda bir ön araştırmayı gerektiriyor. Bu temel soru, bir gök cisminin çekim gücünün parlaklığından öteye uzanması gibi akıl kavramının bilinç kavramından daha geniş olduğunu gösteren düşler tarafından olumsuz olarak yanıtlanmıştır." Ve yine (*a.g.e.*, 306 [Maudsley, 1868, 15'den alıntı]): "Bilincin akılla eşkapsamlı olmadığı, çok net olarak düşünülemeyen bir hakikattir."

nın gerçekliği kadar bilinmezdir ve de bilincin verileri tarafından, dış dünyanın, duyu organlarımızın iletişimiyle temsil edildiği kadar eksik olarak temsil edilir.

Şimdi bilinçli yaşamla düş yaşamı arasındaki eski çelişki bilinçdışı ruhsal gerçekliğin oluşturulmasıyla doğru bir orana indirgendiğinden daha önceki yazarların derinlemesine ilgilendiği çoğu düş sorunu önemini yitirmiş olmaktadır. Böylece düşlerde başarılı olarak sergilenmeleri şaşkınlık yaratan bazı etkinlikler artık düşlere değil gündüzün geceden hiç de daha az etkin olmayan bilinçdışı düşünmeye yorulmalıdır. Eğer Scherner'in [1861, 114 v. s.] dediği gibi, düşler bedeni simgesel olarak temsil ettirmekle uğraşmak için ortaya çıkıyorlarsa [I. Cilt s. 136] şimdi bu temsillerin yalnızca düşlerde değil histerik fobilerde ve diğer belirtilerde de anlatım bulan (olasılıkla cinsel itkilerden türeyen) belirli bilinçdışı düşlemlerin ürünü olduğunu biliyoruz. Eğer bir düş, günün etkinliklerini sürdürür ve tamamlar hattâ değerli yeni düşünceleri ışığa çıkarırsa yapmamız gereken tek şey, onu, düşişleminin ürünü ve aklın derinliklerindeki karanlık güçlerin yardım işareti olan (bkz. Tartini'nin sonat düşündeki Şeytan'a[3]) düş kılığından soymamızdır; zihinsel başarı gündüzün benzer sonuçları üreten zihinsel gücün aynısıdır. Belki de zihinsel ve sanatsal üretimin bilinçli niteliğine büyük ölçüde aşırı değer yükleme eğilimindeyiz. Goethe ve Helmholtz gibi en üst derecede üretken kişiler tarafından yapılan açıklamalar onların yaratılarında temel ve yeni olan şeylerin, akıllarına, bir ön tasarlama olmaksızın, neredeyse hazır bir bütün halinde geldiğini göstermektedir. Tüm zihinsel yeteneğin yoğunlaşmasının gerekli olduğu başka durumlarda bilinçli etkinliğin de kendi payıyla katkıda bulunmasında hiçbir gariplik yoktur. Ama ne zaman bir rolü olsa bilinçli etkinliğin, tüm diğer etkinlikleri gözlerimizden gizlemesi en kötüye kullanılmış ayrıcalıktır.[4]

---

[3] [Besteci ve kemancı Tartini'nin (1692-1770) düşünde ruhunu Şeytana sattığı, bunun üzerine şeytanın bir keman kapıp mükemmel bir beceriyle enfes bir sonat çaldığı söylenir. Besteci uyanınca hemen sonattan anımsadıklarını yazmış ve sonuç onun ünlü "Trillo del Diavolo"su olmuş.]

[4] [Bir satranç ya da matematik problemi gibi yoğun bilinçli dikkat kullanılan durumlarda çözüm bulunamadığında, kişi uğraşmayı bırakır dikkatini tümüyle başka bir etkinlikte yoğunlaştırır ya da uyursa tekrar probleme döndüğünde çoğu kez çözüme çok hızlı olarak ulaşır. Bu da bilinçli dikkat ve çözümleme çabasıyla eşzamanlı olarak daha derinde (en azından bilinçöncesinde) bir işlemleme olduğunu ve bilinçli uğraş askıya alındığında bile bu geri plandaki işlemlemenin sürerek bilinçli yargıya katkıda bulunduğunu gösterir. Bilimsel ve sanatsal yaratıda bilinçdışı hazırlık Aldo May tarafından *Yaratma Cesareti*'nde ele alınır. —*ç.n.*]

Düşlerin tarihsel önemini ayrı bir konu olarak ele almak, çektiğimiz zahmete pek değmeyecektir. Bir düş bazı önderleri başarısı tarihi değiştirmiş bir girişime atılmaya zorlamış olabilir. Ama bu yalnızca bir düş, aklın daha bilinen güçlerinin tersine, yabancı bir güç sayıldığı zaman yeni bir sorun ortaya çıkarır; bir düş, gündüzün direncin basıncı altında bulunan ama geceleyin daha derin uyarılma kaynaklarından takviye alabilen itkilerin bir *anlatım biçimi* olarak kabul edildiği zaman böyle bir sorun kalmaz.[5] Ancak antik dönemlerde düşlere gösterilen saygı, doğru bir ruhbilimsel içgörüye dayanmaktaydı ve insan aklındaki kontrolsüz ve yok edilemez güçlere, düş isteğini üreten ve bilinçdışımızda işlediğini bulduğumuz "şeytansal" güce saygı gösterilmiştir.

"Bizim" bilinçdışımız demem amaçsız değildir. Çünkü bu biçimde betimlediğim şey düşünürlerin, hattâ Lipps'in bilinçdışı ile aynı şey değildir. Onlar terimi yalnızca bilinç karşıtı olarak kullanmışlardır: bu denli ateşli bir biçimde yadsıdıkları ve bu denli enerjik bir biçimde savunma yaptıkları sav bilinçlilikten ayrı olarak bilinçdışı ruhsal süreçlerin de bulunduğu savıydı. Lipps işi ruhsal olan her şeyin bilinçdışı olarak varolduğunu ve onun bir kesiminin bilinçli olarak da bulunduğunu öne sürmeye dek vardırmışsı. Ama biz düş görüngülerini ve histerik belirti oluşumunu *bu* savı oluşturmak için toparlamadık; normal uyanıklık yaşamının kendisini gözlemlemek de onu hiç kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlamaya yeterdi. Psikopatolojik yapılardan ve bu sınıfın ilk üyesinden —düşten— öğrenmiş olduğumuz yeni buluş, bilinçdışının (yani ruhsal olanın) iki ayrı sistemin fonksiyonu olduğu ve bunun normal yaşamda da patolojik yaşamdaki gibi geçerli bulunduğuydu. Böylece henüz ruhbilimciler tarafından ayırt edilmemiş *iki tür bilinçdışı* vardır. Ruhbilimin kullandığı anlamda her ikisi de bilinçdışıdır; ama bizim anlayışımıza göre onlardan bizim *Bd.* dediğimiz aynı zamanda *bilince kabul edilemez* olandır; diğerine *Bö.* diyoruz çünkü onun uyarılmaları —belli kuralları gözettikten ve belki ancak *Bd.* na ilişkin olmayan yeni bir sansürden geçtikten sonra— bilince ulaşabilir. Uyarılmaların bilince ulaşmak için sabit bir ajanlar hiyerarşisi dizisinden (ki bize varlıklarını, içlerinde sansürün oluşturduğu değişimlerle gösterirler) geçmek zorunda olması, bizim mekansal bir benzetme kurmamıza olanak vermiştir.

---

[5] [*1911'de eklenen dipnot:*] Bu bağlamda Büyük İskender'in Tyre seferi sırasındaki düşüne bkz. (σα–τυgος). (Bkz. I. Cilt s. 152 n. 4.)

İki sistemin birbiriyle ve bilinçle ilişkisini, *Bö.* sisteminin, *Bd.* sistemi ile bilinç arasında bir paravan gibi durduğunu söyleyerek betimlemiştik. *Bö.* sistemi yalnızca bilince ulaşmayı engellemekle kalmaz, istençli devinimlerin gücüne ulaşmayı da kontrol eder ve bir kısmını dikkat biçiminde tanıdığımız hareketli bir yükleyici enerjiyi, dağıtım için emrinde bulundurur.[6] [Bkz. s. 311.]

Psikonevrozlar üzerine daha yakınlardaki literatürde çok tutulan "bilinçüstü" ile "bilinçaltı" arasındaki ayırımdan da kaçınmamız gerekir; çünkü böyle bir ayırımın kesinlikle ruhsal olanla bilinçli olanın eşdeğerliliğine vurgu yapması hesaplanmış gibi görünmektedir.

İyi de bir zamanlar bu denli her şeye gücü yeter olan ve başka her şeyi gözden gizlemiş bulunan bilincin oynadığı rol olarak bizim şemamızda ne kalmıştır? *Yalnızca ruhsal niteliklerin algılanması için bir duyu organı olduğu.* Bizim şematik bir tablo oluşturma girişimimizin altında yatan düşüncelere uygun olarak yalnızca bilinçli algılamayı özel bir sistemin asıl işlevi sayabiliriz ve bu sistem için *B.* kısaltması uygun gibi görünmektedir. Mekanik özellikleri bakımından bu sistemin *Algı* sistemine benzediğini kabul etmiştik: nitelikler tarafından uyarılmaya yatkın, ama değişimlerin izlerini koruyamayan — yani hiçbir belleği olmayan. *Algı* sistemleri adlı duyu organıyla dış dünyaya dönmüş olan ruhsal aygıtın kendisi de *B.*e ilişkin duyu organıyla ilişki açısından dış dünyadır ki *B.*in amaçsal haklılığı bu koşulda yatar. Burada bir kez daha aygıtın yapısına egemen olan ajanların hiyerarşisi ilkesiyle karşılaşıyoruz. Uyarıcı malzeme *B.* duyu organına iki yönden akmaktadır: nitelikler tarafından belirlenen uyarılması olasılıkla bilinçli hale gelmeden önce yeni bir düzeltmeye uğratılan *Algı* sisteminden ve de niceliksel süreçleri belirli değişimlere uğrayarak bilince doğru yollarını bulurken niteliksel olarak duyumsanan aygıtın kendi içinden.

Ussal ve hayli karmaşık düşünce yapılarının, bilinç onlarda herhangi bir rol oynamaksızın da olası olduğunun ayırdına varmış olan düşünürler, bilince herhangi bir işlev yüklemekte zorluk çekmişlerdir;

---

[6] [*1914'de eklenen dipnot:*] Benim İngilizce'de ilk kez Ruhsal Araştırma Topluluğunun *Proceedings* dergisi sayı 26'da [312] yayımlanan ve hayli çift anlamlı "bilinçdışı" sözcüğünün betimleyici, dinamik ve sistematik anlamlarını ayırt ettiğim ruhçözümlemesinde bilinçdışı kavramı üzerine sözlerime bkz. (Freud, 1912*g*) [Konunun tümü Freud'un daha sonraki görüşlerinin ışığında *Ego ve Id*'in (1923*b*) I. Bölümünde tartışılmıştır.]

bilinç onlara tamamlanmış bir ruhsal sürecin gereksiz yansımış bir resminden başka bir şey olamazmış gibi gelmiştir. Öte yandan biz bu sıkıntıdan bizim *B.* sistemimizle algısal sistemler arasındaki benzerlik tarafından kurtarılmışızdır. Duyu organlarımızla algılamanın, gelen duyusal uyarılmanın yayıldığı yollar boyunca bir dikkat yükü yöneltmeye yol açtığını biliyoruz: *Algı* sisteminin nitel uyarılması, ruhsal aygıt içinde hareketli niceliğin deşarjı için bir düzenleyici gibi davranır. Aynı işlevi *B.* sisteminin kaplayıcı duyu organına da yakıştırabiliriz. Yeni nitelikleri algılayarak hareketli yük niceliklerini yönlendirme ve onları uygun bir biçimde dağıtmada yeni bir katkıda bulunur. Hazzı ve hazsızlığı algılamasının yardımıyla aksi halde niceliklerin yerdeğiştirmesiyle çalışan bilinçdışı bir aygıt olan şeydeki yüklerin deşarjını etkiler. İlk bakışta hazsızlık ilkesi, yüklerin yerdeğiştirmesini otomatik olarak düzenliyor gibi görünür. Ama bu niteliklerin bilincinin, ek olarak, hattâ birinciyle zıtlaşabilen ve özgün planıyla çelişik olarak hazsızlığın ortaya çıkmasıyla ilişkili şeyleri bile yükleyip işlemesine olanak vererek aygıtın etkililiğini mükemmelleştiren, ikinci ve daha ayırımcı bir düzenleme getirmesi çok olasıdır. Nevrozların ruhbiliminden, duyu organlarının bu niteliksel uyarılmasıyla gerçekleştirilen düzenleme süreçlerinin, aygıtın işlevsel etkinliğinde büyük bir rol oynadığını öğreniyoruz. Birincil hazsızlık ilkesinin otomatik egemenliği ve bunun sonucundaki etkinliğe uygulanan kısıtlama, kendileri de otomatik olarak davranan duyusal düzenleme süreçleri ile kesintiye uğrar. Gerilemenin (ki başlangıçta yararlı bir amaca hizmet etmesine karşın en sonunda ketvurmalarda ve zihinsel kontrolde yıkıcı bir yitime yol açar) anıları algılardan bu denli çok etkilemesinin nedeninin birincilerin ruhsal duyu organlarının uyarılmasından hiçbir fazladan yük alamamaları olduğunu görürüz. Bir yandan sakınılması gereken bir düşüncenin bilinçli hale gelemediği çünkü bastırmaya uğramış olduğu doğrudur; ama öte yandan bazan bu tür bir düşüncenin yalnızca başka nedenlerle bilinçli algıdan yoksun kaldığı için bastırıldığı da olur. İşte sağaltım yöntemimizde daha önce etkili olmuş bastırmaları iptal etmede yararlandığımız bazı ipuçları.

*B.*in duyu organının düzenleyici etkisiyle hareketli niceliklerde oluşan aşırı-yükün değerini, amaçsal yönden, bir dizi yeni nitelikler ve bunun sonucunda insanın hayvanlar üzerindeki üstünlüğünü oluşturan yeni bir düzenleme süreci yaratmasından daha iyi hiçbir şey betimleyemez. Düşünce süreçlerinin, onlara eşlik eden ve düşünme üzerindeki

olası bozucu etkileri açısından sınırlı tutulması gereken haz ya da hazsızlık verici uyarılmalar dışında bir nitelikleri yoktur. Düşünce süreçlerinin nitelik kazanabilmeleri için insanlarda nitelik kalıntıları bilincin dikkatini üzerlerine çekmeye ve düşünme sürecine bilinçten yeni bir hareketli yük bağışlatmaya yeten sözel anılarla ilişkilendirilmişlerdir. [Bkz. s. 295 ve 326 n. 1.]

Bilinç sorunları yığınının tümü, yalnızca histerideki düşünce süreçlerinin bir çözümlemesiyle kavranabilir. Bunlar insana bilinçöncesi bir yükten bilinçli bir yüke geçişin *Bd.* ile *Bö.* arasındakine benzer bir sansür tarafından belirlendiği izlenimini verir.[7] Bu sansür de belli bir nicel sınırın üzerinde etkili hale gelir; öyle ki düşük yoğunlukta düşünce yapıları ondan kurtulur. Bir düşüncenin bilinçten nasıl geri çekilebildiğine ya da belli kısıtlamalar içinde bilince doğru yolunu zorlayabildiğine ilişkin olası her çeşitlemenin örnekleri psikonevrotik görüngülerin çerçevesine katılmış olarak bulunacaktır; bunların tümü de sansürle bilinç arasında sıkı ve karşılıklı ilişkileri gösterirler. Bu ruhbilimsel düşünceleri bu türden iki örnekle sonlandıracağım.

Geçen yıl zeki ve utanmaz görünümlü bir kızı muayene etmek üzere bir konsültasyona çağırıldım. Çok şaşırtıcı bir biçimde giyinmişti. Çünkü kural olarak bir kadının giysileri en son ayrıntıya dek gözden geçirildiği halde onun çoraplarından biri düşüktü ve bluzunun düğmelerinden iki tanesi de açıktı. Bacağında ağrı olduğundan yakındı ve kendisinden istenmeden baldırını açtı. Ama asıl yakınması, kendi sözleri kullanılacak olursa, bedeninin içine sanki "ileri geri hareket eden bir şeyin saplandığı" ve onu durmadan "sarstığı" biçiminde duyumsamalardı: bazan tüm bedenini "kaskatı" duyumsuyordu. Muayenede bulunan tıp meslekdaşım bana baktı; kızın yakınmalarının anlamını kavramakta hiçbir güçlük çekmemişti. Ama ikimize de olağandışı gelen şey —kendisinin de kendini çocuğunun anlattığı durumda sıklıkla bulmuş olması gereken— anne için bunun hiçbir anlam taşımamasıydı. Kızın, sözlerinin anlamı hakkında hiçbir bilgisi yoktu; çünkü eğer olsaydı onları asla dile getirmezdi. Bu olguda sansürün, normal olarak masum bir yakınma kılığında bilinçte ortaya çıkmak üzere bilinçöncesinde tutulacak bir düşleme izin vermek üzere aldatılması mümkün olmuştu.

[7] [*Bö.* ile *B.* arasındaki sansür, Freud'un sonraki yazılarında nadiren ortaya çıkar. Ancak bu "Bilinçdışı" hakkındaki makalesinin (1915*e*) VI. Kesiminde derinlemesine tartışılmıştır.]

İşte başka bir örnek. Ondört yaşında bir oğlan *tic convulsif*, histerik kusma, başağrısı v. b. nden yakınarak ruhçözümsel sağaltım için bana gelmişti. Sağaltıma eğer gözlerini kaparsa resimler göreceği ya da aklına düşünceler geleceği sonra da onları bana iletebileceği konusunda güvence vererek başladım. Resimlerle yanıt verdi. Bana gelmeden önceki son izlenimi belleğinde görsel olarak yeniden canlandı. Amcasıyla dama oynuyordu ve tahtayı önünde gördü. Lehte ve aleyhte değişik pozisyonları ve yapılmaması gereken hamleleri düşündü. Sonra tahtanın üzerinde bir kama —babasına ait olan ama imgeleminin tahtanın üzerine yerleştirdiği bir nesne— gördü. Sonra tahtanın üzerinde ve bir tırpanın yanında bir orak ortaya çıktı. Şimdi de yaşlı bir köylünün hastanın uzaktaki evinin önündeki otları bir tırpanla biçtiği bir resim belirdi. Birkaç gün sonra bu resimlerin anlamını keşfettim. Oğlan mutsuz bir aile ortamı nedeniyle alt üst olmuştu. Sert, öfke patlamalarına eğilimli, hastanın annesiyle mutsuz bir evlilik yapmış ve eğitim yöntemleri korkutmadan ibaret olan bir babası vardı. Babası narin ve duygulu bir kadın olan annesinden boşanmış, yeniden evlenmiş ve bir gün eve oğlanın yeni annesi olan genç bir kadın getirmişti. Ondört yaşındaki oğlanın hastalığının başlaması bundan sonraki ilk birkaç gün içindeydi. Anlaşılabilir imalarıyla bu resimler dizisini oluşturan şey onun babasına yönelik baskılanmış öfkesiydi. Onların malzemesi mitolojiden bir anı tarafından sağlanmıştı. Orak Zeus'un babasını iğdiş etmek için kullandığı oraktı; tırpan ve yaşlı köylü resmi, Kronos'u, çocuklarını yutan ve Zeus'un öylesine evlada yakışmaz bir öç aldığı vahşi yaşlı adamı temsil ediyordu. [Bkz. I. Cilt s. 305.] Babasının evliliği oğlana uzun süre önce cinsel organıyla *oynadığı* için babasından işitmiş olduğu azarlar ve tehditlerin karşılığını verme olanağı vermişti. (Dama oynama; yasak hamleler; öldürmek için kullanılabilecek kama ile karşılaştırın.) Bu olguda uzun süredir bastırılmış ve bilinçdışı olarak kalmış anılar ve onların türevleri dolambaçlı bir yoldan *görünürde anlamsız resimler* biçiminde bilince sızmıştı.

Düşleri incelemenin ruhbilimsel bilgiye yaptığı katkının ve psikonevrozlar sorununa tuttuğu ön ışığın *kuramsal* değerini arayacaktım. Zihinsel aygıtın yapı ve işlevlerinin tam olarak anlaşılmasından sağlanabilecek sonuçları kim tahmin edebilir; çünkü bilgimizin şu andaki durumu bile psikonevrozların iyileştirilebilir türleri üzerinde

olumlu bir sağaltımsal etkiyi sağlamamıza olanak vermektedir. — Sorunun sorulduğunu işitir gibiyim.— İyi de aklı anlamaya, tek tek insanların gizli niteliklerini ortaya çıkarmaya yönelik bir araç olarak bu çalışmanın *pratik* değeri nedir? Düşlerin ortaya çıkardığı itkilerin zihinsel yaşamda gerçek güçler olarak değeri yok mudur? Baskılanmış isteklerin —tıpkı düşlere yol açtıkları gibi bir gün başka şeylere de yol açabilecek isteklerin— ahlâksal önemlerine aldırış edilmemeli midir?

Kendimde bu soruları yanıtlama hakkını bulmuyorum. Düşler sorununun bu yönünü daha fazla göz önüne almadım. Ancak Roma İmparatorunun düşünde imparatoru öldürdüğünü gördüğü için tebasından birini idam ettirmekte haklı olmadığını düşünüyorum. [I. Cilt s. 118'e bkz.] Düşün ne anlama geldiğini bulup çıkarmaya çalışmakla başlamalıydı; düşün anlamının göründüğü gibi olmaması çok olasıdır. Hattâ başka içerikte bir düş de bu *lése majesté* eylemini içerse bile Platon'un, erdemli insanın, günahkârın *yaptığını düşünde görmekle* yetindiği biçimindeki özdeyişini akılda tutmak daha doğru olmaz mı? [I. Cilt s. 118.] Bu nedenle sanırım en iyisi düşleri aklamaktır. Bilinçdışı isteklere gerçeklik yakıştırmamız gerekip gerekmediğini söyleyemem. Kuşkusuz bu herhangi bir geçiş düşüncesinden ya da ara düşünceden de esirgenmelidir. Eğer bilinçdışı isteklere en temel ve en gerçek biçimleriyle bakacak olursak hiç kuşkusuz *ruhsal* gerçekliğin özel bir varoluş biçimi olduğu *maddi* gerçeklikle karıştırılmaması gerektiği sonucunu çıkarırdık.[8] Böylece insanların düşlerindeki ahlâksızlığın sorumluluğunu almayı reddetmelerinin hiçbir haklılığı kalmamaktadır. Zihinsel aygıtın işleyiş biçimi doğru olarak değerlendirildiği ve bilinçle bilinçdışı arasındaki ilişki anlaşıldığında düşlerimizde ve düşlem yaşamlarımızda ahlâksal olarak karşı çıkılabilecek şeylerin büyük ölçüde ortadan kalktığı görülecektir. Hanns Sachs'ın [1912, 569] sözleriyle: "Eğer bir düşte güncel (gerçek) bir durum hakkında bize söylenmiş olan bir şeye bilincimizle bakacak olursak çözümlemenin büyüteci altında gördüğümüz canavarın minik bir tek hücreli olduğunun ortaya çıkması bizim için şaşırtıcı olmamalıdır."

---

[8] [Bu cümle "maddi" sözcüğü yerine "edimsel" sözcüğünün kullanılması dışında buradaki haliyle ilk kez 1914'de ortaya çıkmıştır. "Maddi" sözcüğü 1919'da kullanılmıştır. — Bu paragrafın kalan kısmı 1914'de eklenmiştir.]

Kural olarak eylemler ve bilinçli olarak ifade edilmiş görüşler insanların karakteri hakkında karar vermede yeterlidir. Eylemler ilk ve en başta gelen olmayı hak ederler; çünkü bilince doğru yollarını zorlayan çoğu itki, davranışlar biçiminde olgunlaşamadan önce zihinsel yaşamın gerçek güçleri tarafından bir hiç haline getirilir. Aslında bu tür itkiler sıklıkla gelişmelerinde hiçbir ruhsal engelle karşılaşmazlar; bunun tek nedeni bilinçdışının onların başka bir evrede durdurulacaklarından emin olmasıdır. Her durumda meziyetlerimizin gururla fışkırdığı çok çiğnenmiş toprağı tanımak öğreticidir. Çok nadir olarak dinamik güçler tarafından şuraya buraya çekiştirilmiş bir insan karakterinin karmaşıklığı, basit seçenekler arasında bizim modası geçmiş ahlâksallığımızın inanmamızı isteyeceği kararı vermeye boyun eğebilir.

Ya düşlerin bize gelecekten bilgi vermedeki değerleri? Kuşkusuz bu konuda hiçbir sorun yoktur.[9] [Bkz. I. Cilt s.58 n. 9.] Bunun yerine onların bize geçmiş hakkında bilgi verdiklerini söylemek daha doğru olurdu. Çünkü düşler her anlamda geçmişten türerler. Yine de düşlerin geleceği haber verdiği biçimindeki eski inanç tümüyle hakikatten yoksun değildir. Her şey bir yana düşler isteklerimizi gerçekleşmiş olarak görüntüleyerek bizi geleceğe yönlendirirler. Ama düş görenin şimdiki zaman olarak resimlediği bu gelecek, onun geçmişe mükemmel bir benzeyiş doğrultusundaki yıkılmaz isteği tarafından biçimlendirilmiştir.

---

[9] [Yalnızca 1911 basımında bu noktada aşağıdaki dipnot bulunmaktadır: "Viyana'dan Profesör Ernst Oppenheim folklorden alınmış kanıtlarla bana kehanet anlamının halk inancında bile terk edildiği ve son derece doğru bir biçimde uykuda ortaya çıkan isteklere ve gereksinimlere dek izlerinin sürüldüğü bir düş sınıfı bulunduğunu göstermiştir. Yakında kural olarak gülünç öyküler biçiminde anlatılmış bu düşlerin ayrıntılı bir derlemesini yayımlamış olacaktır." — Bkz. Freud ve Oppenheim'ın (1957*a* [1911]) *Standard Ed.*, 12, 177'de birlikte yazdıkları folklorde düşler üzerine makaleye.]

EK

FREUD'UN

GENEL OLARAK YA DA BÜYÜK ÖLÇÜDE

DÜŞLERLE İLGİLİ YAZILARININ

LİSTESİ

[Freud'un yazılarının çoğunluğunda düşlerden söz edildiğini söylemek pek de abartı olmaz. Aşağıdaki (değişik önem düzeylerindeki) çalışma listesi yine de pratik bir yarar sağlayabilir. Her maddenin başındaki tarih, söz konusu çalışmanın yazıldığı tarihtir. Sonundaki tarih yayım tarihidir ve çalışmanın daha ayrıntılı künyesi Genel Kaynakça'da bu tarih altında bulunabilir. Köşeli parantez içindeki maddeler ölümünden sonra yayımlanmıştır.]

[1895 "Bilimsel Bir Ruhbilim Projesi" (I. Kısım'ın 19, 20 ve 21. kesimleri) (1950*a*)]
1899 *Düşlerin Yorumu* (1900*a*)
[1899 "Bir Haberci Düşün Tamamlanması" (1941*c*)]
1901 *Düşler Üzerine* (1901*a*)
1901 "Bir Histeri Olgusunun Çözümlemesinden Parça" [Özgün başlık: "Düşler ve Histeri"] (1905*e*)
1905 Espriler ve Bilinçdışıyla İlişkileri (VI. Bölüm) (1905*c*)
1907 *Jensen'in "Gradiva"sında Sanrılar ve Düşler* (1907*a*)
1910 "Tipik Bir Kılık Değiştirmiş Oedipus Düşü Örneği" (1910*l*)
1911 "Düşlerin Yorumuna Ekler" (1911*a*)
1911 Düş Yorumunun Ruh Çözümlemesinde Ele Alınışı" (1911*e*)
1911 "Folklorda Düşler" (Ernst Oppenheim'la birlikte) (1957*a*)
1913 "Kanıtsal Bir Düş" (1913*a*)
1913 "Düşlerde Masal Malzemelerinin Ortaya Çıkışı" (1913*d*)
1913 "Çözümsel Uygulamadan Gözlemler ve Örnekler" (1913*h*)

1914 "Bir Düşte 'Büyük Başarı'nın Temsili" (1914*e*)
1914 "Bebeksi Bir Nevrozun Öyküsünden" (IV. Kesim) (1918*b*)
1916 *Ruhçözümlemesine Giriş Konferansları* (II. Kısım) (1916-17)
1917 "Düşler Kuramına Metapsikolojik Bir Ekleme" (1917*d*)
1920 "Düşler Kuramına Eklemeler" (1920*f*)
1922 "Düşler ve Telepati" (1922*a*)
1923 "Düş Yorumu Kuramı ve Uygulaması üzerine Değinmeler" (1923*c*)
1923 "Josef Popper-Lynkeus ve Düşler Kuramı" (1923*f*)
1925 "Bir Bütün Olarak Düş Yorumuna Bazı Ek Notlar" (1925*i*)
1929 "Descartes'ın Bir Düşü Üzerine Maxime Leroy'a Mektup" (1929*b*)
1932 "Josef Popper-Lynkeus'la Temasım" (1932*c*)
1932 Ruhçözümlemesine Yeni Giriş Konferansları (29. ve 30. Konferans) (1933*a*)
[1938 Ruhçözümlemesinin Bir Özeti (V.Bölüm) (1940*a*)]

KAYNAKÇA

Kitapların ve dergilerin başlıkları italikle basılmıştır; makale başlıkları tırnak içinde verilmiştir. Kısaltmalar *World List of Scientific Periodicals*'a [Dünya Bilimsel Dergiler Listesi] (Londra, 1963-5) göredir. Bu kitapta kullanılan daha başka kısaltmalar Kaynakça'nın sonundaki listede bulunabilir. Siyah harflerle basılmış sayılar ciltlere, diğerleri sayfalara ilişkindir. Yıldızla belirtilmiş maddelere bu kitapta gönderme yapılmamıştır. (I.Cilt s.36'da Editörün Girişi'ne bkz.) Teknik olmayan yazarlar ve özel bir çalışmasından söz edilmemiş teknik yazarlar için Sözcük Dizini'ne bkz. [Kaynakları elde etmek isteyecek okurlar için özgün başlıkların gerekli olacağı, bu başlıkların çevirisi ise kitabın hacmini gereksiz yere büyüteceği için başlıklar çevrilmemiştir. —*ç.n.*]

A

METİNDE GÖNDERME YAPILMIŞ YAZARLAR DİZİNİ

VE

ÇALIŞMALARIN LİSTESİ

Her maddenin sonunda yuvarlak parantez içinde verilen sayılar bu kitapta söz konusu çalışmaya değinilen sayfa ya da sayfaları gösterir. Freud maddelerinde yalnızca İngilizce çeviriler verilmiştir. Baştaki tarihler Almanca ya da başka özgün basım tarihleridir. (Yazılma tarihi basım tarihinden farklı olduğu durumlarda köşeli parantez içinde eklenmiştir.) Basım tarihlerine eklenen harfler *Standard Edition*'ın **24.** Cildindeki

Freud'un yazılarının tam kaynakçasındaki maddelere uygundur. Özgün basımın ayrıntıları, özgün başlık da içinde olmak üzere Freud Kitaplığı'ndaki her ciltte Editörün Girişi'nde verilmiştir.

ABEL, K. (1884) *Über den Gegensinn der Urworte*, Leipzig. (52)
ABRAHAM, K. (1909) *Traum und Mythus*, Viyana, (83, 132)
[Çev.: "Dreams and Myths: A Study in Folk-Psychology" *Clinical Papers and Essays on Psycho-Analysis*, Londra ve New York, 1955, III. Kısım: I. Deneme.]
(1965) FREUD'la birlikte Bkz. FREUD, S. (1965*a*)
ADLER, A. (1910) "Der psychische Hermaphroditismus im Leben und in der Neurose", *Fortschr. Med.*, **28**, 486. (127-1)
(1911) "Beitrag zur Lehre vom Widerstand", *Zentbl. Psychoanal.*, **I**, 214. (299)
ALLISON, A. (1868) "Nocturnal Insanity", *Med. Time & Gaz.*, **947**, 210. (I/140)
ALMOLI, S. Bkz., SALOMON ALMOLI
AMRAM, N. (1901) *Sepher pithrōn chalômôth*, Kudüs. (I/58)
ANDREAS-SALOME, L., ve FREUD, S. (1966) Bkz. FREUD, S. (1966*a*)
ARİSTOTELES *De somniis* ve *De divinatione per somnum*. (I/56-7, I/86, I/151; 53, 272)
[Çev.: W.S.Hett (Loeb Classical Library'de "On the Soul" cildinde) Londra ve New York, 1935]
ARTEMIDORUS, DALDİS'li *Oneirocritica*, (I/57, I/58, I/)151; 60, 85, 323)
[Almanca çev.: *Symbolik der Träume* F.S.Krauss, Viyana, 1881 ve "Erotische Träume und ihre Symbolik" *Anthropophyteia*, **9** (1912), 316 Hans Licht.]
[İng.Çev. (karşılaştırmalı): *The Interpretation of Dreams*, R.Wood, Londra, 1644]
ARTIGUES, R. (1884) *Essai sur la valeur séméiologique du rêve* (Tez), Paris. (I/87)

BENINI, V. (1898) "La memoria e la durate dei sogni", *Riv. ital. filos.*, **13***a*, 149. (I/97, I/122)
BERNARD-LEROY, E. ve TOBOWOLSKA, J. (1901) "Mécanisme intellectuel du rêve" *Rev. phil.*, **51**, 570. (227)
BERNFELD, S. (1944) "Freud's Earliest Theories and the School af Helmholtz", *Psychoanal. Quart.*, **13**, 341. (I/38, 209)
BERNSTEIN, I. ve SEGEL, B.W. (1908) *Jüdische Sprichwörter und Redensarten*, Varşova. (I/183)
BETLHEIM, S. ve HARTMANN, H. (1924) "Über Fehlreaktionen des Gedächtnisses bei der Korsakoffschen Psychose." *Arch. Psychiat. Nerv. Krank.*, **72**, 278. (115)
BIANCHIERI, F. (1912) "I Sogni dai bambini di cinque anni", *Riv. Psicol. norm. Patol. appl.*, **8**, 325. (I/182)
Ayrıca bkz. DOGLIA ve BIANCHIERI.
BINZ, C. (1878) *Über den Traum*, Bonn. (I/72-3, I/108, I/128-9, I/138)
BLEULER, E. (1910) "Die Psychoanlyse Freuds", *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.*, **2**, 623. (83)
BONATELLI, F. (1880) "Del sogno" *La filosofia delle scuole italiane*, Şubat, 16. (I/97-8)
BÖRNER, J. (1855) *Das Alpdrücken, seine Begründung und Verhütung*, Würzburg. (I/87)
*BÖTTİNGER (1795) C.P.J. SPRENGEL'in *Beiträge zur Geschichte der Medizin*, 2'sinde makale. (I/87)
BOUCHE-LECLERCQ, A. (1879-82) *Histoire de la divination dans l'antiquité*, Paris. (I/87)

BREUER, J., ve FREUD, S. (1895) Bkz.. FREUD, S. (1895*d*) (1940 [1892]) Bkz. FREUD, S. (1940*d*)
BÜCHSENSCHÜTZ, B. (1868) *Traum und Traumdeutung im Altertum*, Berlin, (I/56, I/150, I/183)
BURDACH, K.F. (1838) *Die Physiologie als Erfahrungswissenschaft*, 2. Basımın 3.cildi, 1832-40 (1. basım 1826-32) (I/61-2, I/76, I/102, I/104-5, I/129-30, I/134, I/273)
BUSEMANN, A. (1909) "Traumleben der Schulkinder" *Z. päd. Psychol.*, **10**, 294. (I/182) (1910) "Psychologie der kindlichen Traumerlebnisse" *Z. päd. Psychol.*, **11**, 320. (I/182)

CABANIS, P.J.G. (1802) *Rapports du physique et du moral de l'homme*, Paris; *Oeuvres complétes*, Cilt. III, 153, Paris, 1824. (I/141)
CALKINS, M.W. (1893) "Statistics of Dreams", *Am. J. Psychol.*, **5**, 311. (I/73, I/74, I/96, I/270)
CARENA, CAESARE (1631) *Tractatus de Officio Sanctissimae Inquisitionis* ... Cremona; Lyons, 1659. (I/121)
CHABANEIX, P. (1897) *Physiologie cérébrale: le subconscient chez les artistes, les savants, et les écrivains*, Paris, (I/96, I/116)
CICERO *De divinatione*. (I/63, I/107)
[Çev.: W.A. Falconer (Loeb Classical Library), Londra ve New York, 1922]
CLAPARÈDE, E. (1905) "Esquisse d'une théorie biologique du sommeil" *Arch. psychol.*, **4**, 245. (I/105)
CORIAT, I.H. (1913) "Zwei sexual-symbolische Beispiele von Zahnarzt-Träumen" *Zentbl. Psychoanal.*, **3**, 440. (118)

DATTNER, B. (1913) "Gold und Kot", *Int. Z. ärztl. Psychoanal.*, **1**, 495 (133)
DAVIDSON, WOLF (1799) *Versuch über den, Schlaf*, Berlin. 2. Basım (1. Basım 1795) (I/113)
DEBACKER, F. (1881), *Des hallucinations et terreurs nocturnes chez les enfants* (Tez), Paris, (I/186, 304)
DELACROIX, H. (1904) "Sur la structure logique du reve", *Rev. métaphys.*, **12**, 921 (226)
DELAGE, Y. (1891) "Essai sur la théorie du reve", *Rev. industr.*, **2**, 40. (I/72, I/132, I/228, 309)
DELBOEUF, J.R.L. (1885) *Le sommeil et lez rêves*, Paris. (I/66, I/74, I/103-4, I/110, I/112, I/158, I/228, I/232)
DIEPGEN, P. (1912) *Traum und Traumdeutung als medizinischnaturwissenschaftliches Problem im Mittelalter*, Berlin. (I/58, 265)
DOGLIA, S. ve BIANCHIERI, F. (1910-11) "I sogni dei bambini di tre anni" *Contrti. psicol.*, **1**, 9. (I/182)
DÖLLINGER, J. (1857) *Heidenthum und Judenthum*, Regensburg. (I/87)
DREXL, F.X. (1909) *Achmets Traumbuch: Einleitung und Probe eines kritischen Textes* (Tez) Münih. (I/58)
DUGAS, L. (1897*a*) "Le sommeil et la cérébration inconsiente durant le sommeil" *Rev. Phil.*, **43**, 410. (I/107, I/111)
(1897*b*) "Le souvenir du réve", *Rev. phil.*, **44**, 220. (295)

DU PREL, C. (1885) *Die Philosophie der Mystik*, Leipzig. (I/115, I/183, I/185; 114, 251, 327)

EDER, M.D. (1913) "Augenträume" *Int. Z. ärztl. Psychoanal.*, **I**, 157. (128)
EGGER, V. (1895) "La durée apparente des rêves", *Rev. phil.*, **40**, 41. (I/80, I/116; 221-2)
(1898) "Le souvenir dans le rêve", *Rev. phil.*, **46**, 154. (I/98)
ELLIS, HAVELOCK (1899) "The Stuff that Dreams are made of" *Popular Science Monthly*, **54**, 721, (I/72, I/112; 309)
(1911) *The World of Dreams*, Londra (I/116, I/216, I/231; 84, 104, 133, 226, 265)
ERDMANN, J.E. (1852) *Psychologische Briefe* (Brief VI), Leipzig. (I/122)

FECHNER, G.T. (1860) *Elemente der Psychophysik* (2 cilt), Leipzig. (2. Basım, Leipzig, 1889) (I/100-1, I/107, 258)
FEDERN, P. (1914) "Über zwei typische Taumsensationen" *Jb. Psychoanalyse*, **6**, 89. (124)
FÉRÉ, C. (1886) "Note sur un cas de paralysie hystérique consécutive a un rêve", *Soc. biolog.*, **41** (Kasım 20). (I/140)
(1887) "A Contribution to the Pathology of Dreams and of Hysterical Paralysis", *Brain*, **9**, 488. (I/139)
FERENCZI, S. (1910) "Die Psychoanalyse der Träume" *Psychiat. — neurol. Wschr.*, **12**, 102, 114 ve 125. (I/152, I/183, I/294; 58)
[Çev.: "The Psychological Analysis of Dreams", *First Contribution to Psycho-Analysis*, Londra, 1952, III. Bölüm.]
(1911) "Über lenkbare Träume" *Zentbl. Psychoanal.*, **2**, 31. (292)
[Çev.: "Dirigible Dreams", *Final Contributions to the Problems and Methods of Psycho-Analysis*, Londra ve New York, 1955, XXVII. Bölüm]
(1912) "Symbolische Darstellung des Lust-und Realitätsprinzips im Ödipus-Mythos", *Imago*, **I**, 276 (I/294)
[Çev.: The Symbolic representation of the Pleasure and Reality Principles in the Oedipus Myth" *First Contributions to Psycho-Analysis*, Londra, 1952, X.Bölüm (i).]
(1913) "Zur Augensymbolik" *Int. Z. ärztl. Psychoanal.*, **I**, 161. (128)
[Çev.: "On Eye Symbolism", *First Contributions to Psycho-Analysis*, Londra, 1952, X. Bölüm (ii).]
(1916) "Affektvertauschung im Traume" *Int. Z. ärztl. Psychoanal*, **4**, 112. (200)
[Çev.: "Interchange of Affect in Dreams" *Further Contributions to the Theory and Technique of Psycho-Anlaysis*, Londra, 1926, LV. Bölüm.]
(1917) "Träume der Ahnungslosen", *Int. Z. ärztl. Psychoanal*, **4**, 208. (108)
[Çev.: "Dreams of the Unsuspecting" *Further Contributions to the Theory and Technique of Psycho-Analysis*, Londra, 1926, LVI. Bölüm.]
FICHTE, I.H. (1864) *Psychologie: die Lehre vom bewussten Geiste des Menschen* (2 cilt), Leipzig. (I/61, I/115, I/122)
FISCHER, K.P. (1850) *Grundzüge des Systems der Anthropologie*, Erlangen, (*Grandzüge des Systems der Philosophie*'nin 2. Cilt, I. Kısmında.) (I/118)
FLIESS, W. (1906) *Der Ablauf des Lebens* , Viyana. (I/146, I/216)

FÖRSTER, M. (1910) "Das lateinisch-altenglische pseudo-Danielsche Traumbuch in Tiberius A. III." *Archiv Stud. neueren Sprachen und Literaturen,* **125,** 39. (I/58)

(1911) "Ein mittelenglisches Vers-Traumbuch des 13. Jahrhunderts", *Archiv Stud. neueren Sprachen und Literaturen,* **127,** 31. (I/58)

FOSTER, M. ve SHERRINGTON, C.S. (1897) "The Central Nervous System", *A Textbook of Physiology,* III. Kısım, 7. basım, Londra. (I/39)

FOUCAULT, M. (1906) *Le rêve: études et observations.*, Paris. (227, 237)

FREUD, M. (1957) *Glory Reflected,* Londra, (I/24)

FREUD, S. (1877*a*) "Über den Ursprung der hinteren Nervenwurzeln im Rückenmark von Ammocoetes (Petromyzon Planeri)", *S.B. Akad. Wiss. Wien* (Math.-Naturwiss. Kl.), III. Abt. **75,** 15. (143)

(1884*e*) "On Coca", S. Freud'un *The Cocaine Papers*'ında, Viyana ve Zürih, 1963. (I/219)

(1891*b*) *On Aphasia,* Londra ve New York, 1953. (I/18, I/28)

(1893*c*) "Some Points for a Comparative Study of Organic and Hysterical Motor Paralyses" *Standard Ed.,* **I,** 157. (284)

(1894*a*) "The Neuro-Psychoses of Defence" *Standard Ed.,* **3,** 43 (I/280)

(1895*b* [1894]) "On the Grounds for Detaching a Particular Syndrome from Neurasthenia under the Description 'Anxiety Neurosis' ", *Standard Ed.,* **3,** 87; *P.F.L.,* **10,** 31. (I/206, I/211)

(1895*d*) BREUER, J. ile, *Studies on Hysteria,* Londra, 1956: *Standard Ed.,* **2**; *P.F.L.,* **3**. (I/28, I/37-8, I/131, I/153, I/159, I/228; 209, 245, 261, 264, 268, 318)

(1896*b*) "Further Remarks on the Neuro-Psychoses of Defence", *Standard Ed.,* **3,** 159. (I/280, 268)

(1898*b*) "The Psychical Mechanism of Forgetfulness" *Standard Ed.,* **3,** 289. (I/219; 242, 324)

(1899*a*) "Screen Memories" *Standard Ed.,* **3,** 301. (324)

(1900*a*) *Düşlerin Yorumu,* Londra ve New York, 1955; *Standard Ed .,* **4-5**; *P.F.L.,* **4**. (I/24, I/29, I/312; 120-3, 127, 140, 337)

(1901*a*) *On Dreams*, Londra ve New York, 1951; *Standard Ed.,* **5,** 633. (337)

(1901*b*) The Psychopathology of Everyday Life, *Standard Ed.,* **6,** *P.F.L.* **5**; (I/24, I/29, I/170, I/219, I/245, I/260, I/297, I/306; 29, 129, 184, 226, 239, 242, 258, 324)

(1905*c*) *Jokes and their Relation to the Unconscious, Standard Ed.,* **8**; *P.F.L.,* **6**. (32, 72, 88, 207, 337)

(1905*d*) *Three Essays on the Theory of Sexuality,* Londra, 1962; *Standard Ed.,* **7,** 125; *P.F.L.,* **7,** 31. (I/29, I/34, I/47, I/182, I/294, I/321-2; 85, 126, 322)

(1905*e* [1901]) "Fragment of an Anlaysis of a Case of Hysteria", *Standard Ed.,* **7,** 3; *P.F.L.,* **8,** 29. (239; 45, 72, 85, 118, 126, 220, 240, 242, 254, 282, 299, 337)

(1906*a*) "My Views on the Part played by Sexuality in the Aetiology of the Neuroses" *Standard Ed.,* **7,** 271; *P.F.L.,* **10,** 71. (23)

(1907*a*) *Delusions and Dreams in Jensen's "Gradiva", Standard Ed.,* **9**. 3; *P.F.L,* **14.** (I/150,103, 337)

(1908*a*) "Hysterical Phantasies and their Relation to Bisexuality", *Standard Ed.,* **9,** 157; *P.F.L.,* **10**. 83. (218, 289)

(1908*b*) "Character and Anal Erotism", *Standard Ed.*, **9**, 169; *P.F.L.*, **7**, 205. (133)
(1908*c*) "On the Sexual Theories of Children", *Standard Ed.*, **9**, 207; *P.F.L.*, **7**, 183. (I/299)
(1908*e* [1907]) "Creative Writers and Day-Dreaming", *Standard Ed.*, **9**, 143; *P.F.L.*, **14**. (218)
(1909*b*) "Analysis of a Phobia in a Five-Year-Old Boy", *Standard Ed.*, **10**, 3; *P.F.L.*, **8**, 165. (I/29, I/182, I/299, I/301, I/302)
(1909*d*) "Notes upon a Case of Obsessional Neurosis", *Standard Ed.*, **10**, 155; *P.F.L.*, **9**, 31. (38, 72, 173)
(1910*a* [1909]) *Five Lectures on Psycho-Analysis, Standard Ed.*, **II**, 211; *Two Short Accounts of Pyscho-Analytic'de*, Penguin Books, Hammondsworth, 1962. (I/19, I/29, I/53)
(1910*d*)" The Future Prospects of Psycho-Analytic Therapy", *Standard Ed.* **II**, 141, (86, 96, 101, 133)
(1910*e*) "The Antithetical Meaning of Primal Words", *Standard Ed.*, **II**, 155 (52)
(1910*h*) "A Special Type of Choice of Object made by Men", *Standard Ed.*, **II**, 165; *P.F.L.*, **7**, 227. (133)
(1910*l*) "A Typical Example of a Disguised Oedipus Dream"; *Düşlerin Yorumu*'na katılmış, *Standard Ed.*, **5**, 398; *P.F.L.*, **4**, 523. (I/195, 128-30, 337)
(1911*a*) "Additions to the Interpretation of Dreams" (Tümüyle *Düşlerin Yorumu*"yla birleştirilmiştir) *Standard Ed.*, **5**, 360 v.s. ve 408-9; *P.F.L.*, **4**, 478 ve 573. (91-2, 96, 138, 337).
(1911*b*) "Formulations on the Two Principles of Mental Functioning", *Standard Ed.*, **12**, 215; *P.F.L.*, **II**. (160, 287)
(1911c [1910]) "Psycho-Analytic Notes on an Autobiographical Account of a Case of Paranoia (Dementia Paranoides)", *Standard Ed.*, **13**, 3; *P.F.L.*, **9**, 129. (I/29, 173)
(1911*e*) "The Handling of Dream-Interpretation in Psycho-Analysis", *Standard Ed.* **12**, 91. (337)
(1912*g*) "A Note on the Unconscious in Psycho-Analysis" [İngilizce], *Standard Ed.*, **12**, 257; *P.F.L.*, **II**. (330)
(1912-13) *Totem and Taboo*, Londra, 1950; *Standard Ed.*, **13**, **I**; *P.F.L.*, **13**. (I/29, I/304, I/306, I/312, 140, 226)
(1913*a*) "An Evidential Dream" *Standard Ed.*, **12**, 269. (82, 337)
(1913*d*) "The Occurence in Dreams of Material from Fairy Tales", *Standard Ed.*, **12**, 281. (337)
(1913*f*) "The Theme of the Three Caskets", *Standard Ed.*, **12**, 291; *P.F.L.*, **14**. (I/304)
(1913*h*) "Observations and Examples from Analytic Practice", *Standard Ed.*, **13**, 193 (tümüyle). Ayrıca kısmen *Düşlerin Yorumu*'na (*Standard Ed.*, **4**, 232 ve **5**, 409 f.) katılmıştır; *P.F.L.*, **4**, 328 ve 535. (I/281; 139, 337)
(1914*c*) "On Narcissism: an Introduction", *Standard Ed.*, **14**, 69; *P.F.L.*, **II**. (230)
(1914*d*) "On the History of the Psycho-Analytic Movement", *Standard Ed.*, **14**, 3; *P.F.L.*, **15**. (I/29, I/40, 79)

(1914*e*) "The Representation in a Dream of a 'Great Achievement' "; *Düşlerin Yorumu*'na katılmış, *Standard Ed.*, **5**, 412; *P.F.L.*, **4**, (142, 338)

(1915*b*) "Thoughts for the Times on War and Death", *Standard Ed.*, **14**, 275; *P.F.L.*, **12**. (I/304)

(1915*d*) "Repression" *Standard Ed.*, **14**, 143; *P.F.L.*, **II**. (270, 320)

(1915*e*) "The Unconscious" *Standard Ed.*, **14**, 161; *P.F.L.*, **II**. (318, 326, 332)

(1916*d*) "Some Character-Types Met with in Psycho-Analytic Work", *Standard Ed.*, **14**, 311; *P.F.L.*, **14**, (I/315)

(1916-17 [1915-17] *Introductory Lessons on Psycho-Analysis*, New York, 1966; Londra, 1971; *Standard Ed.*, **15-16**; *P.F.L.*, **I**. (I/29, I/50, I/71, I/184, I/194, I/204, I/281; 32, 90, 94, 135, 139, 143, 145, 226, 300-1, 338)

(1917*b*) "A Childhood Recollection from *Dichtung und Wahrheit*", *Standard Ed.*, **17**, 147; *P.F.L.*, **14**. (129)

(1917*d* [1915]) "A Metapsychological Supplement to the Theory of Dreams", *Standard Ed.*, **14**, 219; *P.F.L.*, **II**. (I/ 87, 264, 270, 276, 337)

(1918*b*) [1914]) "From the History of an Intfantile Neurosis", *Standard Ed.*, **17**, 3; *P.F.L.*, **9**, 225. (I/29, I/233, 45, 103, 246, 337)

(1919*h*) "The 'Uncanny' ", *Standard Ed.*, **17**, 219; *P.F.L.*, **14**. (88, 143)

(1920*a*) "The Psychogenesis of a Case of Female Homosexuality", *Standard Ed.*, **18**, 147; *P.F.L.*, **9**, 367. (204)

(1920*f*) "Supplements to the Theory of Dreams", *Standard Ed.*, **18**, 4. (337)

(1920*g*) *Beyond the Pleasure Principle*, Londra, 1961; *Standard Ed.*, **18**, 7; *P.F.L.*, **II**. (I/29, I/294, I/317, 189, 263, 80, 318)

(1921*b*) Varendonck'a Giriş [İngilizce],. *The Psychology of Day-Dreams*, Londra *Standard Ed.*, **18**, 271. (218)

(1921*c*) *Group Psychology and the Analysis of the Ego*, Londra ve New York, 1959; *Standard Ed.*, **18**, 69; *P.F.L.*, **12**. (I/30, I/201, 203)

(1922*a*) "Dreams and Telepathy", *Standard Ed.*, **18**, 197. (337)

(1922*b*) "Some Neurotic Mechanisms in Jealousy, Paranoia and Homosexuality", *Standard Ed.*, **18**, 223; *P.F.L.*, **10**, 195. (I/141)

(1923*b*) *The Ego and the Id*, Londra ve New York, 1962; *Standard Ed.*, **19**, 3; *P.F.L.*, **II**. (I/30, I/211, 203, 264, 330)

(1923*c* [1922]) "Remarks on the Theory and Practice of Dream-Interpretation", *Standard Ed.*, **19**, 109. (337)

(1923*d*) "A Seventeenth-Century Demonological Neurosis", *Standard Ed.*, **19**, 69; *P.F.L.*,**14**. (89)

(1923*f*) "Josef Popper-Lynkeus and the Theory of Dreams", *Standard Ed.*, **19**, 261. (I/147, 42,337)

(1924*c*) "The Economic Problem of Masochism", *Standard Ed.*, **19**, 157; *P.F.L.*, **II**. (I/208)

(1925*a* [1924]) "A Note upon the 'Mystic Writing-Pad' ", *Standard Ed.*, **19**, 227; *P.F.L.*, **II**. (262)

(1925*d* [1924]) *An Autobiographical Study*, *Standard Ed.*, **20**, 3; *P.F.L.*, **15**. (I/16, 167)

(1925*i*) "Some Additional Notes upon Dream-Interpretation as a Whole", *Standard Ed.*, **19**, 125. (337)
(1925*j*) "Some Psychical Consequences of the Anatomical Distinction between the Sexes", *Standard Ed.*, **19**, 243; *P.F.L.*, **7**, 323. (I/30, I/306)
(1926*d* [1925]) *Inhibitions, Symptoms and Anxiety*, Londra, 1960; *Standard Ed.*, **20**, 77; *P.F.L.*, **10**, 227. (I/30, I/211, 69, 131, 762)
(1927*a*) "*The Question of Lay Analysis*'e Eklenti", *Standard Ed.*, **20**, 251; *P.F.L.*, **15**. (I/16)
(1927*c*) *The Future of an Illusion*, Londra, 1962; *Standard Ed.*, **21**, 3; *P.F.L.*, **12**. (I/30, 183)
(1929*b*) "A letter [Fransızca] to Maxime Leroy an some Dreams of Descartes", *Standard Ed.*, **21**, 199. (337)
(1930*a*) *Civilization and its Discontents*, New York, 1961; Londra, 1963; *Standard Ed.*, **21**, 59; *P.F.L.*, **12**. (I/30, I/129)
(1930*e*) Address delivered in the Goethe House at Frankfurt, *Standard Ed.*, **21**, 208; *P.F.L.*, **14**. (I/193, I/315)
(1931*b*) "Female Sexuality", *Standard Ed.*, *21*, 223; *P.F.L.*, 7 367. (I/306)
(1932*c*) "My Contact with Josef Popper-Lynkeus" *Standard Ed.*, **22**, 219. (I/147, 42, 337)
(1932*e* [1931]) *Düşlerin Yorumu*'nun İngilizce üçüncü (gözden geçirilmiş) Basımına önsöz [İngilizce], Londra ve New York; *Standard Ed.*, **4** xxxii; *P.F.L.*, **4**, 56. (I/41, I/53)
(1933*a* [1932]) *New York Introductory Lectures on Psycho-Analysis*, New York, 1966; Londra, 1971; *Standard Ed.*, **22**, 3; *P.F.L.*, 2. (I/58, I/144, 65, 216, 253, 264, 280, 320, 337)
(1933*e* [1932]) André Breton'a Üç Mektup [Fransızca çeviri], *Le surréalisme au service de la révolution* (No.5), 10. Biri Almanca orjinalinin kopyasıdır. (I/35)
(1935*a*) *An Autobiographical Study*'nin yeni basımına eklenti (1935), Londra ve New York; *Standard Ed.*, **20**, 71; *P.F.L.*, **15**. (I/16)
(1939*a* [1934-8]) *Moses and Monotheism*, *Standard Ed.*, **23**, 3; *P.F.L.*, **13**. (I/30)
(1940*a* [1938]) *An Outline of Psycho-Analysis*, New York, 1968; Londra, 1969; *Standard Ed.*, **23**, 141; *P.F.L.*, **15**. (I/30, 337)
(1940*d* [1892]) BREUER, J. ile, "On the Theory of Hysterical Attacks", *Standard Ed.*, **I**, 151. (I/38)
(1941*c* [1899]) "A Premonitory Dream Fulfilled", *Standard Ed.*, **5**, 623. (336)
(1942*a* [1905-6]) "Psychopathic Characters of the Stage", *Standard Ed.*, **5**, 623 (336)
(1950*a* [1887-1902]) *The Origins of Psycho-Analysis*, Londra ve New York, 1954. (Kısmen *Standard Ed.*, *I*, 175'de "A Project for a Scientific Psychology"ye katılmıştır.) (I/19, I/26, I/28, I/37, I/38, I/41, I/46, I/146, I/169, I/173, I/174, I/253, I/280, I/312)
(1957*a* [1911]) OPPENHEIM, D.E. ile *Dreams and Folklore*, New York, 1958, I. Bölüm; *Standard Ed.*, **12**, 177. (336)
(1960*a*) *Letters* 1873-1939 (ed. E.L. Freud) (çev. T. ve J. Stern), New York, 1960; Londra, 1961. (I/25, I/26)

(1963*a* [1909-39]) Psycho-Analysis and Faith. The Letters of Sigmund Freud and Oskar Pfister (ed. H. Meng ve E.L. Freud) (çev. E. Mosbacher), Londra ve New York, 1963. (I/26)

(1965*a* [1907-26]) *A Psycho-Analytic Dialogue. The Letters of Sigmund Freud and Karl Abraham* (ed. H.C. Abraham ve E.L. Freud) (çev. B. Marsh ve H.C. Abraham), Londra ve New York, 1965. (I/26)

(1966*a* [1912-36]) *Sigmund Freud and Lou Andreas-Salomé: Letters* (ed. E. Pfeiffer) (çev. W.ve E. Robson-Scott), Londra ve New York, 1972. (I/26)

(1968*a* [1927-39]) *The Letters of Sigmund Freud and Arnold Zweig* (ed. E.L. Freud) (çev. W. ve E. Robson-Scott), Londra ve New York, 1970. (I/26)

(1970*a* [1919-35]) *Sigmund Freud as a Consultant. Recollections of a Pioneer in Psychoanalysis* (Freud'dan Edoardo Weiss'a maktuplar, arasında Önsöz ve Giriş'ini Martin Grotjhan'ın yazdığı bir Anılar ve Açıklamalar da var), New York, 1970. (I/26)

(1974*a* [1906-23]) *The Freud / Jung Letters* (ed. W. McGuire) (çev. R. Manheim ve R.F.C. Hull), Londra ve Princeton, N.J., 1974. (I/26)

FUCHS, E. (1909-12) *Illustrierte Sittengeschichte* (Ergänzungsbände) Münih. (77)

GALTON, F. (1907) *Inquiries into Human Faculty and its Development*, 2. basım, Everyman's Basımı, Londra. (1. basım, 1883.) (I/190, 27, 220)

GARNIER, A. (1872) *Traité des facultés de l'âme, contenant l'histoire des principales théories psychologiques*, (3 cilt), Paris. (1. basım, 1852) (I/79, I/282)

GIESSLER, C.M. (1888) *Beiträge zur Phänomenologie des Traumlebens*, Halle. (139)

(1890) *Aus den Tiefen des Traumlebens*, Halle. (I/139)

(1896) *Die physiologischen Beziehungen der Traumvorgänge*, Halle. (I/139)

GIROU DE BOUZAREINGES, C. ve GIROU DE BOUZAREINGES, L. (1848) *Physiologie: essai sur le mécanisme des sensations, des idées et des sentiments*, Paris. (I/78)

GOBLOT, E. (1896) "Sur le souvenir des rêves" *Rev. Phil.*, **42**, 288. (227, 295)

GOMPERZ, T. (1866) *Traumdeutung und Zauberei*, Viyana. (I/151)

GOTTHARDT, O. (1912) *Die Traumbücher des Mittelalters*, Eisleben. (I/58)

GRIESINGER, W. (1845) *Pathologie und Therapie der psychischen Krankheiten*, Stuttgart. (I/185)

(1861) aynı çalışma, 2.basım, (Radestock'un alıntı yaptığı). (I/142-3, I/280)

GRUPPE, P.O. (1906) *Griechische Mythologie und Religionsgeschichte*, Münih. (I.E.P. von Müller'in *Handbuch der klassischen Altertums-Wissenschaft*'ı, 5, 2'de.) (I/57)

GUISLAIN, J. (1833) *Leçons orales sur les phrénopathies* (3 cilt), Brüksel. (140)

[Metindeki alıntı *Almanca çeviriden*: *Abhandlungen über die Phrenopathien*, Nurenberg, 1838.]

HAFFNER, P. (1887) "Schlafen und Träumen", *Sammlung zeitgemässer Broschüren* **226**, Frankfurt. (I/58, I/104, I/115, I/118, I/120)

HAGEN, F.W. (1846) "Psychologie und Psychiatrie", Wagner's *Handwörterbuch der Physiologie*, **2**, 692, Brunswick. (I/141)

HALLAM, F. ve WEED, S. (1896) "A study of Dream Consciousness", *Am. J. Psychol.*, **7**, 405. (I/72, I/186, I/212)

HARTMANN, E. VON (1890) *Philosophie des Unbewussten*, 10. basım, Leipzig. (1.basım, Berlin, 1869) (I/185, 251)
[Çeviri: *Philosophy of the Unconscious*, W.C. Coupland, Londra, 1884.]
HARTMANN, H. Bkz. BETLHEIM ve HARTMANN.
HENNINGS, J.C. (1784) *Von den Träumen und Nachtwandlern*, Weimar. (I/67, I/77)
HERBART, J.F. (1892) *Psychologie als Wissenschaft neu gegründet auf Erfahrung, Metaphysik und Mathematik. (Zweiter, analytischer Teil)*; *Herbart*'ın *Sämtliche Werke*'sinde (ed. K. Kehrbach) 6. Cilt, Langensalza. (1. basım Königsberg, 1825) (I/128)
HERMANN, K.F. (1858) *Lehrbuch der gottesdienstlichen Alterthümer der Griechen*, 2. basım, Heidelberg. (*Lehrbuch der griechischen Antiquitäten*'de II. Kısım) (I/87)
(1882) *Lehrbuch der griechischen Privatalterthümer*, 3. basım, Freiburg. (*Lehrbuch der griechischen Antiquitäten*'de IV. Kısım)
HERODOTOS, *History*. (128)
[Çev.: A.D: Godley, III. Cilt (Loeb Classical Library), Londra ve New York, 1922.]
HERVEY DE SAINT-DENYS, MARQUIS D' (1867) *Les rêves et les moyens de les diriger*, Paris. (Anonim Yayın.) (I/67, I/79, I/112-3, 291)
HILDEBRANDT, F.W. (1875) *Der Traum und seine Verwerthung für's Leben*, Leipzig. (I/63-4, I/69, I/72, I/79, I/80-1, I/108, I/114-6, I/118-24, I/212-3)
HIPPOCRATES (*Ancient Medicine* ve *Regimen*. (I/57, I/86, 133)
[Çev.: W.H.S. Jones, I. ve IV. ciltler (Loeb Classical Library), Londra ve New York, 1923 ve 1931.]
HITSCHMANN, E. (1913) "Goethe als Vatersymbol", *Int. Z. ärztl. Psychoanal.*, **I**, 569. (85)
HOBBES, T. (1651) *Leviathan*, Londra. (265)
HOFFBAUER, J.C. (1796) *Naturlehre der Seele*, Halle. (I/77)
*HOHNBAUM (1830) C.F. NASSE: *Jb. Anthrop.*, I'de. (I/140)
HUG-HELLMUTH, H. VON (1911) "Analyse eines Traumes eines 5½ Jährigen Knaben", *Zentbl. Psychoanal.*, **2**, 122. (I/182)
(1913) "Kinderträume", *Int. Z. ärztl. Psychoanal.*, **I**, 470.
(1915) " Ein Traum der sich selbst deutet," *Int. Z. ärztl. Psychoanal.*, **3**, 33. (I/193-4)

IDELER, K.W. (1853) "Über die Enstehung des Wahnsinns aus Träumen", *Annalen des Charité-Krankenhauses*, Berlin, **3** (2), 284. (I/139)
IWAYA, S. (1902) "Traumdeutung in Japan", *Ost-Asien*, 5, 302 (I/58)

JEKELS, L. (1917) "Shakespeares Macbeth", *Imago*, **5**, 170. (I/315)
JESSEN, P. (1855) *Versuch einer wissenschaftlichen Begründung der Psychologie*, Berlin (I/62, I/67, I/77-8, I/98, I/117, I/123-4)
JODL, F. (1896) *Lehrbuch der Psychologie*, Stuttgart. (I/109)
JONES, E. (1910*a*) "The Oedipus Complex as an Explanation of Hamlet's Mystery", *Am. J. Psychol.*, **21**, 72. (I/315)

(1910*b*) "Freud's Theory of Dreams", *Am. J. Psychol.*, **21**, 283; *Papers on Psycho-Analysis* (bkz. 1913). (131)
(1911) "The Relationship between Dreams and Psychoneurotic Symptoms", *Am. J. Insanity*, **68**, 57; 1913'de (289)
(1912*a*) "Unbewusste Zahlenbehandlung", *Zentbl. Psychoanal.*, **2**, 241. (147) [*İngilizce metin*: "Dream Manipulation of Numbers", 1913'de, yalnızca 2. basımda.]
(1912*b*) "A Forgotten Dream" *J. abnorm. Psychol.*, **7**, 5; 1913'de. (244)
(1913) *Papers on Psycho-Analysis*, Londra ve New York. (2.basım 1918 ve 3.basım 1923; Londra ve New York; 4. basım 1938 ve 5.basım 1948, Londra ve Baltimore.)
(1914*a*) "Frau und Zimmer", *Int. Z. ärztl. Psychoanal.*, **2**, 380. (85)
(1914*b*) "Zahnziehen und Geburt", *Int. Z. ärztl. Psychoanal.*, **2**, 380. (118)
(1916) "The Theory of Symbolism", *Brit. J. Psychol.*, **9**, 181. (83)
(1949) *Hamlet and Oedipus* (1910*a*'nın gözden geçirilmiş ve genişletilmiş basımı), Londra ve New York. (I/315)
(1953) *Sigmund Freud: Life and Work*, 1.Cilt, Londra. (I/26, I/164, I/219)
(1955) *Sigmund Freud: Life and Work*, 2.Cilt, Londra ve New York. (I/26)
(1957) *Sigmund Freud: Life and Work*, 3.Cilt, Londra ve New York. (I/26)

JOSEPHUS, FLAVIUS *Antiquitates Judaicae*. (65)
[*Çev.*: *Ancient History of the Jews*, W.Whitson, Londra, 1874]

JUNG, C.G. (1906, 1909) (ed.) *Diagnostische Assoziationsstudien* (2 cilt), Leipzig. (254)
[Çev.: *Studies in Word Association*. Londra, 1918; New York, 1919.]
(1907) *Über die Psychologie de Dementia Praecox*, Halle. (252)
[Çev.: *The Psychology of Dementia Praecox*, New York, 1909.]
(1910*a*) "Über Konflikte der kindlichen Seele", *Jb. psychanalyt. psychopath. Forsch.*, **2** 33. (I/182).
(1910*b*) "Ein Beitrag zur Psychologie des Gerüchtes", *Zentbl. Psychoanal.* **I**, 81 (66)
(1911) "Ein Beitrag zur Kenntnis des Zahlentraumes", *Zentbl. Psycoanal.*, I 567. (147)
(1974) FREUD, S. ile Bkz. FREUD, S. (1974*a*)

KANT, I. (1764) *Versuch über die Krankheiten des Kopfes*, Königsberg. (I/141)
(1798) *Anthropologie in pragmatischer Hinsicht abgefasst*, Königsberg. (I/122)

KARPINSKA, L. VON (1914) "Ein Beitrag zur Analyse 'sinnloser' Worte in Traume" *Int. Z. ärztl. Psychoanal.*, **2**, 164. (37)

KAZOWSKY, A. D. (1901) "Zur Frage nach dem Zusammenhange von Träumen und , Wahnvorstellungen", *Neurol. Zentbl.*, **20**, 440 ve 508. (I/139)

KIRCHGRABER, F. (1912) "Der Hut als Symbol des Genitales", *Zentbl. Psychoanal.*, **3**, 95. (93)

KLEINPAUL, R. (1898) *Die Lebendigen und die Toten in Volksglauben, Religion und Sage*, Leipzig. (83 *not.*)

KRAUSS, A. (1858-9) "Der Sinn im Wahnsinn", *Allg. Z. Psychiat.*, **15**, 617 ve **16**, 10, 222. (I/89-90, I/140-1, I/143)

KRAUSS, F.S. Bkz. ARTEMIDORUS.

LADD, G.T. (1892) "Contribution to the Psychology of Visual Dreams", *Mind* (Yeni Dizi), **I**, 299, (I/85, 308)

LANDAUER, K. (1918) "Handlungen des Schlafenden", *Z. ges. Neurol. Psychiat.*, **39**, 329. (I/273)

LASÈGUE, C. (1881) "Le délire alcoolique n'est pas un délire, mais un reve", *Archs. gén. Méd.*, **2**, 513. (I/139)

LAUER, C. (1913) "Das Wesen des Traumes in der Beurteilung der talmudischen und rabbinischen Literatur", *Int. Z. ärztl. Psychoanal.*, **I**, 459. (I/58)

LEHMANN, A. (1908) *Aberglaube und Zauberei von den ältesten Zeiten bis in die Gegenwart* (Alm. çev.: Petersen), Stuttgart. (I/187)

LE LORRAIN, J. (1894) "La durée du temps dans les rêves", *Rev. phil.*, **38**, 275. (I/80, I/116; 221)

(1895) "Le rêve", *Rev. phil.*, **40**, 59. (221, 721)

LELUT, L.-F. (1852) "Mémoire sur le sommeil, les songes et le sonnambulisme", *Ann. méd. -psychol.* [2. Dizi], **4**, 331. (I/141)

LEMOINE, A. (1855) *Du sommeil au point de vue physiologique et psychologique*, Paris. (I/107)

LEROY. Bkz. BERNARD-LEROY.

LEURET, F. (1834) *Fragmens psychologiques sur la folie*, Paris. (252)

LIEBEAULT, A.A. (1889) *Le sommeil provoqué et les états analogues*, Paris, (290)

LIPPS, T. (1883) *Grandtatsachen des Seelenlebens*, Bonn. (I/272-3)

(1897) "Der Begriff des Unbewussten in der Psychologie", *Records of the Third Int. Congr. Psychol.*, Münih (326-7, 329)

*LLOYD, W. (1877) *Magnetism and Mesmerism in Antiquity*. Londra. (I/87)

*LÖWINGER (1908) "Der Traum in der jüdischen Literatur", *Mitt. jüd. Volksk.*, **10**. (I/58)

LUCRETIUS *De rerum natura*. (I/63)

[Çev.: W.H.D. Rouse (Loeb Classical Library), Londra ve New York, 1924.]

"LYNKEUS" [J. POPPER] (1899) *Phantasien eines Realisten*, Dresden. (2.basım, Viyana, 1900.) (I/147, 42-3)

MAASS, J.G.E. (1805) *Versuch über die Leidenschaften*, Halle. (I/62)

MACARIO, M.M.A. (1847) "Des rêves, considérés sous le rapport physiologique et pathologique", II. Kıs. *Ann. méd.-psychol.*, [I. Dizi], **9**, 27. Kitap halinde, Paris, 1847. (I/141)

(1857) *Du sommeil, des rêves et du sonnambulisme dans l'état de santé et de maladie*, Paris ve Lyons. (223)

MACNISH, R. (1830) *Philosophy of Sleep*, Glasgow. (I/78)

[Alm. çev.: *Der Schlaf in allen seinen Gestalten*, Leipzig, 1835]

MAEDER, A. (1908) "Die symbolik in den Legenden, Märchen, Gebräuchen, und Träumen", *Psychiat.-neurol. Wschr.*, **10**. 55. (83)

(1912) "Über die Funktion des Traumes", *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.*, **4**, 692. (299)

MAINE DE BIRAN, M.F.P. (1834) *Nouvelles considérations sur les rapports du physigue et du moral de l'homme* (ed. V. Cousin), Paris. (I/141)

MARCINOWSKI, J. (1911) "Eine kleine Mitteilung", *Zentbl. Psychoanal.*, **I**, 575. (36)
(1912*a*) "Gezeichnete Träume", *Zentbl. Psychoanal.*, **2**, 490 (87)
(1912*b*) "Drei Romane in Zahlen", *Zentbl. Psychoanal.*, **2**, 619. (147)
MAUDSLEY, H. (1868) *Physiology and Pathology of Mind*, 2. basım, Londra (I.basım, 1867) (327)
MAURY, L.F.A. (1853) "Nouvelles observations sur les analogies des phenomenes du rêve ed de l'aliénation mentale", II. Kıs., *Ann. méd-psychol.* [2. Dizi], **5**, 404. (I/80)
(1878) *Le sommeil et les rêves*, Paris, (I.basım, 1861.) (I/62, I/67, I/70, I/78, I/79 I/80, I/84-5, I/87, I/107, I/108-9, I/111, I/113, I/124-5, I/128, I/139, I/141, I/143, I/238; 221-2, 253-4, 295)
MAXWELL, J.CLERK (1876) *Matter and Motion*, Londra, (184, 243)
*MEIER, G.F. (1758) *Versuch einer Erklärung des Nachtwandelns*, Halle. (I/77)
MEYNERT, T. (1892) *Sammlung von populärwissenschaftlichen Vorträgen über den Bau und die Leistungen des Gehirns*, Viyana. (I/272, I/299-300)
MIURA, K. (1906) "Über Japanische Traumdeuterei", *Mitt. dts. Ges. Naturk. Ostasiens*, **10**, 291. (I/58)
MOREAU, J. (1855) "De l'identité de l'état de rêve et de folie", *Ann. méd-psychol.* (3. Dizi), **1**, 361. (I/141)
MÜLLER, J. (1826) *Über die phantastischen Gesichtserscheinungen*, Coblenz. (I/84)
MYERS, F.W.H. (1892) "Hypermnesic Dreams", *Proc. Soc. Psych. Res.*, **8**, 362. (I/68)

NÄCKE, P.* (1903) "Über sexuelle Träume", *Arch. Krim. Anthropol.*, 307. (126)
(1905) "Der Traum als feintes Reagens f. d. Art d. sexuellen Empfidens", *Mschr. Krim. -Psychol.*, **2**, 500. (126)
(1907) "Kontrastträume und spezielle sexuelle Kontrastträume", *Arch. Krim. Anthropol.*, **24**, 1. (126)
(1908) "Beiträge zu den sexuellen Träumen", *Arch. Krim. Anthropol.*, **29**, 363. (126)
*(1911) "Die diagnostische und prognostische Brauchbarkeit der sexuellen Träume", *Arztl. Sachv.-Ztg.*, No. 2. (126)
NEGELEIN, J. VON (1912) "Der Traumschlüssel des Jaggadeva", *Relig. Gesch. Vers.*, **II**, 4. (I/58)
NELSON, J. (1888) "A Study of Dreams", *Am. J. Psychol.*, **I**, 367. (I/71)
NORDENSKJÖLD, O., ve diğerleri. (1904) *Anartic. Zwei Jahre in Schnee und Eis am Südpol*, (2 cilt), Berlin. (I/182-3)
[İng. çev. (kısaltılmış): *Antarctica*, Londra, 1905.]

OPPENHEIM, D. E. ve FREUD, S. (1957) Bkz. FREUD, S. (1957*a*)

PACHANTONI, D. (1909) "Der Traum als Ursprung von Wahnideen bei Alkoholdelirianten", *Zentbl. Nervenheilk.*, **32**, 796. (I/139)
PAULHAN, F. (1894) "A Propos de l'activite de l'esprit dans le rêve"; *Rev. phil.*, **38**, 546'da "Correspondence" bölümünde. (227)
PEISSE, L. (1857) *La médecine et les médecins*, Paris. (I/143)
PESTALOZZI, R. (1956) "Sigmund Freuds Breufswahl", *Neue Züricher Zeitung*, Temmuz 1, Frenausgabe, 179, Bl. 5. (169-70)

PFAFF, E. R. (1868) *Das Traumleben und seine Deutung nach den Prinzipien der Araber, Perser, Griechen, Inder und Ägypter,* Leipzig. (I/118)

PFISTER, O. (1909) "Ein Fall von psychoanalytischer Seelsorge und Seelenheilung", *Evangelische Freiheit,* Tübingen, (Yeni Dizi), **9**, 108. (133)

(1911-2) "Die psychologische Enträtselung der religiösen Glossolalie und der automatischen Kryptographie", *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.,* **3**, 427 ve 730. (87)

(1913) "Kryptolalie Kryptographie und unbewusstes Vexierbild bei Normalen", *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.,* **5**, 115. (87)

(1963) FREUD, S. ile. Bkz. FREUD, S. (1963*a*)

PICHON, A.E. (1896) *Contribution a l'étude des délires oniriques ou délires de rêve,* Bordeaux. (I/139)

PILCZ, A. (1899) "Über eine gewisse Gesetzmässigkeit in den Träumen", Yazarın özeti, *Mschr. Psychiat. Neurol.,* **5**, 231, Berlin. (I/74)

PLATO *Republic.* (I/118, 334)

[Çev.: B.Jowett, *Dialogues,* II. Cilt, Oxford, 1871.]

POHORILLES, N.E. (1913) "Eduard von Hartmanns Gesetz der von unbewussten Zielvorstellungen geleiteten Assoziationen", *Int. Z.. ärztl. Psychoanal.,* **I**, 605 (251)

PÖTZL, O. (1917) "Experimentell erregte Traumbilder in ihren Beziehungen zum indirekten Sehen", *Z. ges. Neurol. Psychiat.* **37**, 278. (I/229-30)

PRINCE, MORTON (1910) "The Mechanism and Interpretation of Dreams", *J. abnorm. Psychol.,* **5**, 139. (244)

PURKINJE, J. E. (1846) "Wachen, Schlaf, Traum und verwandte Zustände", R. Wagner'in *Handwörterbuch der Physiologie mit Rücksicht auf physiologische Patholog.,* **3**, 412'de, Brunswick. (I/134, I/185)

PUTNAM, J.J. (1912) "Ein charakteristischer Kindertraum", *Zentbl. Psychoanal.,* **2**, 328. (I/182)

*RAALTE, F. VAN (1912) "Kinderdroomen", *Het Kind,* Ocak. (I/182)

RADESTOCK, P. (1879) *Schlaf und Traum,* Leipzig. (I/62, I/87, I/96-8, I/107-9, I/117, I/122, I/139-43, I/185)

RANK, O. (1909) *Der Mythus von der Geburt des Helden,* Leipzig ve Viyana. (I/306, 130)

[Çev.: *The Myth of the Birth of the Hero,* New York, 1914]

(1910) "Ein Traum der sich selbst deutet", *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.,* **2** 465. (I/210, I/287, 45, 66, 79, 128)

(1911*a*) "Beispiel eines verkappten Ödipustraumes", *Zentbl. Psychoanal.,* **I**, 167. (137)

(1911*b*) "Belege zur Rettungsphantasie", *Zentbl. Psychoanal.,* **I**, 331. (133)

(1911*c*) "*Zum Thema der Zahnreizträume", Zentbl. Psychoanal .,* **I**, 408. (119-23)

(1912*a*) "Die Symbolschichtung im Wecktraum und ihre Wiederkehr im mythischen Denken", *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.,* **4**, 51. (I/268, I/287, 83, 98, 132-3)

(1912*b*) "Aktuelle Sexualregungen als Traumanlässe", *Zentbl. Psychoanal.,* **2**, 596. (I/287)

(1912*c*) *Das Inzest-Motiv in Dichtung und Sage,* Leipzig ve Viyana. (I/306)
(1913) "Eine noch nicht beschriebene Form des Ödipus-Traumes", *Int. Z. ärztl. Psychoanal.,* I, 151. (128)
(1914*a*) "Traum und Dichtung" S. Freud'un *Düşlerin Yorumu*'nda [4-7. basımlara katılmış]. (I/35, I/36, I/49, I/52; 232)
(1914*b*) "Traum und Mythus" S. Freud'un *Düşlerin Yorumu*'nda [4-7. basımlara katılmış]. (I/35, I/36, I/49, I/52, 232)
(1914*c*) "Die 'Geburts-Rettungsphantasie' in Traum und Dichtung", *Int. Z. ärztl. Psychoanal.,* 2, 43. (133)
RANK, O. ve SACHS, H. (1913) *Die Bedeutung der Psychoanalyse für die Geisteswissenschaften,* Wiesbaden. (83)
[Çev.: *The Significance of Psychoanalysis for the Mental Sciences,* New York, 1915.]
REGIS, E. (1894) "Les hallucinations oniriques ou du sommeil des dégénérés mystiques", *Compte rendu Congrés Méd. Alién.,* Paris, 1895, 260. (I/139)
REIK, T. (1911) "Zur Rettungssymbolik", *Zentbl. Psychoanal.,* I, 499. (133)
(1915) "Gold und Kot", *Int. Z. ärztl. Psychoanal.,* 3, 183. (133)
REITLER, R. (1913*a*) "Zur Augensymbolik", *Int. Z. ärztl. Psychoanal,* I, 159. (128)
(1913*b*) "Zur Genital-und Sekret-Symbolik", *Int. Z. ärztl. Psychoanal,* I, 492. (90)
ROBERT, W. (1886) *Der Traum als Naturnotwendigkeit erklärt,* Hamburg. (I/71, I/130-2, I/212, I/213, I/226-7, I/238; 298, 309)
ROBITSEK, A. (1912) "Zur Frage der Symbolik in dem Träumen Gesunder", *Zentbl. Psychoanal.,* 2, 340. (104-8)
ROFFENSTEIN, G. (1923) "Experimentelle Symbolträume", *Z. ges. Neurol. Psychiat.,* 87, 362. (115)
R[ORSCHACH], H. (1912) "Zur Symbolik der Schlange und der Kravatte", *Zentbl. Psychoanal.,* 2, 675. (87)

SACHS, H. (1911) "Zur Darstellungs-Technik des Traumes", *Zentbl. Psychoanal.,* I, 413. (140-1)
(1912) "Traumdeutung und Menchenkenntnis", *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.,* 3, 568. (334)
(1913) "Ein Traum Bismarcks", *Int. Z. ärztl. Psychoanal.,* I, 80. (109-12)
(1914) "Das Zimmer als Traumdarstellung des Weibes", *Int. Z. ärztl. Psychoanal,* 2, 35. (85)
RANK ve SACHS'a da bkz.
SALOMON ALMOLI BEN JACOB (1637) *Pithrôn Chalômôth,* Amsterdam. (I/58)
SANCTIS, SANTE DE (1896) *I sogni e il sonno nell' isterismo e mella epilepsia,* Roma. (I/140)
(1897*a*) "Les maladies mentales et les rêves", extrait des *Ann. Soc. Méd. de Gand.* 76, 177. (I/140)
*(1897*b*) "Sui rapporti d'identità, di somiglianza, di analogia e di equivalenza fra sogno e pazzia", *Riv. quindicinale psicol. psichiat. neuropatol.,* Kasım. 15. (I/140)
(1898*a*) "Psychoses et rêves, *Rapport du Congrés de neurol. et d'hypnologie de Bruxelles* 1897; *Comptes rendus,* I, 137. (I/140)

(1898*b*) "I sogni dei neuropatici e dei pazzi", *Arch. psichiat. antrop. crim.*, **19**, 342. (I/140)

(1899) *I sogni*, Torino (I/140, I/146)

[Alm. çev.: O. Schmidt, *Die Träume*, Halle, 1901.]

SCHERNER, K.A. (1861) *Das Leben des Traumes*, Berlin. (I/89-90, I/134-8, I/183-4, I/274; 66, 77, 84, 90, 113, 268, 310, 328)

SCHLEIERMACHER, F.E.D. (1862) *Psychologie* (*Collected Works*, ed. L. George, 6. Cilt, 3. Kesim'de.), Berlin. (I/101, I/122, I/155)

SCHOLZ, F. (1887) *Schlaf und Traum*, Leipzig. (I/73, I/109, I/118, I/186)

[Çev.: *Sleep and Dreams* H.M. Jewett, New York, 1893.]

SCHOPENHAUER, A. (1862) "Versuch über das Geistersehen und was damit zusammenhängt", *Parerga und Paralipomena* (V. deneme), **I**, 213, 2. basım, Berlin. (I. basım, Leipzig, 1851.) *Sämtliche Werke*'de, (ed. Hübscher), 2. basım, **5**, 239, Wiesbaden, 1946. (I/89, I/118, I/141)

SCHRÖTTER, K. (1912) "Experimentelle Träume", *Zentbl. Psychoanal.*, **2**, 638. (115)

SCHUBERT, G.H. VON (1814) *Die Symbolik des Traumes*, Bamberg. (I/115, I/83)

SCHWARZ, F. (1913) "Traum und Traumdeutung nach 'Abdalgani an Nabulusi' ", *Z. deutsch. morgenl. Ges.*, **67**, 473. (I/58)

SECKER, F. (1910) "Chinesische Ansichten über den Traum", *Neue metaphysische Rndschau.*, **17**, 101. (I/58)

SEGEL, B.W. ve BERNSTEIN, I. (1908) Bkz. BERNSTEIN, I. ve SEGEL, B.W. (1908)

SHERRINGTON, C.S., ve FOSTER, M. (1897) Bkz. FOSTER, M., ve SHERRINGTON, C.S.

SIEBECK, H. (1877) "Das Traumleben der Seele", *Sammlung gemeinverständlicher Vorträge*, Berlin, (I/109)

SILBERER, H. (1909) "Bericht über eine Methode, gewisse symbolische Halluzinations-Erscheinungen hervorzurufen und zu beobachten", *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.*, **I**, 513. (I/101, I/155, 75-6, 109-10, 228-30)

(1910) "Phantasie und Mythos" *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.*, **2**, 541. (I/155, I/263)

(1912) "Symbolik des Erwachens und Schwellensymbolik überhaupt", *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.*, **3**, 621. (I/155, 228-30, 281)

(1914) *Probleme der Mystik und ihrer Symbolik*, Viyana ve Leipzig. (247)

[Çev.: *Problems of Mysticism and its Symbolism*, New York. 1917.]

SIMON, P.M. (1888) *Les monde des rêves*, Paris. (I/82, I/87, I/91, I/185)

SPERBER, H. (1912) "Über den Einfluss sexueller Momente auf Entstehung und Entwicklung der Sprache", *Imago*, **I**, 405. (83)

SPIELREIN, S. (1913) "Traum von 'Pater Freudenreich'", *Int. Z. ärztl. Psychhoanal.*, **I**, 484. (I/182)

SPITTA, H. (1882) *Die Schlaf- und Traumzustände der menschlichen Seele*, Tübingen. (I. basım, 1878) (I/87, I/99, I/102, I/109-10, I/111, I/115, I/118, I/121, I/123, I/139, I/141-2, I/271, 237)

SPITTELER, C. (1914) *Meine frühesten Erlebnisse*, Jena. (I/210, I/301)

STANNIUS, H. (1849) *Das peripherische Nervensystem der Fische, anatomisch und physiologisch untersucht,* Rostock. (143, 181)

STÄRCKE, A. (1911) "Ein Traum der das Gegenteil einer Wunscherfüllung zu verwirklichen schien", *Zentbl. Psychoanal.,* **2,** 86. (I/208)

STÄRCKE, J. (1913) "Neue Traumexperimente in Zusammenhang mit älteren und neueren Traumtheorien", *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.,* **5,** 233. (I/113-4, I/183-4)

STEKEL, W. (1909) "Beiträge zur Traumdeutung", *Jb. psychoanalyt. psychopath. Forsch.,* **I,** 458. (I/325, 69, 79, 87-9, 93, 111)

(1911) *Die Sprache des Traumes,* Wiesbaden. (2. basım, 1922) (82, 87-90, 127, 141)

STRICKER, S. (1879) *Studien über das Bewusstsein,* Viyana. (I/109, I/125, 188)

STRÜMPELL, A. VON (1883-4) *Lehrbuch der speciellen Pathologie und Therapie der inneren Krankheiten,* Leipzig. (I/76)

[Çev.: *Text-book of Medicine* (2 cilt), 4. Amer. basımı, New York, 1912.]

STRÜMPELL, L. (1887) *Die Natur und Enstehung der Träume,* Leipzig. (I/61, I/69-70, I/72, I/74, I/81-2, I/86, I/90, I/95-9, I/103, I/106, I/109-10, I/129, I/212, I/230, I/271-3, I/275-6, I/283; 188)

STUMPF, E.J.G. (1899) *Der Traum und seine Deutung,* Leipzig, (I/153)

SULLY, J. (1893) "The Dream as a rêvelation", *Fortnightly Rev.,* **53,** 354, (I/112, I/186; 227, 309)

SWOBODA, H. (1904) *Die Perioden des Menschlichen Organismus in ihrer psychologischen und biologischen Bedeutung,* Leipzig ve Viyana. (I/146, I/216, 115)

TANNERY, M.P. (1898) "Sur la mémoire dans le rêve", *Rev. Phil.,* **45,** 637. (237)

TAUSK, V. (1913) "Zur Psychologie der Kindersexualität", *Int. Z. ärztl. Psychoanal.,* **I,** 444. (I/182, 37)

(1914) "Kleider und Farben im Dienste der Traumdarstellung", *Int. Z. ärztl. Psychoanal.,* **2,** 464. (141)

TFINKDJI, J. (1913) "Essai sur les songes et l'art de les interpréter (onirocritie) en Mésopotamie", *Anthropos,* **8,** 505. (I/58, I/151)

THOMAYER, S. (1897) "La signification de quelques rêves", derleyen: V. Simerka, *Rev. neurol.,* **5,** 98 (I/140)

TISSIE, P. (1898) *Les rêves, physiologie et pathologie,* Paris. (I. basım, 1870). (I/87, I/88, I/93, I/97, I/139-41, I/185)

TOBOWOLSKA, J. (1900) *Etude sur les illusions de temps dans les rêves du sommeil normal* (Tez), Paris. (I/116, 223, 227)

BERNARD-LEROY, E. ve TOBOWOLSKA, J.'ye de bkz.

VARENDONCK, J. (1921) *The Psychology of Day-Dreams,* Londra. (218)

VASCHIDE, N. (1911) *Le sommeil et les rêves,* Paris. (I/65, I/67, I/113, 292)

VESPA, B. (1897) "Il sonno e i sogni nei neuro-e psicopatici", *Boll. Soc. Lancisiana Osp.,* **17,** 193. (I/139)

VOLD, J. MOURLY (1896) "Expériences sur les rêves et en particulier sur ceux d'origine musculaire et optique" (tanıtma yazısı), *Rev. phil.*, **42**, 542. (I/91)
(1910-2) *Über den Traum* (2 cilt) (Ed. O. Klemm), Leipzig. (I/91, I/272, 125)
VOLKELT, J. (1875) *Die Traum-Phantasie*, Stuttgart. (I/70, I/79, I/89, I/93, I/107, I/110, I/117-8, I/122, I/135-8, I/185-6, I/274-6; 77)

WALDEYER, W. (1891) "Über einige neuere Forschungen im Gebiete der Anatomie des Centralnervensystems", *Berl. Klin. Wschr.*, **28**, 691. (I/39)
WEED, S. Bkz. HALLAM, F.. ve WEED, S.
WEISS, E. ve FREUD, S. (1970) Bkz. FREUD, S. (1970*a*)
WEYGANDT, W. (1893) *Entstehung der Träume*, Leipzig. (I/62, I/79, I/87, I/93, I/110, I/176)
WHITON CALKINS. Bkz. CALKINS, M.W.
WIGGAM, A. (1909) "A Contribution to the Data of Dream Psychology", *Ped. Sem. J. Genet. Psychol.*, **16**, 250. (I/182)
WINTERSTEIN, A. VON (1912) "Zwei Belege für die Wunscherfüllung im Traume", *Zentbl. Psychoanal.*, **2**, 292. (I/62)
WITTELS, F. (1924) *Sigmund Freud: der Mann, die Lehre, die Schule*, Viyana. (I/262, 152)
[Çev.: *Sigmund Freud: his Personality, his Teaching and his School*, Eden ve Cedar Paul, Londra, 1924.]
WUNDT, W. (1874) *Grundzüge der physiologischen Psychologie*, Leipzig. (I/81, I/83, I/93-4, I/109-10, I/141, I/271-3, I/283)

ZELLER, A. (1818) "Irre", J.S. Ersch ve J.G. Gruber'in *Allgemeine Encyclopedie der Wissenschaften und Künste*'sinde, **24**, 120 (I/121)
ZWEIG, A. ve FREUD, S. (1968) Bkz. FREUD, S. (1968*a*)

B

DÜŞLER ÜZERİNE
1900 YILINDAN ÖNCE YAYIMLANMIŞ
DİĞER ÇALIŞMALARIN LİSTESİ

Bu çalışmalar Freud'un Kaynakça'sına katılmış
ama metinde kendilerine gönderme yapılmamıştır.

AHMAD IBN SIRÎN *Achmetis f. Seirim Oneirocriticae*, ed. N. Rigaltius, Paris, 1603.
*ALBERTI, MICHAEL (1744) *Diss. d insomniorum influxi in sanitatem et morbos.* Resp. Titius Haale M.

ALIX (1883) "Les rêves", *Rev. Sci. Industr.* (3. Dizi), **6**, 554.
*ANON (1890) "Rêves et l'hypnotisme", *Le Monde*, Ağustos. 25.
*(1890) "Science of Dreams", *The Lyceum*, s. 28., Dublin.
(1893) "The Utility of Dreams", *J. Comp. Neurol.*, **3**, 17, Granville.

BACCI, DOMENICO (1857) *Sui sogni e sul sonnambulismo, pensiero fisiologico-metafisici*, Venedik.
BALL, B. (1885) *La morphinomoanie, les rêves prolongés*, Paris.
BENEZE, EMIL (1897) "Das Traummotiv in der mittelhochdeutschen Dichtung bis 1250 und in alten deutschen Volksliedern", Benezé: *Sageng. und lit. -hist. Unters.*, **I**, *Das Traummotiv*, Halle.
*BENINI, V. (1898) "Nel moneto dei sogni", *Il Pensiero nuovo*, Nisan.
*BIRKMAIER, HIERON (1715) *Licht im Finsterniss der nächtlichen Gesichte und Träume*, Nuremberg.
BISLAND, E. (1896) "Dreams and their Mysteries", *N. Am. Rev.*, Bd. 162, S. 716.
BRADLEY, F.H. (1894) "On the Failure of Movement in Dreams", *Mind* (Yeni Dizi), **3**, 373, Londra.
BRANDER, R. (1884) *Der Schlaf und das Traumleben*, Leipzig.
BREMER, L. (1893) "Traum und Krankheit", *New York med. J.*, **5**, 281.
*BUSSOLA, SERAFINO (1834) *De somniis* (Tez), Ticini Reg.

CAETANI-LOVATELLI, E. (1889) "I sogni e l'ipnotismo nel mondo antico", *Nuova Antologia*, **24**, III. Dizi 1. Aralık.
CANE, FRANCIS E. (1889) "The physiology of Dreams", *The Lancet*, **67**, (II), 1330 (28 Aralık)
CARDANO, GIROLAMO (1562) *Somniorum synesiorum, omnis generis insomnia explicantes libri IV*. Bâle.
(2. basım, *Opera omnia Cardani* **5**, 593'de, Lyons, 1663)
CARRIERO, ALESSANDRO (1575) *De somniis deque divinatione per somnia*, Padua.
CARPENTER (1849-52) "Dreaming" ("Sleep" başlığı altında), *Cyclop. of Anat. and Physiol.*, **4**, 687, Londra.
CLAVIERE (1897) "La rapidité de la pensée dans le rêve", *Rev. phil.*, **43**, 507.
COUTTS, G.A. (1896) "Night-terrors", *Am. J. med. Sci.*

D.L. (1895) "Á propos de l'appréciation du temps dans le rêve", *Rev. Phil.*, **40**, 69.
DOGONET, H. (1889) "Du rêve et du délire alcoolique", *Ann. méd.- psychol.* (7. Dizi), **10**, 193.
DANDOLO, G. (1889) *La conscienza nel sogno*, Padua.
DECHAMBRE, A. (1880) "Cauchemar", *Dict. encycl. sc. méd.*, **2**, 48.
*DIETRICH, J.D. (1726) *An ea, quae hominibus in somno et somnio accidunt, iisdem possint imputari?* resp. Gava. Wittemberg.
*DOCHMASA, A.M. (1890) *Dreams and their Significance as Forebodings of Disease*, Kazan.
DREHER, E. (1890) "Sinneswahrnehmung und Traumbild", *Reichsmed. Anzeiger*, **15**, N. 20, 21, 22, 23, 24; **16**, No.3, 8, Leipzig.

DUCOSTÉ, M. (1899) "Les songes d'attaques des épileptiques", *Journ. Méd. Bordeaux,* 26 Kasım ve 3. Aralık.
*DU PREL, C. (1869) "Oneirokritikon: der Traum vom Standpunkte des transcend. Idealismus", *Deutsche Vierteljahrschrift,* **2,** Stuttgart.
(1880) *Psychologie der Lyrik,* Leipzig.
*(1889) "Künstliche Träume", *Sphinx,* Temmuz.

EGGER, V. (1888) "Le sommeil et la certitude, le sommeil et la mémoire", *Critique Phios.,* I , 341, Paris.
ELLIS, HAVELOCK (1895) "On Dreaming of the Dead", *Psychol. Rev.* **2,** 458.
(1897) "A Note on hypnagogic Paramnesia", *Mind,* **6,** 283.
ERDMANN, J.E. (1855) "Das Träumen", *Ernste Spiele,* 12. Bölüm, Berlin.
ERK, VINZ VON (1874) *Über den Unterschied von Traum und Wachen,* Prag.
*ESCANDE DE MESSIÉRES (1895) "Les rêves chez les hystériques" (Tez), Bordeaux.

FAURE (1876) "Etudes sur les rêves morbides. Rêves persistants", *Arch. génér. Méd.* (6. Dizi), **27,** 550.
*FENIZIA (1896) "L'azione suggestiva della cause esterne nei sogni", *Arch. per l'Antrop.,* **26.**
*FÉRÉ, C. (1897) "Les rêves d'accès chez les épileptiques", *Méd. mod.,* 8 Aralık.
FISCHER, JOH. (1899) *Ad artis veterum onirocriticae historiam symbola* (Tez), Jena
FLORENTIN, V. (1899) "Das Traumleben: Plauderei", *Alte und neue Welt,* **33,** 725.
FORNASCHON, H. (1897) "Die Geschichte eines", Traumes als Betrag der Transcendentalpsychologie", *Psychische Studien,* **24,** 274.
FRENSBERG (1885) "Schlaf und Traum", *Sammlung gemeinverst. wiss. Vortr.,* Virchow-Holtzendorff, 20. Dizi, **466.**
FRERICHS, J.H. (1866) *Der Mensch: Traum, Herz, Verstand,* Norden.

GALEN *De praecognitione, ad Epigenem,* Lyons, 1540.
*GIRGENSOHN, L. (1845) *Der Traum: psychol.-physiol. Versuch.*
*GLEICHEN-RUSSWURM, A. VON (1899) "Traum in der Dichtung", *Nat. Z.,* No. 553-559.
*GLEY, E. (1898) "Appréciation du temps pendant le sommeil", *L'intermédiaire des Biologistes,* **10,** 228.
GORTON, D. A. (1896) "Psychology of the Unconscious", *Am. med. Times,* 24, 33 ve 37.
GOULD, G.M. (1889) "Dreams, Sleep, and Consciousness", *The Open Court* (Chicago), **2,** 1433-6 ve 1444-7.
*GRABENER, G.C. (1710) *Ex antiquitate judaica de menûdim bachalôm sive excommunicatis per insomnia exerc. resp. Klebius,* Wittemberg.
GRAFFUNDER, P.C. (1894) "Traum und Traumdeutung", *Sammlung gemeinverständlicher wiss. Vorträge,* **197.**
GREENWOOD, F. (1894) *Imaginations in Dreams and their Study,* Londra.
*GROT, N. (1878) *Dreams, a Subject of Scientific Analysis* (Rusça), Kiev.

GUARDIA, J.M. (1892) "La personnalité dans les rêves", *Rev. Phil.*, **34**, 225.
GUTFELDT, I. (1899) "Ein Traum", *Psychol. Studien*, **26**, 491.

HAMPE, T. (1896) "Über Hans Sachsens Traumgedichte", *Z. Deutsch. Unterricht*, **10**, 616.
HEERWAGEN (1889) "Statist. Untersuch. Über Träume u. Schlaf", *Philos. Stud.*, **5**, 301.
HILLER, G. (1899) "Traum, Ein Kapitel zu den zwölf Nächten", *Leipz. Tagbl. und Anz.*, No. 657, Zusatz I.
HITSCHMANN, F. (1894) "Über das Traumleben der Blinden", *Z. Psychol.*, 7, 387.

JASTROW, J. (1888) "The Dreams of the Blind", *New Princeton Rev.*, **5**, 18.
JENSEN, J. (1871) "Träumen und Denken", *Samml. gemeinv. wiss. Vortr.*, Virchow-Holtzendorff, 6. Dizi, **134**.

KINGSFORD, A. (1888) *Dreams and Dream-Stories* (ed. E. Maitland) (2.basım), Londra.
KLOEPFEL, F. (1899) "Träumerei und Traum: Allerlei aus unserem Traumleben", *Universum*, **15**, 2469 ve 2607.
*KRAMAR, OLDRICH (1882) *O spánku a snu, Prager Akad. Gymn.*
KRASNICKI, E. VON (1897) "Karls IV. Wahrtraum", *Psych. Stud.*, **24**, 697.
KUCERA, E. (1895) "Aus dem traumleben", *Mähr-Weisskirchen, Gymn.*

LAISTNER, L. (1889) *Das Rätsel der Sphinx* (2 cilt), Berlin.
*LANDAU, M. (1892) "Aus dem Traumleben", *Münchner Neueste Nachrichten*, 9 Ocak.
LAUPTS (1895) "Le fonctionnement cérébral pendant le rêve et pendant le sommeil hypnotique", *Ann. méd. -psychol.* (8. Dizi), **2**, 354.
*LIEDESDORF, M. (1880) "Das Traumleben", *Sammlung der "Alma Mater"*, Viyana.
*LERCH, M.F. (1883-84) "Das Traumleben und seine Bedeutung", *Gymn. Progr.*, Komotau.
*LIBERALI, FRANCESCO (1834) *Dei sogni* (Tez), Padua.
LIÉBEAULT, A. (1893) "A travers les états passifs, le sommeil et les rêves", *Rev. hypnot.*, **8**, 41, 65 ve 106.
LUKSCH, L. (1894) *Wunderbare Traumerfüllung als Inhalt des wirklichen Lebens*, Leipzig.

MACARIO, M.M.A. (1846) "Des rêves, considérés sous le rapport physiologique et pathologique", I., II., III. Kısım, *Ann. méd-psychol.* [1.Dizi], **8**, 170, 180 ve 184.
(1889) "Des rêves morbides", *Gaz. méd de Paris*, *8*, 1, 85, 97, 109 ve 121.
MASFARLANE, A.W. (1890) "Dreaming", *Edinb. med. J.*, **36**, 499.
MAINE DE BRAIN, M.F.P. (1792) "Nouvelles considerations sur le sommeil, les songes, et le somnambulisme", *Oeuvres Philosophiques*, **209** (ed. V. Cousin), Paris, 1841.
MAURY, L.F.A. (1857) "De certaines faits observés dans les rêves", *Ann. méd-psychol.* (3. Dizi), **3**, 157.

*MEISEL, JOS. (takma ad) (1783) Natürlich-göttliche und teuflische Träume, Sieghartstein.
MELINAND, M.C. (1898) "Dream and Reality", *Popular Science Monthly*, **54**, 96.
MELZENTIN, C. (1899) "Über wissenschaftliche Traumdeutung", *Gegenwart*, No.50, Leipzig.
MENTZ, R. (1888) *Die Träume in den altfranzösichen Karls- und Artursepen*, Marburg.
MONROE, W.S. (1899) "A study of taste-dreams", *Am. J. Psychol*, **10**, 326.
MOREAU DE LA SARTHE, J.L. (1820) "Rêve", *Dict. sc. méd.*, **48**, 245.
MOTET (1829-36) "Cauchemar", *Dict. méd. chir. pratiques*, Paris.
MURRAY, J.C. (1894) "Do we ever dream of tasting? *Proc. Am. psychol. Ass.*, 20.

*NAGELE, A. (1889) "Der Traum in der epischen Dichtung", *Programm der Realschule*, Marburg.
NEWBOLD, W.R. (1896) "Sub-conscious Reasoning", *Proc. Soc. psychic. Res.*, **12**, 11, Londra.

PASSAVANTI, J. (1891) *Libro dei sogni*, Roma.
PAULHAN, F. (1894) "Á propos de l'activité de l'esprit dans le rêve", *Rev. Phil.*, **38**, 546.
PICK, A. (1896) "Über pathologische Träumerei und ihre Beziehungen zur Hysterie", *Jb. Psychiat*, **14**, 280.

*RAMM, K. (1889) *Diss. pertractans somnia*, Viyana.
*RÉGIS, E. (1890) "Les rêves Bordeaux", *La Gironde* (Variétés), 31 Mayıs.
RICHARD, JEROME (1766) *La theorie des songes*, Paris,
RICHARDSON, B.W. (1892) "The Physiology of Dreams", *Asclep.*, **9**, 129.
RICHIER, E. (1816) *Onéirologie ou dissertation sur les songes, considérés dans l'état de maladie* (Tez), Paris.
*RICHTER, J.P. [JEAN PAUL] (1813) "Blicke in die Traumwelt", *Museum*, **2**, (ayrıca *Werke*, **44**, 128'de, ed. Hempel).
* "Über Wahl- und Halbträume", *Werke*, **44**, 142.
(1826-33) *Wahrheit aus Jean Pauls Leben*.
ROBINSON, L. (1893) "What Dreams are made of", *N. Am. Rev*, **157**, 687.
ROUSSET, C. (1876) *Contribution à l'étude du cauchemar* (Tez), Paris.
ROUX, J. (1898) "Le rêve et les délires onitiques", *Province méd. Lyon*, **12**, 212.
*RYFF, W.H. (1554) *Traumbüchlein*, Strasburg.

*SANTEL, A. (1874) "Poskus raz kladbe nekterih pomentjivih prokazni spanja in sanj", *Progr. Gymn.*, Görz.
SARLO, F. DE (1887) *I Sogni. Saggio psicologico*, Napoli.
SCH. FR. (1897) "Etwas über Träume", *Psych. Studien*, **24**, 686.
SCHLEICH, K.L. (1899) "Schlaf und Traum", *Zukunft*, **29**, 14 ve 54.
SCHWARTZKOPFF, P. (1887) *Das Leben im Traum: eine Studie*, Leipzig.
STEVENSON, R.L. (1892) "A Chapter on Dreams", *Across the Plain*.
STRYK, M. VON (1899) "Der Traum und die Wirklichkeit" (C. Mélinand'ı izleyerek), *Baltische Mschr.*, 189, Riga.

SULLY, J. (1881) *Illusions, a Psychological Study*, Londra.
(1882) "Études sur les rêves", *Revue scient. Paris* (3. Dizi), **3**, 385
(1892) *The Human Mind* (2 cilt), Londra.
(1875-89) "Dreams", *Enc. Brit.* (9. Basım)
SUMMERS, T.O. (1895) "The Physiology of Dreaming", *St Louis Clin.*, **8**, 401.
SURBLED, G. (1895) Origine des rêves", *Rev. quest. scient.*
(1898) *Le rêve*, Paris.
SYNESIUS, SYRENE'li *Liber de insomniis*.
[Alm. çev.: F.S.Kraus: *Oneiromantik*, Viyana, 1888].

TANNERY, M.P. (1894) "Sur l'activité de l'esprit dans le rêve", *Rev. phil.*, **38**, 630.
(1898) "Sur la paramnésie dans les rêves", *Rev. phil.*, 46, 420
THIERY, A. (1896) "Aristote et la psychologie phsiologique du rêve", *Rev. neo-scol.*, **3**, 260.
*THOMAYER, S. (1897) "Beiträge zur Pathologie der Träume" (Çek'çe), *Poliklinik der tschechischen Universität*, Prag.
TISSIE, P. (1896) "Les rêves; rêves pathogenes et thérapeutiques; rêves photographiés", *Journ. méd. Bordeaux*, **36**, 293, 308 ve 320.
TITCHENER, E.B. (1895) "Taste Dreams", *Am. J. Psychol.*, **6**, 505.
TONNINI, S. (1887) "Suggestione e sogni", *Arch. psichiatr. antrop. crim.*, **8**, 264.
*TONSOR, J.H. (1627) *Disp. de vigilia, somno et somniis, prop. Lucas*, Marburg.
TUKE, D.H. (1892) "Dreaming", *Dict. of Psychol. Med.* (ed. Hack Tuke), Londra.

ULLRICH, M.W. (1896) *Der Schlaf und das Traumleben, Geisteskraft und Geistesschwäche* (3. basım), Berlin.
UNGER, F. (1898) *Die Magie des Traumes als Unsterbilchkeitsbeweis. Nebst e. Vorwort: Okkultismus und Sozialismus von C. du Prel* (2. basım), Münster.

VIGNOLI, T. (1879) *Mito e scienza: Saggio*, Milano.
[Çev.: *Myth and Science: An Essay*, Londra, 1882 (VIII.Bölüm).]
*VISCHER, F.T. (1876) "Studien über den Traum", *Beilaga allg. Z.*, 105.
VOLD, J. MOURLY (1897) "Einige Experimente über Gesichtsbilder im Traume", *Bericht über d. 3. Psych. Kongr.*, Münih ve Z. *Psychol. Physiol. Sinnesorgane*, **13**, 66.
*VYKOUKAL, F.V. (1898) *Über Träume und Traumdeutungen* (Çek'çe), Prag.

WEDEL, R. (1899) "Untersuchungen ausländischer Gelehrter über gewisser, Traumphänomene", *Beitr. zur Grenzwissenschaft*, 24.
* WEHR, H. (1887) "Das Unbewusste in menschlichen Denken", *Programm der Oberrealschule*, Klagenfurt.
WEILL, A. (1872) *Qu'est-ce que le rêve*? Paris.
*WENTD, K. (1858) *Kriemhilds Traum* (Tez), Rostock.
WILKS, S. (1893-94) "On the Nature of Dreams", *Med. Meg.*, **2**, 597, Londra.
WILLIAMS, H.S. (1891-92) "The Dream State and its Pyschic Correlatives", *Am. J. Insanity*, **48**, 445.
WOODWORTH, R.S. (1897) "Note on the Rapidity of Dreams", *Psychol. Rev.*, **4**, 524.
*(1886) "Ce qu'on peut rêver en cinq secondes", *Rev. sci.* (3. Dizi), **II**, 572.

ZUCCARELLİ (1894-95) "Polluzioni notturne ed epilepsia", *L'anomalo*, **I**, **2** ve **3**.

KISALTMALAR LİSTESİ

Gesammelte Schriften	= Freud, *Gesammelte Schriften* (12 cilt), Viyana, 1924-34
Gesammelte Werke	= Freud, *Gesammelte Werke* (18 cilt) 1-17. ciltler, Londra, 1940-52; 18. cilt, Frankfurt am Main, 1968. 1960'dan başlayarak tüm basım Frankfurt am Main'da S.Fischer Verlag tarafından basılmıştır.
Standart Edition Standart Ed.	= *The Standart Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud* (24 cilt) Hogarth Press ve The Institute of Psycho-Anlysis, Londra, 1953-74.
P.F.L.	= *Pelican Freud Library* (15 cilt), Penguin Books, Hammondsworth, 1973'den başlayarak.

DÜŞLER DİZİNİ

A

FREUD'UN GÖRDÜĞÜ

Açık hava tuvaleti, 196
Anne ve kızı, I/215
Arşimed heykeli, I/217*n*
Ata binme (Çıban), I/278-81
"*Autodidasker*", 33-6, 219, 258, 264, 314
1851 ve 1856 (Kent Meclisinden Yazışma), 165-8, 178-80, 237
Bir arkadaşla barışma, I/195*n*.; 204
Bir hanımı beklemek, I/214
Botanik makalesi düşü, I/214, I/218-25, I/229 *n*., I/240; 16-8, 39, 195
Böcklin modasındaki tepe, I/215
Cephedeki oğuldan haberler, 280-2
Deniz kıyısındaki kale, 191-4, 269
Devrimci düş (Kont Thun), I/257-67, I/282; 161, 198
Etrüsk ölü külü kasesi, I/176
Frau Doni ve üç çocuk, 175, 205
Garibaldi gibi ölüm döşeğindeki baba, 157-9, 176, 205
Genç doktorun verdiği cenaze söylevi, I/228, I/229*n*.
Goethe'nin Herr M.'ye saldırısı, 59, 68 *n*., 168-9, 176-7
"Gözlerini kapa," 51
"Hearsing," 32
"Hollthum," 183-6, 243
Irma'nın enjeksiyonu, I/158-73, I/175, I/176, I/191, I/212, I/214, I/222, I/229 *n*., I/320*n*., 27, 40, 44, 47, 50, 55, 72, 237, 257, 313
Kendi kalçamda açım lama, 142-3, 180-3, 204-5
Kont Thun (devrimci düş), I/257-67, I/282; 160-4, 198
Kuş gagalı figürler, 217 *n*., 302
Makinelerle dolu salon, 67-8, 72

"*Non vixit*," 150-4, 200, 207-13, 237
"Oğlum, Myoplar," I/318; 170-3
Otto hasta görünümünde, I/318-25; 277, 282
Padua'da Restoran bahçesi, I/69
Papa öldü, I/281
Profesör Oser'in dieti, I/218 *n.*
Roma'da bir sokağın köşesi (Roma serisi), I/243-4
Sarı sakallı amca, I/188-95, I/214, I/229 *n.*, I/240; 27, 40, 55, 199, 211*n.*, 290
Savonarola'nın profili, I/216*n.*
Sosyal Demokratlardan yazışma, I/215
Soyunuk olarak merdivenlerden yukarı koşma, I/287-9, I/296
Tek gözlü doktor ve öğretmen, I/71, I/324
Tiber görüntüsü (Roma serisi), I/243-4
Unutulmuş kilise kulesi, I/68-9
Uykuda düşlemler, 63
Üç Yazgı Tanrıçası, I/252-7, I/282
Ünlü konuşmacılar (Dr. Lecher), I/318
Villa Secerno, 50
20 florinlik dergi, I/215

B

BAŞKA KİŞİLERİN GÖRDÜĞÜ

(Parantez içindeki açıklama ya da adlar düşü görene ilişkin olup sonraki adlar düşü bildirenindir.)

Âdet görme (Arkadaşının karısı — Arkadaşı), I/178
Albüme kupür yapıştırma (Sachs — Sachs), 141
Alt ve üst (Güzel düş) (*Sappho*) (Erkek hasta — Freud), 19-23, 39, 59
Araba kazası (Üniversitede meslekdaş — Delboeuf), I/74
Asplenium ve kertenkeleler (Delboeuf — Delboeuf), I/66, 88
Aşil ve Diomede (8 yaşında oğul — Freud), I/181, 219
"Aşk hizmetleri" (Yaşlı hanım — Hug-Hellmuth), I/193-4*n.*
Aussee gölü üzerinde gezinti (3 1/4 yaşında kızı — Freud), I/181, 273
Avukatın yitirdiği davalar (Erkek arkadaş — Freud), I/202
Azarlayan baba (Genç erkek hasta — Freud), 60-1
Baba ölmüş ama bilmiyor (Erkek — Freud), 159-60
Başını tabakta taşıyan baba (3 yaş 5 aylik oğlan — Freud), 97

"Bebeğin babası kim?" (Kadın hasta — Freud), 63-4, 174
Beşi çeyrek geçe (Erkek — Freud), 139
Beyaz giysili kız (Erkek — Freud), 141
Biçimsiz kafatası olan çocuk (Kadın — Freud), 136
1848 devrimi (Deneysel düş) (Maury — Maury), I/78
"1882'de doğmuşum" (Erkek hasta — Freud), 146
1 fl. 50 kr. a üç tiyatro bileti (Kadın hasta — Freud), 144-5
Bir şeyler için 3 fl. 65 kr. ödeme (Kadın hasta — Freud), 143-4
Bismarck'ın düşü (Bismarck — Bismarck/Sachs), 109-12
Brutus'un düşü (Brutus — Livy/Rank), 128*n*.
"Büyük başarı" (Erkek hasta — Freud), 142
Büyük insanlar (Kadın hasta — Freud), 138
Büyük tabak ve büyük but (Küçük oğlan — Fliess), I/317
Büyük İskender'in düşü (İskender — Artemidorus), I/152*n*.; 329*n*.
Büyükannenin yemek düşü (Annesi — Freud), I/181*n*.
Chauffeurs (Deneysel düş) (Maury — Maury), I/78
Cinsel organ olarak şapka (Agorafobik kadın hasta — Freud), 91-2
Çenede ağrı (Soğutma aygıtı) (Kadın hasta — Freud), I/177, I/282
Çiçeklerin dili (Kadın hasta — Freud), 48-9, 52, 57, 78-80, 96
Çiçeklerle süslenmiş masa (Normal kız — Robitsek), 105-8
Çift armut (4 yaşında oğlan — Freud), 103-4
Çilek sepeti (22 aylık yeğen — Freud), I/182
Çilekler (10 yaşındaki kızı — Freud), I/181; I/317
Çocuk öldürme suçuyla tutuklanma (Erkek arkadaş — Freud), I/205-7
Çölde üç aslan (Kadın — Freud), 190
Çukulatalar ($8^{1/2}$ yaşında kızı — Freud), I/180
Dachstein ($5^{1/4}$ yaşında oğlu — Freud), I/179
Daha önce iki kez görülmüş evi ziyaret etme (Erkek hasta — Freud), 129
Daraus, Varaus ya da Zaraus (Havelock Ellis — Havelock Ellis), I/216
Daudet v.b. ile parti (Genç kadın — Freud), I/178
Derenin karşısına geçmede duraksama (İşlevsel görüngü) (Silberer — Silberer), 229
Diş sökme (Erkek — Rank), 119-23
"Doktora söylemeliyim" (Erkek hasta — Freud), 174
Dordogne'da Mussidan (Maury — Maury), I/67
"*Dutzendmensch*" (Kadın hasta — Freud), 274
Düşün silinip gitmesi (Erkek — Freud), 64
Eğri tüylü şapka (Erkek — Stekel), 93*n*.
Erkek kardeşin tasfiye ettiği iş (Mazohistik düş), (Genç erkek — Freud), I/209
"*Erzefilisch*" (Marcinowski — Marcinowski), 36
"Fidelio" temsili (Genç erkek — Freud), 116-7
Filin *trompe*'u (Erkek — Freud), 142
Fransız bakıcı ve işçyen çocuk (Dergi resimleri — Ferenczi), 98-9

Frengi erken belirtisi (Hekim — Stärcke), I/208
Gecelik giymiş doktor ve at (Kadın hasta — Ferenczi), 58
Gen-Italien (Hasta — Freud), I/281
Geniş görüntü (Erkek — Freud), 137
Gezginin eve dönüşü (Keller — Keller), I/ 295-6
Gezginlerin düşleri (Nordenskjöld; Mungo Park; George Back) I/182-3*n*.
Gezici terzi (Rosegger — Rosegger), 201-3
Giyotin (Maury — Maury), I/79-80, I/116; 221-3, 295
Giyside süt lekeleri (Arkadaşının karısı — Arkadaşı), I/178
Göle dalma (Kadın hasta — Freud), 130
Graben'de düşme (Yaşlı kadın hasta — Freud), I/250-1
Güzel düş (Alt ve üst) (*Sappho*) (Erkek hasta — Freud), 19-23, 39, 59
Hardal yakısı (Deneysel düş) (Maury — Maury), I/78
Havada yüzme (Kadın hasta — Freud), 124
Havyarla kaplı bacaklar (Kız — Freud), 58
Hilmteich'da nemli hava (Hasta — Freud), 136
Hippias'ın düşü (Hippias — Herodotos/Rank), 128*n*.
Husiatyn (Genç dava vekili — Freud), I/282
"I called for you" (Maury — Maury), 242*n*.
İki dizi oğlan (Diş uyaranı) (Schemer — Schemer), I/276
İki küçük kızla yürüyüş (Kadın — Freud), 139
İki saray arasındaki küçük ev (Erkek — Freud), 127-8
İki sıra çekmece (Diş uyaranı) (Volkelt — Volkelt), I/276
İmparatorun karşısında oturma (Erkek — Freud), 139
Jül Sezar'ın düşü (Sezar — Rank), 128*n*.
Kadını yatağın arkasından çıkarma (Erkek — Freud), 139
Kadının kopardığı kafa (6 yaşında oğlan — Freud), 98
Kâğıttan şapka giymiş Tanrı (Küçük kız — Freud), 143
Kahire'de dükkân (Deneysel düş) (Maury — Maury), I/78
Kanal (İngiliz) (Kadın hasta — Freud), 241-2 *n*.
Kanalda fırtına (Deneysel düş) (Maury — Maury), I/78
Kanatları çıkan çocuklar (Kadın hasta — Freud), I/302-3
Kapaktan gelen ayıbalığına benzer yaratık (Kadın — Abraham), 132
Karıştırılmış otel odası numarası (Genç erkek — Freud), 64
"Kategorileştirmek" (Oğlan — Tausk), 37
Kayınvalide ile yaz tatili (Kadın hasta — Freud), I/201-2
Kırık tabaklar (Çalar saat), I/81, I/271
Kırılan bacağı sağaltmak (Erkek — Freud), 139
Kışlık palto (Genç erkek hasta — Freud), I/235
Kızak çanları (Çalar saat) (Hildebrandt — Hildebrandt), I/81, I/271
Kilise çanları (Çalar saat) (Hildebrandt — Hildebrandt), I/80-1, I/271
Kilise ve manzara (Polisin karısı — Dattner), 97

Kilometreler (Maury — Maury), I/111
Kitap dolu kutu (Genç kadın hasta — Freud), I/236
Kontuszówka likörü (Erkek hasta — Freud), I/68
Koşan ufaklık (Agorafobik kadın hasta — Freud), 92-4
Kudüse hac (Maury — Maury), I/111, I/254; 253-4*n*.
"*Kuss in Ähren*" (Kız — Rank), 137
Kutu içinde ölü kız (Kadın hasta — Freud), I/204, I/236, I/298
Kutudaki oğlan kardeş (Erkek — Freud), 137
Küçük oğlanı suda izleme (Kadın — Jones), 131
"*Maistollmütz*" (Kadın hasta — Freud), 30
Market düşü (Genç kadın hasta — Freud), I/232; 147, 149
Masada devler (Simon — Simon), I/82
Mayıs böceği düşü (Yaşlı kadın hasta — Freud), 23-6, 39
Merdivenlerden aşağı koşma ve küçük kızla çiftleşme (Erkek — Rank), 100-2
Mısır (Kazlar v.b. — Atasözü), I/183
Montbrison'daki çocukluk (Monsieur F. — Maury), I/70, I/238
Muayene odası ve eğlence yeri (Erkek hasta — Freud), 57-8
Mum ve şamdan (Genç kadın hasta — Freud), I/235-6
Müthiş telâş (Yaşlı kadın hasta — Freud), I/247, I/250-1
Nansen'in siyatiği (Genç erkek hekim — Freud), I/239-40
Napoleon ve şarap tüccarı (Erkek — Hildebrandt), I/64
Napoleon'un düşü (Patlama) (Napoleon — Garnier), I/79, I/283; 223
Nezaketsiz sekreter (İşlevsel görüngü) (Silberer — Silberer), 228
"*Norekdal*" (Hekim — Freud), 30
Oğlanların kavgası (Erkek — Freud), I/249, I/265
Oedipus düşü (kılık değiştirmiş) (Erkek — Freud), 129*n*.
Ortopedi enstitüsü (Kadın hasta — Freud), I/248-9
Orvieto şarabı (Deneysel düş) (Maury — Maury), I/78
Otel odasının numarası ve hizmetçi (Erkek hasta — Jones), 85*n*.
Otomobilde öpüşme (Erkek — Freud), 138-9
Oyun sahneleme (Casimir Bonjour — Macario), 223
Öğretmenle dadı yatakta (Erkek öğrenci — Freud), I/239
"Para konusunda kolaylık yok" (Kız hasta — Freud), I/208
Pencereli kuyu (Genç erkek — Freud), 130
Penis ameliyatı (Genç erkek — Freud), 117-8
Phenyl magnesium bromide (Kimyacı — Freud), 113-4
Piyano, tiksindirici eski kutu (Genç kadın hasta — Freud), I/234
Plaj kulübesi, açık hava tuvaleti ve tavanarası (Kadın hasta — Freud), 57
Polis müfettişi 2262 (Ev sahibi — Dattner), 146-7
Pomic'li hanım (Hervey de St Denis — Vaschide), I/67
Prater'de yürüyüş (Genç erkek hasta — Freud), 79 *n*, 94-6
Pürsilah aktör (Hanım — Tausk), 141

Restoranda tutuklanma (Genç erkek — Freud), 220-1
Rohrer Hütte ve Hameau (Arkadaşının 8 yaşındaki kızı — Arkadaşı), I/181, I/238
Sappho (Güzel düş) (Alt ve üst) (Erkek hasta — Freud), 19-22, 39, 59
Sarı aslan (Genç erkek hekim — Freud), I/239
Savsaklanmış piyano çalışması (Erkek hasta — Freud), 102-3
Scaliger ve Brugnolus (Scaliger — Hennings/Jessen), I/67
Siyah deri giysi (Erkek — Tausk), 141
Soğutma aygıtı (Çenede ağrı) (Kadın hasta — Freud), I/177, I/282
Σκ Τυρος (Büyük İskender — Artemidorus), I/152 *n.*; 329
Suikaste uğrayan Roma İmparatoru (Roma vatandaşı — Scholz), I/118; 334
"*Svingnum elvi*" (Karpinska — Karpinska), 37
Şempanze ve goril-kedi (Kadın — Freud), 136
Tabutunun içinde küçük Karl (Kız hasta — Freud), I/202-4, I/238, I/297-8; 191
Tagliamento geçidi (Patlama) (Napoleon — Garnier), I/79, I/282; 223
Tahta bir kulübenin yanına defne gömme (Kadın — Rank), 133
Tıp öğrencisi ve hastane (Rudi Kaufman — Freud), I/177, I/282
Tren yolu kazasındaki baba (Erkek hasta — Freud), 155-6
Trene doğru devinen peron (Erkek — Freud), 138
Trilport'da çocukluk (Maury — Maury), I/70
"*Tutelrein*" (Genç erkek — Freud), 31
Tütsülenmiş som balığı ziyafeti (Kadın hasta — Freud), I/197-201, I/204 *n.*, I/223-4
Unutulmuş ad (Erkek — Freud), 138
Unutulmuş ezgi (Hervey de St Denys — Vaschide), I/68
Vaşak ya da tilki (Kadın — Freud), I/308-9
Vedalaşma (İşlevsel görüngü) (Silberer — Silberer), 229
Volksgarten Restoran'da randevu (Erkek — Freud), 64-5
Wagner operası (Hanım arkadaş — Freud), 73-5, 164
"Yalnızca bayanlar" (Kadın — Schrotter), 115
Yanan çocuk (Tanınmayan baba — Freud'un hastası), 233-5, 256-7, 264, 272, 290-1
Yanan ölü bedenler (Erkek — Freud), 149-50
Yangın alarmı (Besteci — Volkelt), I/79
Yanlış gelir vergisi beyannamesi (Genç doktor — Freud), I/207
Yatak odasına giren yabancı (Yaşlı adam — Ferenczi), 200
Yatakta üstünü açan öğrenci (Erkek hasta — Freud), I/246-7
Yedi inek (Firavun — İncil), I/149; 65-6
Yulaf tarlasında yuvarlanan at (Keller — Keller), 138
Zifiten maske (Deneysel düş) (Maury — Maury), I/78

SÖZCÜK DİZİNİ

Bu dizin teknik olmayan yazarların adlarını içermektedir. Ayrıca teknik yazarlardan metinde özel bir çalışmasına gönderme yapılmamış olanlar da burada yer almaktadır. Özel teknik çalışmalar için Kaynakça A'ya başvurulmalıdır.

Abartma, düşlerde, I/135, I/142, I/317*n*.
Abrantès Düşesi, I/78
Açlık
— düşlemleri, 287
düş kışkırtıcısı olarak — I/85, I/183 *n*., I/185, I/210*n*., I/252-6, I/282, I/317; 127
Adam Bede, 24
Âdet görme, 52, 78*n*.
Adler, V., I/261*n*, I/263
Adonis, 131
Adriyatik, 192-4
Aeneid, 324*n*.
Aesculapius, I/86*n*,
Agathe (*Weber*'in *Der Freischütz*'ünde), 148*n*.
Agorafobi, 91, 92, 301
Ağrı, düş kışkırtıcısı olarak, I/77-80, I/137, I/178, I/273-4, I/278-83; 221-3
Ahlâk duygusu
— ve düşler, I/106, I/110, I/117-25, I/141, I/293
— ve Oedipus karmaşası, I/312
— çocuklarda, I/299-300
Ahlâksal sorumluluk, düşlerden, I/119-21
Ahnfrau, Die (*Grillparzer*), I/311
Ajan, ruhsal iki (Birincil Süreç ve İkincil Süreç'e de bkz.), I/38, I/40, I/195-6, I/225-6, I/284-6, I/309; 41-2, 206-7, 315-26
Akıl hastalığı (Dementia praecox; Mani; Melankoli ve Paranoya'ya da bkz.)
— ile düşler arasındaki ilişki, I/139-44, 289*n*., 310
— nedenbilimi, I/88
—nda gerileyici işleyiş, 288
Akıl karmaşası durumları, I/127, I/308-9; 115, 252
Akrabalar, düş simgesi olarak, 88
Akrobatik gösteriler
— ve cinsel birleşmenin bilinçdışı anıları, I/321*n*.
— ve histerik nöbetler, I/321; 123
— ve uçma ya da düşme düşleri, I/321-2; 123
Aktarım
çözümleyiciye — I/248; 283*n*.
bastırılmış isteğin —ı, I/230*n*., I/232-3; 274, 283-4, 288, 295, 307, 312-4, 315, 321
Aktarma, bedenin alt kesimlerinden üst kesimlerine, 118, 121
Alay, düş düşüncelerinde, düş içeri-

ğinde saçmalıkla ifade edilen, 159, 163, 173, 179
"*Albert*" (*pavor nocturnus* olgusu) 304-5
Albertus Magnus, 265*n*.
"Alegorik" düş yorumu, 247
Aletler, düş simgesi olarak, 87, 130
Algı sistemleri (*Algı*), 260-6, 268-9, 270, 285-9, 295-8, 312-3, 316-8, 321, 329-31
"Algısal özdeşlik," 286-7, 317-8
Alkolizm, I/140
Almaviva, Kont (*Nozze di Figaro*'da), I/257
Alpelhofer, 201
Alpler, I/246; 109-10
Amaçlı düşünceler, 251-4, 309, 311-2, 316, 320-1
Amenore, 64*n*.
Amerika, I/19, I/29
Amnezi, 244-5
Anababalar ve çocuklar
— arasındaki ilişkiler, I/305-14; 180, 186
düş simgelerinde temsil edilmiş — 84, 139
Anagogic düş yorumu, 247
"Anahtar sözcükler" (Sözel köprüler'e de bkz.), 72*n*. 140
Anahtarlar ve kilitler, düş simgesi olarak, 85
Anal doğum kuramları, 85-6, 130
Andersen, Hans, I/292
Anibal, I/244-6
Anksiyete düşleri (Rahatsız edici düşler'e de bkz.), bedensel uyaranlar ve — I/86-7, I/285-8, I/316; 132-3
istek doyurma ve — I/186-7, I/210-1, I/285, I/315-6; 213, 272, 299-300
—nde duygu, I/285-6, I/315-6; 116, 131 *n*.,278-9, 300-1
—nin cinsel temeli, I/210-1, I/285-6; 23, 69, 92, 301-5
—nin kaynağı olarak bebeksi izlenimler, I/239*n*.
tipik — I/320-4; 116, 129, 132-3, 123-5
— ve psikoz, I/139-41
Anksiyete nöbetleri, 300, 303
Anlamsız sözcükler, düşlerde, 29-34, 36-8, 86, 170-3
Antarktika, I/182-3 *n*.
Antik çağ (Bkz. Klasik antik çağ)
Antisemitizm (Yahudiler'e de bkz.), I/187*n*., I/190, I/244-5, I/261
Apollo, I/86 *n*., I/236; 164*n*.
Aquileia, 192, 194
Ara düşünceler, I/277, I/284; 39, 45, 70, 216, 250, 252-3, 255, 314, 319, 334
—e örnekler, 15-6, 27, 29, 153, 163, 211, 212-3, 237-8
Araplarda düş yorumu, I/58*n*., I/152*n*.
Arcole, I/248
Ardışık düşler (Aynı gecenin düşleri ve Düş dizileri'ne de bkz.), 248
Aristander, I/173*n*.
Arkaik nitelik (düşlerin), I/112, 271, 309
Armada, I/262-4
Arşimed, I/217*n*.
Artabanus, I/62
Asal sahne, 130, 303
Aşağılık sanrıları, 198
Aşırı belirlenme
düş içeriğinin —si, I/199, I/268*n*.; 17-8, 40-3, 62, 216, 230;
örnekleri, 25-7, 29, 146, 181*n*., 234
duygunun —si, 206
histerik belirtilerin —si, 289
Aşırı yorumlama, I/199, I/268, I/297*n*., I/312*n*., I/315; 84, 126, 246-7

Aşırı-yük, 312, 319, 331
Aşil, I/181
Atasözleri, düşlere kıyasla, 76, 82
Athena, I/236
Atina, 28, 47, 128*n*.
Atina Okulu (*Raphael*), 47
Atina'lı Timon, I/314
Atreus, 148*n*.
Augias ahırları, 196-8
Aussee, I/179, I/181, I/243, I/256, I/266; 197
"*Automatisme ambulatoire*", 185
Avebury, Lord (*Sir John Lubbock*), I/56
Aygıt, ruhsal (Bkz. Ruhsal aygıt)
Aynı gecenin düşleri (Dizi düşler'e de bkz.), I/67; 47-50, 64-6, 77-9, 133, 170-3, 244, 248

B. (Bilinç sistemi ve Bilinç'e de bkz.), 330
Bacchus, 131
Back, George, I/183*n*.
Bagajlar, düş simgesi olarak, 88
Bahçeler, düş simgesi olarak, 77, 78-80
Balık, düş simgesi olarak, 88
Balon, düş simgesi olarak, 94-5
Basedow, J., I/318-20
Baskılama (Bastırmaya da bkz.), I/284-6; 322*n*.
duyguları — 190, 195-6, 199, 232, 277-8
Bastırılmış istekler (Bilinçdışı istekler'e de bkz.), I/210, I/284-5, I/311-3; 126, 273-301, 312, 315, 320-2, 333-5
Bastırma (Sansür ve Baskılama'ya da bkz.), I/285-6; 245, 269-70*n*., 315-25, 331
— ve amnezi, 244-5
cinsel — 117, 121, 127, 140, 302-5
duyguyu — 189, 195-7, 199, 232, 278, 301
gösterimci düşlerde — I/292-6
ölüm isteğini — I/298, I/315-6; 60, 159
yasaksevisel istekleri — I/311-4; 303
Bd. (Bkz. Bilinçdışı sistemi),
Beaumarchais, I/257
Bebek Evi, Bir (*Ibsen*), 30
Bebeksi (Çocukluk izlenimleri ve Çocukluk'a da bkz.)
— cinsel kuramlar, 85-6, 93-4
— cinsel yaralanma, 22*n*.
— cinsellik, I/182*n*., I/210-1*n*., I/293-5, I/306-7, I/311-3; 101-2, 107-9, 247
— düşler, erişkinlerde, I/182-3*n*., I/184*n*., I/239
— gösterimcilik, I/247, I/293-4
Bebeksi istekler, I/40, I/239-40, I/268, I/293-6; 275, 277, 307, 315, 320-2
otoerotik, — 111
rakibin ölmesine yönelik — I/298-312
yasaksevisel — I/305-7, I/310-13; 180, 303
Bebeksi zihinsel yaşamın bir kesimi olarak düş görme, 287
Bechterew, 32
Bedensel uyaranlar (Bkz. Duyusal uyaranlar)
Beethoven, 116-7
Bekaret düşlerde, simgeleştirilmiş, 105-8
Belirsizliği, düşlerin, (Tutarsızlık, düşlerde ve Duyusal yoğunluk'a da bkz.)
ikincil düzeltme ve — 225
—nin bastırmayla ilişkisi, 241-2*n*.
—nin önemi, I/55; 61-6, 96, 174, 236, 240, 241-2*n*
Belirtiler

histerik — (Bkz. Histerik belirtiler)
nevrotik — (Bkz. Nevrotik belirtiler)
Belle Hélène, La (Offenbach), 215
Belleğin işlevi, 260-3, 265, 286, 293-4, 297-8, 316-21, 332
Bellek (Unutma ve Mnemik sistemler'e de bkz.)
— izleri, I/40; I/277; 231-2, 261-2, 262-3 *n.*, 286, 297-8
düş kaynağı olarak — I/267-8
düşlerde — I/40, I/65-74, I/82, I/109, I/116, I/119, I/140, I/212-3, I/266-8; 307
düşlere ilişkin — I/95-99; 236, 241-5, 245- *n.*
uyanıklık yaşamında — I/65, I/109, I/213; 251*n.*
Bellevue (Viyana yakınlarında), I/161, I/173*n.*
Bencil niteliği, düşlerin, I/316-20; 55-6, 169, 212
Bencillik, çocuklarda, I/299, I/316
Benedikt, M., 218
Benzerlik
—ğin düşlerde temsili, 53-4
— algısı, 262
Benzetme
"ab" ve "a" "b" —si, I/296; 48
Amerikalı dişçi —si, 284
Barok ve eski Roma —si, 218
bekçi —si, 288
Büyük Piramit —si, 270*n.*
Fliegende Blätter'deki "Latince" yazılara —ler, 226
girişimci ve kapitalist —si, 282
göbek —si, I/186*n.*; 248
hiyeroglif yazısı —si, 54, 72
kapanmış ana yollar —si, 253
kat kat yazılı parşömen —si, I/187*n.*
kaya kütleleri —si, 148
kokuyla tanı koyma —si, 82
Kral Yolu —si, 324
Krezüs ile Part Kraliçesi —si, 290
mantar ve mycelium —si, 248
mikroskop altındaki tek hücreli —si, 334
oyun odasındaki yaylar ve oklar —si, 287
ödünç alınmış çaydanlık —si, I/172, I/175
Pazar binicisi (*Itzig*) —si, I/280 ve *n.*
Piyano tuşları üzerindeki on parmak —si, I/129, I/174, I/272
resim olarak ifade edilmiş konuşma —si, 45-8
resimli bilmece —si, 12
Roma heykeli —si, 240
Rönesans devrimi —si, 240
saat kadranı —si, I/272
sanatçı ve onyx parçası —si, I/286
savaş alanındaki barış —si, 195
Siegfried'in pelerini —si, 239
sinek kovalama —si, 297
Titanlar —si, 275
tutulmayan yönetici —si, I/195
uyaklı şiir —si, 71
üç istek —si, 278, 300*n.*
yeraltı dünyasındaki hayaletler —si, I/298, 275*n.*
İtalyan kilisesi cephesi —si, I/260
Berger, Hans, I/241
Berlin, I/220, I/221, I/244; 28, 32, 168, 171, 207
Bernard, Claude, 246
Bernburg Dukalığı, I/108
Bernheim, H., I/16, I/198
Biçimi, bir düşün konusunu temsil ediş, 61, 64
Biçimsel gerileme, 270
Bilbao, I/216

Bileşik yapılar, 26-9, 53-8, 161-4, 209, 314
Bilimöncesi düş kuramları, I/55-8
Bilinç
düş literatüründe — I/109-10
—e kabul edilebilirlik (Sansür ve Bastırmaya da bkz.), I/194-5, I/226, I/285; 262-3, 269, 311, 329-30
—in Algı ile özel ilişkisi 294-5, 330-1
—in asıl doğası, I/195; 312, 330
—in işlevi, 330-1, 331-2
—in ψ-sistemleriyle, ilişkisi, 262-5, 269, 275-7, 295-6, 317-8, 320, 321, 324
ruhsal niteliklerin duyu organı olarak — 330
— ve bilinçdışı bir isteğin doyurulması, 274-80, 283-4, 287-8, 291, 293
Bilinç sistemi (Bilinç'e de bkz.), 330-2
"Bilinçaltı" ve "bilinçüstü", 330
Bilinçdışı (*Bd.*) sistemi, 263-5, 269-70*n.*, 273-301, 309-10, 311-3, 315-6, 320-2, 325
düşlerde simgeleştirilen — 140
iki tür — 329-30
— kavramının gelişmesi, I/19-22, I/24
—nde anksiyete kaynağı, 69
—nin varlığı, I/19-20
yasaksevisel istekler ve — I/312*n.*
Bilinçdışı
— amaç, I/218, I/295; 251*n.*
— düşlemler, 130 *n.*, 218-20, 294
— istekler (Bastırılmış istekler'e de bkz.), I/40, I/284-5, I/311-3; 126-7, 273-301, 312, 315, 320-2, 333-4
— simgecilik, 91*n.*
Bilinçöncesi (Bkz. Bilinçöncesi sistemi)
Bilinçöncesi sistemi (*Bö.*), I/320*n.*; 69, 224, 231*n.*, 263-5, 294-7, 310, 311-4, 325, 329-30
— ile *B.* arasında sansür, 330, 332
— ile *Bd.* arasında sansür, 275, 332
ruhsal sağaltım *Bd.*nı —nin egemenliği altına sokar, 298-301
— ve bastırılmış istekler, 273, 274-7, 279-84, 288, 292-3
— ve birincil ve ikincil süreçler, 316, 318 *n.*, 320-2, 325
— ve uyku arzusu, 290-3, 295, 296-7, 299
Bilmeceler, düşlerde, I/272*n.*
Bir Yazortası Gecesi Düşü, 190-1
Bireşimi, düşlerin, 44-5, 314-5
Birincil süreç (Ruhsal ajanlar ve İkincil süreç'e de bkz.)
I/20-21, I/24, I/38, I/196, I/284-5, I/309; 41-2, 310-26
Bismarck, 108-13
Blasel, 141
Bleuler, E., I/19
Bomba patlamasının neden olduğu düşü, *Napoleon*'un, I/79, I/282; 223
Bonjour, Casimir, 223-4
Borgia, Lucrezia, I/266 *n.*
Boru, düş simgesi olarak, 77
Boşalma (Ereksiyon; Orgazm ve Cinsel içerikli düşler'e de bkz.)
düşlerde simgeleştirilmiş — 133*n.*
düşte bilinçli olarak alıkonmuş — 291
— ile sonlanan düşler, I/287*n.*; 49, 66, 100-2, 119, 125, 132-3
Boşaltım gereksinimleri, düş kışkırtıcısı olarak, I/137, I/211*n.*, I/258-9, I/261-2, I/266, I/268*n.*, I/270, I/276, I/282, I/287*n*; *98, 132-4, 141*

"Boşaltım" kuramı, düşlerin (*Robert*), I/130-1, I/226-7; 298
Boşluklar, düşlerde, 63-5, 66, 176, 216, 241, 283
Bourget, Paul, I/178
Bö. (Bkz. Bilinçöncesi sistemi)
Böcklin, I/215
"Bölümlü" düş yorumu, 246
Bölünmüş kişilik, I/143
Brandes, Georg, I/314
Bräsig (*Ut mine Stromtid*'de), I/165
Breslau, 33-5, 171
Breton, André, I/35
Breuer, Josef, (Ayrıca Kaynakça A'ya bkz.), I/16-7, I/19, I/25-6, I/153; 209 *n.*, 213
Brill, Dr. A. A., I/49, I/53, I/15*n.*
Brugnolus, I/67
Brücke, Ernst, I/16, I/38, I/254-5; 142-3, 150-2, 180, 204, 208-9, 210-1
Buch der Lieder (*Heine*), 216*n.*, 238
Butlar
— ve bedensel yer değiştirme, 118
— ve düş simgeciliği, 85-6, 88, 95, 128, 130, 142
"Bürger" Kabinesi, I/241-2
Büyük İskender, I/152*n.*, 329*n.*

Cain, 186
Calais, 241-2*n.*
Callot, Jacques, 157*n.*
Campagna, I/244
Carso, 269
Cattaro, I/256
Ceza düşleri, 200-3, 278-81
Charcot, J. -M., I/17, I/27
Charles XII, I/108
Chaucer, I/186*n.*
Cinaslar (Espriler ve Sözcük oyunlarına da bkz.)
düşlerde — I/152*n.*, 31-2*n.*, 138
uyanıklık yaşamında — I/152*n.*, I/225, 162-3
Cinsel birleşme
akrobatik gösteriler ve bilinçdışı — anıları, I/321*n.* çocuklarda anksiyete nedeni olarak erişkinler arasında — 303
düşlerde simgeleştirilmiş — 86, 93-6, 100-3, 107-8, 115, 118, 129, 133, 199-200
masturbasyondan —ye geçiş, 122
Cinsel duygular, düş kışkırtıcısı olarak, I/77, I/87, I/89, I/137, I/270, I/287*n.*; 49, 101-2, 274
Cinsel içerikli düşler, I/117, I/132, I/137, I/246-7; 100-2, 126-7, 128, 323*n.*
Cinsel merak, çocuklukta, I/21, 58, 77, 85-6, 95, 186
Cinsel nedenbilimi, nevrozların, I/47, I/233-4*n.*, I/285, I/306, I/309; 34
Cinsel organlar
düşlerde sözel araçlarla ima edilen — I/204, I/281; 37
—ın, düş simgeciliğinde bedenin üst kesimine taşınması, 117-8, 121, 140
Cinsel simgecilik, düşlerde (Simgeye de bkz.), I/34-5, I/204, I/233-7, I/254-5; 52-3, 57-8, 77-134
Cinsel temel
anksiyete düşlerinin —i, I/210, I/285-6; 23, 69, 92, 301-5
düşlerin —i I/210 *n.*, I/211, I/231-7, I/250-7, I/282-8, I/293-4; 77-134, 140, 141-2, 149-50, 168-9, 177, 322
gece korkularının —i, 303
sınav düşlerinin —i, I/324-5
Cinsel yaralanma

aslında düşlem olan açık — 22*n*.
düşlerde yinelenen — I/233-4*n*., I/247
Clark Üniversitesi, Worcester, I/53
Clementi, 102
Coenaesthesia, I/88-90, I/97, I/142, I/143, I/272, I/286
Coitus a tergo, 128
Coitus interruptus, I/205-7
Comédie Française, I/257
Cromwell, Oliver, 176

Çağrışımlar, derindekinin yerine geçen yüzeysel, I/226-31; 252-3, 254
"Çağrışımsal düşler", I/93, I/270-1
Çalar saat düşleri (Uyarılma düşlerine de bkz.), I/78-82, I/271
Çanta, düş simgesi olarak, I/137, I/274; 88, 115
Çarpıtma
— aracı olarak sözel çift anlamlılık, 72
— aracı olarak ters çevirme, 59-60
— düş isteğine kılık değiştirir, I/185-96, I/231-2, I/267; 41, 112, 274, 280-1, 290, 307
— ve duygu, 189-90
— ve ikincil düzeltme, 238-9, 308
"masum" düşlerde — I/231-7
çocukların düşlerinde — I/317
gösterimci düşlerde — I/291-2
nevrozda — 104-5, 148*n*.
— ruhsal değerlerin geri çekilmesini içerir, 240
sansürün bir işlevi olarak — I/192-4, I/209, I/223-7, I/315-6; 41-2, 248, 293, 295, 322*n*.
sevilen insanların ölümü düşlerinde — I/298
uyanıklık yaşamında — I/192-3
Çelişki
gizli düş düşüncelerinde — 51-3, 58-9, 67-9, 163, 195-6, 213, 314
görünür düş içeriğinde — (Düşlerde tutarsızlığa da bkz.), I/104*n*., I/106-9, I/128, I/292; 47, 161-2
Çıplaklık ya da soyunma düşleri, I/77, I/90, I/287-8, I/291-6, I/313; 19, 67
Çiçekler, düş simgesi olarak, I/218-25; 16-8, 52, 57, 78-9, 105-8
Çiftcinsellik, 89, 126-7, 289, 322, 323*n*.
düş simgelerinde — 89
Çiftleşme
akrobatik göteriler ve — I/321*n*.
çocuklarda anksiyete kaynağı olarak erişkinler arasında — 303
düşlerde simgeleştirilmiş — 86, 92-6, 100-3, 106-7, 115, 117-8, 127-9, 133*n*., 200
masturbasyondan —ye geçiş, 113, 122
Çinlilerde düş yorumu, I/58*n*.
Çocuklar
düş simgeleri olarak — 87, 92-4, 136
—ın gösterimciliği, I/247, I/293-5
—ın kardeşleriyle ilişkileri (Bebeksi cinsel kuram; bebeksi cinsellik ve Bebeksi istekler'e de bkz.), I/299-305
—ın lenguistik hileleri, 37
—la anababaları arasındaki ilişki, I/305-14; 180, 186
Çocuklarda anksiyete (*Pavor nocturnus*'a da bkz.)
— erişkinlerin çiftleşmesinin neden olduğu, 303
—masturbasyonun bastırılmasının neden olduğu, 304-5
Çocukların düşleri

— anksiyete düşleri, I/186
— iğdiş edilme düşleri, 97
— sevilen kişilerin ölümüne ilişkin, I/308-9
— yineleyen, I/239
— ve istek doyurma, I/179-82, I/184 *n.*, I/186; 274-5
— ve nevroz, 245-6*n.*
—ne örnekler, I/179-82, I/308, I/317; 97, 102-4, 143
Çocukluk izlenimleri
— ve masturbasyon, 121
— ve bastırma, 268-9, 290, 320
düşlerdeki duygunun —yle ilişkisi, 209-10, 211-13
düşlerin kaynağı olarak — I/69-70, I/83*n.*, I/213, I/232, I/238-9, I/277; 138-9, 268-9, 307
düşlerin gizli içeriği ile bağlantılı olarak — I/266-7
düşme ve uçma düşlerinin kaynağı olarak — I/319-22; 123-4, 124-6
Freud'un — I/281; 199, 210-3
göstermeci düşlerin kaynağı olarak — I/293-5, I/296
gündüz düşlemlerinin kaynağı olarak — 218-9
histerik varsanıların kaynağı olarak — 267-9
merdiven düşlerinin kaynağı olarak — 100-2
yangın düşlerinin kaynağı olarak — 125
yüzme düşlerinin kaynağı olarak — 125
Çoğul belirlenme
düş içeriğinin —si, I/199-200, I/268*n.*; 17-8, 41-2, 42*n.*
düş içeriğinin —si örnekleri, 25-7, 28, 146, 181*n.*, 234
Çözülme, 244
Çözümlemenin kesintiye uğraması, 240

Dachstein, I/179
Dahn, Felix, I/265 *n.*
Dal, düş simgesi olarak, 52, 57, 78-9
Dame aux Camélias, La (*Dumas*), 52, 78*n.*
Dante, 202
Danton, 222
Dar yerler, düş simgesi olarak, I/137; 127-8, 129-30, 132
Dattner, Dr. B., 97, 146
Daudet, Alphonse, I/178; 19-23 ,59-60, 218, 258
David, J.J., 33
Değer aktarımı, ruhsal değerlerin (Yerdeğiştirme ve Ruhsal yoğunluk'a da bkz.), 62, 70, 231, 240, 265
Değer, ruhsal (Bkz. Yerdeğiştirme; Ruhsal yoğunluk; Değer aktarımı, ruhsal değerlerin)
Déja vu, düşlerde, 129, 175, 205
Délire, I/111
Dementia praecox, 82, 252 *n.*
Deneysel olarak üretilmiş düşler, I/78, I/82-7, I/91 I/94, I/129, I/175-6, I/230*n.*, I/269-70; 115, 228, 307
Depresyon, I/140; 64*n.*
Dev figürler, düş simgesi olarak, I/82, 138
Devrimleri, 1848, I/260
Dış dünya (Gerçeklik'e bkz.)
Dış duyusal uyaranlar
— tarafından uyarılma, I/104-5, I/128, I/131; 223, 291
düş kışkırtıcıları olarak — I/76-83, I/92, I/110, I/131, I/269-84, I/286-7; 222-3
Dışkı (Dışkılamaya da bkz.)
para ve — 133

Dışkılama
düş kışkırtıcısı olarak — gereksinimi, I/211*n*., I/262; 132-4, 141
düşlerde ima edilen — (Dışkı'ya da bkz.), I/249, I/262; 64, 133, 158, 176, 196-7, 243
"Dışkılık kuramı", 85-6
Diable İle du, I/215
Dikkat
—in uyanıklık yaşamından geri çekilmesi, I/100
ara düşünceleri oluşturmada — yerdeğiştirmesi, 28-9
bedensel uyaranlar ve — I/284
düşlerde unutma ve — I/97
hipnagojik varsanılarda — gevşemesi, I/84
ψ-sistemleri ve — 246, 284, 295-7, 311-2, 330
psikonevrozlarda — 189
ruhçözümsel teknik ve — I/154-6; 246, 249
uykuda süren — 230
Dil (Sözel'e de bkz.)
— sürçmeleri (Hatalara da bkz.), I/23; 313, 324*n*.
— ve bilinçöncesi, 294-5
düşlerin —le ilişkisi, I/152*n*.; 70-3, 75-8, 83-4, 86 *n*., 137-8
Diomede, I/181
Direnç
çözümlemeye karşı — I/22-3, I/192, I/207-8; 95, 174-5*n*., 239-46, 248
gerileme ve — 261-2, 264-5, 269-70
sansüre bağlı — 253*n*.
sansürün zorladığı — 43, 53, 54, 224, 264, 284
unutma ve — 240-5, 247-8, 254-5
Dişler (Diş uyaranları, düş kışkırtıcısı olarak'a da bkz.)
Düş simgesi olarak — I/90, I/137, I/274-6, I/322; 87, 116-23
—in yitirilmesi düşleri, I/90, I/137, I/274, I/276; 117-23
Diş uyaranları, düş kışkırtıcısı olarak (Dişler, düş simgesi olarak'a ve Dişlerin yitirilmesi düşleri'ne de bkz.), I/90, I/137, I/274-6; 116-23
Dizi düşler (Ardışık düşler ve Aynı gecenin düşlerine de bkz.), I/242-5, I/296; 93, 248
Doğa felsefesi, I/58*n*., I/94
Doğaüstü kökeni, düşlerin, I/56-9, I/75, I/126, I/184*n*.
Doğu düş kitapları, I/151-3*n*.
Doğum
— düşleri, 105-8, 118*n*., 121, 129-34
— eylemi, ilk anksiyete deneyimi, 131*n*.
—a ilişkin bebeksi kuramlar, 85-6, 130
Doğurma düşleri, 105-8, 118*n*., 122, 129-34
Dokunsal uyaranlar, düş kışkırtıcısı olarak, I/77, I/78, I/90, I/273, I/322; 124
Don Giovanni (*Mozart*), 223
"*Dora*", I/239 *n*.; 72*n*., 85, 118*n*., 126, 240*n*., 242*n*., 282*n*.
Dordogne, I/67
Dornbach, I/180; 161
"*Doubles entendres*", düşlere kıyasla (Sözel çift anlamlılık'a da bkz.), I/234
Dover, 241-2*n*.
Doyum yaşantısı, 286-7, 315-6, 318-9
Dönemsellik kuramı (Fliess ve Swoboda), I/146, I/216-7; 167*n*.
Dönüklük (Eşcinsellik ve Lesbiyen deneyimlere de bkz.), I/209; 22, 59, 88, 115-8, 122, 126-7

Drakon yasası, I/304*n*.
Dramatizasyon, düşlerde, I/102
Dreyfus, I/215
Droit du Seigneur, I/257
Duino, 160
Dumas, A. (fils), 52, 78*n*.
Dupuy, 225
Duvar, düş simgesi olarak, 86
Duygular
nevrotik kişiliklerde — 206-7
uyanıklık yaşamında — I/226; 188, 199, 206-7, 319
düşlerde — I/117-8, I/124-5; 108, 188-214
düşlerde çeşitli kaynakların bileşik ürünü olarak — 206-7, 232
düşlerde sevilen kişinin ölümüne ilişkin — I/298; 190-1, 302-3
düşlerde —ın aşırı belirlenmesi, 207
düşlerde —ın baskılanması, 189, 195-6, 199, 232, 278, 301
düşlerde —ın, değişimi, 321, 322
düşlerde —ın doğuşunun doğası, 300-1
düşlerde —ın serbest kalması, merkezkaçsal bir süreç, 195
düşlerde —ın ters çevrilmesi, I/192, I/286; 183, 190-1, 198-204, 300-1
düşlerde —ın uyanmadan sonraki ana taşınması, 205
düşlerde —ın yerdeğiştirmesi, I/225, I/316; 191-6, 205, 211-3
düşlerde —ın yokluğu, 190-3, 204
Duygusal çifte değerlilik, 160
Duyusal uyaranlar
— tarafından uyarılma, I/104, I/129; 223-4, 291 (Uyarılma düşlerine de bkz.)
— ve düş imgelerinin yoğunluğu, 61-2
— ve Sabitlik İlkesi, 286 ve *n*.
düş kışkırtıcısı olarak — I/57, I/75-94, I/110, I/116, I/129, I/131, I/136-8, I/269-89, 275-6, 307-8
düş içeriğinde temsil edilmiş — 65-6
düşlerde duygu kaynağı olarak — 213-4
tüm ruhsal etkinliğin kaynağı olarak — 260-1
psikozlarda —a yanıt, I/141-3
—ın kesilmesiyle uyarılma, I/105
—ın yorumu, I/77-82, I/86-91, I/270-4, I/282-7; 224-5
Ayrıca bkz.
Ağrı
Dış uyaranlar
Diş uyaranları
Dokunsal uyaranlar
Görsel uyaranlar
Isı uyaranları
İşitsel uyaranlar
Koku uyaranları
Organsal uyaranlar
Öznel uyaranlar
Duyusal yoğunluk
düş imgelerinin —ğu, I/96; 61-3, 225, 283
— ve ruhsal yoğunluk, 61-2, 283
Duyusuzluk, genel, I/76
Düğüm noktası (Sözel köprülere de bkz.), 16, 71-2
Dünyanın Kalbi (*Rider Haggard*'ın), 182-3
"Düş düşlemleri", 63
Düş düşünceleri (gizli)
—nde bastırılmış istek, I/293, I/315; 198, 315-6, 322*n*.
—nde cinsel malzeme, 126-9
—nin yoğunlaştırılması, 13-8, 22, 25-6, 28-30, 232, 312-3

—nin temel doğası, 45-6
—nin bir kesimi olarak düşlerde gerçeklik duygusu, 103*n*.
—nin düş-işlemi tarafından temsili, 22, 45-56 58-61, 66-69, 83-4, 124, 140
—nin görünür içerikte çarpıtılması, I/186, I/192-3, I/195*n*.; 238-9, 307
—nin görünür içerikle ilişkisi, I/170, I/175; 11, 28-9, 39-42, 45, 61, 87, 230
—nin kaynağı olarak çocukluk yaşantıları, I/240, I/246, I/251-2, I/267; 268-9
—nin ruhsal yoğunluğu, 61-3, 282-3, 327-9
—nin sansürü, 54-5, 239-40, 252-3
bedensel uyaranlar ve — I/286
bilinçöncesi ve — I/320*n*.; 263-5, 310-4
duygular ve — 188-90, 193-6, 198-200, 205, 211-3, 232, 277-9
düş çözümlemesi ile ortaya çıkarılan — I/195, I/223 238-40, 244-50
düşle karışmış — 231*n*.
düşler üzerine yargılar ve — I/236; 63-4, 173-5, 177-83, 186, 215
düşlerde sayılarla ifade edilen — 147, 152-3
gerileme ve — 265-6, 268-9, 270
gündüz kalıntıları ve — I/223, I/227; 230
ikincil düzeltme ve — 215-19, 221, 224
normal zihinsel yaşamdan doğan — 310-1
saçma düşler ve — 159*n*., 161-8, 172-3, 179
yalnızca önemli şeylerle ilgili — 307
yerdeğiştirme ve — 39-43, 231
Düş görme durumunun ayırt edilmesi ("Bu yalnızca bir düş"), 69, 215-6, 290-1, 295
Düş görmenin işlevi kuramları, I/126-38, I/226; 298-9, 308-9
"Düş günü," I/215
Düş içeriği (görünür)
— üzerine yerdeğiştirmenin etkisi, 39-43, 44
— üzerine çarpıtmanın etkisi, I/186, I/192; 307
—nin gizli düş düşünceleri ile ilişkisi, I/175, I/186, I/212; 11-8, 39, 45, 61-2, 87, 163, 230-1, 299*n*.
bileşik yapılar ve — 53-4
çocukluk izlenimlerinden türemiş — I/231, I/238-40, I/246; 268
deneyimden türemiş — I/65-74
duygular ve — 193, 195-6
duyusal uyaranlar ve — I/76-82, I/90-2, I/272-6, I/286-8; 123-4
erotik istekler ve — 126
ikincil düzeltme ve — I/292-3; 163
simgecilik ve — I/290*n*., I/302-3
ters çevirme ve — 58-60, 163
unutma ve — I/194; 236-7, 241, 244-5
yakın ve önemsiz izlenimlerden türemiş — I/212-4, I/216-7, I/222-23, I/226-31, I/266-8; 277-83
yoğunlaştırma ve — 13-8; 26, 44
zihinsel etkinlik ve — 173-4, 178
"Düş içinde düş," 56, 295
Düş-işlemi
— düş düşüncelerini düş içeriğine aktarır, 11-2, 173-4
— düş kaynaklarını tek bir üni-

tede birleştirir, I/226-8, I/277
—nin bilinçöncesinin kontrolü altında gündüzün işlemesi, 295-7
—nin bir işlevi olarak yoğunlaştırma, I/228; 13-39, 41-2, 173, 224, 232, 243, 256, 312-5, 319
—nin bir işlevi olarak yerdeğiştirme, I/227; 39-43, 173 ve *n.*, 231, 265
—nin düş yorumunda çözülmesi, 246
—nin gerileyici özelliği, 269-70
—nin usdışı niteliği, 310-1
— uyanıklık düşüncesinden nitel olarak ayrılır, 231
— ve düşlerde hesaplamalar, 144-7
— ve düşlerde konuşmalar, 147-54
— ve düşlerde zihinsel etkinlik, 173-86
— ve saçma düşler, 155-73
bilinçöncesi ve — 295
deneysel olarak üretilmiş düşler ve — I/230*n.*
duygular ve —189 *n.*, 193, 195-7, 199-200, 206-7, 213, 232, 277-9
duyusal uyaranlar ve — I/274-5, I/285
ikincil düzeltme ve — 215-28, 231-2
sansür ve — 53-5, 231-2
simgesel temsil ve — 81-90
temsil araçları ve — 45-69, 91-143
temsil edilebilirliğin göz önüne alınması ve — 61-79, 173-4, 231-2
Düş kaynakları (Bkz. Düş kaynakları olarak önemli gündüz izlenimleri; Düş kaynakları olarak önemsiz gündüz olayları)
Düş kışkırtıcılar, bkz.
Ağrı
Açlık
Boşaltım gereksinimleri
Cinsel duyumsamalar
Dışkılama gereksinimi
Diş uyaranları
Dokunsal uyaranlar
Duyusal uyaranlar
Görsel uyaranlar
Isı uyaranları
İdrar uyaranları
İşitsel uyaranlar
Kokusal uyaranlar
Organik uyaranlar
Ruhsal uyaranlar
Sindirim süreçleri
Solunum süreçleri
Susama
"Düş kitabı" yöntemiyle düş yorumu, I/151-3, I/156-7, I/274; 82, 119, 199
Düşlemler (Gündüz düşlerine de bkz.)
açlık —i, 286-7
bilinçdışı — 131*n.*, 219, 294
cinsel — I/233-4*n.*; 22, 60*n.*, 64, 89-92, 289, 327-9
düş malzemesi olarak — I/250-1, I/260; 63, 186-7, 217-24, 268-9, 327-8, 334
erinlik —i, 290
histerik — I/200, I/233-4*n.*, I/266 *n.*, I/294; 60 *n.*, 218, 220*n.*, 289, 327-8, 333
nevrotiklerin —i, 76
rahim içi yaşam —i, 131*n.*
yasaksevisel — I/313; 102
Düşler
—, bir düşünme biçimi, 231*n.*
—de şaşkınlık, I/254; 173, 180-4, 215
—de boşalma, I/287*n*; 49, 66, 100-2, 119, 122, 124-5, 132-3

—de hesap, 59, 60-3, 167, 237
—de içeriğin bir kesimi olarak sözler, I/260-1; 184 *n.*, 238-9
—de nedensel ilişkiler, 47-50
—de utanma, I/90, I/287-8, I/291-6, I/313; 20, 67
—de zamansal dizi (Zamansal ilişkilere de bkz.), I/104*n.*, I/143; 47-50, 60
— dizisi, I/242-5, I/296-7; 93, 248
—in bencilliği, I/317-20; 55-6, 169-70, 211-2
—in "geleceğe yönelik amaçları", 231 *n.*, 299*n.*
—in kesintiye uğraması, 63-5, 66, 175, 216, 241, 283
—in süresi (Zaman duygusu, düşlerde'ye de bkz.), I/80, I/116; 221-4, 241, 295, 308
—in tanı değeri, I/57, I/86-7, I/123
anksiyete —i, (Bkz. Anksiyete düşleri)
anlaşılmaz ve anlam çıkarılmaz — (Bkz. Düşlerin tutarsızlığı)
ardışık — 248
aynı bütünün parçaları olarak aynı gece görülen — 65, 78-9, 133, 173*n.*, 248
bebeksi — I/182*n.*, I/184*n.*, I/239
ceza —i, 200-4, 279-82
cinsel — I/117, I/132, I/136, I/247; 100-2, 126-7
çalar saat —i, I/79-81, I/271
çocukların —i, (Bkz. Çocukların düşleri)
deneysel olarak üretilmiş — I/78, I/82-7, I/91, I/94, I/129, I/175, I/230*n.*, I/269-70; 114-5, 227-8, 307
doğum —i, 105-8, 118*n.*, 121, 129-34
düş görenin kendi ölümü —i, 180-3, 200, 204-5
diş sökme —i, I/137, I/274, I/276; 117-23
düşme —i, I/77, I/90, I/250, I/320-2; 123-6, 308
geleceği haber veren — I/56-7, I/58, I/116, I/123, I/150; 335
gebelik —i, I/177-8; 131-2
gösterimci — I/90, I/287-8, I/291-6, I/313; 19, 67
hipermnezik — I/65-71, I/109, I/116; 307
ikiyüzlü — I/195*n.*, 129*n.*, 200-1
"karşı istek" —i, I/196-210
kurtarma —i, 133
"masum" — I/231-7, I/247; 127-8, 132, 149-50
merdiven —i, I/287-9, I/296; 86
Oedipus —i, I/227*n.*, 128-30
ölü kişilere ilişkin — 150-60, 164-8, 178-80, 233-4, 256-7, 272, 290-1
rahatlama —i, I/176-7, I/211*n.*, I/282-3; 127, 132-3, 291
rahatsız edici — I/185-7, I/196 I/202-10; 277-80
saçma — 74*n.*, 145, 155-73, 176-9, 237
sevilen kişilerin ölümü —i, I/71, I/132, I/202-4, I/297-309, I/315-6; 160, 191, 280-2, 302-3
sınav —i, I/323-5; 116, 178-9, 202-3
tırmanma —i, 19-23, 39, 59, 96
tren kaçırma —i, 116
uçma —i, I/90-1, I/275, I/287, I/320-2; 101, 116-7, 123-4
uyarılma —i, I/78-81, I/282, I/287 *n.*; 98, 133, 221-4, 290-1, 295-7
yangın —i, 125-6, 233-4, 256-7, 272, 290-1
yaşamöyküsel — 79-81, 94-6, 118*n.*

yeni evli çiftlerin —i, I/132
yineleyen — I/96 *n.*, I/143, I/194*n.*, I/239; 202-3, 299*n.*
yüzme —i, 123, 125-6
Ayrıca bkz.
Bir düşün biçimi
Düş anıları
Düşlerde abartma
Düşlerde bellek
Düşlerde boşluklar
Düşlerde duygular
Düşlerde espriler
Düşlerde ketvurulmuş devinim
Düşlerde şaşkınlık
Düşlerde tutarsızlık
Düşlerde unutma
Düşlerde yargılar
Düşlerde eklenti
Düşlerin karanlıklığı
Düşlerin süresi
Düşlerin tanı değeri
Düşlerin varsanısal özelliği
Düşlerin Yorumu [kitap], I/24, I/29, I/34-55, I/145-7, I/221; 120-1, 122-3, 140, 182, 205, 244-5
Düşme düşleri, I/77, I/90-1, I/250, I/320-2; 123-6, 308
Düş simgeleri (Bkz. Simge)
Düş simgeleri olarak alt ve üst,19-23, 39, 59, 140
Düşünce etkinliği, uykuda direten 272-8, 295, 307-9, 310-3, 315
"Düşünce özdeşliği," 319
Düşüncelerin çağrışımı, I/110-1, I/113, I/117, I/128, I/141-2; 18, 239, 262, 309, 312, 314, 316
nevrotiklerde — 252-3
psikotiklerde — I/141-2; 253-4*n.*
Düş yorumu (Nevrotiklerin ruhçözümlemesi ve Ruhçözümlemesi'ne de bkz.)
— asla tamamlanmaz, 13, 248
—nda tutulan yöntemler, I/149-53
— tekniği, I/55, I/153-8, I/196, I/214, I/290-1; 13-5, 44-5, 83-4, 91*n.*, 177-8, 238-55
"alegorik" — 247
"anagogic" — 247
bilimöncesi — I/56-8
"bilinçdışına giden kral yolu", 324
"bölümlü" — 246
"düş kitabı" yöntemiyle — (bkz. "şifre çözme")
"simgesel" yöntemle — I/57-8, I/65-6, I/152, I/156, I/274-6; 65-6, 72, 229, 328
"şifre çözme" yöntemiyle — I/151-2, I/156-7, I/274; 82-3, 118-9, 199
zıtlarla — I/152*n.*

Eberstein Kontu Baladı, 85
Echemtal, I/179
Ego, I/103, I/107, I/135, I/283; 55-6, 59, 140, 211*n.*
— ve bastırılmış istekler, 278-80
— ve id, I/23-4
— ve libido, 140
— ve superego, I/23-4; 203-4 *n.*
birincil ve ikincil — (*Meynert*), I/299-300
Ehniger, Dr., I/121*n.*
Einstein, A., I/20
Ekdal (Yaban Kazı nda), 29-30
Eklemeler, düşlere, I/205*n.*, 184, 216, 242
Eleştirel etkinlik, düşlerde, I/109; 46-7, 215-6, 230
Eleştiri
ruhçözümlemesindeki hasta tarafından —nin terk edilmesi, I/154-6, 246
saçma düşlerde ifade edilmiş — 163, 173

Eliot, George, 24
"*Emil*," I/180
Emmersdorf, I/260
Empotans (Ereksiyona da bkz.), sınav düşlerinde ifade edilen — korkusu, I/325
düşlerde temsil edilen — I/235-6; 25, 92*n*., 94-5, 200
Emzikli anne ve çocuk, I/253, I/256, I/273, I/282; 23, 59, 292, 297
Emzirme, I/253, I/256, I/273, I/282; 21-3, 59, 103, 292, 297
Enerji, bağlı ve serbest ruhsal, 316-9, 325-6
Engizisyon, I/77, I/121*n*.
Ennead (*Plotinus*), I/185*n*.
Epilepsi, I/140, I/250; 267
Ereksiyon, düşlerde simgeleştirilmiş (Empotans ve Boşalma'ya da bkz.), 84, 108, 110-1, 124
Ereutophobia, 32
Erinlik, I/123, I/234; 119
—in masturbasyon arzuları, 116, 117, 121-2, 304-5
— düşlemleri, 290
—de cinsel merak, 77, 253-4*n*. (Çocuklukta cinsel merak'a da bkz.)
Erkek cinsel organları
— üzerine düşler, I/260; 100, 117-8
düşlerde simgeleştirilmiş — I/137, I/276; 77-80, 84-112, 115, 118-9, 121, 141-2
Eros, I/210*n*.
Erotik istekler, düşlerde ifade edilmiş, I/210-1 *n*., I/320*n*.; 66, 112, 127-8
Ertelenmiş düş yorumu, I/95; 245
"Ertelenmiş eylem" kuramı, I/253
"*Erwartung und Erfüllung*" (*Schiller*), 194*n*.
Espri-işlemi, 87 ve *n*.
Espriler
artı enerjinin deşarjı olarak — 322
bilinçdışı ve — 251*n*., 252
düşlerde — I/114, I/225, I/257-8; 31-2*n*., 71, 76-7, 82, 138, 241-2 *n*., 314
uyanıklık yaşamında — I/152 *n*., I/225; 31-2*n*., 76, 83, 87, 162-3, 207*n*., 241-2*n*.
Esprit d'escalier'si, sansürün, 215
Eşcinsellik (Dönüklüğe de bkz.), I/209; 22, 59, 88, 115-8, 122, 126
"Eşik" simgecilik, 229, 281
Etna dağı, I/77
Etrüsk kapları, I/176; 193-4
Etrüsk mezarları, 183
Ev, düş simgesi olarak, I/136-7, I/274-5; 77, 86, 94-5, 96*n*., 127-8, 129, 182-3
Evlilik, düş simgelerinde temsil edilmiş, 85, 88
Exner, Sigmund, 209*n*.

Falstaff, I/254*n*.
Farina, Johann Maria, I/78
Faust (*Goethe*), I/129, I/193; 17, 20-1, 209*n*.
Felç
genel — 168-9
histerik — I/140, 284
Ferenczi, Dr. S., (Ayrıca Kaynakça A'ya da bkz.), I/50, 98
Fidelio (*Beethoven*), 116-7
Fidibusz (Macar mizah dergisi), 99
Fiesco (*Schiller*), 68*n*.
Figaro (*Nozze di Figaro*'da), I/257; 163
Firavunun düşü, I/150; 65-6
Fırın, düş simgesi olarak, 85
Fiziksel temeli, ruhbilimin, I/38-40
"*Flavit et dissipati sunt*", I/262; 197

Fleischl von Markow, Ernst, I/164*n*., I/167-8, I/255; 150, 152-3, 209 ve *n*., 210-1, 213
Fliegende Blätter, I/233*n*.; 32, 148*n*., 190, 226
Fliess'in kızı (Pauline), 213
Fliess'in kızkardeşi, 207, 213
Fliess, Wilhelm (Ayrıca Kaynakça A'ya bkz.), I/18, I/28, I/40, I/146*n*., I/168-9, I/195*n*., I/219, I/221; 28, 32, 56, 59, 63, 150, 168-9
"Flora", I/224-5; 16
Florence, I/216*n*.
Fluss, E., I/25 ve *n*.
Fobiler (Anksiyete; Klaustrofobi ve Korku'ya da bkz.), I/43, I/153, I/292-3; 73, 89-92, 289, 327-8
anneyi ölü bulma —i, I/308-9
cinayet itkileri —i, I/309
diri diri gömülme —i, 131*n*
haşarat —i, 20
histerik — I/43, I/153, I/309-10; 300, 328
pencereden düşme —i, I/210
Folklor, I/48, 82, 88, 335*n*
Fouquier-Tinville, A. Q., I/79
Fragment über die Natur (*Tobler*'in, yanlışlıkla *Goethe*'nin sayılmış), 168-70, 177
France, Anatole, I/133*n*., I/145
Franklin, John, I/183*n*.
Fransız Devrimi, I/78*n*., I/79-80; 221-2
Franz Josef, Avusturya İmparatoru, I/257, I/260; 31*n*.
Ferdinand ve İsabella, İspanyalı, I/262
Freischütz, der (*Weber*), 148*n*.
"Fremd gemacht" (*Rosegger*), 200-1
Frengi, I/208; 34*n*., 36
Freud
—'un geleceğine ilişkin kehanetler, I/241-3
—'un İtalya ziyaretleri (Bkz. İtalya)
—'un keşifleri, I/20-3, I/26, I/27-30
—'un kişiliği, I/24-6
—'un *professor extraordinarius* olarak atanması (Viyana Üniversitesine de bkz.), I/188, I/190-1, I/241-2, I/320; 282
—'un Roma'yı ziyaret özlemi (Roma'ya da bkz.), I/242
—'un yaşamı ve kariyeri, I/15-26, I/27-30
— ve Alman Milliyetçiliği, I/258-9, I/262; 56
— ve kokain (Bkz. Kokain)
kendi düşlerinin çözümlemesinde — (Bkz. öz-çözümlemesi, Freud'un)
Freud'un annesi, I/71, I/241, I/253-5, I/297; 302
Freud'un babası
—nın ölümü, I/46, I/266*n*.; 50-1, 157-9, 164-5
— ve antisemitizm, I/245
— ve glokom, I/219-20, I/265
Freud'un düşlerinde gönderme yapılan — I/189, I/221-2, I/240-2, I/264-5; 27, 153-4, 164-7, 175-80, 210
Freud'un büyükbabası, 302
Freud'un çocukları ("*Mathilde*"ye de bkz.)
— tarafından görülen düşler, I/179-82
— üzerine ya da onlara ilişkin düşler, I/164-7, I/172; 26, 33, 35, 170, 172, 173 *n*., 175-6, 197, 205, 213, 269, 280-2
—nın dadısı, 171
Freud'un dadısı, I/297 ve *n*.
Freud'un hobileri
—, antikalar, I/176, I/216*n*.; 193
—, kitap koleksiyonu, I/221; 18, 39, 195

Freud'un *Josef* amcası, I/188-92, I/214, I/240-1; 27, 40, 55, 199, 211 *n.*, 290
Freud'un karısı
"Botanik makalesi düşü"nün çözümlemesinde ima edilen — I/218-9, I/221-3, I/224; 16
"*Irma*" düşünün çözümlemesinde ima edilen — I/161, I/163*n.*, I/168, I/170, I/172, 26
diğer düşlerin çözümlemesinde ima edilen — I/180-1, I/215, I/256, I/281, I/318; 33, 35, 193,
—, *Freud*'un düşlerindeki tipler, I/176; 280-1
—, nişanlanma ve evlenme, I/17, I/18, I/27, 166-8
Freud'un kız kardeşi (en büyük), I/221
Freud'un okul müdürü, I/71, I/260-1
Freud'un yeğeni *Hermann*, I/182, I/301-3
Freud'un yeğeni *John*, I/281; 153-4, 209-11
Freud'un yeğenleri, I/301-3
—*Pauline*, 213
Freud'un yengesi, I/260
Fulda, Ludwig, I/292

Ganymede, I/266*n.*
Gargantua, I/264; 197
Garibaldi, 157, 176
Garipliği, düşlerin, I/55, I/73, I/100, I/106
Garnier, Jules (*Rabelais*'yi resimleyen), 197
Gärtner, Profesör ve Bayan, I/220, I/224-5; 16
Gastein, 110
Gebelik
— düşlemleri, 290
— sırasında düşler, I/177-8, I/298; 132
düş simgelerinde temsil edilmiş — 88, 108, 131, 133*n.*
Gece işemesi, I/264-5; 102, 125, 133*n.*, 134
Gece korkuları, I/187*n.*; 303-4
Gedanken und Erinnerunge (*Bismarck*), 109
Gemi, düş simgesi olarak, 83*n.*, 85, 133*n.*, 192
Genel duyusuzluk [anestezi], I/76
Genel felç, akıl hastalığında, 168
Gerçeklik
düşlerde temsil edilen olayların —ği, 22
düşlerde — duyguları, I/236; 103
— ilkesi, 287*n.*
— sınaması, I/103-4; 286-7
— ve "düş içinde düş", 69
düşlerde istenmiş olan şeyle denkleşen — 159
maddi gerçeklikten farklı ruhsal — 327-8, 334
düşlerin —le ilişkisi, I/61-4, I/103-6, I/114
uykuda —ten yoksun kalma, I/271; 266, 308-9
Gerileme
biçimsel — 270
düşlerde — I/38; 264-71, 286-8, 294-8, 315, 322*n.*
normal uyanıklık yaşamında — 265, 269
patolojik durumlarda — I/38; 266-8, 269-70, 287-8
yerel — 270
zamansal — 270
Germinal (*Zola*), I/262
Giotto, I/74
Giskra, Karl, I/241
Giyinik olmama düşleri, I/77, I/90, I/287-8, I/290-6, I/313; 19, 67
Giyotin, I/88, I/131; 221-2, 295

Giysiler, düş simgesi olarak, I/137, I/235, I/252-5; 86, 91-2, 122
Gizli içerik (bkz. Düş düşünceleri, gizli)
Gizlilik, düşlerde "bir yığın yabancı" ile temsil edilen, I/295-6; 14
Gleichenberg, I/243
Goethe, I/129, I/256, I/314; 48*n.*, 52, 84, 328
— ödülü, I/193*n.*
— üzerine düşler, 59, 68*n.* 168-9, 176-7, 202
—'den alıntı, I/129, I/193, I/197*n.*; 17, 21, 158, 209
Gorizia, 194
Göğüsler, düş simgesi tarafından temsil edilmiş, 20-2, 31, 103
Görsel
— varsanılar, I/142; 228-30 (Hipnagojik varsanılara da bkz.)
düşlerde — imgeler, I/83-6, I/101-2; 57, 74, 157-8, 257-8, 268-70, 274, 314
düş kışkırtıcısı olarak — uyaranlar, I/76, I/78, I/83-6, I/136, I/275-6; 268-9
Görünür içerik (Bkz. Düş içeriği, görünür)
Gösterimci düşler, I/90, I/287, I/291-6, I/313; 19, 67
Gösterimcilik
çocuklarda — I/247, I/293-5
nevrotiklerde — I/293
Göz, düş simgesi olarak, 128*n.*
Gözde çocuk, 129*n.*
Gradiva (Wilhelm Jensen'in), I/150*n.*; 103*n.*
Grado, 192*n.*; 194
Gradus ad Parnassum (Clementi), 102
Graz, I/259, I/264; 136
Gregory, John, I/77
Grignard'ın tepkileri, 113
Grillparzer, Franz, I/263, I/311
Grimm masalları, 204
Grüne Heinrich der (G. Keller'in), I/295; 137
"Gschas" geceleri, I/265-6 *n.*
Gulliver'in *Yolculukları,* I/82; 244
Güller Savaşı, I/261
Gülme, 322
Gündüz düşleri (Düşlemler'e de bkz.), I/102, I/219-20; 217-9, 220*n.*, 257-8
Gündüz kalıntıları
— ve "işlevsel görüngüler", 230
— ve anksiyete düşleri, I/324
— ve bilinçdışı istekler, I/316; 277-85, 293
düşlerin malzemesi olarak — I/212-3, I/214-37, I/276-8, I/286-7; 275-85, 299*n.*, 307
düş literatüründe — I/61-2, I/71-3, I/74, I/129-30, I/132

Haberci düşler, I/57-9, I/116, I/123, I/150; 335
Hagen (Nibelungenlied'de), 239
Haggard, Rider, 181-3
Hakikat ve sansür, 166
Hal, Prens, I/254 *n.*; 211
Hall, G. Stanley, I/533
Hallstatt, I/179
Hameau, I/181, I/238
Hamilcar Barca, I/245
Hamlet, I/111, I/224, I/312 *n.*, I/313-4; 172-3
Hamnet, I/315
"Hans, Küçük," I/182*n.*, I/299*n.*, I/302*n.*
Hareket etkinliği ve ruhsal aygıt, 260, 263, 266, 277, 286-8, 297, 315-9, 321-2
Hareket felci, uykuda, I/38; 67-9, 195-6, 277, 288
Harita, düş simgesi olarak, 87

Hasdrubal, I/245 *n.*
Haşarat, düş simgesi olarak, 88
Hatalar (Dil sürçmeleri'ne de bkz.), 152 *n.*, 184, 242-3, 258*n.*, 321
Hayalet, düş simgesi olarak, 134
Haydutlar, düş simgesi olarak, 125-6, 134
Hayvanlar, düş simgeleri olarak, I/137, I/274, I/280; 88, 126, 136, 140, 190-1
Hayvanların düşleri, I/183-4
Haz ilkesi (Hazsızlık ilkesi'ne de bkz.), I/40; 287*n.*
Hazsızlık, I/185-6, I/209, I/284-6; 212-3, 294, 300 ve *n.*, 315-21
— ilkesi (Haz ilkesi'ne de bkz.), 294-5, 317-21
bir "sinyal" olarak — 319
Hegel, I/107
"Heimkehr, die" (*Heine*), 216*n.*, 238
Heine, 164*n.*, 216 *n.*, 238
Heinrich von Ofterdingen (*Novalis*'in), I/134
Helen (*Offenbach*'ın *La Belle Hélène*'inde), 215*n.*
Heller, Hugo, I/50
Helmholtz, I/38; 328
Henry IV (*Shakespeare*), *I. Kısım*, I/254*n.*; *II. Kısım*, 211
Henry VI (*Shakespeare*), *III. Kısım*, I/260
Henry VIII, I/261-2
Herbart, J.F., I/21
Herbst, Eduard, I/241
Herder, J.G. von, I/255
Herkül, 197
Hero ve Leander, I/263
Herodes, Dr., 171
Herodotos, 128*n.*
Herophilus, I/183*n.*
Hesse, Hermann, 36
Hırs
—a denk düşen pislik, I/248
— ve gece işemesi, I/265
Hızlanmış düşünce akışı, düşlerde, 221-3
Hietzing, 32
Hilferding, Bn Dr. M., 200
Hint'lilerde düş yorumu, I/58 *n.*
Hipermnezi, düşlerde, I/65-71, I/109, I/116; 307
Hipnagojik varsanılar, I/84-6, I/101-2, I/270
Hipnoz, I/17, I/21, I/27-8, I/154, I/198; 114-5, 290*n.*
Hippias, 128*n.*
Histeri, I/17-8, I/21, I/27-8, I/167, I/196, I/300; 252, 315, 332-3
çocuklarda — I/248
erkeklerde — 167
Freud'un — kuramı, I/263, I/265; 180, 197
Hamlet ve — I/314
—de beden kesimlerinin aktarılması, 118, 121
—de duygu yerdeğiştirmesi, 189-90
—de ertelenmiş eylem, I/253
—de kuşku, 240*n.*
—de sözel biçim bozuklukları, 37
—nin cinsel temeli, I/200; 77
Histerik
— anksiyete, I/159
— düşlemler, I/200, I/233-4 *n.*, I/266*n.*, I/294; 60*n.*, 218, 289, 333
— felç, I/140; 284
— fobiler, I/43, I/153, I/308; 300, 328
— kusma, 290, 333
—lerin düşleri, I/196, I/252
—lerin ruhçözümlemesi, I/252, I/267; 245, 250-1, 311, 315
— nöbetler, I/200-1, I/251, I/321;

60*n.*, 123, 220*n.*, 267, 297
— özdeşleşme, I/199-201
— taklit, I/200, I/251; 19
— varsanılar, 266-7
Histerik belirtiler, I/159-62, I/166-7, I/199-201; 64*n.*, 332-4
gerçek olaylara değil düşlemlere bağlanmış — I/266*n.*; 218
zıtlaşan istekler arasında çatışmadan ileri gelen — 290
—in çözümü, 250-2
düşlerinkine kıyasla —in oluşumu, 315, 319, 322-4, 329
Hitler, Adolf, I/20, I/30
Hofburg (Viyana), 151
Hollós, Dr., I/50
Homeros, I/295-6, I/298; 202, 275*n.*
Hoplama ve uçma ve düşme düşleri, çocuklarda, I/321-2; 123-4
Husyatin, I/282

Isı uyaranları, düş kışkırtıcısı olarak, I/57, I/77-8, I/90

Ibsen, H., I/306; 30
İçgüdü öğeleri, 126
İçsel (Organsal) duyusal uyaranlar, I/86-94, I/110, I/131, I/136-8, I/269-71, I/275-6, I/284, I/286-8; 132-3, 286, 308
İçsel (Öznel) duyusal uyarılmalar, I/83-6, I/110, I/131, I/269; 268, 307
İd
—in egoyla ilişkisi, I/23-4
—in superegoyla ilişkisi, I/23-4
İdrar (Gece işemesi ve İşeme'ye de bkz.)
— simgeciliği, I/268*n.*, I/276; 98, 132-3
— kaçırma, I/264-5; 102, 125, 133*n.*, 134
düş kışkırtıcısı olarak — uyaranları, I/137, I/211*n.*, I/259-67, I/268*n.*, I/270, I/276, I/282, I/287*n.*; 133, 141
— yolu erotizmi, 133
İğdişlik
— düşleri, çocuklarda, 97
— kuramı (bebeksi), 94
— tehdidi, 333
düşlerde simgeleşmiş — 87, 94, 97-8, 118*n.*, 142
mitolojide — I/305; 128*n.*, 333
Oedipus karmaşası ve — I/22; 128*n.*
İkinci düzeltme (Tekleştirme gereksinimi'ne de bkz.), I/42, I/283, I/292; 47, 178, 187, 215-32, 238-9, 256, 295
— örnekleri, 111-2, 302-3
—nin sonucu olarak Oedipus söylencesi, I/313
sınav düşleri ve — I/324
uyanıklık yaşamında — 223-6
İkincil süreç (Birincil süreç ve Ruhsal ajanlar'a da bkz.), I/22-3, I/26, I/38, I/196-7, I/284-5, I/309; 41-2, 216, 316-26
İkiyüzlülük düşleri, I/195*n.*, 129*n.*, 200-4
İlkel insanda düşler, I/55-7
İmgeler, düşlerde
görsel — I/83-6, I/101-2; 56-7, 74-5, 258-9, 268-70, 274, 314
işitsel — I/114
İmparatorun Yeni Giysileri, I/292
İncil, I/121, I/150, I/176*n.*; 65, 112, 211*n.*
İncil, Philippson'un, 302
İngiltere'de, Freud, I/19
"*Instanzen*" teriminin çevirisi, 259*n*
Iphigenia, I/256*n.*
Iphigenie auf Tauris (*Goethe*), I/256*n.*
İrlanda denizi, 243
"*Irma*", I/158-73, I/175, I/187, I/191, I/

212, I/222, I/229*n.*; 26-7, 28-9, 40, 44, 47, 50, 55, 72, 237, 257, 313
İsa, I/121
Ischl, I/257
Isonzo nehri, 269
Israelitische Bibel (*Philippson*), 302*n.*
İsrailoğulları, 111, 171
İstek çatışması, düşlerde ketvurulmuş devinim duygusuyla temsil edilen, I/295; 68-9
İstek doyurma
— ve çözümleyicinin yanılmış olduğunu kanıtlama isteği, I/201-2, I/207-8
— ve Freud'un kuramının geçerli olduğunu kanıtlama isteği, 123
— ve kendinin yanılmış olması isteği, 35-7
anksiyete düşleri ve — I/186-7, I/209-11, I/285, I/316; 214, 272, 278-9, 299
bebeksi istekler ve — I/240-2, I/244-6, I/266-8, I/292, I/294, I/298-9; 275, 287-8, 320-1
bedensel uyaranlar ve — I/278, I/280-1, I/284
ceza düşleri ve — 200, 203, 278-80
Çocukların düşlerinde kılık değiştirmemiş — I/179-82, I/184*n.*, I/186; 274-5
duygunun ters çevrilmesi ve — 199
düşlemlerde — 218
düşler, psikozlar ve psikonevrozlarda ortak — I/142-3; 289-90
düşlerde — I/38, I/142, I/170, I/173-84, I/276-7, I/283-5; 213-4, 256-8, 272-92, 307-8, 335
ölüm düşleri ve — I/298-9, I/302-7, I/311-3, I/315-6
rahatsız edici düşlerde kılık değiştirmiş — I/185-7, I/191-3, I/195-211; 198, 272-3, 277-9, 299-301
temsil araçları ve — 55, 59-60, 62
İstek kipi, düş içeriğinde şimdiki zaman bildirme kipiyle ifade edilmiş düş düşüncelerindeki, 258
İsteklerin doğası, I/40; 285-7, 315, 317-8
İstençdışı düşünceler (Serbest çağrışım'a da bkz.), I/100-4, I/121-5, I/155-6; 240, 246, 249-51, 309
"İstençli" düşünceler, I/154-5
İşeme (Gece işemesi; İdrar uyaranları, düş kışkırtıcısı olarak'a da bkz.)
düşlerde sözel olarak ima edilen — 37
düşlerde temsil edilen — I/249, I/259-67, I/276; 83*n.*, 98, 104, 132-3, 196-7
İşitsel
— varsanılar, I/140-3; 148*n.*
düş kışkırtıcısı olarak — uyaranlar, I/76-83, I/85-6, I/102, I/275-6, I/281-2
düşlerde — imgeler, I/101-2
"İşlevsel görüngü" (*Silberer*), I/263*n.*; 109, 228-9
İtalya Kralı, 19, 23
İtalya, Freud'un ziyaret arzusu, I/242-6, I/281; 50, 161, 197, 269
"Itzig, pazar binicisi", I/280

Jackson, Hughlings, 289*n.*
Japonlarda düş yorumu, I/58*n.*
Jehovah, I/262*n.*
Jenkinson, Dr. (*Daudet*'nin *Le Nabab*'ında), 25

Jensen, Wilhelm, I/150 *n.*; 103*n.*
Jocasta, I/310-1, I/313
Jones, Ernest (Kaynakça A'ya da bkz.), I/164., I/320*n.*
Joyeuse, Monsieur (*Daudet*'nin *Le Nabab*'ında), 258
Jul Sezar, 128*n.*, 153, 210
Julius Caesar (*Shakespeare*), 153, 210
Jung, C.G. (Kaynakça A'ya da bkz.), I/19, I/29, 118 *n.*, 121

Kabul edilmezlik, bilince (Sansür ve Bastırma'ya da bkz.), I/194, I/225, I/285; 262-4, 269, 311, 329-30
Kadın cinsel organları
— üzerine düşler, I/250; 64-5, 100
düşlerde simgeleştirilmiş — I/234-5; 77, 85-7, 105-8, 115, 117-8, 127-8, 129-32, 133
Kahire, I/78
Kahlenberg, I/161
Kaiser Josef Anıtı, 151-2.
Kalıntıları, bir önceki günün (Bkz. Gündüz kalıntıları)
Kalp, düşlerde simgeleştirilmiş, I/137, I/274
Kamçı, düş simgesi olarak, 109-12
Kant (Kaynakça A'ya da bkz.), I/119; 228
Kapı, düş simgesi olarak, 77, 127
Karabasanlar, I/57, I/87
"Karakter", bellek izlerine dayanan, 262
Karl (*Ut mine Stromtid*'de), I/165
Karlsbad, I/243
"Karşı istek" düşleri, I/196-210
Karşısav, eski dillere kıyasla düşlerde, 52*n.*
Karşıt yük, 321
Karşıtlar
—la düş yorumu, I/152*n.*, 189-9
—la temsil (Ters çevirmeye bkz.)
Kasık kılları, düşlerde simgeleştirilmiş, 88, 97*n.*, 108, 118
Kätchen von Heilbronn (*Kleist*'ın), 25*n.*
Kayıtsız duygu tonu, düş içeriğinin, 195-7, 198, 278
Kaynakları, düşlerin (Bkz. Düş kaynakları)
Kehanet düşleri, I/57-9, I/116, I/123, I/150; 335
Keller, Gottfried, I/295; 137
"Kendi kendine simgecilik", yorgun düşüncelerde (*Silberer*), I/101*n.*; 75-6, 228-9
Kesin olmayış, düşlerde (Bkz. Belirsizlik, düşlerde)
Ketvurulmuş devinim duyguları, düşlerde, I/286-9, I/291, I/295-6; 19-20, 67-9, 163, 303, 308
Kışkırtıcıları, düşlerin (Bkz. Düş kışkırtıcıları)
Kıskançlık
anababaya yönelik — I/311-5
oğlan ve kızkardeşlere yönelik — I/300-5
Kısmi uyku olduğu kuramı, düşlerin, I/128-30, I/133, I/138, I/229; 309
Kişilik
— yarılması, I/143
düşlerde ve akıl hastalığında — sapması, I/141-3
Klasik antik çağ
—da düşlerin anlaşılması, I/56-9, I/62-3, I/67, I/75, I/86, I/126, I/151, I/183-4*n.*, I/275; 84, 329
—ın kanatlı fallusu, 125
— ve Oedipus karmaşası, I/310-4; 128*n.*
Klaustrofobi, 18
Kleist, Heinrich von, 25 ve *n.*

Knödl, I/254-6
Koşullu ruh halinin düşlerde temsili, 67, 158-9, 167
Kokainin tıbbi kullanımı, I/164, I/168, I/170, I/172, I/219-20, I/222, I/225, I/255, I/265; 16
Koku uyaranları, düş kışkırtıcısı olarak, I/76, I/78
Kollektif figürler (Özdeşleşme'ye de bkz.), 26-30, 53-5, 161-4, 209
Koller, Carl, I/17, I/219-20
Konuşma (Dil, sözel'e de bkz.), ruhsal işlevde, I/40; 294, 326*n*., 332
Konuşma figürleri, düşlerde sözcük olarak temsil edilen, 137-8, 158, 174
Konuşmalar, düşlerde, I/232-3; 37-8, 46, 147-54, 193, 234
Koral Senfoni (*Beethoven*), 117
Kore, I/108
Korku (Anksiyete ve Fobiler'e de bkz.)
—nun doyurulması olarak düş, 278-9
düşte yaşanan — 193
nesnel — 317
ölüm —su, I/302-3
Korsakoff sendromu, 115
Königstein, Dr., I/220, I/222-6; 16-7
Körner, I/155
Kraliyet kişileri, düş simgesi olarak, 84, 139
Krauss, F.S. (Kaynakça A'ya da bkz.), 323*n*.
Kravat, düş simgesi olarak, 86
Krems, I/259
Krezüs, 290
Kriemhild (*Nibelungenlied*'de), 239 *n*.
Kris, Dr. Ernst, I/38*n*.
Kronos, I/305; 333
Kudüs, I/111
"*Kurt Adam*", I/29, I/233*n*.; 45*n*., 103*n*., 245-6 *n*.,
Kurtarma düşleri, 133
Kusma, histerik bir belirti olarak, 290, 333
Kuşkonmaz, düş simgesi olarak, I/233
Kuşku, 66, 176-7, 239-40
Kutu, düş simgesi olarak, I/137, I/204, I/234, I/236, I/265, I/274; 85, 89, 137
Küçük Terzi (*Grimm*'in), 204, 246-7
Kürk, düş simgesi olarak, I/137

Laïus, Teb Kralı, I/310-1
Lasker, Eduard, 32-4
Lassalle, Ferdinand, 32-5
La Vendée, I/78*n*.
Lecher, Dr., I/318
Leiden eines Knaben, die (*C.F. Meyer*'in), 198
Lenau, N., I/206
"*Leopold*", I/160, I/165-7, I/167, I/171
Lesbiyen deneyimler (Bkz. Dönüklük)
Lessing, G.E., I/225
Libido ve anksiyete, I/210, I/285; 69, 140, 305
Liebeskonzil, das (*Panizza*'nın), I/266*n*.
Liechtenstein, I/108
Lied von der Glocke (*Schiller*), 158*n*.
Liesing, 32
Literatür, düşler üzerine, I/43, I/55-147, I/158
Livy, 128*n*.
Lobgesänge auf König Ludwig I (*Heine*), 164*n*.
Lopez, General, I/111; 253-4*n*.
"*Louise*", 180-2
Lubbock, Sir John (*Lord Avebury*), I/56
Lübeck, I/242
Ludwig, Bavyera kralı, 164*n*.
Ludwig, Ernst, I/217*n*.
Lyons, Miss, 190
Lys Rouge, Le (*Anatole France*), I/133*n*.

Macbeth, I/315
Macrobius, I/57
Madde ve Devinim (*Clerk Maxwell*'in), 184, 243
Madeira, 86
Magdeburg, I/183*n.*
Malade Imaginaire, Le (*Moliére*), 243
Mani, I/140; 87*n.*
Mantık, düşlerde varlığı ya da yokluğu, I/104 *n.*, I/106-10, I/113; 266
Mantıksal ilişkiler, düşlerde temsil edilen, 45-53, 178, 232, 265-6
Manzaralar, düş simgesi olarak, 86-7, 97, 130
Marat, J.P., I/79
Maraton, 128*n.*
Marbach, 184*n.*
Marburg, 184
Maria Theresa, Avusturya İmparatoriçesi, 157
Mariage de Figaro, Le (*Beaumarchais*), I/257; 163
Marxow, Fleischl von (bkz. *Fleischl von Marxow*)
Masa, düş simgesi olarak, 86, 105-8
Masallar, I/295; 42*n.*, 226*n.*, 246-7, 278, 300*n.*
Masohizm, I/209; 106, 107
Masohizm, "zihinsel", I/209
Masséna, I/246
Masturbasyon, I/235-6; 79*n.*, 87, 94, 96, 102, 111-4 116-22, 267, 304-5, 333
  diş uyaranı bulunan düşler ve — 15-22
  düşlerde simgeleştirilen — I/235-6; 79*n.*, 87, 95-6, 101-2, 109-10
  —un çocuklukta yasaklanmasının düşlerde ima edilmesi, 93-4, 111-2, 266, 304-5, 333
"Masum" düşler, I/231-7, I/248; 127-8, 132, 149-50
"*Mathilde*", I/164-5, I/170, I/172
Maupassant, Guy de, 24
Maxwell, J.Clerk, 184, 243
Meaux, I/70
Meeres und der Liebe Wellen, Des (*Grillparzer*'in), I/263
Megalomani, I/264-5, I/266-7; 198, 277
  babaların —si, 176
Mekanı, düşlerin, I/100-1; 259
Mekanın ayırdında olma, düşlerde, I/103, I/104*n.*, I/116
Mekke, I/111
Melankoli, I/140; 64*n.*
Menelaus (*Offenbach*'ın *La Belle Héléne*'inde), 215*n.*
Mephistopheles (*Goethe*'nin *Faust*'unda), I/129, I/193*n.*
Merdiven düşleri, I/287-9, I/296; 85-6, 94-6, 100-3; 115
Meredith, George, 34*n.*
Metni, düşlerin, 184*n.*, 238-40
Meyer, Conrad F., 198
Meyer, Karl, I/177
Meynert, Theodor, (Kaynakça A'ya da bkz.), I/21; 166
Meyve, düş simgesi olarak, 20-2, 103
Milton, I/187*n.*
Miramare, 192
Miller, I/48, I/305; 76, 82, 88, 128-9*n.*, 131, 333
Mnemik öğeler, 262
Mnemik sistemler (*Mnem.*) (Bellek ve Bellek izleri'ne de bkz.), I/40; 261-6, 286-7, 293-5, 298, 316-21, 331-2
"*Moi splanchnique*", I/88
Moliére, 243
Montbrison, I/70-1
Moor, Karl (*Schiller*'in *Die Räuber*'inde), 153*n.*

Mora, Duc de (*Daudet*'nin *Le Nabab*'ında), 24-5
Moravia, I/244
Moscheles, 102
Mozart, I/257; 25, 163, 223
Mödling, 32
Musa, 111-2, 131
Mussidan, I/67
Müller, Herr, 220
Müller in Verrat, der (*Goethe*), 52
Münih, 27-9
Müzik
düşe taşınmış — parçası, I/102
— tarafından uyarılan anılar, 223
psikonevrotik varsanıda — 148 *n.*

Nabab, Le (*Daudet*'nin), 25, 218, 258*n.*
Nachträge zu den Xenien (*Schiller*), 194*n.*
"*Nächtlich am Busento lispeln*", 148*n.*
Nansen, F., I/239
Napoleon I, I/64, I/79, I/246, I/282; 223, 276
Napoli, I/244
Narsisizm, çocuklarda, I/304*n.*
Nausicaä, I/295-6
Nedensellik ilkesi, I/20-1
Nefes darlığı, 19-20
Neologism (bkz. Uydurma sözcükler)
Neue Ghetto, das, 170
Nevrotik anksiyete
— ile ilişkili tipik düşler, 126
—, ilk doğum eylemi deneyimi, 131*n.*
—nin cinsel kökeni, I/210-1, I/285-6; 23, 69, 92, 301-5
agorafobi ve — 91-2, 300
*Bd.*nın serbest kalmasıyla doğan — 300-1
coitus interruptus'un neden olduğu — I/205-6
Nevrotik belirtiler
—e hastanın tutumu, 140
aşırı yorumlanabilen — I/315
anksiyete nöbetinden kaçınmak için oluşturulmuş — 300
Bd. ile *Bö.* arasındaki çatışmanın ürünü olarak — 300, 309-10
bilinçdışı isteğin doyurulması olarak — 274-5, 279-80, 283-4, 289, 296-8, 322
"Irma" olgusundaki — I/160-4
Nevrotik korkular (Anksiyete, nevrotik ve Fobiler'e de bkz.), 77-8
Nevrotikler
—de gece işemesi, I/265
—in düşleri, I/43-4, I/68, I/156-7, I/196, I/210-1, I/233-4*n.*, I/252, I/293, I/322-3; 77, 102-6
—in kendi bedenleriyle aşırı uğraşmaları, 77
—in ruhçözümlemesi, I/45, I/47, I/67-9, I/156-7, I/196, I/210, I/231, I/265, I/293-4, I/307, I/322; 45, 199, 254, 274, 311, 327
çocuklara kıyasla — I/299-300, I/317*n.*
Nevrozlar
—da bilinçdışı ruhsal süreçler, 327, 329, 331-2
—da nitel olarak uygun ama nicel olarak abartılmış duygu, 189-90, 206
—da varsanılar, 148*n.*, 258
—ın cinsel temeli, I/233-4 *n.*, I/285, I/306, I/309-10; 34, 77, 169, 322
—ın gerileyici niteliği, 266-7, 270-1
— kuramı, I/46, I/53, I/157, I/180; 169, 180, 196, 210, 306, 322
—la düşlerin ilişkisi, I/43, I/45, I/50, I/201*n.*; 37, 148*n.*, 245, 271, 314-5, 322-4, 333

bastırma ve — I/284-5; 252-3, 332
çocukların yasaksevisel istekleri ve — I/306-13
savunma —ı, I/279*n.*
sevilen insanın ölümü ve — I/301*n.*, I/306-7
Nicelik, I/39; 282, 316, 330-2
Niebelungenlied, 239*n.*
Nietzsche, 62*n.*, 271
Nitelik, 262, 294-5, 330-2
Nora, Bir Bebek Evi'nde, 30
Normal insanlar
— nevrotiklerden yalnızca nicel olarak farklıdırlar, 104
—ın düşlerinde simgecilik, 104-9
Norveççe masallar, 138
Notre-Dame katedrali, 197
Nozze di Figaro, Le (*Mozart*), I/257; 163, 223
Nöroloji üzerine çalışmaları, Freud'un, I/16-7, I/186
Nöronal süredurum ilkesi, I/39
Nükte (Bkz. Espriler; Sözcük oyunları; Cinaslar)

O (*Rider Haggard*'ın), 181-3
"O an için etkin" malzeme, I/277, I/280, I/283-6; 15-6, 213-4, 275-6
O., Anna olgusu, I/18; 268
Obsesyonel nevrozlar, I/43, I/140, I/294, I/300; 38*n.*, 82*n.*, 173*n.*, 293., 311
—da cinayet itkileri korkusu, I/309-10; 186
—da düşler, I/143; 60, 97, 129
—ın ruhçözümsel sağaltımı, I/153
Oda, düş simgesi olarak, I/263-4; 83*n.*, 85
Odhins Trost (*Dahn*'ın), I/265*n.*
Odysseus, I/295-6, I/298; 275*n.*
Oedipus düşleri, I/195*n.*; 128-30
Oedipus karmaşası (Yasaksevisel isteklere de bkz.), I/22, I/28-9, I/40, I/310-3; 180
Oedipus Rex, I/25, I/310-3; 226*n.*
l'Oeuvre (*Zola*), 33-4
Offenbach, 215
Olmütz, 30
Olumsuz
— düşlerde bulunmaz, 51-2, 58, 68
—un düşlerde ifadesi, I/295; 58-9, 68
On emir, I/305
Ophelia, I/314
Oppenheim, Prof. Ernst, 335*n.*
Organsal hastalık ve düşler, I/57, I/86-8, I/123, I/285
Organsal uyaranlar, düş kışkırtıcısı olarak, I/86-94, I/136-7, I/269-70, I/275, I/284, I/286-7; 132-3, 286, 308
Orgazmla sonlanan düşler (Boşalma ve Cinsel içerikli düşlere de bkz.), I/287*n.*; 49, 66
Orta Çağda düş yorumu, I/58*n.*
Orvieto, 183
Oser, Profesör, I/218 *n.*
Osiris, 131
Othello, I/226
Otoerotizm (Bkz. Masturbasyon)
"*Otto*", I/159-61, I/165, I/168-73, I/176, I/191, I/318-20; 28, 257-8, 277
Otuz Yıl Savaşları, 157*n.*

Ölü insanlar hakkında düşler, 150-60, 164-8, 178-80, 233-4, 256-7, 272, 290-1
Ölüm
—den sonra yaşam inancının bilinçdışı temeli, 131*n.*
—içgüdüsü, I/29, I/30

— karşısında çocukların tutumu, I/303-5
— karşısında erişkin tutumu, I/303, I/304*n*.
düşlerde tren kaçırmayla ifade edilen — korkusu, 116
düş görenlerin düşlerde ima ettikleri kendi —leri, 68*n*., 160, 180-3, 193, 200, 204-5
düşte sevilen insanların —ü, I/71, I/132, I/202-4, I/297-309, I/315-16; 191, 280-2, 302-3
Ölüm istekleri
—nin bastırılmasının ölüm düşlerinde ifade edilmesi, I/135-6, I/211*n*.
anababalara yönelik — I/305-17; 60
cinsel rakibe yönelik — 129*n*.
erkek ve kızkardeşlere yönelik — I/299-305
Önemli gündüz izlenimleri, düş kaynakları olarak, I/62, I/71-3, I/129-33, I/222-4, I/225, I/228-31, I/277; 15-6
Önemsiz gündüz olayları, düş kaynağı olarak (Gündüz kalıntıları'na da bkz.), I/71-3, I/130, I/132-3, I/229, I/249-50; 283-5
Önemsiz malzeme, düşlerde (Önemsizliği, düş içeriğinin'e de bkz.), I/73, I/214-37; 127-8, 144, 284, 307
Önemsizliği, düş içeriğinin (Önemsiz malzeme, düşlerde'ye de bkz.), I/130, I/132-3, I/213, I/223, I/226-7, I/229-31, I/249-50; 237-8, 283-5
Öz-çözümlemesi, Freud'un, I/22-3, I/28, I/43, I/154-5, I/157-8, I/172-3; 182, 204-5
Özdeşleşme, (Kolektif figürler'e de bkz.)
düşlerde — I/199-201; 53-7, 58, 94, 160, 177, 186
histeride — I/200-1, I/201*n*.
Öz-gözlem, düşlerde, 230
Öznel duyusal uyaranlar, I/83-6, I/110, I/131, I/269; 268, 308

Padua, I/69
Pallas Athena, I/236
Palto, simge olarak, 86
Paneth, Josef, 209*n*., 211-4, 237
Pantagruel, I/264
Papa, I/281; 25*n*.
Para
pislikle denklenen — hırsı, I/248
dışkıyla denklenen — 133
Paramnezi, düşlerde, 175*n*.
Paranoya, I/127, I/139-40, I/143, I/293-6; 37, 173 *n*., 226*n*., 252, 266-8
Paravan anı, I/222, I/318; 17*n*., 121
Paris (*Offenbach'ın La Belle Hélène*'inde), 215*n*.
Paris, I/243; 197, 212, 258
Park, Mungo, I/183*n*.
Parnassus (*Raphael*), 47
Paul, Jean, I/244*n*.
Pavor nocturnus, I/186 *n*.; 303-4
Pelletier, I/111; 253*n*.
Penis (Cinsel organlar; Fallik simgeler'e de bkz.)
—e ilişkin düşler, I/259, 100, 118
—in gösterimi zorlanması, I/246
Penthesilea (*Kleist*'ın), 25*n*.
Philipp (kapıcının oğlu), 302
Philippson İncili, 302
Pipo, düş simgesi olarak, I/137
Piramit, büyük, 270*n*.
Pisistratus, 128*n*.
Platen, A.von, 148 *n*.

Platon, 118, 334
Plotinus, I/185*n*.
Poltava savaşı, I/108
Popovic (Spalato'da dükkâncı), I/255
Pornic, I/67
Prag, I/244; 56, 128
Prater, I/241; 94
Pressburg, 157
Prévost, Marcel, I/178; 114
Problemler, düşte çözülen, I/116; 276-7, 285, 298-9*n*.
Professor extraordinarius olarak atanması, Freud'un (Bkz. *Freud*)
Propylaea, 28
Psikonevrozlar (Bkz. Nevrozlar)
Psikozlar (Dementia praecox; Mani; Melankoli; Paranoya'ya da bkz.)
—da gerileyici işleyiş, 287-8
—ın nedenbilimi, I/88
düşlerin —la ilişkisi, I/139-44; 289 *n*., 310
ψ-sistemleri (Bkz. Ruhsal sistemler)
Ptoleme, I., I/183 *n*.
Pun savaşları, I/244-7
Purkersdorf, 161
Pylade'lar, I/256*n*.

Rabelais, I/264; 197, 198
Rahatlama düşleri, I/176-7, I/211*n*., I/282-3; 127, 132-3, 291
Rahatsız edici düşler (Anksiyete düşleri'ne de bkz.), I/185-7, I/196, I/202-10; 277-80
Rahim
— içi yaşam düşlemleri, 130
düşlerde simgeleştirilmiş — I/204; 85, 130-1, 133*n*., 140
Rank, O. (Kaynakça A'ya da bkz.), I/35, I/36, I/48, I/50, I/52, I/155, 100, 204, 232*n*.
Raphael, 47-8
Räuber, Die (Schiller), 153*n*.
Ravenna, I/243
Refleks işleyişi, ruhsal aygıtın, 260, 286-7, 315
Reich, G., I/282
Reichenhall, I/68
Reichstag, 157
Ren nehri, I/235
Renkler, düşlerde, I/276; 141, 269
Retina uyarılması, I/83-6, I/275
Reuter, Fritz, I/165*n*.
Richter, Hans, 72-3
Robespierre, I/79
Robitsek, Dr. Alfred. (Kaynakça A'ya da bkz.), I/ 152*n*.
Roma, I/242-6; 56-7, 128*n*., 170-1, 173 *n*., 218
Romalılar (Klasik antik çağ'a da bkz.), I/244-6; 313
Rosegger, Peter, 200
Rousseau, J.-J., I/319*n*.
Rönesans, 240
Ruhçözümlemesi
— *Bd*.nı *Bö*.nin egemenliği altına sokar, 298
nevrotiklerin — (Bkz. Nevrotikler)
çözümleme görenlerin düşlerinde —ne gönderme, 114, 139-40, 143-4, 174-5*n*.
—nin tekniği, I/153-8; 239-54 (Düş yorumunun tekniği'ne de bkz.)
—nin tıp dışı uygulamaları, I/23
Ruhsal ajan iki (Birincil süreç ve İkincil sürece de bkz.), I/38, I/40, I/194-7, I/226-7, I/284-5, I/309; 41-2, 206, 315-26
Ruhsal aygıt, I/101, I/267; 235, 258-67, 273, 285-90, 294, 315-8, 319-20, 321, 323-5, 330-1, 333

Ruhsal değer (Bkz. Ruhsal yoğunluk; Ruhsal değerlerin aktarımı)
Ruhsal enerji yükü (Uyarılma'ya da bkz.)
— kavramının gelişmesi, I/39-40
— ve yerdeğiştirme, I/225-6
— ve düş süreçlerinin ruhbilimi, 264-7, 274-9, 285-7, 290, 293-8, 300-1, 311-5, 325-32
Ruhsal mekan, düşlerde, I/100-1; 259
Ruhsal sistemler (ψ-sistemleri), 259-70, 273-80, 282-301, 302, 308-35
Ruhsal uyaranlar, düş kışkırtıcısı olarak, I/92-4, I/229-30, I/277-9, I/284-6
Ruhsal yoğunluk, I/106; 62, 188, 296, 311, 319
— ve duyusal yoğunluk, 61-3, 283
— ve yerdeğiştirme, I/225-6; 40-2, 231, 239-40, 265, 275, 283-4, 307, 312-4 (Yerdeğiştirme ve Ruhsal değerlerin aktarımına da bkz.)
Rund um Wien, 20

"Sabitlik yasası", I/39-40; 286*n.*
Sabuklamalar, I/89, I/123, I/141-3; 252
Saçma düşler, 74 *n.*, 145, 155-73, 176-80, 237
Saçmalığı, düşlerin, I/74, I/107-10, I/111, I/128, I/149; 70, 309
Sadizm, I/208; 23-4, 39, 101
Sağ ve sol, düş simgesi olarak, 88, 112
Saint Helena, I/64
Saldırganlık, I/208
Salıncaklar ve tahtırevallilerin uyardığı cinsel duygular, 124
Salzburg, I/68
San Sebastian, I/216
Sandoz (*Zola*'nın *L'oeuvre*'ünde), 34
"Sanki", düş içeriğinde, 216
Sanrılar, I/43, I/89-90, I/111, I/139-41, I/143, I/234*n.*, I/293; 607, 728
gözetlenme —ı, I/293; 230
Sansür (Bilince kabul edilebilirlik; Bastırma ve Direnç'e de bkz.)
— derin çağrışımların yerine yüzeysel olanları geçirir, 252-3, 284
— gerçektense gerçek olmayanın söylenmesine izin verir, 166
— ve anksiyete düşleri, I/316
— ve cinsel etmen, I/236, I/256
— ve düş çarpıtması, I/192-4, I/209, I/223, I/315-7; 41-2, 104-5, 196, 238, 296, 322 *n.*
— ve düş düşüncelerindeki bilinçdışı düşlemler, 218-20
— ve düşlerde duygu, 189-90, 196, 199-200, 205, 206, 212
— ve düşlerin unutulması, 241
— ve gösterimci düşler, I/294-6
— ve ikincil düzeltme, 215-6, 224, 238
— ve istek doyurma, 256, 273
— ve ölüm düşleri, I/302-3, I/305, I/308-9, I/315-6; 164-5
— ve yerdeğiştirme, 41-2, 199, 231-2, 307
—den kaçınmanın temsil araçları, 53-6, 59-60, 61, 71, 76, 80
—ün direnci zorla kabul ettirmesi, 253*n.*
—ün piskonevrozlardaki işleyişi, 253, 332-3
—ün sanrılardaki işleyişi, 252
—ün uyku sırasında gevşemesi, 248-9, 264, 288
"düş görmede bilinçli egonun payının"kesimi olarak — I/283
Bd. ile *Bö.* arasında — 275, 288, 332

Bö. ile *B.* arasında — 329, 332
direnç tarafından zorla kabul ettirilen — (Direnç'e de bkz.), 43, 53, 54, 224, 264, 284
düşlerdekine kıyasla edebiyatta — I/192-3, 252
gerileme ve — 265, 268, 294, 322*n.*
iki ruhsal sistem arasında — I/284-5; 323, 326
uyuma isteği ve — 291, 293-4
"Sansürcü", 230
Sapıklıklar (Dönüklükler'e de bkz.), I/294 *n.*; 197, 323*n.*
Sappho (*A. Daudet*'nin), 19-23, 39, 59
Sara nöbeti, I/140, I/250; 267
Savonarola, I/216*n.*
Savunma mekanizmaları, I/309
Sayılar
düş simgesi olarak — 88-9
düşlerde — I/91; 143-8, 166-9, 237
rastgele seçilmiş — 239
Scaliger, yaşlı, I/67
Schelling, I/58
Schiller, I/155; 68*n.*, 117*n.*, 148*n.*, 153, 158*n.*, 183-5, 184*n.*, 194 ve *n.*, 242-3
Schlau, Hänschen (*Lessing*'in *Sinngedichte*'sinde), I/225
Schopenhauer (Kaynakça A'ya da bkz.), I/312*n.*, 228
Schottentor, Viyana, 113
Schrötter, K. (Kaynakça A'ya da bkz.), 115
Schwer in Waldes Busch (*Goethe*), 48*n.*
Seçenekler, düşlerde, 45-6, 48-52
Sentezi, düşlerin (Bkz. Bireşimi, düşlerin)
Serbest çağrışım
— ve düşlerin yorumu (İstençsiz düşüncelere de bkz.), I/21, I/37-8, I/151*n.*, I/155, I/290-1; 14-5, 41, 45, 83, 90, 246, 249-55
düşlerin yorumunda — (İstençdışı düşüncelere de bkz.), I/21, I/37-8, I/151*n.*, I/155-6, I/290-1; 14-5, 41, 45, 84, 90, 246, 249-54
Sesahenk [Alliteration] (Sözcük oyunları'na da bkz.), I/111, I/254; 253-4*n.*
Sevince İlahi (*Schiller*), 117*n.*
Sfenks, I/310
Shakespeare, I/186*n.*; 202
Atina'lı Timon, I/314
Bir Yazortası Gecesi Düşü, 191
Hamlet, I/111, I/224, I/312*n.*, I/313-5; 173
Henry IV, I. Kısım, I/254*n.*
Henry VI, III. Kısım, I/261
Julius Caesar, 153, 210-1
Macbeth, I/315
Othello, I/226
"Stratford'lu adamın yazmadığı" — çalışmaları, I/315*n.*
Sherrington, Sir Charles, I/39
"*Sıçan adam*", 38*n.*, 72*n.*, 173*n.*
Sınav
— düşleri, I/323-5; 116, 178-80, 203
nevrotiklerde — anksiyetesi, I/323-4
Siegesfest (*Schiller*), 148*n.*
Siegfried (*Nibelungenlied*), 239
Siena, I/281; 170
Sihirli Flüt, 25
Silahlar, düş simgesi olarak, 84, 87, 89, 115, 126
Simge
— olarak şapka, 86, 91-3
— olarak akrabalar, 88
— olarak aletler, 87, 130
— olarak anahtarlar ve kilitler, 85

— olarak bagajlar, 89
— olarak bahçe, 77, 78-9
— olarak balık, 87
— olarak balon, 95
— olarak boru, 77
— olarak çanta, I/137, I/274; 115
— olarak çiçekler, I/218-25; 15-8, 52, 57, 78-9, 105-8
— olarak çocuklar, 87, 92-4, 136
— olarak dal, 52, 57, 78-9
— olarak dar yerler, I/137; 127-8, 129-30, 132
— olarak dev figürler, I/82; 138
— olarak dişler, I/90-1, I/137, I/274-6, I/322; 87-8, 116-23
— olarak duvarlar, 86
— olarak ev, I/136-7, I/274-5; 77, 86, 94-5, 96*n*., 127-8, 129
— olarak fırın, 85
— olarak gemi, 83*n*., 85, 133*n*., 191-3
— olarak giysiler, I/137, I/235, I/252-5; 87, 91-3, 121-2
— olarak görünümler, 86-7, 97, 129-30
— olarak göz, 153*n*.
— olarak haşarat, 88
— olarak harita, 87
— olarak hayalet, 134
— olarak haydutlar, 126, 134
— olarak hayvanlar, I/137, I/274, I/280; 88, 126, 136, 140, 190
— olarak kamçı, 109-12
— olarak kapı, 77, 127
— olarak klarnet, I/137
— olarak kraliyet kişileri, 84, 139
— olarak kravat, 86
— olarak kuşkonmaz, I/233
— olarak kutu, I/137, I/204, I/234, I/236, I/265, I/274; 85, 89, 137
— olarak kürk, I/137
— olarak masa, 86, 107-8
— olarak merdiven, I/287-9, I/296; 85, 94-6, 100-3, 115
— olarak meyve, I/251-2; 103
— olarak oğlan ve kızkardeşler, 88
— olarak oda, I/263; 83*n*., 85
— olarak para, 133
— olarak pipo, I/137
— olarak sayılar, 88-9
— olarak silahlar, 84, 87, 89, 115, 126
— olarak sol ve sağ, 88, 112
— olarak sopa, I/276; 85, 89, 111-2
— olarak su, I/322; 129-31, 133*n*., 136-7
— olarak sürgü, I/259, I/265
— olarak sütun, I/276; 77
— olarak tahta, 78-9, 86
— olarak tırnak törpüsü, 85
— olarak üst ve alt, 19-23, 39, 59-60, 140
— olarak yangın, 125-6
— olarak yılan, 77, 87*n*., 88
— olarak yola çıkma, 116
— olarak yumurta, 77
— olarak zeplin, 83, 88
—nin çift anlamlılığı, 84
—nin tarihöncesi kökeni, 82
fallik — (bkz. Fallik simgeler)
Simgecilik
"eşik" — 229-30, 281
cinsel — I/34, I/204, I/233-7, I/254-5; 52-3, 57-8, 77-134
düşlerde — I/34, I/47, I/135-8, I/245, I/274-6, I/290*n*., I/291 *n*.; 76-143
yorgun düşüncelerde — (*Silberer*'in "Otosembolizm"i), I/101 *n*.; 75-6, 227-8
"Simgesel" düş yorumu yöntemleri, I/57, I/150, I/152, I/156, I/274-6; 65-6, 72-3, 229-30, 327-8

Sindirim süreçleri, düş kışkırtıcısı olarak, I/75, I/87, I/90, I/136, I/137, I/218*n*., I/269-70, I/275; 133
"Sinirlenme" teriminin anlamı, 260*n*.
"Sinirsel uyarılma"ya bağlı düşler, I/93, I/271
Sirakuza, I/217*n*.
Snug, marangoz (*Bir Yazortası Gecesi Düşü*), 191
Sol ve sağ, düş simgesi olarak, 88, 112
Solon, I/316
Solunum süreçleri, düş kışkırtıcısı olarak, I/87, I/91, I/137, I/274-6, I/285, I/326; 124
Sopa, düş simgesi olarak, I/176; 84, 89, 111-2
Sophokles, I/310-3; 226*n*.
Sosyoloji, I/30
Soyunmadan çocukların haz duyması, I/293-6
Soyut düşüncenin düşlerde temsili, 72, 247-8
Sözcükler, düşlerde yaratılmış, 30-4, 36-8, 87, 171
Sözcüklerle oynama (Aliterasyon; Konuşma figürleri; Espriler; Uydurma sözcükler; Cinaslar; Sözel çift anlamlılık ve Sözel köprüler'e de bkz.), I/232-3, I/252-7, I/262-5, I/281-3; 28-9, 113-5, 136-8, 150-4, 193-4, 242-3
Sözel (Aliterasyon; Sesahenk; Konuşma figürleri; Espriler; Uydurma sözcükler ve Cinaslar'a da bkz.)
— çift anlamlılık, I/204, I/250-2, I/258*n*.; 130, 140-2, 161-3
— kalıntılar ve *Bö*., 294-5, 326 *n*., 332
— köprüler, I/254; 72*n*., 106-7, 122, 157, 252 ("Anahtar sözcükler"e de bkz.)
— yerdeğiştirme, 70-6
düş-işlemi aracı olarak — kullanım, 71-8, 86*n*., 137-8, 140, 252
Spalato, I/255
Spencer, Herbert, I/56
Stettenheim, I/255
Stratford-on-Avon, I/315*n*.
Stricker, Salomon, I/220*n*.
Su, düş simgesi olarak, I/276; 129-31, 133*n*., 136-7
Superego, I/24, I/30; 203-4*n*., 279-80*n*.
Susama, düş kışkırtıcısı olarak, I/175-7, I/211*n*., I/281; 127, 273
Susanna (*Nozze di Figaro*'da), I/257
Süleyman'ın şarkısı, 77
Süredurum ilkesi, I/39
Sürgü, düş simgesi olarak, I/259, I/265
Sütun, düş simgesi olarak, I/276, 77
Swift, Jonathan, I/82; 197
Syphilis (Bkz. Frengi)
Szell, Koloman, 157

Şapka, düş simgesi olarak, 86, 91-2
Şarkılar, nevrotik varsanılarda, 148 *n*.
Şeylerin sunumu, 29
Şeytan, 304, 328
"Şeytan'ın gırtlak nağmesi", 328*n*.
"Şifre çözme" yöntemi, düş yorumunda, I/151-3, I/156-7, I/274; 82, 118-9, 199
Taaffe, Kont, I/258
Tabes, 33*n*.
Tagliamento nehri, I/79
Tahta, düş simgesi olarak, 78-9, 86
Takıntılar
—ın oluşumu ve ikincil düzeltme, I/293; 226*n*.
—ın sözel türleri, 37, 72
duygu ve — 189-90

saat kadranıyla kıyaslanmış — I/272
Talisman, Der (*Ludwig Fulda*'nın), I/292
Tannhäuser, 25
Tanrı, I/266*n.*; 109, 111-2, 143
Tarquins, 128*n.*
Tartini, 328
Teb, I/310
Tekleştirme
— gereksinimi (İkincil düzeltme'ye de bkz.), I/227-8, I/277; 112, 187
—nin düşlerde temsili, I/296
Telkin, hipnoz altında, I/17-8, I/21; 114-5
Temsil araçları, düşlerde, 44-69
alışılmadık — 135-43
kimlik değişimiyle — 55
konuşmalarla — 147-54
saçmalıkla — 155-73
sayılar ve hesaplamalarla — 143-7, 167, 237
simgelerle — 77-134
ters çevirmeyle — I/191, I/295-6; 19-22, 52, 58-60, 95, 112, 138, 208, 278
zihinsel etkinlikle — 46, 173-87, 247-8
Temsil edilebilirliğin göz önüne alınması, 70-80, 91*n.*, 223-4, 256, 270, 283, 294
Temsil
benzerliğin düşlerde —i, 53-4
birliğin düşlerde —i, I/296
çelişkilerin düşlerde —i, 51-2, 58-9, 67-9, 163, 196, 213, 314
çifte değerliliğin düşlerde —i, 160
dilek kipinin düşlerde —i, 257-8
karşıtların düşlerde —i, 51-2, 58-9
koşullu ruh halinin düşlerde —i, 67, 159, 167
mantıksal ilişkilerin düşlerde —i, 45-53, 178, 232, 265-6
nedensel ilişkilerin düşlerde —i, 48-50
seçeneklerin düşlerde —i, 45, 49-51
soyut düşüncenin düşlerde —i, 72, 247-8
yaşın düşlerde —i, 139, 146, 167, 237
yinelemenin düşlerde —i, 104
Tennyson, Lord, I/260
Tepl vadisi, I/243
Terre, La (*Zola*), I/262 ve *n.*, I/266*n.*
Ters çevrilme
düş içeriğinde — düş düşüncelerinde çelişkiyi temsil eder, 163-4
düş simgelerinin oluşumunda — 85-6, 141-2
düşlerde bir temsil aracı olarak — I/191, I/295; 20-2, 51, 59-60, 72, 95, 112, 138, 208, 277-8
düşlerde duyguların —si, I/192, I/286; 183, 191, 199-204
düşlerde kronolojik — 60, 131-2
ikiyüzlülük düşlerinde — I/195*n.*; 204
"masum" düşlerde — I/234*n.*
saçma düşlerde — 161, 169
tipik düşlerde — I/294-5; 130-1
uyanıklık yaşamında duyguların —si, 199
Thiers, A., I/245-6
Thun, Kont, I/257-62, I/282; 161, 163, 198
"Tıbbi" düş kuramı, I/127-30, I/133-4, I/138, I/143, I/229; 308
Tırmanma düşleri, 19-23, 39, 59, 96
Tırnak törpüsü, düş simgesi olarak, 85
Tiber nehri, I/242, I/244
Tic convulsif, 333

Tiksintinin çocuklukta ortaya çıkışı, 321
Tipik düşler, I/35, I/90-1, I/205, I/290-325; 116-34
Titanlar, 275
Tobler, G.C., 127*n.*
Totalität (Goethe), I/197*n.*
Tote Glück, Das, I/206
Totemcilik, 140
Trajik Komedyenler (Meredith), 33*n.*
Trasimene gölü, I/244
Travmatik nevrozlar, 279-80*n.*
Tren kaçırma düşleri, 116
Trenck, Baron, I/183*n.*, I/185
Trilport, I/70
Truva kuşatması, I/256*n.*
Tuna nehri, I/249, I/260
Tutarsızlık
düşlerde — (Belirsizlik), I/74, I/96, I/98, I/106-10, I/112-4; 62
düşlerde ikincil düzeltme hatasına bağlı — 217
Tylor, E.B., I/56
Tyre 152*n.*, 329*n.*
Tyrol, I/281

Uçma düşleri, I/90-1, I/275, I/288, I/320-3; 101, 116-7, 123-4
Uhland, J.L., 21, 85
Ulusların Zenginliği (Adam Smith), 184
Unger, I/241
Unutma (Bellek, düşlerde'ye de bkz.)
bilinçdışı amaçlar tarafından belirlenen — 219
bilinçdışında var olmayan — 297-8
düşleri — I/74, I/95-9, I/205*n.*; 13-4, 216-47, 236-50
önemsiz izlenimleri — I/227
uyanıklık yaşamında — I/95-6
Uranus, I/305*n.*
Ussallaştırma, I/198
Ut mine Stromtid (F.Reuter'in), I/165*n.*
Utanç, çıplaklık düşlerinde, I/287-8, I/291-7
Utanma düşleri, I/90, I/288-9, I/291-6, I/313; 19, 67
Uyak, 71-2
Uyanıklık düşüncesi
— içimde direten düş düşünceleri, 174-5
— uykuda inat eder, 272-8, 294-5, 307-9, 310-3, 314-5
—nin düşlerin oluşumundaki rolü, 224-31, 263, 284-5
Uyanıklık yaşamı
— ile düşlerin bağlantısı, I/55, I/61-4, I/71-4, I/91-3, I/185, I/222-4; 293, 307, 323-4
—nda duygu, I/226; 188, 199, 205-6, 319
—nda gerileyici işleyiş, 265-6
— ve düşlerin unutulması, I/96-9; 243-5, 248-9
düş yaşamına kıyasla —nın nitelikleri, I/121-38; 234, 249, 258-9
Uyanma (Bkz. Uyarılma)
Uyaranlar (Bkz. Duyusal uyaranlar)
— düşleri (Çalar saat düşlerine de bkz.), I/78-82, I/282-3, I/287*n.*; 98, 133, 221-4, 290-1, 224-7
— toplamı, I/39, I/40
duyusal uyaranların kesilmesiyle — I/105
ruhsal aygıtın —ı, 260-7, 275-7, 285-7, 288, 293-301, 311-22, 325-32
Uydurma sözcükler, 29-34, 36-8, 87, 170-2
Uyku
—da hareket felci, I/38; 67, 195, 276-7, 288
—da sansürün gevşemesi, 248-9, 264, 288

— durumunun özellikleri, I/59; 266, 276-7, 294, 295, 308-9
— isteği, I/40, I/283; 290-3, 294-5, 296-7, 299, 308-9
—nun bekçisi düşler, I/40, I/283; 285, 299
—nun derinliği ya da sığlığı, I/37, I/74, I/277-9; 229-30
—nun yararlı etkisi, I/134
— sırasında ruh hali ve düşlerdeki duygu, 213-4
—ya dalma süreci, I/76, I/84-5, I/101-2, I/104*n*., I/106, I/122, I/129, I/155; 276
duyusal uyaranlar ve — I/57, I/75-94, I/102-5, I/110, I/137, I/269-84; 132-3
uyanıklık yaşamına kıyasla — I/97, I/101-10, I/112-4, I/127-38
"Uykuya yatma", I/217, I/230
Uzlaşma oluşması, düşlerde, 314-5, 319

Üç istek, 278, 300*n*.

Vajina, düşte simgeleştirilmiş, I/137; 96-7, 128
Varsanılar, I/38, I/59, I/89*n*., I/140-3; 148*n*., 258, 286-7
görsel — I/142; 266-7
hipnagojik — I/84-6, I/101-2, I/270
işitsel — I/142-3; 148*n*.
pavor nocturnus'ta — 303
—ın gerileyici özelliği, I/38; 266-8, 270, 287-8
Varsanısal
— gerileme, I/38; 266-8, 270, 288
düşlerin — niteliği, I/38, I/93, I/102-5, I/110, I/272, I/279; 227, 264-5, 268-9, 276*n*., 287-8, 321
isteklerin — niteliği, 287; 315-6
Venedik, 192-3
Vergilus, 324 ve *n*.
Verona, I/67, I/281
Viyana, I/194*n*., I/250-1, I/256, I/266 *n*.; 20, 22, 32, 143-4, 335*n*.
— Üniversitesinde, *Freud*, I/16-7, I/19, I/25, I/27 (*Freud*'a da bkz.)
—'da Yahudi düşmanlığı, I/188, I/261
—'da, *Fliess*, 150, 153, 207-8
—'da, *Freud*, I/287; 209*n*.
Von Stufe zu Stufe, 20

Wachau, I/260-1
Wagner, 25, 73, 164
Waldheimat (*Rosegger*'in), 201-2
Wanderlieder (*Uhland*'ın), 21
Weber, 148*n*.
William I, Alman İmparatoru, 109, 112
Winckelmann, J., I/244
Winckler, Hugo, I/153*n*.
Wolf, Hugo, 73*n*.

Xerxes, I/62-3

"Ya-ya da", düşlerde, 45-6, 49-51
Yaban Kazı (*Ibsen*), 30
Yahudiler (Antisemitizme de bkz.), I/58*n*., I/241-5; 170
Yangın
— düşleri, 125-6, 233-4, 256-7, 272, 290-1
düş simgesi olarak — 125-6
Yanılsama, I/142; 308
düşlerin — olduğu kuramı, I/81-3, I/93, I/110 I/142, I/272, I/276
"Yan yollar," 254-5
Yaralanma, cinsel
düşlem olarak ortaya çıkan açık cinsel — 22*n*.
düşlerde yinelenen cinsel — I/234*n*.

Yargılar
düşler üzerine uyandıktan sonra varılan, düş düşüncelerine değgin — I/236; 63, 174-6
düşler üzerine düşlerin içinde varılan — 173-4, 176-86, 191
düşler üzerine "bu yalnızca bir düş" biçimindeki — 69, 215-6, 291-2
Yasaksevi, 88
— istekleri, I/305-8, I/310-4; 128-30, 180, 303
Yaşam gerekleri, 286
Yaşamöyküsel düşler, 79-81, 94-6, 118*n.*
Yaşın temsili, düşlerde, 139, 146, 167, 237
Yazgı Tanrıçaları, I/253-4, I/282
Yellenme, I/262
Yeni evli çiftlerin düşleri, I/132
Yerdeğiştirme (Ruhsal yoğunluk, ruhsal değer aktarımı'na da bkz.)
— bileşik yapılar oluşturmak üzere yoğunlaştırmayla birleşir, 28, 54-5, 209
—, düş-işleminin temel bir kesimi, 41-2, 231-2, 239, 265, 282-5, 307, 312-5
düş düşüncelerinin sözel anlatımındaki değişimle — 70-3
düşlerde duygunun —si, I/226, I/316; 190-6, 205, 211-3
önemli çağrışımların yüzeysel çağrışımlarla —si, I/225-31; 254
psikonevrozlarda — I/231; 189-90
ruhsal yoğunlukların karşılıklı — si, I/225-31; 39-43, 70, 140, 188-9, 283-4
uyanıklık yaşamında duygunun —si, I/226
Yerel gerileme, 270
Yıkıcılık, I/30, I/211*n.*
Yılan
— korkusu, 77
düş simgesi olarak — 77, 87*n.*, 88
Yineleme
— sevgisi, çocukların, I/317*n.*
düşlerde sayısal çoğalmayla temsil edilen — 104
—nin önemi, düşleri kaydederken, I/258 *n.*
Yineleyici düşler, I/96*n.*, I/143, I/193-4*n.*, I/239; 202, 299*n.*
Yoğunlaştırma
bileşik yapılar aracılığıyla — 26-9, 53-8, 160-3, 209, 314
bilinçdışı düşlemler ve — 219
düş-işleminin bir fonksiyonu olarak — I/228 *n.*; 13-39, 41-2, 173, 224, 232, 243, 256, 312-4, 319
kollektif figürler aracılığıyla — 27-29, 53-5, 160-4, 209
ruhsal yoğunluk ve — 62-4, 231, 265, 312-4
sözel araçlarla — 29-33, 36-7, 243
temsil edilebilirliğin gözönüne alınması ve — 74, 137
yerdeğiştirme ve — 70-2
Yoğunluk
düş imgelerinde duyusal — I/95-6; 61-3, 225, 282
düş imgelerinde duyusal — ve ruhsal yoğunluk, 62-4, 282-3
ruhsal — I/106; 61-2, 188, 296, 311, 319
ruhsal — ve duyusal — 61-2, 282-3
ruhsal — ve yerdeğiştirme (Yerdeğiştirme ve Değer aktarımı, ruhsal değerlerde'ye de bkz.), I/225-5; 40-1, 231-2, 239-40, 265-6, 274-5, 282-4, 307, 312-4
Yolculuğa çıkmak, düş simgesi olarak, 116

Yorumu, düşlerin (bkz. Düşlerin yorumu)
duyusal uyaranların — I/77-83, I/86-92, I/270-4, I/282-8; 224-5
Yumurta, düş simgesi olarak, 77
Yunanlılar (Bkz. Klasik antik çağ)
Yusuf ve *Firavunun* düşü, I/150; 65-6, 211*n.*
Yüz kızarması, 32
Yüzme düşleri, 123, 125

Zaman aralığı, kışkırtıcı gündüz izlenimi ile düş arasındaki, I/214-7
Zaman duygusu (Düşlerin süresi; Zamansal ilişkiler, düş içeriğinde ve Zamansal ilişkiler, düş düşüncelerinde'ye de bkz.)
düşlerde — I/104 *n.*, I/116, I/143
psikozlarda — I/143
Zamansal gerileme, 270
Zamansal ilişkiler
—in algılanması (Zaman duygusuna da bkz.), 262
düş içeriğinde — I/104 *n.*, I/116, I/296; 47-9, 60, 139
Zamansal ilişkiler (düş düşüncelerindeki)
düş içeriğinde mekanla temsil edilmiş — 138
düş içeriğinde parayla temsil edilmiş — 143-4
düş içeriğinde sayılarla temsil edilmiş — 144-7, 167-9
Zaraus, I/216
Zekâ geriliği, I/127
Zeplin, düş simgesi olarak, 83, 87-8
Zeus, I/305; 333
Zıtların düşlerde temsili, 51-3, 58-9
Zihinsel etkinlik, düşlerde (Mantıksal ilişkiler, düşlerde'ye de bkz.), I/106-17, I/128; 46, 173-87, 247, 276-7, 284, 328
"Zihinsel mazohistler", I/209
Znaim, I/259
Zola, I/262, I/266*n.*; 33-4
Zorlanma (Obsesyonel nevrozlar ve Takıntılar'a da bkz.), I/246; 186
Zucker, Herr, I/243-4
Zürih, I/19; 83*n.*

SIGMUND FREUD

Freud'un tüm yapıtlarının yer alacağı 16 kitaptan oluşacak bir *Türkçe Freud Kitaplığı* dizisine yazarın ilk kitaplarından olan *Düşlerin Yorumu*'nun ilk cildiyle başladık, şimdi aynı yapıtın 2. cildiyle devam ediyoruz.

Düşlerin Yorumu, tam metin olarak ilk kez Türkçeye çevrilmektedir. Geniş hacmi nedeniyle iki cilt halinde yayımlamak zorunda kaldığımız yapıtın ilk cildinde düş sorununa Freud-öncesi bakış açısına ilişkin geniş bir literatür taraması, düşleri yorumlama yönteminin tanıtılması, düşlerin istek doyurma özelliğinin kanıtlanması, düş çarpıtması görüngüsü ile düşlerin malzemesi ve kaynaklarına ilişkin bölümler yer almaktadır. Freud'un kendisinin gördüğü ve hastalarından derlediği pek çok düşün ayrıntılı çözümlemelerinin de yer aldığı ilk ciltten sonra, şimdi de "Düş-İşlemi" ve "Düş Süreçlerinin Ruhbilimi" başlıklarını taşıyan iki kapsamlı bölümle geniş bir Kaynakça'nın ve Düşler Dizini ile Sözcük Dizini'nin de yer aldığı, *Freud Kitaplığı*'nın 5. kitabı olan, elinizdeki bu 2. cildi çıkarmış bulunuyoruz.

90 yıl önce yazılmış bu kitabın ruh hekimliği ve ruhbilim uygulayıcıları için güncelliğini koruduğunu düşünüyoruz. Diğer okurlar için düşler hakkında yeni bilgiler edinmek ilginç olacaktır. Her insanın geceleri uykusunda yaptığı simgesel yaratı eylemini meslek haline getirmiş olan sanatçıların da *Düşlerin Yorumu*'ndan yeni içgörüler kazanacakları inancındayız.

ISBN 975-388-032-4 (Takım)
ISBN 975-388-033-2 (Cilt II)